ION D. SÎRBU

ADIO, EUROPA !

roman

VOLUMUL I

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA

CARTEA ROMÂNEASCĂ
1992

L. In. 1621209

Coperta : *Vasile Socoliuc*

ISBN 973-23-0322-0
973-23-0323-9

Moto :

Ignoranța este un demon care — ne temem — va mai juca un rol în multe tragedii.

Karl Marx
Articol de fond în nr. 179 al
lui *Kölnische Zeitung*

Pamfletul trebuie să fie forma literară a unei epoci cum este cea a noastră. Trăim într-un veac unde pasiunile politice sunt vii, unde mijloacele de liberă expresie devin din ce în ce mai rare, și unde minciunile organizate se întind și stăpînesc pe o scară necunoscută pînă în prezent. Pentru a umple lacunele Istoriei, pamfletul este mijlocul ideal.

G. Orwell
The colleected Essays,
1968, vol. II, pag. 285)

Nu avem voie să scriem decît despre ceea ce știm că nu se va mai repeta niciodată !

Alexandr Soljenițin

ACADEMIA ROMANA
BIBLIOTECA

Capitolul I

În care, conform clasicelor reguli, cetitorul va fi introdus (pe uşa din dos) în biografia demonologică a eroului principal. Va face cunoştinţă şi cu prea isteaţa lui soţie, Olimpia, şi — conform bunelor tradiţii ale celei mai noi şi mai înaintate turcocraţii din lume — va însoţi această bizară pereche într-o rituală vizită la Naşul protector. După care, a doua zi, în piaţa centrală a frumosului municipiu Isarlîk va răsuna un rîs cretin şi fatal, prevestitor de nebănuite surprize şi păţanii.

De la început, în modul cel mai ritos, ţin să declar: nu cred în demoni. Nu cred nici în îngeri, nici în sfinţi, nici în miracole — bunul Dumnezeu m-a ferit de orice rătăcire mistică. Sunt un om serios, cu picioarele (şi capul) bine înfipte în pămînt, trăiesc cum pot, uneori materialist, alteori numai dialectic, într-o convieţuire paşnică, reciproc avantajoasă, atît cu Materia, cît mai ales cu tovarăşii ce o ajută dialectic să evolueze, să se transforme, să devină — cum bine şi just spunea Karl Marx — conştiinţă. Recunosc, nu fără oarecare jenă şi regret, că în tinereţile mele genopoliene, şturlubatic şi buiac fiind (avînd şi o remarcabilă tendinţă spre grozăviri şi exagerări oportunist-idealiste), am comis o teză filosofică pe care, cu medievală ironie, am intitulat-o: „Despre sexul dracilor sau consideraţii asupra caracterului androgin al Răului în lume". Am şi publicat-o într-o revistă de avangardă, mai tîrziu mi-am dat seama că era şi ambiguă, şi invertită. (Mă refer la revistă şi nu la studiul meu.) Efectul unic al acestui naiv şi ridicol eseu a constat în faptul că părintele Augustin, confesorul facultăţii mele, mi-a refuzat sfînta împărtăşanie („*Apage, apage*", strigîndu-mi el din altarul unde slujea), iar profesorul de Etică, la care trebuia să dau un examen hotărîtor, m-a amînat cu o acreală de mumie pentru toamnă, spunîndu-mi: „Domnule coleg, dumneata confunzi răul cu iadul şi iadul cu un bordel. Sper, pînă la viitoarea sesiune, să-ţi iasă prin nas sau prin fund dracul bisexuat ce te posedă acum."... O *tempora*, toate aceste năstruşnice întîmplări aparţin unui trecut nebulos: nici în cele mai sincere autobiografii nu le mai trec, ce rost ar avea să înviem morţii!? De atunci — cum bine ştiu toţi cei care trebuie să ştie totul despre mine — am trecut cu brio prin zece verificări reci, cinci reeducări (calde), patru reciclări şi nu mai ştiu cîte restructurări. Ar trebui să fiu cel puţin nebun dacă aş mai avea cea mai infimă înclinare spre superstiţii, magie — sau *horror* — ...demonologie. Ah, bine-nţeles, asta nu înseamnă că nu drăcui, că nu folosesc adică locuţiunile populare prin care, cu ajutorul unor metafore protocreştine, îmi descarc tonusul traumatic psihosocial: înjurătura — nu mai e un secret pentru nici un cercetător serios — este o formă a bigotismului ateu primitiv. Dacă admitem că „dracul" ar fi negaţia cerului, binelui şi Divinităţii, atunci *ipso facto*, el trebuie considerat ca fiind şi cea mai simplă, mai veche şi mai populară expresie a antireligiei, a antimoralei. La o numărătoare a înjurăturilor curente — folosite în fabrici, uzine şi mai ales pe ogoare — s-a constatat că lexicul satanic este frecvent. Frecvent ca trimitere (de, la, cu, pe, în), chemare, explicitare, agitaţie chiar. Între clipa în care un act (sau o acţiune) se naşte teoretic şi faza în care urmează aşa-zisa finalizare practică (aş zice între *primus movens* şi *ultima ratio*), are loc o combustiune sinuoasă, rafinată, chinuită, de termeni ai disperării şi mîniei, ce solicită în cel mai înalt grad fantezia păgînă a muncitorilor. Alături de preaiubitele noastre mume (ce servesc pentru cuvenitele trimiteri în origine) dracul ar fi materia primă cea mai ieftină şi mai la îndemînă, de care se foloseşte industria noastră apocrifă de înjurături. În felul acesta, indirect, contribuie şi Iadul la opera de construire cu un ceas mai devreme. Ceea ce supărase, pe acea vreme, cercurile teologice şi politice din Genopolis nu a fost atît aluzia mea ironică la obsesiile legate de sexul îngerilor şi idolilor, cît mai ales îndrăzneala ce o avusesem ca — printre rînduri, indirect

şi numai în paranteze — să sugerez (cu adresă directă la primar şi primărie) cum că... citez din memorie: „În orice caz, *diavolul*, fiind *summa* tuturor relelor din lume, deţine totuşi monopolul metafizic al unei uriaşe, unice, formidabile calităţi *morale:* nu se lasă linguşit, fiind funciarmente total imun faţă de orice laudă: în această privinţă, suntem obligaţi să-l plasăm, din punct de vedere al bunului-simţ, deasupra îngerilor, sfinţilor, arhanghelilor ce alcătuiesc ierarhia de putere în birocraţia Paradisului..." (Închei citatul.)

Înşir aceste inutile şi preambule paranteze numai şi numai spre a vă dovedi că, în cazul meu, nici vorbă nu poate fi de vreo rămăşiţă, slăbiciune sau — pusche pe limbă-mi — dracu mai ştie ce altă ruşinoasă mizerie retrogradă. După toate cele ce le-am păţit şi îndurat de cînd mi-am pierdut catedra, ar însemna să fiu nu numai cretin şi inconştient (complicînd inutil definitiv simplificata mea existenţă), dar aş putea, involuntar, să aduc nenumărate prejudicii exact acelor cîţiva protectori ai mei care, din milă sau din interes, m-au ajutat să ies din mizerie şi să obţin o pîine în cîmpul generos al muncii. Soţia mea, Olimpia, fiind înrudită direct cu membrii clanului Tutilă, posedînd şi o inteligenţă practică deosebită (bizantină în formă, dar perfect socialistă în conţinut), nu încetează să-mi repete în fiecare dimineaţă acele cîteva proverbe local-patriotice care alcătuiesc zestrea ei morală şi politică: „nu uita, îmi spune, ameninţîndu-mă şi cu degetul şi cu privirea ascunsă după multele-i dioptrii, orice carieră înseamnă drumul cel mai scurt între două citate", „dracul nu face biserici", „pune, Doamne, pază pazei gurii mele", „şarpele cînd îl doare capul se înscrie la cuvînt", „numai oala goală se duce la fîntînă", „cine rîde azi un ou, mîine va tăia la sare"... şi alte *ejusdem farinae* cimilituri din originea ei mult prea sănătoasă. Învăţasem marea lecţie, stăteam cuminte în banca mea, nu fluieram în nici o biserică, renunţasem definitiv a mai încerca ceva împotriva vîntului; ca vrabia din fabulă (păpică, căldurică, că, că etc.), mă bucuram de lumina democratică a soarelui, de apropierea vertiginoasă a pensiei, de dulcea şi secreta vrajă a uitării şi de somnambula fericire a unui *carpe diem* pentru care nu mi se cerea decît puţin umor şi tot atîta măruntă, nevinovată laşitate cotidiană. Atunci, cum să-mi explic nenorocita-mi ieşire din faţa panoului central de afişaj din municipiul Isarlîk? Cine mi-a întunecat minţile, cine a pus şaua pe inteligenţa mea, cine m-a îndemnat să rîd zgomotos exact unde nu trebuia şi de faţă cu nişte martori cărora şi un zîmbet ironic din parte-mi le-ar fi fost de-ajuns? Cine?

Dracul, domnilor, dracul. Care nu doarme, nu oferă praznice, care fuge de tămîie şi tămîieri: dracul universitar din duhul meu, purtîndu-mi, probabil, pică de pe vremea cînd îi analizasem sexul, bătîndu-mi joc de malefica lui universalitate: numai el a putut să mă smulgă din anonimatul sfînt al inocenţei, azvîrlindu-mă direct în gura dialectică a unor contradicţii deosebit de antagoniste, dezlănţuind, din senin, un alai de fapte şi intenţii (de ascunse intenţii) pe care, zice nevastă-mea, acum nici Dumnezeu din ceruri nu le mai poate opri.

Ce s-a întîmplat, de fapt?

După cum bine ştie toată lumea, graţie unchiului soţiei mele, tovarăşul Tutilă Doi (actualmente şef al Catedrei de agitaţie de la proaspăt înfiinţata Facultate de Futurologie Economică), am reuşit să rup cu trecutul ruşinos şi, cu ajutorul Cadrelor şi Organelor, să încep o viaţă nouă în acest oraş vechi, dar nou. Marele Tutilă — uns cu toate unsorile şi cu ceva în plus — întîi şi întîi a acceptat să fie martor la căsătoria mea cu buna şi distinsa mea Olimpia (care, păguboasă şi ea, mă aştepta credincioasă de treizeci şi cinci de ani la răscrucea afurisită a Istoriei contemporane); apoi, condiţiile tactice fiind unse şi pregătite, reuşi să mă numească (prin concurs) în postul vag, dar comod, de „inspector cu ortografia" pe lîngă Combinatul de Panificaţie şi Vinalcool. Răspundeam de etichete, vitrine, lozinci: concepeam şi partea literară şi statistică din rapoartele de analiză şi bilanţ ale direcţiunii supreme. Leafa nu era cine ştie ce. Pentru un fost profesor de ontologie critică, nici mediul ambiant nu prezenta cine ştie ce farmec (cei doi colegi de birou ai mei frecventau, abia acum, liceul seral şi doctoratul nocturn), în schimb, oraşul, ei, da, oraşul fu, pentru pretenţioasa tristeţe şi amărăciune a sufletului meu cîrcotaş şi pus pe gîlceavă, un adevărat balsam. Apusurile de soare (fac parte din farmecul turistic al vechiului Isarlîk) sunt de o frumuseţe aproape dureroasă; oamenii la fel: mai ales cînd apun, împrumută ceva din cerul acesta fantastic, capabil să treacă, într-o singură oră, prin toate nuanţele de roşu permise. Totul, *hic et nunc*, mi se părea nou şi inedit: debordanta fantezie a oamenilor, capacitatea lor inepuizabilă de a visa şi de a se trezi concomitent, de a crede şi de a se îndoi, de a vorbi mult şi de a tăcea şi mai mult în acelaşi timp; de a concepe timpul ca un rîu prin care trecem fără memorie, fără regrete, cu ochii aţintiţi doar spre ceea ce e mai esenţial în viaţă: titlurile, relaţiile, decoraţiile, veniturile (licite şi ilicite), chiulul legal şi furturile cu hîrtii în regulă... Toate aceste bizantine minuni de peisaj şi caracter mă umpleau de uimire şi entuziasm; aici totul era nou-nouţ, oamenii erau noi, avînturile, ziarele, echipa de fotbal, universitatea, teatrul şi ospiciul de nebuni, toate erau ca scoase din cutie, strălucind de o veselie şi de o tinereţe inepuizabile. Pînă şi trecutul istoric (plin de viteji şi martiri decapitaţi) devenise nou sub avalanşa frenetică şi optimistă a ultimului val de renaştere şi reconstruire. Se vorbea repede, se gîndea în viteză; totul începea, nimic nu se termina, cu planurile eram de mult în mileniul viitor, cu fapta ne menţineam şmechereşte într-un fel de ev mediu întîmplător — nu asta era important, miraculoasă mi se părea (mie, un răspopit logician postkantian) această dialectică împăcare, pe planul subconştiinţelor, a oricărei contradicţii între vorbă şi faptă, între realitate şi laudă, între visul-vis şi baza sa materială. Aici nimeni nu avea insomnii din cauza viitorului, nimeni nu avea remuşcări din cauza unei ticăloşii, valorile de civilizaţie şi cultură, împrumutate (nu însuşite), din motive de oportunism şi imitaţie, erau atît de bine ambalate în aparenţe şi citate, încît toată lumea se putea considera şi deşteaptă, şi dată dracului de hoaţă şi descurcăreaţă.

Un fluviu de candoare și nepăsare dulce scălda totul în poezie și patriotism. De multe ori, serile, cînd stăteam la coadă ca să cumpăr ziarul sportiv (unica literatură bine și competent scrisă), începeam să înțeleg că, printr-o șireată ironie a soartei, iată, mi-a fost dat să descopăr tocmai aici, la spatele lui Dumnezeu și al Europei, acel colț de înțelepciune și stoicism după care inutil tînjisem în anii ce i-am pierdut în deșertăciunea savantă a bibliotecilor genopoliene. Un duh al lui „lasă-mă să te las", al lui „ce-am avut și ce-am pierdut" sau „ca la noi, la nimenea" începea, asemenea unei igrasii perfide și picante, să-mi cuprindă și trupul, și cugetul. Învățai să ronțăi semințe, să vorbesc și să scuip în dialect, mă gîndeam chiar că ar fi cazul să fur și eu becul ce ne lumina, la birou, turcescul *tout-à-l'égout* (nu fiindcă aveam nevoie, ci ca să fiu în ton cu lumea, cu vremea, cu vremurile). Cinci ani trecură ca într-un alb somn anestezic (între timp mă îndrăgostisem aievea de propria soție), reușisem fără nici un efort, să uit nu numai toate limbile străine pe care le cultivasem snob pe vremea înfumuratelor mele tinereți, dar ajunsesem să mă uit cu năduf și scîrbă chiar și la cărțile — deșertăciune a deșertăciunilor — pe care le publicasem în anterioara mea existență. În speculațiile sterile din aceste studii nu am găsit nici un răspuns, nici o soluție cît de cît valabilă la uriașele, scrîșnitele, rușinoasele probleme ale lumii, iată că aici, între un mizilic și o hahaleră, între un popă ateu și o pramatie cinstită, am descoperit farmecul ascuns al neamestecului, duhul ceresc al indiferenței, parșivul favor al unui „hai sictir", „bogdaproste" sau „mai dă-te-n mă-ta!", rostite fie fanariot, ca de pe terasa unei cule boierești, fie țigănește, ca la ușa cortului.

Totul începuse cu o seară înainte. Scăpasem binesănătos de la o prelungă ședință „Vinalcool" (apă de ploaie — dar putea să se lase cu fulgere și trăsnete pentru secția noastră). Olimpia mă aștepta nervoasă în antreul garsonierei. Numai zîmbete și grații. Inima mi se strînse: asemenea uverturi conjugale, pentru firea ei, în care totul părea a fi teatru și regie anteplanificată, anunțau de obicei cine știe ce inovație sau revoluționară cotitură în liniștea resemnată a vieții mele de conțopist silnic.

— Iubițelule, începu ea mieroasă, astă-seară vom merge în vizită la Nașul! Nu te strîmba: am procurat o damigeană de vin chiaburesc, zaibăr negru vîrtos, în baie poți zări și curcanul pentru care m-am tîrguit o oră cu o chivuță. Nașul... ne așteaptă!

Am scos un urlet războinic din pieptul meu de învins, ridicîndu-mi brațele nătînge spre cerul plin de zei restructurați. Pot să mă arăt ca cel mai blînd și bleg soț din lume, pot să bat unicul nostru covor cu motive istro-persane în curte, sub ochii întregii raiale — dar față de cuvîntul „Naș", față de conceptul juridic „Nașul" (în dreptul cutumal din Isarlîk ocupînd un rang mai înalt și mai complex decît *pater familias* în vechiul drept roman), eu, datorită probabil anilor petrecuți cu buchisirea stupid inutilă a unor tratate scrise cu litere gotice mărunte, eram cuprins de o criză idiosincrazică totală. Nașul nostru, după cum se știe, era Luminăția-sa Tutilă Doi: el ne cununase, el ar fi urmat să ne boteze și primul copil. Conform tradiției, la fiecare din cele două solstiții corano-creștine, trebuia să ne prezentăm la el, eu și nevastă-mea, încărcați de plocoane cît mai consistente. El se prefăcea surprins, noi ne prefăceam fericiți; el se bucura că vinul e din via mamei (care mamă?), noi îi spuneam de curcan că e de la cuscrul mic (care cuscru?). Fiecare din noi știa adevărul, dar, uite așa, tot zîmbindu-ne și drăgălășindu-ne reciproc, îndeplineam un vechi și afurisit ritual. El mă punea (anume mă punea) să duc curcanul la bucătărie (unde mai erau patru-cinci galinacee aduse de alți fini), iar damigeana cu negrul vîrtos mă ajuta s-o aranjez între celelalte damigene de pe balconul vilei, proprietate aproape personală. Toate acestea, să zicem, le-aș mai fi putut înghiți: orice pace se obține prin sacrificii: dar gîndul că va trebui să trec prin jumătate de Isarlîk, ținînd un curcan în brațe, alături de o Olimpie tarată de o decalitră damigeană, mi se părea de nesuportat, o obligație mai mult decît ridicolă, mai mult decît tragic-umilitoare.

— Accept să mergem, propusei concesiv după ce primele zăpoare de lacrimi și blesteme se scurseră peste nemernicia mea încolțită, dar numai după lăsarea întunericului.

— Ești tîmpit! Căzut din pom! De pe altă lume! — îmi replică, în crescendo, isarlîka mea Xantipă. Păi care e scopul plocoanelor? Să se știe că le ducem, să se știe cui le ducem, să se știe de ce le ducem. Să facă icter vecinii, să crape fierea în dușmani, să plesnească ochii ălor de ne vor cu cap plecat. Lumea trebuie să afle că nu suntem niște pui de bogdaproste: avem un Naș! Și ce Naș! Azi e numai șef de catedră, mîine, cine știe, va ajunge vice la monumente și folclor: dacă știi să-i cînți în strună, are să te scoată din ortografia Vinalcoolului și are să te numească inspector-șef peste pivnițe sau peste abator, poate chiar director la dansurile tematice uzinale. Ce, e de colo? Dacă nu curge, pică — trăim într-o lume în care, ca să ajungi în față, trebuie să bați des și cu grijă la ușa din dos; viitorul înseamnă carieră, cariera înseamnă post baban, acestea fără Naș nu se există. Naș fără plocoane iar nu se există, nimic nu-ți pică din cer pe *dai boje*, pe cine nu știe mișca din urechi l-a bătut Dumnezeu, moare defilînd, nici proprii copii nu-l bagă în seamă...

Argumentele, asemenea musonicelor ploi, inundau capul meu albit în Etică și Est-Etică septentrională. Ce era să fac? *Daemon veritatem dicit ut decipiar* — dracul spune adevărul ca să te amăgească. Mi-am pus cravată aproape roșie, cămașă aproape albă. De braț cu belalia mea sultană, defilai voios de-a lungul proaspătului Bulevard al Victoriei. Un drac șugubăț îmi scoase în cale exact pe acei prieteni-dușmani de care aș fi dorit să nu fiu zărit. În vila sa (cu iederă și nimfe), begler-beiul Tutilă Doi, în șalvari, dar fără turban, mă aștepta sub două iatagane încrucișate, cu filigene de cafea gingirlie și cu dulceață de trandafiri rumelieni, importantă de la harabagii frați bulgari. (Cir-li-lai, Cir-li-lai!). De ce să fim exclusiviști? Ar însemna să închid ochii și să nu-mi amintesc de moravurile feudale ale tîlharilor cavaleri din ramura avaro-gepidă a conților Tuhutum, la al căror castel, Hohenloch, generații întregi de supuși genopolieni mergeau de două ori pe an să ofere în genunchi nu curcani și damigene, ci aur și sclavi, inclusiv fecioare și soții. Nu a scris răposatul meu coleg Peter Parva un studiu de sociologie comparată în care demonstra (pe bază de documente și monumente) că pînă și azi, în mentalitatea subconștientă a burgheziei noastre celei mai noi, există instinctiva tendință de a ne căsători cu femei suficient de urîte și de șterse pentru a nu stîrni poftele seniorilor și invidia de cadre a soțiilor acestora? „Frumusețea soției este un lux peisano-proletar", a spus-o marele Napocos, deși el nu avusese ocazia de a cunoaște procesul de antiselecție estetică ce s-a inaugurat, în acest sens, după Marea Revoluție Franceză, cînd, în răgazul unui întreg secol romantic, Europa a avut parte de cele mai urîte și mai dizgrațioase împărătese și regine. Fenomenul acesta e destul de complex: urîțenia soției tale poate să țină azi loc de zestre (asigurîndu-ți automat simpatia consoartei șefului tău ierarhic), dar devine un balast penibil și incomod în clipa în care ajungi tu însuți șef. „Totul e să pari a fi, îmi explica duioasa și deșteapta mea jumătate: tu să pari a fi mai puțin deștept decît acest Tutilă, eu să par mai urîtă și mai cretină decît madam Tutilă, copii de am avea, ei ar trebui să pară a fi mai urîți, mai proști și mai repetenți decît odraslele Tutilă. Punct. Trăim într-o lume în care simțul ierarhiei face parte din bunul-simț politic al lumii noastre; să ne cunoaștem lungul nasului, să stăm în banca noastră, nimic nu se pierde, nimic nu se cîștigă, totul rămîne neschimbat, în afară de vorbele ce latră schimbările continue; suntem cu toții egali, așa este, dar pe noi nimeni nu ne-a chemat să-i căsătorim, să le botezăm copiii, așa că trăiască Tutilă, trăiască Nașul, jos cu ațîțătorii la un nou război mondial..."

Sub aceste confuze auspicii s-a inaugurat vizita noastră istanbulă: eu am rămas în salon, discutînd mici și nevinovate belele de alișveriș cultural (sub binevoitoarea îngăduință a beiului catedrei de Futurologie): nevastă-mea — formidabilă actriță — trecu în bucătărie, unde, între două ghiciri în ceașcă, sub forma unor simple taclale de muierlîc, reuşi să plaseze direct la ţintă problema cu mutarea mea din postul de inspector ortograf în cel — provizoriu, desigur — de consilier fiziologic la abator sau măcar la Teatrul Naţional. Totul decurgea după cele mai vechi reguli, în cea mai nouă şi mai perfectă din lumile posibile. Stelele îşi vedeau de treabă — ele cu geometria şi mecanica lor, noi cu geometrii şi mecanicii noştri. De nu am fi auzit prin perdelele grele de brocart claxonatul interzis al maşinilor, ne-am fi putut crede undeva în Asia Mică sau Eghipet, în timpul veritabilului Soliman cel Mare, sau în vreo uitată insulă din Egee, condusă de tirania luminată a unui corsar maronit. Timpul, ca o miere moldovalahă, ne ţine într-o îmbrăţişare leneşă, parşivă, abulic-uitucă; cuvintele, simple formule de sastisit protocol, asemenea fluturilor de o singură seară, dansau geamparale sub chelia protectorului nostru cilibiu şi ighemonicos. „Derviş în formă, beizadea în conţinut" — iată formula magică pe care mi-o transmiteau ochii şireţi, sătui şi neliniştiţi, universitari şi pădureţi ai Naşului meu, în a cărui fiinţă şi spirit se împăcau perfect păcatele Orientului cu toate virtuţile cinice ale Occidentului putred şi exploatator. Aveam de ce să-l admir. Numai dantura lui, de lup halal şi sătul, făcea cît întreaga mea biobibliografie... Încercam să-i cîştig simpatia lăudîndu-mi directorul (cu care bănuiam a fi prieten: greşeam, Tutilă nu cheltuia sentimente pe orizontală. Ca orice alpinist, privea cu admiraţie numai în sus şi cu dispreţ numai în jos; pentru semeni nu avea decît suspiciuni şi dă-i în mă-sa.) Mă asculta plictisit, grăbit, parcă şi în silă. Pentru el nu eram decît un solicitator oarecare, puteam să-i citez şi din sanscrită, rămînea rece. Eram într-un divan, el era paşă, eu un amărît de ghiaur mazilit; la îndelungi intervale, de parcă ar fi scuipat coji de seminţe, îmi arunca repezit vorbe interogative la timpul cel mai perfect simplu; gîndurile lui erau în altă parte, la altă cacealma, orice i-aş fi povestit, tot un beşleagă de ipistat calemgiu rămîneam. „Neamule, îmi spuse la despărţire, în capul scărilor de nuc, bătîndu-mă năşeşte pe umeri, te scosăi din rahat, îţi dădui

şi un os de ros; vezi să n-o încurci, bagă-ţi şi-ţi ascunde bine minţile în cap; mai ţine-ţi gura, nu mai trăncăni, nu muşca de cur, băftos nu eşti, neamuri la Ierusalim nu ai, stai cuminte şi mîlc pe postul de-l ai, să nu te miroasă husănii că ştii carte, mai bine să te creadă un chilipirgiu de gaşcă-mică şi ortograf, decît să intre la idee că mai ştii şi nemţeşte pe deasupra. Pricepuşi? De viitor am eu grijă, nevasta-ta e mai deşteaptă, las-o pe ea să aprindă lumînări, ea nu greşeşte sfîntul, ştie pe ce lume trăieşte; maică-sa mi-a fost mătuşă, mă bătea, mă înjura, n-o uit; să trăieşti, o mie de ani pace..."

Nici nu ştiu de ce povestesc toate aceste neghiobii. Probabil ca să-mi explic măcar mie însumi absurdul acelei amiezi de alb Isarlîk, cînd, pentru prima oară în destul de aventuroasa mea viaţă, a trebuit să recunosc şi să consimt că ...dracul meu, al meu numai, nu doarme defel; din contră, dracul căruia i-am fost repartizat printr-un stupid decret ceresc are fantezie, îşi cunoaşte meseria, ştie mai bine ca oricine cum se face, pe inverselea, din bici rahat, din armăsar ţînţar.

După reuşita vizitei noastre tovărăşeşti la Naşul, bine dispus de parcă aş fi fost proaspăt decorat, îmi petrecui dimineaţa la Vinalcool, făcîndu-mă că studiez articolul de fond din ziar. Pace, linişte. Nimic nu se compară cu plăcerea unui chiul liber şi nesilit de nimeni. Husănii aflaseră la timp cam pe unde fusei eu aseară; îmi zîmbeau acum complice, amical, dar văzîndu-şi fiecare de ograda şi scînteia lui. Mă simţeam excelent. (Scumpa mea cadînă fu peste noapte deosebit de atentă cu vitejia mea masculă: se părea că faza lălîie şi pudică a amorurilor noastre conjugale cunoştea acum o redivivare plină de mici neruşinări delicioase.) Începeam să înţeleg pentru ce modul de viaţă de sub ocupaţia turcească — indiferent de ce afirmă cu atîta patos subiectiv autorii creştini şi reacţionari — a fost, de departe, cea mai comodă dintre toate ocupaţiile acelor vremi. Altfel nu se explică dezertarea în masă a ţăranilor şi cărturarilor din Rusia şi Austria, din Italia şi Ungaria: dintre cei 37 de viziri ce i-a avut Înalta Poartă în secolul

XVII, 34 erau, la origine, creştini. După o sută de ani de îmbuibare turcească, o ocupaţie ţaristă sau habsburgică îţi apare ca o mutare de sub un măslin darnic într-o cazarmă în care urlă ordinea şi disciplina unor plutonieri majori.

Se făcuse astfel ora unsprezece (sau douăsprezece — nu are nici o importanţă). Fluierînd un imn la modă, ieşii, numai în vestă, să-mi cumpăr unul din acele minunate cornuri cu susan, specialitatea oraşului. De fapt, în ritmul şi ordinea unei clasice zile de chiul, această schimbare a locului de nemuncă însemna felul doi al meniului. Desertul, în procesul de tăiere a frunzei la cîini, constituindu-l evadarea „pe teren", adică plecarea pe şest la o cîrciumă ascunsă, unde poţi servi vodcă ieftină autohtonă cu guvizi şi hamsii şi cu murături din butoi la discreţie. Vrăbii gureşe, ţigani fericiţi, fetiţe săltăreţe, inspectori de tot felul, femei gravide, doctoranzi gravi, docenţi palavragii, belferi de toate palorile, în sfîrşit, întreg acest bazar de deşertăciuni şi resemnare, de istorie şi escrocherie se revărsa oriental pe bulevardele (foste uliţe) şi în pieţele (foste maidane) ale noului municipiu Isarlîk.

Mă oprii în faţa panoului de afişaj. (Aici şi acum începe maşinaţiunea diavolului responsabil cu dosarul şi soarta mea.) Un imens cearşaf rozaliu înşira titlurile conferinţelor Universităţii Populare. Căutai să văd dacă figurez pe listă: la sfatul calculat al Naşului, mă înscrisesem şi eu cu o temă prudentă, oarecum de specialitate, dat fiind faptul că figuram şi funcţionam ca ortograf la Vinalcool: „Un duşman al poporului: alcoolul şi minciuna". Titlu stupid, dictat de şefii mei ierarhici pe care nu puteam să-i corectez din punct de vedere logic. („Un duşman, mi-a explicat Limpi, înseamnă totdeauna doi sau chiar mai mulţi. Aşa că...") Am găsit numele meu şi titlul conferinţei. Neschimbat. Perfect. Cînd să plec mai încolo, uitîndu-mă încă o dată peste titlurile multilateral numeroase, ochiul meu îndemonit şi enciclopedic surprinse un nume drag (mie — şi întregii umanităţi progresiste). Ca un apucat, ieşit din minţi, fără să mă uit împrejur, fără să-mi iau

măsurile de rigoare, ca un sublim şi cretin genopolitan, uitînd pe ce lume trăiesc, uitînd şi din ce lume am ajuns aici,... *izbucnii într-un rîs total, zgomotos.*

Ce-mi fusese dat să văd? (Mai bine mă înghiţea pămîntul, mai bine aş fi chiorît pe loc sau aş fi fost accidentat de însăşi maşina Salvării!!)

Pe afiş, la rubrica: „Literatura pentru copii şi tineret", la capitolul „Despre literatura ştiinţifico-fantastică" ce urma după „Snoave şi basme", erau trecuţi, aşa cum se cuvenea, Edgar Allan Poe, Jules Verne şi H.G. Wells; dar, spre stupoarea şi stupida mea veselie, în locul lui Karl May (clasicul autor al povestirilor din ciclul *Winnetou*), cum spun, în locul acestui neamţ călător cu imaginaţia, pe cearşaful roz al Universităţii Populare figura... tot un Karl... dar... mi-e şi frică să-l pronunţ. Rîdeam ca un bezmetic, în plină amiază isarlîkă, arătînd cu degetul spre numele care mi se părea a fi obiectul nemaipomenitei mele amuzări.

Doi ipochimeni viermoizi, din specia acelor gasteropode limax cu care e împînzit oraşul la orele de vîrf ale palavragiilor, se şi împlîntară sub rîsul meu, iscodindu-mă rînjind ce şi cum. Nu realizam pericolul (cineva îmi blocase sistemele de alarmă în interior), continuam să hohotesc, explicînd în gura mare tuturor celor ce, gură-cască, se adunaseră în jurul meu, că prezenţa Lui, a marelui învăţător al proletariatului mondial, nu are ce căuta aici, tocmai aici, la capitolul despre literatura ştiinţifico-fantastică. Judecînd după ochii uleioşi ai celor doi sau trei nevertebraţi ce mă interogau, zîmbindu-mi tătăreşte (în jur, lumea se strîngea grămadă, de parcă aş fi fost un circar cîntător din cîmpoi), se părea că-i interesează mai mult faptul că rîd aşa cum rîd (şi mai ales de cine rîd), decît explicaţiile mele hăhăite privind sensul şi originea genurilor prozei moderne sau moderniste. Eram posedat, rîsul meu, secondat de borborigmele acuzative ale acelei nefaste clipe, făceau ca la urechea specializată a turnătorilor voluntari (mirosind cale de o poştă a agie caimacană) să nu ajungă decît exact ce trebuia, adică adjectivele „ridicol", „stupid", „grotesc", „absurd" etc., cu care demonul ideologic din culisele mele însoţea degetul arătător ce indica spaţiul onomastic dintre Jules Verne şi H.G. Wells.

Deodată, o cobră cu ochelari ce dormea nirvanic pe colecistul meu sări în sus, şuierînd a pericol şi trădare. O sirenă de alarmă, amintindu-mi de anume primăveri genopoliene, trecu, dubă neagră, prin conştiinţa mea: observai, cu cel de-al treilea ochi al meu, cum se răsucesc frunzele castanilor, ca la comandă, stînga-mprejur. Cum vrăbiile, în stol organizat, o iau grăbite spre primărie şi un cîine cu ochii roşii trece rîzînd pe sub vitrinele panificaţiei noastre. În jurul meu, nimeni, nimeni. Ochelarii soţiei mele se aburesc de mînie, plînge mama pe ceaslov, în barbă-şi plînge tata. Cerul înstelat de deasupra capului meu, de gît cu legea morală din mine, îmi cîntă beţiv, nasal, gregorian, „aleluia, aleluia".

Ca lovit în cap, buimăcit, mă întorsei înspre cearşaful păcatului meu: capitolele despre literatura şi filosofia universală se învălmăşeau, se încolăceau, se înghiţeau reciproc. Abia îmi putui culege numele, după care (nu întîmplător, deloc întîmplător) se oferea spre citire: „Un duşman al poporului"... Restul dispăruse în dansul tot mai înnegurat al spaimei. Încercai să regăsesc capitolul despre literatura pentru copii: inutil; încercai să chicotesc măcar: zadarnic, din gîtul meu nu ieşeau decît sunete hîrîite, rîsul meu de acum aducea mai degrabă cu gemetele celor ce nu vor să moară gazaţi. Căutai, cu rămăşiţele mele de calm şi stăpînire, să şterg tabla, să-mi curăţ geamul acestei frumoase amieze de primăvară, să gust farmecul levantin al covrigului cu susan: degeaba, oricît îmi spuneam că nu s-a întîmplat nimic, că nu s-a spart nici un geam, că n-am fluierat în nici o biserică, între pancreas şi omuşor, cobra mea cu ochelari continua să şuiere vertical, ca un miliţian ce dă alarma în noapte, în timp ce, după stucaturile panoului de afişaj (ultimul ţipăt al designului neopaşoptist), îmi fu dat să văd să întrevăd, să prevăd — n-o să mă credeţi, vă jur totuşi că nu mint — nici mai mult, nici mai puţin decît trei mici drăcuşori violeţi, din aceia cu care strămoşii noştri bizantini obişnuiau să-şi ilustreze cărţile şi casele de rugăciune.

Ce mai puteam să fac? Garda moare de frică, de ce să se predea!? — cu o mînă waterloo mă închinai spre zare: cu cealaltă, laş şi precaut, îmi făcui cîteva mici cruci de Doamne iartă şi păzeşte. Frunzele copacilor se liniştiră, dracii mărunţi dispărură şuierînd. Cîinele cu ochii roşii, ca să scape de turbare, mînca acum iarbă în curtea bisericii. Nu mai avea rost să mă întorc la birou: zarurile fiind aruncate, trebuia să consider că faza felice de indeterminism şi neutralitate istorică, pe ziua de astăzi cel puţin, era definitiv încheiată şi ratată. Din turnul catedralei, subit transformată în geamie, un muezin cu coarne şi coadă mă arăta cu degetul şi murea de rîs. Cît de fragilă e libertatea umană, îmi ziceam: de ce mă urgiseşti, Karl, Karl, Karlie?...

Cu graba copiilor care vor să uite o soţie oarecare, continuînd să mă mint că nu s-a întîmplat nimic, absolut nimic, o luai în pas alergător spre o cîrciumă arvanită, unde un responsabil cu ochi de mistreţ silvestru îmi servi repede, repede un rachiu dublu de ienupăr ostrogot.

Capitolul al II-lea

În care va apărea un personaj misterios ce se dovedeşte, la urmă, deosebit de bine informat. Eroul nostru şi soţia sa (prea îngrijorată) simt nevoia să meargă să privească, de departe, un anume afiş, în faţa căruia defilează acum diferite capete aparţinînd inteligenţiei vigilente a tîrgului. Cu ocazia aceasta un fost profesor de filosofie din Genopolis are ocazia să audă cîteva inedite consideraţii despre mentalitatea super-prelogică a aluţanilor din bătrînul Isarlîk.

Dormeam. Somn dulce de salcie scorojită, pe malul rîpos al unei ape tulburi. Copii răi aprinseră în scorbura mea putredă un foc înecăcios, fără flacără. Somn de scit ce şi-a pierdut calul la zaruri, somn de girondin cu peruca deja luată, somn de cantemir după veşnicele stănileştiuri ale *incrementorum atque decrementorum*-ului diferitelor *aulae*. Rachiul ostrogot e amăgitor, nu vindecă, nu te ajută să uiţi : amînă totul, dar, în subconştient, în timp ce tu înoţi ca o termită în Congo, el, cu un creion roşu-aprins, îţi subliniază, mereu şi mereu, un singur nume, exact acel nume pe care ţi s-a părut că l-ai lăsat afară, la intrarea în labirint.

Soţia mea spăla vase în bucătărie, la radio se transmitea *Stenka Razin* (sau *Pugaciov*), totul părea a fi în ordine. Se auzi apoi soneria de la uşa noastră : vorbe repezite în antreu : parcă plîngea cineva, parcă se jeluia altcineva, era limpede însă că nu faimosul Stenka Pugaciov era la ananghie. Încercai, ca un laş vinovat ce eram (ce ajunsesem fără să vreau), să mă fac că plouă, întorcîndu-mă în egoismul uituc al somnului meu de ortograf zilier. Degeaba : *quand un gendarme rit, dans la gendarmerie, touts les gendarmes rient, dans la gendarmerie*... Pe deasupra, diapazonul murmurat şi repezit la care dialoga acum nevastă-mea mi se părea suspect şi încărcat de electricitate. Am văzut dintr-o dată în faţa ochilor cearşaful Universităţii Populare. Un duh al neliniştitei mele memorii de grămătic pedant şi grijuliu, în timp ce eu conversam pe după vişin cu responsabilul de la acel birt off-centru, a avut timp suficient să-mi aducă aminte, pe dedesubt, cum că eu şi nu altul fusese acela care, la cererea suveran-benevolă a beiului Tutilă Doi, am alcătuit cît ai bate din palme întreg programul proiectului de conferinţe pe teme de literatură universală. Ca recompensă pentru acest mic serviciu cioclopedic, Naşul meu (aşa mi-a dat el a înţelege) a reuşit să mă strecoare şi pe mine cu o conferinţă despre un duşman al progresului (care este doi : alcoolul şi minciuna. Şi aia a mă-sii...). *Ergo*, eu — deşteptul, specialistul, fostul universitar din fosta universitate — eu şi nu altcineva fusesem cel care îi propusesem atît capitolul despre literatura ştiinţifico-fantastică, cît şi numele de autori, inclusiv al nenorocitului de Karl May, care, după mine cetire, îşi avea locul, perfect justificat, între Jules Verne şi H.G. Wells. Uiasem de acest mic amănunt petrecut cu o lună şi mai bine în urmă. Cînd am rîs în piaţă faţă de cei doi sau trei agenţi auriculari, am rîs de fapt de propria mea creaţie.

Lamentaţia vizitatorului meu din bucătărie deveni un fel de bocet biblic : nevastă-mea zicea, parcă zicea : „văleu, văleu, asta ne mai lipsea !", pe sub geamul nostru răsuna acum jalnica fanfară de pensionari cu care sînt însoţiţi, în fiecare zi la orele patru, morţii din clasa a treia (cu Popa Porumb în trăsură, şi nu în taxi). Unde sunt zăpezile de altădată, unde sunt anii mei din Genopolis, unde eşti copilărie cu pădurea ta cu tot, eheu, eheu, *postume, postume*...

Uşa dormitorului se trînti cu putere în lături. Ochelarii Olimpiei mă fixau ca pe un scarabeu încă viu în insectar. Între conştiinţa mea şi buzele ei de tracă extravertită foarte, se aşternu un cîmp magnetic vibrant.

— Sper că te-ai trezit !?

— E-heu, e-heu !

— Sări în ţoale şi pofteşte în bucătărie !

— Dar ce s-a întîmplat, făcui eu pe niznaiul, arde Ţarigradul ?

— Ţarigradul nu arde, în schimb se pare că Luminăţia voastră iar a spart un geam, iar a rupt cuiul, iar a dat cu bîta-n baltă.

— Cu alte cuvinte? încercai eu s-o mai temperez, în timp ce îmi trăgeam pantalonii.

— Bine: cu alte cuvinte: neamule, ai pus rahat pe clanţă, şi nu pe orice clanţă, ci pe a uşii care îţi voia binele... Hai, nu te mai moşmoni, vino să-ţi auzi demisia!

În bucătărie, un moşneguţ edentat şi jalnic se răsucea ca un vierme într-o undiţă. În clipa în care Olimpia mă arătă („*Ecce homo!*"), acesta începu să strige:

— Tovarăşe, m-ai nenorocit!

— Cum aşa? întrebai cu mult calm.

— Am doi copilaşi rămaşi pe cap, nevastă-mea-i fugită în lume. De zece ani nu am greşit, nu am greşit: am pătimit destul pentru o aşa-zisă greşeală: ce vină am eu dacă vîntul a doborît „i"-ul : în loc de „bastionul păcii", pe lozincă a apărut „bastonul păcii"!? Mi-am nenorocit viaţa, cariera, familia, prietenii...

— Cetăţene, îi spusei blînd şi superior, nu te înţeleg. Ce legătură e între mine şi bastionul păcii?

— Nu-l mai întrerupe, îmi spuse Olimpia, ai să înţelegi îndată despre ce fel de baston e vorba.

— Să vă explic, zise omul şi încercă, cu mîinile tremurînde, să-şi aprindă o ţigară. Funcţionez, de zece ani ca paznic al tipăriturilor de la comitetul de cultură al primăriei noastre iubite. Trebuia să fiu făcut „corector", mi-a şi promis tovarăşul Caftangiu, dar s-au redus schemele, e vorba chiar să se desfiinţeze şi postul, zicea tot el, e timpul ca cei ce scriu să aibă grijă şi de corectura, şi de ortografia operelor lor. Dumneavoastră, o ştiu de mult, sunteţi inspector. Aţi avut noroc, relaţii, poate şi studii: tocmai de aceea a urlat la mine tovarăşul Caftangiu: „vezi, zice dumnealui, ăla de a rîs, ştie el de ce a rîs, e în specialitate, studii la zi, făcute în vremurile bune ale războiului, du-te la el, află unde e greşeala, unde ţi-e greşeala, află ce anume a ajuns de rîs pe afişul nostru pentru care răspunde cu capul ştim noi cine"... Mi-a mai spus că, dacă mi-a scăpat mie, *mie*, una boacănă, atunci pot să-mi iau lumea în cap, să zic „adio, mamă!", să-mi caut o funie şi un săpun din import. Dar cum era să greşesc eu, tocmai eu, care pentru un singur „i" am făcut şapte ani, fără condiţional, pachet sau vorbitor? Eu mă uit la texte nu cu o pereche de ochi şi altă pereche de ochelari, eu mă uit cu o pereche de copii premianţi, cu o pereche de pantaloni peticiţi, cu gîndul la demisolul unde, la un primus nenorocit, ăl mare face mîncare felul unu muncitoresc. Aşadar, i-am spus tovarăşului Caftangiu, şeful meu direct, eu am o conştiinţă, nu există să-mi scape mie o greşeală atît de mare încît să rîdă de ea, în piaţa centrală, un inspector cu studii nordice. Onoarea mea de paznic e în joc, pîinea mea e în joc, eu şi pentru o virgulă greşită sînt dispus să răspund în faţa organelor şi a lui Dumnezeu. „Du-te, îmi spuse el, întreabă-l de ce a rîs, ăi de mă informară nici ei nu ştiau prea multe, doar atît că e lată, că e groasă, că e de rău..." Ce era să fac? Am venit. Doamnă dragă, vă rog să mă iertaţi: dacă am plîns, nu a fost numai fiindcă mi-a fost frică. Dumneavoastră ştiţi, am plîns şi fiindcă semănaţi fantastic cu fosta mea nevastă — aşa cum arăta ea, acum zece ani, cînd a preferat să fugă în lume. Domnule, nu am bucătărie, gătim pe coridor, cînd am norocul să văd o chiuvetă, o masă curată şi o femeie frumoasă spălînd vasele în trei ape, cu sode nemţeşti, mă apucă un fel de leşin, îmi vine să plîng şi chiar să urlu.

— Foarte bine, interveni satisfăcută Olimpia, să lăsăm bucătăria şi să ne întoarcem la oile noastre! Vasăzică...

— Vasăzică, mă avîntai la rîndul meu, dacă bine am înţeles, nici dumneavoastră, nici tovarăşul Caftangiu nu ştiţi de ce am rîs în faţa cearşafului Universităţii Populare?

— Nu! De asta am venit. Nu vă spun ce greu am aflat cine sunteţi, unde lucraţi, la ce adresă puteţi fi găsit. Zeci de telefoane s-au dat, era cît pe-aci să recurgem la fişierul miliţiei. Dar am renunţat.

— Cum al miliţiei? sării eu ca ars.

— De ce al miliţiei? sări Olimpia. Tot ca arsă.

„Funia călăului", își șterse ochii înlăcrimați și din grămadă mizeră a vestmintelor sale (parcă acum scoase din etuvă) ne descoperi dintr-o dată o pereche de mîini de o rară finețe și expresivitate. Mult înainte ca verbul să părăsească buzele lui groase de paznic cultural, aceste mîini executară în aerul verde-pal al bucătăriei un dans simbolic, dar cu sensuri deocamdată foarte confuze.

— Logica, ne șopti conspirativ. Logica. Nivelul la care îmi tîrăsc eu viața mă obligă, din cînd în cînd, să și gîndesc. V-am văzut ieri ducînd nașului dumneavoastră un curcan. Doamna ducea o damigeană. Dumneaei călca semeață, ca o femeie ce știe ce vrea; dumneavoastră, iertați-mă dacă sunt prea sincer, ca un om ce știe doar ce nu vrea. După felul în care vă uitați la cei ce dirijează circulația, la curcanul peșcheș, la cei pe care nu ați fi vrut să-i întîlniți, ca un om care are în spate șapte ani de pușcărie inteligentă, pe loc mi-am dat seama că aveți cazier politic. Ați fost închis. *Ergo* : adresa dumneavoastră o găsim ușor acolo unde trebuie.

Tăceam. Și eu, și Olimpia. Logica, asemeni unei uriașe avalanșe, ne acoperise pînă și instinctul de conservare socială. Frumoasele mîini aprinseră o nouă țigară, vocea sacului peticit parcă se mai limpezise. Bătrînelul ne zîmbea cu dragoste și milă.

— Dar cunosc Isarlîkul, continuă el, îl cunosc prea bine. Dacă v-am zărit plocoanele, știam și de unde vă pot afla adresa. Aceeași țărancă ce vă vinde vinul este și cea care răscumpără acest vin de la nașul în cauză. Dumneavoastră aparțineți de clanul Tutilă, casa Tutilă lucrează cu aceeași chivuță ca și casa Caftangiu. În consecință, mergînd liniștit pe linia damigenei, am dat de țăranca respectivă, ea ne-a indicat cu precizie adresa aceasta, unde v-am și găsit. La miliție nu am telefonat : sunt un om bun și cinstit.

Parcă înotam sub apă fără să știu să înot. Branhii încă nu aveam — cu firea mea bleagă și melcoidă, mi-ar fi trebuit cîteva generații ca să pot realiza mutațiile darwiniste pe care localnicii, cu o agilitate de maimuță și o memorie de papagal castrat, le parcurgeau după

cîteva ședințe numai. Ca prin ceață înțelegeam că nevastă-mea și sultana Tutilă erau perfect înțelese în ceea ce privește caracterul pur formal al plocoanelor ; era evident că chivuța, ea însăși, făcea parte din aparatul casei ; toată comedia cu vizita noastră nu era decît o formulă tradițională prin care eu, de bunăvoie și nesilit de nimeni, îmi achitam la termen dajdia de tip nou față de senior : care, la rîndul lui, conform principiului balcanic „fii omul meu și te fac om !" — mi-a procurat (prin concurs dinainte plătit și aranjat) un post oarecare, m-a cununat cu Olimpia, care îi este verișoară, și, la nevoie, conform legilor nescrise ale dreptului tribal, va sări să mă apere de cîini și de rivali. Totul e cît se poate de limpede. În această parte a lumii, de cînd lumea, orice dregătorie presupune putere, orice putere aduce după sine chiverniseala, orice chiverniseală se bazează pe regula milenară a jocului oligarhic al mereu înjuratelor, niciodată schimbatelor raporturi între sus și jos.

Soția mea era palidă — ea juca șah cu zece mișcări gîndite înainte. Părea opărită, neuronii ei dădeau acum telefoane în toate direcțiile. Alarma i-o citeam în ochi : ca și luna, primeam refluxul de frică prin intermediul vigilenței ei. „Nici n-ai deschis bine gura, îmi spunea uneori în timpul plimbărilor noastre de seară, și eu știu deja ce amendă vei plăti !" Acum, pentru mine, părea să nu aibă nici un coltuc de atenție : în schimb, spre ipochimenul zîmbitor privea cu raze röntgen.

— Perfect, zise ea cu buze orizontale, severe. Acum, că ne-ați găsit, cu ce vă putem fi de folos ?

Jetul acesta de gheață era un duș calculat ; sperietoarea de cîmp își retrase mîinile amîndouă. Ca și cînd ar fi apăsat pe un nevăzut buton, reveni brusc la clamorozitatea teatrală inițială.

— Vai de mine și vai de capul meu, ne strigă cîntînd, am doi copii premianți, fiul meu cel mai deștept gătește fasole pe spirtieră ; nu am voie să greșesc. Dacă dumneavoastră, un fost universitar genopolitan, poliglot și enciclopedi, ați rîs de o greșeală a mea, eu sunt un om pierdut, definitiv compromis ; pot să-mi cer de pe acum repartizarea la un chibuț nerentabil din Transiordania.

Ne uitam la el mirați ; și mie, și soției mele teatrul pe care îl juca ni se părea exagerat și bășcălios. Desigur, toată lumea, în Isarlîk, juca teatru, nici nu se putea altfel, dar, pe după ochii jucăuși și paradoxal veseli, lamentațiile sale apăreau ca o glumă, ca o distanțată ironie. Omul — se vede limpede — era un prudent, pățit și realist, dar, în același timp, dispunea de un plus de inteligență cu care își permitea să se uite de sus la caraghioasa noastră poveste.

Olimpia, tăios, trecu direct la esențial.

— Ne învîrtim ca musca fără cap, zise. Aveți un afiș al... ?

— Bine-nțeles. Poftim !

Pe mozaicul piper al bucătăriei noastre fu desfăcut cearșaful *rose-vierge* al conferințelor Universității Populare.

— Acesta e ? mă întrebă Olimpia.

(Un cîine cu ochii roșii lătra acum a moarte în curtea Mitropoliei.)

— Da. Acesta e afișul cu pricina.

Tăcere.

— Și, rosti nevastă-mea șuierîndu-și vorbele ca un procuror militar în instanță, care ar fi steaua de pe acest imens firmament ce te-a făcut să rîzi, în plin centru, la ora de vîrf a turnătorilor voluntari ?

Paznicului tipăriturilor i se făcu milă de mine. Probabil că citea acum în ochii mei rezumatul în nemțește al studiului aceluia despre caracterul androgin al Răului în lume.

— Inițial, sări el cu vorba, am crezut că greșeala ar putea fi aici, unde vă este anunțată conferința : „Un dușman al poporului" etcetera... Dar, verificînd, m-am convins că hiba trebuie să fie în altă parte. Dumneavoastră ați rîs de un nume : pe care, afirmă cei doi martori de serviciu, l-ați arătat cu degetul, declarînd fortissimo : ridicol, absurd, stupid, grotesc. Or, asemenea puternice calificative nu se înghit ușor. Pe mine ar putea să mă coste pîinea, pe tovarășul Caftangiu ar putea să-l coste fotoliul, pe directorul de studii catedra, pe rector platforma. Mai sus nici nu îndrăznesc să mă gîndesc : amețesc, leșin, mor de frică. Am doi copii, cel mare gătește fasole, fel unic, în demisolul din care mi-a fugit soția, sunt înscris la aragaz, sufăr de ulcer cardiac...

Pancreasul demnității mele dansa tango în brațele unui georgian mustăcios, ras în cap și avînd un iatagan lucitor între dinții verzi. Ochii Olimpiei mă priveau „*von jenseits*". Un incendiu rapid îmi mistuia amintirile bravadelor intelectuale. Priveam afișul ispitirii, căutînd ca pe o hartă locul unde am căzut ca un dobitoc viteaz și nevinovat. Aș fi dorit ca numele Lui să dispară, să se volatilizeze. Totul să fi fost un vis, o criză de epilepsie *ridendo*, o stare de comă a paleocefalului meu.

Dar nu a fost așa : el, Karl, consecvent cu formidabila sa consecvență, era acolo : neschimbat, fatal, implacabil : ca și Istoria, ca și lupta de clasă, ca și Dumnezeu. Ca și demonul cu ochelari cehov-caragiale ce gîdila satiric humorile suboccipitului meu traco-latin.

N-am mai rezistat. Nici nu mai avea rost să rezist ispitei de a-mi da drumul. Arătîndu-l cu degetul, izbucnii din nou într-un rîs gîlgîit, înecat, isteric.

Atît soția mea cît și paznicul poligraf își centrară focusul privirii pe numele ce stătea, nepăsător și rece, între Jules Verne și H. G. Wells. Apoi, amîndoi, ca și cînd s-ar fi convins că bomba e chiar bombă și fitilul — fitil, mă priviră ca pe o stafie nenorocită ce greșise și locul, și secolul. Încercai să le explic, în timp ce mareea hohotelor mele se retrăgea spre larg.

— Sper că vă dați seama, le spuneam, locul lui, aici, sub această titulatură, în această ordine de idei, în locul lui Karl May...

— Taci ! îmi ordonă ca o sabie deșteapta mea Olimpia : Tu rîzi și purceaua noastră e moartă în coteț.

— Care coteț, care purcea ? continuai s-o întreb, nedîndu-mi seama că ea făcuse demult rocada mare.

Blîndă, cu privirea ei angelică dintr-o anterioară existență, soția mea se întoarse către bătrînelul ce își scărpina cu înțelepciune chelia savantă.

— Domnule Sommer, o auzii, acum ca între vechi cunoștințe, te întreb: ce părere ai? Pe unde mai scoatem cămașa?

Domnul Sommer zîmbi a pagubă, a lehamite. Oftînd scoase în silă din buzunarul interior un teanc de coale dactilografiate.

— Îți sărut mîinile, doamnă Limpi, zise, rogu-te privește la acest manuscris. Acesta e textul la care s-a dat „bun de tipar", acesta e textul de care eu răspund cu capul. Vedeți aici: trei ștampile, cinci vize, șapte iscălituri. Aceste înalte aprobări de *nihil obstat* îmi rup gîtul dacă am scăpat o greșeală, dacă am schimbat un singur nume; dar tot aceste înalte parafe, pe mine, care sunt un biet păduche executant, mă absolvă total de orice răspundere. Dacă, bine-nțeles, ceea ce e tipărit acolo corespunde perfect cu ceea ce e aprobat aici. Or, nici nu mai e nevoie să mă uit, am înțeles totul, mi-a căzut piatra de pe inimă, știu acum că eu nu am greșit cu nimic. Poftiți, priviți, convingeți-vă și dumneavoastră, domnule profesor, în textul meu scris clar: Edgar Allan Poe, Jules Verne, Karl Marx și H. G. Wells.

— Stați, strigai, aș dori să vă explic ceva. Poate că nu știți că eu am propus acest capitol de literatură științifico-fantastică, tot eu am înșirat și autorii ce trebuiau să fie cuprinși în el. Nu sunt nici nebun, nici posedat, știu ce vorbesc, știu perfect ce propuneri am făcut. Aici ar fi trebuit să fie...

— Nu are rost să-mi explicați mie, domnule profesor: explicați-i doamnei dumneavoastră, pe care, din fericire, o cunosc de pe vremea cînd defilam la braț sub portrete oportunist-deviaționiste. Eu am înțeles totul, datoria mea acum ar fi să fug victorios la tovarășul Caftangiu ca să-l eliberez de morcov — și ce morcov! Regret, domnule profesor, că v-am cunoscut în asemenea condiții. Nu vă amărîți, există un Dumnezeu al naivilor, credeți-mă. Sărut mîna, dragă doamnă, de mult nu ați mai trecut prin demisolurile mele, oricînd sunteți binevenită, chiar dacă vremurile sunt foarte tulburi și grele. Am plecat, am zburat — afișul vi-l pot lăsa. E cazul să-l studiați: nu rîdeți, domnule profesor, mă tem că nu numai purceaua e moartă în coteț. Vă plimbați pe marginea unui vulcan în erupție. Sau, mai rău, ați dat un fel de țipăt sub un munte acoperit de zăpadă. Avalanșa, de-acuma, a pornit, alarma s-a dat, vai de fundul celor în cauză. Totdeauna am zis: cine rîde își ia rămas bun și de la trecut, și de la viitor... Dar asta parcă nu eu am spus-o, ci un alt Sommer, nu are importanță. Rîsul și bătaia sunt rupte din iad, spun savanții mai noi, nu pot una fără cealaltă. Eu nu rîd decît acasă, după ce adorm copiii, după ce sting lampa și zăvorăsc bine ușile toate. Sărut mîna, doamnă Olimpia, *habe die Ehre, Herr Professor... Selimetle, selimetle!*

Olimpia plîngea încet, mustăcind blesteme. („*Melius est habitare in tetra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda.*" O iubeam, totuși.) Toate drumurile înapoi, spre Genopolisul din care fusesem exilat, îmi erau definitiv tăiate. Mă simțeam ca un arab căruia un geniu al răului i-a dat un șut în șalvari, aruncîndu-l direct pe o insulă plină de păsări uriașe, antimorale, antifilosofice, crude și monstruos științifico-fantastice. Trebuia să-mi salvez măcar onoarea — dar ce înseamnă onoare într-o lume în care Tutilă-Nașul este un geniu (născut și nu făcut — trebuie să o recunosc), iar eu doar un biet idiot universal-gafeur, etern în gropi călcător, un nenorocit de încurcă-lume, dușman al progresului, alcoolul și minciuna cui le-a inventat. Rachiul barbar mai fumega undeva în parasimpaticul meu abscons. De pe peretele camerei noastre pașnice, un înger dürer încerca să-mi transmită o melancolie germană veche. Degeaba. Furia Olimpiei era geometrică, precisă, cristalină. Soarta Constantinopolului părea pecetluită. Mă jucam cu franjurile perdelei, uitîndu-mă spre curtea interioară a blocului, unde alți neoturciți (inspectori, revizori, agenți și controlori) ceva mai fericiți decît mine (cine știe?) își ienicereau propriile odrasle. Olimpia mea fiind compusă dintr-un cazan de mînii prevăzut cu un ceas diplomatic, nu era greu pentru un spirit analitic și prospector ca mine să-i audă milioanele de cuvinte ce fierbeau înspumate, gata să mă înece și să mă ardă.

Genovezul Battista Alfieri a scăpat de securea gîdelui fiindcă a avut cerescul curaj să înceapă a cînta romante în clipa supremă. Doi viteji din Isarlîk au rămas în istorie fiindcă în noaptea dinaintea spînzurării au cerut voie tovarăşului călău să împodobească cu panglici şi zorzoane folclorice funia ce le era destinată. (Ea, funia, se păstrează în muzeul cetăţii, s-a scris chiar şi o teză de doctorat intitulată *Imperativul decorativ al morţii în evul mediu timpuriu.)* Sfîntul Nego cel Afumat, în timpul unei ciume ce nu se mai termina, i-a scăpat de moarte pe ai săi punîndu-i să danseze geamparalele în faţa bisericii. În consecinţă, ziceam, în primul rînd ar trebui să o pun pe Olimpia la curent cu summa de argumente şi detalii filosofico-literare ce privesc motivaţia şi cauzele logice ale rîsului meu. Ar fi util să-i explic, pe larg, dar... pe scurt, care este diferenţa dintre filosofia idealistă şi cea materialist-ştiinţifică; apoi să o lămuresc de ce materialismul istoric nu are nimic comun cu literatura sau cu utopia. (Oare? Chiar nimic comun?) Genul acesta literar, *science-fiction*-ul, fiind un fel de variantă modernă a basmului popular (al mitologiei, de fapt), se apropie mai degrabă de utopie, de aventura eroică, de spaimele apocaliptice. În orice caz nu are, nu are voie să aibă, nimic comun cu sistemul riguros logic al materialismului raţional. În consecinţă — rîsul fiind reacţia de bun-simţ la orice ieşire din normele bunului-simţ — rîsul meu e perfect justificat; mai mult decît atît, rîsul meu ar trebui considerat ca un model de curaj cetăţenesc (curajul, la noi, nefiind decît un sinonim al sincerităţii), de atitudine politică justă faţă de anume rămăşiţe de confuzie şi incultură ce mai persistă încă în capul celor care... Trei ştampile, cinci vize, şapte iscălituri. Nu e simplu deloc. Limitele dintre utopie şi ştiinţă — între noi fie vorba — niciodată nu au fost şi nu vor fi absolut precise. Orice utopie are şanse (mai nou) să devină ştiinţă într-o bună zi, orice ştiinţă poate deveni o simplă utopie, tot într-o bună zi. Nici graniţele dintre literatură şi filosofie nu sunt (n-au fost niciodată) precise: de raportul dintre fantazare şi gîndire raţională nici să nu mai vorbim. E destul să mă gîndesc la conceptul de *fiction* (de pildă la Ernst Mach: *Erkenntniss und Irrtum*, sau la şi mai buimăcitoarea sinteză a lui Hans Vaihinger: *Philosophie des Als Ob)* pentru ca, dintr-o dată, cunoştinţele şi chiar cunoaşterile cele mai sever şi riguros „ştiinţifice" să devină simple plăsmuiri ale fanteziei, metafore utile în rezolvarea şaradelor naturii, simboluri convenţionale, simple vorbe prin care explicăm pe tablă ce nu se poate explica deloc în realitate. (De pildă: noţiunile de „atom", „energie", „mişcare", „gravitate", „magnetism", „ardere" etc.) Dacă între termenul luminist de „raţiune" şi cel romantic de „fantezie" introduc conceptul de „intuiţie" (şi sunt obligat să-l introduc, nu-i aşa?), atunci praful se alege de diferenţierea dintre literatură (poate fi ea şi pentru copiii sugari) şi ştiinţa cea mai înaintată din lume.

Odiseea raţionamentelor mele nu mă ducea deloc spre un port al liniştirilor înţelepte: dracul care mă făcuse să rîd, în plină zi de vineri, 13 mai, nu se mai arăta acum: de după umerii copleşiţi de griji ai Olimpiei mă priveau bunii mei părinţi, morţi, spre marele lor noroc, în timp ce eu eram plecat în lungul meu voiaj *au bout de la nuit.* Simţeam nevoia să aprind o lumînare, tăcerea asta mai mult decît ameninţătoare a Olimpiei mă făcea să îmi aduc aminte de camerele de tortură din muzeele Genopolisului; filme cu sîrmă ghimpată şi lagăre ale morţii mi se derulau pe dinăuntru, măruntul corector Sommer mă ameninţa cu degetul său atotştiutor. Eram gata să încep a-mi profera revolta, urlîndu-mi blestemele spengleriene împotriva întregului Occident care m-a paraşutat în acest rahat-el-cadum fără să mă fi iniţiat în prealabil în prelogica behavioristă a sîc-sîc-ului cotidian — cînd iată că, din ceruri, o voce spălată de ploi şi aromind a busuioc şi iertare îmi fredonă la urechea stîngă, sărutîndu-mă pe singura frunte ce o mai aveam:

— „Hai la lupta cea mare, rob cu rob"...

Rîserăm una bună, saltul calitativ avu loc. Ne îmbrăcarăm ca pentru promenadă. De braţ, ca doi însurăţei tineri (cu dosarele cele mai curate din întregul paşalîc), o luarăm spre centru, fredonînd marşuri brigadiere pline de avînt şi optimism. Apunea soarele de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, clopotnița de la biserica Sfîntul Gheorghe cel Rău ni se părea încoronată de un nimb paradiziac. Țărani certîndu-se, cu ochi flămînzi și speriați, cărăbănindu-se spre gară, țigani fără griji, plutind liberi și desculți în direcția mahalalelor nepăsătoarei lor ignoranțe, stoluri de ciori gălăgioase, desenînd pe cerul pastelat pointilismul capricios al instinctului lor gregar. Veșnicia poate că s-a născut la sat, — nu avem motive să zicem altfel —, în orice caz, ea a venit să moară la oraș. Sau să se pensioneze. De boală, de bătrînețe, nu are importanță. Ceea ce se vedea pe toate fețele pe care le-am întîlnit era un fel de clandestină bucurie a vieții, o tristă, obosită victorie a zilei ce trecuse, un fel de chiuit pe dinăuntru, mierea ascunsă a grijilor amînate pentru a doua zi. Pace. Simplă viețuire. Indiferență plutindă ca untdelemnul peste apele grijilor mărunte. Bașbuzuci plecați spre berării, spahii în civil fumînd țigări cu filtru americane, tot soiul de teșcheregii și buluc-efendi cu transistoare la gît, scuipînd semințe de bostan sau turnesol, umpleau cu zvîcnet și rost gratuita stupizenie a timpului particular. A timpului ca respiro, ca răgaz între două nenorociri oricînd posibile, a timpului mic ce ni se oferea de către marea Istorie, drept recompensă pentru sănătatea animalică prin care, la aceste ore de slavă Isarlîk, puteam să ne sustragem de la orice contact social cu lumea, cu idolii ei sau cu moartea.

Ne oprirăm sub un tei în plină explozie florală. De aici, discret, conform planului Olimpiei, puteam să urmărim fără să fim observați, pe toți cei care se opreau și comentau în fața afișului de culoarea smeurei în pîrg.

— Asta numai ca să te dumirești singur, îmi explică ea. E ora la care ștabii (cei mijlocii și mici, bine-nțeles) își fac mica plimbare : ies de la ședințe diferiți imami și ulemale din corpul didactic. Trec și paznicii divanului ad-hoc, la ora asta întreaga tătărime din paza culturii e în alarmă. Cei mai curioși vor veni să vadă cu ochii lor locul delict și să se mire de prostia ta. Cei mai fricoși își beau sub umbrare de chioșcuri

cumîsul propriei lor securități, își rîd în pumni, cunoști cîntecul acela : „aproapele a căzut în groapa cu «urmări», noi să ne bucurăm și să ne veselim“. Stai aici și-i observă. Dacă unul singur din ei, subliniez, unul singur, urmînd deșteptul tău exemplu, va schița un rîs cît de cît critic, eu îmi dau demisia din muieriște și plec pe jos în hagealîk la Trier. Poftim !... I-ai numărat ? Au trecut zece, douăzeci, treizeci de işlicari, care de care mai alfabetizați și mai săltați în grad, care de care mai doritor să rîdă una bună, măcar vinerea, în ziua de 13 a lunii. A rîs careva ? Ioc, bărbate, bașca clătinatul reprobativ din capul lor bine înșurubat în umeri. Toți se uită numai și numai la capitolul acela nenorocit de literatură pentru mucoși și aiuriți. Îi vezi ? Crezi că ei nu au auzit de Jules Verne, crezi că ei nu știu cam ce se spune în *Manifestul comunist*, crezi că ei cîntă chiar așa, pe *dai boje, Internaționala ?* Pe dracu ! Or fi ei eunuci în filosofie, nu zic ba, dar proști nu sunt. Nu confundă sula cu prefectura, satîrul cu hatîrul. Asta e ! Poftim, te-am adus ca să te convingi. Taci, te știu pe dinafară, cunosc banda ta de magnetofon, nu am chef de contraargumente. Sper că ai înțeles un lucru : că, indiferent cîte milioane de argumente ai putea să invoci în favoarea punctului tău de vedere — fiindcă, trebuie să o recunoști, de un simplu punct de vedere e vorba —, rîsul tău, la această oră a secolului, în acest anume loc al bătrînei noastre Europe, rămîne un grav delict, o impardonabilă gafă gratuită, o stupidă și nenorocită greșeală politică. Țțțt ! Nu protesta știu ce spun. În loc să sufli și în iaurt, te apucași, neamule, să gîdili dracul sub coadă. Tu ai rîs, eu număr oalele sparte și mă gîndesc cu groază la vai-vaiul nostru și la ce ne mai așteaptă. Halal cultură ! Cînd te văd cît de nătîng și din altă lume ești, încep să înțeleg de ce au pierdut nemții toate războaiele, de ce umblă franțuzii tăi afurisiți ziua-n amiaza mare cu lumînare aprinsă după diferite sorturi de revoluții... Prostia e de două feluri : cea care vine de la oi și tîrlă și cea care derivă din prea multe cărți citite. Prima se vindecă — a doua, aleluia, sapa și lopata. Și cel de-al treilea război mondial. Ţi-o spun eu, care nici *Mizerabilii* nu i-am putut citi pînă la capăt, dar care, cum zicea fie iertat tatăl meu, şi din bragă fac şampanie, numai să-mi pun mintea pe moaţe...

Există stări şi fapte. Mijloace şi scopuri. Metode şi valori. Evoluţii şi involuţii. Explozii şi implozii. Există mai ales diferenţe de mentalitate, de categorii, de raţiuni suficiente. Bunul meu prieten logicianul Stoicov — cel care s-a sinucis din beţie sau dragoste, nimeni nu a putut afla — obişnuia să-mi povestească mereu şi mereu aceleaşi păţanii afro-asiatico-americane, care mă descumpăneau. Dacă la Tombuctu, îmi spunea, îţi cade o nucă de cocos în cap, nu te apuci să baţi palmierul, nici să-ţi oblojeşti cucuiul. Conform legilor tribului, te duci şi-ţi freci nasul de fesele bătrînei soţii a şefului satului tău: numai urîţenia şi prostia ei vor putea goni duhurile rele ce au aruncat de sus în tine. Dacă, în Mato Grosso, nevastă-ta va fi dorită şi tăvălită de vecinul tău, în timp ce pescuia ţiparii pentru cina ta, conform bunelor tradiţii amazoniene eşti obligat să-i rozi celui care te-a încornorat unghiile de la picioare şi să-i cari cîntînd tolba la vînătoare în semn de recunoştinţă pentru cinstea ce ţi-a făcut-o. Dacă acum două sute de ani, în timp ce se citea hatişeriful luminatului bimbaşă de Vidin, ai fi izbucnit, nitam-nisam, în rîs, icioglanii stăpînirii, fără nici un fel de judecată, te-ar fi tras în ţeapă neunsă, nu de brad, ci de salcîm. Totul e relativ, nu păşim de două ori în aceeaşi apă a Răului sau a Prostiei, nu există decît trecere şi schimbare neschimbătoare, fără de sfîrşit.

Oftam şi mă gîndeam. Ofta şi Olimpia, torcînd cu creierul ei practic firul alb cu cel foarte negru, ce este cu ceea ce ar putea să fie dacă, dacă... Nu puteam să renunţ la convingerea mea raţionalist-realistă cum că, din punct de vedere obiectiv, logic şi cultural, eu am avut toate motivele să rîd aşa cum am rîs. Funcţionam încă, prin spirit, în categorii europene de judecată, reacţia mea trebuie văzută ca o rezultantă a ceea ce bine şi precis ştiam despre Descartes, Kant, Hegel şi descendenţii lor. Aşa încît...

— Nimeni, o auzii pe Limpi continuîndu-şi monologul, absolut nimeni în cetatea asta mare şi căcăcioasă nu va veni să-ţi spună „bravo, aşa e, am greşit, nu mai facem altă dată!". Fiindcă în lumea noastră — luată aşa cum este, nu aşa cum ar trebui să fie — e mult mai important să ne facem că ştim decît să ştim de fapt, să ne prefacem că facem, decît să facem într-adevăr. Toată cultura asta — litere, filosofie — e o mare inutilitate, ascultă-mă pe mine; la ora asta a progresului continuu, o ţigancă ce-mi citeşte în palmă — e mai „ştiinţifică", pentru soarta mea şi a neamului meu, decît toată futurologia şi agitaţia voastră ideologică.

— Sunt de altă părere, declarai fără să o pot, totuşi, privi în albul ochilor.

— Bravo! Ura! La mai mare! Sper, totuşi, că-mi vei da voie să-ţi spun, cu mare delicateţe, că, după ce eşti ageamiu şi păgubos, mai tragi şi cu tunul aiurea. De mîine vor începe anchetele. Uite, pun mîna în foc că acum nici pe capuchehaia tîrgului nu-l interesează — acolo sus, unde visează producţii record la hectar — altceva decît că, în raiaua sa, un iobag cu dosar şi diplome, acceptat în Isarlîk pentru reabilitare şi pocăinţă, a rîs independent de un act oficial — mai mult decît atît: a rîs de un nume sacru, intangibil, suprem: cu ce drept? se întreabă aceşti balauri ai puterii locale, cine l-a pus? ce-i lipsea, cui voia să-i dea în cap, cine l-a plătit să...?

— Adevărul şi dreptatea, dragă Limpi, sunt de partea mea, crede-mă. Poate că am făcut rău că am rîs doar: în calitatea mea de fost intelectual cu oarecare nume şi renume, trebuia să mă duc imediat *unde trebuie*, să solicit o audienţă urgentă şi să explic la cel mai înalt nivel, precis şi irefutabil, motivele pentru care eu consider că e ridicol să figureze unde figurează. Nici Allah din ceruri nu mă poate obliga să trăiesc, să respir, să strig „ura!" lîngă o prostie gogonată şi ridicolă...

Ne certam. Eu, înţepat, sever, academic şi liberal, ca un om de lume şi onoare. Limpi, conform originii ei balcano-peizane. De sus, de după nişte grele perdele de cabinet, cu ochi de vultur mahmur, ne urmărea pe ascuns însuși beiul culturii: Caftangiu. Gesticulația noastră i se părea disperată, isterică, asemenea alergării nebune a veverițelor în prima zi de stagiu, în morișca lor perpetuă. Era calm, puternic, pe soartă stăpîn acest bei al culturii și propagandei. Rîzînd ușor, se întoarse către servitorul său, paznicul Sommer (în urmă cu douăzeci de ani, acesta era bei, iar el, Caftangiu, pe post de țîști-bîști), care, cu chelia coborîtă pînă la nivelul legal de respect și umilință, îi urmărea bucuros bucuroasa schimbare la față. (Muezinul trebuia să-și cînte chemarea de seară; în Edicule, toți cei care scăpaseră cu bine, nesugrumați, ziceau aferim, fericiți pentru încă o noapte albastră, pentru încă o zi chiulită în fața morții.)

— E limpede, rosti printre dinți apoplecticul director al tipografiei.

— Să vedem, să vedem, îngînă măruntul paznic al tipăriturilor, încercînd, prin milenarul său scepticism, să mai frîneze puțin nisipul în clepsidra deja întoarsă: surprize există, o dată ce sunt posibile: să nu uităm, dumnealui este finul marelui Tutilă Doi și, după cum se obișnuiește la noi, în asemenea daravele, nașul are ultimul cuvînt.

— Orice naș își are nașul, rosti ca un înțelept cadiul Caftangiu, frecîndu-și mîinile cu satisfacție.

Zarurile soartei mele erau nu numai aruncate în groapa cu vipere, dar și măsluite cum trebuie după cele mai străvechi și cele mai noi rețete ale gloriosului tîrg Isarlîk.

(Toată noaptea, culcat demonstrativ în bucătărie, am visat că rătăcesc într-un imens bazar asiatic, căutîndu-mi propriul cap pe care nu mai știam unde-l pierdusem în dementa învălmășeală a coșmarului.)

Limpi, am simțit, s-a rugat îndelung la icoana Fecioarei.

Capitolul al III-lea

În care începe un fel de bal-anchetă. Eroul nostru e închis și pus să dea niște declarații autobiografice imposibile. Salvarea îi vine de la un batic verde și un Naș foarte roșu-mînios. Apoi, la o amărîtă cîrciumă de mahala, se face o spectrală analiză a ceea ce este sufletul ascuns al adevăratului Isarlîk.

Noaptea nu mai e un sfetnic bun. Din clipa în care ești obligat să te culci cu o vulpe flămîndă sub pijama, s-au dus dracului posibilitățile curative ale somnului. M-am tîrît la birou ca un om ce nu și-a mai schimbat chiloții de o lună. Limpi — fiind angajată ca spicheriță la stația de radioficare internă a fabricii de marmelade și sucuri răcoritoare — plecase înaintea mea cu cîteva ore. Trebuia să-și pornească hărăgaia devreme de tot, împiedicîndu-i astfel pe harnicii fabricanți să adoarmă lîngă aparatele de sortat melasa și de colorat în galben-lămîie și roz-vienez diferitele ape gazoase și ciclamate.

Intrai cu toate acestea fluierînd în biroul secției de ortografie. Colegii mei — avînd aerul demn al unor studenți ce și-au pierdut toată noaptea cu studiul aprofundat al unor materii juste și pozitiv revoluționare — se făcură că nu mă văd, de parcă, peste noapte, toată admirația ce o avuseseră față de diplomele și titlurile din trecutul meu septentrional s-ar fi topit ca ceara la centrul de predare a cotelor de miere. Nu avea nici o importanță. Luai ziarul și-l desfăcui zgomotos. Era acesta un gest de mare efect: Limpi mă învățase, trebuie să arăți ca și cînd ai fi fost mușcat de cîteva mici îndoieli administrative, abia ai așteptat să poți citi articolul de fond: iată, scrie aici exact ce am gîndit și eu, dar... Jucai cît se poate de corect scena cu articolul de pe prima pagină: absolut fără nici un efect. Adăugai —

tot conform unor rețete Olimpia — o mormăită înjurătură la adresa șomajului refegist, sictirii franțujii pentru noi vînzări de arme în lumea a treia, pe americani pentru politica lor ambiguă în Sud-America. Husănii mei doctoranzi, cu acea meticulozitate pe care numai marii actori și micii funcționari o au, păreau absorbiți, moral și spiritual, unul din ei în umplerea tocului său rezervor (*made în China*), celălalt în scobirea extatică a dinților (*made în Isarlîk*). Dinspre coridoarele și etajele direcțiunii supreme soseau valuri de suspans și crispare. Aerul instituției noastre nu mai exala nimic din aromele profesionale de vin-alcool sau pîine intermediară. Acum — cel puțin așa simțeam eu, cu nările-mi de fiară bătrînă, trecută și prin ciur și prin dîrmon — totul părea plin de ioni pozitivi, nevăzuți electroni marcați informativ circulau în alarmă, în acest tub catodic care devenise „cazul" meu.

Ieșii, mimînd o nonșalanță plictisită și indiferentă, în piațeta cu panoul central de afișaj. Bătrîne nepaleze, fumînd chiștoace și scuipînd galben, întindeau cu bidineaua cleiul de oase, ca apoi să lipească nu unul, ci zeci de afișe rozalii ce anunțau cel mai vast program popular, de popularizare și... Nici nu mai era nevoie să verific: erau exact ca și cele de ieri: iubitul meu confrate și magistru întru filosofie figura acolo între halucinatul vizionar Jules Verne și panicardul băsmuitor interstelar H. G. Wells.

Pe la orele unsprezece, secretara directorului adjunct — o fată în general drăguță, din categoria acelor păpuși de porțelan cititoare de romanțuri ușoare, muzicale sau sentimentale, fiind mereu recidivista logodnică a unor navetiști și însurați, și fără buletin —, cu o voce în care simțeam mirosul icter al hîrtiilor de cadre, mă invită rece (dar nu cu ură) să poftesc „sus". Să-mi iau și instrumente de scris. („A-ha!", exclamară sotto-voce confrații ortografi.)

Urcai. La stăpînire. Zîmbeam superior, deși vulpea din sîn îmi cam mușca ficatul mîndriei și superiorității. Directorul capugiu, avînd acea expresie supremă de sfîntă, ultimă oboseală (părînd un Creator de lume ce abia scăpase din ghearele unor inspecții grele), nici nu mă băgă în seamă. Eram un obiect străin și inutil în biroul său somptuos II, pavoazat cu hărțile istorice ale pașalîcului nostru medieval. Ofta, telefona, iar ofta. Sosi de alături un spahiu cu ochi măslinii, armean proaspăt turcit, îi șopti ceva la ureche, arătînd cu dispreț spre persoana mea. Încercai să fiu demn, să mă ridic deasupra și împotriva situației. Inutil. Tușii ostentativ, dîndu-le a înțelege că aveam și eu de spus un cuvînt în toată tărăraia asta misterioasă. Îmi făcură semn să tac din gură, altfel mă dau cu capul de toți pereții.

Mai sosi un ipistat. Acesta era semicivil, semăna cu un vierme de mătase ce și-a predat la vreme întreaga cotă. Șopti ce șopti cu cei doi șefi anteriori, apoi, cu o voce de mezzo-soprană de coloratură napolitană, îmi comunică, fără să-și descleșteze dinții de viplă, faptul că în camera de alături mă așteaptă niște coale albe. Va trebui să-mi scriu autobiografia. Tot, tot, tot. Să descriu studiile mele, cariera, relațiile și prieteniile pe care le-am avut, cele pe care am refuzat să le am. Să nu ascund nimic în legătură cu modul în care am obținut postul de inspector-ortograf și nici în ceea ce privește relațiile mele cu tovarășul Tutilă Doi. Ce politică am făcut în trecut, ce politică nu am făcut în trecut. Cine au fost părinții mei, cine au fost părinții soției mele, ce avere au avut, ce opinii au avut, ce religie au avut, cîți alți copii au avut și de ce. Ce cărți citesc, ce cărți refuz să citesc. În ce raporturi stau cu mitropolia, ce cred despre cultura de masă și cultura porumbului irigat. Dacă am fost condamnat, de cine, pentru cine, la cît, unde, împreună cu alții sau singur. Ce limbi străine cunosc, ce limbi străine cunosc bine. Cu cine corespondez în străinătate, de ce, de cînd, pînă cînd. Etcetera. Am voie să fumez, am voie să-mi comand covrigi. Nu am voie să privesc pe geam, nu am voie să intru în vorbă cu secretara, nu am voie să-mi anunț, la telefon, soția. Noroc bun!

Într-o dispoziție de arici depilat, am „scris" pînă seara tîrziu. Am scris e un fel de a vorbi, fiindcă am rupt zeci de coale de hîrtie. Coșul de lîngă mine arăta ca un Vezuviu în erupție. E imposibil să-ți faci harachiri în același timp zugrăvindu-ți bucătăria și spălîndu-ți și cămășile sau conștiința. Ce legătură pot să aibă toate aceste pelerinaje în propriul trecut, cînd important rămîne dacă rîsul meu are sau nu are o justificare științifică reală. (M-am tîmpit: toată viața am completat asemenea stupidități, ce rost mai are să mă întreb, tocmai acum, asupra rostului lor?) Eu vorbesc de o justificare științifică reală, cînd, de fapt, dincolo și în întreg orașul se lăbărțează un afiș public, aprobat cu trei ștampile, cinci vize și șapte iscălituri. Marx, în gazeta sa renană, vorbind despre „marasmele Schlaraffenlandului", își putuse permite să rîdă de burtăverzimea iuncherilor patriotarzi (slugi ai capitalismului în plină expansiune), lui îi dădea mîna; avea oricînd un pașaport la dispoziție, plus un prieten plin de lire sterline, dispus să-i finanțeze libertatea de expresie. Dar eu, aici? Sărman, fără rude; pe țărmuri străine, fără ajutor: cîinele Azor.

Se făcuse noapte, secretara logodnică de-a pururi, oftînd ca după o grea operație, îmi puse pe masă un pachet de țigări „Carpați", ultimii covrigi din protocolul ei intim și, fără să-mi vorbească (deși nu mai era nimeni în instituție), îmi dădu a înțelege prin semne, ca o surdomută, că de-acum rămîn în grija pazei de noapte. Prin geamurile ce nu aveam voie să le deschid se întrezărea un colț de cer samarkand, cu tot dichisul de stele și crai nou. Teribilă (și sublimă) această colosală, supralumească indiferență cu care Cerul înțelege să ignore istoria și chinurile noastre. Mi se părea că circazieni tatuați sălbatic, chiar și acum, pot mîna cu biciul spre barcazele afunde cota de copii și fecioare ce trebuie să o predăm anual către înalta poartă; călăi anatolieni își ascut iataganul lat, în închisorile unde dreptcredincioși sarlîci și genopolieni își așteaptă, ca în balade, tragicul sfîrșit martiric; eu, un discipol credincios al cartezianismului și al neogestaltismului tîrziu, încercam încovoiat să scriu ceea ce nu încape în scris — și totuși, totuși, deasupra, peste secole, împărății, religii, revoluții și ortografii de tot felul, se aș-

terne acest Cer siniliu, nesimțit, codoș, egoist, desfășurîndu-și impudica nepăsare cu un tupeu ce merită palme și astrofizicieni.

Dimineața, cu toate acestea, mă găsi îngenuncheat și rugîndu-mă aceluiași cer. Nu are rost să explic prin ce complexă filieră dialectică am ajuns la acest recurs metafizic. Încercam, probabil, să-i comunic luceafărului de dimineață ceea ce nu reușisem să transpun pe galbenele file. Auzeam fluieratul liber al locomotivelor din gară; ultimii bețivi neprincipiali își scurgeau deșertăciunea ființei lor nefericite spre mahalalele lumpengitane. Orașul, ca o curvă ce toată noaptea s-a perpelit așteptîndu-și spahiul lăudat, se trezea ca o cadînă, cu ochii plini de o nouă, și mai nouă, speranță. (În progres și democrație.) Ronțăii ultimul covrig, trecui în revistă cîteva din grozăviile abia de-acum posibile, recitai pe latinește versul acela profetic în care Ovidiu se plînge de frig, de țînțarii și de armăsarii barbarilor neostoiți; apoi, cu un curaj împrumutat din lecturi, deschisei hotărît aripile ferestrelor cazematei mele. Năvăli întîi aerul proaspăt al dimineții, cîntul ciocîrliilor, vuietul îndepărtat al măturătorilor porniți la treabă. Ca un om care și-a scris și testamentul, și epitaful, privii cu decentă melancolie spre piațeta din fața Vinalcoolului. Tresării fericit („în lume sunt multe minuni, ca omul nu este nici una"): sub teiul certei noastre de ieri, zării baticul verde al Olimpiei. Îmi făcea semne. (Cine știe de cînd mă pîndea, săraca?: Părea să-mi spună: „Nu te teme, totul e în ordine, am chemat eu pompierii". De aici, de sus, de lîngă biografia mea neîncepută, chipul ei valah, cu ochelarii aceia în care se concentra întreaga bunătate și inteligență a țarinii noastre de totdeauna, mi se părea o apariție angelică, singurul meu remediu împotriva șeitanilor infernali ce mă chinuiseră toată viața, ce mă chinuiseră și întreaga astă noapte. Îi trimisei semnale calme, bezele; trebuia s-o conving cumva că nici frică nu îmi este și nici usturoi nu am mîncat. Ea înțelese, se bucură, îmi dădu a înțelege că fuge, aleargă, să fiu eu liniștit, știe ea ce este de făcut.

În cursul dimineții am mai fost pus să scriu diferite declarații și chestii. Mereu și mereu în alte camere, din ce în ce mai închise, din ce în ce mai puțin mobilate, Despre afiș, despre rîsul meu, absolut nimic. Se părea că tot ce îi interesa pe zeloșii mei analizatori era mai puțin ce scriu, despre cine scriu, cît mai ales cum mă comport cînd mi se cere, iar și iar, să scriu, să scriu, să scriu. Cu toate că îmi dădeam seama că sunt supus unui banal procedeu de intimidare cetățenească, de rutină, trebuia să-mi recunosc că metoda aceasta primitivă era deosebit de eficace. Ca într-un canal colector, fiorul, grija, frica, spaima, groaza, însoțite fiecare de doza corespunzătoare de vinovăție penală (memoria avea grijă să-mi furnizeze încontinuu diferite situații, vorbe, atitudini din trecutul meu confuz), toate laolaltă, se alchimizau psihologic în subconștientul meu, agravîndu-mi situația, creîndu-mi un complex de culpă și condamnare pe care nicicum nu o puteam pune în legătură cu faptul de a fi rîs ca un idiot în fața panoului Universității noastre Populare.

Cam pe la ora prînzului (ceasul îmi stătuse), fui chemat sus: de astă dată de însuși directorul capugiu adjunct. Era încadrat de o femeie grasă, despletită, avînd un aer de balamuc și ședințe ce nu se mai termină, și de un alt efendi — acesta, în schimb, fiind distins, citadin, palid, purtînd peste un nas cam rumelian o pereche de ochelari fumurii și cu rame de aur, ce îi dădeau elegantului gagiu un aer de misterioasă, aproape europeană intelectualitate.

— Acesta ar fi! declară adjunctul, arătîndu-mă ca pe un articol de inventar.

Femeia despletită, cu o privire de cloșcă în alarmă, după ce mă măsură ca pe un om al peșterilor, cu o ură aproape chaldeeană, îmi adresă următoarea invectivă:

— Rușine! Ai părul alb, ți s-a dat o pîine cinstită, și...

Ochelarii fumurii o întrerupseră. Pasiunea trebuia să cedeze în fața rațiunii.

— Spuneți-mi sincer, domnule profesor (Doamne, de cînd nu mi s-a adresat cineva astfel?), ce părere aveți despre nașul dumneavoastră?

— Bună, răspunsei dînd din umeri. Un naș ca toți nașii...

(Tăcui brusc. Soției mele, Limpi, cînd beam, cu învoirea ei, votcă rusească în bucătăria noastră, obișnuiam să-i recit cam așa: „un naș ca toți nașii, puțin la simțire, în zilele noastre de soartă-ajutat și decît toți nașii mai cu osebire, dobîndi-n cireadă un post însemnat.")

— Vasăzică, bună. Perfect. Spuneți-mi, ce părere aveți despre popor?

— În general, o părere bună.

— Dar despre cultura acestui popor?

— Și despre cultură am tot o părere bună.

— Domnule profesor, continuă rumelianul, avem informații că ați fost la teatru și, în loc să rîdeți, cum rîdea toată lumea, dumneavoastră ați început demonstrativ să plîngeți. În batistă, dar în hohote. Recunoașteți?

— Recunosc. Dar... dacă mi-ați permite să vă explic cum am înțeles eu comedia aceea, ați vedea că aveam toate motivele să plîng și chiar să urlu.

Despletita, fierbînd, cu tiroida brusc accentuată, mă împroșcă din nou cu sincera ei ură.

— Te pomenești, îmi țipă în față, că, dacă ți-am permite, ai fi în stare să ne explici și motivele pentru care ai făcut de rîs afișul nostru oficial!

— Da, am zis, palid, cu un șarpe în burtă, dar calm. Aș putea. Acordați-mi zece minute și în modul cel mai simplu am să vă conving de ce...

Toți trei, ca la Călugăreni, scoaseră din gîtlejuri același urlet de luptă și revoltă. Dacă ar fi fost înarmați, acum m-ar fi căsăpit și mîncat de viu. Ura este sentimentul cel mai ușor de mimat, el nici nu trebuie învățat, orice individ sosește în actualitate cu o doză animalică de furie, ură, agresivitate, pe care o poate oricînd reactiva.

Mă uitam la cei trei judecători ai mei, aveam impresia că am murit demult și că m-am trezit în altă existență, altă epocă, între alte specii de hominieni. Femeia, veche luptătoare pe baricadele demascărilor, ca o mitralieră semiologică, îmi evoca blestemînd crimele intervenționiștilor neocolonialiști, amenințîndu-mă cu degetul ei bont: „nu întîmplător, deloc întîmplător...“ Armeanul-turcit, spre a nu rămîne mai prejos, îmi arăta harta trecutului nostru glorios, strigîndu-mi patriotic: „Strămoșii noștri se răsucesc în mormînt de scîrbă“. Viermele de mătase — intelectual sud-estic — își scoase ochelarii (era binișor clăpăug, chior, ceacîr) acum, ca prin minune, părea un cu totul altfel de om. Mă scutura de reverul hainei, spumegînd frînturi de înjurături și afurisenii. Ochiul drept îi fugise spre ureche, nările i se despărțiseră, diferitele componente ale fizionomiei sale (altfel atît de armonioase și pline de un farmec cabineto-salonard) păreau a executa, ca într-o dementă pictură de Picasso, un dans războinic cuțovlah. O furie pură, asemenea taifunului sau erupțiilor krakatit, se descărcă în cabinetul capugiu. Mi se părea că o întreagă orchestră de alămuri și tobe o luase razna, zbierîndu-și fiecare aria cea mai acută. Ușa se întredeschise, logodnica navetiștilor plîngea în hohote (avea ea destule motive personale, acum putea să-și dea drumul fără frică de urmări); apăruseră și alți chiulangii — cine nu e iubitor de zurbe și maziliri? —, pînă și umilii mei colegi, doctoranzi fără frecvență, își hlizeau satisfacția printre capetele mehenghe ale ișlicarilor de rînd.“ Unde vom ajunge dacă...“ — țipa înlăcrămatul adjunct. „Panificația și Vinalcoolul să îndure o asemenea rușine...“, urla turcul-armenit „Ce va zice raiaua, ce va zice agia, ce va zice — dacă se va afla — tovarășul Ilderim, care nu știe de glumă?“

Mama nu mai plîngea pe ceaslov, aprindea lumînări în cimitir la mormîntul victimei necunoscute; tata, furios, își îmbrăca zalele și pleca voluntar în război împotriva avarilor. Pe soția mea mi-o închipuiam spărgînd vasele din zestrea ei și blestemîndu-și clipa în care se hotărîse să facă foc în vatra mea de găgăuță-ridens. Ce importanță mai avea, în răstimpul acestui dezlănțuit vacarm politic, faptul că ugro-varegii debarcau neanunțați în Islanda, că savanții din Mongolia au reușit, în sfîrșit, să pună la punct primul păstor electronic, că președintele Statelor Unite avea curajul să afirme, pentru a suta oară, că atlanticilor nu le este frică de pace, deși încă nu sunt pregătiți de război? Eram la porțile Orientului, aici totul se lua în serios, fiindcă totul trebuia să fie luat, pînă la urmă. Dintre toate bunurile de care dispuneai, capul era obiectul cel mai expus la rechiziții, naționalizări, reforme, el constituia și acel rebut din care, fără economii, se alcătuiau planurile economice viitoare.

Cînd totul părea definitiv pierdut (chiar și onoarea, mai ales onoarea), deodată, ca la sunetul unor goarne îngerești, se făcu brusc liniște. Ipistații se dădură în lături: păreau uluiți, își aranjau zîmbetul și cravatele. Secretara păguboasă își regăsi încrederea în viață, alergă în întîmpinarea cuiva. Tătarii din direcțiune se rostogoleau slugarnic pe treptele de marmură ale unui templu. Batraciana tiroidă se dezumflă ca un cauciuc de tractor. Eu, zărind-o în capul scărilor pe regina ostrogotă, pe Olimpia cu baticul ei verde, simții dintr-o dată că mai am o șiră a spinării și că vertebrele acesteia funcționează normal. Nimeni nu scotea un singur cuvînt, s-ar fi putut auzi musca de nu ar fi urlat, undeva departe, un megafon uitat.

Întîi sosi rîsul său de ștab, optimist și în plină putere. După aceea auzii pași de ștab (născut, nu făcut): la urmă, spre ușurarea salamalecarilor spontan înmitingați, răsună și vorba aceea fermecată, de autentic ștab local și patriotic, dialect neoțărănesc, amestec de glumă, înjurătură, slavă și otravă, cu care erau obișnuiți bimilenarii viteji ai panificației și vinalcoolului.

— Ce făcurăți, bre, ce-mi auziră urechile? He-he-he, neamurilor, nu e bine să vopsim ciori, nici să hăulim după primul măgar cu ecuson. Ar fi timpul să ne mai deschidem ochii!

Era Nașul. Nașul meu și al Limpiei. Nașul cu care, nu demult, într-o intimă seară, am aranjat niște damigene pe un balcon cu iederă, proprietate aproape personală. Cînd Nașul intră în direcțiune, aerul se împuțină, cu toate că ușa fusese lăsată larg deschisă. Auzeam trosnind lipsurile de caracter ale celor trei moftangii, frica ierarhică le sulemenise, repede-repede, obrazele prinse în ofsaid. Nașul își cunoștea mușteriii, e-hei, cîți din ăștia n-a mîncat el cu hrean cu tot; îi măsură lung, lung, de parcă le-ar fi căutat, după revere, numerele de inventar. Mucavaua adjunctă încercă să-i dea mîna, fu retezat cu o singură privire.

— Unde vă e ăl-marele? întrebă Nașul, folosind un plural pe cît de vag, pe atît de disprețuitor.

— E prins în altă campanie, smiorcăi chehaia adjunctă: eu am fost însărcinat cu...

— A-ha, e bine: e din ce în ce mai bine, îl apostrofă Nașul. Și, dacă nu soseam la timp, erați gata să-l beliți de viu pe finu ăsta al meu, care o fi avînd el, ca orice intelectual de tip vechi, bubele lui, dar ca om e de treabă, unde-l pui acolo stă. Ce, începu el să strige, reținem peste noapte cetățeni însurați cu verișoarele noastre, numai și numai fiindcă nu suntem în stare să înțelegem anumite probleme de ideologie, de futurologie, de economie europeană?

Grăia Zarathustra, clasicii din biblioteca de perete a direcțiunii își îndreptară talia; Olimpia îmi zîmbea de parcă ar fi vrut să-mi spună că vom avea gemeni. Nașul se întoarse spre mine, mă examină grijuliu, bătîndu-mă protector pe umeri. Îmi făcu cu ochiul, complice. Dar, ca să audă poporul, mă întrebă bubuind:

— Te pusără să scrii, ai?

— Da, recunoscui eu ca un cadavru tras la mal.

— Și scrisăși?

Aruncai o scurtă privire spre ochelarii Limpiei: lumina mea venea de acolo.

— Deh, am răspuns strîmbîndu-mă nițel. Vrusăi, nu putui. Scrisăi vreo grămadă, dar dimineața rupsăi totul. Paștele și aia a mă-sii de viață, Nașule, eu mă duc în pădure și-mi pun juvățul de gît.

În ochii dolorozei mele consoarte citii „bravo, în sfîrșit!". Încălecarea de către mine a perfectului simplu, atît de specific graiului local, însemna (pentru deșteapta mea muiere, dar și pentru deșteptul meu Naș) un bun început de trezire la realitate, de intrare ca lumea în rîndul oamenilor normali. Sosisem, din tradiția Genopolisului meu nordic și galgot, cu o fixare aproape caracterologică pentru perfectul compus, considerat de mine — ca și de toți ceilalți filosofi ai istoriei, de la marele Napocos încoace — ca fiind unicul timp din conjugare capabil de a reda trecutul în întregime, gîndit, catalogat, încheiat. Sub forma: „am scris, am vrut, am rupt, am făcut pe mine de frică". Trecerea la perfectul simplu înseamnă o șmecheră și agilă, hoțească și în același timp foarte practică și politică ieșire din Istorie, prin reducerea acesteia la o bagatelă, la un simplu răstimp ce abia cuprinde spațiul unei singure dimineți, din ziua în care povestești. „Scrisăi, vrusăi, rupsei, făcui pe mine..." — e cu totul altceva. Ți se ia o greutate de pe suflet, nu ai trîntit ușile toate, mîine e loc și de aferim și de bună ziua. „Ce-am avut și ce-am pierdut", de pildă, spus la perfectul compus, sună ca un adio de la viață, ca un fel de testament al unui om ce și-a consumat toate variantele nenorocului. În alutana de Isarlîk, „ce avui și ce pierdui" devine însă un bobîrnac glumeț, un fel de nastratinie păcăleață, dînd a înțelege întregii lumi că mă doare în cot de ea, de ziua de ieri și de cea de mîine: noi să fim sănătoși, ce avui dădui, ce pierdui pierdui, dă-i în mă-sa de lingăi și curve.

— Care va să zică așa? Dumnealor, zise Nașul arătînd ca la tribunal spre cel turcit și spre viermele de mătase, fiindcă nu mă cunosc, n-am ce le zice: își fac mendrele pre limba lor, se amestecă în ciorba culturii nechemați, vor să-și justifice salariile prin marafetul unui caraghioslîk. Treaba dumneavoastră! Eu vin tumna de la agie, sunt prieten cu cîrcserdarul, dă la „fără frecvență" sub directa mea îndrumare. Cînd are să afle cum călcați în străchini voi p-acilea, cum dați cu bîta-n baltă, cum, în loc să astupați gropile rușinoase ale trecutului glorios, le adînciți într-un mod subiectivist, sectarist, stîngist, revizionist, el ce are să zică? Rușine să vă fie, nu admit nici o scuză, hai, mînați-vă măgarii, că altfel mi se ridică tensiunea și pun mîna pe telefon. (Cei doi incriminați ieșiră prin culoarul făcut în mijlocul lumii adunate ca la circ, spășiți, turtiți, verzi de parcă ar fi fost castrați de-a-n picioarele și fără anestezic.) În ceea ce o privește pe dumneaei, rosti Nașul —

pregătindu-se şi pregătindu-ne la o afurisenie de zile mari — noi doi suntem cunoştinţe ceva mai vechi. Nu închideţi uşa, nu am secrete, e timpul să mai încetăm cu şoaptele delicate şi să mai bubuim şi ciobăneşte. Nu? Vasăzică, tovarăşa, vi s-a trecut cu vederea povestea cu gogoşeriile din centru, am gîndit cu toţii, deh, ce mai, oameni suntem, un pic de chiverniseală nu strică. Am trecut cu vederea şi chilipirele de la păstrăvăria stăpînirii, ne-am zis, în divan, cine umblă cu miere e normal şi chiar firesc ca să se ungă niţeluş pe degete, din cînd în cînd. Dar ne-a ajuns la ureche (pluralul folosit de Naşul era ucigător, fantastic) o poveste cu nişte locuri de veci, o afacere cu vechi cavouri pe care — las' că scoatem noi adevărul de la popa ăla beţiv cu care vă împărţiţi prescurile —, pe care, se ştie, le vindeţi, golite de oase vechi, unor proaspăt îmbogăţiţi, responsabili din comerţul socialist. Povestea aceasta încă nu am raportat-o sus, sus de tot: fiindcă nu ne venea să credem urechilor. Vasăzică, vorbim de morală şi principialitate, iar pe la spate vindem marmura italiană a fostelor clase exploatatoare. Tovarăşă, ridică vocea Naşul nostru, acestea nu mai sunt pişicherlîcuri, alişverişuri de tarabă, bacşiş sau sarsana, astea sunt matrapaze, pezevenglii, cu alte cuvinte es-cro-che-rii, ele neavînd nimic de-a face şi nimic comun nici cu munca sindicală, unde figuraţi în statele de plată, nici cu acel Comitet de Înfrumuseţare a Oraşului, în care nu ştiu cine a avut proasta iniţiativă de a vă numi preşedinte onorific. Ştiu, ştiu, aţi venit aici din ordin: numai că aţi pus căruţa înaintea boilor. În loc să cercetaţi *ştiinţific* cauzele reale ale rîsului acestui ortograf, cu diplome luate la zi, dumneavoastră aţi început prin a-l pune la zid şi a-l jupui ideologic de viu. Şi în public. Şi în incinta unei întreprinderi ce are mari rămîneri în urmă şi faţă de plan, şi la economii. Vă daţi seama?

Celei despletite, de emoţie, i se rupseră nasturii sutienului categorie grea: acum, sub ochii întregii asistenţe, avea loc o lentă şi bizară reaşezare a preţurilor anatomice. Voia dînsa să grăiască, voce nu mai avea; voia să se apere, o părăsise suflul. Fusese lovită în plex, povestea cu gogoşeriile şi criptele boierilor de altădată, în condiţiile date, putea să distrugă un paşă cu trei tuiuri, necum o biată curcă plouată, folosită de primărie (nu de divan) doar pentru gargară feministă şi ocazionale mici demascări de circumstanţă.

— Tovarăşe Tutilă, bîigui săraca de ea, vă cer scuze, dar dumnealui a rîs total neprincipial! A rîs, cu martori, în faţa Afişului. Tovarăşul Caftangiu consideră că...

Naşul nostru (uns cu toate unsorile, şi cu ceva în plus) abia acum se simţi cu adevărat în largul său. O bătu şcolăreşte pe obrăjori pe furibunda galinacee, dîndu-i a înţelege, ei şi tuturor ageamiilor ce se uitau la noi cu ochii cît cepele, că a venit de acasă, că ştie să stea în şa, că îşi are stogurile, toate, priponite în pari de fier beton.

— Muică, îi zise cimilind vorbele batjocoritor, îţi ieşi un porumbel pe guşă: iaca, de nu ciripeai, mai c-aş fi uitat că înălţimea sa cultur-başa Caftangiu ar fi trebuit să fie *aici*, nu să se mulţumească să trimită, unde arde, diferiţi pazvani pierde-vară. Cazul e serios, tovarăşul Ilderim se interesează personal de ce se întîmplă aici. Iar dumneavoastră, în loc să recunoaşteţi cinstit, turceşte, că nu vă pricepeţi nici la literatură, nici la anticipaţie sau futurologie, luaţi hotărîri de capul vostru, vă băgaţi ca musca, încurcaţi oamenii şi borcanele, fesul şi interesul. Hait, că mă săturai — e timpul să vă mai concentreze, să vă trimită în reciclare spre agricultură. Uşcheo, neamule, îmi zise de astă-dată mie, luîndu-mă protector şi de braţ, nu aici se spală rufele, aici ne vom întoarce numai după ce vom stabili *ştiinţific* cine le-a murdărit. Aia-i!

Fără să dăm mîna cu cineva, ca ambasadorii unei mari puteri ce şi-a rostit mortalul ultimatum, ieşirăm demn şi jigniţi, aşa cum cerea ighemoniconul situaţiei. În frunte Naşul, apoi zîmbitoarea Olimpia (verişoară şi după mamă, şi după mama mă-sii) şi, la urmă, eu, făptaşul.

Pînă la primul colț ne prefăcurăm veseli. Limpi povestea glumițe, Nașul, ținîndu-ne după umeri, rîdea în gura mare. Dar, îndată ce dădurăm colțul, ne traserăm sub primul arbore.

— O încurcași, neamule, rău de tot, îmi zice scîrbit. Din rahatul ăsta poate să iasă o dandana cît Parîngul.

— Nu înțeleg, Nașule, îi spusei uitîndu-mă fix în ochii lui de viezure sapiens : matale nu crezi că am avut toate motivele să... ?

— Pe dracu ! sări Olimpia. Dormiși pe spate, băuși mătrăgună și laur, habar nu ai ce înseamnă să rîzi public în Isarlîk ! De ce n-ai rîs în fața Catedralei bogomilice ?! Sau în turn, la Filiala de Subistorie ?! Nici dracu nu s-ar fi legat de tine, cel mult s-ar fi zvonit că ți s-au urcat sifilisele genopoliene la cap. Pe cînd așa, rîzînd unde ai rîs...

— Nu știu, oftă Nașul, pe unde o să ne scoatem cămașa ! Nu e vorba de Caftangiu, pe ăsta îl mănînc dumicat în lapte. Mă tem însă că rîsul tău a mușcat ceva mai sus așezat. Habar nu am ! Deocamdată, le-am rupt gura. Pînă își vor da seama că i-am tras în piept, noi avem timp să ne schimbăm și izmenele. și busola.

Nașul vorbea cu ochii în pămînt. Începui să pricep că situația arde, că problemele se pun cu totul în altă ordine de idei și interese decît îmi închipuiam eu.

— Olimpio, continuă Nașul, eu zic așa : ție îți umblă mintea, explică-i fraierului ăstuia al tău cam cum stau lucrurile în primărie și mai sus, la divanul stăpînirii. Profesore, mîine nu te prezinți la serviciu, dau eu un telefon, scoți un certificat medical : ești făcut praf, puzderie, nervii ți-s în piuneze. După noaptea ce ai pătimit-o, cazi, ca un cal reformat, în melancolie și depresiune. Ai priceput ? Pînă nu-ți spun eu, nu ieși din casă, taci ca mortul în păpușoi, ca pisica pe grămăjoara ei... Între timp, te pregătești temeinic, să-mi poți face mie, în familie, un raport detailat cu toată tărășenia asta de pe afiș. Cum e cu Karl ăsta, cum e cu Karl ăla, dracu să-i pieptene, niciodată nu mi-au plăcut nemții, mai ales cînd te obligă să-i citezi la tot pasul. Olimpio, tu să faci pe telefonista, mă cauți la Decanat,

spui că ești șefa de cabinet a lui frate-miu. Are o treabă urgentă cu mine, m-a căutat și acasă de mai multe ori, să-l sun neapărat, folosind la nevoie chiar numărul lui secret. Pricepi ?... Nu mă ascultași, finule, îți spusăi mai ieri-alaltăieri : nu ridica fruntea în turmă, stai în banca ta, nu trebuie să știe toți proștii că tu nu ești chiar prost.

— Dar, izbucnii revoltat, pentru numele lui Dumnezeu, pe afișul acela este tipărită o uriașă gogomănie. O stupidă eroare de clasificare. Oare nu cu asta ar trebui să începem ?

— Dascăle, vorbim limbi diferite ! Cum de nu pricepi că afișul nu e greșit ? Nu poate fi greșit ! Mai degrabă se mută polii pămîntului la ecuator sau înflorește ca o sorcovă nevasta lui Caftangiu (ea e la cîrmă, de ea mă tem eu, are pe cineva și sus la stăpînire, și între coapsele ei deștepte, ceea ce înseamnă că soțul ei e, deocamdată, arhanghel, cu carnet de conducere) decît să se recunoască o eroare de tipar sau de cabinet. Asta trebuie să-ți bagi în capul tău (în care nu ai decît moare de curechi și idealism antidialectic și antirevoluționar), că afișul nu e deloc greșit. Tu ai rîs din cu totul alte motive decît vor să insinueze dușmanii tăi, ai mei, ai Universității Populare, ai culturii în masă. Ai timp să te gîndești, într-o zi se poate reface lumea, darmite un Haplea dubit de cosmopolitism... Eu am plecat, mîine seară vă aștept, veniți mai pe din dos, de-acum intrăm nițeluș în conspirații și ilegalitate...

Iar mi se arătară cîinii cu ochii lor roșii, iar mi se păru că trece în zbor, ca o uriașă răgace, însuși Asmodeu, responsabilul cu erorile, prostia, rătăcirile. Dar poate că Belial, prințul întunecat al înșelăciunilor, sau Astaroth, sau Belzebuth, sau Belphegor ?... Nașul, fluierînd ca o pitulice, dispăru misterios în direcția centrului administrativ. Olimpia lăcrăma ușor, de parcă m-ar fi scos pe garanție din mîinile hingherilor, pe termen foarte limitat și cu mare preț. Nu-mi făcu nici un fel de observații, mă cunoștea suficient ca să-și dea seama că în clipa de față eu îmi luam, în gînd, bagajele și porneam, cu o lumînare în mînă, ziua-n amiaza mare, să caut un om-OM și un butoi-BUTOI. Mă trase calină de braț și mă duse ca pe un copil bolnav exact la cîrciuma unde barbarii ca mine beau de unii singuri rachiuri de ienupăr sau mătură.

După două pahare numai, inima îmi reveni suficient ca să pot îndrăzni să-i mărturisesc, ei și numai ei, că mă doare, că mă simt jignit, că-mi vine iar să iau lupta de clasă de la început. Am fost secretarul comisiei academice din Genopolis, sub conducerea mea s-a editat prima și cea mai riguroasă ediție completă a *Capitalului*. Da. În aceeași epocă, am susținut o lungă și aș zice riscantă discuție în presă în legătură cu traducerea corectă a termenului de *Mehrwert*. În textele dinainte de 1900 figurează expresia „peste cîștig“, în versiunile interbelice cel de „peste preț“, ceea ce, arătam eu, era oarecum fals și echivoc. Soluția propusă de comitetul meu, de „plusvaloare“, deși nu ar fi fost sută în sută fidelă originalului, se menținea totuși la nivelul limbajului filosofic. (Chiar dacă, între noi vorbind, evoluția de mai tîrziu a axiologiei filosofice, adică a teoriei valorilor, a schimbat substanțial conceptul de *Wert*, el devenind, după Lenin, o entitate axiomatică transcendentală, mai degrabă decît un monom economic elementar.)

— *Ergo*, dragă Limpi, sper că mă vei înțelege, în tot timpul anchetei acesteia infecte, am suferit din cauza Lui, mai ales din cauza Lui. Mi se pare nedrept, la ceruri strigător, ca însuși El să-mi facă mie, chiar MIE, acest scandal stupid și această mizerie inutilă și rușinoasă.

Băui și al treilea ostrogot. Acum îmi venea să plîng. Nervii mi se tufliră, eram bun de storcit. În semiobscuritatea răcoroasă și duhnindă a colțului de cîrciumă în care ne așezaserăm, puteam să-mi plec capul pe umerii axiologici ai consoartei mele. Istoria curgea pe deasupra, pe de lături, pe dedesubt, noi doi posedam bilete de voie, puteam chiuli, aveam răgazul să ne despăduchem, să ne numărăm, reciproc, rănile și rîile primite. Limpi detesta orice fel de alcool, trăia permanent într-o stare de supratrezie, de plustrezie, abia cînd se înmuia cobora pentru hatîrul momentului (dar numai pentru scurt timp) la nivelul de mizerie „treanca-fleanca“ sau de „auziși, fă, ce se vîntură prin tîrg!?“. În timp ce eu contemplam, de departe, anomica, autista, hebefrena curgere a necruțătorului Timp, firoscoasa-mi Minervă opera, în stilul ei protocreștin, un fel de anamneză, de *brainstorming*, povestindu-mi, așa, ca simple marginalii, ca mărunte fleacuri de *addenda*, despre adevărata față a medaliei.

— Iubițelule, îmi spuse, dîndu-mi să mănînc scrumbii cu ceapă și telemea de vacă bătrînă, eu cred că nu e cazul să plîngi! Dă-l în mă-sa de neamț, ce mi-e mie acum că e *Mehrwert* sau *Mehrlicht!* Nu? Mai bine soarbe tu încet și fără grabă din otrava aia pentru șobolani turbați, azi te iert, ai avut o noapte grea. Esențialul, mi se pare, totuși, ți-a cam scăpat, dragul meu. Tu ai coborît în viespăria de aici cu o lunetă astronomică: vezi departe, în mare, pe cînd, dacă bine mă gîndesc la zilele ce vor urma, vei avea nevoie mai degrabă de o lupă. Să vezi detaliat ce este, cum mișcă și mai ales ce ar putea să devină după și dacă... Nu e bine să-i crezi pe oameni după ce scot pe gură: toți mint — pînă și ăia de zic „eu mint și cînd mint“. Ca să o țin pe șleaul tău, mai logic și mai, hm, axiologic, ar fi să mă întrebi: cum de a sărit Nașul atît de repede să te scape? Dacă ai fi fost căzut în Istru, n-ar fi coborît el barca lui cu motor să te scoată din bulboană, chiar dacă aș fi umblat eu pe grinduri smulgîndu-mi părul și blestemîndu-i neamurile lui de tutili cărpănoși și lingăi. Dar am avut eu grijă — îi cunosc mațele, și ale mele-s pestrițe — să-i strecor musca în cîrlig. „Nașule, îi spusei, nu e vorba de bărbatul meu: el a căzut ca musca în lapte, toată tărășenia e o lucrătură a bisericuței Caftangiu, dornică să urce măcar pînă la amvonul tău din Universitate. Îi stăteai în cale: iată, s-a ivit ocazia să te lovească la moacă, dar pe la spate. Ți-ai propus finul în post de inspector, nu e întîmplător, deloc întîmplător, că acest fin rîde așa cum rîde. Nu rîde, zic dușmanii tăi, Nașule, de capul lui, nu rîde el nici de cearșaful primăriei. A fost pus, de husăn şi fraier, să dea cu piatra în geamurile ălor de iscălesc sub ştampile...". Nu e prost Naşul, i-a picat fişa, m-a crezut: în lumea noastră, oricîte rele ai inventa, sunt prea puţine şi mici faţă de acele rele ce sunt deja gata făcute şi depuse la registratură. Ceea ce îi mintisem eu se potrivea ca o mănuşă cu ce era în capul lui. Caftangiu îi poartă sîmbetele; unde e cultură e şi lucrătură, asta de cînd lumea. Circul ce ţi l-au aranjat ăi din Vinalcool e şi el cu cîntec. Nu a venit directorul suprem să te judece: are nasul fin, e prieten cu Tutilă, acul busolei încă nu e fixat. Aşa că l-a delegat pe cîr-beşleagă ăla de adjunct, zicîndu-şi că omoară două muşte deodată. Adjunctul ăsta al lui a fost prins nu demult cu un camion de drojdie de bere: furniza omul marfă ce nu se găsea pe piaţă; la ţară, drojdia se dă contra ouă şi vin. Pricepi? Ancheta a fost stinsă, nici directorul bacalbaş nu era străin de afacere, de cînd e panificaţia-panificaţie, drojdia, scăzămintele, başca diferenţele de calitate a făinei, fac parte din noima şi chilipirul întreprinderii. Cine crezi şi pentru ce motive a propus unificarea administrativă a Panificaţiei cu Vinalcoolul? Totul se trage de la afacerile cu drojdia de bere. Acum, şi fabricile de bere, şi cele de pîine, fiind sub acelaşi fes, treaba merge unsă, noi cu drag... cumpărăm drojdia numai la negru. Cît despre bursuflata aceea care îţi cloncănea acuze şi ruşinări în public, află că şi ea e pe drojdie. Naşul era să plesnească de veselie, văzînd-o; i-a picat în gheare exact cînd trebuia să arunce şi el un cîine mort în curtea unui proaspăt spînzurat. Muierea — altfel de treabă, are doi băieţi falnici, frumoşi, doctori amîndoi, păcat că i-au cam prins înotînd noaptea într-un fluviu interzis —, cum zic, nici ea nu e străină nici de ciubucurile cu gogoşeriile din centru, nici de afacerile cu păstrăvii şi cu cabanele unde dorm numai creatorii de poezie istorică actuală. Dar vezi, nu ţi-ai dat seama, în ceea ce priveşte vinderea unor cripte de boieri, Naşul e cel mînjit cu marmură italiană, el fiind preşedintele Comitetului de Glorie şi Istorie al Municipiului. Dar, pe fază fiind, deştept şi afurisit, a ştiut să-şi plaseze prada în sarsanaua deja suspectă a balabustei. Pînă să se spele ea de popi şi de morminte, toată istoria e dată uitării, trecem la alt capitol. Unul din cei doi arnăuţi veniţi să te mărunţească e subalternul acelui cîrcserdar ce trage clopotele de aur ale kirei Caftangiu. Pricepi? Nu pricepi — ce să-ţi fac? Te-a făcut mă-ta sub anestezic, ai fost alăptat de o oaie bleagă; mai bine îţi dădea lapte de pasăre măiastră sau măcar lapte de papagal seminarizat! Hai, că-ţi sări ţandăra, nu ştii de glumă. Află că şi celălalt gealat, chiorul cu ochelarii de licenţiat în Litere, nici ăla nu venise întîmplător: e pe ducă din miliţie, de revelion va fi pe liber, plăteşte trei ani de muncă grea făcută la shopurile pentru valutarzi, acum îşi pregăteşte omul salteaua undeva în ortografie, tipografie, filosofie, oriunde, numai să nu trebuiască să se întoarcă la coada vacii sau, şi mai rău, la coada ciocanului.

Se învîrteau şi cîrciuma, şi pămîntul cu mine.

— Olimpia, *meine Liebe*, i-am spus, am sentimentul că sunt un pui de găină. Cineva mi-a vîrît capul sub aripă, m-a învîrtit bine şi apoi mi-a dat drumul în ograda lui Allah-plusvaloare. Simt că-mi pierd minţile! Mai plăteşte-mi, rogu-te, o cinzeacă din otrava asta barbar năvălitoare. *Thank you, darling.* Parcă mi-ai fi povestit tîmpenia aceea repetativă cu cocoşul roşu...

— Ei, ce pot să-ţi fac, bărbate, nu vezi copacul din cauza pădurii, găinaţul din cauza omletei. Trăieşti pe o scenă de teatru, tu crezi şi în decoruri, şi în rol, şi în sufleuri. Isarlîkul acesta pe care îl vezi e numai o părere, un vis, o haină, frumoasă pe din afară. Există un alt Isarlîk, ascuns, cîrtiţă, misterele Parisului. Acolo se leagă şi se dezleagă interesele, acolo se cîştigă *Mehrwert*-ul tău acolo se aranjează copiii şi ziua de mîine. Ai rîs ca prostul în faţa cearşafului popular, nu-ţi poţi tu imagina ce uriaşă şi complicată maşinărie s-a pus în marş. Rîsul tău e ca drojdia, va umfla un aluat stătut. Ca într-un carusel, toţi vor trebui să prindă cîte o panglică în hora ce ai început-o tu în jurul literaturii fantastico-ştiinţifice. Mîine seară mergem la Naşul, el te va descoase cu migală, ai să-i serveşti exact datele de care are el nevoie ca să dea cu Caftangiu de pămînt. Că vei cădea și tu din cauza sufluului, asta mă va durea numai pe mine. Hai, nu mai fi mofluz, asta ți-e steaua! Dă-i înainte: deși ești pasăre, nu poți nici să zbori, nici să cînți. Măcar pieri frumos, pre limba ta... Lasă, bărbate, astăzi plătesc eu, duc singură rușfetul la Giurgiu, să ne trăiască dușmanii, fără de ei nu am ști ce e fericirea, ce e libertatea, cum stăm cu aleluia și progresul în ortografie și vinalcool...

Capitolul al IV-lea

În care, după ce aflăm cîteva nimicuri despre căsnicia celor doi eroi ai acestei povestiri, se încearcă, fără rezultate, definirea conceptului de „lichea". Apare apoi un pahar de votcă-pe-inima-goală — iar profesorul, rămas singur continuă să melițeze în gol despre semnificația tragică a lui Janus bifrons. În locul umilului corector Sommer, așteptat, sosește în vizită un personaj bizar ce nu poate fi definit. Se bea whisky irlandez și, cu ocazia aceasta, cetitorul va afla că „a rîde" e o problemă teribil de complicată și de periculoasă.

Fericit (în felul meu), stăteam culcat în patul nostru conjugal. Plăcut scurtcircuitat la inteligență, contemplam tîmp zborul plin de fantezie și libertate al unei muște spontanee. Jubilam la gîndul că, deocamdată măcar, microelectronica niponă nu a reușit să construiască un aparat de o asemenea perfecțiune ca vis și gratuitate. Mă dureau sufletul și pancreasul.

Limpi, profitînd de ora în care radioficarea ei din fabrica de sucuri-color transmitea „în exclusivitate pentru unii fruntași în muncă și întreceri" muzică alutană veselă, sosi acasă cu o sacoșă plină de prăzi alimentare. Mă făcui că dorm, ea se făcu a mă crede adormit. Ca unui viteaz zaporojean mort, îmi puse pe piept certificatul medical în care, pentru diagnosticul „sindrom nevrotic depresiv", eram scos din mersul înainte pe trei zile lucrătoare. Apoi o auzii spălînd (în trei ape și trei sode) cele cîteva cești și farfurioare din care servirăm aseară ceaiul, măslinele și slăninuța cinei. Între timp, conform obiceiului neamului ei, vorbea tare cu pereții bucătăriei.

— Dacă ar fi după mine, o auzeam, eu aș îneca într-un degetar cu apă pe toți bașinginerii sau microsavanții ăștia de inventează, în timp de pace, surogate de război. Parizer fără carne, vin fără struguri, brînză fără oi. Salam polonez fără polonezi, suc de lămîi fără lămîi, lame de ras care nu rad, pixuri care nu scriu, chibrituri ce nu se aprind, timbre și plicuri ce nu se lipesc. Ultimul nostru produs, „Gipsy-cola", răcoritoare zis mexicană pe bază de coji de pîine arsă și sare de lămîie, zaharinată în schimbul de noapte, are culoarea arabilor morți de ciudă și de ciumă în pustiu. Dacă ar fi să vorbim pe cinstitele, inginerii doctori în chimie alimentară care au inventat-o își pun obraz lîngă obraz și, de sus, un economist planificator le toarnă apă de ploaie și cifre statistice. Asta e „Gipsy-cola" ! Iar eu, ca pedeapsă că nu am doctoratul, trebuie să-i popularizez pe inventatori și să le dedic programe săltărețe cu poezele și danțuri de viață nouă.

— Lichele, declarai eu cu aplomb, dîndu-i în același timp a înțelege că sunt treaz, viu, o ascult, o urmăresc.

— Lichele, șmecheri, pezevenghi, pramatii, habalere etcetera.

— Escroci, mincinoși, farseuri, semidocți, curve.. Ha-ha, auzi : fabrica de răcoritoare ! Gipsy-cola ! He-he !

— Gura, Sindroame ! o auzii răstindu-se la mine pe Olimpia. Nu-ți dau voie să te atingi de pîinea mea. Cît timp îmi pot permite zilnic să-mi fac procurările alimentare în timpul emisiunii pentru fruntași, cît timp mi se ușurează cioc-ciocul la ușa unui cabinet medical, de unde — nu spun cum și cam la ce preț — pot obține, cît ai zice pește oceanic, un certificat de scutire pe motiv de sindrom depresiv, pe care ți-l aduc la pat, cît timp, în loc să fii bătut cu vergi sau tras în țeapă în piața Agiei, stai ca un pașă în pat și numeri muștele cărora nici că le pasă de spray-ul nostru cerut în optzeci de țări cu industrii avansate, eu zic să ai bunul-simț și să-ți ții gura. Economia mondială e în criză, dar încă nu și-a spus ultimul cuvînt. Nu se știe deocamdată precis care e scopul muncii și al progresului continuu : producția, supraproducția sau antiproducția. Este o rușine ca o lume gîndită de filosofi să ajungă să fie condusă exclusiv de economiști și militari timpiți. Sunt probleme care te depășesc, mulți zic despre țigani că, din punct de vedere sociopolitic, ei reprezintă unica soluție pentru viitorul nostru postatomic. Dacă e așa, atunci de ce să nu încercăm un model de lume în care am lucra pe îndelete, cu taclale, chiul și mici furtișaguri ocazionale ? Nu am fi noi singura formulă de tihnă și fericire ce s-ar opune modelului nipono-german ? Am răsfoit eu cursul de futurologie, știu ce vorbesc...

Conform ritualului oriental, Limpi îmi servi grațios dulceața de nuci și cafeaua (veritabilă) la pat.

— Totuși, scumpă a mea soție, îi zisei, îmi vei permite să continuu a gîndi, a *mă* gîndi, ceva mai serios la acest cuvînt atît de actual : lichea. Hm, aș bea o votcă siberiană ca să mă dreg după ienupărul vandal de ieri, dar știu că mă vei refuza așa că...

— Deseară te așteaptă Nașul. Îi vei face o expunere cuprinzătoare asupra problemei — asta ne mai lipsea ! — „literaturii științifico-fantastice" în trecut, prezent, și viitor. Mie, ieri, mi-ai vorbit opt ore fără întrerupere despre...

— Perfect, am intervenit eu, ca să-i tai prea precisa ei memorie. Cafeaua asta e excelentă, să revenim, așadar, la conceptul acesta balcano-bizantin de „lichea". Savantul Gra-Ur, draga mea, pe care nu am avut plăcerea să-l cunosc personal, susține, nu fără oarecare temei, că „lichea" vine din persana veche, „läkkä", ce însemna „pată". Atît. În turca (tot) veche „pata" asta, din motive fie religioase, fie militare, a devenit „lekke" și însemna, fii atentă, „nerușinare". Semantic — dat fiind că religiosul a fost înlocuit cu politicul, iar militarul cu economicul — e cît se poate de logic ca și „nerușinarea" turcească să evolueze și să devină la noi „lichea" și „lichelism"... Personal însă, dacă îmi permiți, aș opina totuși pentru deducerea acestui cuvînt din latinescul „lichen", ce desemnează o plantă oarecum saprofită, alcătuită dintr-o ciupercă și o algă ce trăiesc — *nota bene* — în perfectă simbioză. Sufocînd un brad bătrîn, de pildă. Totdeauna m-a ispitit gîndul de a-mi imagina Spiritul neamului meu, obosit de înălțimi și singurătate, cuprins și înecat de argintul verzui al unor licheni ce prosperă de pe urma tăcerii și discreției noastre resemnate. Chiar și Europa, dacă te uiți bine pe harta sufletului ei bătrîn, ca formulă de morală și cultură, nu mi-l pot închipui decît ca un *Tannenbaum* năpădit de hipersănătoase lichele. Am avut un coleg care a murit sufocat de o femeie ventuză, pe nume Viola Vîsc. Vîscul, dragă Olimpia, în tradiția celtică, e o plantă sacră. Viola Vîsc era o vampiră-harpie. Soțul ei nu a murit, a fost pur și simplu terminat, așa cum termini o carte, o poezie, o cafea ca aceasta...

Etimologia, mai ales la ora în care putea fugi de la stația ei, avea asupra naivei mele tovarășe de drum și veșnicie o putere de seducție de-a dreptul miraculoasă. Deși nu am întîlnit nici un alutan care să folosească dicționarul de neologisme, pasiunea pentru cele mai sonore noțiuni străine, filosofice, metafizice bîntuia ca o molimă pînă și în cele mai înalte cabinete și catedre universitare. Am cunoscut un fel de harbuz hibrid, de tractor devenit versificator oficial, care, redactor-șef de editură fiind, timp de patru cincinale, *dicitur*, s-a luptat eroic cu cinci neologisme și nu le-a putut răzbi. Acestea erau: insolit-insolent, intestine-intestinale, fortuit, lucrativ, circumspect-circumcis. În ziua în care a reușit să pronunțe cuvîntul „competitiv" a făcut cinste, toată redacția a dansat călușul, „și la stînga, trei ciocane, hop, hop!" Eu însumi, de voiam să obțin pe datorie încă un ultim dorobanț de votcă autohtonă, barmanul, care mă cunoștea, mă ruga să-i înșir, sonor, barbarii ce ne-au ținut sub ocupație, de-a lungul veacurilor. Recitam ca o poezie (în școala nouă se cam evită această temă), așa cum am învățat eu în liceu: goții, hunii, gepizii, avarii, ungurii, pecenegii, cumanii, tătarii, turcii, rușii, turcii, rușii, turcii, austriecii, rușii, turcii, turcii, neoturcii... Avem un succes nebun cu această înșiruire, un șofer în salopetă mi-a cărat un dulap și trei lăzi cu cărți-fosile fără să-mi ia un ban, cu singura condiție să-i înșir barbarii care ne-au... Limpi, deosebit de firoscoasă, adora în schimb etimologia. Eu știam asta: de cîte ori îmi ardea sufletul, obțineam ce voiam explicîndu-i, cu morgă latinească, de unde și cum devine cîte un cuvînt mai acătării.

Apăruseră la patul meu tava cu brînzică, șuncuță, măslinuțe... și acel pur și transparent pahar prin care și pentru care s-au făcut atîtea revoluții și spus atîtea prostii.

— Poftim, îmi zise Olimpia. De cînd e lumea, ea s-a împărțit în exploatatori și exploatați. Originea mea țărănească mă obligă la robie o oră cel puțin în fiecare zi. Tu ești sultanul meu, în afară de tine nu-mi dă voie Legea (și Sultanul cel Magnific) să cunosc altul. Bea-ți încet amăgirea muscală, eu tot la lichele trebuie să mă gîndesc. Îmi iau daireaua, șoimule viteaz, și am să-ți cînt aria lichelei, așa cum se cîntă ea în piețele de zarzavat științific ale bătrînului nostru pașalîc. Ascultă!

Licheaua nu iubește — se face că iubește.
Nu crede — obligă pe alții să creadă.
Nu muncește — trăiește vorbind despre muncă.
Face carieră țipînd: „să se termine cu carierismul!"
Dacă e popă — nu crede în Dumnezeu.
Dacă e Poet, nu crede în Cuvînt.
Dacă e dascăl, se ascunde după trei citate.
Nu se descoperă, se acoperă (cu hîrtii, ștampile, iscălituri).
Nu cunoaște, nu se cunoaște, nu recunoaște, în schimb, știe!
Nu are miros — și totuși pute.
Nu are culoare — dar îți ia ochii.
Nu știe să cînte — deși are o formidabilă ureche muzicală (pentru sunetul banilor, pentru vocea șefului, pentru aria momentului oportun).
Licheaua, soțule, s-o așezăm grecește, la mijloc, între un șmecher ce se descurcă hoțește, și un escroc.
Licheaua fiind șmecherul ce escrochează în permanență.
Și cînd doarme, și cînd visează,
și cînd declară dragoste sau devotament.
Și cînd își îngroapă muma.
Minciuna este adevărul său, ipocrizia e meseria sa, lingușirea e Arta pe care o exersează în pace și onor.

Noi vrem să fim brazi : el este lichenul ce ne gîtuie (din dragoste, din patriotism).

El jură pe trecut, ca să-şi asigure ziua de mîine.

Licheaua, bărbate, nu se însoară din dragoste, ci se căsătoreşte bine.

Nu-şi iubeşte nevasta : o foloseşte la toţi indicii.

Nu-şi creşte copiii : şi-i aranjează.

Nu mănîncă : se hrăneşte. Nu doarme : se odihneşte. Nu gîndeşte : meditează. Nu judecă : emite judecăţi (despre alţii).

Nu vorbeşte, spune. Nu spune, ia cuvîntul.

Nu ia cuvîntul fiindcă are ceva de comunicat, ci ca să se spună că a spus.

Nu se pricepe la nimic — pricepe însă totul.

Acestea fiind zise, am dreptul să strig : Allah este Dumnezeu şi licheaua este rîia sa. Amin şi aleluia.

— Amin, repetai ca în vis.

Mă simţeam într-un turn, priveam de sus mizeriile acestei damnate lumi, pe Limpi o iubeam ca pe o Seherezadă. Mă durea în cot acum problema autonomiei valorilor morale. Votca fiind excelentă, era normal ca Baicalul să fie lacul cel mai curat din lume. Intelighenţa porcimii sorbonarde o puteam înjura liber într-o frangleză de extremă stînga. Închinai frumos către minunea acestei matinale fericiri.

—Soţie, ziceam, dulce soţie, bucuros lîngă tine sunt foarte.

— Lasă-te de imne, bărbate. E ora unsprezece : fă-ţi un duş rece, în curînd îţi va sosi cineva în vizită. Pentru această preţioasă întrevedere — pentru care numai mie îmi poţi mulţumi — mă făcui eu înţelegătoare faţă de poftele tale după votcă. Rusească. Nu pot să uit nicicum că ai dat foc unor cîrpe şi acum miroase urît tot municipiul. Miroase, omule, a vigilenţă culturală, a dosare în inflaţie, a demisii şi a demiteri, a anchete şi cod penal. Rîzi ca proasta-n iarmaroc şi pe urmă, sindrom depresiv cum eşti, îmi explici mie cum devine cazul cu vampira Vîsc şi ce crezi tu despre simbioza dintre o ciupercă şi un intelectual...

— Pe cine ai convocat, Limpi ?

— În mare taină... Pe bunul meu tovarăş de lupte şi convingeri definitiv pierdute : pe domnul Sommer. Paznicul ortograf al afişelor jupînului Caftangiu.

— Cu ce scop ? Şi cine este acest cerşetor în pustiul Gaza ? Demisol, copii premianţi ce gătesc fasole muncitorească, soţie infidelă, fugită cu un peruchier macaronar... Cu ce mă poate ajuta un asemenea naufragiat ?

— E-hei, domnule profesor, nu ştiu ce hram purtai în acel Genopolis despre care îmi vorbeşti mie balade şi idile ! Ceea ce constat eu cu mintea mea cea proastă e că dai în gropi de naiv şi credul. Nu eşti prost — la noi toţi proştii sunt foc de deştepţi —, dar pari venit şi de pe o altă planetă, şi dintr-un viitor secol în care noi nu vom ajunge nici în comunism. Oamenii nu trebuie judecaţi după aparenţe, nici după rolul pe care-l joacă în piesă. Tu nu eşti ortograf, nu eşti nici inspector, eşti un nenorocit de cărturar inutil şi ridicol ca un Vasilache în bîlci. Nici Caftangiu nu e un cultural, nici nevastă-sa n-ar fi numai curvă dulce, nici Naşul nostru nu e futurolog. În consecinţă, nici bunul meu prieten, cu care împreună, în tinereţile mele, voiam să schimbăm soarta lumii, domnul Sommer, nu este ceea ce zice el că este. Povestea cu demisolul o cunoaşte pînă şi fulgerul Ilderim ăl mare : are el acolo patru camere de prinţ din Levant, de bei din Samos. Piane, pianine, covoare de Buhara, picturi, argintărie, cărţi rare, stampe. Fiul care îi găteşte fasolea fel-unic-muncitoresc ştie trei limbi străine. Şi ruseşte. E un mare talent în muzică, studiază cu un dirijor şi exersează controlîndu-se cu maguri nipone. Nevastă-sa, e adevărat, a plecat la Constanţa, dar nu cu un peruchier italian, ci cu un paşaport în regulă şi împreună cu celălalt fiu, care acum e colonel într-o armată care se bate, deşi nu a defilat niciodată.

— Dar tu de unde îl cunoşti atît de bine ?

— Ce rost ar avea să-ţi povestesc ? Măritîndu-mă cu tine am trădat convingerile mele ferme. El, la fel : lăsîndu-şi nevasta să plece în Israel, şi-a trădat şi el statutul din *Tînăra gardă*. Suntem colegi de destin. E limpede? Poftim halatul, poftim papucii, poftim și ștergarul dumneavoastră, Milord!

— Totuși fiindcă veni vorba: pentru ce te-ai măritat cu mine? Bătrîn sunt, pușcărie am făcut zece ani, am numai trecut și nici un fel de viitor. Frumos n-am fost nici cînd eram cercetaș, bogat nu voi fi nici dacă mi se va da direcțiunea reunită a abatoarelor și gogoșeriilor întregului sultanat. Atunci, de ce?

La o asemenea întrebare ar fi trebuit ca trei volume de poezie romantică să sară din rafturile bibliotecii (pe care nu o mai aveam) și să se zvîrcolească pe covorul nostru istro-persan. Ar mai fi trebuit să mor străpuns pe loc de laserul ironic al unei anumite priviri trimise dinspre bucătărie.

Olimpia pregătea mizilicuri hamsii (istoria mergea nepăsătoare înainte), eu auzeam, în timp ce mă bărbieream, armonia pitagoreică a sferelor și bine unsă rotire a mașinăriei creierului jumătății mele.

— De ce m-am măritat cu el!? Auzi întrebare!

Limpi nu mai vorbea cu mine, se adresa unui auditor abstract, plasat undeva între telemeaua din sectorul particular și castraveții de seră, refuzați la export.

— De ce nu mă întreabă cum de au pierdut nemții războiul? De ce se poluează apele, și se taie pădurile nevinovate, de ce nu se găsesc în tot orașul sau țara asta măcar zece volintiri care să nu cînte fals în strana și struna puterii? Cînd te-am zărit, musiu, un drac verzui și doctor în nefericire mi-a luat, pesemne, mințile. Mi te arătaseși, bărbate, ca sfinții: aveai aureolă, nu erai înțeles, scăpaseși de un rug, acum erai în căutarea unei spînzurători mai acătării. Chiar în acel an mi se furaseră din poșetă ultimele mele convingeri cinstite: fabrica noastră, conform unor prețioase indicații, trecu de la sucurile monocolore și marmeladele tricolore la marmeladele monocolore și sucurile tricolore. Ni s-a stricat un vagon de melasă, a trebuit să facem din el rachiu de ienupăr extrapopular. Fu mazilit cu tam-tamuri oficiale beglerbeiul radiofoniei industriei alimentare, el și numai el fiind vinovat de înmulțirea cozilor la anumite produse de larg consum. Vărul Tutilă Doi sări direct din arheologia ideologică la catedra de agitație futurologică. Ce mi-am zis? Iată un sacru idiot, din lună picat: el reprezintă în lumea noastră omul care nu aduce ploaie, în schimb aduce te miri ce alte mari surprize. Tot nu am un ideal pentru timpul meu liber. Ce-ar fi să-l apăr pe acest cap rotund de muște, de gropi și, mai ales, de capete pătrate. Eram și curioasă — fiind de felul meu neumblată prin iarmaroace — să văd mai de aproape o asemenea fiară plină de bibliografie cu-gotice-mărunte. Aveam eu anumite nelămuriri în legătură cu Occidentul ăsta care e dobă de carte, dar face pe el de frică și neputință. Citeai, bărbate, de la Marx în sus, ascultai muzică de la Mozart în jos, vorbeai de Genopolisul acela natal ca despre un Ierusalim scutit de contradicții dialectice. De unde era să bănuiesc că, după ce nu ai fost în stare în viața ta să spui o singură glumă care să nu fie politică, acum, în plin dezgheț al umorului de sus în jos, te vei apuca să rîzi în fața unui afiș *bonbon*, în plină amiază alutană, de față cu nu știu cîți turnători, rămași în urmă cu angajamentele. Cîinele moare de drum lung, prostul de grija altuia; mie mi-a fost dat să mă înveșnicesc încercînd să înțeleg ce a fost în capul Creatorului atunci cînd te-a făcut așa cum ești: ultimul mohican care mai crede în oameni și în cuvintele mari... Noi jucăm aici șah cu o sută de figuri în zece culori, pe o tablă în formă de pentagon vesel, tu abia acum înveți să faci rocada mică. Noi facem teatru — și ce teatru! — de o mie de ani, tu vii din norii cărților tale, habar neavînd la ce folosește sufleurul megafon, cine este marele regizor, unde ni se compune muzica, cine a scris această imbecilă comedie la care plînge toată lumea și care nu se mai sfîrșește niciodată. Noi aici ne bucurăm că a trecut ziua și că nu au năvălit hunii sau volgadonii, tu îți bei de unul singur rachiul anestezic întrebîndu-mă cu angelică mirare dacă am auzit despre literatura asta ultracăpiată și spăimoasă pe care o numești Si-Fi.

— Olimpio, aș fi de părere să nu exagerăm. *Parcere subjectis, debelare nisi superbos*. Ce pantaloni să îmbrac pentru această ciudată vizită?

— Șalvarii de Ramadan! Vine un om inteligent și el, în loc să mă întrebe ce întrebări să-i pună acestui atoateștiutor, se interesează de culoarea pantalonilor. Ai două perechi: îmbrac-o pe cea mai optimistă dintre ele. E bine? Poftim, aici e tava cu gustări, știu eu ce îi place domnului Sommer. Vezi să nu te muște șarpele să bei mai mult decît el! Sau să te apuci să-i explici — cum ai făcut-o cu mine, ieri — cum devine cazul cu literatura și știința pentru copiii sugari. L-am invitat ca să-ți spună, mai pe limba ta, cam în ce rahat ai intrat, de unde bat vînturile rele, cine trage sforile după acel cearșaf fatal, prin ce mijloace ai putea, la nevoie, să scapi de dandana ceva mai ieftin, cu pielea numai tăbăcită, nu și jupuită tamerlan.

— Perfect: ce întrebări să-i pun acestui atoateștiutor?

— Pa, pa, iubițelule, ora de muzică distractivă pentru fruntașii în producție a trecut. Mă grăbesc, azi va trebui să iau un interviu unuia de a inventat spălarea fără apă a sticlelor de ulei. Tu să fii cuminte, în banca ta, ai să vezi cam cum arată unul care, fiind ceva mai deștept decît noi doi laolaltă, știe să facă pe prostul exact unde trebuie. Nu uita: e prietenul meu, tot ce știu în materie de etică și echitate în cîmpologia muncii de la el le știu. M-am dus pentru vizita de comunicări științifice la Nașul, te voi seminariza aparte...

Afară, un soare oblic se ascundea după niște nori toledani. Copiii, scăpați din închisoarea școlilor (*„surveiller et punir“)*, își urlau libertatea anarhică, răscolind ordinea așezată și conștientă a harnicelor noastre bulevarde. La radio se cîntau marșuri. În Siberia s-a descoperit un nou mamut, perfect congelat, un șofer treaz și-a gîtuit și nevasta, și soacra, se fac cercetări și la alți conducători auto însurați. În Franța e bine, în Elveția e bine, în Statele Unite e și mai bine. Nițică foamete este prin Biafra, Sahel, India, Cambodgia, să fie sănătoși. Un savant olandez a descoperit că Rembrand ar fi avut un suflet getbeget turcesc. Așa se explică papucii, șalvarii, turbanele cu care își înveșmînta multe din personajele închipuite. Sau biblice. Sau transcendentale. Ciudat? Să ne mai turnăm un degetar din această *quinta esentia* varegă. Așa! Admițînd că totul în lume e posibil, chiar și imposibilul (mai ales imposibilul, absurdul, irealul, pararealul, patafizicul), mă și încîntă ideea unui Rembrand Doppelgänger, posedînd pentru clipele lui de evadare (el, care nu a călătorit niciodată) un suflet de rezervă. Turcesc. Napocos, clasicul gînditor la care mă închin în taină, într-o nocturnă meditație a sa (cam confuză, e adevărat) susținea că popoarele mici și mijlocii au fost dotate de Providență (care vedea limpede mult înainte în viitor) cu o conștiință „bi-frons“, duplicitantă. Ianusiană. Astfel, aceste neamuri și seminții pot, la nevoie, să-și schimbe total garderoba morală și politică, fiind capabile să treacă, fără tremenzități, dintr-o tabără a unui mare protector în tabăra adversă a unui și mai mare prieten veșnic. Mai mult decît atît, istoria cunoaște treceri bruște dintr-o religie într-alta, dintr-o reformă direct în contrareformă. Genopolisul (căci, indirect, la el se gîndea Napocos scriind aceste absconse pagini), în lunga și deloc glorioasa lui istorie, a schimbat trei religii, patru sisteme morale (creștine în formă, păgîne în conținut), zece sisteme administrative și nu mai știu cîte coduri civile și penale. Să nu mai vorbim de croiul și culorile uniformelor noastre militare: o adevărată beție de oportunism tactic și strategic. Eram, de pildă, ocupați de regele litvan, noi cochetam cu agenții secreți ai împăratului vizigot: armata noastră (mai bine zis armiile noastre de mercenari pecenegi) era în așa fel concepută, încît, printr-o simplă întoarcere a vizierei coifurilor, trecerea dintr-o tabără în alta, dintr-un patriotism în altul, să se poată face fără încurcături protocolare riscante. La origini, spune Napocos, nu întîmplător, neamul nostru și-a păstrat, pentru orice eventualitate, atît numele vechi, păgîn, cît și numele nou, creștin. Asta timp de mai multe secole. Astfel, am fi singura etnie din lume care admite atît cuminecarea cu azimă, cît și cu pîine și vin. Avem un suflet în drum spre Constantinopole (dar care de obicei ajunge la Kiev sau Novgorod) și un altul, pelerin latin spre Roma veșnică (mulțumindu-se la nevoie cu Vindobona sau Lutetia). Nu am dat nici un sfînt în calendar, nici un teolog fondator de asceză nouă. Toleranţa noastră, înainte de a fi o trăsătură morală colectivă, e mai degrabă un mijloc şiret de a fi pregătit pentru orice rău posibil, considerînd orice convingere definitivă ca fiind sinonimă cu prostia şi moartea. Fronius, colegul meu de psihologie experimentală, în perioada sa albastră, deci înainte de a fi trecut la experienţele cu şoareci, papagali şi maimuţe, credea sincer într-un fel de inconştient colectiv, nu de tipul K. G. Yung, ci într-unul colector de dureri şi dezamăgiri, magazie ascunsă a sechelelor frustrărilor şi spaimelor. Aşa cum, zicea el, visele noastre ne traduc simbolic traumele din copilărie, tot aşa în inconştientul ascuns al popoarelor e engramată frică de grozăviile tuturor ocupaţiilor străine ce s-au succedat şi ce se vor mai succeda în viitor. Hunii, ciuma, teroarea, şi iar hunii, ciuma, teroarea — iată cei trei stîlpi pe care se sprijină instinctul nostru de supravieţuire. Timpul e ca o roată, spunea Napocos, uneori îi sare cîte o spiţă şi atunci, dintr-o dată, ne vedem încremeniţi într-una din revolutele spaime ale unei ocupaţii din trecut. Un gol istoric se poate întinde (chiar şi în plin secol XX) : hunii sunt iar la porţile cetăţii, se aud nechezînd caii lor chitai. Ciuma se întinde şi ea, că de-aia-i ciumă, călugări hermandezi pregătesc rugurile în vederea autocriticii de mîine. Sfînta Genoveva e ocupată, ia acum un interviu unui profet chior ce caută dictatura cu lumînarea. *„Tief sind die Brunen der Vergangeneit"*, îmi zic, reţinîndu-mă să ciugulesc singur din gustarea musafirului. Teribilă această peregrinare prin timpul subistoric. Genopolisul meu drag a avut în plină vîltoare a războiului de treizeci de ani, exact treizeci de ani de totală pace şi independenţă. Se întîmplă. Casele din centrul unei explozii atomice scapă, se zice, de dărîmare, ca şi bărcile ce au avut norocul să fie prinse chiar în mijlocul tornadei caraibe. Am avut, aşadar, trei decenii de autogestiune şi nevasalitate. Şi, cu toate acestea, din obişnuinţă, ne-am comportat de parcă am fi fost ocupaţi de cel mai barbar dintre barbari. Ciuma şi holera, deşi nu apăruseră, erau totuşi hiperprezente în măsurile noastre de precauţiune — ca să nu mai vorbesc de amploarea ce o luaseră instituţiile prin care — de bunăvoie, nesiliţi de nimeni — ne autoinchiziţionam cu o fantezie suprahispanică, demenţială. Ce ironie! Să trebuiască, precum o nevinovată muscă, să aterizez direct în baclavaua antiistorică a acestui tîrg abia trezit din somnul său dogmatic, ca să pot ajunge să înţeleg propria mea ipseitate, acel *Ganzander* pe care îl port cu mine şi care nu ar fi exclus să fie exact demonul meu tutelar, cel care îmi umple acum paharul şi mă face să mă gîndesc la Frică, la Groază, la Sfîrşit, ca la dimensiunile matrice chiar şi ale civilizaţiilor şi culturilor celor mai alintate de iluzia libertăţii şi fascinaţia democraţiei.

Soneria zbîrnîi zelos. La toate soneriile ce le-am avut, în lunga mea carieră de umanist, am constatat un fel de hiperzel, de plushărnicie, ca şi cînd acest mic utilaj tehnic ar fi dorit în permanenţă să se apropie cît de cît de fiinţă, de animal. De cioară, cîine, cacadu. În orice caz, soneria mea ştia că mă sperie, îi plăcea să sune sperios, asta intra în plăcerea ei de maşină, făcută de om, dar detestînd omul.

Deschisei. Domnul Sommer îmi zîmbea. Altfel. Total altfel. Nu mai era acum nici pe departe, jalnicul paznic al grafiilor primăriei, servul umil al başdirectorului Caftangiu : domnul din faţa mea arăta ca un ambasador al unei mari puteri bogate în petrol şi dolari. Mă îmbrăţişă protector şi aristocratic : ca prin vis, încă sufocat de surpriză, auzii salutul său : *„Habe die Ehre, Herr Professor!"*. Îmi venea să-i sărut mîna pe care strălucea un ghiul cu magice pietre şi rare însemne.

Ne aşezarăm, găvărind convenţional, nici nu mai ştiu în care din limbile suspecte. Mă surprindea acum o rară degajare şi o nobil-liberă superioritate ce ondula spre mine, în valuri, din direcţia ochilor săi mai mult decît luminoşi : aş zice numinoşi. Nici urmă de umilitatea şi naturalismul cu care mi se arătase mai ieri-alaltăieri. Acum, acest *dandy* al chiulului inteligent, prin simpla sa intrare, numai prin parfumul şi gustul cu care era nu îmbrăcat, ci înveşmîntat, mă muta dintr-o dată peste cîteva meridiane şi paralele ale condiţiei umane.

— Ghicesc, rosti musafirul meu, de astă dată într-o alutană fără urme de accent sarlîk, după felul cum sunt aranjate gustările, mîna doamnei dumitale, pe care nu întîmplător o cheamă Olimpia. Îmi cunoaşte gusturile, a fost o vreme în care am luat multe gustări împreună.

— Domnule Sommer, înainte de a vă întreba de cînd o cunoaşteţi atît de bine pe soţia mea, mi-aş permite să vă întreb dacă nu doriţi un păhărel de votcă. Rusească.

Domnul Sommer îşi scoase monoclul din buzunarul redingotei, şi-l fixă cu o precizie pe care, astăzi, nu o mai au decît cîntăreţii de operetă (şi nici ei), plus doi sau trei din dramaturgii austro-ungari. Apoi, ca un scamator, îmi puse în faţă o sticlă strălucitoare de whisky ce părea o ireală reclamă *Paris-Match.*

— *Herr Professor,* îmi spuse zîmbind afabil, astăzi, cu totul întîmplător, dacă îmi vei da voie, vom bea din antivotca asta. Să nu te miri, am moştenit de la tatăl meu acest înţelept obicei de a bea alternativ băuturile naţionale ale marilor popoare. Trăim aici, trebuie să admiţi, într-o zonă periculoasă, în care se recomandă alternanţa alcoolică. Nemţii, de pildă, îşi datorează o mare parte din lipsa de imaginaţie politică faptului că au fost totdeauna băutori de bere şi numai de bere: francezii, în schimb, ca şi vecinii noştri ugro-fini, se deşănţează în libertinaj şi *à-quoi-bonisme* din cauza exageratelor de multe varietăţi de vinuri şi *eau-de-vie*-uri.

— Şi atunci?

— Eu alternez. Vinul alb cu cel roşu, acasă la mine. Votca şi whisky-ul cînd sunt în vizită. Popoarele mici, iubite domnule profesor — şi noi doi aparţinem unor popoare mici —, trebuie să se adapteze magic la licorile celor mari. În felul acesta, în adîncul sufletului lor se precizează obişnuinţa contradicţiei, sentimentul diplomatic al coexistenţei zilnice cu orice ocupant posibil. Eu zic să închinăm primul nostru pahar din acest bătrîn *scotch* pentru farmecul şi inteligenţa doamnei Olimpia. Ura!

Gata, eram sosit acasă, înotam în apa pură a tinereţelor mele. Nu mai eram ortograf, convivul meu, vivace şi elastic ca un centaur rococo, sinteză de stil şi spirit între marama arabă şi sabia macabee, mă învăluia într-o fermecătoare incantaţie din alt secol, din altă parte de continent şi lume.

— Tocmai la asta mă gîndeam, stimate domnule Sommer, înainte de sosirea dumneavoastră: la misterul duplicităţii umane. Vin dintr-o zonă spirituală în care această bieticitate (înţeleg prin asta existenţa — *naturalia aut naturata* —, nu-mi dau seama bine cum, prin două feţe, prin două morale, prin două contacte sociale total separate şi contradictorii) este riguros şi sever condamnată. În Genopolisul meu — cel puţin în acela al studiilor şi tinereţilor în care mi s-a cristalizat conştiinţa de cărturar şi cetăţean —, a fi fost surprins în flagrant delict de duplicitate, de „una vorbesc şi alta fumez", însemna oprobriu public şi demolare categorică. Îmi dau seama că mica minciună şi mărunta ipocrizie nu-mi sunt deloc străine, *homo sum,* nu-i aşa, totuşi de la aceste pioase fraude pînă la teatrul mezozoic la care asist este o distanţă ce îmi taie respiraţia... *Zum Wohle,* simt acum, după numai un pahar din scoţianul dumneavoastră, că trec dialectic direct spre contrarul meu.

Un om civilizat îl poţi cunoaşte după modul în care manevrează o simplă scobitoare: să mănînci hamsii şi măsline verzi, telemea şi piept de curcan afumat fără să te deschei la vestă, fără să te pripeşti sau să te lălăi, înseamnă un lung rafinament pe care nu ţi-l poate da decît Orientul Mijlociu. Gustarea curgea, nu decurgea, ca un dans, ca o liturghie ştiută pe de rost.

— Mă bucur, iubite colega, îmi răspunse invitatul meu, şi crede-mă, nu mă mir deloc de cele ce mi le spui. Dar, cu toate că nu sunt decît un biet conlocuitor al acestor stătute meleaguri, îmi voi permite să te contrazic. Modestele mele lecturi sau, mai degrabă, atenta observare a lumii mă obligă să-ţi atrag atenţia asupra faptului că aşa-zisa noastră duplicitate nu este decît consecinţa logică a Genezei. Dumnezeu, nu ştim de ce, l-a acceptat pe diavol drept coautor cu drepturi dacă nu egale, în orice caz foarte legitime. Tradiția antică și, mai ales, eresurile creștinismului nostru primitiv — mă refer în primul rînd la bogomilism — ne obligă să trecem prin lume avînd două suflete, două fețe, două morale, două iscălituri și chiar două adrese (una pe pămînt și alta în ceruri). La nuntă, de pildă, în fața altarului (sau a ofițerului stării civile) se oficiază un mister de uniune contractuală supremă, în timp ce în spate nuntașii chiuie cele mai pornografice epitalamuri. La priveghiuri așijderea: babele bocesc, bărbații joacă durac, iar cei tineri se înghesuie fiziologic, profitînd de complicitatea ambivalentă a întunericului. Avem voie să ne procurăm o diplomă în plus, să vorbim în mai multe limbi, să avem două-trei specialități, nu înțeleg de ce nu ni s-ar permite, din motive de comportament practic, un supliment de puncte de vedere, un mic adaos de morală și caracter. Știu, știu: caracterul este monovalent, cel puțin pentru unii filosofi prusaci. O dobitocie protestantă trecătoare: te asigur, iubite colega, azi, cele mai curve popoare și ideologii sunt cele care, de pe amvonul tartuffismului politic, predică adevărul și binele unic și indivizibil. Evoluăm spre teatrul universal, ca și în evul mediu: nu peste mult, ne vom împărți existența între un mister de catedrală și o ședință cu sprițuri, păcate și înjurături defulante.

— Calea de mijloc? Oare!?

— Nu există, în materie de societate, posibilitatea vreunui *hybris*. Numai îngerii proști cred unul și același lucru. Omul e o ființă afurisită, flacăra din el este în aceeași măsură un dar al cerului, dar și al iadului. De ce crezi că a fost inventat alcoolul? Ca să se obțină, pentru un scurt răgaz măcar, iluzia împăcării între cele două suflete. Între ceea ce este așa cum este și ceea ce ar trebui să fie așa cum nu este acum și nu va fi, crede-mă, niciodată. Între viața mea, care trebuie salvată, și Ființa mea, care trebuie mîntuită. Între scopul ce ni se tot vîntură sub nas și mijloacele care îl înlocuiesc temporar... dar pentru totdeauna. Numai în dragoste, alcool și rugăciune — numesc rugăciune orice formă de artă, politică, filosofie — se poate obține un surogat al acelui Unic, Absolut, Perfect, către care, dintr-o eroare de concepție inițială, tind toate genele din cromozomii noștri nenorociți. Omul, se pare, evoluează spre propria sa bestialitate. Nu a fost creat pentru dragoste, Hristos a fost un mare naiv, a greșit lumea; te asigur că nu are să se mai întoarcă, nici nu va mai avea la ce; omul e o fiară ticăloasă, curvă, criminală. Pojghița de creștinism e în curs de a se pierde, chiar și morala simplă a oamenilor simpli e condamnată la lentă, dar sigură ticăloșire. Acestea fiind faptele, vei înțelege de ce ador acest oraș în care ambivalența e o religie, o supremă artă, o nouă morală, imorală sau amorală. Între cel mai modest funcționar local, care scrie cu două cerneluri, două pene, în două limbi deodată, două rapoarte statistice, unul mai mincinos decît altul — și cel mai autentic sfînt din pustiul Thebaidei, opțiunea, în termeni de viitor, de înaintare spre neant, este la mare distanță în favoarea preacurviei pe plan local.

Ceva nu era în ordine. În capul meu se răsucea un prîsnel al acelor paradoxii de care, după lecția anilor de pușcărie, m-am ferit cît am putut.

— Ce părere aveți, stimate domnule Sommer, despre rîsul meu? întrebai, anume ca să schimb subiectul și ca să aduc discuția mai aproape de ograda și oile mele.

Oaspetele meu cu ochi verzi, strălucitori mă învălui într-un nor vesel de simpatie și admirație.

— Iubite domnule, din toată inima mea de intelectual angajat și reangajat de cînd lumea țin să te felicit pentru acel rîs istoric. Par vierme administrativ, dar nu sunt; am uneori, ca orice Spirit, posibilitatea de a zbura peste oraș, de a vedea, ca șchiopul lui Lesage, de sus și prin toți pereții, devălmășiile pasiunilor omenești. Știind mai totul despre toate nimicurile, îmi permit să consider *risus*-ul dumneavoastră drept un eveniment ceresc. Ador scolastica — e o slăbiciune conservatoare pe care mi-o permit tocmai pentru că, *de facto*, am fost totdeauna de partea progresului și a modernizării. Rîsul dumneavoastră, după modesta mea părere, nu a fost un accident și nici o simplă fortuitate. Luînd în seamă consecințele lui, cred că am dreptul să consider cele întîmplate în fața panoului de afișaj drept un eveniment cosmic. Cu uriașe urmări, pentru oraș în special, pentru lume în general, pentru dumneavoastră, strict personal. Nu am aici tabelele mele astrologice, aș putea, pentru orice eventualitate, să văd poziția stelelor în clipa în care a răsunat hohotul dumneavoastră plin de batjocură. Nu m-aș mira să constat niște conjuncturi de planete cu totul excepționale : Marte, probabil, de mult s-a despărțit de Venus, cred că trecerea lui prin fața lui Mercur, avînd Luna drept acoperire, poate să însemne și să determine un salt calitativ major, plin de tragice consecințe.

— Oo, domnule, am încercat eu să-mi minimalizez horoscopul. Rîsul acela ? Un rîs nevinovat, domnule. Un moft critic cu totul întîmplător. O scăpare. O eroare. Un reflex neurosomatic candriu. Credeți-mă, nu am stofă cosmică. Nu corespondez cu stelele. Sunt un Stan Pățitul, chiar și cînd nu gîndesc, mi-e frică de urmări. Sunt un biet suberou al singurătăților, al melancoliei, al contemplației prin și pentru alcool. Nicidecum un viteaz de baricade, un David înfruntînd Goliatul unui afiș caftangiu. Dar văd în ochii cu care mă priviți cu atîta sinceritate că tot ce vă înșir eu acum este de mult știut de rara dumneavoastră introviziune. *Ergo, bibemus !*

— *Prosit !* îmi răspunse convivul meu. Modestia dumneavoastră, domnule profesor, nu scade nimic din măreția evenimentului. Care, îmi dau și eu seama, vă cam depășește. E și normal. Rîsul — dacă îmi veți permite să vă amintesc — este și astăzi un mister. Ca și zîmbetul copiilor, ca și aura muribunzilor. Ce știm noi despre adevărata sursă a rîsului ? Mai nimic. *Du mécanique plaqué sur du vivant ?* Ridicol. Asta a spus-o Bergson, acum cincizeci de ani, de atunci definiția a trebuit să fie reajustată de mai multe ori. *„Du vivant plaqué sur du mécanique, du mécanique-vivant plaqué sur du vivant-mécanique..."* Și așa mai departe. Părerea mea este că orice rîs trebuie considerat un act de eliberare. Iluzorie, cu consecințe — totuși de eliberare. Adam, cînd a primit șutul acela de a trebuit să-și părăsească locul de nemuncă, ce crezi că a făcut de îndată ce s-a văzut damnat la istorie, evoluție, progres ? A rîs, domnule, a rîs cu lacrimi, din toată inima. Mai tîrziu, în evul mediu, existînd o întreagă industrie a spaimelor și lacrimilor de tot felul, rîsul a ajuns o marfă de bîlci, un lux peizan, un păcat ce trecea în contul sufletului bieților actori comedianți, damnați *ab initio* la flăcări și aplauze în iad. Se afirma că bunul Dumnezeu iudeo-creștin (care nu prea știa de glumă) ar fi avut la începuturi, ca orice mare reformator sau revoluționar, ceea ce sfîntul Toma de Aquino numește *voluntas antecedens :* dorea, cum s-ar spune, o lume în care toți oamenii să poată fi mîntuiți și fericiți. Pe parcurs însă — din plictis, oboseală, sau răs-gîndire — s-a trecut la *voluntas consequens,* conform căreia numai unii, aleși pe sprînceană, pe severe filtrări de cadre și dosare, prin verificări, asceze, spovedanii, vor putea să se bucure de locurile limitate din rai. Ei bine, din clipa în care s-a creat apriorica, predestinata obligație statistică, pentru marea majoritate a oamenilor obișnuiți de a fi în afara șanselor de urcare, ajungere, fericire, automat, domnule, a trebuit inventat Rîsul. Cei slabi rîd de cei puternici, cei săraci de cei bogați, cei proști-deștepți de cei deștepți, dar proști, cei umili de cei fanfaroni etc. Credeți că în rai se poate rîde ? Pe dracu. În rai se cîntă imne, se laudă, se preamărește. Rîsul — mai ales în perioadele în care istoria își face de cap — ajunge să fie considerat un act de frondă, de huliganism preanarhic, de revoluție *in nuce*. Voltaire, acest doctor *ridendo causa,* considera că oamenilor și popoarelor mici, sufocate de moarte sub oprimarea unor imperatori încruntați, nu le-a mai rămas altă misiune decît aceea de a-i *compromite* pe tiranii lor. Cum ? Rîzînd, dragă amice, așa cum ai rîs matale în fața acelui afiș al doctei ignoranțe. Am un mare respect pentru domnul Iisus Hristos, acest sărman iudeu total lipsit de simț politic, dar nu pot să nu-mi pun acum o simplă, dar foarte actuală întrebare: cînd a compus acele admirabile „ferisiri", nu putea, în loc de „fericiți cei ce plîng", să fi spus: „fericiți cei ce rîd" sau „fericiți cei ce mai pot rîde"? Soarta lumii ar fi fost alta. De altfel, nici Moise, nici Mohamed nu au rîs vreodată. Creatorii de religii, ca și creatorii de dictaturi militare, ignoră, rîsul, sunt incapabil să rîdă. *Risus, meretrix apostasiae,* așa era definit rîsul pe vremea cînd se construiau catedrale: și e definit și azi așa, cînd se dărîmă aceste catedrale, ca să facă loc altor minuni. Sub acest diagnostic scolastic trebuie să vedem problema rîsului. Din păcate...

— *Meretrix apostasiae,* repetai ca în transă.

Mă simțeam total dărîmat pe dinăuntru. Îmi venea să plîng, tocmai fiindcă simțeam că îmi vine să plîng. Adevărul era că, indiferent de natura relelor de care m-am izbit în viață, gîndul că dreptatea este de partea celor care plîng nu m-a părăsit niciodată. Convivul meu, din ce în ce mai clorat și mai sonor, îmi turna ritmic din scoțiana otravă. Părea că de cînd lumea noi doi nu ne-am despărțit, am tot stat la o gustare, trăncănind apocalipse. Gesticula bizar, parcă oficia. Nu-mi dădeam seama cu cine seamănă: cu Leibniz, înainte de însurătoare, cu Oscar Wilde, înainte de pușcărie, sau cu Vodă Caragea, de dinainte de ciumă. Aveam în cameră o icoană rusească, *mater dolorosa* Volga-Don. Dispăruse. Sau nu se vedea din cauza fumului. Fericiți cei ce plîng, cei săraci cu duhul, cei urgisiți: eu nu eram printre ei. Încercai să mă înscriu la cuvînt. Degeaba. Falstaff era în vervă, Vezuviu, Popocatepl, Krakatoa. *L'esprit est toujours professeur,* zicea Valéry, mie mi se părea că am depășit demult tunetul monitor al catedrei; cuvintele ce se rosteau bubuiau sub nori, peste ape, din fundul unor grote sau peșteri. Verbul nu are margini. Așa cum o năvălire aduce după sine o nouă năvălire, un păcat un nou păcat — tot așa o idee naște o altă idee, care, la rîndul ei, e negată, în concluzie, de exact corolarul ei. Dialectica

premerge cavalerilor morții, chiar și după ce lumea se va stinge de bătrînețe sau va exploda de prea mult progres, logica dialectică a Cuvîntului va continua să alerge urlînd peste apele pustii ale nimicului.

Eram binișor amețit. Ori de cîte ori cădeam în transa apocalipsei sau a logicii, știam că o anumită limită fusese depășită. Dar, curios, înțelegerea, rațiunea mea, era limpede ca un izvor de dimineață. Scoțianul acesta pe care îl beam era irlandez: în sufletul meu păcătos se băteau orbește catolicii cu protestanții.

Frenezia musafirului meu părea inepuizabilă.

— Mă uit în ochii dumitale, domnule profesor, îl
auzeam ca de după perdeaua unor nori de ploaie, și
văd în fața ochilor mei o pagodă părăsită, cîteva fire
de bambus, o lotcă fără vîsle. În tradiția veche chineză,
există o „casă a calendarului", Ming Tang. Conform
legilor Tao, în ea se păstrau Spațiul și Timpul. O da-
tă pe an, împăratul venea și, prin magice mijloace,
numai de el știute, scotea din tainițele templului cu-
loarea și cuantumul de spațiu și timp pe care le con-
sidera necesare și potrivite pentru anul ce venea. Tot
acolo, în burdufe din piele de lup cenușiu, se găseau
închise furiile prostiei, fricii, cruzimii. Împăratul des-
făcea cu grijă gura burdufelor și dădea drumul la exact
atîta nenorocire cîtă putea fi suportată de Spațiul și
Timpul ales. Dacă nu era înțelept sau dacă nu respec-
ta rigorile ceremonialului cărării veșnice, atunci rele-
le, odată slobozite, inundau țara și anul acela. Totul
nu dura decît un sezon magic, ciclul se închidea, un alt
împărat venea și alegea culorile viitorului. Au fost
împărați care, de frică, evitau pagoda aceea: alții, mai
vanitoși, au ars calendarele toate, desființînd, prin u-
caze de groază, tot ce era legat de timpul trecut. Ei zi-
ceau: „de acum, eu sunt și Timpul, și Spațiul, și Tre-
cutul, și Viitorul vostru". Cuvîntul „moarte" era in-
terzis, cine îl pronunța era îngropat de viu. Alți îm-
părați trimiteau savanții de la curte. Aceștia știau
multe, dar mai nimic despre MULT. Amestecau alan-
dala culorile Spațiului cu sunetele Timpului, se îm-

piedicau în burdufele cu dragoni, ceea ce aduceau ei nu avea nici noimă și nici măsură...

— Nu trebuia să rîd, nu-i așa?

— ...Domnule profesor, în insulele Fiji, nu știu dacă știți, există un trib care, cînd năvălesc mistreții pe micile lor culturi tropicale sau cînd ploile prea multe le gonesc vînatul, își sacrifică vrăjitorul, mîncîndu-l în sunetul tobelor. Pe vechile caravele portugheze, dacă se altera carnea sărată sau șobolanii reușeau să ucidă găinile și iepurii destinați popotei, bucătarul responsabil era spînzurat de catarg. Vă dau toate aceste anoste și disparate exemple numai și numai ca să înțelegeți că sacrificiul e mai mult decît o lege, mai mult decît o necesitate: e un ritual, face parte din protocolul condiției noastre amfibii, contradictorii. Cînd nu putem spînzura în piață un contabil cretin sau un economist paranoic, din altă lume, atunci ...atunci...

Mă treceau fiori de groază. Și de curiozitate.

— Magistre, îi replicai, încercînd să-mi mențin accentul și tonul verbului la nivelul mîndriei mele academice de odinioară, o clipă, iertați-mă că vă întrerup. Vă rog, vă implor, coborîți-mă de pe catargul acela portughez. Șobolanii încă nu au gîtuit găinile toate. Vreau să-mi răspundeți la o singură, dar cumplită întrebare: suntem la un fel de symposion, aproape elin, aici nimeni nu ne aude (sper!), la ora asta pînă și zeii sunt supraaglomerați de ședințe secrete ținute pe după ușile cabinetelor lor capitonate. Jur, nu mă interesează ce gîndesc despre mine materialiștii șiiți de la primărie, desfid părerea tuturor suniților agroindustriali din conducerea ortografiilor municipale — eu doresc să aflu părerea dumneavoastră sinceră...

— Detest acest cuvînt, colega: *sincer*. L-am radiat din lexiconul meu.

— Foarte bine, îl radiez și eu. Doresc să aflu părerea dumneavoastră ultimă, categorială, axiologică, metafizică, despre... rîsul meu. Aș vrea să aflu de la dumneavoastră, prin dumneavoastră, care ar fi, de pildă, părerea LUI!? Mă înțelegeți? Părerea lui Karl Marx,

cel care... prin care s-au întîmplat toate nenorocirile mele. El ce crede? Pentru mine, El, pînă la apariția primului eliberator, a fost mai mult decît un maestru. un clasic, un ghid metodologic, un model: el a fost idolul speranțelor generației mele, mi-a deschis ochii asupra Istoriei, asupra nedreptăților din lumea asta, credeam că el îi va și închide, în clipa în care aria mea se va termina.

— Ai pus degetul pe rană. *Prosit!*

— *Prosit!* Pe rană, pe rănit, pe cauza rănirii.

— De asta am venit. Așa cum am venit. Să-ți spun — în măsura în care îmi este îngăduit — că, la ora asta, date fiind uriașele complicații ale situației mondiale, nici El, chiar de ar vrea, nu ți-ar putea oferi un răspuns precis în ceea ce privește justețea sau injustețea rîsului tău. Au fost puțini în secolul său (cel mai cult și liberal secol din Istorie, de la Renaștere încoace) care să fi cunoscut atîta literatură, atîta știință, cîtă a înmagazinat el într-o singură viață. Bunul său simț rămîne un model de discreție și cumpănire. Nu rîdea zgomotos (detesta chefurile, alcoolul, caracudele bîrfei sau ale scandalului), avea totuși un ascuțit simț al ridicolului. Îl consider — pe lîngă sistemul său filosofic, revoluționar — a fi creatorul pamfletului politic, literar, corosiv, supraionic... Cu toate acestea, în ceea ce te privește, nu știu ce să-ți spun: ești un ortograf distins, faci parte, ca destin și chemare, din lumpenproletariatul spiritului. Îmi vine să bănuiesc că însuși spiritul său nemuritor-revoluționar te-a luat de urechi și te-a dus acolo ca să-ți vîre sub nas gogomănia aceea științifică. Fantastică. Ce zici? Dar, pe de altă parte, spune-mi, mai avem noi vreo certitudine în legătură cu criteriile după care se rîde în veșnicie, dincolo, în lumea valorilor necompromise?

— Sunt pierdut! Vai, vai, speram ca...

— *Bibemus*, genopolitanule! Eu îți propun să trecem în bucătărie: știu că soția dumitale a afișat acolo, pe un perete, cearșaful buclucaș. Sprijină-te de mine, *terra* a devenit incertă. Așa. *In vino veritas, in* votcă *humilitas, in whisky — stupiditas*. Să mergem și să-l privim în ochi. Să-l studiem. Să vedem dacă...

Drumul spre bucătărie fu lung și complicat ca o expediție în necunoscut. Sticla cu ploșnițe anglo-saxone plutea singură prin aer, luîndu-ne-o înainte.

— Îmi vine să plîng cînd mă gîndesc la rîsul meu henorocit. Soția mea — care vă iubește și vă admiră — susține, *more valachico*, cum că cine rîde la urmă rîde mai bine fiindcă poate rîde și de cei care, rîzînd primii, au fost între tmp trași în țeapă.

— Să nu exagerăm, colega: dumneavoastră sunteți totuși doar un simplu ortograf. Un biet subinginer al subanimei acestor subandroizi ce alcătuiesc suprastructura subculturii panificației și vinalcoolului. Soția dumneavoastră — pe care o admir și o iubesc, în felul meu — are marele avantaj de a nu fi citit nimic în legătură cu această colosală problemă care este și va rămîne rîsul: rîsul ca simptom de sănătate sau boală, rîsul care inhibă sau defulează, iartă sau pedepsește, damnează sau mîntuie. Vezi matale, lărgind sfera considerațiilor noastre, nu putem să nu observăm că, pe scara unei anumite evoluții (sau involuții, sau neevoluții, sau revoluții) ontologice, *homo ridens* apare mult după, să zicem, *homo faber* sau *homo lupus*, dar, înainte de jalnicul, penibilul, încuiatul *homo sapiens*. După a mea părere, *rîsul*, ca semn de luciditate și gratuitate, trebuie plasat undeva între *homo ludens* și *homo fictus*: după peșteră și vînătoare, dar înainte de agrozoocultură. Între totem și tabu, adică între o forță despre care crezi că te păzește și alta de care știi că trebuie să te păzești. Trec mai departe și zic: acum vreo două mii de ani, a avut loc un fel de transplant metafizic, experimental: pe lîngă creierul paleocefal ,care ne ajuta să ne descurcăm paradiziac, pe bază de instincte și cețoase intuiții, s-a fost instalat în specia noastră un creier de tip nou, un neocefal luciferic, programat pe rațiune și conștiință de sine. Părerea mea este că trecerea de la acest arheocortex magico-religios la neocortexul civilizatoriu nu s-a făcut fără anume accidente hibridizante. Căci vezi matale, atît rîsul, cît și plînsul derivă din hipotalamus (deci din structura noastră cea mai veche) și au drept cauză sentimentul primar al Fricii și al Mîniei. Sociologii au dreptate cînd consideră aceste două afecte drept originare, mai mult decît atît, drept confundate la origini: frica nu e decît mînie neputincioasă, mînia nu ar fi decît frica scăpată din paza fricii. Bun! Rîsul și plînsul, frați gemeni, două fețe ale aceleiași triste, devalorizate medalii, s-au despărțit mai tîrziu, o dată cu apariția ceremonialurilor monarhice și religioase. A apărut o serie întreagă de ritualuri care cereau lacrimi, cutremurare, sfîșiere. Jalnică situație! Rîsul s-a definit ca rîs, deci ca opozant politic al plînsului, în această perioadă de ilegalitate, în care pe scene, în temple, la curțile tiranilor nu erau admise decît încruntarea și plînsul tragic. Observă, rogu-te, indiferența totală a corului din tragediile clasice: e prezent, vede totul, aude totul, comentează, *dar nu se amestecă*. Cei din cor sunt oameni din popor, funcționează cu ambele cortexuri, le place jocul (*ludus*), dar încă le e frică de tot ce e ficțiune (*fictus*). Lacrima lor e amestecată cu rîsul, veselia lor fiind o formă a sentimentului absurd și tragic al existenței. De cîte ori văd țărani de-ai noștri așteptînd prin gări sau piețe, întrezăresc în privirea lor aiurită ceva din resemnarea și indiferența corului antic, care participă la tragedie, dar nu are nici replică și nici un fel de putere de decizie. Mă urmărești? Ei bine, revenind la această funestă despărțire între rîs și plîns, îți voi povesti o fabulă de pe vremea tiranului Philolaos. *(De te fabula naratur!)* În marele amfiteatru se juca una din cele cinci mii de tragedii din repertoriu. Corifeul lipsea, cei din cor, neavînd cabine, purtau cu ei și masca tragică, și pe cea comică. Nu se știe cum, în clipa în care protagonistul își tăia beregata, ca la un ordin magic, toți cei cincisprezece hiloți din proscenium, în loc să-și pună masca plînsului, întorcîndu-se spre public, și-au pus-o (din greșeală, din frondă, cine mai știe!?) pe cea a comediei. Rezultatul: publicul a izbucnit într-un rîs atît de fantastic, încît tiranul, ca să poată restabili ordinea, a trebuit să ordone chemarea pretorienilor din gardă și să procedeze la tăierea capetelor celor care au tulburat sacralitatea actului artistic... Văd, după felul în care ai pălit, că ai cam înțeles încotro bat. Domnule profesor, cele două mari puteri ale istoriei, religia și monarhia, nu au iubit rîsul, nu l-au aprobat, nu l-au permis în instituțiile lor. E și firesc: grandoarea, eroismul, jertfele de tot felul ce alcătuiesc toate ceremonialele puterii nu suportă nici chicotitul, nici hăhăiala. Fiindcă orice rîs e de jos în sus, orice rîs dezumflă, critică, relativizează. Arată cu degetul. Sparge oglinda, răstoarnă valorile, face dreptate prin egalizare și ignorare a ierarhiilor. Un rege care rîde are neapărată nevoie de un bufon paratrăsnet, un nenorocit de deștept, ghebos și cu clopoței la tichie, care să ia asupra lui otrăvurile periculoase ale ironiei. Regii au rămas, bufonii însă au dispărut: prim-miniștrii de astăzi nu au voie să aibă nici umor și nici să fie deștepți, chiar dacă, în principiu, în umbra Maiestății sale, ei poartă și tichie și gheb. Mai mult decît atît: trebuie să admiți, ca fost profesor de dubitologie critică, rolul cu totul excepțional ce îl joacă *plictiseala* în strunirea credincioșilor și supușilor. Plictisirea, stimate domn, după mulți specialiști, atît de stînga, cît și de dreapta, ar fi drumul cel mai scurt, mai sigur și mai ieftin ce duce la tîmpirea justă a poporului de jos. Să stai șase ore nemișcat în biserică, în timp ce un țîrcovnic fonf și agramat îți nazalizează în slavona lui o interminabilă apologie a iadului și raiului ce te așteaptă, să suporți, *stante pede*, un ceremonial de încoronare, decapitare sau înmormîntare, să strigi azi „vivat!" ca mîine să trebuiască să strigi „mazîl!" — toate aceste cumplit de anoste și contrare comedii au ca materie primă *plictisirea*, această rîie a istoriei, această pedeapsă a secolului, pe care o simt doar cei de jos, cei slabi, cei mici, cei care defilează mereu, neavînd nici o replică în piesa ce se joacă. Or, rîsul e singurul acid care dizolvă plictisul, e singurul mijloc prin care se poate sparge ficțiunea falsă a ceremonialelor (și totul, azi, totul e un ceremonial imens

și ucigător), pentru ca Adevărul, totdeauna proletar, să poată transpare pentru o clipă măcar. Nu cred că exagerez, iubite colega, spunîndu-ți că, pe undeva, mă tem că viitoarea luptă de clasă, ce va plesni în viitorul mileniu, se va da între cei plictisiți mereu și cei mereu, din oficiu, plictisitori. Dar, ca să nu mă rătăcesc, uitîndu-mi vorba, dă-mi voie să închid aceste, poate confuze, considerații: deci unii din noi funcționăm cu neocortexul rațiunii, alții au tot interesul să revină la arhecortexul instinctiv, animalic, paradiziac. Se pare că, pe un uriaș plan, s-a hotărît extirparea lentă a rațiunii, cunoașterii, spre a se reveni la creierul de reptilă, fericită în sine. Cine mai rîde azi? Țăranii, de pildă. Copiii, nebunii, bețivii. Muncitorimea, în timpul liber. Rîsul lor nu e periculos, poate fi izolat, anulat. Dar... dar... în momentul în care cineva care nu e nici copil, nici țăran nebun sau muncitor bețiv rîde în fața unui afiș oficial al oficialităților neocefale, se produce un act de blasfemie, o gravă și periculoasă tulburare a protocolului, o împiedicare silnică a *laissez faire — laissez passer*-ului împămîntenit în toate reflexele sociale, cu atît de multe jertfe și sacrificii. Asta e! Lasă-mă să-ți torn eu, îți tremură și mîna, și sufletul. Totuși, nu e cazul să disperi: din fericire, Torquemada e mort, Mao e mort, iar Robespierre e compromis sub un munte de comentarii contradictorii. Nu plînge, *prosit!*

— *Prosit!* Într-adevăr, magistre, îmi tremură și mîna, și sufletul. Niciodată nu am fost un viteaz. În timpul războiului, am refuzat să trag cu pușca. Invidiam sincer o pramatie de poet-coleg ce servise, ca cenzor militar, în ambele tabere. Nu spun că aș fi străin de o oarecare apetență sau ispită a eroicului, dar, pînă acum, întregul meu așa-zis eroism s-a redus la răbdare, îndurare, plus cîteva mici lașități nonconformiste. Of, fără voia mea, iată-mă în plină carieră eroică, vitează și totodată profund ridicolă. Ca vechi logician, simțind în dumneavoastră un doctor în cele morale și transcendentale, nu pot decît să lupt — *similia similibus* — cu mijloacele spaimei împotriva spaimei ce mă inundă.

Un vechi coleg de detenţie al meu, referindu-se la cele două cortexuri de care mi-aţi vorbit, folosea, nu fără oarecare cosmopolită ironie, următoarea metaforă: creierul nostru de azi ar fi asemenea unei locomotive moderne care este condusă de un cal.

— De un cal care rîde? Ha-ha! Aşa este.

— Dar eu, consecvent cu lecturile şi convingerile mele...

— Sau una, sau alta!

— Repet: şi una, şi alta. Pentru mine, cărţile au reprezentat mai mult decît pădurea pentru un vînător. Pînă a nu fi paraşutat în această urbe, mi-a plăcut să afirm că „patria mea este o bibliotecă". Viaţa fiind un vis, toate aventurile şi călătoriile mele s-au consumat între tristele tropice ale cărţilor de specialitate şi antispecialitate. Cu genopolienii mei corespondam prin geam, de la balcon, de la catedră, folosind vorbe, numai vorbe, tot mai multe vorbe. Despre popor, progres, dreptate, istorie, valori etcetera. Acum, fiindcă, vorba neveste-mii, purceaua e moartă în coteţ, nu mai am decît o singură salvare: să mor demn. Sau să mă prefac că mor, şi că sunt demn, şi că nu mi-e frică. Dar pentru aceasta am nevoie de un suport filosofic adecvat. Clasic. Universal valabil. La mintea cocoşilor care se vor ocupa de purceaua în cauză. În consecinţă, caut aristotelic, *error*-ul fundamental al silogismului meu. Şi zic: El, el, marele Karl, prieten cu veselul Ruge, cu sarcasticul Neufeld, cu spiritualul Engels, el nu are de spus nici un cuvînt în apărarea mea? Aţi afirmat mai înainte că, din păcate, după părerea dumneavoastră, date fiind afurisitele complicaţii ideologice ale secolului nostru, EL e nevoit să rămînă total neutru. Nici usturoi nu a mîncat, nici gura să nu-i miroasă. Nu pot să accept această laşă, mic-burgheză neutralitate. Să-mi fie cu iertare — mai turnaţi-mi puţin din acest minunat *imbecilitas* —, dar eu, care am mai făcut o puşcărie din cauza lui, consider pasivitatea aceasta neutralistă drept o trădare şi o laşitate.

— Vai!

— Bine: retractez. Poate că e destul să spun: comoditate de gînditor boieros şi bine asigurat, într-un exil fără riscuri. El a spus — nu-i aşa? —: „Ultima fază a unei forme a istoriei universale este *comedia ei*". Sublinierea îmi aparţine. Şi tot el, în aceeaşi ordine de idei, a declarat pentru vecie: „Ne despărţim de trecut rîzînd". Repet: *rîzînd*. Nu se referea la o simplă *raillerie*, o zeflemea discretă şi bonomă, ci la rîsul popular, la rîsul de baricade, de sfîrşit (şi început) de lume şi sistem.

— Perfect. Aţi rîs. De cine v-aţi despărţit?

— Astfel pusă întrebarea, nu pot să răspund.

— Vă spun eu. Vremurile, domnul meu, s-au schimbat mult, o dată cu ele, s-au schimbat şi definiţiile. Se poate spune că popoarele, cînd rîd, se despart de comedia trecutului lor; dar trebuie adăugat neapărat că indivizii care îndrăznesc să rîdă azi, *hic et nunc*, se despart sigur de *viitorul lor*. Se dovedeşte că rîsul şi plînsul — „rîs cu plînsul" ţărănesc al acestor locuri bîntuite de nenorociri — sunt una şi aceeaşi esenţă. (Calul rîde de locomotivă sau locomotiva plînge după cal?) Eu propun să purcedem la drum şi să ne uităm, ca din alt secol, ca din ceruri sau din iad, la acel afiş de culoarea amurgului austerlitz. Ce ne-a mai rămas după ce am pierdut tot, pînă şi onoarea? Contemplarea ruinurilor măreţiei noastre de altădată. Iată lista care te-a nenorocit. Să trecem, propun eu, peste idioţia conferinţei cu titlul: „Un duşman al omenirii: alcoolul şi minciuna". De ce nu aţi rîs de această idioţenie logică? Sau iată un titlu de la capitolul „Igiena populară": „Spălatul pe dinţi, o datorie patriotică". Ce ziceţi?

— Magistre, vă implor, nu mă mai chinuiţi. Să trecem la literatura universală.

În clipa în care degetele noastre se opriră deasupra capitolului cu pricina, păru deodată că bucătăria noastră explodează ca o mină marină. Un rîs nemaipomenit — Niagara, Nagasaki, Ploieşti — umplu de un fum vesel întregul interior. Cine începuse? Nu ştiu. Rîdeau toate vasele, tingirile Olimpiei: rîdeam eu, rîdea domnul Sommer, dar rîdeau și soda de spălat, piulița de alamă, tirbușonul și rîșnița de cafea. Geamul deschis lărgea rîsul nostru (neocefalic? paleocefalic?) peste turnurile și deșertăciunile sublime ale orașului. Păsări colorate treceau în zbor, tulpine de bambus se clătinau în vînt, fumul și norii se dădeau la o parte din fața noastră. Nu știam de ce rîdem, de cine rîdem, din cauza ceții nu puteam citi nici un nume tipărit pe acel afiș. Rîdeam ca să rîdem, rîdeam cu lacrimi: Istoria, ca un buldozer lucrînd la toți parametrii anteproiectați, mergea înainte, mereu înainte, *vsegda vperiod.* Nimeni nu se întreba cum stăm cu ortografia, de ce, poate fi moartea prin rîs mai lungă și mai chinuitoare decît săvîrșirea sub secure sau cu vinele tăiate în baie.

Jur însă pe strămoșii mei că nu eu am fost acela care a dat de pămînt cu vesela de pe masă. Jur!

Capitolul al V-lea

În care eroul nostru, trezindu-se din aburii beției, descoperă poziția „floarei de lotus" și află cu uimire că cel cu care a chefuit nu putea fi alevăratul domn Sommer. Olimpia disecă un cadavru viu (situația politică actuală), cititorului explicîndu-i-se astfel cam cum a ajuns marele Karl Marx pe afiș în locul simpaticului băsmuitor de aventuri Karl May. Norii se adună, dar furtuna e încă departe; e timp să filosofăm, înjurînd filosofii.

Am avut un prieten — asta, pe vremuri, în perioada romantică a Genopolisului — excelent cititor de filosofi, mare iubitor de cîini, afon de circumstanță, impotent de zile mari. „Bețivi cu taxă inversă", așa se numeau, în acei ani, băutorii care te invitau la restaurant, comandau, beau și mîncau bine, cereau nota, apoi... te lăsau pe tine să plătești. Acest amic și-a risipit întreaga viață în căutarea caracterului său pierdut (printr-un accident) chiar la startul de carieră. Pleca, de pildă, dimineața ca să-și viziteze duhovnicul, să i se mărturisească umil, creștinește; nimerea la un miting ateu, lua cuvîntul, afurisind toate cele sfinte. Trebuia să depună ca martor într-un proces în apărarea celui mai bun amic al său, se pomenea la procuratură, scriind un spiritual denunț chiar și împotriva soției prietenului. Noaptea citea în original presocraticii, la amiazi prezida comisia de epurare a limbilor sclavagiste. Din cauza filocaniei sale (era în stare să se scoale noaptea ca să administreze penicilină cățelei, cu care dormea în același pat), trei sau patru soții l-au părăsit jignite, complexate, total aiurite. Și intacte, *nota bene*. Era atît de laș, încît ajunsese să inspire respect. Avea la el două tocuri rezervoare, unul era umplut cu cerneală simpatică, armenească. Nici el nu voia să știe cu care din ele îți scrisese recomandația ce i-o solicitaseși. Era un bun creștin, dar fanatic materialist; liberal, dar comunist, democrat, dar admirator (și susținător) al teroarei. În biserică, pe ascuns, molfăia *Internaționala,* la ședințe avea totdeauna cu sine un rozariu pe care își depăna Ave-Mariile. O dată pe an, pentru orice eventualitate, se interna la nebuni. După o săptămînă, nu el, ci medicul său curant ajungea Nabucodonosor, umbla în patru labe, iar directorul științific al clinicii, după numai trei ședințe de hipnoză cu acest individ, începea să scrie memorii către bunul Dumnezeu. Gurile rele din vecinătatea casei sale spuneau că, efectiv, în preajma lui, plopul făcea pere și răchita micșunele. Se înspiralase atît de perfect în acest cîmp vibrant de minus-caracter, încît ajunsese propriul său labirint și nici o Ariadnă din lume nu-l mai putea dezghema. A sfîrșit-o totuși excelent, o fundație americană i-a acordat o bursă-pensie pe viață: pentru merite speciale în lupta împotriva lichelismului mondial. Acum era profesor de morală la o universitate franceză, avea mare succes, fiind audiat mai ales de cercurile extrem bigote și extrem stîngiste.

Ei bine, acest bun amic de odinioară mă sună într-o dimineață la universitate și, cu o voce gîtuită, speriată, mă imploră să vin să-l salvez dintr-o teribilă încurcătură. Am alergat să văd ce a putut să pățească. Era în pijama (hainele îi dispăruseră), înconjurat de două sau trei grații sulemenite și ultravulgare, într-un bordel de clasa a treia, dintr-o mahala jalnică și suspectă. Dar nu asta era nenorocirea, nici că nu-și aducea aminte cum a ajuns acolo (oligopsihie amnezică postalcoolică, nu ?), ci teribil, înspăimîntător — faptul că amicul meu, acum în posesia tuturor facultăților sale mintale, zăcea într-un pat imund, alături de... cadavrul unui cîine. Prostituatele zbierau, se lamentau, ziceau că el, cu mîna lui, vorbind într-o limbă străină, l-ar fi gîtuit pe nevinovatul Azor, dintr-un fel de dragoste pidosnică. Cereau despăgubiri, amenințau cu poliția. L-am răscumpărat, bine-nțeles, banii nu i-am văzut niciodată, în schimb, cu numai cîteva zile înainte de tragica mea mazilire, mi-a fost dat să văd o declarație olografă a

lui, în care, cu lux de amănunte, povestea cum m-a răscumpărat el pe mine din brațele unor biete orfane de război, cărora, din pură bestialitate, le-am ucis unicul cîine ce le mai rămăsese după exploatarea din trecut.

Cum vă spuneam, acest amic al meu, în primele sale tinereți, a fost un intelectual sobru, prudent, dar corect și loial. Accidentul după care și-a pierdut total caracterul pare de-a dreptul suprarealist. Și totuși: specialist în filosofie veche, ajungînd și el, ca mulți alții, pe drumuri, la un moment dat, după un an și ceva de șomaj fără geamuri, reuși, grație relațiilor ce le aveam la Inspectoratul Învățămîntului din Genopolis, să fie numit profesor de muzică la o școală profesională de mecanici auto. Era afon total, simpla vedere a unui portativ îl făcea să urle. Dar nu avea încotro: direcțiunea, înțelegătoare, i-a spus doar atît: nu avem pretenții ca șoferii noștri viitori să ajungă compozitori sau cîntăreți de operă. Dumneata, tovarășe profesor, atîta ai de făcut: pînă la sfîrșitul anului să alcătuiești un cor, care, pe două voci, să poată intona corect în fața organelor ce vor veni la serbarea de sfîrșit de an imnul Republicii. Atît și nimic mai mult. Ne-am mobilizat cu toții și, lîngă un pian de împrumut, am reușit să-l învățăm imnul. La serbarea de sfîrșit de an eram toți colegii lui acolo, tremuram de emoție, de așteptare, de groază. Calm, cu mișcări sigure, grațioase, amicul dirija un cor de capete tunse, realizînd peste așteptări imnul Republicii noastre (dragi). Eram în al nouălea cer. Aplauzele ce răsunau îi asigurau catedra asta pentru cel puțin un an școlar înainte. Ca să serbăm acest mare succes, am organizat un chef la o cîrciumă ungurească, plină de atmosferă și de aristocrație restructurată. L-am invitat și pe inspectorul școlar, fostul meu student, cel care îi ușurase numirea în acel post muzical. Am ținut un *speech,* felicitîndu-l: amicul meu era in al nouălea cer, începuse să ne explice concepția sa despre muzica și armonia corală, schița proiectul unui sistem socialist în care toată lumea să cînte același imn, sub bagheta magică a unui unic geniu dirijor. Cînd euforia atinse plafonul cuvenit, inspectorul meu, grăbit (era așteptat la alte serbări, alte coruri), îi spuse, fără să glumească, doar atît: tovarășe, a fost bine, frumos, corect, o singură observație aș avea: află că imnul Republicii noastre (dragi) s-a schimbat de exact patru luni. Noroc, tovarăși!"

După această comoție, amicul și-a întors cojocul pe dos, a devenit, față de toată lumea, chiar față de el însuși, cea mai ordinară lepădătură; o pramatie cu înalte studii, dar atît de mîrșav, încît îl ocoleau pînă și turnătorii cu vechi obraze călite.

O tempora, o mores; o pecora, o boves! Dacă mi-am adus aminte de acest *„doctor coloris causa"* era numai din pricină că, în plină și însorită după-masă printanieră, eu mă găseam foarte corect culcat, într-o pijama nouă-nouță, în patul conjugal. Recunosc, nu era întins lîngă mine cadavrul unui cîine, victimă nevinovată; în schimb, ca și amicul meu transfug, nu-mi aminteam absolut deloc cum am ajuns, cum am putut să ajung, atît de corect împijamat, în patul acesta așternut cu lenjerie de sărbătoare. În mintea mea (deloc tulbure, spre marea mea mirare) exista totuși un fel de cîine mort, așa cum, în subconștient, simțeam eu că undeva, exact unde nu trebuia, am greșit imnul Republicii, cîntînd cu bună-credință exact ce nu trebuia. Judecînd după sentimentul acut de vinovăție confuză ce îmi scaldă celulele abia ieșite din baia *dry scotch*, trebuia să mă tem de adevăr. În orice beție există mai multe faze, cad mai multe cortine. A spațiului (uiți în ce țară te găsești), a timpului (uiți în ce epocă trăiești), a contractului social (uiți că ești un simplu păduche). Eu, de obicei, mă opresc la faza zisă „a vitejiei gratuite" („unde e pisica s-o mănînc", zise șoarecele după ce bău trei dorobanți de votcă). *Dum non sobrius, tamen non ebrius.* Dacă sunt la cîrciumă, îmi cer scuze, declar în gura mare că sunt papugiu, că mi-e frică de gura neveste-mii; asta totdeauna bucură, mai ales pe cei care sunt într-adevăr papugii și stau la birt de frica de a se mai duce acasă. Dacă sunt undeva la o sindrofie cu Olimpia, arunc mereu ochii către ea și, din clipa în care zăresc îndărătul pupilelor ei de sclavă medio-evală trei balauri ce se încruntă la mine, atunci, de îndată, întorc paharul meu și încep să vorbesc despre vreme. (Niciodată despre vremuri.) Era limpede că chiolhanul filosofic pe care l-am consumat începînd de azi-dimineață nu fusese unul obișnuit. Cu cine băusem? Nu țineam minte. Ce discutasem? Habar nu aveam. O grămadă de idei și vorbe înotau în apele tulburi ale inundației prin care treceam. Auzeam din bucătărie zgomot de cioburi adunate cu fărașul. Parcă, parcă!?... Nimic. Icoana rusească a soției mele era la locul ei, nițel strîmbă: îngerul din *Melancolia* lui Dürer părea viu, plîngea peste prisme și clepsidre. În gură, nici un gust din acelea de a doua zi: din contră, întreaga-mi dantură părea spălată cu levănțică și mușețel. Sistemul nervos mi-l simțeam liber și felice ca în ziua în care, licean, odinioară, reușisem să-mi bat toți colegii la suta de metri garduri. Nu-mi funcționa memoria. Totuși, ca pe sub apă, mi se năzărea că așteptasem pe cineva. Parcă mîncasem hamsii și telemea, parcă rîsesem tare cu cineva. Cu cine? Mister. Orice iad începe prin a uita.

Ușa se deschise mînios. În canatul ei, în complet echipament de curățenie mare-mare, apărură lentilele ochelarilor preacuvioasei mele soții. Ochii ei nu-i vedeam: mă privea fără privire sau nu aveam eu ochi pentru ochii ei, acum?

Cel mai cuminte lucru, în asemenea situații, este să fii primul care sari în copca de gheață. *Audaces fortuna juvat!*

— Stai, strigai ca la teatru. Nu ridica stăvilarele! Soție, scumpă soție, începui lamentoul, înainte de a mă acoperi, așa cum merit, de hula și batjocura ta, țin a-ți declara solemn că, de astă dată, nu am băut de unul singur. Deși memoria mea arată ca Troia înainte de Schliemann, deși îmi știu toate corăbiile nu numai înecate, dar și compromise, mintea mi-e ciudat de clară, îmi simt inteligența ca fiind fost trecută printr-un foc curățitor. Am băut whisky atlantic, făcînd un tovărășesc schimb de idei despre soartă; soarta mea, soarta noastră, soarta lumii în general...

— Cu cine?

— Cu... cu... dacă bine îmi aduc aminte, cu domnul Sommer. În persoană. Un domn foarte elegant, foarte parfumat, foarte original. Excelent băutor.

— Interesant. Domnul Sommer nu are decît un singur costum de haine, despre care se poate spune orice în afară că ar fi elegant. Domnul Sommer, s-o știi de la mine, nu bea nici whisky, nici votcă, nu bea nici măcar sucuri răcoritoare. El, ca un amărît ce este, trece prin pustiul acestei vieți sperînd să ajungă la o oază cu un izvor ce i-a fost promis. De altfel, cu domnul Sommer m-am întîlnit cum am ieșit din casă: alerga la gară să primească nu știu ce mărime sosită de la Înalta Poartă. În consecință: dacă nu a fost domnul Sommer aici, atunci cu cine s-a băut sticla de votcă, cine a spart vesela primită ca dar de la Nașul, cine ți-a ținut isonul la urletele și rîsul pe care le-ai revărsat, prin geamul deschis, spre un oraș în care oameni normali, în condiții normale, se străduiesc să-și facă norma în munca de construire cu un ceas mai devreme? Cine?

În viață mi s-a întîmplat de cîteva ori să ajung foarte aproape, uneori chiar la granița unui mister, simțind că de aici începe o zonă a miracolului, un teren minat de surprize transcendentale. Dar niciodată nu am putut apuca o taină, pipăind-o și strigînd: „este!". Raționamentul nostru *mittel*-european are o mulțime de avantaje incontestabile; dar are și un mare cusur: ne castrează de uimire, de credință, de vocea care cheamă tainele. Trezia logică, realistă, tendința noastră, cum zice Limpi, de a crede mai mult în faruri decît în ceață, mai mult în busolă decît în oceanele magnetice care ne înconjură, a creat, probabil, în jurul ființei noastre profane un cordon de siguranță și quietism materialist-pragmatic. Misterele ne ocolesc. Suntem cauterizați, spunea Napocos, la organul empatiei cosmice. evul mediu creștin a făcut atîta abuz de miracole și demoni, încît acum suntem siliți să ținem post negru. De o sută de ani și mai bine, nimeni nu a mai văzut zburînd un înger, nimeni nu a mai întîlnit nici zîne și

nici satiri, deși, spun țăranii bătrîni, munții ar fi plini de ei.

Eu însă, dincolo de orice fantazare posibilă, am băut cu un domn elegant, care părea să fie... Care părea să fi fost... Care, totuși, nu putea să fie... Deci a fost, dar nu a fost. Limpi mă urmărea așa cum urmărește un șoim al înălțimilor zbaterea unui șoarece căzut în furnicar.

— Atunci, îngăimai miserere, cine a putut să fie?

— Dracul, îmi zise Limpi. El te-a trimis la studii, el te-a scos de la studii; el te-a trimis nevinovat în pușcărie, tot el te-a scos vinovat de acolo; el ți-a dictat capitolele de pe acel cearșaf roz, tot el te-a pus și să rîzi, în plină amiază revoluționară, de acel afiș. Ai tu o teorie că diavolii nu sunt cauza relelor din lume, ci consecința lor. Dumnezeu s-a plictisit, și-a dat seama că-și pierde inutil vremea cu oamenii, s-a dus să se culce. Oamenii, lăsați de capul lor, s-au apucat de evoluție, progres și celelalte. Dracul fiind doctor în teologie, filosofie, agitație și propagandă, a inventat bancurile, rîsul, înjurătura, mîrîiala. Construiește și compromite; luminează și întunecă; repară și strică; deșteaptă și tîmpește; inventează și rebutează. El este duhul statisticilor, angajamentelor, promisiunilor *mincinoase*: ne pune vorba în gură, dar și piciorul în fund, ne face să sperăm, ca disperarea să ne fie și mai mare, locuiește și muncește concomitent în industrie și agricultură, dar pricepîndu-se viceversa la toate; adoră ortografia, dar simte o plăcere nebună să-și bată joc de cel mai deștept dintre ortografi. De cine? De propriul meu soț legitim: de această nenorocită victimă a preistoriei antiotomane, ultimul cavaler al unei cruciade uitate, pe cale de a muri înecat — cu cal, armură, zale și cruce cu tot — într-un rahat mișcător, inventat și produs cu mijloace și brevete locale, fără nici o cheltuială de valută.

Acum era momentul să încerc a realiza poziția „floarei de lotus". Poziția în care se meditează, se doarme treaz, se pot invoca spiritele religiilor orientale. Niciodată nu am reușit, oasele bazinului meu refuzînd să-și uite strămoşii nordici, obişnuiţi cu călăria, cu ruga în picioare, cu şezutul pe scaune drepte. Dar... — o minune nu vine niciodată singură — ca şi cînd cheful prin care am trecut, precum şi furtunile ce se apropiau de radarele familiei, ar fi înmuiat rezistenţa etniei mele — acum, fără nici un efort special, călcîiele mi se întoarseră de la sine, genunchii se dispuseră simetric, talia mi se îndreptă. Îmi simţeam şira spinării ca o axă a lumii. Între capul care gîndea şi fundul care se temea de consecinţe, se realizase o legătură cosmică, „ahîmsa" sau ceva pe aproape. Doar degetele palmelor întoarse mai trebuiau aranjate conform normelor sacre şi aş fi fost aidoma oricărui bonz budhist din jungla khmerilor roşii, descoperit de confratele Malraux şi de prima sa soţie.

Oftai prelung, cu ochii închişi, ritmîndu-mi respiraţia. *O manepadme hum.*

— Din păcate, dragă Olimpia, sunt obligat să-ţi dau dreptate. Nu mi-e deloc uşor. Un duh al dezordinii, haosului, nenorocirii-cu-orice-preţ — asemeni unui tînăr regizor, revoluţianar în toate, pornit să facă ordine în textele clasicilor — a pus stăpînire pe cugetul şi faptele mele. De peste tot năvălesc spre mine pumni şi voci care mă ameninţă, de parcă aş fi Ludovic al XVI-lea înainte de Thermidor. Acum cîteva ore, jur, mai ştiam cum stau cu problema rîsului, a literaturii ştiinţifice pentru copiii fantastici (observi, am început să încurc adjectivele, dislexia şi dislogia sunt simptome tipice, ele nu apar decît în cei al căror cap urmează să cadă a doua zi), cum îţi spuneam, numai în urmă cu o zi eram încă în posesia unor argumente zdrobitoare. Ştiam de ce am rîs, de cine am rîs — eram gata să mă iau de piept cu Ilderim şi cu Dumnezeu pentru justeţea morală a criticii mele indirecte. Dar acum oasele argumentelor mele s-au pleoştit, o teşmeneală de pagubă şi „totul e-n zadar" m-a cuprins şi m-a înmuiat. Dacă ar veni acum gealaţii agiei şi m-ar lega, m-aş duce spre ţeapă cîntînd *Trei culori cunosc pe lume.* Îmi vine în minte meditaţia unui mistic musulman, îl citam studenţilor mei, ca să-i mai trezesc din indiferenţă. Acum ţi-l voi recita, bine-nţeles, în limba akkadiană, numai şi numai pentru tine şi pentru limpiditatea acestei zile pline de surprize şi de vase sparte. Aşază-te, iubito, în fotoliul acela pe care tu mi l-ai adus de zestre, lasă făraşul dincolo de prag. Să uităm micile mizerii legate de zvonuri, ameninţări, recolte proaste, cutremure şi inundaţii sociopolitice. Ce contează cîteva porţelanuri, calitatea a treia, cumpărate, cum bine ai constatat chiar tu, la solduri, dintr-o primă suspectă. Să încercăm a privi problemele lumii în mare, de sus, detaşaţi şi liberi. Ascultă :

Dieu parle :
Qui me cherche me trouve
Qui me trouve m'aime
Qui m'aime je l'aime,
Qui j'aime je le detruis !

Istoria, draga mea Olimpia, este o epifanie negativă. Zeii, să ştii, nu ne apără ; văzîndu-ne soarta, ei se spală pe mîini, tot ce e omenesc le este străin. Terra noastră se pare a fi o simplă eprubetă în care s-a încercat, experimental, formula dragostei şi a dreptăţii : nu a reuşit, eprubeta va fi distrusă, ea nu trebuie să infecteze şi cosmosul. Doamne, mi se pare cumplit acest : „Pe cine iubesc *îl distrug !*", nu crezi ? Număr seminţiile din *Vechiul testament,* cine le mai ştie, marea lor majoritate au pierit ca fumul, ca nisoarea din abecedare. Hitiţii, moabiţii, amoriţii ? Praf şi pulbere. Să nu crezi că îţi vorbesc aşa din cauza efectului postalcoolic : nu ! Ca rareori mă simt de odihnit şi calm. Ochii tăi trişti şi îngrijoraţi îi zăresc la capătul unei alei, dincolo de havuzul acoperit de lotuşi galbeni. Poate că un tigru mîncător de oameni umblă flămînd printre tulpinile de bambus. Ce ne pasă nouă, ce ne pasă ? Nu după noi adulmecă, pe noi ne-a luat dracul de mult, sufletele noastre, devenite simple dosare, sunt acum disecate într-un purgatoriu al vigilenţelor cretine. Deşi mă doare situaţia lui Karlie, deşi ştiu că va trebui să-i port crucea pe care singur mi-am luat-o pe umeri, acum că îți simt inima bătînd și îți ascult rotițele grijilor îmbucîndu-se în creierul tău de gospodină patriotică și vitează, eu, chiar și în această sacră poziție de călugăr budhist, eu tot la Marea Revoluție Franceză mă gîndesc. La Robespierre, la naivul Danton: la madam Rohan și madam Antoinette. Dar mai ales la Napoleon, care i-a băgat pe toți în ranița sa, unde, în tot timpul în care poporul lupta pentru egalitate, el a ținut ascuns bastonul său de împărat. Cinismul lui mă îngrozește, m-aș duce voluntar la Borodino, dacă nu aș ști că de împărați nu scapi nicăieri și nicicînd. Ascultă ce a zis acest corsican ambițios: „adevărata revoluție nu este decît regretul că adevărata revoluție nu e posibilă". Ai ridicat degetul, poftim, ai cuvîntul.

— Iubitule, deși îmi sfîrîie inima după trebi, deși îmi vine în modul cel mai pașnic să-ți sparg capul și să te calc în picioare ca pe un reacționar troțkist, iată-mă vrăjită de parantezele tale, invitată să intru și eu într-o discuție de seminar. Nu aș face-o de n-aș avea credința că numai vorbind și gîndind tare alungăm stafiile tăcerii și încruntărilor pustii. Încep — uitîndu-mă mai atent la tine — să înțeleg pentru ce strămoșii mei alutani aveau obiceiul de a tăia limba clevetitorilor, mîna stîngă a hoților și nasul celor ce hicleneau sau dezertau la dușman. După părerea mea — cutremurată de ce spusese Napoleon despre revoluție —, marile bătălii politice și sociale se pierd din cauză că, pe parcurs, cei care pun mîna pe putere ignoră scopul, falsifică mijloacele și, făcînd o risipă imensă de vorbe din ce în ce mai mari, din ce în ce mai tari, se rătăcesc în paranteze și uită total de unde și pentru ce au pornit cîntînd „hai la lupta cea mare". Cocoșul începe să creadă și chiar se convinge — ce altă treabă au lingușitorii din suită — că soarele răsare numai și numai fiindcă el cîntă așa cum cîntă. Nu-mi plac acești francezi ai tăi, pe care tu îi numești mereu akkadieni. Ei au mîncat aguridă, iar nouă în Balcani ni se strepezesc dinții. Ei gîndesc, noi îi luăm în serios, ei se răzgîndesc, noi nu mai știm ce să credem. Fără îndoială, nu pot rămîne rece la sublimul dărîmării Bastiliei (din care au fost eliberați paisprezece deținuți politici, cu pachet și vorbitor) și la înlocuirea acesteia cu eșafodul, care era și mai ieftin, și mai eficace. Și mai competitiv pe piața europeană. Chiar și înlocuirea unui rege nătîng și lăcătuș cu un împărat de rîpă ducător mi se pare un mare pas spre viitorul luminos. Dar, dacă aș reuși să uit că am strîns în bucătărie două găleți rușinoase de gunoi zurbagiu, ți-aș împărtăși, dragă tovarășe de drum, care sunt acele invenții franțuzești cu adevărat revoluționare cu care ne-au blagoslovit acești „mulți eroi după război". Nu mă leg de cuvinte ca „Patrie" „Popor", „Națiune": cariera acestora, mai ales în gura asupritorilor, demagogilor, exploatatorilor de diferite specii, e cunoscută. Dar îmi vine să rîd, mă apucă niște pandalii cu totul nepotrivite pentru prezentul acesta glorios (din care nici dracu nu ne mai scoate) cînd mă gîndesc la numai o singură cacealma revoluționară. Spune-mi, cine a fost deșteptul care a dat ideea unei armate de patrioți voluntari? (Nu intru în amănunte în ceea ce privește cariera cuvîntului „voluntar"; duminica viitoare voi participa la munca „voluntară" prin care vom încerca distrugerea șobolanilor din depozitele noastre de marmelade naționale.) „Patria este în pericol" — a răsunat în Paris, atunci, înainte de Valmy. Splendid. Revoluția a fost uitată, *liberté-egalité-fraternité* devin simple lozinci pentru lojile masonice. În schimb, fii atent, nu se uită deloc inovația cu patriotismul și armatele alcătuite din oameni care nu cer soldă, mulțumindu-se cu decorații, parade, cîntece și flamuri la înmormîntare. De acum, bietul popor se va bate gratuit: toți regii, împărății, sultanii, țarii, dictatorii și tiranii, cioclii tuturor idealurilor revoluționare vor păstra fără rușine, din toată povestea marseilleză, formidabila invenție cu oastea populară. Soldații fără soldă, proveniți din țărani fără țarină, se vor bate și vor muri pentru patrie (în care mor de foame), pentru rege sau președinte (care îi zdrobește cu tunurile cînd strigă „ne e foame" sau

„vrem pămînt") și pentru libertate (aceea de a juca în lanțuri). În consecință, cred că ne-am ales bine ora, e cazul să strigăm din toată inima: „Jos cu trădătorii revoluțiilor, jos cu revoluția trădătorilor, trăiască lupta de clasă veșnică și din ce în ce mai ascuțită! Ura!"

— Scumpă Limpi, te cunosc prea bine ca să nu-mi dau seama că această complicată introducere în materialismul istoric marxist e făcută cu un anume scop. Mă așteptam să-mi spargi restul de vase din darul Nașului în cap, mă așteptam la o filipică împotriva idealismului meu romantic — nicidecum o citare a celui mai citat. Explică-te! Doar tu îmi poți risipi teribilele îndoieli legate de somnambulia mea halucinantă. Continuu a crede că cel care m-a vizitat azi-dimineață a fost domnul Sommer. Mă înșel oare? Să fi fost Bergson? Sau Nietzsche?

— Bărbate, e de rău, ai început să visezi stafii ce umblă prin Europa, nu la noi. Aduc niște cărbuni să te descînt. Pari vrăjit, după umerii tăi eu văd stepe înzăpezite, corbi caralii, pahod na Sibiruri. În ochii tăi frumoși, nu văd umbrele nici unui clasic: acolo, trei babe cloanțe în curul gol dansează ciuleandra, în timp ce directorul tău suprem, chiuind în ritm, îți desface contractul de muncă.

— Limpi, să revenim la... Prefer oricînd o lozincă în locul unei ședințe.

— Te cred! Ehei, unde sunt lozincile de altădată! În tinerețile mele, cu cinci lozinci procopsite spărgeam taraba tîrgului, cu șapte mă alegeam în prezidiu, cu zece puteam să ajung savantă ministreasă, compozitoare-șefă, actriță în roluri de intelectuală atașată cauzei. Mintea nu m-a ajutat, nu am avut voce pentru lozinci, tata m-a învățat una singură, a Bălcescului, care zice: „Nu vă depărtați de popor că rătăciți!" Nu m-am îndepărtat, iată-mă nerătăcită, dar rămasă la marmelade și sucuri gazoase. Căsătoria cu tine mi-a ratat chiar și șansa de a fi aleasă, ca orice gaiță mai acătării, măcar deputată în raion. Cu toate acestea — rîioși, rîioși, dar coada tot sus ne-o ținem — nimeni nu ne împiedică, acasă la noi, să ne amintim că filosofii...

— În sfîrșit: așa te vreau, Olimpia!

— ...Că filosofii au tot încercat, nu-i așa, să explice lumea: a venit apoi momentul în care ei au avut dorința să încerce să schimbe această lume...

— Perfect, suntem acasă.

— ...Dar, fiindcă schimbatul ăsta nu a mers deloc ușor, au început pregătirile fantastice și științifice ca să distrugă această frumoasă, dar contradictorie lume. Filosofii, alături de militari, politruci și economiști, sunt tot în frunte: sarcina lor actuală este cea de a compromite această lume, de a o face de rîsul lumii. Cum? Făcîndu-se ei de rîs în primul rînd, compromițînd și reducînd totul la treanca-fleanca, mere acre, hai să vorbim discuții. Un Dumnezeu al bunului-simț, de ar privi de sus la ce se întîmplă în lume, la ce se trăncănește în această lume, nu poate să nu simtă nevoia să apese o dată pe acel buton al ultimului război mondial.

— Vasăzică, Olimpia, încerci și tu sentimentul amar al sfîrșitului? Tragica inutilitate a oricărei zbateri în pînza de paing a absurdului?

Acum, simții deodată cum creștea magma focului greu reținut. Deodată, vulcanul alutan ascuns în pieptul ei de aramă (în care nu avea șapte vieți, avea doar șapte soluții pentru salvarea unicei noastre vieți) dădu în clocot, arătîndu-și din plin furia vînătă și ciuda verde.

— Cretin tomnatic și neologism picat din lună, o auzii vituperînd, agitîndu-și războinic mîinile, ca în piesele pozitive în care acuzatul se transformă în acuzator, crezi că de filosofia ta îmi arde mie acum? În timp ce tu, aici, îți amăgeai lexicul academic, în timp ce tu, cuprins de un amoc teoretic, pur teoretic, te apuci să spargi porțelanurile clanului Tutilă, eu trebuie să umblu prin tîrg să aflu ce se mai pune la cale. Rîzi ca proasta la înmormîntarea vacii, răscăcărat în geamul larg deschis către opt sute de apartamente confort unu sporit, uitînd complet că, în acest timp, șobolanii continuă să roadă, păduchii să se înmulțească și carii să sape la canal în carnea trecutului tău dubios. Doam-

ACADEMIA
BIBLIOT

ne, s-au inventat fel de fel de otrăvuri folositoare: ierbicide, insecticide, pesticide, creierocide etcetera. De ce nu s-a inventat şi un „icid" împotriva prostiei universale? Să dau cu spray-ul în camera mea, în oraşul meu, în ţara mea, să văd toţi proştii trăsniţi în zbor căzînd de pe traiectoria carierei lor, direct în făraşul meu!

Nu aveam alt mijloc de a opri furia dezlănţuită a consoartei mele decît temporizînd discuţia printr-un ocol. Untdelemn peste ape. Dar, în cazul ei, acum, singurul untdelemn era să torn gaz peste focul încins.

— Perfect, perfect, sunt de acord. Dar, te întreb, Limpi, cine ar putea să definească azi, în Europa postrevoluţionară, conceptul de prostie în sine? Eu, mărturisesc, mă simt prea mic şi prea prost pentru o asemenea ofensivă hazardată. Se spune că Rabelais ar fi încercat să scrie o „morosofie", o introducere în teoria generală a prostiei, moartea l-a împiedicat să-şi ducă gîndul pînă la capăt. Desiderius Erasmus de Rotterdamm a scris o laudă a nebuniei, a smintelii, dar asta e altceva. Nu avem la îndemînă, din păcate, o prolegomenă a conceptului de „prostie", ca rău, ca sifilis al bunului-simţ. Părerea mea este că suntem încă tributari psihologiei şi logicii tradiţionale, care defineau „prostia" ca fiind negativul inteligenţei, aşa cum „sofismele" erau contrariul judecăţilor corecte. Nu uit că însuşi cuvîntul nu derivă din *stultitia* latină, ci din slavonul *prastoi*, care înseamnă, la origine, simplu. În consecinţă, prostia nu ar fi, faţă de inteligenţă, decît ceea ce este azotul faţă de oxigen, instinctul faţă de raţiune, cenzura faţă de libertate. Un adaos complementar — şi nu un opus, un contrariu. Personal — te implor, lasă-mă să-mi duc ideea pînă la capăt — consider inteligenţa o simplă eroare a graţiei divine, un mod mai şiret de a ne duce în ispită şi de a ne pierde *cum propria ratio*. La ora asta, draga mea, suntem obligaţi a considera imensa şi teribila problemă a prostiei şi proştilor din toate ţările drept un capitol ce a ieşit demult din ţarcurile psihologiei şi sociologiei: prostia a devenit un capitol al economiei politice mondiale, al tacticii şi strategiei militare, al moralei şi cazuisticii

celor două mari puteri ce stau, ca doi cocoşi, faţă în faţă, profitînd fiecare de prostia celuilalt.

— Nu ştiu, bărbate, ce muscă teleologică te-o fi pişcat. Eu sunt venită de la ţară, la noi cine nu se descurcă, cine dă în gropi, cine îşi bate singur cuie în talpă şi cucuie-n cap, acela e mai mult decît un simplu smintit sau tont, sau tîmp, sau Bulă, sau Haplea, sau Tîndală, sau nărod, sau hăbăuc, sau neghiob, sau mutalău, sau fleţ, sau găgăuţă, sau zevzec, sau lud, sau fraier, sau budală etcetera: acela e un prost-prost şi nimic mai mult. Asta, la ţară, la coada vacii — fiindcă, după cum bine ştii, comuna primitivă şi cea feudală nu au cunoscut diferenţierea atît de modernă între proşti şi deştepţi. Dar, o dată cu zorile tehnico-industriale, au apărut la oraşe (şi chiar în satele în curs de urbanizare) categoria atît de numeroasă şi răzbătătoare a lichelelor-inteligente şi a proştilor-deştepţi. Da. Cu de-alde ăştia se luptă acum brava noastră revoluţie. Tu eşti un simplu încurcă-lume, vai de capul meu şi de fundul nostru. Prostia cea mai modernă e legată de putere, de bibliografie la zi, de titluri şi patalamale. Naşul nostru şi-a început cariera spunînd, prin 51—52, la o şedinţă: „Să rîdem, tovarăşi, dar să rîdem organizat". Pricepi? Iar madam Piscupescu, care stă cu un etaj deasupra noastră şi este directoarea unui liceu de filologie, cînd am fugit la ea să-i spun „Vai, mă inundaţi, aţi uitat robinetele deschise în baie!", mi-a răspuns ritos şi sever: „Nu stau de vorbă cu soţia unui deviaţionist!" Astea-s cazuri de prostie simplă, elementare confuzii între puncte de vedere diferite, alegoria cu filegoria, Tanda cu Manda. Eu mă refer însă la cei care, în loc să zică „dă-l în mă-sa de prost", cînd dau peste un anume covrig cu susan ce a rîs de însăşi brutăria de unde îşi ridică chenzinele, cer referinţe, iau declaraţii, fac cercetări şi încep nişte manevre de primăvară de are să ne doară mintea. În acest timp baba se pieptănă, iar soţul meu caută definiţia teologică şi demonologică a prostiei ca azot, cenzură, cianură. Neamuleee, făcurăm ce făcurăm pînă acuşilea, de azi trebuie să ne luăm hrană rece şi obraze de rezervă ca să putem ieşi la liman din halimaua asta. Sper să ai minţile zbicite şi descuiate, deseară — ce mai, peste cîteva ore numai — ne aşteaptă, la el acasă, baş-pezevenchiul Tutilă; are el sub chelia lui de juvete chilipirgiu un anume plan legat de furtuna ce ai stîrnit-o. Se face el că te apără, tu trebuie să te prefaci că-l crezi, numai bunul Dumnezeu mai ştie cine e-n război cu cine, de unde şi pentru cine bat vînturile şi vine ploaia asta cu grindină. Va trebui să-ţi stau pe-aproape, am eu un nas special pentru hoţi şi şmecheri, va trebui să te apăr împotriva prostiei tale inteligente şi culte. Lui Tutilă, pare-se, i-a picat ca o mană cerească scandalul acesta, în vechea lui duşmănie cu Caftangiu: el a avut ideea conferinţelor, Caftangiu a pus-o în plan şi pe afiş, iar tu, ca mutul din fabulă, ai rîs exact în clipa în care se simţea nevoia în Isarlîk de o nouă, principială bătălie constructivă. Pricepi?

— Nu pricep nimic.

— Scoală-te atunci, îţi fac o cafea nurlie, poate reuşesc să te pun pe picioare. Pînă îţi moşmoneşti tabieturile, pînă se ridică la cer fumurile de votcă aduse jertfă fratelui tău Cain, eu, trebăluind, voi încerca, printre lacrimi şi oftaturi, să te pun la punct cu buletinul meteorologic. Nu am prea mare încredere în priceperea ta — pe tine te-a făcut mumă-ta numai pentru sorcovit, nu şi pentru morcovit — nu-i nimic, recapitulîndu-ne problemele, mai facem niţică ordine în minţile noastre aiurite şi bombardate de spaime şi presimţiri rele. Văleu, miroase ca-n iad, să nu te mai prind că te legi de icoanele mele că fac urît, auzitu-m-ai?

— Eu, de icoane? exclamai în culmea mirării. În viaţa mea nu m-am atins de un portret, necum de o icoană! Îţi jur că... Am fost, în tinereţile mele, foarte pornit — dar numai teoretic, pur teoretic — împotriva sfinţilor, a procesiunilor, a spovedaniilor, a afurisirilor exclusiv politice.

— Trebuie să dau cu tămîie. Pe aici miroase a copite arse.

— În ceea ce priveşte taina imaginilor sfinte, ca şi taina cuvintelor sfinte, ţin să-ţi spun, mă găsesc şi

astăzi într-o primitivă, protocreştină adorare. Chiar dacă în sufletul meu barbar, confuz şi electric Dumnezeul iudeilor — care nu se arată decît ca foc şi cuvînt — se amestecă beţiv cu nenumăraţii zei ai lumii greco-latine. Dar, întîmplător, draga mea, încă în studiul meu despre caracterul androgin al Răului l-am căinat pe bietul Adam, care, deşi era făcut de Dumnezeu însuşi, nu avea totuşi o mamă: nu avea, de voia să plîngă, în poalele cui să-şi culce capul. De aceea cultul Fecioarei mi se pare o reparaţie adusă Genezei: orice Adam are nevoie de o mamă, fiul lui Dumnezeu mi se dovedeşte a fi şi om tocmai fiindcă...

— Du-te-n baie, taci şi-ţi fă un duş. Rece.

— Am înţeles, să trăiţi. Las uşa deschisă.

Dintr-o epocă revolută a vieţii mele, mi-a rămas în oase o frică stupidă, animalică faţă de spaţiile mici, închise. Zic animalică jignind pe nedrept aceste fiinţe. Claustrofobia mea e tipic umană, ea e legată de istorie şi progres: animalele, pe lîngă multe dezavantaje inerente subcondiţiei lor faţă de, să zicem, Declaraţia Drepturilor Omului, sunt vînate spre a fi mîncate şi vînează doar pentru a mînca, în vreme ce oamenii sunt vînători şi sunt vînaţi din cu totul alte motive. Fiind om, e cît se poate de logic să tremur de frică de cîte ori rămîn singur într-un spaţiu limitat, semănînd a carceră. Sau a celular. Sau a Neagra. Aşa că lăsam uşa deschisă la baie chiar cînd soţia mea nu era acasă.

Olimpia, ca şi Budha, avînd zece mîini, conform unui algoritm ancestral, spăla, freca, ştergea, aranja, curăţa, fierbea, tranşa, frigea, cosea, aspira, aerisea, scutura etcetera. Şi, bineînţeles, în acelaşi timp — servindu-mi ştergarul, albiturile curate, lingura de pantofi, butonii de manşetă, cafeaua nurlie, pixurile, cheile, buletinul, ochelarii, batiste — două — avea grijă să mă pună la curent cu situaţia internaţională, cu planul de stat, dar mai ales cu reverberaţiile de cadre pe care le-a dezlănţuit nesăbuita mea comportare. Era obligată, biata, să vorbească întruna, numai şi numai spre a mă împiedica să alunec în vreuna din idioatele mele paranteze socioculturale. Aveam timpul măsurat, evenimentele ne presau. Ştiam că în fiecare oră, de pildă, în Franţa, apare cîte o carte despre libertate : şi alta, tot la zece minute, contra acestei libertăţi. Ştiam că în Federala Germană, din cauza fricii şi a complexului de culpă, în fiecare zi are loc o manifestaţie de pace, cel mai războinic popor al Europei fiind îngrozit şi la gîndul că vin ruşii, şi la gîndul că pleacă americanii ăştia împuţiţi. Ştiam că în Statele Unite soţia preşedintelui spune, la fiecare masă oficială, zece banalităţi oficiale despre popoarele subdezvoltate, semiresemnate, etern-yaltizate, în timp ce preşedintele oftează doar cu subînţelesuri. Sateliţi ştiinţifico-fantastici îşi luau zborul spre a studia ploile, ninsorile, vîntul şi furtunile celei mai avansate planete a sistemului solar. Toate aceste extraisarlîce apercepţii alcătuiau abia o simplă aură aleatorie, un neînsemnat halou, deasupra capetelor noastre. Nu contribuiau direct nici la dublarea efectivelor de tineret taurin şi nici la irigarea morală a bieţilor alutani, angajaţi pentru a nu ştiu cîta oară în lupta contra ştiinţei ulemalelor de la oraşe şi a socotitorilor de la capetele de tarla.

Olimpia *dicit. Veritas dicit. Ut salvavi animam meam.*

— Capra-i capră de e capră, o auzeam din baie, şade jumătate-n apă... Tu eşti pe de-a-ntregul scufundat, nu m-aş mira să treci, după sfînta Maria Mică, la respiraţia mai economică prin branhii. Nu sări cu gura, taci, altfel nu mai apucăm ziua de mîine. Tu mi-ai explicat că Babilonul pămîntesc, în imaginaţia popilor de atunci, era dublat cu un Babilon ceresc. Am reţinut. Acum îmi va fi uşor să-ţi explic cum devine cazul cu municipiul nostru. Isarlîkul — Allah să-l aibă în pază, ferindu-l mai ales de dragostea celor mai buni fii ai săi — este şi el dublat, dar pe dedesubt. Şi la dedesubturi. Ca să poţi trăi în lumea noastră — fără să ajungi martir sau, mai rău, mîncător de rahat supranormativ — trebuie să-ţi dezvolţi un ochi ca de Röntgen prin care să vezi firele, căile, relaţiile ce se ţes sub pămînt, bine ascunse acolo de aparenţa nevinovată şi cinstită a formelor şi vitrinelor de la suprafaţă. Oricărui

şef religios, perfect în ighemoniconul său, îi corespunde un drac de şef, ascuns şi cu totul altfel. Fiecare birou, instituţie, uzină îşi are catacombele sale misterioase : acolo au loc adevăratele liturghii ale afacerilor şi relaţiilor ce duc viaţa înainte. Ultimul cîrbeşleagă din seraiul puterii este dublat de o umbră ce circulă pe uşile din dos, vorbind limba clară a fesului şi interesului, cunoscînd legile pieţii negre şi principiul sacrosanct al cererii şi ofertei. Mai mult decît atît, fiecare frază, fiecare cuvînt chiar pot să-şi aibă dublura lor ascunsă. Despre măreţia mizeriei şi mizeria măreţiei noastre nu-ţi poţi face o imagine clară decît dacă ai reuşi să aduni ceea ce se arată cu ceea ce se ascunde, ceea ce se vinde cu ceea ce se fură, ceea ce se spune cu ceea ce, intenţionat, se trece sub tăcere. Aşa-zisul „secret de stat", care nedumereşte pe toţi cei ce vor să ne cunoască din afară, este conceput mai degrabă ca să ascundă faţă de noi înşine adevărul-adevărat ; nimeni, nici chiar Măria sa Suleiman atotştiutorul, nu trebuie să ştie ce valori reale se ascund în umbra cifrelor statistice. Adevărul ultim nu se spune, el e treaba materiei, a pămîntului, a pieţei, a oamenilor ; unde apare, el trebuie combătut şi silit să recunoască ceea ce se spune despre el, versiunea de basm a mass-mediei noastre ultrazeloase. Noi avem un depozit de materii necesare marmeladelor şi sucului : mai primim, în sezoane de vîrf, diferite fructe, melasă etcetera. Află că nu numai că nu ştim cît avem, cît s-a stricat, cît am folosit, dar e imposibil de calculat dacă suntem rentabili sau dacă de ani de zile lucrăm cu mari şi stupide pierderi. Nici nu interesează : ne facem planul, rapoartele ne sunt în regulă, paguba, de va ieşi vreodată la suprafaţă, va fi în ziua în care întregul nostru minister, întregul nostru sistem financiar se vor declara falimentare şi insolvabile. Nici atunci nu se va şti cine, unde, cînd, cu ce a greşit. Dar nu aceste elegii economice ne interesează pe noi, astăzi, nu ? Am eu în familie un moş care, dacă vom avea odată vreme să-l căutăm, are să-ţi explice el cum de am devenit că nu mai suntem nici măcar ce părem a fi. Celui care vrea să facă o ascensiune în carieră acum, în afară de şmecheria lichelocinică cu care se va tîrî la suprafaţa treptelor în sus, îi mai trebuie nu zborul de vultur al celor ce văd în mare şi de sus, ci tîrîişul şarpelui, mineritul hîrciogului, supraintuiţia acelor paraziţi ce ne vizitează pe întuneric, cînd ne e somnul mai dulce. Vai, vai — dă-mi să-ţi vîr şireturile în găurile cuvenite, tu nu vezi fără ochelari, iar ochelarii îi foloseşti exclusiv pentru lectura clasicilor (să-i ia dracu, de nu erau ei, pluteam şi astăzi în mierea sălbatică a comunei primitive). Aşa, genopolitanule : dacă pînă aici ai înţeles referatul meu, atunci îmi va fi mai uşor să-ţi explic restul. Să nu crezi cumva că opinia publică e oarbă. Nu, din contră, ea ştie tot, ştie mai mult chiar decît cei care sunt plătiţi să ştie : dar şi conştiinţa acestei opinii publice e împărţită pe niveluri de interes, de lene, de instincte şi frică, de prudenţă şi reacţionară bucurie că treburile merg spre rîpa în care a ajuns demult întregul nostru popor. Restul e lăsat în plata Domnului, există o fatalitate a crimei şi pedepsei, va veni ea şi ziua în care oberchelnerul acestui chef revoluţionar ne va prezenta nota de plată, plus remiza, plus bacşişul de sfîrşit de veac. Eu, dacă vrei să ştii, sper că bunul nostru Dumnezeu, trezindu-se într-o bună dimineaţă din somnul acesta experimental, va coborî din cerul superlativelor sale, va tăia capetele cetelor de lingăi şi curve, se va opri la capătul unei rampe pe care putrezesc bunurile noastre refuzate la export, va ridica mîinile şi ne va întreba : „Ce e de făcut, tovarăşi ?“ (Ni se cam termină zahărul, soţule, ce ar fi să obţii nişte meditaţii de engleză, toţi tovarăşii din conducere îşi visează copiii menegeri sau drăgani bişniţari, *how do you do.*) Şi acum urmează esenţialul. Uită-te în ochii mei şi jură-mi că ce îţi spun rămîne, cum zici tu, material didactic auxiliar ; nu-l treci în fişe, nu mă citezi la prima şedinţă ostrogotă primului ienicer în documentare civilă. Aşadar...

O sărutai pe frunte.

— Aşadar, umblai, trăsei cu urechea, mirosii pînă mă dumirii cam între ce roţi dinţate ţi-ai vîrît tu rîsul critic, fantastic poate, dar deloc inteligent sau ştiinţific. După cîte ştiu, tu ai întocmit. la cererea şmecheroasă a Naşului, lista cu temele de conferinţe din literatura universală. Eşti un „negru“, oferi la negru ştiinţa ta. Dacă s-ar face numărătoarea „negrilor“ din ţara noastră, Africa de Sud şi Statele Unite ar păli din cauza surprizei : jumătate din cei mai buni specialişti ai noştri sunt „negri“, lucrează la negru, pentru nişte stăpîni apartheid. Diferenţa între un negru de la ei şi un „negru“ de la noi constă în măruntul fapt că aceia de acolo manifestează pentru drepturile lor, ţin întruniri, avînd şefii lor politici — pe cînd la noi „negrii“ stau ascunşi în găuri de şarpe, fac tot ce li se cere, bucuroşi că trăiesc, că nu sunt arestaţi a doua sau a treia oară : dacă ies la manifestaţie, ies organizat, ca să urle împotriva discriminărilor rasiale de pe alte continente. Dar să nu mă pierd, constat că m-am îmbolnăvit de la tine de gripa asta care se cheamă „a parantezelor inutile“. Deci nu greşesc cînd repet că tu ai avut şi ideea cu capitolul acela nenorocit despre călătorii, lună, marţieni şi alte spaime — între care, fiind tu niţeluş neamţ. nu ai pierdut ocazia să-l plasezi şi pe Karl May. (Pe care, cînd l-am citit, am simţit nevoia să mă botez şi să-mi spun, în limba siucşilor. „Gaiţă Zglobie“.) Buun. Naşul şi-a compus romanţa cioclopedică naţională şi, aşa cum se cuvine, şi-a prezentat propunerile Prim-ului, marelui Ilderim, supremul tîrgului şi al raialei noastre. Acesta ascunde, dar întreţine o rîcă veche cu Tutilă Unu, fratele mai deştept, dar şi mai periculos al Naşului nostru, care e bimbaşă sus de tot, pe lîngă Magnificul în persoană. Deci Ilderim are tot interesul, pe de o parte, să-l pîndească pe Naşul nostru, ca să-l aibă cumva, fie obligat, fie la mînă ; dar, pe de altă parte, are şi datoria de a fi atotştiutor, cu cel mai înalt nivel, măcar pe planul pretenţiilor locale. Puterea e o caracatiţă, are o sută de braţe, dar şi o sută de capete descentralizate şi autogestionare. Aşa că Ilderim, zîmbind şi făcînd glumiţe cu epoleţi, în mînă cu un pix roşu, se uită atent, foarte atent, peste lista prezentată, simţind el, ca orice vulpe argintie, că aici și acum e momentul să operăm cîteva mici corecturi. Ca semn că ne pricepem, că avem nivel, că nu ne scapă nimic, că, mai ales, nu ne lăsăm încălecați de universitari cu diplome și catedre luate știm noi cum și prin cine. Se uită, așadar, la lista Nașului, mai șterge aici, mai șterge colo. Dar simpla ștergere nu înseamnă cunoaștere; schimbarea, înlocuirea critică, asta ar fi ceea ce ne trebuie; așa că cercetează, caută, caută. Nu îl interesează Universitatea Populară, îl doare în fund de literatura universală, dar aici, acum, e vorba de un duel mut al prestigiului și puterii. Și pe Naș îl trec apele, el știe perfect ce e în capul șefului său, tocmai de asta îi e frică: dacă nu găsește nimic de înlocuit, e rău, e foarte rău. De obicei în asemenea rapoarte înspre „sus de tot", vulpile bătrîne bagă intenționat cîte un „cățel" inutil care să-i sară în ochi șefului, să-l radieze radios și astfel, vanitățile fiind salvate, ca și aparențele, raportul să pară studiat și aprofundat competent.

— Nu pricep. Iartă-mă, dar...

— Să-ți dau un alt exemplu. Avem noi un tercheaberchea de contabil ageamiu și hoț. Ăsta, de ani de zile, iese excelent la analize prefăcîndu-se că nu poate pronunța anumite cuvinte grele. De pildă: rentabilitate, cooperativist, precumpănitor... Ajungînd, cînd își citește raportul, la aceste prețioase și grele cuvinte, deosebit de iubite de oratorii de profesie, se fîstîcește, se încurcă, le stîlcește. Sala rîde — figura e știută pe dinafară — rîde și chehaia din prezidiu, care și el s-a vindecat greu de bîlbîială. Deci intervine salvator și zice: „ei, tovarășe Aferim, ia spune după mine: competitiv, rentabilitate, cooperativism"... Ăla repetă cuminte, lumea se amuză copios, șeful e încîntat. Contabilul nostru iese din analize pozitiv și cu plusuri de realizări și globale, și neto. Sau alt caz: îl cunoști pe viermele acela de e mai mare peste etichetele cu oțet și vinuri naturale? Nu se poate să nu-l știi, de trei ori ți l-am prezentat. Nevastă-sa e din Genopolisul tău. Tipul nu bîrfește, nu bea, nu ascultă radio. Nu-și înșală nevasta. Umblă el cocoșat ca să pară că a citit mult. Cînd îți

dă mîna, parcă ți s-a spart un ou în buzunar. Posedă el trei priviri de pustnic blînd, dar și un cuțit care e gata nu să te înjunghie pe la spate, ci să te jupoaie amănunțit, cîntîndu-ți pe nas prohodul. Ei bine, gasteropodul ăsta a făcut carieră în modul cel mai simplu. (Dar genial, trebuie să o recunoști.) A cerut audiență direct la dragomanul cu filosofia pe oraș. S-a prezentat chinuit, neras, aproape plîngînd. I-a spus guguștiucului cu ideologia că nu poate dormi nopțile, că nu se mai poate culca cu unguroaica lui legitimă, că nu are liniște... fiindcă... fiindcă nicicum nu-i intră lui în cap cea de-a treia lege dialectică. După acumulări cantitative mici, are loc, la un moment dat... Ei bine, în genunchi îl roagă pe dragoman să-i explice personal: ce are loc după aceste acumulări cantitative mici? A fost el la profesori: sunt confuzi. A fost la popi: sunt interesați. A fost și la doi gazetari cu iscălitură: caca de vaca, habar nu au. Șeful, cu toate că simte perfect escrocheria, nu poate să-l dea pe ușă afară, să-l bage în aia a mă-sii. Are și el dușmanii lui, care atîta așteaptă: să-l reclame în sus că jignește cetățeni cinstiți. Așa că, băbește, îi explică, îi dă exemple, îl luminează. Ăla pleacă, chipurile, fericit — și la prima ședință și unul, și celălalt povestesc, *pro domo*, despre utilitatea muncii de lămurire de la om la om.

— Limpi, asta am înțeles-o. Dar povestea cu „cățelul" acela...

— Vai, nici asta nu o știi? Păi ce ați studiat voi acolo în nord? Ce dracu ai făcut zece ani în pușcărie? Ascultă, e vorba de o anecdotă. Doi pictori, la fel de talentați, de aceeași vîrstă și origine socială, se întîlnesc la o cîrciumă. Unul din ei e plin de bani, vinde la fiecare expoziție comisiilor de stat, celălalt moare de foame, de zece ani nu i s-a mai cumpărat nici un tablou. După trei spirturi, cel sărac începe să plîngă: „Spune-mi, frate, îi spune colegului său norocos, cum se explică succesul tău? Suntem la fel de talentați, avem aceeași școală, atacăm aceleași teme. Ție mereu ți se cumpără cîte ceva, mie absolut nimic. Te implor, vinde-mi secretul tău!" Celălalt, bun de inimă, îi

„vinde" într-adevăr un secret prețios. Îi spune: „Uite, înainte de a deschide o expoziție, vine o comisie de culturnici să avizeze favorabil și să hotărască, acolo, care tablou să fie cumpărat din banii Comitetului, ai primăriei sau ai Vinalcoolului. Am, de pildă, o uriașă pînză, reprezentînd «soare nou în răsărire». O mare albastră, cu un soare mare, roșu. Ei bine, în colțul de jos al acestui tablou, intenționat, pictez un cățel. Da. Vine comisia — care se pricepe la pictură cum mă pricep eu la astrofizică —, vine, se uită, cîntărește. Dacă totul e corect, pleacă în tăcere, total nemulțumită. Dar la mine tovarășii se opresc intrigați de prezența cățelului într-un tablou atît de frumos intitulat. „Ce caută cățelul acesta aici?" Eu dau din colț în colț, încerc să apăr o viziune, o concepție despre lume și soare. Ei se întărîtă, îmi cer — au și autoritatea să îmi ceară așa ceva — să-mi revizuiesc punctul de vedere și să scot din cadru acest inutil și absurd cățel. E păcat ca o lucrare atît de valoroasă să fie stricată de așa ceva. Eu mă las greu, dar pînă la urmă refac tabloul, ștergînd cățelul. Apoi exclam: «Ați avut perfectă dreptate, cum de nu mi-am dat seama? Acum e cu totul altceva.» Ei sunt fericiți că le-am primit indicațiile prețioase, eu sunt fericit că am scăpat de cățel, mi se cumpără numai tabloul cu pricina, celelalte trec neobservate la vamă..." Ei, asta e povestea, sper că nu-mi ceri să-ți explic și morala ei.

— Nu. Mulțumesc, am înțeles. Acum putem să ne întoarcem la Ilderim și la Nașul meu. Deci, Ilderim se uită, caută, caută...

— Exact. În asemenea situații nici dracii nu stau degeaba: au și ei un dispecerat al nenorocirilor posibile. Se uită Ilderim și deodată, hop, îi cad ochii pe Karl. Memoria, asociația, reflexul lui Pavlov funcționează perfect... Zîmbind superior, șterge May (de care nu a auzit) și scrie Marx. Apoi, îngăduitor, îi reproșează lui Tutilă Doi: „Se poate? Dacă nu eram *eu* atent!?" Nașul e în al nouălea cer. Îl doare în prefix adevărul științific al clasificării tale, e fericit că Fulgerul a găsit unde să lovească. Își joacă rolul de subaltern: „Vai, cum e posibil? De trei ori am revizuit listele și nu am observat. Ce ți-e și cu astenia asta de oboseală!... Dacă nu erați dumneavoastră, ne făceam de rîs, vai de capul nostru..." Șeful e fericit, exemplul dat de el e cu atît mai valoros cu cît e vorba de Karl, un nume cît se poate de important, atît în cultură cît și la Cultură.

— Iartă-mă, Limpi, consider totuși că informația corectă în cultură e tot atît de importantă ca și în economie sau industrie. Nu crezi?

— Ar trebui, dar nu mai este. Ce-ai zice de un car cu fîn autentic, tras de doi boi autentici, încurcînd circulația ideilor în municipiu? Fără libertate, cultura e o simplă modă după care oftăm. Umblăm cu cravate fiindcă așa se cade, declarăm dragoste fiindcă așa am văzut în filme, dansăm și cîntăm imitîndu-ne strămoșii. Dar toate aceste forme sunt considerate de stăpînirea noastră — și nu numai a noastră — drept niște preocupări și obligații, dacă nu inutile, în orice caz de lux, fără de care se poate trăi foarte bine. Francezii, mi-ai spus tu, nu mai citesc marea literatură, ei scriu și gîndesc pentru popoarele care-i admiră, americanul mijlociu, teribil de harnic și eficace, e cult exact cît îi trebuie pentru business. E destul să răsfoiești două magazine nemțești ca să-ți dai seama că gradul de tîmpire și bunăstare este direct proporțional cu gradul de cultură la care ai renunțat fiindcă ai pierdut două războaie unul după altul. La noi, ce să mai vorbim? Trei romanțe și o chiuitură ne ajung pentru toate sărbătorile de iarnă. Poate că adevărata cultură, ascunsă în popor sau în cărțile ce încă nu s-au scris (dar au fost trăite), nu piere și nu va pieri: ea se va retrage în pămîntul din care a ieșit. Ca și limba, de altfel. Ce ne trebuie 30 000 de cuvinte în dicționar, ce rost mai au literatura bună, poezia de dragoste, iarba, stelele pe lac, dacă suntem bolnavi și murim de anemie sufletească? Cu o mie de cuvinte numai, se poate scrie un eseu de actualitate, cu șase sute un articol de fond, cu trei sute de cuvinte (tari, angajante, mobilizatoare) poţi să te achiţi de angajamentul luat chiar şi la o plenară sultanală.

— Vai, mă tem că ai dreptate. Aştept urmarea cu Ilderim.

— Exact. Totul era perfect în cel mai perfect dintre paşalîkurile posibile. Naşul duce lista corectată cu roşu lui Caftangiu, spunîndu-i cu ghimpi: „Tot *noi* trebuie să fim atenţi!", şi-i arată greşeala cu Karl. Deşi *buffalo-ul* Universităţii Populare, să fim înţeleşi, nu avea absolut nici o vină. Cu grijă, cu sfinţenie, Sommer tipăreşte afişele. Merg regulat treburile, războiul întîrzie, recolta de orz se anunţă deosebit de bună. Umblă diplomaţii forfota prin lume, care de care mai doritori de pace, conferinţele de dezarmare se succed, cu o viteză pe care numai înarmările o mai pot întrece. În această imensă şi total dementă lume — una vorbim, alta fumăm, başca ce tragem cu puştile — vii tu, cel mai nătîng şi mai cilibiu paşoptist din cîţi au supravieţuit ciumelor şi potoapelor ortografice, vii tu, un simplu ipistat cu bube în cap şi tinichele cît catedrala în coadă, vii şi te proţăpeşti ca o ţaţă în faţa obrazului caftangiu şi începi să slobozi la hohote de Vasilache, arătînd cu degetul exact către acel nume blagoslovit, pe care însuşi Ilderim, cu mîna lui sfîntă, îl vîrîse între Jules Verne şi H. G. Wells.

— *Miserere, mea culpa, mea maxima culpa.* Îmi vine rău. Adu-mi ligheanul.

— Fără lighean, musiu! Suntem la porţile Orientului, aici nimic nu se vomează, totul se înghite... Stai să vezi mai departe. Alarma o dau cei doi tătari auriculari (cu rîsul tău, le-ai făcut norma pe o lună), dar şi una din acele doamne cu umbrele roz, tip de soţie a unui „demn" intelectual, cititoare de romane de dragoste şi abonată la concertele tarafului filarmonic. Aceasta se duce glonţ la madam Caftangiu, povestindu-i tot, tot, tot. Madam Caftangiu îşi anunţă — cum era şi normal — nu soţul, ci amantul. Acesta are intrare separată direct în cabinetul tovarăşului Ilderim, şi asta din două zdravene motive: unu, se numeşte Osmanescu, este şeful temut al agiei, răspunde deci de liniştea şi neliniştile din tîrg; doi, este, în acelaşi timp cumnatul Ilderimului, *ergo*, aparţine de clan. Cînd, fiind chemat de urgenţă, soseşte acolo sus beglerbeiul Caftangiu, care habar nu are de cele întîmplate, îi găseşte pe cei doi şefi ai săi încruntaţi şi cu scenariul gîndit în amănunte. Are în faţă pe amantul soţiei sale (de care se teme din motive de alcov, dosar şi trecut dubios) şi pe marele Ilderim (de care se teme şi mai abitir, din motive de leafă, fotoliu, diplome luate cu damigene şi curcani graşi). Toţi ştiu totul despre fiecare — dar de funcţionat, acum, nu funcţionează decît trăsnetul de sus în jos. Caftangiu e făcut cu ou şi oţet şi trimis urgent să vadă pe teren cine e dobitocul care a rîs şi, mai ales, să afle cine se ascunde în spatele acestui cretin ortograf. Dosarul lui Tutilă Doi e răsfoit pe întuneric: are un frate la Înalta Poartă, într-un post fier beton, deocamdată e blindat. Ilderim ştie că el a făcut corecturile şi a dat viza acelui afiş, dar încă nu ştie dacă Tutilă l-a tras în piept, conform regulii, sau l-a linguşit numai, conform regulamentului.

— Dragă Limpi, uiţi esenţialul...

— Nu uit nimic. Tu uiţi pe ce lume trăieşti. Strigă tu o lozincă în Mato Grosso, jungla rămîne junglă, vietăţile care te bagă în seamă nu se întreabă dacă ai sau nu ai dreptate, ele numai atîta vor să ştie: eşti sau nu eşti periculos? Pricepi? Văd eu că nu pricepi nici cît Aragon la Erevan. La ora asta, cel puţin zece creiere procopsite îşi pun o singură întrebare: ce cap va trebui să cadă, ca să nu cadă capul meu? Chiar şi naşul Tutilă stă serios pe gînduri dacă nu e cazul să te arunce cu mîna lui în cuptorul încins. Aşa că fii atent: nu avem încotro, mergem la el, facem pe milogii iresponsabili care-i cer un ajutor preţios. Suntem proşti, am citit prea multe cărţi, minţile ne sunt stîlcite de lecturi neprincipiale. De unde să avem şi nivel politic!? Asta pe de o parte. Pe de alta, ca să-l înarmezi în lupta ce va trebui să dea cu Caftangiu, Osmanescu, poate chiar cu Ilderim însuşi, cred eu, e cazul să-i faci o expunere largă şi informată despre locul acestor doi Karli în literatura lumii. Deși mă tem: nu știu dacă e bine să-i servim acestui haiduc universitar exact acele informații care sunt și ultima noastră armă. Nu știu.

— Nu avem încotro: adevărul este singurul nostru aliat.

— Care adevăr, neamule? Care? Toată lumea e blindată, intră în luptă cu armuri strălucitoare, cu vizierele trase peste niște obraze — și ele din tinichea inoxidabilă. Adevărul sunteți voi doi, tu și nenorocitul de Karlie, dar sunteți goi pușcă, cine vă ia în seamă? Tu ai un ghinion, că nu ai murit cînd a trebuit, el are alt ghinion, că nu poate învia, să vadă și să se minuneze. E citat fără a fi citit, nu poate lua cuvîntul: clasicii sunt portrete, nu avocați. Iar portretele, azi, tind toate spre unul singur, spre Unicul, Marele, spre...

— Eu zic să ne îmbrăcăm. Există un Dumnezeu al bețivilor, al pușcăriașilor, al exilaților: de ce nu ar exista unul și al celor care rîd anapoda?

— Nu huli! Sunt țărancă, îmi fac rugăciunile la negru, în rai voi intra cu carnetul meu roșu imaculat. Ce te hlizești? Orice om căruia i se face frică îl cheamă în ajutor, chiar cînd știe nemțește sau cînd și-a luat doctoratul în ateism. Bunică-mea povestea de Dumnezeu și de sfîntul Petre, cum umblau ei prin sate îndemnînd oamenii să se răscoale împotriva boierilor. Asta prin 1907. Cum — mai tîrziu — aceiași doi bătrîni au fost văzuți la orașe, prin mohorîte taverne, bînd la cot cu proletarii și chiar cu ceferiștii. De atunci au cam dispărut, tovarășa Ana le-a făcut vînt, trimițîndu-i la canal. Acolo au și murit, adică au intrat în pămînt să-și doarmă dormirea veșnică. Ei dorm, visează — iar noi trebuie să ne descurcăm cu mijloace locale, fără să recurgem la importuri de sus. S-a terminat cu valuta cerească, s-a terminat și cu ajutorul dezinteresat primit din Rai, s-a terminat chiar și cu ideea de Dumnezeu. Chiar de am simți nevoia de Dumnezeu local sau național, îl vom confecționa din *papier-mâché*, avem slavă Domnului, ziare destule. Uite, ți-am pregătit aici ciorapi, albituri curate, tot. Vreau să fii pur, să te simți ca odinioară în Genopolisul nenorocirilor tale, distins și academic. Vreau să strălucești: stelele, înainte de a cădea pe cer, dau, așa, un ultim țipăt de lumină și adio...

— Nu mă simt stea. Mă simt păduche.

— Nu sunt soția unui păduche, sunt soția unui...

— Unui?

— Vom vedea. Tot bunică-mea, de care îmi amintii mai adineauri, obișnuia să spună: „bărbatul să dea din fund cînd face la copii, să dea din coate cînd își cîștigă pîinea, să dea din cap cînd merge la stăpînire. Datul din gură e treaba femeilor". Pricepuși?

— Pricepui.

— Atunci, la treabă.

Capitolul al VI-lea

În care eroii noştri, flancaţi de doi tătari în civil, se întîlsesc, ca din întîmplare, cu un oarecare domn Sommer. Cu acesta Olimpia susţine un dialog chinezesc plin de miez, dar deocamdată indescifrabil. În locul naşului Tutilă Doi, „un grup de tovarăşi", foarte misterioşi, îşi exprimă dorinţa de a asista la o importantă comunicare.

Dumnezeiască înserare. Îşi bătea joc soarele de noi, umilindu-ne prin minunile cromatice pe care le improviza dincolo de coamele plopilor, între pulberea de aur a bărăganelor şi norii Tintoretto ai orizontului — sau strîngerea noastră de inimă, grija de ce ne aşteaptă, ne făcea să privim acest sfidător spectacol cu ochii încercănaţi de anxietate ai celor ce urcă treptele spre procuratură? Adevărul este că, de-a lungul anilor mei de involuntară recluziune, am obţinut şi crederea, şi încrederea mea în cel de-al şaptelea simţ pe care toţi puşcăriaşii îl numeau „rău-simţul". Un concept interesant, nou, deosebit de util şi de frecvent în lumea asta, în care am căzut ca într-o mlaştină sau un nisip mişcător; un concept ce ar fi meritat un studiu in-haustiv, măcar din punctul de vedere al traco-hegelienilor neosofişti. După modesta mea părere, acest „rău-simţ" nu se opune nici „bunului-simţ" franţuzesc, nici „pre-simţului" creştin alutan, fiind mai degrabă o formă sublimată, total nouă şi modernă, a sintezei ce are loc în faţa unei necunoscute primejdii, între frica animalică, prudenţa umană şi laşitatea etern umană. Aş zice: *Anpassungstriebfeigheitsgefühl*, dacă acest cuvînt prea nemţesc nu ar suna el însuşi ca o sperietoare *in sich*. Bazat pe acest al şaptelea simţ al meu, mi se părea că dinspre marginile oraşului, pe cele trei drumuri pe care în decursul istoriei i-am tot primit, în urale şi

salve, pe mereu noii şi înnoiţii noştri eliberatori ce veneau să ne ocupe, acum, ca din largul unui ocean perfid, soseau spre inima mea valuri-valuri de laşitate şi trădare. Eram la ora la care ţăranii ce avuseseră treburi în pieţe sau la stăpînire, ajunşi cu autobuzele supraîncărcate la marginea oraşului, îşi scoteau baschetţii încălţaţi şi luau desculţ contact cu pămîntul. Praful ce se zărea la orizont putea fi materializarea simbolică a înjurăturilor şi blestemelor lor. Era şi ora la care orice obosit om al muncii îşi drăcuie nevasta şi copiii, nu din răutate, ci în conformitate cu un anume protocol legat de protocolul „bucuriei vieţii tot mai noi şi mai îmbelşugate". La teatru acum se schimbă decorurile: peste o oră va începe o dramă-comică în care, în final, conform reţetei cunoscute, la un simplu telefon al tovarăşului ministru va fi demascat directorul general ce a abuzat de încrederea maselor largi de angajaţi. Dar poate că în seara aceasta specială se va juca o tragedie: va muri un EROU pentru ca ideea de libertate să nu moară. (Actorul protagonist a obţinut acest rol principal denunţîndu-şi, fără scrupul, rivalul cu care, de altfel, se pupă în bot toată ziua.)

— Cum te simţi? mă întrebă Limpi, aruncîndu-mi una din acele tipice priviri dubitative, atît de frecvente în matriarhatul nostru danubian.

— Draga mea, îi spusei, nu-ţi ascund că mă simt exact ca pe vremea cînd, fiind tînăr şi imberb în al meu clas', fui obligat, într-o seară ceva mai puţin cochetă ca asta de acum, să bat la uşa din dos a unui felcer neamţ, a cărui consoartă, înainte de a-mi da drumul, mă întrebă scurt: *was?*

— Şi tu ce i-ai spus?

— Erau doar trei variante: sifilis, şancru, blenoragie...

— Să-ţi fie ruşine.

— Mi-a fost, îmi este, îmi va fi... De altfel, aceste boli se şi chemau „ruşinoase".

Treceam prin dreptul statuii unui viteaz care i-a bătut pe turci, ca apoi să se turcească cu întreaga sa familie. Salutarăm reverențios: Limpi adora trecutul glorios, eu mă dădeam în vînt după statuile ecvestre.

— Tot am evoluat, neamule, nu crezi? Pe vremea ta, doar anumite boli venerice erau considerate ca fiind „rușinoase". Penicilina, căminele de nefamiliști le-au făcut să dispară din linia întîi a rușinii. La ora asta, sunt considerate a fi rușinoase bolile legate de organul superior, de creier. De pildă tu: ești dubit de idealism, misticism, metafizică, metachimie, metasperanță. Toate acestea sunt mai rele decît silifisul. Noi am dat afară din organizație un maistru fructolog pentru simplul motiv că își făcea cruce de cîte ori aprindea focul la cazanele cu marmeladă... Eu însămi am fost criticată, nu o dată, pentru pasiunea ce o am să ghicesc în cafea, în bobi, în stele, în palmă, în articolul de fond. Mi s-a spus răspicat: a încerca să ghicești înseamnă a manifesta o gravă neîncredere în savanții noștri, în agitatorii cu doctorate sau chiar în poeții patriotici laureați. Ce ne e scris e pus deoparte. Să fac bine să-mi revizuiesc repertoriul, să caut metode noi de optimizare a producției de sucuri, să las viitorul pe seama celor care au nivel politic, vasul cu care plutim nu e de capul lui, are un cîrmaci, acesta are cea mai orientată busolă din lume, așa că...

N-o mai ascultam. Felinarele nu erau încă aprinse, bulevardul vibra în clarobscurul serii de pastel, trecătorii păreau siluete și contururi numai. Deodată, mi se năzări că în fața noastră, cam la înălțimea primului etaj, doi draci vineții, goi pușcă, pluteau prin aer paralel cu noi. Închisei ochii zicîndu-mi: votca. Îi deschisei: erau tot acolo, veseli, făcîndu-mi semne obscene, privindu-mă cu ochi roșii, gesticulînd cu mîinile lor păroase cu unghii verzi...

— Limpi, îi spusei consoartei mele, cu riscul de a te întrista, trebuie să-ți spun că eu — cam la înălțimea steagurilor la defilare — văd doi demoni violeți care îmi fac semne de prietenie...

Mă așteptam ca Limpi să sară cu gura la mine, să mă facă nebun, cîrmit, capsat, țicnit, sonat, zărghit, țăcănit, zălud, sanchiu, trăsnit, bolînd. *Delirium tremens*... Nimic din toate acestea. Plutea în dreapta mea cu distincția pe care — numai în filme — o au americancele foarte bogate. Privea fix înainte, nici nu mă vedea, nici mă asculta. Dracii mei verde-cruzi, nestingheriți, îmi arătau fundul lor ros ca al maimuțelor din iarmaroace și biblioteci.

— Povestea aceasta, am continuat eu să-i spun, cu vedeniile unor draci solzoși și jucăuși, îmi aduce aminte de soarta unui biet coleg al meu, specialist în diferite logici: a început prin a vedea șobolani rozalii, a trecut la lilieci negri cîntători, a ajuns să vadă draci verzi — ca mine acum —, ca deodată să ne anunțe că i s-a arătat țarul tuturor rușilor fără costum de baie. Peste o lună s-a spînzurat în podul casei...

Treceau în goană felice mașinile ginecologilor, gogoșăreselor, bișnițarilor supergitani. Limpi mă strîngea de braț.

— Bărbate, îmi șopti ea fără să-și descleșteze gura, lasă-ți dracii în pace, mai ai pînă la judecata de apoi. Deocamdată, fii atent: doi „șoșoi", numai ochi și urechi, se țin scai de noi. Suntem urmăriți de cînd am plecat de acasă. Nu te întoarce, nu te speria, zîmbește-mi cu dragoste. Fă-te că plouă și ești fericit în căsnicie.

— De ce? Cum? Unde?

— Ai devenit o persoană importantă, ești însoțit, numai duba neagră ne mai lipsește... Vor — bănuiesc — să știe unde mergem, cum mergem, de ce mergem. Ca să ne mai distrăm oleacă, ia explică-mi tu cam de unde vine cuvîntul ăsta „a merge, mergere".

Mi se părea stupid, în situația dată, să încep a face etimologie și semantică. Dar ce altceva mai bun puteam să întreprind? Dracii mei pașnici dispăruseră. Doi tineri în blue-jeans (nu știam care e băiat, care fată) se sărutau orbește, rezemați de un tei decent și de modă veche. Un bețiv simpatic, clătinîndu-se, explica bunului Dumnezeu de ce această lume nu are nici un Dumnezeu. Nu vedeam și nici nu voiam să-i văd pe cei doi „șoșoi" ce ne urmăreau: aveam toată încrederea în spiritul de observație și deducție al soției mele, o comparam cu celebra domnișoară Marple, care, să mă ierte specialiștii în literatură, este, după părerea mea, cea mai reușită figură anglo-saxonă, infinit mai inteligentă și mai clarvăzătoare decît au fost buldogul Churchill sau parapluiul murat Sir Anthony Eden.

— Foarte interesant, stimată domnișoară Marple, acest verb protovalah: „a merge". E pur local, unic între toate limbile romanice. Vine din latinescul *demergere* și la origine însemna „a te scufunda, a dispărea, a pieri". Filologii comparatiști susțin cum că „a merge" a înlocuit verbul „a umbla", *ambulare*, dîndu-i acestuia un înțeles mai restrîns. El s-a născut, cu siguranță, în timpul numeroaselor năvăliri barbare. Localnicii — altfel lăsători, leneși, iubitori de nemișcare — nu se puneau „în mers" decît cînd trebuiau să dispară în codru, să piară din ochii dușmanilor, să se ascundă de urmăritori. Umblatul, ca și preumblatul (plimbarea) este un fel de lux, mergerea e legată de primejdie, de alarmă. De altfel să nu te mire dacă la francezi vei găsi cuvîntul *emerger*, care înseamnă „a apărea surprinzător de sub apă, de după orizont", sau la englezi cuvîntul *emergency*, care significă „eventualitate, caz de pericol, de urgență etc". Dar aceste cuvinte derivă din *emergere*, care este exact contrariul lui *demergere*. Deci a merge are la bază frica de dușman, fiind inițial sinonim cu scufundarea în păduri, cu pieirea din fața dușmanilor.

— Zi, bărbate, zi că-mi place!

— Din aceste motive, draga mea, personal am avut totdeauna mici rezerve față de expresii ca „mersul înainte" sau „treaba merge ca pe roate". Chiar în forma „lui Tutilă *îi merge* bine, iar nouă *nu ne merge* deloc", verbul acesta perfid, „a merge", e deosebit de echivoc și de ironic. Nu crezi?

— Ba te cred — și, uite, simt nevoia unei păduri în care să dispărem. Ca strămoșii noștri. Se pare că jocul acesta al copilăriei noastre, de-a v-ați ascunselea, este de fapt un fel de repetiție pentru viață: care la unele popoare blagoslovite înseamnă, mereu și mereu, fuga spre codru, fuga spre înapoi, fuga de cel rău... Ia uite, strigă Limpi și mă strînse de braț, vorbeam de pădure și pădurea era în fața noastră. Bună seara, domnule Sommer, ați ieșit la preumblare? E frumos, nu ar strica o ploicică, dar merge și așa.

Domnul care se opri în fața noastră, descoperindu-se, nu semăna nici pe departe cu ceea ce eu aș numi „ideea Sommer", senzația, percepția, apercepția Sommer. Era semielegant, semivîrstnic, semiîncîntat că ne vede. Plimba un cățel confuz, total neconvingător. Sub braț strîngea un teanc de ziare noi, necitite. Dinții lui îmi aminteau de anumite porțelanuri genopoliene, mîinile, probabil foarte îngrijite, și le ascundea într-o pereche de mănuși galbene, curate sau curățite, nu-mi dădeam seama. Îl salutai reverențios, totuși cu oarecare urme din morga profesorală de odinioară.

— Doamnă, ne spuse el, uitîndu-se trist spre pantofii săi și mai triști, m-am gîndit intens la dumneavoastră, doream să vă întîlnesc, vă așteptam chiar...

Soția mea se înveseli subit, începu să chicotească, să vorbească absolut anapoda.

— Capra calcă piatra-n patru..., zise rîzînd.

— Știu, răspunse cel întîlnit, am văzut, știu, nu e nimic. După a mea părere este chiar foarte bine să se știe că v-am întîlnit, să se afle că v-am vorbit, să se spună că ați fost veselă și bucuroasă cînd m-ați zărit. Dumneavoastră știți cine m-a trimis aici, eu știu că știți, e bine să se știe că știm că se știe și ce nu știm.

— Ce mă bucură, mai ales, e că știu că știți că știu.

— Domnule profesor, mi se adresă, ceremonios, după a mea părere de om singuratic și pățit, ați avut mare noroc căsătorindu-vă cu doamna Limpi, pe care, e-hei, o știu de mult și o prețuiesc foarte. Dacă nu vă supără, vă propun să vorbim tare. Deci, aș ține să vă informez că acest cîine se numește Sultan, rasă suspectă, vîrstă suspectă, nici nu este al meu, ci al casei Caftangiu. Iar cei doi cîini ce vă urmăresc — nici ei nu sunt de rasă — aș zice că sunt cîini-lup, dacă nu aș avea un mare respect pentru animale în general și pentru lupi în special... Dumnealor aparţin unei gospodării speciale, în care pînă şi beiul Caftangiu intră cu capul plecat şi izmenele ude. Se apropie, e foarte bine. Ei ştiu, stimaţi amici, că eu am ordin să vă întîlnesc. Dar vor să se şi convingă. Să rîdem, doamnă Olimpia, vă mai aduceţi aminte de epoca aceea duioasă în care citeam *Şi a fost ziua a doua*, mîncam pîine cu untură, cîntam „horuc", visam şantiere bumbeştilivezene, nu ne interesa cum va fi ziua a treia, a patra, a patruzeci şi patra...

— Domnule Sommer, eu cred că ar fi bine pentru toată lumea să ne aşezăm, propuse Limpi.

Ne îndreptarăm agale spre o bancă liberă din părculeţ. Fost English Parc, fost Parcul Malinovski, fost Parcul Volga-Don, fost Parcul Cîrmaciului Mao. În prezent nu avea nume: un soclu de statuie era pregătit în mijlocul lui, dar nimeni nu ar fi îndrăznit să presupună a cui statuie se va ridica acolo. Istoria înseamnă schimbare, revoluţiile înseamnă doar schimbări. Aveam şi noi în Genopolis, chiar în faţa bibliotecii universitare, o statuetă ecvestră despre care circula o poveste deosebit de bizară. Cînd i s-a săpat fundamentul, se spune, erau aşteptaţi pecenegii eliberatori: n-au venit pecenegii, au venit gepizii, duşmanii lor de moarte. Am continuat să ridicăm soclul, gîndindu-ne la regele acestora. Dar gepizii au pierdut bătălia cu cumanii, cumanii erau în solda Bizanţului, iar Bizanţul ducea, în taină, tratative cu hunungarii etc... Trebuia să punem pe soclu un mare principe, dar pe care? O greşeală putea să ne coste capul. Atunci, *dicitur*, un mare înţelept din sfatul primăriei *ille tempore*, a avut o idee genială: să punem călare pe acel cal frumos cabrat un cavaler oarecare, dar al cărui cap să poată fi deşurubat şi schimbat cu exact capul principelui de care ne temem şi pe care îl proslăvim. Mai tîrziu, demodîndu-se principii, a fost pus la picioarele calului acelui cavaler cu mai multe capete un balaur: statuia devenise astfel a sfîntului Gheorghe. Capul continua să i se schimbe: astfel, acest sfînt Gheorghe arăta cînd tînăr, cînd bătrîn, cînd blînd, cînd crud, cînd vesel, cînd încruntat, după gustul primarului sau după veştile ce circulau prin lume. Într-o seară, beat fiind şi îndrăgostit, jurasem unei Isolde saxone că, de-ar fi să-mi risc viaţa, îi voi aduce capul gepid şi i-l voi depune la picioare... Dar asta-i o altă poveste, nu are nici o legătură cu acest părculeţ fistichiu, căruia, cu încăpăţînare, toată lumea continua să-i spună English Parc.

Soţia mea observă de îndată că gîndurile mele o luaseră razna, îmi dete un ghiont să mă trezească din reverie. Cu un deget îmi arătă unde să mă aşez, iar din ochi, cu o singură privire, îmi comunică cifrat următoarele:

„Fii atent, îţi joci capul, taci, mai bine fă-o pe idiotul picat din lună decît pe deşteptul care ştie pe ce lume trăieşte, acum e bătaia peştelui, acum se numără bobocii, dar şi anii de puşcărie... Ăia doi vor să ştie dacă noi doi ştim că ei ştiu. Sommer vrea să ne spună că el de fapt nu ne-a spus nimic, noi să ne facem că am înţeles totuşi; nu am plecat nicăieri, dar, din întîmplare, vom ajunge exact unde trebuie, suntem curaţi ca lacrima, dar vom spăla acolo nişte rufe murdare; nu avem nivel, avem doar un pic de conştiinţă şi cu această conştiinţă albă şi nevinovată noi ne aşezăm pe această bancă, veseli de parcă domnul acesta Sommer (care seamănă cînd cu un Alecsandri jerpelit, cînd cu un Quasimodo elegant) nu a venit să ne avertizeze că e de rău, că am rupt cuiul, am spart geamul şi am împătrit-o, ci numai ca să ne comunice cu bucurie, patati-patata, că vom primi şi decoraţii, şi prime, că la vară va fi cald, deşi în nuc s-a tras cu gloanţe dum-dum..."

Cu mîna pe conştiinţă trebuie să recunosc, sunt încă departe de a înţelege subtilităţile Morse ale acestui limbaj concentrat. Am un creier discursiv, echipat aristotelic; ca orice european, categoriile cu care operez în gîndire sunt matematice, logice, clare, precise, eficace. Un cartezian — spunea despre mine Fronius — ce a trecut prin Kant ca raţa pe varză, ca acum să încerce a zbura cu nişte hegeliene aripi materialist-dialectice. Greşea: reuşisem să-l citesc pe Levy-Brühl, pe Frobenius, Yung, Foucault şi alţii. Deci ştiam că există şi alte structuri de gîndire decît ale noastre, şi alte sisteme de comunicare decît cele tipic occidentale. Dar de aici, pînă la chinezăria bizantină a şaradelor şi logogrifelor la care asistam — ascultînd politicos şi aprobînd vag discuţia foarte sonoră dintre soţia mea şi misteriosul domn Sommer — era o distanţă ca de la Roma la Sahalin, ca din epoca pietrei şlefuite în cea a computerelor-laser. Cei doi „tătari" (băieţi frumoşi, maniere alese) ne încadrară sandviş, conform regulamentului, prefăcîndu-se că citesc ziarul de ieri. Era cam întuneric, „băieţii" stăteau smirnă la numai un metru de banca noastră, nu respirau, nu întorceau pagina la ziar. Neobişnuit cu o asemenea escortă, aveam toate sistemele de percepţie în alarmă: mi se părea că le aud metabolismul, că îmi aud inima bătînd, că atenţia lor prinde din vînt pînă şi praful cosmic al trecutului meu, ars pe rug şi cu cenuşa aruncată pe Istru în jos.

Olimpia continua să fie veselă, întîlnise un vechi tovarăş de luptă, ciripea, gîngurea: domnul Sommer (care Sommer? al cîtelea Sommer?) o asculta, o completa. Auzea totul fără să asculte, vedea fără să se uite împrejur.

Îmi este imposibil să redau *inteligibil* acest dialog al lor — fiindcă, de fapt, nici nu ştiu dacă a avut loc o conversaţie sau, ceea ce e foarte probabil, un inedit exerciţiu de monoloage întrepătrunse, cu totul în afară de normal şi obişnuit. De la primele schimburi de idei, dendritele, axonii, neuronii mei făcură scurtcircuit şi arseră pe loc. Ascultam, înţelegeam fiecare cuvînt în parte, fără să înţeleg nimic, absolut nimic din conţinut şi sens.

Domnul Sommer era fermecător, îi sclipeau ochii, se părea că acest joc ascuns îi era şi foarte cunoscut şi deosebit de plăcut. Limpi, din contră, părea ingenuă, gesticula, rîdea des, ea întruchipa prototipul provincialei care nu a fost niciodată în capitală.

— Doamnă Olimpia, zise Sommer, ţuguindu-şi buzele umede, încă o ploicică, aşa cum aţi zis dumneavoastră, şi porumbul va fi peste aşteptări, dar conform planului...

— Iubite domnule Sommer, viaţa e plină de surprize, anul acesta nu voi pune murături; nu tot ce zboară se acreşte, nici tot ce se acreşte trebuie neapărat aruncat. Nu credeţi?

— Doamnă, murăturile să şi le prepare fiecare după gustul şi rangul său; în ceea ce mă priveşte, deşi am avut de gînd să mă duc la mare — mi-e dor de vapoare, de multe vapoare —, eu totuşi cred că Baicalul este cel mai curat lac din lume. Deşi americanii rămîn nişte porci agresivi şi imperialişti.

— E-hei, iubite prietene, oftă Limpi, aşa este, chiar şi apele stătătoare curg, trec, doar pietrele rămîn; să nu mă-ntrebaţi cît îi costă să nu fie duse la vale. Desigur, vinalcoolul e o pîine bună, dar nu e cea mai sigură pîine. Fiindcă iubirea de moşie ar fi un zid, dar mai întîi acest zid trebuie construit, şi apoi să nu uităm, turcii vin, rămîn, dar de plecat nu au de gînd să plece. Sau mă înşel?

— Deloc, stimată doamnă, deloc: turcul plăteşte, şi orice plată se face la urmă, he-he! Totuşi, mi-aş permite, cu învoirea soţului dumneavoastră, să vă atrag atenţia asupra faptului că, de pildă, un pui de lebădă poate fi nenorocit fiindcă a picat în mijlocul unor raţe tîmpite, dar i se recomandă, totuşi, să nu se asta împotriva raţelor şi a răţăriei: pînă sosesc tovarăşele lebede, el poate fi mîncat de mai multe ori.

— Desigur, aprobă Olimpia, desigur. Şi asta mai ales fiindcă noi adorăm muzica popoarelor în curs de eliberare, chiar dacă au optat pentru subdezvoltare. Dar nici vorbă să fim pentru aria toreadorului sau pentru muzica rock. După fiecare Rock urmează Roll, şi la noi orice stîncă îşi are Naşul.

— Oo, doamnă, rîse Sommer, copiii noştri se vor naşte cu jurnalul TV în mînă, nemţii au şi inventat nişte pilule împotriva tristeţii. Da! Au sosit conserve de ciuperci chinezeşti, excelente, deşi cunosc un cadru didactic universitar care s-a otrăvit cu ele, tocmai fiindcă, ştiind prea multe limbi străine, a citit greşit inscripţia de pe cutie; eu totuşi vi le recomand, cu menţiunea „atenţie la lectură", mare atenţie.

— Bine-nţeles, chinezii rămîn cel mai mare popor din lume, ei cînd zic „proletari din toată lumea", chiar dacă nu l-au citit pe Marx, sunt crezuţi, tremură niponii şi siberienii de frig, dar asta-i ciorba lor, nu ne interesează. Ce părere aveţi despre noul nostru produs, Gipsy-Cola?

— Doamnă dragă, nu am gustat răcoritoarea dumneavoastră, dar vă asigur că are să-mi placă. Poporul meu a avut o lungă şi grea relaţie cu egiptenii, deşi cei care se numesc azi gipsy nu prea sunt amatori de piramide şi agricultură pe malul Nilului. Dar vorba aceea, nu toţi cîinii care nu latră trebuie neapărat să muşte, mai bine cioară vopsită inteligent, decît un ziar de perete în curs de demolare, sau restructurare, sau reconsiderare. Nu-i aşa? Baicalul rămîne nu numai cel mai curat, dar şi cel mai mare lac din lume, jos pălăria — dar afacerea cu diamantele Bokassa le întrece pe toate.

— Domnule Sommer, eşti un om de aur: aşa este! Uite, i-am povestit acestui soţ al meu, nu mă crede, o mătuşă a mea a încercat să pună o cloşcă pe nişte ouă vopsite tricolor, acum stăm şi tremurăm să vedem: ce va ieşi? Un bunic al meu a întors un stup, zice el, să vadă dacă albinele pot să se orienteze şi cînd sunt cu susul în jos; vom merge să-l întrebăm de sănătate. Bine făceau strămoşii noştri că fugeau în păduri, dar şi mai bine facem noi, care ne tăiem pădurile; în celuloză nu se poate fugi, aşa că stăm pe fund, omenirea are trei duşmani, alcoolul şi minciuna, cine plînge la urmă plînge la înmormîntarea propriului călău, trăiască pacea, trăiască universităţile din ce în ce mai populare...

— Doamnă Limpi, să nu exagerăm! Călăii aparţin trecutului, trecutul aparţine călăilor. Nu credeţi că e mai bine să fii tuns de lînă decît să ajungi jupuit de

piele şi fript în proţap de nişte haiduci cu licenţe în drept?

— Fără îndoială, domnule Sommer, aşa e cum spui matale. Din întîmplare, soţul meu ştie nemţeşte. Da. În Genopolisul carierei sale ratate, putea să susţină trei puncte de vedere deodată. Bine a zis cine a zis, orice pasăre piere pe limba în care a citit mai mult, aşa că nu vă veţi supăra de vom încerca să-i băgăm în mama lor pe toţi reacţionarii menşevici ce nu au citit manifestul LUI la timp şi fără ochelari de cal. Ce părere aveţi?

— Doamnă, domnule, gîndul meu e la mare, mi-e dor de vapoare, bărci, colaci de salvare. E bine să ştii — după cum zicea rabinul nostru — să pluteşti la suprafaţa apei, e bine să stai şi mîlc în mîl, în fundul apei. Dar cînd ai prea mulţi duşmani, he-he-he, parcă e mai înţelept fie să zbori la aşa o înălţime, încît să li se facă frică ciorilor de la cenzură, fie să pluteşti, ca un submarin, la mare adîncime. Să nu fii nici în bătaia tunurilor, nici prea aproape de muşcătura viperelor cu drept de iscălitură... Mai sunt şi alte lacuri mari acolo de unde ne venea lumina. Naşul dumneavoastră, *deocamdată,* e ca Baicalul, şi mare, şi valabil, şi potabil. Vă felicit pentru un asemenea stîlp în viaţa dumneavoastră de familie. Eu zic să ne bucurăm, să ne veselim, plata noastră multă va fi în ceruri. Vă sărut mîinile, doamnă Olimpia, *habe die Ehre, Herr Professor, şalom, şalom, selimetle, gutte Nacht, dosvidanie!*

Seimenii din paza noastră, înveseliţi subit, îşi împachetară absolut simetric ziarele de recuzită, ne zîmbiră ambiguu (cu o faţă spunîndu-ne: „sunteţi simpatici, total imbecili", cu cealaltă dîndu-ne a înţelege clar că „pe noi nu ne duceţi, afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul"), apoi o luară, tot simetric, în direcţia centrului.

Limpi ofta îngîndurată.

— Ce om, zicea, ce minune de om e acest domn Sommer. Ai văzut?

De mare confuzie, înghiţii trei noduri, apoi mă hotărîi să-i mărturisesc cu demnă umilitate.

— Limpi, să nu te superi, dar, spre marea mea stupoare, din toată chinezeasca voastră eu nu am înţeles absolut nimic.

Fiică bună a acestui mănos pămînt, soţia mea, auzindu-mi trista declaraţie, întîi şi întîi îmi zîmbi cu mare dragoste, de parcă aş fi fost soldatul necunoscut, iar ea Crucea Roşie internaţională. Evoluam acum pe o stradă laterală, plopi bătrîni ne încadrau singurătatea, siluetele noastre prelungi, fanate şi incerte, puteau figura sugestiv în fumul sau ceaţa oricărui pastel de la sfîrşitul veacului trecut.

— Deşteptule, iubiţelule, frumosule, cum să te fac să pricepi? Tu vrei „logică" — mie îmi vine să mă internez la balamuc, acolo toţi nebunii îţi argumentează „logic" cum că doctorii sunt nebuni. Stai de cinci ani cu mine în casă, cu mine la masă, şi încă nu ai înţeles că limba nu este un simplu mijloc de comunicare între oameni, cum a spus-o cîndva Genialissimul conducător al tuturor popoarelor: limba este şi un mijloc de ascundere, de acoperire, de chiul şi fofilare. Numai copiii, proştii-proşti şi ultimii dintre „intelectualii" de tipul tău mai cred în cuvînt, în vorbă, în sinceritate şi adevăr. Cititul printre rînduri al unui ziar e mai important decît extragerea de citate cu creion roşu sau albastru: tăcerea, pauza dintre cuvinte, la un discurs al Suleimanului, au mai multă greutate decît conţinutul în sine. Eu, dimineaţa, după cum mă salută nea Văduva, portarul nostru, aflu tot: în ce dispoziţii e adjunctul (director nu avem, în industria alimentară un director nu rezistă mai mult de un an, maximum doi), cum a ieşit producţia în schimbul de noapte, ce inspecţii am avut, ce inspecţii s-au mai anunţat, cît de beat a fost azi-noapte contabilul-şef, din ce bani a băut, cu cine s-a mai culcat noua practicantă care ne-a fost repartizată după ce nu a reuşit în cinematografie etcetera, etcetera. Nu clătina din cap, aşa e cum îţi spun eu! Am o lungă experienţă, ani de zile, deşi marginală totdeauna, am figurat ca o tovarăşă de nădejde în multe comitete şi comiţii. La marile şedinţe, cu nările simţeam de unde bat vînturile, cine va fi vînturat, ce vînt l-a adus pe cel de ne zvînta în critici. Există o plăcere, o artă a subînţelesurilor: dacă Primul îşi turna apă înainte de a vorbi sau îşi rătăcea pixul de aur (dăruit ştim noi de cine), aceste amănunte erau mult mai importante decît citatele cu care îşi garnisea lauda sau beşteleala. Vorbea îndelung şi solemn despre bravii noştri agricultori? Ştiam cu toţii că, de fapt, bravii noştri muncitori nu şi-au realizat planul. Trăgea în hoţii de americani? Asta putea să însemne fie că ne-au acordat un mare împrumut, fie că ne-au cerut să le restituim un împrumut mai vechi: dar nu asta era esenţialul, înjurătura la adresa lor însemna doar un semn de punctuaţie într-o ceartă internă, o abilă mişcare de şah, un dribling. O foarte reuşită şedinţă poate să fie una la care nu s-a spus absolut nimic esenţial, iar o plenară, la care luările de cuvînt au fost la obiect şi spontan-pozitive, să fie considerată — acolo unde se trag şi sforile mute, şi concluziile ascunse — un adevărat fiasco, un dezastru, o gravă greşeală organizatorică, cu grave consecinţe politice. Văd eu că nu înţelegi, aud cum scîrţîie roţile ceasului tău elveţian. Ce să-ţi fac, neamule? Mi-ai explicat tu mie, într-o frumoasă seară în care beai votcă cu Petru cel Mare după Stănileşti, cum că există, în limba noastră prealatină, în afara diferitelor accente fonice, şi un accent logic. Mi-ai dat şi un exemplu, nu-l uit, eu turnam în pahare, mută de uimire şi picată în fund de admiraţie. Ziceai aşa: iată o propoziţie simplă: „voi aţi făcut asta!" Ea poate fi pronunţată, afirmativ sau interogativ, cu trei diferite accente logice: „*Tu* ai făcut asta", sau: „Tu *ai făcut* asta", sau: „Tu ai făcut *asta!*". Îţi aminteşti? Îmi venea să rîd. Auzi, accent logic! Noi, dragul meu, faza asta de pronunţie elementară am depăşit-o de o mie de ani. Ce ai zice tu dacă eu — aşa, proastă şi nelicenţiată cum mă ştii — ţi-aş afirma şi dovedi cum că în gramatica noastră (care se schimbă şi ea după fiecare cincinal) subiectele se exprimă prin verbe și predicatele prin substantive; că, într-o judecată, premisele sunt concluzii și concluzia nu e decît o amărîtă de ipoteză pentru o viitoare, eventuală, nouă premisă; că adjectivele și adverbele sunt mai importante decît cuvîntul pe care îl definesc și că în conjugare toate modurile sunt subalterne și depind de capriciile modului imperativ. Că sunt pe cale de dispariție și „ori-ori" și „sau-sau", iar de condiționalul „dacă" nu se mai aude decît seara și cînd plouă. Ca în limba chineză (asta tot de la tine o știu) cuvîntul „Mi", pronunțat din stomac, înseamnă „nu am mîncat de exact trei zile"; același cuvînt, pronunțat din cap, poate fi — depinde și asta de ora zilei — fie o amenințare cu destituirea, fie o invitație la o cină cu crudități de rață pe muguri de salcie. Stai, nu sări. Mi-a plăcut cînd mi-ai spus că turcii vechi (pe care îi admir tot mai mult) povesteau totul la prezent: asta îi scutea și de amintirile trecutului și de obsesiile viitorului. M-a uns la inimă amănuntul acela cum că țiganii, alt popor pe care va trebui, nu peste mult, să-l considerăm model și să-l imităm de aproape — nu au în vocabularul lor nici cuvîntul „a începe" și nici pe „a termina". Toate acestea de la tine le știu. Ceea ce nu am apucat eu să-ți spun este legat de cu totul alte accente: supralogice, paralogice, patologice, penale sau în sus propulsante. Tu ai rîs în fața unui afiș rozaliu: ai comis un delict grav, acuzația împotriva ta poate fi pronunțată în mii de feluri, cîntată în toate sistemele de logică din lume: dar, în lumea noastră, el va însemna exact ceea ce ție nu îți vine să crezi: „*Tu ai făcut asta,* zic eu acum, nici afirmativ, nici interogativ, fără să pun vreun accent undeva. *Tu ai făcut asta* e o propoziție albă, ca o linie trasă cu creta sub ciocul hipnotizat al unei găini proaste. Ei bine, adevărata ei semnificație se va vedea după modul în care îți va fi spusă ea, de către cine, în ce ordine de idei; dacă cel ce-ți va vorbi se va uita în sus sau la pantofii tăi; dacă se va scobi în dinți sau se va scărpina (nu spun unde). Adio logică, adio accent muzical! În clipa în care ajungi să fii „analizat", cuvintele s-au

mutat de mult în cer. Aici, pe pămînt, a început barbutul hoților, cu oase de miei sacrificați.

Limpi era într-o vervă ciudată, o frenezie neobișnuită: bănuiam că acel „rău-simț" al pușcăriașilor nu era un monopol al celor trecuți prin leprozerii. Poate că întreaga noastră societate devenise un fel de mare, camuflat „celular", o „Neagră" mai blîndă, prevăzută cu anestezice ca: speranța, alcoolul, știrile la radio etc.

— Ironia vieții noastre, iubite septentrional greco-catolic, va consta, la sfîrșitul ei, în faptul că în timp ce ni se va sufla sub nas „*Tu ai făcut asta*", noi vom avea imensul regret că n-am putut realiza cel mai modest vis al vieții noastre de mizerabili și de umiliți fără vină: acela de a striga de pe vîrful Turnului Eiffel, în direcția statuii Libertății de dincolo de ocean, o singură dată, dar tare, tare, să audă și să se cutremure în somn toate victimele, să roșească de rușine și îndoială toți urmașii cretinilor Roosevelt și Churchill, să stea înmărmuriți toți acei fanatici staliniști, de trei ori răzgîndiți, pocăiți, dar rămași orbi pentru exact ceea ce-i esențial: „*Voi ați făcut asta!*", cu accentul și pe „*voi*", și pe „*ați făcut*", și pe „*asta*".

Nu mai vedeam, deasupra arinilor, demoni violeți: mă simțeam pe o banchiză în derivă. Sentimentul că absolut totul e pierdut, că, fără nici un fel de speranță, alunecăm spre o dispariție lentă și rușinoasă, fără a putea striga, fără a putea să ne numărăm copiii, urmașii, nemuritorii. Adevărata istorie e scrisă sub piele, are dreptate Limpi, întreaga gramatică a ontosului nostru e inversă și falsificată. Cineva mi-a povestit „acolo" (cred că era Augustin, duhovnicul meu cel bun și blînd) că a vizitat, pe vremuri, o mînăstire atonită.. I s-au arătat picturi vechi, sub care erau picturi și mai vechi, care la rîndul lor acopereau o antică zugrăveală..." Sub orice sfînt, îi spusese călugărul ce-l conducea, poate fi pictat un diavol, sub orice scenă edenică una din iad." Tot el, trecînd prin celebrele cave ale Vaticanului, ne povestea că văzuse acolo o mulțime de palimpseste, acele galbene pergamente de pe care s-au ras sau s-au șters textele originale, pentru a se scrie altceva. Astfel, peste un text păgîn se așterne un text protocreștin, care și el dispare spre a face loc unui studiu magic sau științific renascentist. Toată viața e o palingeneză, sufletul nostru, aici, în acest colț de lume șuie și ticăloasă, este asemenea acelor pergamente revăzute, refolosite, reconsiderate, reactualizate etc. Palinodia este genul literar cel mai apropiat de spiritul Isarlîkului nostru pieziș și hoțesc: lăudăm ca să ascundem o scîrbă, înjurăm ca să ferim o dragoste, cîntăm gloria și speranțele cînd suntem mai la pămînt, omagiem trecutul (care e singurul viitor ce ne-a mai rămas) exact cînd ne îngrozește de moarte prezentul ăsta ce nu se mai termină...

Un alt coleg de contemplații, specialist în logică matematică, încercase la un moment dat, urmărind preacurvia moralei noastre conducătoare, o teorie a „inversității" spiritului istoric, așa cum se manifestă el la popoarele mici și mijlocii ocupate sau numai în curs de eliberare. După a lui părere, exact contrar popoarelor mari și bogate (Hegel, scriindu-și opera, se uita numai spre Imperiul roman, spre cel britanic, spre cel francez sau viitor-german), la aceste mici și nevolnice etnii (Rusia asemănîndu-ni-se) spiritul nu creează și determină materia, ci invers: spiritul *este silit* să se retragă într-un fel de pîndă, de șiretenie, de defensivă pasivă, lăsînd materia să-și facă de cap. O lasă, o lasă — răzbunarea lui constînd în bucuria de a vedea această materie izbindu-se de zid, autodistrugîndu-se, făcîndu-se și de rîs și de oaie. Spiritul nu evoluează spre organizarea superioară a materiei, ci spre atragerea acesteia în niște „capcane-idei" și „utopii-ideologice" în urma cărora materia, într-o bună zi, va trebui să-și ridice mîinile și să se predea, învinsă. Dar cui? Cine va mai sărbători victoria inteligenței, cînd nu va mai exista nici măcar noțiunea de inteligență? Cine va zice „bun venit, Viață, ape curate, păduri, aer miresmat, oceane nepoluate!", cînd cei care vor mai trăi vor fi fiii și nepoții celor care, științific, materialist și dialectic, au ucis Viața, au murdărit apele, au ras și otrăvit pădurile, aerul, ogoarele? Poate că, își continua amicul meu speculațiile legate de „inversitatea" naturii noastre, la noi, aici, acum, dat fiind că s-a creat o situație cu totul și cu totul nouă, teribilă și fără egal în istorie, poate că rolul adevăratei „inteligenții" nu este acela de a conduce și lumina, *ci invers*: acela de a compromite, de a scufunda în beznă și a lăsa să crape singură puterea pe care nu a vrut-o, pe care a ignorat-o sau a condamnat-o la moarte prin inaniție și întuneric. „Nu are rost, striga acest matematician disperat, să-i spunem adevărul pașei din Vidin: el trebuie lăudat, lăudat, umflat, umflat, pînă crapă singur. Am ieșit din istorie, am intrat în fabulă: să învățăm lecția, să fim deștepți măcar acum. Există rele ce se pot repara sau vindeca, dar există și rele ce trebuie lăsate să-și ducă febra și delirul pînă la capăt. Spiritul să stea vietaș la celular, amnistia cea mare nu o vor da tovarășii, ci bunul Dumnezeu, dacă va supraviețui."

Mă speriai. „Doamne, îmi zisei, suntem pierduți și eu, și Limpi dacă, părăsind bășcălia, începem să gîndim (și să ne gîndim) la modul serios. Apără-mă, Doamne, de ispita asta: ajută-mă, Iisuse Hristoase, să mă întorc în nepăsarea și indiferența mea străveche: după ce suntem unde suntem, sentimentul tragic al vieții ne-ar fi fatal...

Olimpia mă pîndea cu coada ochiului.

— Lasă-ți pricesnele, papistașule, ascultă-mă tu pe mine: am fost o fată bătrînă, am croșetat mult. Va trebui să se scrie odată un studiu despre gîndirea femeilor care croșetează. Pulovere și svetere, șaluri și mănuși pentru soții lor, ieniceri ce nu au timp să se gîndească: ei, ca să aibă ce mînca, trebuie neapărat să se mănînce între ei. Am lucrat și lucrez la o mică stație de radio uzinal. Știu ce este un microfon, un megafon; cunosc, mai ales, cam care ar fi soarta cuvîntului ce se scurge electric între microfon și megafon, acești doi poli ai deșertăciunii noastre moderne. Iubite domnule profesor, fost filosof, fost orator, fost grămătic, probabil fost inspector-ortograf-vinalcool, află de la mine că, deşi e pace, suntem în plin război al cuvintelor. Există cuvinte Tanc, cuvinte Bombardier, Mitralieră, Rachetă. Cuvinte gaz lacrimogen, gaz asfixiant, gaz paralizant. Am văzut cuvinte viteze murind eroic în linia întîi, cunosc cuvinte ce au dezertat, ce s-au automutilat; cuvinte trecute la duşman, fofilate în spate, unde sunt căruţele cu pîine. Dar ce este mai trist, dascăle, este faptul că am văzut — şi văd şi astăzi — o mulţime de cuvinte moarte (pe baricade, în luptă, prin puşcării sau mînăstiri), cuvinte ucise pe la spate, mişeleşte, sau arse în cuptoare, şi multe alte mici şi nenorocite cuvinţele, strivite chiar la naştere, direct pe buzele gîngurinde ale copiilor. De cuvintele-văduve ce să-ţi mai vorbesc? Ele îşi bocesc soţul, sau copilul, sau fratele. Ca o amărîtă spicheriţă ce sunt, cînd văd o Pièta, eu lăcrimez şi zic: „iată o biată Marie plîngîndu-şi primul şi ultimul Cuvînt".

Ne apropiam, ca nişte hoţi, de vila Tutilă Doi. Cartierul acesta boieresc mirosea acum altfel: a importanţă, compromis, vigilenţă, laşitate. Teii de aici, reciclaţi după atîţia ani de turcire indirectă, păreau a fi lepădat aromele lor clasice, binecunoscute: acum, aleea ce ne conducea spre rezidenţa begler-beiului exala un puternic parfum de sînge şi slavă, de săpun „Palmolive" şi permanganat intim.

Mă uitai cu dragoste în ochii îngrijoraţi ai Xantipei mele.

— Iubito, îi spusei, ai multă dreptate în tot ce-mi spui. Dar, fiindcă ne apropiem de vizuina vulpii, te rog mult să-mi traduci sau măcar să-mi rezumi concluziile la care ai ajuns după bizara convorbire ce ai avut-o cu acest bizar amic al tău, domnul Sommer.

Găsirăm o bancă. Ne aşezarăm.

— Dragă, prietenul meu Sommer era într-un fel de misiune. Avea sarcina să-ţi atragă atenţia că e bine să ştii dinainte că nu eşti lebădă şi nici chinez. Aşa că e cazul să ţii cu cei ce alcătuiesc Baicalul, care, indiferent de diplomele tale, rămîne cel mai mare şi mai tare aici în Isarlîk. Pricepi? La expunerea ce o vei face vor asista mai multe microfoane: părerea lui (şi

propunerea mea) ar fi să-ţi ţii aşa-zisa comunicare fie într-o formă atît de confuză, de submarină, încît nimeni să nu înţeleagă nimic, fie să te ridici la o asemenea înălţime teoretică, încît celor ce te ascultă să li se facă frică. În orice caz, domnul Sommer crede că nu e cazul să tragi concluzii categorice: lasă libere mai multe focoase, să explodeze cum vor în capul pătrat al celor ce-ţi vor capul.

— Limpi, toate aceste informaţii au reieşit din discuţia voastră? Sau, acum, îmi croşetezi tu un şal din imaginaţie...

— Tot ce ţi-am relatat reprezintă părerea domnului Sommer. A vorbit foarte limpede, mă mir că judeci exact cum am vrea noi să judece cei doi dinţoşi ce ne-au filat.

Mă enervai.

— Esenţialul nu mi l-ai spus: am avut sau nu am avut motive reale, obiective, să consider că afişul acela conţine o nepermisă gogomănie? O jignire la adresa Lui?

— Taci, îmi şopti Limpi, punîndu-şi grijulie mîna pe buzele mele înfuriate. Numele Lui, mai ales numele Lui, nu trebuie rostit. În nici un caz, sub nici o formă. Ai rîs tu în faţa afişului, dar cu totul din alte motive decît cred ei: afişul e greşit, dar în altă parte decît ştiu cei ce l-au greşit. Datoria ta este să lămureşti nişte noţiuni ce privesc politica europeană: le vei lămuri, dar fără să te amesteci în ciorba locală, nici în coada de păun a genialităţii Magnificului. Tot restul îl laşi pe seama maşinii de tocat prostii. Cu cît vei ieşi mai confuz şi mai abstract din expunerea ta, cu atît lucrurile vor avea şansa să se lămurească de la sine. În orice caz, soţule, să nu contezi pe Naşul: la ora asta, nu e convins dacă tu eşti un glonte cu care să-l doboare el pe Caftangiu (şi pe soţia acestuia) sau ai devenit, peste noapte, un ciomag în mîna duşmanilor lui de moarte. Ilderim îşi va avea acolo, fii sigur, observatorii lui: ştie să-şi apere iscălitura şi pixul acela de aur, care scrie în cinci culori, dar mai ales cu roşu. Şi cîrcserdarul cumnat, amantul doamnei Carmen Caftangiu, va avea acolo microfoanele şi oamenii lui — dacă nu va catadicsi cumva, Doamne apără, să vină chiar în persoană şi în uniformă de colonel greu.

Tăceam. Condiţia mea de „cărturar cinstit" şi de „european bine informat" (cum îmi convenea să mă definesc în autobiografiile de serviciu) arăta acum ca o maimuţică rîioasă de pe cutia cu „planete" ale unei caterinci învîrtite de un neamţ orb.

— Am înţeles, Limpi. Dar ţin să-ţi declar — ca să nu avem vorbe după aceea — că nu mă voi abate o iotă de la Adevărul meu. Care este, te asigur, şi adevărul LUI.

— Perfect, foarte bine, sări perfid entuziasmată afurisita mea jumătate, aşa te vreau. Cinstit, demn, european. Vreau să te ascult şi eu. Ai tu un cuvînt care îmi place la nebunie : *kalokagathia*. Mamă, mor cînd îl aud ! Uite-aşa îmi zbîrnîie ficaţii cînd îl pronunţi, mai ales după ce bei votcă rusească şi începi a-mi găvări în limba ocupanţilor fascişti. Deci iată ce te rog : nu face economii de vorbe străine, cît mai mari, cît mai bubuitoare. Neapărat să foloseşti şi dinamita aceea pentru iepuri : „epistemologie". Pricepi ? Fii epistemologic, cît mai epistemologic, mereu epistemologic. Numai dacă simţi că atmosfera devine antarctică lansezi şi racheta „empiriocriticism". Dar asta numai în caz de mare pericol. Cuvintele acestea, în Isarlîkul luminilor celui mai luminat, sunt aur şi smirnă pentru toate creierele seraliste. Restul lasă pe seama mea, mi-am pregătit şi eu o strigătură pentru jocul miresei. Sfînta Caterina, protectoarea proştilor şi a celor călcaţi în picioare, să ne ocrotească. Fă-ţi cruce, miroase a pucioasă.

Mi-era frică. Nu frica spiritului, nici cea a inteligenţei sau a violenţei. Nu. Aceste etaje îmi erau perfect educate, absolvisem doar cu *magna cum laude* cei zece ani de dezînfricare. Ce altceva este puşcăria — pentru un intelectual ce se respectă — decît un curs de lungă-vară în care învaţă cum trebuie să scape de toate formele de frică, teamă, grijă, groază, tremur.

cutremur etcetera ? Totuşi, dacă la etaje stăteam perfect, liber şi cu mintea funcţionînd greceşte, trupul, carnea tremurau pe cont propriu, îşi derulau spaima imediată, spaima de animal, şi asta fără să ţină cont nici de mîndria, nici de părul meu albit în răbdare şi introvertire.

Mirosul de pucioasă şi copite arse devenea real şi insistent. Cotirăm spre grilajurile de fier forjat ale vilei în stil azerbaidjano-florentin. Naşul ne aştepta nervos la intrare. Fuma mărăşeşte. Nu ne ură „bun venit", se răsti cazon la noi :

— Bine, bre, nu puteaţi veni şi voi mai devreme ? Vă mai prelucram, vă mai încurajam. Acuşilea, gata : e tîrziu, suntem aşteptaţi. Hait, s-a terminat cobiliţarea, începe căluşul miresei.

— Naşule, interveni mieroasă Olimpia, parcă era vorba să venim numai la matale... soţul meu să-ţi explice de ce...

— Olimpia, tu cu mine să nu faci pe deşteapta şmecheră ! Sunt vulpe bătrînă. Ştiu de două ceasuri că al-de Caftangiu vi l-a şi trimis pe jidovul casei ca să vă prelucreze. Aşa că...

— Aşa că ? întrebai şi eu voios, anume să-i demonstrez că nici strămoşii meu nu erau veniţi din Taimir.

— ...Aşa că, dragă finule, am plăcuta sarcină de a-ţi transmite că *un grup de tovarăşi* şi-au exprimat dorinţa de a-ţi asculta expunerea. Eu fac parte dintr-un alt grup de tovarăşi : care am fi dorit să te ştim mort. Sau măcar surdomut. Sper că te-ai pregătit serios ! Eşti singur în pustie, nu pot decît s-o plîng pe aia de te-o născut, dar şi pe aia de-ţi mormăie ocenaşele.

Sub aceste înveselitoare auspicii, ne îndreptarăm tăcuţi spre o altă vilă, ceva mai mare, mult mai întunecată şi păzită. Două umbre ne aşteptau la poartă. Nici o vorbă nu se rosti, doar o lanternă ne mătură feţele neutre.

(Sub nori, auzeam ţipătul de primăvară al unor gîşte sălbatice reîntoarse din documentare. Nici una nu „rămăsese". La Paris, în Café de Deux Magots, marele Jean Paul Sartre, beat mort, le explica unor foşti marxişti, deveniţi maoişti, cum devine cazul cu „suntem condamnaţi la libertate". Cel mai bun exemplu ar fi urmărirea parabolică a unui singur spermatozoid, angajat în cursa lui vaginală. Ovarul e departe, mai are mult de înotat, poate că porţile spre eventualitate îi sunt închise. Sau interzise. Sau ocupate de un alt principiu, sosit mai devreme. Nu ne rămîn decît scîrba, greaţa, neantul, cu care, liberi în sine, ne angajăm în Istoria înrobirilor continue.)

Profesorul din mine îşi rîndui fişele în cap, fixîndu-şi un punct de vedere, locul geometric din care se va analiza problema. Controlai dacă sunt bine încheiat la pantaloni. Îmi făcui cruce repetîndu-mi isihastica: „Doamne Iisuse Hristoase, ai milă de mine, păcătosul!". Sărutai cavalereşte mîna soaţei mele, Olimpia. La rînjetul dinţos al Naşului, răspunsei latineşte: *„Radix omnium malorum est stupiditas, mendax, cupiditas"*.

Aveam datoria de a nu fi nici stupid, nici mincinos şi, mai ales, nici măcar mică lichea.

Capitolul al VII-lea

În care bravii noştri eroi, coborînd pe nişte sordide scări în spirală, ajung într-un fel de peşteră modernă, plină de microfoane. Naşul se leapădă fără să aştepte cîntatul cocoşului. Are loc o savantă expunere despre utopiile ştiinţifico-fantastice, după care urmează o mîrlănească încăierare de mahala. Ca Minerva, înarmată cu scut, coif, suliţă (dar şi cu un şarpe încolăcit inteligent sub scut), apare Olimpia. Îl aduce pe Ilderim tonanş, care, fiind cel mai puternic, este şi singurul care trebuie să aibă totdeauna dreptate. Un Sommer jalnic figurează ca simplă recuzită-martor.

Doi indivizi cu alură de boxeri retraşi din competiţie, cu priviri plumburii de servanţi la crematoriu, mă luară energic în posesiune. Muţi ca nişte cariatide vacante, mă conduseră, ţinîndu-mă ferm de ambele braţe, de-a lungul unor geometrice coridoare. Coborîrăm apoi cîteva scări danteşti în spirală — şi mă pomenii buimac, într-un fel de subsol fără ferestre, cu pereţi netencuiţi, plin de ţevi vopsite în alb şi roşu. Gazda mea iniţială, Naşul, dispăru ca fumul de lîngă noi. Pe Limpi o auzeam în spate ridicînd glasul la nu ştiu cine: „Neamule, ia mîna de pe mine, că te trimit înapoi în sclavagism!" Două reflectoare puternice mă întîmpinară. Zării alături o masă pustie, acoperită ca un sicriu, cu un valtrap... albastru. „Albastru, mi-am zis: nu roşu." Pe masă se zăreau două glastre de flori (fără flori), una cană cu apă (fără apă) şi, lucrul cel mai bătător la ochi, vreo trei microfoane micuţe şi drăgălaşe. O tablă neagră, de pe vremea alfabetizării primilor alutani din Isarlîk, bătrînă şi saştisită, stătea proţăpită şi somnoroasă în spatele mesei mult prea lungi şi prea albastre. Habar nu aveam cît de mare poate fi sala din faţă. Prin întuneric, nu zăream decît sclipirea unor lentile de ochelari şi jarul mai multor ţigări aprinse. Olimpia trecu pe lîngă mine, înaltă, demnă, încrezătoare ca un steag viteaz înainte de bătălie. Se aşeză în faţă de tot — mi se păru că locul acesta special îi fusese rezervat anume.

Ca din fundul lumii, se auzi o voce puternică, pe soartă stăpînă. A Naşului, Tutilă Doi. Se făcu linişte ca într-o orchestră cînd apare dirijorul. Aveam impresia că înot în larg, ţărmul nu-l mai văd, am picioarele legate şi mîinile încurcate de nenumărate meduze moi şi transparente.

— Tovarăşi, se auzi, cred că nu mai e cazul să vi-l prezint: se va prezenta singur. În ceea ce mă priveşte, ţin să-mi exprim recunoştinţa şi admiraţia pentru modul principial în care s-a iniţiat şi s-a organizat această, cu totul excepţională, şedinţă...

Aş minţi dacă aş afirma că am fost atent la discursul beglerbeiului futurolog. Mă uitam spre ochelarii iubitei mele consoarte şi îi simţeam ochii, inima, sufletul. În valuri, ca dinspre un golf de pace şi linişte, veneau dinspre ea spre mine brize de dragoste şi încurajare. Mă simţeam în fundul unui abataj surpat, ea sosea cu o butelie de oxigen şi o lampă; cu mîinile ei de regină ostrogotă, venea să îmi desfacă nodul în care mă gîtuiam singur, cîine prost, încercînd să joc în propriile mele lanţuri. Îmi şoptea calină: „Iubitule, libertatea este un lanţ înţeles din necesitate".

Din introducerea meşteşugită a Naşului nu prindeam decît frînturi. Făcîndu-şi cu artă şi dezinvoltură — de mare preot al marilor şedinţe — cuvenitele temenele spre Mecca (dar, pentru orice eventualitate, şi spre Medina), citînd un verset sunit, dar şi altul cît se poate de şiit, marele meu protector trecu la o scurtă, dar furioasă expunere a realizărilor din ultimii ani. Vorbi despre industrie (în treacăt), despre agricultură (tot în treacăt), despre noile catedre universitare, despre echipa de fotbal a studenţilor, despre noul complex de educaţie şi reeducaţie. Fu de părerea tovarăşului Ilderim, care, „cu inteligenţa şi nivelul ce îl caracterizează, a considerat că s-a lucrat destul la construirea trecutului istoric: personal, sunt fericit şi

mîndru că am fost trecut de la catedra de arheologie militantă (unde, totuşi, mai rămîn multe de făcut şi de refăcut), la catedra de agitaţie futurologică, prima catedră de acest fel din întregul lagăr socialist, ce zic, din întreaga Europă..."

Mi se părea cît se poate de evident că orice asemenea luare de cuvînt, oriunde, de către oricine, nu poate fi decît o apărare *pro domo*, indirectă justificare, un fel abil de a-ţi turna beton la temeliile carierei, în permanenţă ameninţate de tremurele şi cutremurele puterii. Auzii ceva despre rolul militant al Universităţilor Populare („Toate universităţile de catedre trebuie să ajungă populare, toate cele populare trebuie să ajungă universităţi de catedră: trebuie să lichidăm, odată pentru totdeauna, diferenţa între sat şi oraş, între cărturar şi muncitor, între industrie şi agricultură"), nu înţelegeam mare lucru, aveam nevoie de un punct de sprijin în haos, de un cer înstelat în care să cred. Nu le găseam pe aproape. Din ceaţa tracului de scenă (eram pe o scenă, dar încă nu sosise momentul să-mi rostesc monologul), mi se părea că exact în direcţia vocii care vitupera acum împotriva cosmopolitismului, misticismului, revizionismului — din vagul sălii, pe deasupra capetelor, se desena silueta unui înger îngîndurat, privind cu milă (cu milă?) spre cei din sală, privind cu ironică maliţiozitate (semăna cu Voltaire?) în direcţia mea. Limpi îmi făcea mici semne delicate: „nu te speria, nu intra la idei, aşa e jocul, îl joci în doi, îl joci în trei, arză-l-ar focul". Acum, simţeam, va urma momentul ironic al oricărui orator versat. Naşul, călare pe cuvînt, îşi încheie alocuţiunea în felul următor: „Ca să-l caracterizez mai bine pe acest fost profesor de fostă catedră (nu spun unde, se vede pe el), e destul, stimaţi tovarăşi, să vă povestesc prima noastră convorbire. Dumnealui mi-a fost prezentat de o nepoată a mea, aici de faţă. Conform tradiţionalei noastre ospitalităţi, l-am primit în casă, fără pîine şi sare, dar cu bunăvoinţă şi milă. Milă cetăţenească, bine-nţeles, şi nu din cealaltă. L-am întrebat — şi vă rog acum să fiţi atenţi, răspunsul său e tot ce poate fi mai tipic — cum se simte în municipiul nostru. Ce credeți că mi-a răspuns? Vă redau textual: „Ca un Gulliver, doar că nu știu dacă am ajuns în țara uriașilor sau a piticilor. Sau a piticilor ce se cred uriași..."

După această teribilă poantă (absolut corect citată, recunosc), întreaga asistență ar fi trebuit să izbucnească într-un rîs reprobator. Ei bine, nu: în afară de cîteva mîrîieli confuze, nimeni nu rîse cu adevărat. Mă uitai spre Limpi: era veselă, rîdea în pumni. Se pare că era singura care știa de ce dinamita Gulliver, în loc să explodeze, se fîsîise în penibil.

Un nenea bătrîn (tip de popă tuberculos, băutor de țuică și litere cirilice) sosi lîngă masa mea, unde, cu seriozitatea unui medic radiolog, fixă în piuneze afișul rozaliu al vinovăției mele. Ca un pistol ce dă plecarea la cursa de zece mii de metri foarte plați, auzii din întuneric ordinul: „Dă-i drumul, să auzim papagalul". Dinspre Limpi, spaima mea mai prinse un ultim mesaj. Albastru. *Kalokagathia*. Euristic. Epistemologic. Îngerul Voltaire își părăsi poziția melancolică și îmi întoarse spatele. Mi se păru că aud o fanfară funebră de țigani. Mi se păru numai. Liniștea în sală era de-a dreptul interstelară, cosmică.

Mă apropiai de masă. Ca teleghidat, fără să fi făcut vreodată gestul acesta, ridicai ceva mai sus cele trei microfoane. „Conferința" era gata undeva înlăuntrul meu, nu știu cine a pregătit-o, nu știu cum fusese pregătită — de îndată ce îmi auzii vocea de catedră (fiindcă aș minți spunînd că nu mi-am iubit catedra, că „Mie mi-e totuna că vorbesc la ONU, la cîrciumă sau în bucătăria Olimpiei"), ca și cînd ar fi coborît peste mine harul akademos al ordinii și argumentării, mă pomenii pe aleea logică a celei mai pure și clare demonstrații.

— Domnilor, mă auzii rostind, permiteți-mi a vă aminti că lucrurile cele mai simple sunt cele mai complicate, iar cele complicate sunt, în fond, teribil și dureros de simple... Cu voie de la stăpînire, voi abuza puțin de răbdarea și competența dumneavoastră (Doamne, am devenit și perfid, de unde atîta diplomație?) spre a vă prezenta doar cîteva din fațetele extrem de delicate — și enorm de importante din punct de vedere politic, subliniez, *politic* — ale problemelor ce se desprind din acest afiș pe care, în linii mari, îl respect și îl admir. Dar...

Fronius, care era un mediocru vorbitor, obișnuia să-mi mărturisească, mai ales după trei coniace franțuzești, că după a lui părere vorbitorii, ca și călătorii dintr-o gară mare, se împart în trei categorii: cei care doresc plecarea, cei care simt drumul și cei care știu unde vor să ajungă. În ceea ce mă privește, totdeauna am considerat Verbul ca fiind o natură în sine, cu legi, capricii, voință și inteligență proprie. Citind, ziceam, o îmblînzim: scriind, o apropiem; vorbind, nu facem decît să-i dăm EI cuvîntul. Desigur, această magică teorie se baza și pe puțină infatuare tinerească și pe clandestine lecturi din Quintilian, Bossuet, Lenin. Dar asta nu avea nici o importanță. Mă bucuram fiindcă simțisem de la primele fraze rostite că ombilicul fusese fericit tăiat, stăpîneam sintaxa problemei, simțeam cum se înmoaie și se îmblînzește fiara asta care se cheamă public, sau instanță, sau judecată de apoi...

Anunțai dintru-nceput că modesta mea expunere va avea trei părți: în prima parte, bazîndu-mă pe cercetările marelui nostru Mih-Ral (un filosof marxist iubit, mai ales că nu figura în nici o bibliografie obligatorie), voi încerca o diferențiere între conceptele de „utopie" și „socialism". În partea a doua, voi analiza diferitele accepțiuni ce se dau astăzi termenului atît de controversat de „literatură „Si - Fi", adică literatură științifico-fantastică. Abia în partea a treia, anunțai eu, voi putea să mă încumet a arăta acea greșeală care, după părerea mea, nu are ce căuta pe acest frumos și progresist afiș cultural.

Nimeni nu mă întrerupse. La mirata mea întrebare (absolut justificată, date fiind tensiunile specifice ale momentului) „cam cît timp mi se acordă ca să-mi dezvolt ideile?", o voce autoritară, tabagică, dar sigură de sine, strigă în întuneric: „Un secol! E bine?"

Închisei ochii şi dintr-o dată mă simţii scufundat în apele pure şi oxigenate ale filosofiei. Diferenţa între utopie şi ştiinţă — iată, ziceam, una din cele mai dramatice, mai dureroase probleme ale zilelor noastre. Întreg secolul al XIX-lea a fost obsedat de spaima că ştiinţa cea mai pozitivă, cea mai experimentală şi mai fizic-materialistă poate să se transforme pe nesimţite în utopie şi vis. Există în Om, în oameni, o tendinţă de a coborî zeii din ceruri şi altă tendinţă de a ridica anumiţi oameni la ceruri, în locul zeilor epuraţi: unele mituri devin principii sociale practice (de pildă, Prometeu), alte mituri rămîn un mister religios veşnic (exemplu: tot Prometeu). Orice realitate declarată sacră şi infailibilă se mută din realitate în metafizică, devenind poveste, dogmă, speranţă sau coşmar transmundan. Între realitate şi ficţiune se menţine acelaşi raport ca între vis şi trezie, ca între mine real şi imaginea mea într-o oglindă falsă, mincinoasă, rea. Autori ca Ernst Mach (pe care nu încetează să-l critice Lenin însuşi), Cassirer, Vaihinger, Frobenius, întreaga şcoală psihanalitică, începînd cu Freud, Adler, Yung, ca să nu mai vorbim de fenomenologii moderni, cu toţii ne atrag atenţia asupra labilităţii dintre concret şi metafora lui, între fapt şi formula lui (matematică, fizică, chimică — nu are importanţă), între experiment şi interpretarea acestuia în termeni de limbaj sau simplu semn. După ce mi se păru că acest punct fusese suficient lămurit (detest cuvîntul acesta colaboraţionist, *a lămuri*), trecui, după o scurtă pauză, la punctul doi al consideraţiilor mele. (Voltaire apăruse din nou, rînjea ca de obicei, cu mîna îmi arăta obscenităţi absolut ţigăneşti: nu-mi păsa, eram în şa, pe calul meu favorit. *Candide* era cartea pe care, din respect pentru Leibniz, am refuzat s-o citesc. Toată viaţa am sperat să ajung o monadă cît de cît lucidă, nu aveam de unde bănui că voi sfîrşi ca un suberou al ghinioanelor istorice, ca un biet subistoric al acestor „eroice" ghinioane.) În sală, tensiunea încordată a liniştii de la început făcu loc unui halou de somn şi pace, ca şi cînd s-ar fi terminat bombardamentul şi oamenii aşteptau acum să se risipească fumul, să sune sirenele, ca ei să poată ieşi din pivniţele spaimei lor.

Îmi reluai, cu îndîrjită „furie", demonstraţia, propunînd onoratei asistenţe trei diferite definiţii ale acestui gen (minor, după părerea mea) care se cheamă Si-Fi, Science-fiction, tradus cam cu piciorul în alutana noastră „literatură ştiinţifico-fantastică". De ce? Pentru simplul motiv că în limba noastră, adjectivul „fantastic" are cu totul altă accepţie decît englezescul (şi corectul) *fiction*. Ne mişcăm la graniţa dintre basm, mitologie, futurologie, apocalips, esoterie. Da, domnilor, acesta e adevărul, indiferent de ce gîndesc cei de la primărie. Trecui cu superioară ironie peste teoriile lui Kornbluth, care susţine aberant că Swift ar fi părintele genului. Nici vorbă. Nu putui fi de acord nici cu părerile, absolut superficiale, ale lui Sam Moskowitz, apostolul anticipaţiei americane, care susţine, citez din memorie: „Cyrano, cu ale sale poveşti despre Imperiul Soarelui şi al Lunii, ar putea fi adevăratul strămoş al Si-Fi-ului contemporan". În cazul acesta, îmi zic, Homer şi Dante, Sfîntul Augustin şi Campanella Tommaso (primii teoreticieni ai Cetăţii Soarelui) au mai degrabă dreptul de a figura ca pionieri ai visului utopic. Dar atunci, ce facem cu Maiakovski, cu Gorki, cu Makarenko? Cu Willi Brand, Hammer, cu Clubul de la Roma, cu Institutul din Massachusetts? Toţi aceştia sunt sau pot fi consideraţi ficţionişti ştiinţifici: fiindcă sunt — deşi nu sunt?!

Citînd cu prudenţă teoreticieni mai puţin cunoscuţi, ca Kiril Andreev, Jean Gallegno, autori celebri (pe care i-am citit graţie cîrciumarului ostrogot, ale cărui rude din Maroc îl aprovizionau cu literatură din lumea a treia) cum erau Ray Bradbury, Oriana Fallaci, Isaac Asimov, încet, cu paşi mărunţi, mă apropiai de concluziile curajoase ce urma să le trag.

— Cred, afirmai ca la un congres pe malul lacului Léman, că e destul de clar acum: suntem deosebit de conştienţi şi ne încearcă o grea răspundere, dar, avînd în vedere realele şi adevăratele coordonate ale problemei, nu puteam să nu ne uităm altfel, cu alţi ochi, la acest nobil afiş universitar. Popular. E limpede că genul acesta literar, stîngaci şi arbitrar numit „ştiinţifico-fantastic", nu s-a putut naşte decît în slăvitul, dar şi afurisitul secol XIX. Dumnezeu fusese detronat, Natura disecată şi detronată şi ea — în locul lor milenar, pe cel mai înalt soclu din preistorie şi istorie, fusese înălţată Ea, Măria sa ŞTIINŢA. Observaţie, experiment, calcul, previziune, descoperiri şi invenţii. Dar toate acestea în limitele realului, ale fenomenalului, ale adevărului măsurabil, controlabil. Mai mult decît atît : îndrăznesc a afirma — bazîndu-mă pe o solidă bibliografie naţională şi *chiar internaţionalistă* (sala se înfioră ca lovită în cap) — că întreaga această literatură de basme şi eresuri paraştiinţifice nu s-a născut decît prin opoziţie antitetică, în conformitate cu principiul dialectic al contradicţiei, al negaţiei negaţiei. S-a născut din ŞTIINŢĂ, dar oarecum împotriva ei. Literatura aceasta se ridică împotriva stupidităţilor criminale declanşate de un viitor plin cu roboţi, cu ingineri geneticieni, zboruri interstelare, războaie cosmice, extratereştri veniţi în recunoaştere sau direct cu scopul să construiască aici o lume nouă, asemănătoare cu chipul şi capul lor... Ne-am speriat cumplit, domnilor, am continuat eu cu eleganţă şi umor, şi, asemenea copiilor, ca să ne treacă seara şi să putem adormi frumos, o punem pe bunica Sam Moskowitz şi Asimov Isaac să ne legene în vise, să ne obişnuiască pe nesimţite cu o lume-nelume, cu o formă de civilizaţie în care omul va fi o simplă amintire a unor roboţi specializaţi... În concluzie, domnilor, iată ce afirm eu, şi cu mine împreună tot ce este încă bun-simţ în Europa asta bătrînă : ştiinţa este una, ficţiunea este exact contrarul ei. Metodele ştiinţifice trebuie să ducă spre societăţi posibile, reale, umanitare, drepte, libere, luminate ; ficţiunile, în schimb, ne mută într-un viitor absurd, coşmaresc, duşman, străin nouă, dezumanizat, criminal chiar. Deci, într-o societate total opusă, contrară, exact faţă de valorile pe care EL, prin opera şi exemplara sa viaţă, le-a promovat cu eroism şi jertfă. Dacă îl menţinem acolo, între „naivul" Jules Verne şi entuziastul H. G. Wells (care

l-a vizitat pe Lenin, încercînd să-l convingă de „gradualism", adică de ideea reformelor în trepte lente), înseamnă că toţi cei care au învăţat să cînte *Internaţionala* nu au fost decît simple personaje într-un roman futurologic de groază, victimele unui savant nebun, ca Frankenstein sau Dracula. Singura noastră salvare nemairămînînd decît vaga speranţă că „romanul" sau „piesa" sau „utopia" în care figurăm acum — nu ca oameni, ci ca ficţiuni caraghioase şi laşe — într-o bună zi sau bună noapte se va termina. Ne vom trezi dintr-un sinistru coşmar de febră şi delir „ştiinţific", vom începe să vorbim simplu, ca oamenii normali, reluîndu-ne viaţa de acolo de unde ea fusese întreruptă de aventura experimentului unei mondiale revoluţii.

Lăsai o clipă ca lumea să-şi poată recăpăta respiraţia. Apoi, ca un obosit şi sătul de arme războinic, cu o voce de senator hotărît să se retragă definitiv la coada vacii, declarai ca un Cincinnatus :

— Personal, mă simt bătrîn, obosit, după cîte am păţit şi trăit e normal ca visul meu să se rezume la pensie, nevastă, muzică la radio, plimbări în parc, printre copiii şoimi sau porumbei ai patriei mele dragi. (Televizor nu-mi voi cumpăra tocmai fiindcă am citit multă literatură despre viitor). Dar asta e o simplă paranteză personală. Acum, nu e vorba de bătrîneţea mea, ci de Domniile voastre. Ca specialişti oficiali, răspundeţi de viitorul luminos, de mersul mereu înainte, de culmile din ce în ce mai culmi. Şi mă gîndesc — nu pot să nu mă gîndesc — la numele LUI, la re-numele LUI (aici ridicai vocea mea la diapazonul profetului în pustiu, atingînd un nivel de strigare pe care nu-l reuşisem nici pe vremea cînd, bănuit de grave abateri revizioniste, eram bătut la tălpi cu vergi de alun ţinute în saramură), şi vă întreb deschis, în numele ortografiei, ortoepiei, ortosofiei internaţionale : chiar credeţi că locul lui Karl Marx este acolo ?...

După o calculată pauză de suspans, cu alt ton, urban şi academic, încheiai :

— Vă mulţumesc pentru răbdarea cu care m-aţi ascultat.

Şi mă aşezai. Pe singurul scaun ce se găsea sub afiş.

În sală, tăcere. Aşteptam goarnele unor îngeri prevestitori de sfîrşit. Mă uitai la ceasul meu (dăruit de Limpi): vorbisem exact două ore şi un sfert. Enorm. O căutai din ochi pe Olimpia: îmbătrînise (sau întinerise) cu un secol. Îşi ştergea ochelarii. Ochii ei umezi, teribil de frumoşi, mă decorau cu Steaua ideii de Republică, cu Bărbăţie şi Credinţă, cu Virtutea Postrevoluţionară — tot felul de decoraţii ce nu au strălucit niciodată pe pieptul unui ratat profesor de idei generale. Sala continua să tacă, publicul — oaie — aştepta ca cineva să dea semnalul, fie pentru aplauze, fie pentru huiduieli. Nimic. Luai cana şi — stăpîn pe nervii mei — făcui semn către cirilicul tuberculos, arătîndu-i că nu am nici pahar şi nici apă de băut. Nu mişcă. Altcineva, cred că una din cariatidele mele, îmi puse în faţă o carafă plină. Băui din ea, apoi mă ştersei cu mîneca, ţărăneşte. Mă simţeam ajuns cu aratul la capătul ultimei brazde. Limpi, cu un curaj de cosmonaută, ieşi din capsula ei spaţială, veni pînă în spatele meu şi cu batista ei mirosind a busuioc şi parastas îmi şterse fruntea îmbrobonată de o nobilă sudoare. În ordinea relativă a istoricităţii, ca semn şi semnificaţie, gestul ei echivala, acum şi aici, cu trecerea la creştinism, cu atacul Palatului de Iarnă.

În clipa asta, o voce de baş-vizir răsună din întunericul nicotin al sălii:

— Ei, Caftangiu, tu ce zici la toate acestea?

Nu-l vedeam pe numitul Caftangiu. (Nici nu-l cunoşteam, era una din personalităţile mistice ale Isarlîkului; nu se arăta oriunde şi oricui. Fiind şef peste Cultură, ighemoniconul său îi cerea o anume distanţare în nouri şi taină.) Dar îl simţii cum se ridică în picioare, cum tremură ridicîndu-se în picioare.

— De ce mă întrebaţi pe mine, tovarăşe? îl auzii răstindu-se cu o ţîfnă dinainte plănuită. De ce nu-l întrebaţi pe tovarăşul Tutilă Doi? El e cu ideile, el e cu futurologia, el e şi controlorul ştiinţific al Universităţii Populare. Este şi Naşul, garantul, protectorul acestui moftolog ce nu a învăţat încă să se adreseze cu „tovarăşi“. El trebuie să fie şi coautorul acelui Rîs pentru care ne-am adunat aici. De ce să răspund eu de bubele altora? Ce am eu cu fantasticul?

Tutilă sări ca un şarpe. Nu reuşii să înţeleg ce-i replica el duşmanului său de viaţă nouă; din cauza furiei — sincere sau calculate, nu aveam de unde şti — viteza de rostire a alutanei celei mai alutane depăşea cu mult puterile urechilor mele, crescute şi educate în pronunţările lente, rare, leneşe ale dialectelor transmontane, nordice. Se iscă o busculadă, Limpi striga: „Vai, vai!“, înjurăturile cele mai cazone zburau ca ghiulele prin aer. Cineva urla: „Fără pumni, tovarăşi, pentru Dumnezeu!“, dar auzeam trosnind scaune; gîfîieli şi şuierături de facu-ţi şi dregu-ţi, pe mă-ta de porc şi parvenit, de cîine şi lingău, ca o grindină cu tunete, umpleau parterul auditoriu.

Eram calm. Trecusem peste un colaps nervos, acum zîmbeam ca un idiot nimerit în tîrg la panoramă. Dracii duhului meu — ar fi trebuit să danseze sîrba sau bătuta — nu se arătau deloc. Îmi trecu prin faţa ochilor pierdutul meu laborator de lexicologie patologică din Genopolis (cine ştie ce imbecil umblă acum printre fişele mele?), îl vedeam pe tatăl meu ieşind din mină şi cîntîndu-le jandarmilor: „Într-adevăr deşertăciune sunt toate...“, pe uitata mea soră aşteptînd pe scările ninse ale tuturor procuraturilor... Cei care se băteau acolo, în întuneric, erau omotimii phylakokraţiei, atleţii locali ai devoţiunii ignorante, ai sanctei multilateralitas. Cuvinte ca „escroc“, „curvă“, „iudă“ plesneau ca artificiile de carnaval.

Deodată, o voce de Iupiter mînios ordonă: „Linişte!“

Pe loc, ca o maşină ascultătoare, întregul tumult se stinse cum se stinge un bec sau un opaiţ. Dacă aceeaşi voce ar fi strigat: „Să fie lumină!“ nu m-aş fi mirat să asist la o nouă geneză, la o nouă despărţire a apelor de uscat.

De astă dată becurile fură aprinse, reflectoarele sub care fiersesem se topiră ca nişte cimexuri ce ştiu cînd trebuie să se retragă în întuneric.

Din fundul sălii luminate înainta spre mine un gigant încruntat, ciupit de vărsat, dar frumos, gras şi zvelt, militar însă civil, foarte elegant în costumul *deux-pièces, home-spun.* Avea o carură de boss american, de general neamţ, de împărat african. Îi zării ochii : Hristoase ! Pe loc mi-am dat seama că acest greu tovarăş nu a mai fost contrazis de cel puţin douăzeci de ani. Frica unu, cea a cărnii şi oaselor mele, îmi găuri buzunarele. Nu-mi găseam batista. Mi se părea că spre mine vine Vezuviul, eu nu sunt, nu mai sunt, decît un biet cîine din Pompei, aşteptînd lava ce mă va înveşnici. Tremura şi microfonul, pe care, dracu ştie de ce, mă apucasem să-l aşez în furcă. Mă zăpăcisem complet. Gigantul venea, simţeam cît de obişnuit este cu teama ce o citea, cu siguranţă, în ochii mei. Era şi o oră nenorocită în istoria moravurilor europene : bunii mei colegi Pierre Daix, Roger Garaudy, André Glücksmann şi mulţi alţii, pînă acum fanatici zapodnici slavofili, cuprinşi de un fel de streche dialectică, îşi scoteau în faţa lumii indigourile roşii de pe convingerile lor ferme ; într-un castel din Bretania, tot la această oră, cel mai mare istoric al peceuseului francez, în cadrul unui *garden party* al întregii aristocraţii a Marelui Occident, depunea la picioarele celei mai bogate baronese Rotschild o ediţie princeps (in quator, pe hîrtie de Biblie) a operelor comentate ale nemuritorului autor al *Manifestului comunist* ; optzeci de mii de fabrici de funii, care de care mai solide şi mai competitive, îşi ofereau marfa unor cinici neguţători din Novgorod, veniţi să se îmbete şi să mai rîdă niţel de tîmpenia multiseculară a acestor curve sinucigaşe, gata să-şi vîndă — chiar şi pe datorie — sufletele şi libertatea pe care nici nu au cîştigat-o ei, şi nici nu-i interesa să o păstreze.

Boss-ul gigant se opri în faţa mea, îmi scoase din mîini microfonul rebel şi îl puse calm la locul său. Apoi, în liniştea încremenită ce îi urmărea fiecare gest, se întoarse spre sală şi spuse doar atît :

— Treanca-fleanca, mere acre : tragem cu puşca după purici, după muşte în plin zbor.

Izbucniră rîsete — dar eram încă departe de rîsul total, eliberator, *finis comediae.* Se părea că, totuşi, gigantul din faţa mea nu era cel mai mare, cel mai tare. În orice caz, nu putea fi Ilderim în persoană. Exclus. Cînd acesta făcea o cît de mică glumiţă, rîdeau în hohote pînă şi ultimii seimeni din subsoluri.

Gigantul rămăsese totuşi „un cineva“, temut şi puternic. Îmi făcu semn să mă scol în picioare. Mă sculai. Ca un şcolar ascultător. Mă ciocăni părinteşte pe frunte : răbdai, nu ştiam ce vrea. (O vedeam pe Limpi în doliu, îmi făcea parastasul pe ascuns, cu un popă procurat la negru.) Oricît de sublime sunt mîndria şi demnitatea, în faţa unui balaur epistemovor, golirea buzunarelor şi a memoriei se face chiar înainte ca percheziţia *de facto* să înceapă.

Zmeul se plimba prin faţa mea, privea îndelung spre afişul corp delict, ofta, mustăcea, se prefăcea a fi muncit de îndoieli şi probleme. Teatru, gîndeam. Teatru cu fişet verde şi cu cravaşă ascunsă pe după dosare.

— Uite, profesore, mi se adresă cu suspectă blîndeţe, noi în genere sîntem nişte oameni simpli : primă generaţie, doi şi cu doi fac patru, nu ne pricepem la zboruri de noapte fără pilot. Aşa că fii amabil şi-mi răspunde numai la două, foarte simple, întrebări.

— Cu plăcere, răspunsei. (Mă gîndeam un pic la Socrate şi la cucuta pe care oricînd şi-o putea procura, fără valută.)

Gigantul pregătea un opercut : era, în felul său, şi un versat actor. Mă lăsă, aşadar, întîi să fierb în suc propriu (şi eu, şi onorata asistenţă). Se plimba prin faţa mea, mai rîdea, mai suspina, începeam să nu mă mai tem, parcă cunoşteam de undeva piesa asta.

— Prima întrebare, dascăle : vreau un răspuns scurt, scurt, clar şi precis. Da sau nu ?

— Da sau nu, repetai eu, în extaz mazdeic, protoiran.

(„Da sau nu“, iată caricatura oricărui maniheism religios sau politic. De la facerea lumii, tuturor tiranilor, torţionarilor, inchizitorilor de tot felul le-a plăcut acest categoric „da sau nu“, ignorînd că, deşi logic „*tertius non datur*“, uneori acest *tertius* e prezent în lume, e prezent mai ales între „da“ şi „nu“, între „alb“ şi „negru“, „bun“ sau „rău“.)

Aşteptam întrebarea. Cred că arătam ca un Oedip mort de beat, în faţa unui Sfinx abia sosit la chef.

— Spune-mi atunci: ce scrie aici? Scrie „ştiinţific“? Scrie „fantastic“? Scrie clar şi numele lui Karl Marx?

— Scrie, recunoscui eu, înghiţind dintr-o dată, ca un gogoloş amar, toate dialogurile maieutice din lume.

— Buuun! Vasăzică scrie. Perfect. Acum te rog să ne răspunzi nouă — care n-om fi noi filosofi sau metafizici, dar ceva broşuri cinstite tot am apucat să mai citim — la două simple întrebări.

Mă uitai spre Limpi: era un tors de fum verzui, o pereche de ochelari ce notau aprig într-un carneţel misterios. Privii în sus, să-l văd pe edentatul Voltaire: dispăruse. Ochii gigantului nu mă slăbeau, degetul său (gros, păros, phălos) indica pe afiş locul crimei.

— Deci, prima întrebare: este el, Karl Marx, un scriitor *ştiinţific?*

— Este! răspunsei repede (ca şi cînd m-aş fi grăbit să apuc rînd la ghilotină).

— Buuun! Acum a doua întrebare: este el, Karl Marx, un scriitor *fantastic?*

— Este! strigai cu toată convingerea. Este. Este cel mai fantastic, cel mai ştiinţific scriitor din lume!

Victoria minotaurului era totală. Ochii lui roşii se plimbară zîmbind peste sala înmărmurită. Înmărmurită, dar şi eliberată de dubii. Apoi, subit, se întoarse milităreşte spre mine. Zîmbetul i se comută în ură şi furie profesională. Mă apucă de guler şi mă zgîlţii ca pe un sac de făină gol, ca pe o amintire învechită şi epuizată.

— Atunci, banditule, îl auzii siflîndu-şi meseria de bază, pentru ce mă-ta ai rîs? Pentru ce, de cine, în serviciul cui?

Chiar să fi voit să-i replic ceva, nu aş fi putut: mă sufocam. Acest colos al agiei avea o putere formidabilă. Sala începu să urle, se mai aprinseră cîteva lumini. Asta însemna, probabil, că lumină se făcu, spectacolul se apropia de final. Vreo zece gheboşi, din acei agitatori de arhivă, cu aere de savanţi improvizaţi din citate şi sîrmă ghimpată, cu părul vîlvoi, limbile vinete, îşi descoperiră subit ura de clasă. Lătrau în cor. Vreo trei femei, despletite şi congestionate de spaimă şi efort hormonic de a înţelege şi în acelaşi timp de a nu înţelege nimic, aplaudau frenetic, ţipînd ritmat: „Jos cu sabotorii trădători!

Cîrcserdarul ce mă zgîlţîia ca pe o sperietoare continua să mă înjure de mamă, de origine, de studii şi banditism. Îi dădea mîna, era un cîrcserdar albastru, şef al temutei agii atotştiutoare. Era cumnat de dreapta cu Ilderim, supremul paşă al Isarlîkului, şi cumnat de stînga cu vestitul cultur-başa Caftangiu (de stînga, adică se culca, din cînd în cînd, cu soţia acestuia). O asemenea dublură de cumnăţii fiind şi o temută uniformă în civil, îl făcea să fie mai tare decît linia Maginot. Dată fiind această *addenda* la sus-amintitele înjurături, îmi înghiţii mîndria genopolitană şi tăcui. Demn, jignit, strigător la cer de revoltat, dar mut. Mut ca o lebădă.

Mă scutura, mă banditea, lovindu-mă de tabla pe care tremura afişul rozaliu. Sala scanda acum, ca în vremurile bune ale primului deceniu: „Moarte lui, moarte lui, moarte trădătorului!“ În locul dracilor jucînd geamparale, o vedeam pe mama făcîndu-mi semne de adio printre crucile de lemn ale unui ţintirim de mineri săraci.

Cu voce mică, în început de descompunere, Tutilă Doi ceru cuvîntul. Cîrcserdarul bicumnat mă slăbi din scuturătură, întorcîndu-se spre Naşul meu cu aerul leului care, mîncînd un iepure mizerabil, deodată îşi aduce aminte că există în savana noastră şi gazele, şi bivoli graşi.

— Păi da, zise caftitorul meu, Naşul cere cuvîntul. Foarte bine. Cine altcineva ar putea să ne explice mai bine cum de a ajuns acest beşleagă încurcă-lume să rîdă de un afiş verificat?

Tutilă Doi nu mai era acel temut jucător de pocher, artist în cacealmale: se păsărise subit, buză mică, voce mică, buză albă, voce albă, cuvintele le avea scrobite, scoase din gît ca dintr-o farmacie septică. Vorbea ca un popă ce trebuia să-şi dovedească fidelitatea faţă de un inspector în charisma atee.

— Mult stimate tovarăşe Osmanescu, îl auzii acum, vă înţeleg pornirea şi chiar principiala furie. Aţi fost indus în eroare. Ca şi mine, de altfel. Dar dacă v-aş spune că, în locul fantasticului clasic al proletariatului mondial şi chiar universal, acest aşa-zis „fin" al meu a avut tupeul să-mi propună un cu totul alt neamţ: pe Karl May, autor de romane rasiste, colonialiste, imperialiste? Da, tovarăşi! Am avut noroc cu vigilenţa atotştiutoare a tovarăşului Ilderim: el, cu blîndeţea şi tactul politic ce-l caracterizează, mi-a deschis ochii, oprindu-mă la timp să nu continuu în greşeală. Soţia acestui nenorocit — care nici măcar calitatea de tovarăş nu o are — este o biată, amărîtă verişoară a mea. O fată nenorocită, rămasă de izbelişte şi fără de diplome, şi fără de soţ. Ce era să fac? Se ivi ăsta. Înşelat de autobiografia lui falsă şi plină de goluri, am zis să-l ajut să devină om... Îmi fac, în faţa dumneavoastră, a tuturor, acum, cea mai umilă şi ruşinoasă autocritică: am greşit stimulîndu-l, am greşit propulsîndu-l în spre ortografia Vinalcoolului, am greşit mai ales cînd am acceptat să-i pun, chiar şi în taină, la biserică, pirostriile pe cap. Rîsul lui a dezonorat un municipiu plin de strămoşi viteji, a dezonorat o instituţie condusă de un savant în cultura de mase, bunul meu prieten şi tovarăş de zile grele, Caftangiu: a dezonorat mai ales calitatea mea de Naş, lucru de care îmi e cel mai mult ruşine. Îmi iau angajamentul...

Autocritica suna banal, simplu şi monoton ca o vecernie în Sîmbăta morţilor. Vestalele liniei corecte se liniştiră. Nu mai scanda nimeni moartea mea. Nici cei vreo doi sau trei şobolani pudraţi, universitari de circumstanţă, aduşi aici ca argumente academice (fiecare din ei ştia cel puţin cinci sute de citate pe de rost), nu se mai agitau spumegînd. De ei ar fi fost nevoie în cazul unei confruntări de idei, pericolul acesta trecuse, eu am recunoscut tot, acum urma o simplă jupuire de viu. Limpi dispăruse, scaunul ei, rămas gol, strălucea ca un chei de la care a plecat şi ultima arcă. Mai avusesem de vreo două sau trei ori în viaţă acest sentiment de neputinţă şi inutil, un fel de înecare în baltă seacă, de tăiere a vinelor pe întuneric şi în mare tăcere. Numai cine a trecut prin marile procese şi demascări ştie ce înseamnă să te simţi hoţ şi bandit, deşi ai buzunarele întoarse pe dos, iar viaţa îţi este expusă la percheziţie ca o sarsana de cerşetor. Totuşi, fiind de la natură departe de orice intenţie penală, un milog idealist, un romantic postum, un cretin moralist, incapabil de a fi atît otoman, cît şi antiotoman, orice acuză nimerea pe viu şi era mortală, prin firea lumii şi a istoriei. În jocul acesta convenţional, dar tragic cu cuvintele mari — progres, revoluţie, vigilenţă, construirea cu un ceas mai devreme a turcului de tip nou — exista o groapă cu şerpi. Dacă nu erai atent, în plină învîrteală lexicală, puteai cădea, congelat de gerul condiţiilor nou create, direct în haznaua cu rahat. Şi de aici, nici Allah din ceruri nu te mai putea salva. El însuşi, în asemenea delicate situaţii, se face că îşi schimbă şalvarii de serviciu cu cei de: „a-nţărcat bălaia, pînă aici v-a mers, mama voastră de necredincioşi împuţiţi!".

Vedeam berze albastre, stufuri galbene scînteind în soarele gerului de iarnă, auzeam bătutul la spate al celor ce nu-şi îndepliniseră norma, asistam la agonia ultimului vieţaş care mai crezuse într-o sosire a americanilor. Nu eram un neofit întru-ale absurdului, trecusem doar de cîteva ori prin furcile caudine ale întocmirii unor dosare grele. Lecţia o ştiam. În asemenea situații limită, ca cea de acum — suntem totuși condamnați de către libertatea lor — îmi aduceam aminte de sfatul unui Colas Breugnon vallah, mare psiholog, genial vrăjitor. „Ca să-ți treacă scîrba existențială (*la nausée*), îmi spunea acesta, e neapărată nevoie să te imaginezi șef de cadre la Nanterre, sau la Sorbona, imediat după eliberarea galilor, leșinați de dorul tătarilor: acolo, ca să te răcorești (dar și ca să răzbuni imensul rău pe care ni l-a făcut orbirea lor aragonic stîngistă), așa cum ți s-a făcut ție, vei cere să verifici dosarele și autobiografiile tuturor marilor filosofi *engagés* ai extremei stîngi pariziene; îi vei pune să-și precizeze originea socială, rudele, prietenii, ce discuții au purtat înainte, ce discuții au refuzat să poarte, cu cine au corespondat, din ce bani au trăit (așa cum au trăit), în ce țări dușmane au călătorit, cu cine au păstrat legături, de ce n-au învățat limba rusă, preferînd americana; dacă și-au epurat biblioteca, dacă au catolici în familie, dacă l-au citit atent, *atent*, pe Leon Troțki sau pe Ilici Lenin, și de ce, și cînd, și cum; dacă soțiile lor se îmbracă și se comportă ca niște putrede burgheze împuțite, dacă-și cresc copiii în cultul muncii și al celui mai înaintat popor din lume..." La gîndul că aș putea să-i văd pe toți acești revoluționari de salon, catedră și cafenea, rentieri ai răbdării și prostiei europene (gînditori funambuli, agitatori de fotoliu, făcînd pe grozavii sub umbrela tîmpiților de americani) puși de mine, de mine, într-un insectar al lașității și orbirii lor, mă copleșea un fel de bucurie idioată, prin morfina unei nevinovate și absolut teoretice răzbunări în gînd, prin pură și utopică imaginație. Visul acesta grotesc, de limită, dar și de situație niciodată schimbabilă (ar zice tovarășul Sonnenfeld, pe care întregul pașalîc îl probozea cu cele de rigoare ori de cîte ori trebuia să ne schimbăm ciorapul puturos al speranțelor și garanțiilor) ne ajuta să trecem Styxul, resemnați și stoici.

Eram ca și înecat, capul îmi fusese tăiat, acum urmau doar formalitățile tragerii în țeapă a ceea ce a mai rămas și punerea la zid a celor care îmi erau — de voie, de nevoie — complici în crimele ce le săvîr-

șisem, cînd (există totuși un Dumnezeu al profesorilor fără catedră, al bețivilor fără bani, al socialiștilor fără patrie, al celor care defilează, fără murmur și șovăire, mereu și mereu sub alte portrete, din ce în ce mai mari, din ce în ce mai geniale: există un Dumnezeu...), cînd, de parcă s-ar fi întors de la o chermeză unde a băut șampanie și a discutat artă abstractă, din fundul întunecat al peșterii, înalta, învoalta mea sultană Limpi înaintă spre podiumul supliciului meu, urmată de aproape de un distins tovarăș mic, agil, zîmbitor și nu prea. Temperatura scăzu brusc. Vestalele sindicale își îndreptară talia, arborînd mimica festivă, de zile mari și ședințe grele. Cei cîțiva doctori docenți înscriși la cuvînt din oficiu, fiecare avînd gata pregătite cîteva citate ghilotinante, se făcură ghem; frunțile li se întunecară: ca vînători invitați, puteau pune vina pe pușcă, pe umezeală, nu-i așa? Glonțul era corect, în principiu, victima era la zid, ordinul fusese să se tragă fără milă, ei nu au nici o vină că ținta s-a schimbat. E-hei, de cîte ori, de-a lungul furtunoasei istorii a Isarlîkului, nu s-a văzut ca în locul ghiaurului mazilit să fie tras în țeapă exact bimbașa care îl pusese în fiare! Avuseseră noroc, nu li se dăduse răgazul să-și scuipe anatemele. Nașul, care, cu o nonșalanță de zile mari, își expunea în cadrul autocriticii sale planurile de reorganizare „mai angajată, mai combativă" a catedrei de agitație și propagandă prin și pentru futurologie, bine-nțeles, în lumina învățămintelor trase după extrem de folositoarea ședință de azi, în clipa în care o zări pe Olimpia alături de Ilderim, discutînd cu acesta de parcă s-ar fi cunoscut de cînd lumea, fu trăsnit pe loc, își pierdu fluxul lozincoreei, lăsă să-i scape un „O-le-le, o împătrii!", expresie agrozootehnică ce trăda aproape tot din ce explodase în capul lui. Tăcu, se așeză. Scaunele de lîngă el se eliberară repede, fără zgomot.

Ilderim era calm, venit de acasă, își cunoștea și meseria și ograda; se orientase, vede-se. Acum urma ori schimbarea samarului, ori moartea măgarului.

— Fraților, rosti Ilderim cu o voce de șerbet de trandafiri, am trecut întîmplător pe acilea. Sufăr de mici insomnii, mi-am zis: „ia să văd ce se discută și la ședințele de margine..." (Cuvîntul „de margine", spus din vîrful buzelor, suna ca o ironie foarte apropiată de cuțit. Și am tras nițeluș cu urechea și la ce a explicat acest învățat domn profesor, și la ce a adăugat fostul său naș. Chiar și „concluziile" la care a ajuns tovarășul Osmanescu le-am înțeles. Văzînd și pricepînd, mi-am zis: ce ar fi să vin și să vă întrerup ospățul? Altfel mă tem că veți arunca la canal, o dată cu apa din copaie, și pruncul proaspăt îmbăiat. (Timide, încă somnoroase, sfioase aplauze.) Concluzia la care s-a ajuns e cît se poate de simplă și de clară: Karl Marx (aici, vocea piticului deveni tunătoare ca a celuia ce a luat biciul să dea afară din templu pe poeții și dramaturgii afaceriști) este și științific, și fantastic! S-a dovedit. Și aici, și de-a lungul secolului. Locul lui pe afiș este acolo unde am hotărît noi, de comun acord. Totuși, acest profesor, ce pare a ști ceva carte, a rîs cu hohote: soția sa, o tovarășă pe care o cunosc încă de pe vremea cînd Nașul dădea la fără frecvență și la seral — susține că, după scuturăturile și umilirile la care a fost supus, nu mai e în stare să ne dea nici o lămurire suplimentară. Părerea noastră despre intelectuali e bine cunoscută: îi considerăm un fel de catîri, nici cai, nici măgari, în schimb încăpățînați și dați dracului. Să fim bine înțeleși: una e să iei taurul de coarne, altceva să iei boul de ceea ce îi lipsește. (Rîsete, aplauze.) Acest ortograf — despre care nu știu mai nimic, dar am luat toate măsurile să aflu cam ce hram poartă —, vă mărturisesc, îmi este simpatic. Știe ceva carte, cunoaște cultură, un anumit fel de cultură, nu e cazul aici să arătăm care e deosebirea între un cal breaz și un măgar mort, între o capră flămîndă și o varză fricoasă. Noi vorbim toată ziua de cultură, el, probabil, a citit-o numai. Noi ne luptăm pentru aplicarea în practică a culturii, el a rămas în faza de pruncie a citirii, în original, a unor clasici care, la noi, au ajuns de mult portrete și lozinci de luptă și progres. Să fie sănătos, să-și vadă dumnealui de nevastă și de vinalcoolul său. Cu o condiție: *să nu rîdă unde nu trebuie, cînd nu trebuie, de cine nu trebuie!*

Se înfuriase, vocea îi suna acum ca a unui arhanghel al răzbunării. Eram pierdut, iarăși pierdut, nu puteam înțelege pentru ce Limpi zîmbea și aproba de parcă nu ar fi fost vorba de mine și de rîsul meu sinucigaș.

— Dar, continuă mai calm Cel Mare, după ce ne-a trecut prima furie, ne-am zis: poate că tovarășul Tutilă Doi nu e străin de acest rîs în public? Poate că acest gest de batjocură a fost dinainte aranjat în familie! Să auzim — propun eu, ce declară în fața adunării tovarășul Tutilă Doi!

Fierul era roșu, scăpăra scîntei. Tutilă se ridică în picioare: îi simțeam tremîndul — și totuși trebui să-l admir pentru fantastica sa stăpînire de sine.

— Stimate tovarășe, iubiți prieteni; fostul meu fin — cu toții greșim, numai cine nu muncește nu greșește — a vorbit două ore. V-a demonstrat singur cam ce e în capul lui. Eu, vă mărturisesc, am fost totdeauna grăbit, prea ocupat ca să mă aplec critic peste inventarul ideologic al acestui nenorocit. Știam că este un romantic, habar nu aveam că e și idealist; știam, bănuiam, că ar fi un subiectivist, nu știam însă nimic de cosmopolitismul său. Adevărul este — ați fost martori — că vorbește o altă limbă decît noi, gîndește și concluzionează de pe altă lume. Astă-seară mi-am dat seama că am comis o gravă eroare acordîndu-i sprijinul meu dezinteresat. Îmi pare mai ales rău că soția sa, care *mi-a fost* vărușană, în loc să-l reeduce, așa cum am sfătuit-o eu, observ că s-a lăsat definitiv amețită de acel spirit Si-Fi care, pentru mine și pentru noi toți nu poate să însemne decît un fel de sifilis. Da! În concluzie, iată autocritica mea, adăugită și completată: sunt vinovat că l-am acceptat aproape de familia mea justă și sănătoasă, dar nu răspund de nici unul din actele sale sifilitice. A rîs singur, singur să plătească. Personal, mi-am luat mîna de pe el și de pe dosarul său. Am zis!

O mai totală afurisenie de clan și familie nu cred să mai fi răsunat sub cerul dialectic al Isarlîkului dreptcredincios: un Naș care se leapădă public de finul său, făcîndu-l și sifilitic, și cosmopolit, așa ceva nu s-a mai pomenit. Ilderim — șiret, bine dispus, — își freca palmele ca un tîrgoveț căruia îi ies bine alișverișurile. Limpi continua să-mi zîmbească, arătîndu-mi dinții ei de țărancă vegetariană. Părea veselă de parcă ar fi asistat la decorarea mea. Ceva îmi scăpa, ceva esențial, aici se jucau simultan două piese: una fără cealaltă nu avea nici un înțeles, dar eu, din unghiul sperieturii prin care treceam, nu vedeam decît butucul pe care va fi tăiat capul meu de catîr și prost, și încăpățînat.

Ca mare maestru de ceremonii, Ilderim consideră că e momentul să ia în seamă degetul ridicat al soției mele. Îi dădu cuvîntul. Apoi se așeză. Își aprinse o țigară.

Îmi simțeam destinul în gît. Spaima din visele în care pierd trenul, rătăcesc bagajele, umblu gol prin orașe străine îmi revenea subcutanat. Transpiram, mă dureau ochii. Acum, Frica cea dintîi, Frica cea mare, ultima Frică, îngrămădite de-a valma undeva sub inimă, ca niște focoase independente, o luară plesnind atît spre creierul meu cel mic, cît mai ales spre centrii bărbăției mele greu încercate. Vorbisem două ore, folosind, cît m-a dus mintea, cea mai înaltă tensiune a cunoștințelor și conștiinței mele, ca să-mi apăr și să-mi justific atitudinea: fără nici un rezultat, eram molotovit exact unde fusesem, adică pus la zid și cu ochii legați. Ce sorți de izbîndă putea avea Olimpia mea, care, în materie de literatură universală și de teoria genurilor prozei moderne, era o ignorantă, dacă nu totală, în orice caz superficială și în pom? Dracii din tavan pieriră, judecata de apoi începea, nici un Hristos care să separe binele de rău nu se înscria la cuvînt. Mi se părea că părul vestalelor fidele începe să se desfacă și să se agite în șerpi de gorgone, fruntea docenților se scurgea spre nasul lungit într-o mirare mai mult decît ideologică; însuși chipul de mascure, păros și

bătăios, al Osmanescului capugiu arăta acum ca un semn de întrebare al unui mire ce constată, chiar în noaptea nunții, că esențialul nu răspunde la apel.

Limpi continua să zîmbească precum o turtă de bîlci: ori e idioată, îmi ziceam, și nu-și dă seama de groapa cu vipere, ori e o actriță mult mai mare decît știam eu.

Începu fîstîcindu-se, aproape smiorcăind:

— Vă rog să mă iertați, sunt o proastă vorbitoare, nu am nici cine știe ce nivel... V-aș ruga să-mi puneți întrebări. Vă promit răspunsuri scurte și precise.

Hopa! tresării, Limpi se declară proastă vorbitoare: păi dacă ea e proastă vorbitoare, eu sunt un surdomut, iar Caftangiu abia în luna a treia de viitor mongoloid oligofren.

Cererea ei făcu o bună impresie: tovarășul Ilderim, care prin însuși gradul său era cel mai bun vorbitor din oraș (și, în același timp, un dușman de moarte al tuturor trăncănitorilor zeamă-lungă de la ședințele ce le conducea), îi puse mîna părintește pe umeri spunîndu-i:

— Foarte bine, foarte bine. Nu trebuie să-ți fie frică, tovarășă Olimpia, noi nu tăiem capul nimănui. Vino, te rog, mai aproape de acest afiș. Așa. Acum, spune-ne cinstit, tovărășește, dacă soțul tău a rîs sau nu a rîs în fața acestuia?

— A rîs! A rîs din toată inima.

— Perfect. A rîs de capitolul acesta despre care ne-a vorbit două ore?

— Nu. A rîs mai întîi, de capitolul acesta: „Un dușman al progresului: alcoolul și minciuna".

— A-ha! Și de ce, mă rog, a rîs el la acest titlu?

— Păi... Păi... pe vremea cînd s-a propus acest titlu, fostul nostru Naș îl consulta. Pe ascuns, nopțile. Soțul meu i-a propus așa: „Un dușman al progresului: birocrația!" Așa a propus soțul meu, oferindu-se să țină, la nevoie, chiar el această conferință. Dar Nașul, nu știu, avea pesemne o socoteală *cu cineva care bea și minte* și i-a schimbat „birocrația" în „alcool și minciună".

Ilderim, fiind şeful birocraţilor din paşalîc, era — după cum ştia toată lumea — un duşman de moarte al birocraţiei. Nu pierdea nici o ocazie de a tuna şi a fulgera împotriva ei.

— Frumos ! Iată că lucrurile încep să se lămurească. Vasăzică, alcoolul şi minciuna au intrat pe uşa din dos, peste noapte, înlocuind birocraţia, împotriva căreia noi ducem o campanie multilateral desfăşurată. Înţeleg : avem între noi şi tovarăşi care trag zdravăn la măsea, avem şi din cei de mint să-ngheţe apele. (Osmanescu roşi, apoi păli ca un mare băutor ce era : Caftangiu, cumnatul de stînga, păli numai, el fiind, prin funcţie şi vocaţie, cel chemat să îngheţe apele.) În consecinţă, continuă cu blîndeţe calculată Ilderim, mi se pare deosebit de semnificativ şi grav faptul că s-a scos birocraţia, înlocuindu-se cu două cusururi mai mici, mai obişnuite. Deci, zise întorcîndu-se de astă dată către Limpi, aici a rîs soţul tău ?

— Da. De fapt, să ştiţi, eu sunt de vină : în seara aceea conspirativă, cînd fostul meu Naş a propus schimbarea unui duşman al Progresului cu doi duşmani ai săi, personali, eu, ca proasta, făcui o glumă de-a noastră, ţărănească.

— Ce glumă ?

— Le zisei : „cei patru evanghelişti sunt trei : Luca şi iar Luca". Mă refeream la alcool şi minciună.

Tovarăşul Ilderim dădu semnalul : rîse. Superior, reţinut, ţărăneşte totuşi. Imediat sala izbucni în hohote. Ha-ha-ha, rîdeau universitarii santinele, hi-hi-hi, chicoteau cumplitele vestale sindicale. Limpi, ruşinoasă, ţinea umilă capul aplecat înspre centrul pămîntului, mama noastră protectoare.

— Perfect, gata, punctul acesta e lămurit. Tovarăşul Doi va trebui să explice care i-au fost motivele futurologice ce l-au îndemnat să scoată birocraţia de pe afiş : după cîte ştim, una din sarcinile catedrei sale, care se ocupă de planificarea ştiinţifică a viitorului nostru fericit, ar fi şi combaterea acestui flagel al socialismului real : birocraţia. Poate că şi tovarăşul Caftangiu ne va spune cum de a aprobat o asemenea greşeală. Sau aştepta ca eu, eu singur, să le văd şi să le observ pe toatele ?

Tăcere. Plumbul topit se scurgea, printre crenelurile asediate, direct în capul sus-numiţilor asediatori.

— Dacă îmi permiteţi, interveni Osmanescu, eu aş insista să o întrebaţi pe tovarăşa soţie dacă profesorul ei a rîs numai la acest capitol cu beţivii sau a rîs şi mai jos, la capitolul unde figurează ştiinţificul şi fantasticul. Fiindcă în această direcţie informatorii mei,...

— Lasă-ţi, Osmanescule, informatorii, nu mă interesează goanţele din bucătăria ta, nici viermii din maţul duşmanului de clasă. Avem aici tot ce ne trebuie. Şi afişul de care s-a rîs, şi cel care a rîs, şi noi toţi care ne-am făcut de rîs. Tovarăşa Olimpia, acum te rog frumos, cu mîna pe inimă, să ne spui pe limba noastră dacă soţul matale a rîs sau nu a rîs la acest anume capitol.

— Exact, ţinu să precizeze Osmanescu, ce nu putea lipsi de la anchetă. La asta să ne răspundă !

Limpi zîmbea, zîmbea universal valabil, idiot, angelic. Prinţesă Mîşkin, Sfînta Vineri sau nebuna din Chaillot !?

— Tovarăşi, rosti ea cu vocea ei de recitatoare de 1 Mai, ţin să declar cinstit şi tovărăşeşte că soţul meu a rîs : a rîs cu hohote ; şi, mai recunosc, şi eu am rîs, cînd mi-a arătat locul greşelii, fiindcă ştiam ce ştiam. Şi aţi rîde şi dumneavoastră, iubite şi stimate tovarăşe Ilderim, dacă aţi şti în amănunt cum devine cazul... Fiindcă, o fi avînd soţul meu bube în cap, o fi avînd el şi tinichele în coadă, dar carte ştie, pe Marx l-a citit în gotice mărunte, pierzîndu-şi o mare parte din viaţă ca să-l buchisească. Teoretic, filosofic, dar buchisindu-l.

Nişte ape freatice îngheţară. Simţeam tăişul cuţitului apropiindu-se, pe la spate, de iubita mea consoartă. În ochii ilderimi se încrucişau săbii cu semne de întrebare.

— Tovarăşa Olimpia, ai spus aşa : că aş rîde şi eu dacă aş afla cum devine cazul. Păi uite, am avut o zi afurisită, am chef de rîs. Deci : cum devine cazul ?

— Simplu. Cînd s-a întocmit acest capitol, nici vorba nu era de El. De Karl Marx.

— Vă atrag atenția, se auzi vocea gîtuită a a lui Tutilă Doi, această fostă rudă a mea este o binecunoscută mincinoasă. O intrigantă și o bîrfitoare. Maică-sa făcea farmece, descînta — tatăl ei a vrut să-și cumpere o moară.

Liniște. Ilderim se uita spre fundul sălii cu o scîrbă de zile mari. Nașul greșise. Îl părăsise, de frică, nasul lui de juvete pădureț, intervenția lui de-acum era mai mult decît un hodoronc-tronc, era o gafă de menuet, o rîgîială la o masă cu fețe simandicoase.

— Tovarășe Tutilă Doi, îi spuse Ilderim, cu milă și cu colecistul umflat de mînie reținută, nu ne-am adunat aici să analizăm concepția despre lume a fostelor mătuși. Dacă fata asta de aici, căreia *eu i-am* dat cuvîntul, se va dovedi a fi o vrăjitoare, ai timp să-i construiești, din economiile familiei, un rug pe care s-o ardem. Dar, deocamdată, ea are ceva să ne spună. În consecință, să nu ne mai întrerupi, că te fac zob și te sancționez de-ți sar ochii. E clar ?

Era clar. Ceva mai tristă, dar tot zîmbind (ca și cînd întreagă această tutilică intervenție nu o privea deloc), Limpi își continuă explicațiile.

— Cum vă spuneam, cînd s-a ajuns la acest capitol, soțul meu a zis : avem un american, pe Allan Poe, avem un francez, pe Jules Verne, avem și un englez, pe H. G. Wells. Ca să împăcăm ideea internaționalismului, parcă ne lipsește un neamț. Și soțul meu l-a propus pe nenorocitu-ăla de a scris poveștile cu Winetou : pe Karl May.

— Pînă aici e foarte clar. Dar de ce a rîs ?

— Timp de două ore, aici, el a încercat, pre limba lui, să vă explice, *că marele Karl Marx nu are ce căuta aici,* între un american bețiv, un franțuz aiurit și un englez îmbuibat de colonialism spațial. Părerea lui este că...

— De ce a rîs ? se auzi vocea ultimativă a Osmanescului.

— ... părerea lui este că marele Karl Marx, tocmai fiindcă este cel mai științific, cel mai fantastic neamț din întreaga lume, trebuie așezat mult deasupra acestor mărunței... Acolo unde, de fapt, cu înalta dumneavoastră înțelepciune, ați vrut și dumneavoastră să-l așezați.

Auzeam numărătoarea inversă a detonatorului unei bombe în capul inteligent al lui Ilderim. De Limpi vedeam apropiindu-se lama strălucitoare a unui ferăstrău mecanic.

— Nu văd ce amestec am eu în această poveste !

— Nu aveți nici un fel de amestec. De fapt, nu e treaba dumneavoastră să vă ocupați de un afiș. Dar... cred că, în loc să mă tot explic teoretic, poate ar fi mai util să încerc a aduce aici o probă practică. Vă rog, în consecință, să vă uitați mai atent la textul original și originar după care s-a tipărit acest afiș.

— A-ha, rosti Ilderim, încep să viu de-acasă. Caftangiu, ia vino aici cu textul original. Sper că-l ai ?

— Îl am, cum să nu-l am, vin totdeauna pregătit la ședințe. Poftiți !

Cu un teanc de foi bătute la mașină, se apropia de avanscenă un tovarăș înalt, blond, avînd aerul jalnic al acelor suedezi cărora nu le reușește nici o dezintoxicare. Se clătina de emoție, mîinile îi tremurau.

Limpi aruncă o privire superioară peste textele ce-i fură vîrîte sub nas, se strîmbă puțin și le respinse ușor :

— Nu acestea, tovarășe ! V-aș ruga să-mi arătați *originalele.* Ciornele. Acelea după care s-au bătut aceste cópii.

— Le ai ? întrebă tăios Cel Mare.

— Nu cred. Nu le am aici. Nu știam că...

Limpi era pe fază.

— Le are corectorul dumneavoastră. E în fundul sălii.

Caftangiu se lumină subit, se lovi peste frunte, încercă să o dreagă ;

— Desigur : doar eu l-am convocat. Sommer, rosti el cu vocea rămășiță din feudalism, ai originalul ?

Şoarecele Sommer, mic, chel, aplecat, umil, zîmbitor, palid, vesel, amărît, ştiind totul şi neştiind nimic, se apropie de masa albastră cu aerul unui simplu dosar care e în ordine, cu care el nu are nimic comun, doar că-l ţine în ordine. Prezentă originalul: cu degetul său indică precis capitolul ce interesa acum pe toată lumea.

— Poftiţi, tovarăşe Ilderim, rosti solemn Olimpia, pe acest original, se vede clar că cineva — nu soţul meu, vă asigur — a văzut limpede că adevăratul Karl lipseşte la apel: l-a şters pe cel care putea să-i uzurpe numele şi naţionalitatea — poftim, se vede clar că băsmuitorul Karl May este şters energic — şi, deasupra, cu litere apăsate, este scris clar: Karl Marx. Cu un creion roşu, cineva i-a împrejmuit numele, dovadă că ştia ce importanţă trebuie să i se acorde.

— Spune, spune: *este scrisul meu.* Iar împrejmuirea cu roşul pixului meu aparţine lui Tutilă, după ce...

— ... După ce, bănuiesc, i-aţi atras atenţia că de pe acest imens afiş, unde figurează peste două mii de nume, lipseşte tocmai numele LUI. Al celui mai ştiinţific, al celui mai fantastic...

În ochii micuţului Sommer zăream o licărire de bucurie, îl bănuiam a fi coautor la această lovitură de teatru. Limpi uitase că e timidă, că nu ştie vorbi, că nu are nivel, acum se dezlănţuia ca un avocat ce a reuşit să transforme în găinaţ pe însuşi martorul de coroană al acuzării.

— Ca şi dumneavoastră, continuă ea, şi eu, şi al meu soţ, chiar înainte de a rîde, ne-am pus acasă următoarea întrebare: de ce a fost vîrît Marx acolo unde a fost vîrît? Cu toate că fusese — se vede limpede — săltat peste şi scos din rîndurile scribilor oarecare. Uitaţi-vă, tovarăşe Ilderim, pe acest afiş există cel puţin douăzeci de conferinţe care se intitulează aşa: marxismul şi viitorul, marxismul şi trecutul, marxismul şi exploatarea, marxismul şi ştiinţa, marxismul şi cibernetica... Dar nicăieri, oricît aţi căuta, nici măcar la sfaturile pentru gospodine, nu găsiţi tipărit numele lui. Nicăieri. După ce dumneavoastră i-aţi remarcat lipsa, l-aţi înscris sus, aţi pus pe şeful catedrei de agitaţie să-i sublinieze numele cu roşu, s-au întîmplat o serie de nenorociri şi confuzii: din cauză că tovarăşul Caftangiu vrea să-l înfunde pe Tutilă, iar acesta să înfunde şi el pe cineva mai sus, contrar atenţionării dumneavoastră, Marx este *anume* — subliniez: *anume* — vîrît unde nu-i este locul. Mai mult decît atît, unde chiar dumneavoastră puteţi fi contrazis de propriile dumneavoastră argumente...

Ilderim părea uluit, nu era obişnuit să fie pus el însuşi în discuţie. Limpi risca, începuse să-mi fie iar frică, văzui şi privirile şoarecelui Sommer subţiindu-se a grijă şi îndoială.

— Eu? urlă Ilderim. Eu? Explică-te, tovarăşă!

— Am fost atentă, continuă Limpi, foarte atentă la strălucitorul discurs ce l-aţi rostit la ultima serbare a Recoltei. Vorbind de lipsuri, aţi arătat spre cei cîţiva care sunt şi acum aici, de faţă, spunîndu-le răspicat: „Ne place să vorbim de ţărănime, dar am uitat complet de ţărani, adorăm minunata noastră muncitorime, dar ne doare în duminică de muncitori". Citez din memorie, vă rog să mă corectaţi dacă greşesc. Şi aţi terminat, arătînd spre loja unde erau culturalii, zicîndu-le: „Vorbim mult de marxism, dar am uitat complet de Marx!" Aţi spus sau nu aţi spus aceste cuvinte de aur?

— Am spus, recunoscu Ilderim.

Şi în clipa aceasta am simţit cum s-a dezgheţat brusc Istrul şi gheţurile au pornit toate, la vale.

— Aţi spus, întări Olimpia, şi aţi scris şi numele lui aici. Acum e cazul să-i întrebaţi pe cei interesaţi: cu ce scop voiau să vă compromită? Eu vă asigur că Naşul ştia de la soţul meu care este locul lui Karl Marx în literatură. Dar avea un interes să-l vadă pe Caftangiu greşind. Sau compromiţîndu-se. Fiindcă, asta o ştia el foarte bine, orice greşeală ideologică se sparge în capul dumneavoastră. O simplă sesizare la Înalta Poartă şi îndată ne pică un divan-efendi în control şi, dacă vine el de unde vine, nu pe tovarăşul Tutilă Doi sau Caftangiu îi ia la întrebări: pe dumneavoastră vă ia. Poate că ăsta era şi scopul, nu-mi dau seama — în orice caz, eu vă rog, aici, față de fostul meu Naș, tocmai fiindcă am fost făcute și eu, și muică-mea cu ou și oțet, vă rog să-i întrebați pe amîndoi doar atît : de ce l-au vîrît acolo unde l-au vîrît, deși dumneavoastră l-ați scos de acolo, acordîndu-i cinstea pe care o merită ?

Ilderim își aprinse o țigară lungă. Se lăsă comod într-un scaun așezat repede în dreapta mea. În viața mea nu am stat atît de aproape și aproape egal cu un ștab atît de mare.

— Răspunde la întrebare, Caftangiu ! se auzi vocea de oțel strălucitor a Ilderimului.

Caftangiu se ridică. Începu să gesticuleze — nu-i sosea glasul, cineva îi apăsa în jos frînele. Tutilă, deștept și clarvăzător, sări el în față. Simțise de unde bat vînturile, era cazul să arunce gunoiul în ograda aproapelui.

— Permiteți-mi mie întîi : eu am fost de față cînd ați șters pe neamțul acela neînsemnat, în fața mea ați scris, deasupra tuturor numelor, pe cel al lui Karl Marx, așa cum bine se vede pe originalul iubitei mele verișoare. Cînd ați scris numele Lui, atîta mi-ați spus : „Se poate, Tutilă ?“, și m-ați bătut pe obraz, arătîndu-mi că e o chestiune de onoare să nu-l uităm pe el. Tocmai pe el. În fața dumneavoastră, eu mi-am cerut scuze, zicîndu-vă : „vai, ce noroc avem, ce ne făceam dacă nu observați această gravă lipsă !?“ Astea vi le-am spus — și am împrejmuit cu pixul roșu numele pe care mi l-ați scris deasupra. Apoi am mers imediat la Caftangiu, i-am arătat lista, i-am arătat și scrisul dumneavoastră, l-am bătut prietenește pe obraz și i-am spus textual : „Fii atent, Caftangiu, unde mi-l bagi *pe ăsta !*“ Să spună tovarășul Caftangiu dacă mint sau spun adevărul !

Turtă de ceară turtită, cel incriminat înghiți de cîteva ori înainte de a-și emite cele cîteva vocale — ă, î, u, ă, a — sub formă de simple borborigme. Părea electrocutat — de altfel, lucrînd de atîția ani în acest afurisit sector care se mai cheamă și cultură, era cît se poate de normal să fi fost tîmpit, mult peste baremul obișnuit. O matahală sfarmă-piatră, prins la furat de corcodușe, sau un fost spahiu de meterhanea, adus în fața imamului cadiu, din proprie dobitocie, nu puteau să fie mai speriați. Cu cît ne e lumea mai mică, cu atît stăpînii ne sunt mari și mai temuți. Osmanescu se mai ținea, avea curele mai bune, dar Caftangiu, provocat să spună exact ce nu știa, își înnodase limba în așa hal, încît părea — înainte de a rosti primul cuvînt — că dorește să dovedească onoratei asistențe cum se poate înota fără apă, fără aer și de-a-n picioarele. O asemenea debilitare mintală nu putea decît să facă deliciul unui șef ca Ilderim : orice șef trăiește cu certitudinea că toți subalternii îi sunt sideral inferiori, dar dobitocia vădită și publică a vreunuia din ei alcătuia o bucurie demonstrativă de zile mari ; abia în fața unei asemenea plăcinte de oligofrenie își putea simți cu adevărat Everestul propriei sublimități.

Osmanescu, din motive de alcov și profesie, consideră că e cazul să sară nițeluș în ajutorul soțului frumoasei sale amante (ale cărei gura-rea și fire pîrdalnică erau cunoscute în întreg pașalîcul). Putea să își permită o mică intervenție, mai ales că ședința asta, atît de minuțios aranjată, ieșise cu totul altfel decît sperase.

— Tovarășe Ilderim, dacă îmi permiți, înainte ca tovarășul Caftangiu să-și formuleze punctul de vedere, eu cred că ar fi cazul să ne uităm puțin mai atenți și la acest corector, Sommer. El ar fi acela care execută în tipografie dispozițiile șefului culturii. Dumneavoastră ați avut într-adevăr geniala clarviziune de a scrie, deasupra tuturor, numele marelui și primului cîrmaci. Tovarășul Tutilă Doi s-a mulțumit să vă mulțumească și să-i împrejmuie numele cu un pix roșu, care nici nu era al lui. Nu era nevoie : în inima noastră, a celor care l-am studiat și în colectiv, și individual, Karl Marx nu are nevoie de sublinieri oportunist stîngiste. Vă asigur că operele științifice și fantastice ale acestui uriaș deschizător de drumuri pentru noi se găsesc, citite și chiar studiate, în biblioteca din dormitorul casei sale ospitaliere. Dar acest Sommer — care mai e şi evreu pe deasupra — îmi este suspect. Ia vino mai aproape, mititelule ! Noi parcă ne cunoaştem, nu-i aşa !?

— Desigur, rosti şoarecele Sommer, înveselit de parcă ar fi vorbit cu factorul poştal care i-a adus bani din străinătate.

— Nu ai depus mătăluţă o cerere de plecare definitivă ?

— Am depus, mărturisi spăşit cel întrebat. Şi Marx a emigrat, şi Engels, şi Lenin... Ce păcat că Hitler şi Stalin n-au vrut să emigreze ; alta era acum soarta lumii !

— Gura ! urlă profesional Osmanescu. Nu vă ştiu eu ? Întîi ne vîrîţi aici în colhozuri, apoi o ştergeţi englezeşte...

— Evreieşte.

— ... O ştergeţi spre chibuţurile voastre imperialiste — şi chiar rentabile... Spune-mi, nu-i aşa că tu eşti cel care l-ai vîrît pe Marx în locul neamţului ? Spune, că altfel...

— Eu l-am vîrît, mărturisesc, dar la un ordin de sus.

— Ce fel de ordin ?

— Să spun sau să povestesc ?

— Şi una, şi alta : a trecut vremea cînd ne învăţaţi ruseşte fără profesor.

— Eu, personal, trebuie s-o recunosc, am învăţat şi ruseşte, şi englezeşte în puşcăria politică. Unde am intrat, după cum ştie tot oraşul, din cauza unui singur „i". În loc de „bastionul păcii", vîntul doborînd litera de care răspundeam cu pielea mea, în plină defilare, s-a putut citi,...

— Lasă asta ! Treci la Marx.

— Voiam să vă spun numai că un om păţit ca mine nu mai are voie să greşească. Politic. Aşa că, în clipa în care am zărit scrisul binecunoscut al părintelui celui mai iubit din oraşul nostru glorios, m-am dus glonţ la tovarăşul Caftangiu şi l-am consultat. Fiindcă aveam anumite îndoieli.

— Ce îndoieli ?

— Fiul meu citeşte Jules Verne, H. G. Wells, tatăl meu citea Biblia — eu sunt obligat să-l citesc pe Karl Marx. I-am spus tovarăşului Caftangiu, pe care, atunci, îl durea măseaua, sau fruntea, nu mai ştiu precis : „tovarăşe preşedinte al divanului de cultură, ce facem cu Karl Marx ? După părerea mea, el poate sta între Hristos şi Einstein, doi mari evrei, unul a vrut să mîntuie lumea, celălalt...

— Treci la fapte !

Sommer părea să se simtă în bazarul vechi, lîngă o cafea gingirlie, ronţăind, ca între rude, un covrig strămoşesc... Povestea, povestea zîmbind, rîzînd, de parcă nici el şi nici întreg neamul său nu ar fi cunoscut nici frica de moarte, nici moartea de frică...

— Şi i-am spus : „Iubite tovarăşe preşedinte, aşa bărbos cum este, în tablourile oficiale el apare între alţi bărboşi, mustăcioşi, toţi geniali sau genialissimi. Cum o să-l vîrîm, la grămadă, spre coadă, aici, în locul unui May, care nu e nici măcar un Mayer ? „Îl vîri, îmi ordonă dumnealui, îl vîri unde au hotărît deştepţii oraşului !"

— Şi l-ai vîrît !?

— Da. Dar mai înainte i-am cerut să-mi dea ordin în scris. Trăim într-o lume ortografică, ce e scris pentru cei de sus e artă sau capriciu, pentru cei de jos e ordin sfînt. Iată, stimaţi şi înalţi iubiţi tovarăşi, în josul paginii în cauză aceste două rînduri : „Dobitocule Karl Marx — mi-am permis să pun de la mine o virgulă roşie între „dobitocule", care eram eu, şi Karl Marx care a fost cine a fost — deci „dobitocule, virgulă, Karl Marx îl bagi în locul lui Karl May !" Poftim, verificaţi. Să spună iubitul meu şef ierarhic dacă scrisul acesta nu este scrisul lui !

— Este, recunoscu Caftangiu : eu, cunoscîndu-l pe Tutilă, eram convins că e vorba de o hotărîre a cabinetului de futurologie. Ziceam : „s-o fi sfătuit el cu cine trebuie : el e responsabil de viitorul clasicilor din trecut, el e cel care decide care a urcat şi care a mai coborît pe scara actualităţii, nu ? Cum era să trec peste el, mai ales că ştiam că vrea să-mi pună capul pe butuc...

— Minți! urlă cu vocea lui de la Călugăreni Nașul meu. Nu-mi puteam imagina că, după douăzeci de ani de ideologizare intensivă, mai pot să existe, chiar în sectorul culturii de masă, indivizi improvizați care confundă Tanda cu Manda și un clasic mondial cu un neamț de copii adormitor.

Și ar fi urmat un rechizitoriu de foc și pară, din care Caftangiu, mai molîu și mai credul, nu putea să scape decît angajîndu-se autocritic să mănînce în piața publică un șobolan roșu. Dar Ilderim era acolo, și Ilderim era o forță. Cu un singur gest („gura, m-am săturat!"), îl trecu din nou pe fals-victoriosul futurolog în rîndul obiectelor date la rebut. Zîmbind ca la televizor, se întoarse spre Olimpia și, ca un cavaler pașoptist, *îi sărută mîna*. Apoi, ținînd-o de braț, cu voce calmă, de șef care s-a lămurit și acum trage ultimele concluzii în public (cele de cabinet urmînd în mod automat), blînd, împovărat de griji și părînd mîhnit de cele întîmplate, rosti următoarele prețioase constatări:

— Tovarăși! Iată, v-a fost dat să asistați aici la o ceartă, la o bătaie și o cleveteală de țațe, dar și la o importantă confruntare de idei și dobitocii. De zeci de ori v-am spus: „Să nu confundăm oul cu găina, dar nici oul cu omleta. Să nu cîrpim norii cu ceață, să nu devenim babe, cît timp ne mai slujește memoria. Cultura și-a cam făcut de cap, o vom analiza, să vedem ce concluzii vor trebui trase. Tutilă Doi, pe care eu, cu mîna asta a mea, l-am săltat din arheologia militantă (unde nu a făcut nici o brînză) în futurologia viitoristă, unde, tare încep să mă tem, bate și apa în piuă, și zărul în putinei. A uitat, vede-se, că Marx a fost economist: economist planificator. El, din secolul trecut, ne-a indicat sarcinile pe cîteva secole. Nu a spus el că economia politică este Știința (sau Arta) de a împărți just bunurile insuficiente pe care le vom avea?! Frumos spus! Acest citat mi-ar plăcea să-l văd înscris la Înalta Poartă, într-un cabinet care e plin de șmecheri grași ce vor neapărat ca noi să slăbim conform calculelor lor. Marx e singurul om care explică, pentru cine știe să-l citească atent, cum devine faptul că facem ce nu putem, mîncăm ce nu avem și vorbim exact ce nu știm! În timp ce brava noastră muncitorime și eroica noastră țărănime trag zi și noapte ca să putem raporta construirea, cu un ceas mai devreme, a viitorului aceluia științifico-fantastic, noi ne batem joc de ei și, nu numai că uităm numele aceluia căruia îi datorăm și prezentul, și trecutul și viitorul, pîinea și cuțitul, bașca leafa și galoanele, dar ne mai și încăierăm cu scopul de a compromite obrazul istoric al Isarlîkului, obrazul meu personal, obrazul tuturor acelora care ne asigură baza și — fiți atenți la ce vă spun — chiar și obrazul acelora de la Înalta Poartă, care sunt cu ochii cît cepele pe noi. Tovarășul acela care a rîs nu trebuia să rîdă. Trebuia să vină la mine și-l învățam eu ce ouă trebuie sparte și ce găină nu trebuie tăiată. Am avut noroc, imens noroc, cu această tovarășă din cîmpul muncii, care, cu simplicitatea ce caracterizează pe cei care produc nu vorbe, ci bunuri de larg consum, ne-a pus frumos în temă și ne-a indicat cam în ce direcție *vom continua noi* această importantă ședință. Ce nu se va termina în noaptea aceasta (prea multe otrăvuri și lucrături neprincipiale au ieșit la iveală): ea va dura pînă se va lămuri cine e escroc și lichea și cine e numai un chiulangiu cu relații și rude la Ierusalim. Vă mulțumim, tovarășă, sunteți liberă. Puteți pleca împreună cu soțul dumneavoastră. Pe care, totuși, l-aș întreba ceva: de ce a refuzat să scrie tot ce știe în foile de anchetă, în noaptea aceea?

Tăceam. Mă simțeam *shiet-eingestellt*, asta e greu de tradus, și mai greu de combătut: poate versul acela, care îmi place deosebit de mult (deși îi consider pe poeți — și uneori chiar Poezia — ca fiind dușmana cea mai perfidă a Literaturii de care am avea nevoie) să poată se exprime ceva din precizia existențială a termenului heideggerian de mai sus: „Tare sunt singur, Doamne, *și piezis!*". Acesta e cuvîntul: piezis. Păi, să fim sinceri și cinstiți, nu am scris nici un rînd în noaptea aceea de groază, fiindcă totul mi se părea pieziş: am rîs pieziş, am vorbit pieziş, acum tăceam: tot pieziş.

Limpi mă simţise, ştia că sunt uneori arici, o specie iritabilă, nefăcută pentru lumea asta — cea mai bună dintre cele imposibile — în care pînă şi cîinii au învăţat cum şi la cine să latre. Cu modestia ei de la sucuri şi marmelade muncitoreşti, se puse iar între mine şi vulturul paşnic ce-mi căuta prometeic ficatul.

— Mult stimate tovarăşe Prim, iertaţi-mă că vorbesc în locul lui, dar îl cunosc bine: nu e de pe acilea, e venit din nord, pe acolo limba are oase, se înţepeneşte, face şi reumatism.

— A-ha, zîmbi cel mare, încep să pricep.

— Hi-hi, chicotiră sindicalistele muierine, crezînd că rampa spre veselie politică fusese oficial ridicată.

— ...Da, continuă Limpi, mîngîindu-mă ca pe un copil şi idiot şi niţel surdomut, adoptat de ea numai şi numai din patriotism şi milă de clasă, soţul meu suferă de o boală aproape ereditară. Nu-mi place s-o numesc, nici lui nu-i convine să-şi arate rănile...

— Cui îi convine? Totuşi, despre ce boală e vorba? Ştiam de nişte tinichele...

Osmanescu fu fericit să vie de acasă:

— Ce tinichele? Dumnealui a stat vreo două cincinale în diferite...

— Calm, Osmanescule, rosti popeşte ilderimul. Calm: nu e bine să tragem cu puşca în orice dosar, nici să înviem anii unor mici abateri. Vasăzică, stimată tovarăşă Olimpia, soţul dumneavoastră este de dincolo de munte şi suferă de o boală. Ce boală?

Acum, conform legilor cavalerismului genopolian, trebuia să mă ridic, să-i cer lui Limpi să-şi ţină gura şi să apăr eu sănătatea şi onoarea integrităţii mele mintale. Dar, în cei cîţiva ani în care am stat în grădiniţa ei, învăţasem acel adevăr hiperalutan care, mai abitir decît *omerta* siciliană, se rezuma la tăcerea ce trebuia să urle: „eu atîta ştiu: că nu ştiu absolut nimic!". Aşa că trebuie să fiu înţeles şi iertat: am plecat capul în pămînt, aşteptînd curios să aud ce diagnostic suprarealist îmi va fi conferit, în plină şedinţă, de faţă fiind şi creierii, şi muşchii frumosului şi deşteptului nostru Isarlîk.

— Iată despre ce este vorba, intră în confidenţe a mea jumătate. Nu aş spune-o de nu am avea în faţă pe cine avem. Soţul meu ar fi un intelectual care nu e nici mai bun, nici mai rău decît orice alt intelectual care ştie prea multe limbi, dar a uitat să înveţe ceea ce noi numim „limbaj politic". Da. Asta nu ar fi cea mai mare nenorocire — cunosc şefi de catedră care sunt total agramaţi din punctul de vedere al epistemologiei terminologice. Dar, cum vă spuneam, soţul meu este un intelectual — mi-e şi teamă să o spun —, un intelectual... *autocefal*. Da, tovarăşi, aşa cum am spus: autocefal. El susţine că şi Marx ar fi fost în tinereţe un autocefal, dar lui asta i-a trecut imediat după revoluţia din 1848. Soţului meu *încă* nu i-a trecut. E un autocefal subacut, mă tem sincer să nu devină cronic sau, ceea ce ar fi de-a dreptul tragic, anacronic. Datoria mea de soţie ar fi fost...

Dumnezeule! Limpi, ca Talma în ultimul act al *Cidului*, izbucni într-un plîns discret, zguduit, totuşi fără economie la lacrimi şi oftaturi... Neologismele picaseră din cer ca nişte Stukas-uri. Trăiam într-o lume în care cei despărţiţi de limba poporană (a ogrăzii, a satului, a cîmpului şi a pădurii) şi îngropaţi pînă în gît în limba artificială a şedinţelor şi rapoartelor nu puteau să urmeze limba zisă „cultă" sau „literară" din motive uşor de înţeles. Şi aceasta, în volute spiralate, prin lipirea fără de număr a neologismelor împrumutate direct din toate sursele de informare străine, devenea o limbă păsărească, abstractă, criticii de poezie nemaiînţelegînd, de pildă, limba psihologilor sau pe cea a lingviştilor (de biologi şi fizicieni nici să nu mai amintim). Murise satul, vatră a limbii, se sinucidea şi literatura (din cauza singurătăţii şi a schizofreniei), era normal ca deţinătorii articolelor de fond şi ai oraţiilor de tribună şi microfon să sufere pe undeva de nostalgia limbii aristocretinilor de ieri şi azi. Cu toate aceste premise (nu o dată discutate de mine cu Limpi), aventura ei de acum mi se părea şi riscantă şi inutilă. Dacă Ilderim declară simplu de tot că nu știe ce înseamnă „autocefal subacut anacronic"? Dacă vreunul din corbii de față, posesor de glagórie și dicționar de neologisme, ridică degetul și ne dă în stambă?

Dar Ilderim era prea om, prea supraom, avea și el o slăbiciune pentru fluturii rari, pentru muzica popoarelor înapoiate. Ca un tată înțelegător, o mîngîie pe lăcrimoasa Limpi, spunîndu-i cu bunătate:

— Lasă, tovarășă, oameni suntem, ce dracu!? Și ce dacă-i autocefal? Poate fi din partea noastră și automobil, numai să nu și-o ia în cap, să nu bată cîmpii, să dea în lături... Știai, Osmanescule, de boala domnului profesor?

— Știam, declară ritos gigantul Osmanescu, dar nu e, vă asigur, din cauza acelor ani de... E ereditară. Dacă doriți, iau măsuri!

— Lasă-l în pace... Domnule profesor, îmi zise Ilderim, strîngîndu-mi mîna, uite, ca să te mai optimizez, îți voi mărturisi și eu un mic secret de familie: pe mine m-a ferit Dumnezeu de orice autocefalie, mănînc și dorm ca un urs polar. Dar soția mea, biata de ea, probabil tot pe bază ereditară (aici aruncă o privire de „cumnat" către Osmanescu, frate cu soția lui), suferă, mai ales cînd plouă. O chinuie al dracului subacuta asta, deși ea nu e o intelectuală, e o fată bună, de-a noastră, sănătoasă și principială. E-hei, și soarele are pete, și luna o față ascunsă. Noi să fim sănătoși... La revedere, la revedere, nu vă uit, fiți siguri!

Capitolul al VIII-lea

Scăpați ca prin minune din groapa cu vipere, eroii noștri, reproșîndu-i lui Karl cele întîmplate, vor să se plîngă nopții pentru umilințele prin care au trecut. Apare o binecunoscută umbră, care, după ce le istorisește o parabolă eschenază, le ține o bizară lecție despre rătăciri și nefericire. Abia în vechiul cimitir își regăsește perechea noastră pacea și liniștea. Seriozitatea și calmul morților — deși ședința continuă — reprezintă singura dovadă că nu totul e pierdut și că o înviere e oricînd posibilă.

Semper eadem. Et ubique. Nici nu știm cum, ne pomenirăm în părculețul cartierului, amețiți, buimăciți, rătăciți. Un gealat cu ochi de lup se oferi, la ordin de sus, să ne ducă în oraș cu mașină oficială. Refuzarăm. Are să ne facă bine un drum pe jos, ne mai limpezim creierii și nervii. Bătea un pic de vînt, coamele plopilor se unduiau grațios. Luna încă nu răsărise, lumina nopții era totuși blîndă, liniștitoare, transparentă.

O luarăm fără grabă de-a lungul unei alei, la întîmplare: mă simțeam ca după o operație grea, trezit din anestezie, încă nu știam ce anume organ sau membru mi-a fost extirpat sau înlocuit. Îmi dădeam seama că Limpi, cenușăreasa Limpi, a fost cea care l-a scos pe Făt-Frumos-cel-Prost din gura unui balaur necruțător. Mi se părea sublim și ridicol, fantastic și „științific", contrar tuturor miturilor și legendelor din lume, ca ea, o simplă femeie, să coboare în infern sau în labirint ca să salveze un așa-zis bărbat. Mirosea păduricea din jur a tei sătui de primăvară, mirosea și sufletul meu sătul de lume. Tăceam, tăceam, cuvintele, atinse și ele de rușine, ne cereau scuze, se simțeau murdare. (Abia mai tîrziu am realizat că demonii mei dispăruseră și că, în locul lor, tot mai insistent, apăruseră „mirosul" spaimei, țipătul nevăzut al unor berze albastre — ce stupid! —, tremurul interiorizat, în oase intrat, al instinctului de conservare pus la zid, cu ochii legați.) Mîna soției strălucea pe brațul meu. Îi simțeam inima bravă și bună pregătindu-mi pansamente de prim-ajutor moral. Ea era cumințenia acestui pămînt, în ea se refugiase ceea ce a mai rămas nears și nedărîmat din biserica Mamei mele.

Nici nu băgarăm de seamă cînd se alipise de noi umbra distinsă, dreaptă și zîmbitoare a domnului Sommer. Se ținea de mijloc — ciudat — ca o femeie însărcinată. Destins, bonom, părea că vine de la o partidă de tenis unde cîștigase toate seturile. Uitîndu-mă cu coada ochiului spre el, mi-am dat seama (idioatele mele lecturi medievale) că el era fericitul care reușise să scape din Timpul Ghetoului în care noi abia intram, că el era cel ce trecuse demult (și de multe ori) printre furcile rușinii absurde ale acestui teatru suprarealist prin care Istoria ne dovedește, mereu și mereu, că ea nu poate, nu vrea, că nici nu are rost să fie inteligentă, morală sau măcar „științifică". Farsa egalitarismului și a democrației, jucată la curtea ierarhizată a regelui Ubu sau la spitalul de nebuni din Charenton — iată ce era, de fapt, Istoria văzută și simțită, *hic, hinc et nunc.*

Domnul Sommer încercă să spargă gheața vînătă a tăcerii. Rîzînd ca de o glumă de care își amintise subit, ne arătă printre copaci doi spahii cu pistoale și, nu mai departe de ei, o anume dubă neagră pe care o cunoșteau pînă și cei care dormeau fără vise urîte.

— Asta ne aștepta pe noi. Doamnă Olimpia, ați reușit să driblați singură un destin atît de minuțios pregătit!

Mă năvăli amokul, un polonic al dracului îmi scoase la suprafață arsurile din fundul ceaunului negru. Ridicai mîinile și începui să urlu. Tare, cu lacrimi, cu ură, cu ură și disperare.

— Am crezut în EL! Toată tinerețea mi-am petrecut-o între mineri. Tatăl meu a murit credincios Internaționalei a II-a. Întreaga speranță într-o lume mai bună și mai dreaptă, într-o lume fără fascism, fără boieri, fără Gestapo, fără proști și lichele, am investit-o

în EL. Cum a putut să ne părăsească? Ce rost mai are acest maidan al rușinii și minciunilor?

Cu greu, aproape cu forța, fui tîrît spre o străduță pustie, departe de urechile de linx ale georgienilor de serviciu. Limpi îmi ștergea lacrimile, spunîndu-mi:

— Lasă, lasă, tu măcar te-ai lămurit total la vederea primului comisar eliberator, dar noi doi, eu și cu domnul Sommer, am mai și defilat, schimonosiți de lozinci, în anii acelui brav prolog de tragedie! Nu plînge, soțule! Cu cît suferim mai mult, în mai mare tăcere și ascundere, cu atît pămîntul, cerul, materiile prime și stihiile vor urla ele în locul nostru, pre limba lor, după ajutor...

Nu pricepeam nimic, Limpi era din altă lume. Eu simțeam nevoia să urlu în noaptea asta de mai, calmă și perfid parfumată, în noaptea asta a Isarlîkului-curvă să descarc spre lume neputincioasa, cretina, disperata mea deznădejde.

— Nu înțelegeți? Am crezut în EL, m-am bătut pentru el, am îndurat în numele lui!

— Mie-mi spui? îl auzii pe domnul Sommer, care nu mai semăna deloc cu corectorul-șoarece de la ședința prin care trecusem împreună.

Rîdea ușor, trist, cu ochii mici: cu o mînă continua să se țină de burtă, cu cealaltă, blînd și prietenește, mă bătea pe umeri, liniștindu-mă.

— Am suit spre cer o ultimă speranță, acum coborîm spre iad o înmiită deznădejde, adăugai în hohote.

— Mie-mi spui?

Sommer înnebunise. Acum urla el, rîdea plîngînd, se urcase pe o bancă, striga de răsunau străzile:

— Mie-mi spui?

Mă uitai la Limpi: era veselă. Ea-l cunoștea bine, teatrul ăsta îl mai văzuse, probabil.

— Nu vă înțeleg, colega, i-am spus, eu sunt sincer nefericit, umilit de moarte mă simt: ce e de rîs în asta?

Aprinserăm cu toții cîte o țigară. Domnul Sommer, revenit la normal și parcă mai ușurat, începu să ne povestească gluma evreiască, la care s-au referit plînsul și urletul său.

— Stimate domnule profesor, iubită doamnă Olimpia, într-o frumoasă zi din această mică lume a noastră, Şloim s-a dus disperat la bunul său prieten Iţic şi i-a spus aşa: „Iţic, sunt distrus, nenorocit, fiul meu, unicul meu fiu, a trecut la creştinism!" Iţic a ridicat mîinile şi a spus: „Mie-mi spui? Şi fiul meu a trecut la creştinism!" Ce să facă şi cum să o dreagă? Fiind amîndoi evrei habotnici, s-au dus aţă la Rabin. „Raabi, i-au strigat, fiii noştri au trecut la creştinism!" Rabinul a ridicat mîinile şi le-a spus, cu lacrimi în ochi: „Mie-mi spuneţi? Şi fiul meu..." Ieşiră toţi trei sub cerul înstelat. „Hai să-i spunem LUI!" Şi cu mîinile ridicate, strigară spre cer: „Elohime, fiii noştri au trecut la creştinism!" Atunci, din cer, s-a auzit o voce tunătoare, amarnică: „Mie-mi spuneţi? Şi fiul meu..."

— Am înţeles, i-am spus. Totuşi.

— Încă nu aţi înţeles, domnule profesor. Ce v-am spus ar fi anecdota în original. Dar versiunea a doua — fiindcă nenorocirile au o imaginaţie fără de sfîrşit — ar suna aşa: „Într-o frumoasă zi din această mică istorie a noastră, Şloim se duce disperat la prietenul său Iţic şi-i spune: „Iţic, închipuieşte-ţi, fiul meu a devenit marxist şi ateu". Restul e uşor de imaginat.

— Mie-mi spuneţi? strigai eu, şi-mi ridicai mîinile spre cer.

— Povestea asta nu are sfîrşit. Într-o altă zi, Şloim va merge la prietenul său Iţic şi-i va spune: „Închipuieşte-ţi, fiul meu vrea să plece în Israel..." Ca peste zece, cincizeci, o sută de ani, Şloim să meargă iar la Iţic şi să-i spună: „Închipuieşte-ţi, Iţic, fiul meu vrea să se întoarcă înapoi în Isarlîk!"

— Eşti un profet, domnule Sommer! Să nu te-audă fiul matale.

— Astăzi e foarte uşor să fii profet: spune în gura mare adevărul despre ziua de azi şi, peste zece sau o sută de ani, toată lumea va descoperi şi se va minuna de ce mare profet ai putut fi. Noi, evreii, am fost un popor de profeţi, am dat cel mai mare număr de profeţi. Şi Marx ar fi putut să ajungă, avea şi stofă, şi cap: dar, ca orice evreu bogat şi prea învăţat

pe dinafară, a citit Biblia în fugă şi superficial. Nici un profet al nostru nu a prevăzut fericirea, ci numai dezastrele, robiile, pedepsele, ispăşirile cele mai cumplite. Vocaţia neamului meu nu este aceea de a arăta unde şi cum e Fericirea — ce avem noi cu fericirea? cînd am fost noi fericiţi? —, adevărata noastră vocaţie, dacă se mai poate vorbi de aşa ceva, ar fi în a învăţa oamenii să rabde nefericirea, nedreptatea, ghetourile şi diasporele, eventual să încerce să iasă din capcanele istoriei şi a politicii. Marx al nostru a confundat ideea de popor ales (ales pentru jertfe, să fim înţeleşi) cu cea de clasă muncitoare, revoluţionară: din cauza viţelului de aur al capitalismului mondial, nu a putut să vadă boul de aur pe care îl va aduce la putere. Canaanul, unde curg lapte şi miere, l-a confundat cu socialismul intrat în comunism. Dar, fiind numai un biet filosof al istoriei, a uitat de trecerea prin pustiu. Pentru anii acestui pustiu de rătăciri şi speranţe deşarte nu ne-a lăsat nici o preţioasă indicaţie. A uitat, acolo, în Anglia, în Belgia, că oamenii nu sunt la fel, că proştii pot fi mai deştepţi decît înţelepţii, că pumnul şi palma pot fi mai convingătoare decît adevărul, că orice cocoş cîntător de lozinci poate să ajungă să creadă că e Moise coborînd pe Sinai cu tablele unor decrete în mînă. Cunosc un lucru mai groaznic decît acela de a fi ocupat de barbari, şi anume de a fi ocupat de propria barbarie. Doamna Limpi, pe vremea cînd stăteam alături şi fluturam stegulete în aşteptarea orei cînd ne va veni rîndul să trecem prin faţa tribunei celor aleşi, îmi ţinea lecţii de istorie a poporului alutan. Pe vremea aceea încă nu începuse acest sezon neoturcesc în care am căzut acum. Zicea, ţin minte: „Întreaga noastră istorie, miracolul supravieţuirii noastre, constă într-o succesiune de trădări utile făcute la timp". Da. Aşa mi-a spus, nu pot să uit: „I-am trădat pe turci pentru ruşi, pe ruşi pentru turci, pe amîndoi pentru austrieci; i-am trădat şi pe austrieci pentru francezi, şi pe aceştia pentru nemţi. Apoi, în ceasul al doisprezecelea, i-am trădat şi pe nemţi, pentru americani şi ruşi. Dar de această ultimă vitează trădare a noastră s-au folosit numai rușii. Americanii ne-au trădat: bineînțeles, ei abia acum încep istoria lor balcanică." Și acum, dragii mei, nu mai știm pe unde să ne scoatem cămașa, nici nu prea avem cămașă, și, dacă o avem, e cumpărată pe datorie, în valută. Cămașa asta a fost prea aproape de piele, știe mult și multe, nu e cazul să o lăsăm să-și scrie memoriile. Nu?

Pe o stradă prelungă, pietruită, de mahala mic-proletară, cu case strîmbe, joase, cîini răgușiți —, dar cu două șiruri de plopi albi, de o consecvență verticală demnă să converseze de la egal la egal cu cerul acesta de o frumusețe de-a dreptul sfidătoare, evoluam noi, ca trei crai de curte mult prea nouă pentru noi: lume-lume, soro lume; Limpi tăcea. Doar prin brațul ei ce nu mă părăsea simțeam că mă iubește cum nu a iubit nimic și pe nimeni, niciodată. Domnul Sommer, continuînd să se țină de pîntece, părea a fi mult mai înalt, își scosese pălăria, gesticula, ceea ce era înfricoșător, biblic. Ne apropiam de Marea Roșie, trupele faraonului ne urmăreau, nu ne păsa, fericirea nu e decît libertatea de a vorbi, în sclavie, despre propria nefericire.

— ...Și cînd doamna Olimpia îmi înșira trădările absolut obligatorii ale micului ei neam, mie-mi venea să strig către cer: „Mie-mi vorbești?" Din Avraam s-au născut și Hristos, și Mohamed. Tot din el s-au născut și Marx, și Troțki, și Kautsky — și majoritatea ideologilor acestora mai noi, care, în Occident, gîndesc, răz-gîndesc, preagîndesc, negîndesc actuala situație internațională. Eu cred că noi, evreii, avem talent pentru comerț, pentru finanțe, pentru muzică, filosofie, literatură; un uriaș talent pentru religie. Dar pentru politică, pentru comunism-ajuns-la-putere nu avem. Nu știm să umblăm cu puterea, exagerăm în toate, sărim și peste cal. Noi, de-a lungul întregii noastre cumplite Istorii, ne-am apărat de putere. Suntem campioni în defensivă, în fugă: la chef suntem primii care ne îmbătăm, dar și primii care ne trezim rușinați din beție. Așa încît, domnule profesor, hora lumii a rămas

tot la hotarul dintre Vechiul și Noul Testament. Noi am inventat vitrina, reclama, agitația, propaganda. Ilegalitatea, revoluția ca vis, ca un eventual Canaan al celor săraci. Catolicii (uite, toate statele catolice au o pasiune magnetică față de seceră și ciocan) au pregătit în oameni ideea de stat centralizat, de ierarhie, de inchiziție, de infailibilitate, de rug, de eretic, de spovedanie și rugăciune în colectiv: protestanții au contribuit cu critica și autocritica, cu studiul individual, cu munca de lămurire de la om la om; ortodocșii ne-au pus la dispoziție un imens material uman, avînd arse pînă în măduva preistorică a oaselor lor complexul de umilință, robie, ascultare, suferință și durere, ispășire fără de limită a unui păcat originar: a unui păcat originar care nu e nici blestem și nici diavol, e numai masochism și cruzime, minciună și crimă. Dacă voi, alutanii, ați dat cel mai mic procent de fanatici, de „convinși", de intoleranți, asta, să o știi, o datorați fondului păgîn, liberalismului moral al lumii latine. „Vezi? îi spuneam eu doamnei Olimpia, pe vremuri. În partid, orice evreu evoluează spre tipul Troțky și orice creștin, spre tipul Stalin: iată că premisele antisemitismului le-am semănat cu mîna noastră; din această dilemă, cum zice Caragiale, nu putem ieși." Dar mai e ceva: înainte, orice năvălire dușmană venea de dincolo de hotare, de peste munți sau de peste apele de graniță. Mai nou, o dată cu progresul materialist și dialectic al lumii, au loc și năvăliri de sus, din cer; și năvăliri de jos, din pămînt, de sub pămînt. Din cer ne poate pica oricînd pe cap „o idee mîntuitoare". (Toate, absolut toate ideile europene, au sosit avînd în mînă un bici, o sabie sau un pistol.) După „idee", imediat se găsesc trei martiri care mor pentru ea, o sută de „intelectuali" posedați, o mie de mitraliere convinse și cel puțin zece mii de lichele carieriste. Chinezii, în trei mii de ani, nu au fost niciodată cuceriți de năvălitori din afară: chiar dacă au fost învinși, în cîteva sute de ani și-au înghițit învingătorii. Acum, au fost năvăliți și de sus, și de jos, și de astă dată mă îndoiesc că se vor descurca așa cum s-au descurcat cu hanii barbari din Mandschu sau cu cotropitorii niponi. De sub pămînt ne poate apărea OMUL PROVIDENȚIAL, cel care întruchipează și istoria, și religia, și sula și prefectura. Pricepeți? Dacă unui asemenea profet local i se mai adaugă și insolația genială a unei singure idei de sus, paranoia e gata, ocupația fanariotă e pe roate, turcii nici nu trebuie să mai treacă Istrul, îi confecționăm noi, prin mijloace locale, cu fes, cu serai, cu iatagane cu tot... A murit Marele Învățător — Dumnezeu să-l ierte —, s-au născut, în întreaga lume, o puzderie de „diferențiale", nu divine, ci creștine. Nu e de mirare că proștii au devenit deștepți, că deștepții s-au prostit di tăt; țăranii sunt orășeni, orășenii sunt țărani; popii sunt atei și ateii devin tot mai credincioși; femeile sunt bărbați, iar bărbații sunt ca muierile; copiii vorbesc ca oamenii mari, iar cei mari vorbesc ca și copiii. S-a schimbat ceva în soare, în constituția aerului, în cîmpul neurotic al materiei, în însăși formula tainică a dumnezeirii; nu vorbim cum gîndim, nu scriem cum vorbim, nu gîndim cum am vrea — sau cum ar trebui — să gîndim, a apărut și se conjugă la toate modurile verbul „a negîndi", a dispărut cuvîntul „cinste" și a apărut cuvîntul „omenie", dar acesta nu e cuvînt, ci o decorație la care au dreptul doar unii, cei mai buni dintre cei mai buni, cei mai nebuni dintre cei mai înnebuniți. Și așa mai departe... Domnule profesor, înainte de a fi făcut planul revoluției mondiale, trebuia studiată problema asta a puterii: ce efect are această putere — a fotoliului, a pistolului, a sceptrului — asupra unor indivizi scoși la primă generație din iobăgie sau lumpenbalcanie, și urcați repede în posturi amețitoare. Forța asta care urcă prin fotoliu, prin fundul îngrășat, spre capul care se crede dintr-odată alesul poporului, poporul însuși, zeul și Dumnezeul atotștiutor al lumii; forța asta care poate îmbolnăvi de cezarie pe oricine, de la ultimul motoflete rural pînă la fizicianul atomist, forța asta poate să transforme, în numai o generație, în numai zece ani, un om din popor într-un tiran sau satrap feroce, absolut rupt de mase și de realități... Omul e cauza tuturor eșecurilor — fiindcă are tendința să-și transforme semenii în simple mijloace ale exercitării vanității sau puterii sale. Socialism înseamnă totul pentru om. Socialismul nostru înseamnă totul pentru omul nostru la putere... Vînd castraveți unui grădinar, domnule profesor, dar trebuie să-mi descarc sufletul. Sper că ai observat că politica nu e bună conducătoare nici de dragoste și nici de adevăr, nici de căldură și nici de cultură. Religia, cu toate defectele ei, era. Lumea are nevoie astăzi de o morală, înainte de filosofie, drept, religie sau știință. De o morală a adevărului simplu, a binelui simplu, a dreptății simple. De o morală care să-i controleze și pe suverani, și pe măturătorii de stradă. E un vis, ce altceva e viața decît o investiție păguboasă în vise din ce în ce mai utopice? Astea i le spun eu în fiecare seară fiului meu, care e și deștept, și prost, și călău, și victimă, și evreu, și antisemit. Astea i le spun și domnului profesor Karl Marx, dascălul tinereților mele, în nopțile în care fie că nu dorm fiindcă mi-e frică, fie că mi-e frică fiindcă nu pot dormi. Confunzi, îi spun, oul cu găina și găina cu omleta pe care nu o mai avem. Nu orice schimbare este transformare, nu orice transformare este și dezvoltare, nu orice dezvoltare înseamnă și progres; nu orice progres duce la civilizație, nu orice civilizație înseamnă omenie. Și nici chiar orice omenie nu e totdeauna dreaptă, nici orice dreptate nu e totdeauna democrată sau de valoare: și valorile pot să nu ducă spre bun-simț, spre lumină, spre mîntuire... Azi, ați văzut? toți cei pe care i-am lăsat să se certe la ședință — la ședința unde era să ne lăsăm pielea — sunt, fără excepție, în felul lor, deosebit de dăștepți, selecționați de dăștepți. Dar, din păcate, dăștept nu înseamnă inteligent, inteligent nu înseamnă rezoneur, rezonarea nu înseamnă meditație, meditația nu înseamnă știință, știința nu înseamnă înțelegere, înțelegerea nu înseamnă cunoaștere, cunoașterea nu înseamnă contemplație și așa mai departe. Nu orice concluzie este și o soluție, 90% din soluțiile de azi înseamnă crize, șomaj, foamete, cataclism atomic oricînd posibil. Între timp, toți marxiștii de tip european ajung niște momîi sau niște rable: paralel, ca să nu se strice echilibrul lumii, președinții americani (și nu numai cei americani) sunt din ce în ce mai naivi și mai orbi. Chiar dacă se alege unul mai acătării, este pe loc împușcat, ca nu cumva atlantizii să se vindece de mongoloidism. Așa că am toate motivele să-i spun de la obraz: frate Karlie, ne-ai băgat în rahatul ăsta cît Himalaia, fii bun și arată-ne calea de ieșire din pivnițe. Ai fost un liberal, un visător antidogmatic, un uriaș suflet generos (chiar dacă în copilărie o obligai pe sora ta să înghită scîrnă de cal); acum însă taci, ți s-a făcut și ție frică, ți-ai făcut și tu cerere de plecare în Israel. Ca să lucrezi anonim într-un chibuț socialist. Dar nu vei lucra, îi spun, ci vei fi soldat; și nu vei rămîne soldat pașnic, ci vei fi dus într-un război; și nu într-un război de apărare sau eliberare, ci într-unul care nici Dumnezeu nu știe nici cînd se va termina, nici cum se va termina. Așa că stăm bine, iubite domnule profesor. Eu, mîine, voi afișa la primărie, pe o pînză uriașă, această ultimă, cea mai adevărată lozincă din opera Lui: „Pentru noi, comunismul nu este o stare care trebuie creată, un ideal căruia va trebui să i se conformeze libertatea. *Noi numim comunism mișcarea reală care suprimă starea actuală!*“

— Care suprimă starea...? Starea actuală? repetarăm ca în transă și eu, și Limpi.

— Da. Și aș indica și sursa: Marx și Engels, *Ideologia germană*. Ce ziceți? Nu aș fi pe loc spînzurat? Nu aș deveni un agitator revizionist, stîngist, oportunist, anarhist, sindicalist, egalitarist, miciurinist, petrachelupist, berlinguerist etcetera? Jumătate din lume știe ce nu vrea, cealaltă jumătate știe pe cine nu vrea — dar, din nefericire, pentru cei rămași suspendați între capitalismul bogaților și socialismul constructor de robii și sărăcie nu există nici o lumină, nici o soluție. Aici suntem aranjați pe cel puțin trei generații. Ca să înlăturăm relele unei dictaturi ignorante și îngîmfate, va trebui să menținem dictatura, pentru a putea combate ignoranța și îngîmfarea copiilor pe care

i-am crescut fără oxigen și fără libertate. Văd că nu mă credeți — vă înțeleg, limba voastră abia de o sută de ani a mușcat din agurida politicii, strepezirea dinților abia urmează. Dar eu? Chiar dacă aș mai fi ceea ce am fost, chiar dacă, să zicem, aș găsi curajul și drumul ca să mă duc sus de tot și să spun în gura mare exact ce v-am spus vouă aici, credeți că aș rezolva ceva? Uitați-vă la mine, vedeți că numai cu o mînă gesticulez, numai cu o mînă arăt spre cer: cu cealaltă mă țin de burtă. Voi credeți că mă doare burta. Ei bine, aflați că nu mă doare nici un fel de burtă, dar, de fiecare dată cînd mă izbesc de oamenii Osmanului, unul din ei, căruia îi sunt deosebit de drag, îmi taie cureaua de la pantaloni. Poftim. Acasă am zece curele tăiate, pot să mă duc încins cu sîrmă, sfoară, cablu, eu tot ținîndu-mi așa pantalonii mă întorc în oraș și acasă. Nu vă jenați, mă voi lega cu cravata. E vina mea că nu am prevăzut briceagul revoluționar al alter-ego-ului din paza panosmană. Trăiască Libertatea, trăiască Demnitatea, jos pantalonii! Dragii mei, ispășesc păcatele de vanitate și vis al neamului meu răspătimit, nimic, nici o curea tăiată, nici un picior în spate nu mă absolvă de vina de a fi crezut orbește în El. Orice dogmă e setoasă de sînge, o revoluție nu-și mănîncă numai copiii, dar îi face de rîs pe nepoți și de plîns pe strănepoți. Iar pe cei care mai supraviețuim sutelor de revizuiri antirevizioniste, ne obligă să umblăm prin lume cu cureaua tăiată de către un tătar netăiat împrejur. (Gura bate fundul, doamnă Limpi, eu sunt singur de vină: i-am spus odată tovarășului cîrcserdar de la pașapoarte că fericirea noastră e ca un cuțit fără lamă căruia nu-i lipsește decît mînerul: a înțeles — și de atunci, de fiecare dată, în felul său, îmi dovedește că acest cuțit are și lamă, și mîner.) Domnule profesor, ai ținut o conferință sublimă, mi-a mers la inimă, aveam datoria să nu-ți rămîn dator: ți-am ținut și eu o conferință, care de fapt e o simplă lamentație de jidov amărît ajuns la rîul Vavilonului, unde nu are voie nici să șadă, nici să plîngă, nici să ceară cuvîntul... Asta e! Suntem ultimii „marxiști" din acest mare sat universitar, vai de capul nostru. Balul continuă, ciorba viitorului nostru e pusă pe foc, în cîteva zile vom vedea cine pe cine mănîncă, cine pe cine bagă în oală... Îmi vine să cînt psalmi, să joc purim-șpielúri. La noapte îl voi obliga pe fiul meu să-mi citească din Ezechiel... Sărut mîna, doamnă Olimpia, vă salut cu respect, domnule profesor, gute Nacht, șalom, dosvidanie...!

Ca un fum albastru, silueta tragică a prietenului nostru se topi în perspectiva deznădăjduită a acestei ulițe de mahala; plopii își clătinau vîrfurile mai mult în semn de neputință și mirare, decît atinse de brizele îndepărtatelor păduri și ape; luna întîrzia să răsară, totuși lumina ce cobora din cer părea albastră, părea de catedrală, părea transparentă ca liniștea din filmele subacvatice. Limpi îmi slobozi brațul, urma căldurii ei o simțeam ca un desen pe piele. Îmi arătă poarta grea a cimitirului vechi, întrebîndu-mă din ochi: intrăm?

Intrarăm. Furăm primiți discret, fără vorbe, fără ifose, cu multă căldură și simplitate. Spre deosebire de orașul vechi, cu străzi cotind capricios, cu acea totală lipsă de ordine și disciplină ce caracterizează levantul, cu casele stînd șui, curțile înfipte oblic în străzi, cu grădinile cînd năvălind, cînd retrăgîndu-se cine știe unde (dezordinea aceasta urbanistică trădînd individualismul rural, fantezia și vanitatea refractară a proprietarilor, un fel de refuz al alinierii și ordinii, liberalismul arhaic al sîc-sîcului față de primărie, față de vecini, față de lumea întreagă, dar și dosirea, camuflarea fațadei, ca și cînd toată bunăstarea, cîtă era, trebuia ascunsă de perceptori, stat, dușmani) — aici, în cimitirul vechi, ne întîmpina o ordine severă, o discretă și mîndră liniște, un aer distins de comoditate și grație. Am văzut (în filme) cimitire engleze, sobre și tăcute, cimitire italiene, grandilocvent și țipat solemne; nu pot să uit umilele țintirimuri din satele nordice, mirosind a levănțică și busuioc, cu morminte înalte, năpădite de iarbă, cu babe și copii, cu iezi săltînd peste aceste movile de umilitate și cosmică resemnare, cu cruci de lemn vopsite vesel, înfipte strîmb la căpătîie, arătînd de departe ca pălăriile date pe ceafă ale chefliilor; fără garduri, satul prelungindu-se în țintirimul lui, iar acesta pierzîndu-se în peisaj, topindu-se duios și în sus, și în jos, ca o nimicnicie, ca un hotar de nimeni contestat, vag, păgîn-creștin, oale și ulcele, Dumnezeu cu mila. Aici și acum, în vechiul cimitir al vechiului tîrg, eram musafirii neașteptați ai secolului trecut. Mică și serioasă burghezie, din ovalele paralele ale fotografiilor, abia o întrezăream, dar bănuiam privirea multor tați și a unor mume care au avut mulți copii, multe griji, multă decență, multă mîndră simplitate și cumsecădenie: multă frică, nu de Dumnezeu, ci de rușine și de memoria urmașilor. Pretenția galantă a marmurelor părea temperată de veto-ul greu ce-l aveau și aici pămîntul, țărîna, lutul. Mirosea a grădină-acasă-la-Mama, cu un ușor plus de biserică măruntă, plină de copii și de nuntași încremeniți în stop-cadrul unei veșnicii meritate. În orice caz, spectacolul alb al acestei liniști cadastrate, poezia naiv-tristă, ridicolă uneori, a epitafurilor (avînd ceva din parfumul desuet al carnetelor cu suveniruri ale bunicilor noastre), dar mai ales teribila istoricitate anistorică, absolut categorica *„hic mortui vivunt!"*, ne purtau pe alei de parcă un ghid necunoscut, ușor jignit, încerca timid și cu sobrietate să ne dovedească, indirect, că i-am judecat greșit, că i-am ignorat și i-am vorbit de rău fără să-i cunoaștem. „Iată cum am fost noi, iată cum suntem și cum rămînem, iată cum nu veți fi voi niciodată: nu avem nici cea mai mică vină pentru ceea ce se întîmplă acum cu voi. Fiecare trăiește așa cum va muri, fiecare are moartea pe care o merită! Noi, aici, suntem între noi, ne știm, ne respectăm. Liniște! Gura! Să vă fie rușine, netrebnici ce sunteți!"

Limpi se așeză obosită pe o lespede albă. Mă uitam la ea din profil. Își scosese ochelarii, semăna acum cu propriul ei portret dinăuntrul meu. Știam, simțeam că acum își aude pîntecul pustiu, jeluirea metafizică a ovarelor ei fără de fruct: „Cine are să ne îngroape?

Cine ne va pomeni, cine va veni să curețe de buruieni locul sub care ne vom dormi singurătatea?“ Dar albastrul ceresc al nopții și albele pietre ale acestui imens țintirim alunga de lîngă noi umbrele de plumb ale disperării. Aici era bine, aici eram acasă, aici nu ne mai temeam. Aici putem să tăcem, nu trebuie să luăm cuvîntul, nu avem nevoie să ne apărăm. Orașul, sub o geană roșie, părea mocnind sub cenușă. Miasmele lui, mușcătoare și rele, nu puteau pătrunde aici. (Eram trecut mult peste cincizeci de ani, Limpi avea și ea patruzeci și cinci: pe Telemac ar fi trebuit să-l concepem înainte ca eu să fi plecat, pentru zece ani, spre Troia mea absurdă. Acum, eram bătrîni, obosiți, dragostea noastră nu era decît un paliativ, o formă a singurătății în doi, o lucidă disperare și o rău disimulată frică de oameni și bătrînețe. Ne țineam de mînă ca să trecem prin codrul cel rău, ne țineam de mînă ca să putem călca peste pragul de taină al camerei negre; stăteam spate în spate ca să ne putem apăra de lupi, cîini, șerpi, scorpioni, oameni. „Bărbate, îmi spunea ea în momentele de hazoasă amărăciune, acum totul depinde dacă reușim să ne aranjăm tusele și junghiul pe aceeași lungime de undă. Nu ne interesează, nu ne mai interesează Istoria: nu ne interesează, nu ne mai interesează nici viitorul luminos: doar marmelada și tricolorul, panificația și vinalcoolul, și îi dăm în mama lor pe ăi de ne c... tumna în acest secol, și tumna în acest rahat de pace turco-rusă. Gura — și la mai mic!“)

Ca în vis, auzeam de departe fanfara de țigani gușați cu care se îngropau aici, în fiecare zi, după-masa la ora 4, morții, sub privirile curioase și comentariile vesele ale gaițelor acestui tîrg plin de pișicheri și pușlamale. Poltronii, șmecherii, juveții, gogoșăresele, ginecologii, miticii, farfurizii, cațavencii, palicarii, nastratinii, bișnițarii liberali, bișnițarii oficiali, scatofagii din divan, scatofagii din presă, scatofagii ezoterici, pachidermii poetici, saurienii curlingăi, veșnic-învinșii, avocățeii, cîinii, învingătorii pereni, pușcăriașii voluntari, paznicii de silă, paznicii fără voie, lichelele profesioniste, lichelele amatoare, lichelele emerite, ticăloșii cretini, ticăloșii cretinizați, ticăloșii de geniu, doctor-docenții, logovorii, logomachii, membrii, nemembrii, foștii, țiganii, țigăniții, popii analfabetizați, arhimandriții contabili, coloneii-colonei, coloneii-berze-albastre, bîrfitorii, curvele (de votcă, whisky, patrie, ciupeală, turism), fecioarele obosite, mamele divorțate, tații muieratici, lași și bețivi, cei zece mii de ingineri nerentabili, cele zece mii de pupitre loto-prono, cei două sute de mii de țărani plecați din sat, dar încă neajunși în urbanitate, dascălii cenzori, dăscălițele agitatoare, militarii civili, civilii-militari, recruții tunși, recruții netunși, damele cu relații, peștii cu carnet, actorii născuți, actorii făcuți, actorii megafoane imnice, bătuții la cap, bătuții la fund, tras-împinșii, schizofrenicii de carieră, băgătorii de seamă, turnătorii de toate gradele, de toate speciile, dispecerii de prostietate, impotenții timpurii, onaniștii convinși, oligofrenii directori de editură, fabuliștii voiajați, cumnații, nașii, nepoții, mătușile bune, mătușile nebune, muritorii de foame, muritorii sătui de viață, specialiștii, specialiștii cu carte, urmăriții, urmăritorii, temuții, temătorii, copiii, copiii educați, copiii just educați, fetele, fetele frumoase și triste, triste și frumoase, tovarășii de la raia, tovarășii din divan, tovarășii de la Înalta Poartă, portretul Lui, portretul Ei, cărțile Lui, cărțile Ei, evul Lui, evul Ei, cuvintele Libertate, Independență, Demnitate, slavă, slavă, slavă... Plutind ca niște mărețe stihii, umbrele unor jecmănitori de altădată veneau să se adauge jecmănitorilor de astăzi: mavrocordații, ghiculeștii, suții, calimachii, caragii, cantacuzinii, moruzii, mavroghenii, hangerliii, ipsilanții. Aceștia nu păreau a avea acces în incinta acestei ogrăzi curate și severe. Aici nu era nevoie de acte și documente, aici nu se rîcîiau palimpseste. Viața e umbră, e și vis — cu condiția să fii serios, să fii cinstit, să mori respectat de vecini, de copii și chiar de dușmani.

Nici o pasăre nu tăia cerul vitraliu. Stelele scăpărau ca în copilărie, basmele și candelele erau pe aproape. Limpi își ștergea cîteva lacrimi; mama ei se odihnea, nu de multă vreme, sub o salcie argintie, alături de zece-douăzeci de babe și moșnegi țărani din imensa ei familie.

Se întorcea în crug luceafărul de seară cînd am ieșit pe poarta acestui sacru loc, îndreptîndu-ne, fără să ne vorbim, spre casă. În fața agiei observarăm o neobișnuită agitație a șoferilor cu mașini negre și numere mici: însemna că ședința nu se terminase. Fusese, probabil, lărgită, noi nu am servit decît ca drojdie. Aluatul, acum, creștea, creștea.

Adormirăm îmbrățișați ca doi speriați de pe o plută a Meduzei ce abia fusese lăsată la apă. Fără vise, fără tresăriri: ca acele fericite ierbivore pe care bunul Dumnezeu le-a făcut în așa fel încît, de îndată ce au scăpat din ghearele tigrului prea vărgat, uită de spaima prin care trecuseră; pot să pască, să iubească, să doarmă de parcă nici nu ar exista gheare, dinți, de parcă pădurea lumii ar fi fără fiare, numai cu ierburi și flori, cu ape și copaci umbroși.

Capitolul al IX-lea

În care se meditează despre educația onirică prin pijamalele în dungi zebrate. Apoi, eroul nostru compune cotidianul său articol de fond stînd de vorbă, în imaginație, exact cu cine nu ascultă de nimeni. Demonstrîndu-se diferența dintre puii crescuți în ogradă țărănească și cei produși industrial în găinăriile de stat, doamna Olimpia trage cîteva alarmante concluzii, trecînd prin piață și aprinzînd lumînări într-o biserică dosită.

Nu pot să sufăr pijamalele vărgate. Nu știu cine a fost cretinul care le-a inventat, nu ar strica să i se facă fișa psihanalitică, precis s-ar descoperi că era un sado-masochist încă nedepistat. La pîrnaie, eram circa zece mii de oameni ce lucram la piramide. Seara ne dezbrăcam de zeghea vărgată, culcîndu-ne pe priciuri ca sardelele, dar fiecare în cămașa și izmenele mai mult sau mai puțin albe. Pe cînd acum, cunoscînd monotonia lenjeriei de stat, nu-mi era deloc greu să-mi imaginez un oraș întreg de bărbați încă liberi culcîndu-se, spre a-și face somnul permis și obligatoriu, în aceste uniforme ale robiei internaționale. (Femeile — deși au acceptat, temporar, pijamaua masculină — evită instinctiv modelele zebrate: preferă cele cu rățuște, floricele, ciupercuțe, michi-mauși — și bine fac.) Știu din surse demne de încredere că procurorii, anchetatorii, paznicii, miniștrii de interior se feresc ca de foc de pijamalele în dungi, asta le amintește exact de ce trebuie să uite ca să poată adormi. Nebunul de Fronius, colegul meu de la catedra de psihologie experimentală, încercînd să-mi explice odată cauzele lașității generațiilor postbelice, făcea apel la teoria educației prenatale, susținînd că un copil conceput de un bărbat în pijama vărgată cu o femeie care în tot timpul sarcinii se culcă lîngă un cetățean în pijama vărgată, fiind și obligată să spele și să calce aceste pijamale vărgate, nu se poate să nu engrameze în morula ce i se dezvoltă sub inimă *imago*-ul amenințător al spaimei de haina vărgată, de pușcărie, de culpa leprologică. Nu am avut decît cîteva zeci de ilegaliști închiși, în schimb avem o sută de filme în care mii de erori în haine vărgate stau după gratii și tînjesc după libertate și nouă ordine europeană. Nu cred că Fronius avea totală dreptate. Personal, am oroare de tot ce e vărgat, fără să mă justific am dat pur și simplu ordin nevestei mele: dormim amîndoi în cămăși țărănești, lungi, cu rîuri roșii-negre. Înainte de a-și îmbrăca uniforma de confecții a hainelor civile „de oraș", țăranul care vine de la țară și din costumul național cunoaște o fază tulbure și dramatică ce începe cu urletul brigadierului, spălatul pe dinți și dormitul în pijamaua obligatorie. Dacă, de pildă, vine maică-sa să-l vadă la cămin sau baracă, i se întoarce bietei femei stomacul pe dos de groază, văzîndu-și feciorul „și tuns, și în pijómă". E cît se poate de logic (și psihologic) ca o carieră prin muncă și pentru muncă să înceapă cu îmbrăcarea pijamalei de noapte și să se sfîrșească cu schimbarea acesteia în zeghe zi-lumină. Țiganii se culcă goi, doar cei fuduli și proști își îmbracă pijamaua cînd ies dimineața la soare, și asta numai ca să crape ochii vecinilor de invidie. Nu e de mirare că în limba ghiveci a mahalalelor noastre se aude tot mai des apelativul „Vărgatule!" în loc de „Bărbatule!". Frica silnică de viață e teribil de înrudită cu munca silnică, tot pentru viață, legătura simbolică dintre ele stabilind-o această pijama în dungi, atît de caracteristică design-ului social al deceniilor postbelice.

Am o mare încredere în somn, în legile și miracolele ascunse în activitatea noastră cerebrală din timpul în care dormim. Rațiunea — care ne-a civilizat în așa hal, încît acum suntem obligați să căutăm alte planete, în vederea unei eventuale migrații a celor aleși, de pe această Terra minată și infestată — va trebui în viitor să investească mai mult în cercetarea viselor. Am impresia că, în această privință, primitivii, țăranii, copiii sunt considerabil mai avansați decît chiar The Massachusets-Lomonosov Institute for tehnical researches. Nu pot să uit lucrarea celui mai idiot (dar și celui mai genial) dintre foștii mei studenți: parcă-l chema Ramon sau Negon, nu sunt sigur. Acesta susținea, în cadrul seminarului meu închinat „dramei cu turn", cum că anumite triburi boșimane, din cele mai primitive din lume (unele din ele ignorînd chiar și focul), trăiesc foarte fericite, în felul lor, numai și numai datorită faptului că ele consideră adevărata lor viață nu pe cea din timpul zilei (în care se tîrăsc mizeri, în căutare de viermi, omizi, muguri și rădăcini ce le alcătuiesc hrana), ci viața lor din timpul nopții: mai precis, *somnul.* Încep să se înveselească abia cu venirea serii. Se pregătesc pentru somn ca pentru un miracol, ca pentru un magic eveniment. Visul constituie rostul vieții, în timpul visului sunt liberi, fericiți, fantastici. Sărută pămîntul (mama tuturor viselor), se culcă împreună cu sentimentul religios al așteptării, al revelației, și visează, visează, visează. Toată dimineața ce urmează nu fac decît să încerce să-și povestească — amuzîndu-se colosal — visele ce le-au avut fiecare în parte. Consideră drept cel mai rău semn cînd doi sau chiar trei dintre ei au avut același vis: asta înseamnă cutremur, furtună, năvălirea tăietorilor de capete din insula sau arhipelagul vecin. Întregul lor limbaj este format din și pentru aceste vise. Nu au cuvînt, de pildă, pentru băț, ciomag sau suliță: toate acestea, la un loc, se cheamă „mu-mu"; dar tot prin „mu-mu", spus cu altă gesticulație sau mimică, sunt denumite și prăzile sau victimele instrumentelor de mai sus. În schimb, au o sută de termeni numai pentru forma de vis pe care au avut-o sau au visat s-o aibă în timpul nopții.

Pe vremea cînd mi se prezenta această bizară teză, eu treceam prin faza mea albastră, neokantiană: afirmațiile famulusului meu mă scoteau din sărite, mă jigneau chiar. Nu mă refer la boșimani, povestea aceasta se mai poate înghiți, gîndeam atunci: dar Ramon (sau Negon) îndrăznea să susțină că întreaga noastră cultură occidentală nu este decît un substitut, *faut* de *mieux*, al visului, al capacității de a visa, un jalnic *Ersatz* al lui *homo fictus*, devenit, spre marea sa nefericire, *homo faber*. Credeam în aperceptiile transcendentale, consideram categoriile aristotelice ca fiind sacre. Cum puteam să admit o teză ce deriva Cultura din visul unei omeniri în stare și grație primitivă, o teză ce considera că cel mai savant fizician, sau artist, sau politician modern nu folosește, cînd activează la maximumul genialității sale, mai mult de zece, maximum cincisprezece la sută din capacitatea posibilă a sistemului său nervos — în timp ce un primitiv, dormind într-o peșteră, visînd cai verzi pe pereți (să zicem!), angajează în acest subconștient act peste 75% din neuronii, dendritele, axonii săi. Dar nu asta m-a înfuriat de fapt: ci aserțiunea din concluziile lui cum că acești primitivi onirici nu cunoșteau minciuna, fiind incapabili de minciună și în afara actului ce se acoperă prin verbul „a minți". Minciuna, susținea studentul meu, apare o dată cu răsăritul soarelui, cu trezirea din somn. Cultura, în esența ei, rămîne o stare de visare colectivă, civilizația fiind coșmarul ce ar începe din clipa în care apare prima minciună: de pildă, dobitocia aceea hegeliană care afirmă că tot ce este real este și rațional (și invers), cînd, de fapt, tot ce e real e și ireal, deci mincinos. Omul sincer și naiv își visează originile, zeii, marile cataclisme ale speciei sale: el are „utopii" (vise), sau „distopii" (coșmaruri), tocmai fiindcă e o ființă monotropă. În clipa în care, să zicem, se politropiază, apare știința, dar se plătește pentru ea o imensă vamă de minciuni: toate utopiile și distopiile proiectate spre viitor ne scot, de fapt, din vis, din paradis, și ne mută cu forța în cincinalele falselor statistici, falselor lozinci, falșilor eroi sau zei. Aceștia vin din neantul istoriei ca să umple golul căscat prin raclarea omului modern de capacitatea primitivă de a visa liber, gratuit, de dragul nopții, folosind, cum s-ar spune, somnul la toți indicii, parametrii anteplanificați.

În cămașa mea de noapte (albă, lungă, brodată în cruce cu arnici roșu și negru), în cea de-a treia zi după scripturi — adică după neuitata ședință din pivnița conspirativă a divanului de cultură) mă simțeam... așa și așa. Priveam pe geam, peste oraș, umplîndu-mi ființa cu vuietul dumnezeiesc pe care îl produce joaca liberă a copiilor: liberă și neangajată, finalitate fără scop, „*Zweckmässigkeit ohne Zweck*", ar zice Kant. Vibra aerul, copacii se bucurau de soare, de păsări, de primăvară; dincolo de centura de coșuri și fumuri ale uzinelor și fabricilor (nefuncționînd, deocamdată la toți indicii și parametrii anteplanificați, dar pe calea cea mai bună ca, pînă la sfîrșitul deceniului, să recupereze întîrzierile și rămînerile în urmă etc.), presimțeam molcoma și așezata perfidie a Bărăganului. Știe el ce știe: la toamnă, iar nu vom număra boboci: vom justifica prin „motive obiective" pentru ce jumătate din recoltă va rămîne pe cîmp sau va aștepta, sub ploaie, pe rampe, încărcarea în niște vagoane rătăcite sau în niște silozuri plecate în turneu cu cîntece și jocuri de viață nouă, dar strămoșească. Invidiez sincer popoarele vecine și prietene care, mai puțin puritane decît ildefimii și solimanii noștri, au amenajat pe lîngă fiecare gară sau siloz cîte o făbricuță de votcă. Pentru orice eventualitate. Votca se vinde pe dolari grei în țările capitaliste, tîmpește exact pe cine trebuie, în schimb, ne permite să cumpărăm hîrtie fotografică specială cu care să putem fotografia, din cosmos, starea sufletească a industriei și agriculturii celei mai înaintate. Se întîmplă un ciudat fenomen, care, prin repetare, devine un simptom aproape specific. Ne înecăm ca țiganul la mal, obosim, sau ne plictisim, sau încurcăm borcanele, exact cînd e momentul să culegem și să fructificăm rodul muncii de peste întreg anul. La cules, transport, depozitat și conservat — se pierde peste jumătate din darul acestui pămînt. Cum? Nu e cazul ca tocmai eu să explic acest nonsens economic, devenit baladă și legendă prin satele dimprejurul nostru. Peștele se împute de unde se împute, dar de ce o feștelim totdeauna toamna e mai greu de aflat și mai greu de combătut.

Eram într-o deltă hiperbogată, construiam un imens dig, în condiții asiro-babiloniene. Totuși, cei care aveam licențe sau doctorate eram scoși uneori la ultramodernele crescătorii de porci mangalițe: acești porci locuiau în niște apartamente cu apă, canalizare, o minune! În comparație cu noi, diferența era cam cît de la bordei la vila cu iederă. Porcilor li se administrau peniciline, în timp ce noi nu aveam dreptul nici măcar la o bulină de aspirină sau talazol; porcii, înainte de a intra în cotețele lor regale, treceau cu delicatele lor copite (unse cu vaseline speciale de niște foști medici veterinari, universitari cu tratate traduse și în rusește) printr-o baie de nu știu ce, pentru dezinfectare. Erau stropiți dimineața, îmbăiați la amiazi, spălați spre seară cu furtunul. Porcii erau frumoși: deși ne disprețuiau profund, noi îi admiram și-i iubeam. Erau ca și copiii noștri, ei se bucurau de binefacerile pe care noi le pierduserăm definitiv. Buun. Dar venea toamna și, într-o zi, pe un braț leneș al Istrului gălbui, apăreau zece bacuri vechi, destinate, înainte de primul război mondial, transportului de cereale. Aveam ordin să încărcăm o mie de porci în aceste șalande. Amenințați cu pușca, timp de trei zile, tot încărcam splendidele noastre opere: pe fundul bacului încăpeau maximum treizeci de exemplare de „tineret porcin" (90 de kilograme în medie). Dar ordinul era ca în fiecare bac să încărcăm cîte o sută. La protestele noastre că așa ceva e o crimă, au răspuns: „așa e ordinul, așa-l executăm". Trei ofițeri superiori, tuciurii și cu ochi injectați de disciplină, au asistat la încărcarea fiecărui porc în parte. „Tineretul" guița cumplit, era suficient de inteligent ca să-și presimtă moartea. Am dat drumul pe niște jgheaburi improvizate (Istrul era scăzut, faleza destul de înaltă) la o mie de porci în nu știu cîte cale, afunde fiecare de circa zece metri. Îi încărcam, unul peste altul, cam pe cinci straturi, așa cum ai încărca un coș cu nuci. Nici nu terminam de „umplut" cala, că exemplarele de jos erau deja sufocate. Ca să nu se audă guițatul de moarte al celor care se zbăteau (ca într-o cameră de gazare), am pus capacele de tablă groasă. Șefii erau veseli, fiecare se alesese cu cîte cinci porci vii. Remorcherul întîrzia. Noi, bieții ivani denisovici legați sufletește de fructele muncii și dragostei noastre, plîngeam de mila odraslelor condamnate la o atît de crudă murire. Viața mergea înainte. Dacă, a doua zi, sergentul veterinar, inspectînd animalele din crescătorie, descoperea vreun tînăr porcin fără copitele unse, respectivul deținut primea zece lovituri de cravașă la fund, plus că i se tăia dreptul la marmeladă pe trei zile. (Am văzut, în acei doi sau trei ani în care am lucrat în agricultură, munți de ceapă calitatea-ntîi lux putrezind în silozuri prost făcute, sute de vagoane de cartofi sau sfeclă furajeră intrate în fermentație, deși era îngropate reglementar în silozuri subterane, bine aerisite. Pe distanță de kilometri, primăvara duhnea a cereale alterate, a alcool provenit din aceste fermentări subterane. Am avut colegi țărani care se întorceau bolnavi de la lucru: îngropau viței de rasă care, din cauza unei greșite înțărcări, mureau de foame sau intoxicați. Nu conta, nu am auzit de nici un administrator care să fie pedepsit sau măcar înlocuit.) Întrebînd eu, la cîrciumă, un venerabil director la o fabrică de mobilă (ce căuta o fabrică de mobilă într-o regiune minieră nu știu) cum se descurcă, mi-a spus, în linii mari, cam următoarele „Tăiem, domnule, trei munți de păduri bătrîne. Facem scînduri, le uscăm tehnologic, le croim, le sculptăm: fabricăm mobilă stil, pe care foarte greu reușim să o vindem, pe preț de subcost, în electoratele unite ale Schlaraffenlandului. Pe mărcile obținute, doi alutani cu aere de viezuri-cumnați, cumpără o linie tehnologică de fabricat mașini de împădurire mecanizată. Perfect. Abia cînd această linie începe să producă, cei din minister (deși au primit zeci de rapoarte în această direcție) constată cu amărăciune că automatele noastre de împădurire au toate calitățile din lume, sunt și teribil de frumoase și exponabile, doar că... nu se pot urca pe munți și nici pe dealurile despădurite. Ce facem? Trimitem alți doi cumnați-viezuri în Africa, să caute piețe pentru împăduritori. Găsesc. Dar șmecheriții africani vor să

ACADEMIA ROMÂNĂ

ne plătească aceste mașini cu... mobilă stil sculptată, pe care au primit-o de la alemani, în contul lemnului lor de teck. Între timp, alți cumnați studiază în Arabia Saudită problema adaptării mașinilor noastre de împădurit brazi la condițiile de climă și valută de aici. Și așa mai departe, *in saecula saeculorum, amen...*"

Cu aceste, desigur, răutăcioase și total fanteziste „bîrfe", considerai terminat *articolul de fond* pe dimineața aceasta. Rozariul critic al litaniei *pro patria* rostite pe dinăuntru suplinește, în condiții din ce în ce mai paupere, lipsa unei prese lizibile, întreținînd funcțiunile hormonale ale glandelor politice reale, dar potențînd, paralel, și nivelul de agresivitate, mută și pasivă, a bravei noastre mase de muncitori, țărani, intelectuali etcetera. Indiferent de naționalitate, convingeri politice sau religioase. Cred că 75% din francezi sau austrieci (de pildă) nu citesc deloc ziare, nu se interesează de politică, îi doare pe ei în cot de ce e și de ce nu e în capul președintelui lor. Pe cînd la noi, peste 90% din populație scrie zilnic, pe dinăuntru, cel puțin unul sau două articole critice de fond. Ultimul grăjdar, cea mai năcăjită mulgătoare sau dăscăliță stă de vorbă (tot pe dinăuntru, sau în cerc foarte închis) cel puțin o oră pe zi direct cu Suleimanul Magnific de la Înalta Poartă — și chiar cu cel de la Sublima Poartă. Nu sunt un mistic exagerat, nu am o inițiere deosebită în magie sau alchimie: totuși, mai ales de cînd mănînc o pîine în acest colț de lume bizantină, pe nesimțite, am ajuns la absurda certitudine că, dacă douăzeci de milioane de garabeți fricoși, blegi și atoateaplaudatori șoptesc cotidian, cu ochii la cer, în unanimitate absolută, „vai de fundul nostru!", conform unei materialist-spiritualiste blestemății, se ajunge real și rațional la pătratul acestui vai. Astfel se explică și faptul că nimeni din afară nu ne poate înțelege și nici pătrunde. Ziariștilor străini noi le apărem supuși, resemnați, total tîmpiți. Ei ne apar cretini, picați din lună, total în pom. Noi suntem înaintea lor cu un secol în ceea ce privește trăirea practică a Răului, ei sunt înaintea noastră cu alt secol în judecarea din

afară a acestui Rău. Între noi și ei sunt subistoria, antiistoria, contratimpul afectiv: blestemele, răbdarea, „lunga durată" a măcinării pe dedesubt, freaticele lucrături prin care materia (la noi, pămîntul, minele, petrolul, lemnul etc.) în alianță cu tovarășul de drumnedrum, spiritul, urzește levantin cu moartea sau distrugerea birocrației prezente, ci doar compromiterea ei pe ici, pe colo, și anume în părțile cele mai subtil esențiale. Napocos, maestrul meu spiritual, încercînd să explice de ce ne lipsește, pe plan existențial, sentimentul tragic al vieții și al istoriei, a ajuns la convingerea că, Europa fiind un organism unitar, în cadrul diviziunii funcțiunilor și valorilor ei, nouă ne-a revenit trista și totuși sublima misiune de a compromite, de a ridiculiza, de a batjocori toate iluziile, dogmele, utopiile ei. Latini ușor slavonizați, turciți de greci și germanizați de unguri, fanarioți bonjuriști și revoluționari de operetă (doar țăranii noștri analfabeți au știut să moară frumos pe roată, pentru dreptate și pămînt), eram cît se poate de indicați pentru rolul de bufoni critici, atleți ai bășcăliei și bîrfei împinse pînă la limitele magice ale negării negației, prin afirmarea pînă la scîrbă a afirmației-afirmării. Ce am făcut noi din biserica noastră pravoslavnică? O adunătură de popi inculți și răi, curvari și bețivi, de mitropoliți unși cu toate unsorile politicianismului concesiv, simpli funcționari învîrtiți (excepțiile întăresc regula!), rentieri șmecheri ai unui altar pe care îl mențin sacru doar babele, tradiția, suferința și disperarea. Ce am făcut din democrația noastră parlamentară? Din alegerile noastre „libere"? Ce facem acum din cei șapte stîlpi ai înțelepciunii marilor noștri ilderimi, din decretele, documentele, codexurile de înțelepciune ale Celui Mai dintre Cei Mai? *That is the question!*

Încep — deși nu sunt total de acord cu Napocos — tot mai des să mă gîndesc (straniu acest reflexiv, la verbe ca: a gîndi, a rîde, a plînge!) la acest ciudat cuvînt care se cheamă „a batjocori". Din care derivă (și nu invers, cred eu) substantivul cel mai tragic, cel mai grav, cel mai specific pentru firea și destinul nostru : „batjocura". A batjocori e o formă populară de a ironiza, de a lua peste picior un semen, un prieten, un dușman sau chiar un călău. „Batjocura" e mai rea, la noi, decît injuria sau insulta, bătaia, uneori chiar decît moartea. „Am ajuns de batjocura lumii" reprezintă culmea mizeriei, nenorocire mai mare nu există. Fără îndoială, Napocos, chițibușar de formație germană, stătea intrigat în fața acestui cuvînt atît de bizar compus : bat-joc-ură. Ce caută „jocul" exact la mijloc ? Între bătaie și acest sufix, „ură", care, în fluxul vorbirii e substantivat, în limbă existînd și forma latină veche *curare*, a avea grijă, și forma, tot latină „ură", „ura", *(horrire-horrescere)*, omonime cu slavonescul franțuzism „ura, ura!", atît de folosit la mitinguri și la aniversări. Ce caută adică „jocul", camuflat între două, atît de aspre, cuvinte ? E adevărat, în satele nordice, transpădurene, este obiceiul ca flăcăii, seara, înainte de a merge să-și smotocească fiecare fecioara aleasă, să se întîlnească, undeva, numai între ei, „la batjocură". (Asta o fac și minerii în sala de pontaj, și agrosclavii în pauzele de masă ori pe vreme de ploaie.) Nu se bat, nu se înjură : se batjocoresc — și asta îi face deosebit de virili și de ascuțiți la limbă (și la minte). La aceste ore ale duelurilor verbale, are loc ierarhizarea psihologică în deștepți și proști, iuți și lălîi, ținători la glumă sau supărăcioși. În scriptele muzeului de istorie feudală din Genopolis (în Isarlîk, feudalismul este abia la mijlocul evoluției lui), există nenumărate scripte ce atestă faptul că, pe vremea războaielor de o sută, de treizeci, de șapte ani, comandanții armiilor valahe își lăsau regimentele față în față, cu simplul, dar practicul scop de a le da ocazia să se sporcăie, să se batjocorească în voia inimii. Abia cînd oboseau spiritele putea să înceapă bătălia. Napocos, studiind adînc cele circa trei sute cincizeci de ocupații străine prin care am trecut și trecem, constată judicios că (citez) „armatele ocupante își pierd total umorul de acasă : în schimb, la noi, o ocupație străină potențează fantastic umorile și fantezia batjocoritoare", deși, cum zice un proverb, suntem și bătuți, și f..., și cu banii luați. Printr-o stranie coincidență (nu există „coincidențe", îmi scria Köstler, pe vremea cînd mai corespondam cu el), un țăran aproape analfabet, dar genial de deștept, cu care am fost eu obligat să-mi împart spațiul penal timp de trei sau patru ani), venind vorba, nu mai țin minte cum, de originea acestui cuvînt tragic, batjocură, îmi spuse rîzînd : „la noi în sat, jocul, nunta, cîntatul nu pot începe pînă nu vine «bat-jocul». Batjocul nu este altceva decît doba — sau orice alt instrument — cu care se bate ritmul jocului. El constituie esența la un dans, la o strigătură, la o urare." „Fantastic, sării eu, dacă știam, dacă știam..." Totuși, mă întreb, cum de s-a ajuns de la „bat-jocul" dansurilor noastre la sensul de „batjocură" ? În orice caz, miezul cuvîntului trebuie căutat la mijloc : nici la „bătaie", nici la sufixul substantivabil „ură". Suntem un popor care dansează, căruia îi place să danseze, la care dansul-joc are o altă semnificație decît la vecinii din nord sau est. Suntem un popor destinat să tot danseze, așezat de Dumnezeu între popoare care înjură, care ne fură, care ne mint : mesianice, providențiale, de Allah sau dracul trimise : între toate aceste seminții, net superioare nouă, noi suntem un biet popor care dansăm : batjocul — și probabil și batjocorirea cu care ne apărăm de batjocură și batjocoritori — constituie esența jocului nostru în istorie și în politică. Mersul nostru, în ritm dialectic, cînd înainte, cînd înapoi, cînd, mai ales, pe loc : hora, bătuta, învîrtita, țarina : și la stînga, și la dreapta, trei ciocane și un off, hop, hop, hop !... Mîndria unui popor poate fi direct proporțională cu lungimea înjurăturilor sale (cele mai viteze popoare nu înjură decît de mame și Dumnezei), în cazul nostru, am impresia, cuantumul de suferință morală și socială este direct proporțional cu acerbia batjocurii și a batjocoririi.

Eram gata să văd proiectat pe cerul siniliu al Isarlîkului nostru un mucenic, doctor-docent în etnografie, bătînd, ca la o galeră, „ritmul vîslașilor" (alt ritm istoric de care trebuie să ținem seama). Cît privește

„vîslaşii“ de pe Volga puterii locale, cu teamă şi sumbre gînduri, îi bănuiam ca fiind scufundaţi în taina şi secretul unor acatiste de analize şi concluzii ce nu se mai terminau. Mie-mi era bine, certificatul medical expirat ieri nu mă mai interesa: aseară, cu aerul unui arici depilat, tovarăşul director adjunct în persoană (el, care mă considera un simplu obiect din inventarul Vinalcoolului), îmi bătuse discret la uşă. Nu sunase, ca să nu audă vecinii. M-a îmbrăţişat, m-a pupat: mă iubeşte, îmi spunea, mi-a adus chenzina, fără reţineri, fără autoimpuneri, fără abonamente voluntar-obligatorii la ziare, teatru, casa de naşteri. Mă ruga, mieros şi în şoaptă, să fac bine să iscălesc înainte cu cinci zile în condica de prezenţă: nu e nevoie să vin la birou, ortografia o pot face şi alţi dobitoci, tot nu-s buni de nimic. Eu să-mi văd de studii, de fantasticul ştiinţific, mă aşteaptă — ştie el — o muncă grea, de mare răspundere. Sărutări doamnei Olimpia, la mai mare, la mai mult!

Alaltăieri, un uriaş portret în culori al lui Karlie al meu fu înălţat pe cel mai înalt turn al primăriei: „Proletari din toată lumea“, scria dedesubt, lipsind predicatul imperativ „uniţi-vă!“ A doua zi, acelaşi portret fu coborît din înălţimi şi înlocuit cu chipul marelui Lenin, sub care scria: „Munciţi, munciţi, munciţi!“ (Vechiul „învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi“, cum se ştie, a dat un număr imens de tineri cu diplome, dar absolut refractari la ideea de a munci.) Fu coborît, peste noapte, şi acest portret: sosiră, zice-se, de la Înalta Poartă, cîţiva bimbaşi divan-efendi, avînd aerul palid şi încruntat al atotştiutorilor în probleme de filosofie, serai, contranspionaj; probabil că la ordinul acestora, pentru orice eventualitate (*c'est toujours le provisoire qui nous sauve!*), s-a afişat, tot în punctul cel mai înalt al urbei, lozinca pacifistă: „Luna preparatelor culinare“, fiind însă şi asta, după numai cîteva ore (din cauza cozilor la pîine şi lapte), înlocuită cu: „Cine nu munceşte nu mănîncă!“. Toate inteligenţele tactico-strategice încercau a deduce cam ce se ascundea după asemenea schimbări de lozinci şi portrete. Şedinţa continuînd, începură să circule zvonuri în legătură cu faptul că agricultura noastră ar fi fost acuzată a nu fi deloc ştiinţifică, alţii susţinînd, din contră, că brava noastră multilaterală (industrie) nu e deloc la înălţimea fantastică la care ne-au obişnuit s-o vedem ziarele, radioul, televiziunea. Cultura fu bubuită cumplit. Au fost văzuţi inspectori în prozodie nouă bînd în gară cu hamali şi scrîşnind din dinţi de ruşine şi revoltă. Directorul teatrului fu destituit, apoi reabilitat, apoi iar destituit şi trimis la regiment, pentru grave erori în economia politică a repertoriului; dirijorul-şef al fanfarei simfonice, deşi cumnat, fu obligat să arate de unde are bani pentru maşină, prin ce mijloace a reuşit să-şi plaseze trei veri la oficiul, foarte rentabil, de turism, sport, nunţi la ţară. A fost demascat şi directorul muzeului antimistic, fiind pîrît că face trafic de icoane ciobăneşti, pe care le rechiziţionează de la băştinaşi şi le vinde, pe valută, în Marsilia, Hong-Kong, Bechet. Era în cercetare — deocamdată numai politică, nu şi penală — afacerea cu criptele de marmură din cimitirul vechi: trei potcapuri şi trei manageri de la primărie trebuiau să explice unde au dispărut oasele unor foşti exploatatori moşieri, în ce scop le-au fost rase cu polizor electric de dentist numele de pe frontispicii. S-au descoperit trei forme noi de furt al cărnii (prin sărare şi amestecare cu soia a salamurilor superioare), trei sisteme de delapidare a zahărului din „laboratoarele de produse de cofetărie“, trei metode de schimbare a tarifelor în pieţe, magazine, redacţii: lupii şi bieţii noştri lei din mica noastră grădină zoologică erau de luni de zile nişte nenorociţi de vegetarieni, carnea ce le era destinată se vindea în centrele miniere, sub formă de mititei pentru nunţile fruntaşilor în producţie... Osmanescu, însoţit de trei bacalaureaţi judo-karaté, fu văzut beat mort în grădina Mitropoliei: cînta pricesne, lumea se şi mira ce voce frumoasă are. Zece poeţi tineri fură trimişi de urgenţă la ţară, să ajute cum pot campania de salvare a taurinelor melancolice; un taraf de amatori profesionişti cînta ţigăneşte în gară, la staţia de autobuze, ca să-i mai înveselească pe navetiștii deprimați. În restaurante se serveau la discreție crenvurști, dar numai celor care aveau cravată și nu vorbeau dialectal. Un vînt de agresivă nebunie bătea și prin oazele universitare: despre trei decani se spunea (deocamdată doar în șoaptă) că și-au luat doctoratul înaintea licenței și licența mult înainte de bacalaureat; că publicau cărți pe care nu le-au scris și citeau cursuri pe care le scriau, pe ascuns, cîțiva „foști", știutori neautorizați de limbă rusă, engleză, franceză etc. Cică un tovarăș total necunoscut (și nefăcînd parte din protocolul ședinței) s-ar fi ridicat să întrebe onoratul prezidiu: „pînă cînd toți poeții vor fi considerați economiști și toți economiștii adevărați obligați să facă poezie?" — iar antrenorul secund al echipei de fotbal a îndrăznit să țipe că tristețea demoralizată și mentalitatea sictirită a excelenților noștri jucători nu vine, cum s-a spus, de la lipsa nivelului politic, ci din faptul că toate peșcheșurile și întreg ciubucul rezultat din traficul entuziasmului sportiv intră în buzunarele unor samsari parveniți, care nici gol nu bagă și nici regim alimentar sportiv nu țin. E cît se poate de trist, s-a spus, ca un oraș care în trecut a dat atîția viteji pe cap de locuitor să nu se poată lăuda, mai nou, decît cu gogoșeriile și cu palmaresul său fotbalistic. Acum un veac aveam cinci cotidiene și zece reviste, la ora asta avem o singură foiță pe care abia încap, pe lîngă portretul oficial, farmaciile de serviciu, lista filmelor veșnic tinerei noastre cinematografii și mica publicitate locală, cu tovarășii morți fără pete în cazier.

Ca într-un carnaval, profitînd de mobilizarea excepțională a tuturor seimenilor și begler-beilor din raia, o serie de adevăruri, absolut reacționare și negativiste, umblau travestite în zvonuri, din gură în gură, din cartier în cartier. E cît se poate de verosimil ca la susamintita ședință să nu se fi spus nimic din ceea ce — foaie verde lobodă — se trăncănea în cetate. Acolo, probabil, se citeau referate curățele și curățite, se discutau dinainte planificat, dar spontan și la obiect, diferite probleme legate de trecutul și viitorul investi-

țiilor noastre în materiale, idei, oameni. O ședință este un ceremonial, nu în ea se fac operațiile dureroase, nici nu se spune lucrurilor pe nume și prenume. Dar — și aici trebuie să-i dau dreptate lui Aldous Huxley, cu a cărui carte *Ends and Means*, cînd am citit-o, înainte de război, nu am fost deloc de acord — există, în orice instituție, în fiecare sistem de stat, o tendință patologică, ca tot ce e mijloc (de pildă bătaia în școală, bătaia în armată, bătutul la cap și bătutul din gură) să fie pus să ia locul SCOPULUI propriu-zis. Se uită scopul și rămîn mijloacele, uitîndu-se uneori pînă și lozinca sau steagul cu care s-a pornit la luptă. Nu vreau să-l citez pe Marx (am impresia că a fost total uitat în plenara pe care, de fapt, el a convocat-o), dar, hegelian răsucit cum era, afirmă totuși *că OMUL e scop și revoluția un simplu mijloc.* Ca și revoluționarii de profesie, de altfel, ei fiind primii care ar trebui să dispară de îndată ce o revoluție a reușit; ori...? Treanca-fleanca, mere acre, mi-ar spune Osmanescu, filosofii ne-au pus să schimbăm lumea: am schimbat-o, acum ce dracu mai vor? S-o luăm de la început, să începem cu interpretarea, cunoașterea, analiza, lupta de clasă? Caca de vaca. Suntem cum suntem fiindcă suntem exact cum am fost planificați să fim. E clar? E clar, trebuie să recunosc, e cît se poate de clar.

Cu aere de Hristoși varegi, trei studenți și două fete (despletite fecioare fără noroc, fruntea la învățătură, dar...) cîntă pentru nimeni pe treptele de marmură ale noii universități (fosta Curte de Apel). Mă înfioară și mă doare viersul lor. Îmi aduc aminte de serile genopoliene, de acel secol din viața mea în care nu cunoscusem nici berzele albastre ale fricii, nici crabii instinctului de conservare. Prin geamul deschis, se aude pînă aici refrenul cîntecului lor daco-peruan: „E plină lumea de idioți / De saltimbaci, de cîini, de hoți!"

„E plină lumea...", murmuram visător, privind departe, departe, spre acea zonă a civilizației noastre urbane de unde bănuiam că începe universul celei de-a doua prașile. Pe trepte, la ușă, o auzeam turuindu-și aluțana de mare viteză pe Olimpia. Era ora zece, chiulise probabil de la stația ei pentru a-și face mica vînătoare alimentară prin tîrg.

Îmi făcu semn să tac: în urma ei, desculță, cu fața lată, roșie, de țărancă zdumpeșă și sănătoasă, venea Maria, femeia de serviciu din bloc, partenera de conversații (dar și sursa de informații) a scumpei mele consoarte, ce considera irosită orice zi în care nu pierdea măcar o oră-două cu cîteva, mărunte, dialectale discuții despre piața locală. De astă dată aducea cu ea doi pui albi, cu creste roz: asistam acum la un consult de specialitate.

— Îi luai de la țăran, explica Limpi, doar îți spusăi: nu-mi plac puii de Gostat, miros a pește și put a hoit. Cînd îi pui la cuptor, carnea ori li se fleșcăie ca la lipitori sub sare, ori li se întărește de poți pleca cu ei la atacul Plevnei... Cumpăr scump, dar cumpăr cînd apuc pui de curte, să știu că au mîncat de toatele și au crescut în voie pe sub dud...

Maria era sceptică.

— Deh, exclamă ea, poate avusărăți noroc, mai știi? Dar eu cred că vă înșelă ăl de vi-i vîndu!

— De unde-i cunoști? După creastă? După cîrîială?

— Nțțț! negă ea.

— Atunci?

— Dezlegați-i, zise Maria, acuș îi ghicim.

Dezlegară puii și le dădură drumul pe cimentul mozaicat al bucătăriei.

— Ei, întrebă Olimpia, și acum?

— Să-i speriem nițeluș, zise Maria noastră.

Făcură „hîrșșt!". Puii se speriară, apoi se liniștiră și priveau idiot spre fărașul și mătura ascunse după dulap. Maria rîdea ca un harbuz bine copt.

— Vă spusei? Vă păcăli juvetele. Îi cumpără la Gostat, îi vinde scump, ca fiind păsări de curte liberă, cîștigul diferență îl împarte cu șmecherii de la crescătorie. Toți proștii cunosc învîrteala asta!

Ochii Olimpiei scăpărau semne aprinse de întrebare:

— Dar de unde știi? Spune-mi, să nu mor proastă!

— Păi, e simplu! La mintea cocoșului: cînd sperii pui crescuți în ogradă, ei săr în lături. Că au unde. Cînd îi sperii pe cei crescuți la mare înghesuială — uitați-vă, ca aceștia doi — ei săr în sus. Că așa au învățat. Și altfel nici că se poate în puielniță.

Limpi verifică. De trei ori. Puii ei săreau în sus, deși aveau loc destul în bucătărie.

(Îmi venea să rîd: cunoscusem, pe vremuri, o tînără pereche. Aceștia erau îngroziți cînd, sîmbăta, își aduceau bebeul de la creșă: credeau că e mut. Nu era mut, dar grăia numai la un semn al îngrijitoarei, și numai scandînd în cor, împreună cu alți cincizeci de prunci. Fronius — de cîte ori experimenta reflexele condiționate — afirma în gura mare: „nu sunt sigur că derivăm din maimuță, sunt însă ferm convins că evoluăm spre maimuță!")

Limpi oftă, scoase zece lei din bugetul ei, rugînd-o pe Maria să-i taie „colectiviștii". Abia după plecarea femeii catadicsi să-mi arunce cuvenitele afurisenii de „bună ziua!".

— Ce faci, boierule, nu te-mbrăcași? Vuiește tîrgul și matale stai ca vodă Caragea, în cămașă țărănească, și aștepți să vină ciuma care să te facă demn de istorie națională! Auzişi ce spusă Maria noastră despre puii ce ți-i cumpărai, ca proasta, la preț de cerere mare și ofertă ioc? Dacă îți trag vreo două-trei spaime — că am în sacoșa asta destule, și de zile mari —, spune-mi, neamule, tu pe unde îți scoți cămașa asta din zestrea mea? Și încotro sări? În sus, în lături, sau intri în pămînt, după toți martirii și sfinții ce împodobesc catedralele papistășiei voastre?

Îi sărutai mîna, o sărutai pe amîndoi obrajii, știam lecția: nu trebuie lăsată căimăcănia să se amestece în treburile noastre interne. Aici, în Balcanii ăștia, afurisiți și ridicoli chiar și în momentele sublime, mă convinsei că istoria n-o fac numai cei mari, istoria se compune și din nenumăratele vorbe și tăceri ale celor ce nu au acces la înaltele tribune. Nici pădurea nu e alcătuită numai din trunchiuri de brazi și coroane de stejari, milioanele de mărunte frunze fără pretenții, de tufe și buruieni contribuie și ele la compunerea și descompunerea atmosferei ce o respirăm. La ora asta, de pildă, marea istorie a Isarlîkului se consuma în misterioasele și cumplitele ședințe din divanul primăriei; totuși, aerul ce plutea peste municipiu, raia, pașalîk, alături de luările de cuvînt de „acolo“ (nimeni nu știa nimic“, un mare secret, învăluit într-o și mai mare taină“, asta era ce se întîmpla pe după ușile capitonate de acolo) se mai completa și prin șoaptele, zvonurile, bîrfele, presupunerile, defulările, comentariile, idioțiile, genialitățile, presimțirile, revelațiile, miturile, descîntecele, știința, literatura, fabulele, legendele, credința, rugăciunile, blestemele mici, blestemele mari, ultimele blesteme, speranțele, slava, sictirul, paștele și aia a mă-sii,... în sfîrșit, întreg alaiul de vorbe, vorbe ce alcătuiau rația de rost și libertate pe care, în momentele de oficială încordare, și-o permitea fiecare cetățean, contribuind astfel, pe ușa din dos, anonim, la întîmplare și destin, la mersul înainte și înapoi, la saltul calitativ sau la reculul spre o cantitate recalculată, mult superioară. Nechemații la ospățul puterii se uită la acest bairam prin ulucile gardului: hora celor mari devine un spectacol, celor mulți și mărunți nerămînîndu-le decît perversa plăcere de a-i vedea căzînd și scoși pe targă pe gladiatorii învinși. „Schimbarea domnilor“ nu mai e o bucurie a nebunilor, e singura bucurie — și, ca atare, lumea profită de ea cît mai mult. Istoria, în această parte de secol și lume, a încetat să mai fie o succesiune de întîmplări ce aduc schimbări și schimbări ce provoacă noi întîmplări, ea e o simplă scurgere de timp, în care Puterea are grijă să nu se întîmple nimic, chiar cînd au loc schimbări. Participarea empatică a maselor se aseamănă, *mutatis mutandis*, cu comentariile poporului elen al întîmplărilor din Olimpul ascuns al Zeilor. Are loc, în felul acesta, un fel de sufragiu la negru, o imensă descărcare de blesteme și afurisiri, de răzbunări și pomelnice, de pînde și bucurii (ovațiile la tăierea capului sunt vechi, între popor și putere lupta în ring, fără arbitru, a început cu mult înainte de contractul social), ultimul aprod de la panificație, ultima femeie de serviciu de la W.C.-urile stăbimii profită de această conjunctură pentru a-și exprima umilința și dorința de indirectă răzbunare. „A înțărcat bălaia, vine măturoiul cel mare!“, se aude peste tot, chiar dacă toată lumea știe că acest „măturoi“ (care ține loc de Providență, Dumnezeu, Justiție imanentă etc.) nu va aduce, nu poate aduce nici un fel de schimbare esențială.

Sosise și Maria cu puii verticali. Nici nu erau curățiți de pene și de pe acum băteau în albastru-mov, miroseau a pește, a industrie și economie științific planificată.

Limpi se uita la ceas, ofta, blestema. Cu o mînă spăla vasele, cu cealaltă avea grijă să nu-i dea cafeaua în foc. Vorbea de una singură, dar, de fapt, mi se adresa mie, într-un mod indirect, de parcă nu aș fi fost proțăpit la doi metri de ea, în ușa bucătăriei, ci aș fi fost, cine știe cum, plecat în America, sau chiar în lumea cealaltă...

— Auzisem eu, de la un deștept pe care nu am voie să-l numesc, de egoismul americanului, care numai el vrea să trăiască, de egoismul rusului, care numai el vrea să învingă, de egoismul neamțului, care numai el vrea să vrea să piardă toate războaiele. Iaca, ajunsăi să mă conving și de egoismul alor mei, care numai ei vor pre a lor limbă să piară neapărat. Nu știu ce se fierbe în cazanul acela djugașvil de la primărie, nici nu vreau să aflu cui i se pune de mămăligă acolo. Pe vremea bunicii mele, între cer și pămînt se înălța o scară, pe ea se cățărau și îngerii, și dracii, pe rînd sau de-a valma, era un du-te-vino în sus și în jos, ca de culesul viilor. Acum scara s-a subțiat, numai fasolile proaste se mai cațără, cele deștepte se tîrăsc cuminte, la umbră, aproape de pămînt, știu ele de ce. Suntem un popor de umiliți și obidiți, am stat o mie de ani sub ocupația Asiei Mari, trei sute de ani sub ocupația Asiei Mici, ce mai contează acum cîteva decenii de autoocupație autogestionată!?

Mă trecu un fior pe sub cămașa albă cu arnici. Dacă Limpi o lua atît de departe, cu o premisă majoră atît de gravă, însemna că a ajuns la niște concluzii de speriat. Mă servi cu o ceașcă de cafea, dar fără să se uite în ochii mei, cumva ca peste gard, ca de sufletul morților. De vorbit, vorbea cu vrăbiile ce ciuguleau nepăsătoare pe pervazul de tinichea al geamului.

— Asta e, continuă Limpi monologul început, suntem un neam de iobagi și pălmași, am considerat întotdeauna puterea ca o pedeapsă a lui Dumnezeu. La noi mamele își plîng mai abitir pe fiii ce sunt înaintați vătășei sau ispravnici, decît pe cei ce pleacă în război cînd împotriva unuia, cînd a altuia din veșnicii noștri aliați și prieteni. Fiindcă din război te mai poți întoarce, de pe scrînciobul puterii nimeni nu a coborît cu capul curat și pe umeri.

Asta a fost premisa minoră, mi-am zis: acum trebuie să urmeze esențialul. Subiectul și predicatul logic al raționamentului ei sucit și răsucit.

— Că mă salută lumea ca pe o preoteasă tămăduitoare, nu ar fi nimic: de vină-i tata, îi plăcea să cînte acompaniat de taraful carabul, pesemne el, fiindcă m-a iubit mult, mi-a lăsat moștenire darul de a iubi în pagubă, de dragul lui ducă-se... Că am găsit flori pe masa mea din stație, că m-a salutat nea Văduva (care e un inconștient, dar precis seismograf în fabrica noastră), cu un plus de temenea, că adjunctul nostru, care e o scîrbă ce face economii la zîmbet ca și la zaharină, m-a onorat cu un „sărut mîna" de s-au cutremurat cinci mii de sticle goale, rămase sub plan — aș zice, toate aceste minuni se datorează unor pete în soare sau unor îndepărtate explozii pașnice, subterane. Dar azi-dimineață îmi fu dat să aflu cîteva noutăți ce m-au umplut de groază și de amarnice rele presimțiri.

— Care? exclamai răzbit de curiozitate.

— Stai jos! Cînd îți pică o pleașcă-n cap, e bine să ai ceva sigur sub fund.

Trăsei de sub masă scăunelul alb și mă așezai cît mai departe de artilerie. Limpi opărea și curăța de pene cei doi fii ai clocitoarei nemțești, refuzați la export exact de cei care ne-au vîndut pe dolari peșin și clocitoarea, și moara de făcut făină de peste oceanic.

— La piață — minune nemaivăzută — o zării pe însăși sultana validé, soția Ilderimului, prima doamnă a tîrgului nostru: îmbrăcată proletar, cu basma și stambă ca pe vremea originilor sănătoase. Stătea la rînd, la aprozar, cumpărînd de-a valma cu pensionarii și subnutriții roșii culese de o săptămînă, vîndute la minimal, deși alături, pe tarabele țăranilor individualiști, se puteau zări legume culese cu mîna azi-dimineață pe rouă. Dar la preț dublu, conform contradicțiilor, trecătoare, dar veșnice, dintre economia privată și cea socialistă... Trei seimeni și un cîine-lup, făcîndu-se că își caută ziua de ieri, o păzeau de departe, ca nu cumva s-o calce cineva pe bătătură sau pe ifos. Miroseau stambele de pe ea a parfum franțuzesc că te trăznea, nu altceva. Nu era fardată, nici coafată special, de te uitai de departe la ea, ai fi jurat că s-au întors bunele vremuri ale ufedereului... Trecui pe lîngă ea, o salutai vag, ca pentru orice eventualitate. Nu mă așteptam să mă observe, de douăzeci de ani asta nu și-a mai coborît nasul de la nivelul ceasului ce nu merge în turnul agiei fratelui ei. Cînd colo, pitulice veselă, o auzii răspunzîndu-mi sonor: „Bonjur, tovarășă!" Era să leșin, bine că avui prezența de spirit să o șterg de acolo, cine știe, îi dădeam mîna, intram în vorbă, asta ne mai lipsea...

— Nu înțeleg.

— Nici nu ai să înțelegi vreodată. Nu mi-a spus: „Bună, Olimpia", ca pe vremea cînd, amîndouă, cîntam în corul bisericii Sfîntul Gheorghe, într-un oraș istriot în care am terminat și eu cîteva clase de liceu, imediat după ocupația teutonă. Nu mi-a spus nici: „Bună ziua, doamnă!", ceea ce ar fi însemnat că ce a fost s-a uitat, începem un nou capitol în construirea relațiilor reciproc avantajoase. Mi-a spus: „Bonjur, tovarășă!", și asta poate fi ironie, invidie, laudă, amenințare, apropiere în vederea punerii semnului de distanță — sau toate laolaltă, plus cîteva necunoscute care deocamdată îmi scapă.

— Exagerezi, dragă!

— Nu vorbesc cu tine, vorbesc cu mine însămi; şi nu vorbesc ca să-mi spun ceva, ci vorbesc ca, spunîndu-mi ce nu ştiu, să descopăr cu nasul ce nici nu bănuiesc. În două-trei decenii de junglă nouă, mi s-au dezvoltat nişte simţuri speciale, adaptate la condiţiile tot mai vesele de viaţă şi fericire. Am ajuns, fără nici o exagerare, să miros o minciună de la o mie de kilometri, să simt un turnător de la o sută de metri, să dibui cea mai afurisită lichea doar uitîndu-mă cum îi stă în cap căciula de astrahan, să cîntăresc un prost cu diplome după lobul urechii stîngi. Dacă îţi spun că ştiu precis, că îi deosebesc numai după mers sau privire, indiferent unde, pe stradă, la şedinţă, în parc, pe cei de sunt stimulaţi, promovaţi, propulsaţi, de cei care sunt în scădere, retragere sau gata fezandaţi pentru „eliberat din funcţie", mă crezi?

— Te cred. Dar ce legătură are asta cu madam Ilderim şi salutul ei banal, dar politicos?

— Da, ai dreptate: nu ar trebui să fie nici o legătură! Doar că tu habar nu ai că o soţie de mare ştab nu a avut copilărie, nu a avut colege sau prietene, nu a cîntat în cor, nu a figurat pe lista corigentelor la gramatică. Ca şi călugăriţele pe vremuri, care se căsătoreau cu Hristos şi astfel rupeau definitiv cu trecutul şi cu locurile unde s-au născut, aşa şi o soţie de ştab termină definitiv cu amintirile din copilărie. Crezi că Ilderimei îi face plăcere să ştie că eu ştiu că bunică-sa a fost prescurăreasă şi moaşă, că doi unchi s-au căpătuit scopind berbeci şi vînzînd la drumul mare fudulii la grătar cu zaibăr negru vîrtos, că o soră a ei a fugit peste munte cu un vameş macaronar sau că ea, la şcoală, nu era în stare să înţeleagă de ce Parisul, pe vremea nu ştiu care, a devenit o simplă Comună, dar scrisă cu literă mare?... Nu i se permite nici să-şi construiască o descendenţă nobilă, din cine ştie ce padişahi magnifici sau bazilei de Marmara: astfel, ca orice abstracţiune, o astfel de soţie devine o entitate cerească, măreţie şi vanitate pură şi rotundă, un parfum franţuzesc ataşat unui cap de găină plin de probleme mici şi planuri mari. Tu crezi că eu am inventat autocefalia subacută? Pe dracu! Am plasat-o anume, ca Ilderimul să afle că am o memorie bună şi un as ascuns pe mînecă. Ai văzut cît de inteligent a înghiţit aluzia mea, citîndu-şi soţia, dar trăgînd şi în fratele acesteia? Despre Osmanescu, observi, nu scot nici un cuvînt! Şi mă rog bunului Dumnezeu ca nici el să nu mă cunoască, să nu mă recunoască... Petele de pe haină pot ieşi la curăţătorie, petele de pe conştiinţă se usucă şi se vîntură ca polenul florilor de rozmarin, numai petele din trecut nici nu ies, nici nu se usucă. Stau ca ciupercile sub ţărîna răbdătoare, stau şi aşteaptă te miri ce ploaie economică sau politică, ca deodată să ţîşnească spre lumină ca un martor înviat a treia zi după închiderea dosarului... În tîrg, bărbate, umblă în catalige zvonul că marele Caftangiu, încercînd să explice uriaşele lipsuri ce le avea în silozurile muncii culturale, a fost trăsnit de un fel de streche autocritică şi, în loc să încerce să răstoarne hîrdăul cu lipsuri în capul dăscălimii, aşa cum e tradiţia, el, nenorocitul, a izbucnit în plîns, declarînd în hohote şi în alutana primitivă cum că s-a săturat şi că-i bagă în mama lor pe toţi cei care îl muşcă de fund şi-l regulează la cap, el şi-a terminat volumul de eseuri patriotice, dedicate Sultanului însuşi, va arăta el lumii ce-i poate osul, pleacă el acum beştelit, mazilit şi încornorat, dar se va întoarce călare, cu o sabie în mînă, vai şi amar va fi de cei care l-au tutilit şi ilderimat, vinovat fără vină. După care, bineînţeles, a fost, fuga-fuguţa, internat la spitalul de nebuni oficiali (fiindcă există şi unul de nebuni neoficiali, nu aş vrea să ajungi acolo vreodată, Doamne apără şi păzeşte!), cu diagnosticul elegant de neurastenie melancolică sau melancolie neurastenică, totuna e. La spitalul acesta de boli sufleteşti, numărul celor care se prefac sau fac pe nebunii întrece sideral întregul teatru elisabetan — darmite pe bieţii noştri actoraşi, obligaţi să fie naturali şi sinceri, convingători şi realişti în timp ce întruchipează eroi ai muncii pe culmi din ce în ce mai culmi, înaintînd vitejeşte spre acea înaltă culme a conştiinţelor pe care, din păcate, noi nu am atins-o decît în poezie, vinalcool și nerușinare... Există acolo, în acel misterios spital marginal, trei rezerve curățele și hiperdiscrete. Una pentru contabili-hoți (dar cu pile grele), alta pentru procurorii sau anchetatorii prinși pe picior sau dosar greșit și a treia, cea mai elegantă, păstrată exclusiv pentru aiatolahii din divan, ajunși în criză, fie aproape de dizgrație, fie de strangulare în etape, fie și numai sfătuiți să se pensioneze, pe motive de boală, înainte de termen și vîrstă. Caftangiu e prea prost ca să se retragă singur și acolo unde trebuie, pasul acesta a fost gîndit de nevastă-sa (și nu de amantul acesteia, cum se vîntură prin tîrg), doamna aceasta, te asigur, nu scrie nici eseuri și nici poezii patriotice, în schimb, deocamdată cel puțin, are toată Patria de aici nu în buzunar, ci într-un loc mai cald și mai ascuns.

— Limpi, iartă-mă, zău dacă știu în ce măsură ne privesc pe noi aceste comedii. Slavă Domnului, noi doi...

— Doamne, fă-i bordei în soare, exclamă Limpi, cu vocea ei de fostă coristă ortodoxă. Vasăzică nu pricepi? Nici dacă adaug că, în conformitate cu „legitatea“ — nu te strîmba, cuvîntul acesta are și buletin, și pașaport, și cartelă la academie — deci, conform legității optimizate prin evoluție, involuție, revoluție, ori de cîte ori cade o mică stea de pe cer, e musai ca o mică și nevinovată găinușă să fie scoasă din masele largi și muncitoare și săltată înspre firmament? Asta menține ideea de schimbare, de rotație a stelelor, asigurînd, în același timp Stelei polare să se simtă veșnică, iar luceferilor din Carul Mare le dă dulcea siguranță că, într-o lume în care totul, pînă și ideea de schimbare în sine se schimbă, ei sunt ficși, ei decid de soarta tuturor schimbărilor.

— Olimpia, eu nici acum nu fac vreo legătură între familia noastră și întreagă această menajerie!

— Foarte bine, foarte bine, cineva de sus administrează filosofia, senilitatea și prostia cu doze calculate de anestezic. Ce ai zice dacă ți-aș spune că, speriată cum eram, după salutul Ilderimei în piața de zarzavaturi, alergai, ca o miloagă, să aprind sub icoana Fecioa-

rei Preciste cîteva lumînări galbene, retopite din reziduuri? Pentru sufletul casei noastre, amenințată și de inundație, și de cutremur, și de înălțare la cer, și de coborîre în morminturi. La biserică de cine crezi că dau? Hm? În genunchi, sub negru voal, rugîndu-se ca înainte de colectivizare, sub chipul hîtru al sfîntului Gheorghe, căruia puțin îi păsa de balaur? De Nașa noastră. Soția lui Tutilă Doi. Despre care Tutilă Doi, begler-beiul, se aude că ar fi fost făcut vinovat pentru grave crime aduse ideii de progres și nivel de trai în cîmpul învățămîntului politic și chiar în cel agrozootehnic de la orașe și sate... Mă făcui că nu o văd, se făcu că nu mă vede.

— Mă lasă rece!

— Degeaba! Fericiți sunt cei săraci cu duhul, nu pentru că sunt săraci, ci fiindcă habar nu au de unde li se trage sărăcia. Fericită voi fi și eu în ziua în care se vor ridica cețurile din văile tale; fiindcă, adevăr îți grăiesc ție, nu va cînta cocoșul de trei ori și ai să te lepezi nu numai de diplomele tale, de cărțile citite, dar pînă și de clasicii care urcă și coboară pe frontonul primăriei...

Ceștile fură spălate, Olimpia împachetă gunoaiele într-o pungă, era gata de plecare.

— Mă bucur, bărbate, că nu ai înțeles nimic din sfeștania mea. Mă și mir că nu-ți vine să cînți romanțe și arii naționale.

— Dragă Olimpia, dacă vrei să știi, părerea mea este următoarea: întreg acest menuet al Puterii pe noi nu ne interesează. Suntem atît de mici și de jos, încît, chiar dacă ne dă afară din posturi, mare nenorocire nu ar fi. Între cît avem noi și nimic, e o foarte mică distanță.

— Uiți, domnule profesor, îmi replică Atena mea cu pavăză, cască și un șarpe, că nimeni nu are voie să se considere în afară de pericol. Nici chiar portarii, măturătorii sau femeile de serviciu ce spală pe jos. Mi-ai vorbit tu mie frumos — după cîteva pahare de cereale alterate — despre măreția acelor senatori, secretari și chiar împărați romani care se retrăgeau, la bătrînețe, la coarnele plugului, ca să-și scrie memoriile și să rămîie de exemplu. Ei bine, această favoare a retragerii a dispărut la noi. În sistemul nostru de ierarhie și putere, orice pas înapoi înseamnă cădere și orice cădere înseamnă și rupere a gîtului. La figurat, desigur — dar figuratul ăsta nu ți-l doresc. O mai mare nenorocire decît căderea este un singură...

— Care ?

— Aia care ne paște pe noi... Să-mi fac cruce, Doamne apără și ne păzește !

— Spune ! Ce te tot învîrți pe după vișin ?

— Lasă, e mai bine să nu știi. Uite, vezi tu punga asta cu gunoi ?

— Desigur.

— Vezi și dosarul acesta în care am trei ziare corecte — și nimic altceva ?

— Da. Simt că..

— Bravo. Eu plec în mare grabă spre lada de gunoi din fundul curții. Acolo, uitîndu-mă cu teamă în jur, voi arunca punga și voi rupe acest dosar. După o jumătate de oră, eu te invit să te îmbraci în hainele tale de mire și să te duci la lada cu resturi menajere.

— De ce ? urlai, de astă dată cu nervii scoși din piuneze.

— Calm, bibicule, calm. Nu uita pe cine ai tradus tu din nemțește. Dacă vei găsi dosarul rupt, e încă bine de noi. Dacă, după ce eu voi pleca grăbită spre stația mea, *cineva*, nu spun cine, va ridica aceste nevinovate file, atunci acesta-i un semn că nu numai că am intrat într-un rahat mai mare decît blocul în care locuim, dar rahatul acesta e cu drojdie ; va crește, va dospi și atunci adio pace eternă, adio votcă cu măsline și filosofie, adio nopți în care vom mai dormi liniștiți și împăcați, ca țăranii care nu mai au nimic de pierdut...

— Fericiți să fie doar cei săraci cu duhul ?

— Nu știu. În orice caz, pe vremea cînd credeam că totul vine de Sus, și binele, și nenorocirea, cel puțin stăteam în fața unei forțe la care mă puteam ruga. Și ruga asta mie îmi făcea bine. Pe cînd acum, am primit o înaltă conștiință istorică, știu cine mișcă motoarele mersului înainte, cunosc portretul celui care înseamnă pentru mine și Destin, și Viață, și Moarte. Nu ? Dar nu mă pot ruga la el și, chiar dacă aș face-o, nu mă simt ușurată sau mîntuită. De rugat mă rog tot către ăl Bătrîn, plîngîndu-mă de ăsta care ne cătănește conform broșurii lui Plehanov despre rolul personalităților în istorie. Ura de clasă nu dizolvă disperarea de clasă. Iar unui șef peste toate fericirile postrevoluționare nu ai cum să-i spui despre hemoroizii ce sîngerează la fiecare ieșire afară.

Acestea fiind spuse, consoarta mea o luă pe scări în jos, grăbită foarte. Prin geam, o zării trecînd spre fundul curții, unde, ca un cadavru în veșnică descompunere, se căsca spre cer un ruginit container de salubritate. Pisici hoinare, cîini fără autorizație, șobolani prosperi, în colaborare cu legiunile aeropurtate ale unor uriașe muște, completau funcționalitatea igienică a acestei invenții atît de moderne.

Cînd, peste jumătatea de oră prescrisă, mă apropiai de gura de iad a acestei imunde lăzi, zării punga de nailon a Olimpiei. Era acolo, neatinsă. Dar dosarul cu ziare dispăruse.

În schimb, ca răspuns la viermele ce mișca în ficatul meu, doi draci verzi, cu aripi albastre-închis, de berze, se îndepărtau în zbor planat, lăsîndu-mă în mijlocul curții, ca un semn cocîrjat de întrebare și spaimă.

Capitolul al IX-lea

Bînd spirt medicinal, eroul nostru meditează cu frică, despre FRICĂ. Apare un personaj ilar, care, ca un şaman siberian, îi umple camera cu minuni din ghips. Soseşte la timp şi Olimpia, însoţită de prietenele ei (cele mai deştepte „gaiţe" din întregul paşalîc), şi astfel Şeherezadele de profesie ascultă minunata odisee a unor opere de artă angajată. Un poet patriotic se îmbată urît; Olimpia îl alungă, împroşcîndu-l cu un set de înjurături folclorice. Totul se termină cu Karl Marx şi o rugăciune către Maica Precista din Kazan.

Aerul e compus din azot, oxigen şi frică. Apa e compusă din hidrogen, oxigen şi frică. Oamenii sunt compuşi din o mulţime de materii organice şi anorganice, plus o frică-matrice, în care se scaldă toată dumnezeirea şi sublimul nostru. Venim dintr-un întuneric, evoluăm spre alt întuneric. Frica. Puteam să nu fim deloc, putem să nu mai fim deloc, putem să fim şi să nu fim în acelaşi timp. Frica. Nevrozele, psihozele, convingerile dogmatice definitive şi ireversibile sunt cauzate de frică, se manifestă prin frică, duc spre un sfîrşit care nu este decît o frică şi mai mare. Între mizera stare de a face pe tine de frică şi între sublima flacără a extazului mistic există o singură trăsătură de unire, EA, Măria sa Frica. Viaţa socială — de la peşteră şi pînă la megalopolisurile erei postindustriale —, analizată temeinic şi luată la bani mărunţi, în ultima instanţă se reduce la o imensă plictiseală şi la o şi mai imensă, alienant-alienată, subtil eufemizată (religios şi politic) Frică. Ea, frica de foame, de ciumă, de stăpîni, de moarte chiar, poate fi învinsă — în locul lor vor apărea angoasele, urîtul, golul, neantul. Frica de frică. Dragostea — ca Frică. Viaţa ca o luptă a lui Iacob cu îngerul „F"; *sein, haben* şi *werden* ca verbe ajutătoare ale visului sau speranţei noastre, că se poate trece din frică în libertate, din frică în existenţă, din trupul plin de frică, în fiinţa ce nu cunoaşte nici un fel de spaimă. Toate prepoziţiile şi conjuncţiile din gramatica existenţei noastre (în, spre, de, întru, pentru, cu, la etcetera) au fost puse alături de o mulţime de nobile şi încurajatoare substantive sau verbe; ei bine, nicăieri ele nu sunt mai fertile din punct de vedere filosofic, nu funcţionează mai eficace şi la toţi parametrii, ca atunci cînd sunt folosite să însoţească marşul istoric, cadenţa revoluţionară, cariera sintactică totalitară a cuvîntului Frică. Dacă spun, de pildă: „cu libertate, în libertate, spre libertate", ... sună frumos, încurajator, radio Londra: dar e demagogic, sofistic pentru noi, fals şi mirosind a lehamite. Dar dacă spun: „cu frică, în frică, spre frică, întru frică..." mă înfricoşez şi mă cutremur. Sună ca o rugăciune, ca un *credo*, ca o calvarie soteriologică. Dacă rostesc: „am mîncat pîinea cu frică", e o treabă, toată lumea o înţelege; dar dacă spun: „am mîncat frică cu pîine!", totul se schimbă, pîinea nu mai e chiar pîine, chiar şi actul mîncării devine ceva simbolic, magic, religios... *„Primus in orbe, Deos fecit timor"*, am citit undeva. Zeii, înainte de toate, au creat frica. Şi în anii ce i-am petrecut în leprozerie eram convins că la început a fost frica, din care s-a născut Cuvîntul, din care s-au făcut toate cîte s-au făcut, Hristos, verbul cel adevărat, a venit să ne mîntuie de răul originar prin dragoste. Orice mîntuire nu e decît transsubstanţierea fricii în dragoste. Lui Adam, în rai, i-a fost urît, apoi i s-a făcut frică: şi Lui, pe cruce, i-a fost frică — şi lumii întregi, acum, îi este frică, şi Isarlîkul e cuprins de frică, şi mie (care, ca un dobitoc siderat, mă tot uit spre lada de gunoi din fundul curţii) îmi este frică. Nu încerc o frică la nivelul social al pericolului sau din cauza aşa-zisului complex perpetuu de penalitate oricînd posibilă: nu! Mai degrabă constat că şocul provocat de dispariţia dosarului cu ziare locale, total nevinovate şi în formă, şi în conţinut (dovadă limpede că nişte umbre se aţin pe lîngă casa noastră), a avut răsunet în carnea mea, în umorile mele de animal hăituit. Acum, îmi ziceam, adrenalina secretată peste normal îmi excită pielea și cortexul, mă face să mă simt nesigur pe picioare, gîndesc aiurea și prelogic, încerc să acopăr rana, încăpățînîndu-mă să-mi spun că nu există nici o rană, că nu are rost, că e absurd. Că au trecut demult vremurile acelea cînd „oricine putea fi arestat oricînd și condamnat la orișicît, pentru orișice..."

Desigur, așa cum stau și mă foarfec singur, fierbînd în oală seacă, îmi dau seama că mi-ar prii fantastic să pot zugrăvi pe pereții albi ai unei mici mînăstiri moldave o mie de draci vineți, zece scene de iad și un uriaș capitel cu judecata de apoi: tare m-ar ușura. Nimic nu mă bucură mai mult — de pildă, cînd beau votcă — decît să văd draci verzi pe pereți, să pot rîde de ei, cu ei, să știu că răul poate fi obiectivat, învins prin în-semnare, în-chip-uire, întru-chip-are... Napocos presimțise și el, pe undeva, această cosmică forță a fricii originare. Are, într-unul din manuscrisele sale criptice, o frază ciudată, fără nici o legătură cu sistemul său atît de armonios și de duios irațional: *„Cine este acela care, păzitor fiind, păzește păzind pe cei care-l păzesc, păzindu-se?"*... Chiar, cine este acela? Eu cred că este frica. Frica, Spaima, Groaza, Grija, Cutremurarea... Sau mă înșel? Întreaga filosofie a Franței secolului nostru (mă refer la ea fiindcă o consider hipercoaptă pentru o nouă extremă dreaptă a stîngii sale revoluționare) nu este, în tot florilegiul său de scînteietoare comentarii și eseuri, decît o neobosită, continuă și epigonică exegeză a cîtorva germanici ultratimorați: Kierkegaard, Marx, Nietzsche, Freud, Heidegger. (Nemții, după elini, cel mai dotat popor pentru filosofie, au devenit simpli economiști industriali: filosofarea au cedat-o francuzilor, muzica americanilor, iar ideea unor *Blitzkrieg*-uri reușite armatei doamnei Golda Meir.) După a mea părere, orice putere este de dreapta: la stînga, totdeauna, nu rămîn decît iobagii, proletarii, văduvele, pușcăriașii, exploatații în veșnicie. Și mai adaug: orice putere nu este decît pedeapsa pentru un grav păcat de gîndire. De fapt, asta nu mai e părerea mea, asta am citit-o într-o scrisoare a bunului

meu prieten Ocg Yonel, care, în marea sa candoare — fiind, cred, un remarcabil specialist, alături de Delumeau, în Istoria Lașității Occidentului — îmi propunea să încercăm împreună o nouă filosofie a istoriei, avînd la bază, în locul ideii hegeliene, sau al luptei de clasă marxiste, conceptul de frică. Frica — motor al vieții; frica — materie primă a voinței universale; frica — esența oricărei puteri, cauza eficientă și cauza finală a tuturor luptelor, războaielor, revoluțiilor, păcilor încheiate sau descheiate...

Îmi vine să rîd — cu toate că, pe atunci, ideea mă tenta teribil. Dar eram la numai cîțiva ani după război, pluteam cu toții într-o ceață albastră, plină de confuzii. Ideea dogmatică a inevitabilității revoluției (adusă la noi gata fabricată și ambalată în lozinci și speranțe) mă obliga să aștept ca cerul să fie curățit de zei și societatea de spaime. Mă și aud proferînd ex *cathedra,* în fața unor frunți de studenți căpiați de foame și confuzii, căzuți, ca toată țara, din lac în puț, ascultîndu-mă ca pe un Savonarola de tip nou: „Să nu vă temeți, le strigam de la înălțimea sublimă a iresponsabilității mele (eram — acesta e adevărul — speriat, foarte speriat de o nou-nouță sperietură), să nu vă încerce îndoielile dacă, în faza aceasta de tranziție, idealurile vor fi înlocuite de un portret, conștiința va fi înlocuită cu un dosar, iar frica ancestrală de Dumnezeu va fi înlocuită cu frica de milițian. Așa e normal, așa e științific, altfel nici că se poate!..." M-a și bătut Cel de Sus, iată că „faza tranzitorie" de care vorbeam a devenit lege universală și veșnică: portretul, dosarul și milițianul constituie și destinul, și damnațiunea acestei lumi ucigașe și sinucigașe.

Mă gîndesc la ședințe și nu pot să nu zîmbesc la gîndul acelui mic și neînsemnat gest cu care cel ce conduce din prezidiu îi îndeamnă pe membrii mărunți, ca oile îngrămădite totdeauna în ultimele rînduri ale sălii: „Tovarăși, curaj, poftiți; vă rugăm, mai în față: fără frică, ocupați și rîndurile din față!" În lumea noastră, zice Olimpia, trei cuvinte sunt cel mai des uzitate, și în vorbire, și în ziare: curaj, bunăstare, nou...

Şi alte trei sunt total evitate: frică, cenzură, sărăcie... Dacă aş mai avea acum — cu mintea filosofului cea de pe urmă — cerescul favor de a putea conversa cu Yonel Ocg sau Jean Delumeau, le-aş spune în şoaptă, uitîndu-mă cu grijă în jur, să nu fie nici un interpret pe aproape: „*Mes chers collègues*, nu e totuna să-ţi fie frică de întuneric sau să fii în întuneric, nu e totuna să-ţi fie frică de barbari, şi tu să fii pînă-n gît în barbarie; nu e totuna să-ţi fie frică de ciumă, cînd, de cîteva decenii, nu faci decît să numeri ganglionii bubonici ai patriei tale..." M-ar înţelege oare? Frica *de ceva* este o oarecare problemă de psihologie sau sociologie; frica *întru ceva* e mult mai mult. Aici ieşim din istorie şi intrăm în mitologie, aici nu mai avem de-a face cu un caz, aici suntem în cauza cauzelor. Dracul a coborît de pe pereţi, stă în prezidiul lumii, ne îndeamnă la curaj, la jertfă, la martiriu. La istorie. Noi ne apărăm cum putem, încercăm să-l minţim, să-l linguşim, să-l păcălim: batjocul acesta e un blestem, o boală, un fel de a muri, murire. Dacă uiţi să rîzi, eşti pierdut, dacă iei în serios această timorosferă, te vei stinge pe jar mărunt, prăjit de propriile tale fantasme.

(Ştiam că, odată ajuns la acest nod al meditaţiilor mele, de obicei mi se arată pe cer două berze albastre, plutind în zbor rotund deasupra soartei mele. Ideea de „barză albastră" e o metaforă de detenţie: „trebuie, ne spunea anchetatorul, să intre culoarea albastră atît de adînc în sufletul vostru de bandiţi, încît, dacă veţi ieşi de aici, să vedeţi şi berzele numai în albastru!" Dar mi-am jurat să nu explic nimănui şi niciodată ce e cu aceste berze. E taina mea, spaima mea; fiecare moare singur, orice singurătate nu e decît aducerea simbolică în memorie a acelor semne care, cu fier înroşit, odată, la cumpăna cea mai grea a vieţii, ne-au înscris în carne semnul faraonic al fricii de suferinţă, al spaimei de durere şi de moarte...)

Lada de gunoi era acolo, de la ea a început această funestă zi. Trei pisici jegoase, sătule, libere, se prăjeau la soare. Invidiam puritatea apolitică a lenei şi inconştienţei lor. Limpi ar fi trebuit de mult să apară încărcată cu sacoşe, dar ea, totdeauna plină de veşti,

vorbe, plină de acea veselă nepăsare sarlîkă, plină de cumpănă şi sictir, dă-i în aia a mă-sii, noi să fim sănătoşi că viaţa-i destul de lungă şi de afurisită... Căutai prin dulapuri, nu găsii nici un gram de votcă. Trebuia să beau, bănuiam că, în starea de ncitare (*Anstrengung*) în care mă găseam, aveam neapărată nevoie de un pic de destindere, de eliberare (*Gelassenheit*). În sfîrşit, în noptiera Limpiei (indicată de însuşi Poltergeistul camerei în care îmi aveam şi cărţile, şi icoanele, şi liniştea), găsii exact ce căutam: o sticlă aproape plină de alcool medicinal, ascunsă şi nu prea. Pe sticlă (se putea? se putea, altfel?), era o etichetă pe care, cu creion chimic, era scris de mînă: „Bărbate, are 95 de grade, îndoieşte-l cu apă de izvor, spune *Tatăl nostru* pe nemţeşte, ia-ţi în gură o bucăţică de zahăr rusesc, eu ispăşesc păcatele neamului meu nenorocit, înconjurat de popoare care de care mai beţive".

Nu găsii zahăr rusesc, luai un cub cubanez, era acelaşi lucru. Îndoind savant la robinet spirtul dezinfectant al Olimpiei, uitai pe loc şi de berze, şi de soarta ziarelor dispărute din lada de zestre a blocului. Guştai. Se făcu deodată tîrziu, parcă mi-era foame. Mai băui un şluc, cu ochii închişi. Mă gîndeam la tinereţile mele pierdute (sau furate, sau rătăcite, sau aiurea risipite). Îmi adusei aminte de iubitele pe care le-am minţit atît de frumos, de prima mea soţie (curvă dulce, cu mărgăritar de mai) care m-a şi minţit, m-a şi înşelat, m-a şi turnat la timpul şi locul potrivit. Memoria e o mare consumatoare de alcool; cînd încetăm să mai sperăm, să mai visăm, să ne mai gîndim la ziua de mîine, ea vine în ajutorul nostru, ne ia de chică şi ne vîră adînc sub apele albastre, sau galbene, sau roşii, învăţîndu-ne respiraţia prin bronhii, înotul cu ochii deschişi printre umbre, corali, recifuri, schelete de vase şi de sisteme de filosofie pierdute, definitiv înecate şi uitate. Tîrgul acesta alutan e plin de amăgire şi cacealmale, deşi nu este decît un biet bîlci al celor mai deşarte deşertăciuni, pare totuşi locul ideal în care, dintre toate provinciile Europei, aici vin ideile şi idealurile să se facă de rîs, să se dea în stambă, să se îmbete şi să se preacurvească nițel; poate că Dumnezeu, în imensul său dispreț și scîrbă pentru oameni și omenire, după ce a încercat tot ce se poate ca să-i facă mai buni și mai drepți, ne-a inventat pe noi anume ca, înainte de a scufunda această nemernică și criminală lume, arătînd-o ridicolă, mînjind-o bine cu prostie și acoperind-o cu hula tuturor ticăloșilor, s-o facă să-și vadă și adevărata sa față, în oglinda mizer-sublimă a vitejescului nostru destin. „Să bem, prieteni, cine știe, mîine, cînd vor veni lichele mari și noi, din slava noastră ce va mai rămîne?“ Am uitat restul versurilor din acest vechi cîntec studențesc genopolitan. Să bem, așadar. Ce sublimă e, totuși, această scîrbavnică nimicnicie! Să te simți un simplu leucocit într-un uriaș buboi de ciumă, un anonim vierme, învelindu-se, mult înainte de soroc, în firul de zadarnică mătase a suferințelor și căderilor (fără cea mai mică speranță că, într-o zi, va primi aripi și va învia), un banal și geografic apendice, infectat și purulent, oricînd operabil pe viu de către marii chirurgi ai situației politice internaționale, un simplu petic de ziar cu care, în adîncul unui șanț antieuropean, s-a șters la fund ultimul ienicer pravoslavnic. („Ienicer“, în limba turcă, înseamnă: „soldat de tip nou“, nu-i așa?)

Beau încet, lin, ca și cînd aș cînta la pian: cu mîna dreaptă gîndesc melodia, cu stînga o comentez critic. Alcoolul a fost totdeauna de stînga, ca și lacrima, disperarea, singurătatea, dreptatea. (Care, de multe ori, e numai o formă incipientă a nedreptății.) „Într-adevăr — cîntau minerii, și la biserică, și în cîrciumă, imediat după *eliberarea* lor — într-adevăr deșertăciune sunt toate, și viața aceasta e votcă și vis!“ Socialismul nu este altceva decît *summa* bucuriilor pe care nu le avem deocamdată, comunismul va fi *summa* bucuriilor pe care nu le vom avea niciodată. Proletariatul nu are de pierdut decît lanțurile, dar și aceste lanțuri trebuie fabricate undeva, nu? Gata, am pus la punct producția de lanțuri, rușii au inventat lacătul invizibil, noi suntem autorii brevetați ai lanțului invizibil. Ședința

din oraș continuă, continuă. Suntem în plin sezon științifico-utopic, Marx, spune soră-sa, cînd avea coșmaruri în copilărie, se visa căzut într-o groapă cu lighioane din care nu putea ieși. Plutim între niște false oglinzi paralele, imaginea grotescă a nefericirii noastre e înmulțită la infinit, pentru noi nu se mai întîmplă nicăieri, nimic, am fost uitați; ca să nu devenim martori ai acuzării, trebuie să și murim, în mare tăcere și fără vreo zgomotoasă agonie, cu amintiri și blesteme. Am fost o simplă halcă de popor viu aruncată în gura ursului de care s-au speriat de moarte semnatarii victorioși ai păcii. Visez un rug înalt, alcătuit din toți autorii ce au scris despre Om, Dreptate, Spirit, Libertate, vreau să-mi dau foc și să ard pe acest rug, cîntînd „hai la lupta cea mare“ și rîzînd de toți păduchii sorbonarzi, de toate tîrfele din bordelul demagogiilor mondiale, de toți ilderimii și osmaneștii care ne păzesc, păzindu-se... Pluteam într-o barcă, peste un Styx negru, în locul lui Virgiliu o aveam pe zeița Limpi. E ziuă și ce întuneric, barca e putredă, nici un țărm nu se zărește. Mamă, mamă, de ce m-ai părăsit?...

Adormisem în fotoliul protopopial din zestrea neveste-mii. Visam o complicată vînătoare de raci roșii, numai că eu eram cel vînat. Trei pisici negre, dorind să citească articolul de fond, păreau foarte supărate că cineva le rupsese ziarul preferat și unic. Șapte sicofanți, vorbind urala cultă, fiecare înarmat cu un clește de dentist, voiau să-mi extragă fără anestezic cele șapte certitudini pe care reușisem să le salvez din perchezițiile anterioare. Sommer purta turban, zicea „verdele e culoarea pașapoartelor“, promitea să-mi transmită, în caz că ajunge în port la Tomis, un cuvînt magic prin care să scap și de pisici, și de frică.

Soneria zbîrnîi. Altfel. Sării buimac. Deschisei.

În fața mea, în toată splendoarea sa de serviciu, strălucea un milițian prosper și rumen. Noroc cu spirtul cubanez: sîngele îmi circula fără adrenalină. Nu mă speriai deloc — doar omușorul din gît mă împiedică să-i adresez salutul nonșalant și grațios de cetățean ce nu are nimic de ascuns, care chiar se bucură cînd vin organele să-l vadă în timpul liber, fiind curat ca lacrima și cu toate actele în regulă.

— Sunteți tovarășul Olimpia? mi se adresă acest Stanșibran fără să se uite la mine, uitîndu-se prin mine la ce era în spatele meu.

— Nu, nu, răspunsei răstit, încă nu am ajuns acolo...

Oficialul mă privi tăios: circulam prin sintaxă într-un mod suspect pentru subcascheta lui.

— Nu sunteți de la Sucuri și marmeladă?

— Soția mea e de la Sucuri. Și marmeladă.

— Atunci sunteți tovarășul Olimpia, conchise lucrătorul la interne. Și, fără să mă mai bage în seamă, se întoarse către capul scărilor, rostind scurt: Aici. Cu grijă. să nu se spargă, că vă ia mama dracului!

Suprarealismul nu a fost inventat, el a fost doar în mică măsură descoperit. Ceea ce mi-a fost dat să văd dovedea că istoria are o fantezie nebună, că fructele ei nu au nimic comun cu logica sau cu ortografia. Din semiîntunericul scării se desprinseră niște mogîldețe ce purtau scurtele vărgat-oranj ale măturătorilor din centrul orașului. Cărau ceva mare, acoperit cu un sac ciudat. În urma lor așteptau alte momîi, cărînd la rîndul lor cîte o fantomă acoperită. Fui dat la o parte ca un controlor de bilete devenit inutil pentru un spectacol gratuit. Ca o caravană de coșmar, intrară în camera *noastră* patru perechi de amărîți, urmați de un ișlicar rotofei, cu aer de vînzător de înghețată în pană și de curent, și de lapte, și de zahăr vanilat. Sergentul suveran rămăsese în ușă, se scobea în dinți: treaba lui, pare-se, era terminată.

Mă așezai pe un scăunel alb în ușa bucătăriei. *Sur une pierre blanche*. Normal ar fi fost să schițez o întrebare, o nedumerire măcar: dar ce rost avea, o dată ce totul părea a fi un ceva oficial, planificat, organizat, aprobat, supravegheat? Mi-am turnat într-o ceșcuță două degete de votcă sanitar-mesianică și, precum Tîndală în pețit, asistai la dezvelirea („cu grijă, să nu se spargă ceva, că e vai de curul vostru!") misterelor învelite în saci. Dirijor și regizor al acestui eveniment

se dovedise a fi însuși ișlicarul spăimos. Făcu turul de orizont al spațiilor din camera noastră de zi (și de noapte). Îmi dădu să-i țin pălăria ce mirosea a șoareci înecați. Chelia îi strălucea, dinții de viplă așijderea. Fu desfăcută prima momîie. Un soclu. Fu adusă altă grămadă. Alt soclu. Asemenea celui dintîi, doar ceva mai mic. Din lemn de brad, dat cu baiț de culoarea tulbure și depresivă a mobilelor din căminele de nefamiliști. După aceste două postamente, din întunericul sălii, gîfîind de astă dată, fură aduse alte două minuni bine învelite. Dirijorul rotofei le cîntări din ochi, apoi catadicsi să mă liniștească.

— Să nu aveți nici o grijă: mă pricep, le voi aranja în așa fel, încît nici nu-i veți simți...

Nu aveam nici o grijă. Capul mi se limpezise de parcă aș fi înotat o oră într-un iezer carpatin. Votca ce o sorbeam în șlucuri mici, de salon subțire, adăuga spectacolului la care asistam o tentă plăcută de vis și căldură.

De sub una din cuverturile roșii (din acelea ce servesc la ședințele lărgite) apăru figura în ghips, în ghips alb, în ghips alb-albăstrui, a șefului culturii municipiului și raialei noastre, tovarășul Caftangiu. Mă înfiorai, era să scap ceașca urală din mînă. Părea mort de foame sau în chinuri grele, ochii îi avea întorși pe dinăuntru — și totuși privea spre lume, avînd expresia unui surdomut căzut în apă și dorind a striga după ajutor. Mustața-i binecunoscută i se arcuia peste gura în care, în loc de dinți, părea a ascunde nuci sau ouă misterioase de cuci și lilieci folclorici. Înghiții speriat din otrava dezinfectantă, ca să n-o iau la fugă. Scamatoria continua, șeful de ceremonii pocni din degete și, pe loc, doi rudari în pijamale rutiere, cu ochii bulbucați de frică și efort („Doamne, ce greu se cîștigă o pîine, mînca-ți-aș..., dom șef!"), depuseră alături de masca mortuară a Caftangiului o altă minune, învelită, de astă dată, într-o draperie albastră cu ciucuri. Dirijorul chel — bucuros că și „sarcina" asta a ajuns cu bine unde trebuie — îmi aruncă o privire recunoscătoare, de paracă eu l-aș fi ajutat la efectuarea acestui teribil transport. Văzîndu-mi expresia debil-mintală cu care priveam la aglomerația din camera noastră, ținu să mă îmbărbăteze, bătîndu-mă amical pe umeri, vorbindu-mi ca unui amputat căruia i se arată cît de frumoase și vesele sunt protezele :

— Are să vă placă : e o capodoperă !

Din draperia albastră, *cum manu propria* (țiganii, respectuoși, se retraseră spre ușă, oftînd și lăcrămînd, făcîndu-și mici cruci de mulțam, Doamne), maestrul de ceremonii dezveli, de astă dată, un bust ceva mai masiv. Tot din ghips, dar tencuit cu ceară galbenă. Așa cum îl priveam eu din spate, sub lumina flamandă a candelabrului nostru, statuia părea imperială, maiestuoasă. Încercam o sumbră presimțire. Cu un gest, îl rugai pe majordom să nu întoarcă deocamdată bustul. Mă sculai și, cu mîini tremurînde, îmi compusei un *cocktail desperado*. Îl turnai într-o ceașcă ceva mai mare, apoi, ca un om care a terminat cu cele lumești, mă așezai zîmbind pe scăunelul din pragul bucătăriei. Cu gestul cu care Nero indica în circ deschiderea cuștilor cu fiare, comunicai marelui șambelan dorința-mi suverană de a face față feței din capodoperă. Bustul fu întors, cu un gest delicat, aproape tandru. Lumina de sus nu cădea prea bine, totuși, într-o singură clipită, răsunară în inconștientul meu milioane de aplauze. De lîngă colțul patului nostru conjugal, de sub icoanele familiei (eu moștenisem de la mama un crucifix catolic, nevastă-mea îmi adusese, ca zestre, o splendidă icoană rusească : le așezasem alături, în casa noastră nu era loc de schismă, noi ne consideram protocreștini, candela, acum stinsă, de sărbătorile mari ardea în afara oricărei confesionalități), de lîngă biblioteca mea, conținînd ce am putut salva din cataclismele trecutului, mă privea acum, grav, cu oarecare filosofică tristețe (sau ironie), EL, Marele Clasic, părintele revoluției și al revoluțiilor, Karl Marx.

Caraliul de la circulație își scoase cascheta, părea emoționat, se uita la mine cu un respect de care nu m-am bucurat niciodată din partea unei uniforme. Transportorii tuciurii, ipocriți și comici, arătau de

parcă ar fi adus un catafalc, oftau și clătinau din cap a milă și aleluia. Dirijorul, la el acasă, făcea loc celor două socluri : pe Karlie reuși să-l plaseze frumos între rafturile cu gotice mărunte și colțul mistic. Dar pentru bietul Caftangiu nu găsea nicicum un loc potrivit. Camera noastră era mică, două asemenea statui puteau să mobileze un hol de prefectură, dar cum să încapă în spațiul strîmtorat al dormitorului confort doi al unor bieți conțopiști ? Țiganii nu plecau, sergentul nu-și revenea din uimire, eu, dintr-o dată, îmi adusei aminte că mă cheamă Candid ; zîmbeam, eram vesel, fericit de parcă mi s-ar fi împlinit visul pentru care făcusem pînă acum o mie de cereri.

— Hait, rosti șambelanul chel, voi puteți pleca !

Țiganii nu voiau, se uitau spre mine cu acel aer și expresie ce spunea limpede : „păi, dom șef, nouă nu ne dai nimic ?"

Sergentul, omul legii, interveni răstit :

— Gata, valea : plata în ceruri.

— Oameni suntem, se milogiră măturătorii oranjați, privindu-mă de astă dată aproape amenințător.

— Dați-le ceva, mă sfătui în șoaptă maestrul de ceremonii : ăștia sunt în stare să vă bată.

Într-adevăr, opt perechi de ochi negri mă priveau ca pe o victimă sigură. Sergentul (își cunoștea meseria) ieși să liniștească, cu tact și blîndețe, grămada de vecini curioși ce se strînseseră pe holul scării și la etajul de mai jos. Aveam cincizeci de lei ascunși pentru „melancolii neplanificate", i-am scos la lumină și îi arătai dinților de viplă, întrebîndu-l din ochi : ajung ?

— Exact cît le trebuie. Sunteți un om prevăzător.

Țiganii, fericiți, voiră să-mi sărute mîna. Nu-i lăsai. Strigară totuși, ca la miting, în cor : „să vă trăiască franțuzoaica, bogdaproste, să vă trăiască și morții !", și plecară înveseliți. Sergentul pocni călcîiele, mă salută ca pe un colonel cu studii și plecă și el. Rămăsei cu majordomul, căruia îi făcui semn să-l lase pe Caftangiu, pînă vine nevastă-mea, în mijlocul camerei. El, foarte simpatic în felul său, fu de părere că, la nevoie îl putem muta și în bucătărie. Sau pe balcon. Sau în baie. I-am întins o ceșcuță de basamac, dîndu-i a înțelege că, de-acum, treaba lui e ca și terminată: soarta lui Caftangiu ne depășește pe amîndoi, viața merge nepăsătoare înainte, noi să fim sănătoși, ura și doi bani jumate...

Chelul ținu să se prezinte:

— Mă numesc Omar, sunt poet pensionar. Mă bucur că am plăcerea să vă cunosc. Pe doamna o știu din auzite.

Conversația pornise bine, nu aveam nimic de pierdut dacă îl mai descoseam. În lume sînt multe minuni: ca omul, nu e nici una.

— Domnule Omar, i-am spus, cred că nu am înțeles prea bine: sunteți un poet care s-a pensionat sau un pensionar care a început să scrie poezii?

— Patriotice, ținu el să precizeze.

— Patriotice, acceptai eu. Desigur, am înțeles.

— Știți, eu țin la această precizare. De altfel, poate că nici nu bănuiți, îndeplinesc voluntar serviciul de director onorific al Casei ziariștilor.

— A-ha, rostii plin de admirație, deși nu vedeam nici o legătură între poezia patriotică și Clubul ziariștilor voluntari.

— Rachiul acesta, îmi spuse directorul onorific, este excelent. De unde îl procurați?

Îi turnai încă un deget din verdele Limpiei.

— Am un unchi la țară. Pădurar. Mai mult nu vă pot spune.

— Am înțeles, rîse înveselit tovarășul Omar, și eu am un unchi la țară. Dar nu e pădurar. E popă. Vai de capul lui...

Oftarăm, cunoșteam amîndoi starea jalnică a popilor de la țară. Mai ales în ceea ce privește spirturile și vinatul.

— Domnule Olimpia, mă onoră patrioticul, acum, că ne cunoaștem atît de bine, mi-aș permite să vă exprim, cu toată discreția posibilă, o mică nedumerire a mea.

— Care? întrebai la rîndul meu.

— Știați? Vreau să spun: erați informat că aceste statui celebre vor ajunge la dumneavoastră?

— Da! răspunsei ca un senator roman. Le aștept de peste treizeci de ani...

— Hi-hi-hi, rîse viplos poetul patriotic. Aveți dreptate: nu aduce anul ce aduce secolul, trăim într-un ev aprins, trebuie să fim pregătiți pentru cele mai fantastice surprize. Eu, vă mărturisesc, avînd un nivel politic mult mai scăzut decît dumneavoastră, ieri-dimineață m-am dus la club fără să încerc nici un fel de presimțire. Am deschis, am aerisit: dacă nu avem hîrtie, nu avem nici ziare — atunci de unde ziariști? Clubul acesta e totuși util, din an în an se mai adună Tanda cu Manda, se discută, se analizează, se iau frumoase angajamente. Masă rotundă, legătura cu masele, *mass media*, e o treabă, nu-i așa? I-am șters de praf pe dumnealor (cu degetul îmi indică cele două busturi), pînă ieri erau în inventarul meu, deși ar fi donația gratuită a unor creatori care sperau și ei o comandă socială mai rentabilă. (Și patriotismul trebuie să renteze cît de cît.) Așa că faci un bust gratuit azi, îl dedici cui trebuie, mai faci altul mîine, îl donezi unde trebuie — și odată te pomenești cu o comandă uriașă, un grup statuar cu viteji sau cu țărani uciși de jandarmi. Așa credeam eu pînă cînd mi-a fost dat să aud adevărul și să nu-mi vină să cred nici ochilor și nici urechilor...

— Vai de mine! îl compătimii sincer.

Directorul onorific nu stătea prea bine cu sistemul nervos, părea și extenuat din cauza transhumanței statuilor, că deodată, de parcă s-ar fi deschis un stăvilar ascuns, începu un zăpor de plîns de credeam că e sfîrșitul lumii. Căzu în genunchi în fața mea și, hohotind ca un nebun, îmi apucă mîinile amîndouă, mi le acoperi cu sărutări zgomotoase și lacrimi. Am rezistat vitejește la năvala de mai înainte, dar acum, în fața acestui poet bătrînel, zguduit de plîns, lingîndu-mi mîinile ca un cîine credincios, mă simțeam uluit, interzis, din lună picat. Cu greu îl ridicai în picioare, obligîndu-l să bea și apă. Apoi, reușii să-l așez pe taburetul din fața mea. Nu mai contenea cu mulțumirile.

— Vai, nu vă dați seama cît de recunoscător vă sunt! Și eu, și nevastă-mea vă considerăm binefăcătorul nostru, Dumnezeu să vă răsplătească pentru fapta creștinească de a-i fi primit pe „ăștia" în casa dumneavoastră.

Pe „ăștia"? În casa mea? Mă simțeam în plin roman rusesc. Trecuse prin camera mea Rogojin cu banda sa, acum trebuia să-l mai suport și pe acest Raskolnikov acuzîndu-se de toate păcatele lumii. Toată viața mea m-am temut de literatură, m-am ferit de literatură (și de literați), totdeauna am afirmat că va fi o nenorocire cînd viața va începe să aibă fanteziile romancierilor posedați (fie de demoni, fie de știință, fie de politică). Trebuie să nu pierdem bun-simțul acelui hotar ce există între real și ficțiune, între vis și trezie, între ceea ce este așa cum este și ceea ce ar putea să fie așa cum ar trebui să fie, fără să poată, totuși, să fie. Mi se face rău cînd citesc că nu știu care politician a ales politica drept formă de expresie fiindcă nu avea talent pentru literatură — ca și declarația acelui dramaturg, hoț și invertit, care susținea că „începem să scriem după ce nu mai putem trăda". Occidentalii datorează incapacitatea de a înțelege nenorocirea noastră literaturii imense ce s-a scris despre această nenorocire. În fața unei crime pe care o vezi te înfiori, te cutremuri. Cînd crima îți este relatată de ziare, afli, iei act, clasezi o informație, formîndu-ți o părere oarecare despre călăii și victimele în cauză. Dar cînd citești un mare roman (de obicei rusesc) despre aceste crime, realitatea devine literatură, întreaga emoție e pur artistică, chiar și crima devine o operă de artă. Poți să mergi tu să-ți arăți plăgile și rănile, pe nimeni nu mai interesezi: povestea ta va fi, oricum, sub nivelul romanelor ce s-au scris despre cazul tău. În sensul acesta, imensa bibliotecă despre barbari, barbarie, crimele barbarilor, rafinarea mijloacelor de barbarizare, pericolul unei invazii barbare, barbarii printre noi, cum ne vor barbariza barbarii, barbaria ca mîntuire sau damnare a lumii etcetera, toate aceste literaturi alcătuiesc, în Occident, un dulce opium de siguranță și, mai ales,

de distanțare. Pericolul și crima aparțin esteticii, artei cuvîntului care le povestește sau le explică. La noi, ești în stare să citești un tren întreg de apă-în-piuă numai și numai ca să dai de o mică aluzie la faptul că există turnători și că se bate în pușcării. În Occident s-au format chiar și „specialiști" (de bibliotecă) în domeniul barbarologiei și a logomachiei din barzolanda albastră a lumii noastre de aici. Dracu să-i pieptene — se vede că, astă-seară (chiar și eu, antiliteratul, beam-Grigore-agheasmă, *volens, nolens)*, jucam fără piesă. Acest director poet patriotic, care îmi sosise în cameră cu o caravană de *commedia dell' arte*, aducîndu-mi și recuzita lui din ghips vopsit, îmi bea acum votca stalingradă și, pe deasupra, îmi săruta și mîinile, plîngînd ca un vinovat fără vină într-o melodramă stolîpinistă.

Primul zăpor de lacrimi fiind epuizat, musafirul meu, ca un mizerabil păcătos ce era, neslăbindu-mă nici pe mine și nici sticla medicinală a soției mele („Îmi place să-l beau verde-crud, fără zahăr, fără apă", îmi mărturisi el, în răstimpul fulger al unei paranteze), după ce dori să mă sărute pe gură, fiindcă-l respinsesem speriat, îmi ceru dictatorial castraveți murați. Imediat mi-am dat seama că e rus, că nu se poate să nu fie rus. Era. Îmi declină numele întreg, îl chema Omar Omarovici Kaimakov, semna Omar Caimac, bea votca mirosind, cu ochii închiși, coltucul de pîine pe care-l găsise singur răscolindu-mi toată bucătăria.

— Domnule, îmi spuse blînd, după ce reușii să-l oblig să stea locului și să și mănînce din pîinea aceea, mi se pare că sunteți profesor. Sau ați fost profesor. Sau veți fi profesor. Domnule Olimpia, sunt un ateu convins, eu totuși vă spun, Dumnezeu să vă pomiluiască, nici nu știți cîte am pătimit pînă am ajuns cu stafiile acestea la dumneavoastră. În orașul ăsta nenorocit, eu, care mă trag dintr-o familie de cneji veritabili, umblu ca un tîlhar, ca un contrabandist oarecare, deși sunt cinstit și curat ca lacrima. E adevărat, sunt laș, fricos, poltron, lingușitor, lichea, turnător, curvă, linge-blide — dar toate acestea în limitele decenței și ale bunului-simț. Istoria ne obligă, toți suntem lingăi — nu-i așa ? —, numai ce-i de lins alegem fiecare după nevoi și posibilități.

După această bravă introducere, simții nevoia să-i smulg cu forța sticla sanitară din mîini. Nu se supără. Din contră, îmi luă ceașca plină, aduse din cămară tot ce trebuia — brînză, ceapă, o cutie de măsline ce o ținea Limpi pentru revelion — bău și plînse, înfulecă și se văicări ; așa cum stăteam, ca pe o strapontină, eu păream cel sosit în vizită neanunțată, iar el, gazda ce nu se sinchisea de forme și politețuri.

— Știu, îmi declară, am auzit, a auzit și întreg tîrgul, sunteți un utopist autocefal, le-ați spus-o de la obraz, nu v-ați temut ; și eu, în tinerețile mele, e-hei, am vrut să scriu balade și idile, am și scris cîteva, dar pe urmă le-am ars... Mi-a fost frică. Dumnezeu mi-a dat o voce de aur, tenor dramatic, am cîntat, am tot cîntat, am cîntat și ce nu ar fi trebuit. Acum, eu, urmașul unor cneji ce s-au bătut cu tătarii (sau invers, nu mai știu bine), sunt nevoit să scriu poezii despre strămoși, însămînțări, muncă patriotică etc. Asta se cere, asta dau ; mai pică un ban, ți se mai întinde o mînă de sus... Clubul meu e o ficțiune, titlul de director — o gargară ; ei bine, totuși, de două ori pe săptămînă, acolo, se mai vînd un cîrnăcior, o brînzică, vine bufetierul de la cei mari, servește condeierii, așa, pe-nserate, discret, pe ușa din dos. Nu curge, pică, nu ai acces la slănină, zici *harașo* și pentru șoric. Vremurile sunt grele, nimic nu se găsește, nimic nu se mai cumpără, totul se procură.

Deodată, ca iluminat, își aduse aminte de ceva important, aprinse lampa în odaie și privi cu ochii lărgiți de uimire, într-un fel de extaz care era și curată ironie, cele două busturi ce stăteau, cuminți și resemnate, pe soclurile lor de culoarea șocolatei de altădată.

— V-am procopsit, declară ritos și, deodată, începu să rîdă. Cu lacrimi. Se vede că glandele sale lacrimogene funcționau supranormativ.

De astă dată, îmi sări muștarul. Căutai cuțitul cel mare din bucătărie, căutai în memoria mea și o înjurătură mai convingătoare, îmi compusei și o privire de tătar jignit, urlînd cît putui : „ajunge !“ și vînturai cuțitul de pîine în dreptul gîtlejului său de tenor dramatic.

Amuți pe loc, păli, apoi se înverzi ca o salată. Căzu iar în genunchi.

— Cneazule, strigai, știi tu ce înseamnă să fii un utopist autocefal ? îl întrebai ca un inchizitor ce nu cunoaște mila.

— Habar nu am, îmi mărturisi îngrozit, nu am studii, am numai o biată diplomă. Vă implor, nu vă puneți mintea cu mine, sunt un...

Nu-l lăsai să se desfășoare.

— Află atunci : un utopist autocefal, la noi, în Genopolis, înseamnă un nebun periculos. Un revoluționar de unul singur. Eu am dreptul să ucid, pe mine legea mă absolvă, mă și felicită. Eu am mai ucis vreo trei ca tine. De ce crezi că ai fost trimis aici !?

— Chiar m-am mirat.

— De ce crezi că ți-am deschis ușa, te-am lăsat să-ți despachetezi stafiile, să le aranjezi cum vrei, fără să te întreb nimic ? Deși știu rusește...

— Chiar m-am mirat. Eu nu mai știu rusește, să trăiți !

— Să-ți spun. Pentru că sunt nebun, *patamu što* trăiesc printre nebuni, ca nebun, într-un fel de nebunie continuă și din ce în ce mai nebună. Puteam să te arunc pe geam, puteam să-ți sparg ghipsul caftangiu în cap, cine putea să mă tragă la răspundere ? Nu sunt în casa mea ? Nu sunt în legitimă apărare ? Nu am fost violat și în domiciliu, și în autocefalia mea ? *Ibio tvoi maty*, pramatie, pînă aici ți-a mers !

Mă înfuriasem de-a binelea. Viermele ce mi se zvîrcolea la picioare îmi săruta pantofii de casă (Caftangiu mă privea amuzat), totul părea pregătit pentru o frumoasă crimă politică. Prin geamul albastru, un cer siniliu de toată frumusețea îmi dădea a înțelege cît de distantă și de indiferentă este Natura (ea-și face norma de sublim și rugăciune în fiecare seară), la ce altitudine morală se află față de noi, cei însărcinați cu mersul înainte și cu istoria. Votca sanitară a Limpiei, deși o îmblînzisem copios cu apă și zahăr cubanez, ardea fierbinte în sîngele meu altfel limfatic, cuminte, bleg. Prin fire sunt un introvertit, un schizoid, cu temperament melancolic cu rare puseuri de furie depresivă. Un gasteropod prudent și retractil, avînd o vagă vocație pentru sinucidere și contemplație mistică și fiind total lipsit de umor, de poezie, de patriotism. Am fost bătut de nenumărate ori, nu am cunoscut totuși subtila plăcere de a chinui, de a da palme, de a călca în picioare. Cuțitul ce-l vînturam peste chelia lingăului îmi transmitea, ca o tîrzie răzbunare, fiorul sălbatic al bătăliei și al sîngelui vărsat cu ură.

— Nu mă ucideți! chițăia victima mea. Soția e bolnavă de inimă, am și o mamă bolnavă de inimă, și eu sunt bolnav tot de inimă. Fie-vă milă de talentul și de pensia mea. Cunosc toți marii poeți ai Împărăției, dacă vă atingeți de gîtul meu vor scrie ziarele, va fi doliu național...

— Recunoști că...

— Recunosc totul, deși nu am nici o vină. Nu am știut nimic de sculptor, vă jur. Tovarășa Carmen, acum doi ani — încă nu se încurcase cu tovarășul Osmanescu — m-a chemat la ea, m-a pus să cînt lieduri de Vidu și Brediceanu, apoi mi-a sugerat că ar putea să mă numească director onorific la Casa ziariștilor, care urma să se înființeze, în locul Casei artiștilor amatori și a pictorilor uzinali. Asta dacă...

Nici nu am observat cînd intrase buna mea soție, Limpi, urmată de trei din „neogaițele" ei (așa le ziceam eu, nu era nici o supărare: nefiind localnic, mie mi se iertau mai multe). Remarcai pe loc morga imperială sub care — știam din experiență — se ascundea un rîs cît Dunărea. Doamnele nu se mirară de nimic, nici nu-mi dădură bună seara. Eu rămăsei cu cuțitul în aer, cel de sub genunchii mei dădea semne de viață nouă și de eliberare mult visată. Limpi aprinse toate becurile din lampadar și, ca la un vernisaj oficial, prezentă publicului noile achiziții ale fundației noastre.

— Ce ziceți, fetelor? rosti cu vocea ei de salon franțuzesc. Nici că se putea ceva mai frumos! Ce expresie, ce linie, cîtă atmosferă, ce climate...! Bărbate, mi se adresă de parcă nu aș fi avut un cuțit în mîini și un porc sub călcîie, sper că ai avut bunăvoința de a-i onora cu un bacșiș consistent pe vrednicii hamali ce au cărat aceste minuni!

— Cincizeci de lei, recunoscui. Atîta am avut.

— Vă spusei, fetelor? O pleașcă, o pomană, o avere ce ne-a picat din cer. Cincizeci de lei pentru un clasic mort și un alt clasic în viață, dar încornorat și la spitalul de nebuni.

„Fetele" contemplau, oftau, admirau totul cu o ipocrizie pe care nu o mai poți vedea decît, eventual, în holul Ateneului, după prima audiție a *Cantatei pentru Lumina viitorului luminos*, executată de orchestra și corul armatelor reunite. Lucreția, cea mai în vîrstă din colecție (după părerea soției mele, una din cele mai geniale bîrfitoare din tot Isarlîkul), făcu doi pași îndărăt, scoase de undeva un lornion aristocratic, respiră de trei ori foarte adînc, apoi zise:

— E splendid totul; colțul acesta al tău, Limpi, face cît un ermitaj guggenheim. Hristos pe cruce, Madona din Cazan în argint, și bărbosul acesta bronzat pe soclu, la mijloc. Lumina vine exact de unde știm cu toții că vine, cade exact cum trebuie și pe cine trebuie. O făclie mai lipsește. Și două steaguri. Mausoleul e gata! Sunt dărîmată de emoție, îmi vine să plîng.

Se așeză. Lornionul trecu în mîinile lui Fanny.

— Totuși, dacă îmi permiteți, ceva scîrțîie. Dialogul cu spațiul ambiant, dialogul între cei doi. Hristos tace, Madona tace și ea. Dar ăștia doi trăiesc și parcă discută. Caftangiu, dragă Limpi, nu va putea sta la infinit în această opoziție dialectică, va trebui să-i găsești un alt loc. Are dreptul la un colț al lui. Unde să-și găsească, în sfîrșit, liniștea? Veșnicia sa de ghips, nu?

— Te ascult, dragă Fanny. Fii mai explicită, o rugă soția mea.

— ...Dacă îmi permiți o părere, o simplă sugestie: nu-i lăsa așa, față-n față, înfruntarea asta nu-i de-a bună. Regretat răposatul meu tată, fiind silvicultor, un spirit dialectic *avant la lèttre*, pornit din proprie iniţiativă pe experimente animalier-socialiste, a pus faţă-n faţă, în două cuşti separate, într-o parte un vulpoi în plină forţă, în cealaltă o ieruncă apetisantă. Să se înfrunte: antagonist, revoluţionar, ideologic. Care credeţi că a fost rezultatul? Dragele mele, a crăpat vulpea. De tristeţe, de neputinţă, de scîrbă existenţială. Găinuşa — mai proastă, mai inconştientă, fără nivel — după primul şoc de spaimă, trecu pe nepăsare, pe hai sictir şi mă doare-n creastă. Ciugulea, cotcodăcea, se şi îngrăşase... Îţi spun fabula asta, dragă Limpi, în speranţa că deşteptul tău de bărbat va găsi pentru Caftangiu un loc mai inofensiv, mai prudent din punct de vedere filosofic. Înfruntarea dintre vechi şi nou, trecut şi prezent, dintre clasicul timpuriu şi romantismul tîrzielnic, s-o recunoaştem, devine, pe zi ce trece, o problemă din ce în ce mai problematică: nu e cazul s-o mutăm şi în dormitoarele noastre. Ce părere aveţi, fetelor?

Stăteam în picioare în uşa bucătăriei, cu mîna pe umerii căpiatului Omar Omarovici, asistam la liturghia gaiţelor ca la un recital de poezie social-poporană. Uitasem de cuţit, nici măcar nu mă mai miram cum de se nimeriseră ca la un ospăţ toate aceste afurisite guri rele, prietene de băşcălie, cafea şi canastă ale jumătăţii mele legitime.

Parada modei continua, la cuvînt se înscrisese acum Jenny. Ea reprezenta formula cioclopedică: îşi crescuse copiii din croşetat, era normal să fie şi de departe cea mai cultă din colecţie.

— Nu ştiu, începu ea, nu am de unde să ştiu cum gîndesc alţii. Pe mine, personal, ghipsul, ca materie plastică, mă umple de admiraţie şi uimire. Trăim într-o epocă în care tot ce e provizoriu, numai ce e provizoriu, e şi definitiv, tot ce e permis e şi obligatoriu, tot ce e hibrid e autentic şi tot ce e confuz e şi genial. E cît se poate de logic ca ghipsul să fie mai tare ca arama. Uitaţi-vă: albul acesta, de mască mortuară, albul acesta de linţoliu, de dus pe lumea cealaltă, mi se pare culoarea cea mai simbolică pentru măreaţa

epocă în care trăim. Am avut parte de şapte dictatori, unul după celălalt, fiecare a fost cel mai genial, cel mai drept, cel mai iubit, cel mai erou între eroi. Dar fiecare a dat la topit statuia de bronz a antecesorului. Iată motivele pentru care însăşi istoria şi istoricitatea (praxisul, cum zice nu spun cine, aici de faţă), atît de darnice cu noi în genii şi mîntuitori de ţară, au abilitat ghipsul ca materie expresivă, primă şi ultimă. Nu are rost, tovarăşe şi tovarăşi, să turnăm bronzuri: costă, se topesc greu şi, după topire, nu mai pot fi refolosite, nici măcar în artilerie. În schimb, ghipsul, în felul său modest şi intermediar, scapă lutul în care a fost modelat la început de chinurile întrupării: lutul, spun părinţii noştri, este materia primă atît a Genezei, cît şi a post-mortem-ului. Doar ars cu mare meşteşug rezistă: dar nu pot fi arse decît obraze subţiri, oale, ulcele, blide. Un mare geniu, modelat şi ars în lut, nu rezistă, crapă, se usucă, se pulverizează. Ca să-l torni în ceara intermediară a celor din neolitic, asta cere o materie din care nici popii nu mai au. Astfel, doamnele mele, a apărut ghipsul, acest sulfat hidratat de calciu, $CaSO_4+H_2O$, monoclinic, sticlos, cu mică duritate. Lipsit, cu alte cuvinte, de orice caracter. Lutul e ca un sfînt, lemnul e ca un martir, marmura e tainică şi paradiziacă, bronzul e veşnic şi puternic. Toate aceste materii vorbesc oamenilor în limba aspră a Timpului şi a Veşniciei. Ce este ghipsul? mă veţi întreba. Ghipsul este materia perfectă a deşertăciunii, a vanităţii, a roţii morii ce se-nvîrteşte fără de cruţare. Ea e ca o haltă, ca o dantură provizorie, ca un ştab căruia nu i-a ieşit decretul de numire şi nici doctoratul nu i-a sosit. Fiind eu o femeie ce croşetează enorm în acest demisol al demisecolului nostru, mi-am putut permite, din cînd în cînd, luxul de a medita asupra valorilor noastre literare, filosofice, artistico-agitatorice. Şi ce am constatat? Ghips, totul e ghips, totul e la jumătate de drum între o măreaţă bună intenţie şi o şi mai măreaţă ducere la bun sfîrşit. Pînă la 50% din orice proiect, strigăm „ura, ura!", spumegăm de entuziasm. Lucrăm repede, tot mai repede, pînă la 70%. Aici obosim, ne plictisim, nu mai avem asta, nu mai avem aia, investițiile-s epuizate, chiar și șefii se uită-n în altă parte, ce rost are să terminăm, să finisăm? Turnăm finalul în ghips, raportăm terminarea lucrărilor cu depășiri ale normei și cu un procent de 11,82% economii la... bronz, piatră, marmură.

Din pămînt, din iarbă verde, apărură mărunte gustări, balcanice ciuguleli de viață și vorbă lungă. Ne pomenirăm și eu, și bețivul de Omar cu cîte un pahar de autentică votcă rusească în mîini. Limpi se aprovizionase din mers, „ședința" aceasta fusese planificată, gaițele știau despre statuile din dormitorul nostru mai mult decît puteam eu să bănuiesc sau să deduc logic.

Lucreția, turnînd în pămîntul ficusului nostru decorativ un strop din vînul cabernet pe care îl serviră femeile, cu un simplu gest de bufniță emerită, opri iglițele verbale ale mai tinerei Jenny. Se întoarse spre mine, mă măsură ca pe un recrut suspect, ciocni cu Kaimakov („Sărut mîna, coană Lucreția, vă știu și vă tem de pe vremea cînd..."), privi încă o dată cele două busturi, apoi, închizînd ochii ei de fiară genială, grăi în șoaptă, ca o Pythie duduleană.

— Jenny, tu să mă ierți că te-am oprit din teheranul tău. Începi să croșetezi o mănușă, iese șal și, cînd să-l îmbraci, îți dai seama că e un jerseu pentru un smeu ce nu se mai există. Cînd te aud rătăcind fără busolă, nu pot să nu mă gîndesc la soarta prozei noastre autohtone. Autorul croșetează la mașină, lînă de vorbe are — a avut grijă satul din care a plecat fără întoarcere să-i așeze în ficați un munte de limbă și tradiție. Roman în roman, mit în legendă, legendă în eveniment, mesaj în dresaj, sulemeneală în izmeneală. Trecutul e prezent, prezentul fuge cînd spre viitor, cînd spre înapoiul nepericulos, fără probleme pentru cenzură. Mortul nu e mort, învie mereu, se fac crime, dar ele nu sunt crime, se face și dragoste, dar ea e mai degrabă ură, gimnastică ciobănească sau dans tematic de șantier. Ador romanele acestea în care toți înoată în stil și metafore și nimeni nu se îneacă.

Îmi plac acești autori curajoși, ce scriu un vagon de vată ca să ambaleze în ea, undeva, o mică împunsătură la adresa turcilor, care își iubesc și cumnații, și soțiile, nerefuzînd nici alaiul, și nici uluiala. Mă rătăcii la rîndul meu, iertați-mă, dar ce altceva este cultura decît o formă de rătăcire printre făclii și luminărari? Dacă bine îmi aduc aminte, nu ne-am adunat aici pentru o sindrofie și nici nu am venit la o aniversare. Am venit să ascultăm povestea cutremurătoare a acestor statui, cu a căror nefericire — sperăm, trecătoare — ne simțim solidare. În consecință, în calitatea mea de Gaiță-șefă (cum a binevoit soțul tău să mă numească), dragă Olimpia, cer îngăduința să mă adresez măritului director Omar Caimac, ale cărui poezii patriotice le cunosc, le citesc în familie, în zilele de post, le și aștept să fie puse pe muzică spre a le putea cînta. Mă voi adresa lui, așadar, cu o întrebare simplă. O întrebare pe care, după cîte îl cunosc, nu i-a pus-o cel ce trebuia să stea, ca un viteaz, la ușa apartamentului, strigînd cît îl ținea nemția lui: „pe aici nu se trece!" Dar, după cîte vedem, pe aici s-a trecut. Și nu cu o statuie — așa cum am presupus noi —, ci cu două. Deci, iubite tovarășe Omar Caimac, te rugăm să ne spui cinstit, tovărășește, ca la Tribunalul Militar, cum de ai ajuns aici, tumna aici, și cu întreaga zestre de ghips a clubului pe care cu onoare îl conduci?

Omar nici el nu era născut duminica, cunoștea jocul acesta de-a v-ați ascunselea. Chiar dacă nu făcea parte din protipendada fotolii-din-prezidii, avusese suficiente ocazii să învețe cele șapte glasuri de mică lichea, obligatorii pentru orice supraviețuire, fără muncă, în cîmpul muncii; se prefăcu, cu deosebită măiestrie, a fi zguduit din nou de acel plîns al deznădejdii omului cinstit și nevinovat, căruia îi căzuse pe cap tumna beleaua pe care toată viața o evitase; își șterse apoi fruntea transpirată, goli paharul lăcrămînd abundent, făcu trei temenele de actor chemat la rampă, făcîndu-și și o mică cruce de „Domnul mi-e martor", se aşează, drept şi mîndru, pe scăunelul oferit de Limpi şi îşi începu sindipa în felul următor :

— Stimate doamne şi tovarăşe, aşa cum am avut cinstea de a-i mărturisi domnului profesor, voi începe şi în faţa dumneavoastră prin a vă repeta cartea mea de vizită : deşi sunt cinstit şi curat ca lacrima, din diferite motive geografico-istorice am ajuns să fiu laş, poltron, linguşitor, lichea, turnător, curvă, cioară vopsită etcetera... Şi un mare fricos. Şi total lipsit de caracter. Astea vi le spun fiindcă eu consider că e mai bine, pentru mine, să le aflaţi de la mine, decît de la alţii, cînd, unde şi cum nu-mi convine. (Gaiţele dădură din cap, l-au înţeles, omul nu era deloc prost, avea în cap cîteva şperacluri foarte inteligente.) Am urmărit cu sufletul la gură zvonurile în legătură cu mersul şedinţei, pe care, după cîte se vorbeşte în oraş, domnul şi doamna Olimpia au provocat-o, printr-o curajoasă demascare a acestui idealist marxist care a fost şi este însuşi Karl Marx. Portretul lui fu urcat pe frontispiciul Primăriei, apoi coborît repede. Lozinca sa de bază a fost reconsiderată şi înjumătăţită. Dar, în timp ce ei urca la primărie, tot el cobora din vîrful turnului agiei tovarăşului Osmanescu. Şi invers. Suficiente motive ca să-i spun soţiei mele — ultima nepoată, a ultimilor ţărani ucişi în ultima lor răscoală — cu mare îngrijorare : „Ce mă fac, mamiţo ? Bustul lui tronează pe estrada clubului meu !"... Spre seară — din surse vagi, dar sigure — aflu că steaua tovarăşului Caftangiu fu şi ea coborîtă de pe firmamentul unde stătea cocoţat datorită graţiilor ştim cui : l-am văzut cu ochii mei, de după teii vilei sale oficiale, dus de doi sanitari răi spre o dubiţă albă, pe care numai nebunii nu o recunosc. Neînsoţit de nimeni : nici din familie, nici din cultură. De astă dată, stimate doamne şi iubite tovarăşe, pur şi simplu am simţit că fac pe mine de frică şi de groază.

Ieşii, pîş-pîş, pe balcon. Privii oraşul. Începeam să percep ceva din misterul lui : *povestea* care e suferinţă, suferinţa care, aici, nu e decît o poveste fără de leac şi fără de sfîrşit. Aici nu se relatează lucrurile fiindcă s-au întîmplat : aici, în speranţa că odată şi-odată vor ajunge să aparţină numai trecutului, ele se povestesc. Şi, fiindcă se povestesc, se şi întîmplă. De multe ori povestea o ia mult înaintea întîmplării, aşa cum o suferinţă poate să premeargă unei răni sau unei nenorociri. Tot ce e real e numai propoziţiune, dar tot ce e Timp, Durată, Scurgere e istorisire. Istoria cea mare se ascunde după aceste mici cazne şi păţanii, ele alcătuiesc culisele, podul şi pivniţele ascunse ale gravelor, să le zicem, evenimente. Limpi îmi explicase, chiar la începuturile convieţuirii noastre, că aici, în Isarlîk, tîrguiala e mai importantă decît tîrgul în sine, comentariile nunţii sunt mai de esenţă decît actul ritual al nuntirii, pregătirea de drum şi mai apoi povestirea drumului sunt mult mai valoroase decît drumul propriu-zis. Am avut şi eu un unchi ţăran. Doar trei luni a stat în tranşee în Galiţia. Ei bine, chiar şi după al doilea război mondial, el povestea cu un farmec fantastic (avîndu-şi auditoriul său, care nu se sătura ascultîndu-l) a nu ştiu cîta mie versiune a modului în care a fugit el iepureşte atunci cînd mustăcioşii cazaci şi-au început şturmul. Limpi, ea însăşi, foloseşte povestirea ca formă de a combate realitatea, de a se opune mental celor ce se întîmplă, fără voia ei, în jurul ei. A povesti, îmi spunea, înseamnă a amîna, a ameţi, a duce cu vorba răul. Tactica asta vine de departe, şi din Orient, şi din Antichitate, te poţi considera pe jumătate salvat din clipa în care sultanul, sau călăul, sau poporul (sau toţi trei deodată) acceptă să-ţi asculte povestea. Cred că înseşi realităţile noastre economice şi financiare, din cauza inconştientului rural al conducătorilor noştri socialişti, suferă de confuzia critică între ceea ce spunem că este şi ceea ce este de fapt. Rapoartele noastre de bilanţ sunt povestiri a ceea ce visăm că ar fi situaţia, planurile de viitor sunt simple proiecţii ale imaginaţiei noastre epice în „ştiinţifică" ebuliţie. O mare parte a falsurilor din contabilitatea sau statisticile noastre se datoresc nu atît birocraţiei — care, de cînd e lumea, e dublă şi triplă prin firea ei —, cît mai ales darului nostru etnic de a înlocui faptele seci prin versiunea lor visată, povestibilă, revăzută bine-nțeles, și adăugită cum se cuvine. Aici, nimeni nu se miră că un orator vine și ne minte în față: el povestește meseria lui, noi îl înțelegem, credem ce vrem, nu-l condamnăm. Un bovarism ultraeconomic domină pînă și sferele din serai și Înaltul Divan. Epoca asta a cifrelor și datelor precise a venit prea repede, categoriile baladești și umorile lui Păcală sunt încă vii, nouă ni se povestește despre bunăstarea și libertatea noastră, ca poveste merge (deși e cumplit de plicticoasă), dar ca realitate — asta se va vedea. Minciuna demagogică se confundă cu fantazarea orală, rolul de a-l demasca pe mincinos nu le revine celor care-l ascultă (și îl aplaudă), ci faptelor, materiei. „Curînd dăm cu capul în zid" sau „pămîntul nu mai suportă atîtea minciuni", acestea sunt concluziile celor care, în sinea lor, se și bucură cu cît e mai gogonat și mai de pe altă lume ceea ce se spune la radio sau de la tribună. La ora asta, sunt sigur, la orizontul unde bănuiam că încep stelele bărăganului nostru (în veșnică, grăbită campanie), cîteva sute de mii de țărănci bătrîne, de tractoriști ultraobosiți raportează basme de realizări: mii de brigadieri falsifică automat rapoartele și cifrele, doar asta le e meseria: cîteva sute de președinți, cunoscînd realitatea, acceptă și completează versiunea basmită a realizărilor înainte de termen și cu depășiri. Deasupra acestor zgîrie-nori de ficțiuni (utile, fiindcă plățile se fac nu după ce s-a făcut, ci după ce s-a raportat că s-a făcut), zboară corbii croncănitori ai foametei, dedesubt se aude țipătul materialist-obiectiv al pămîntului vlăguit, alături stau mărturiile evidente ale silozurilor, rampelor cu cîntar, cozile din fața „cumpărativelor" goale, din gloriosul nostru pașalîk. Cu poveștile suntem de mult în anul 2000, cu realitatea ne întoarcem spre era lăcustelor și a ciumei din timpul fanarioților.

După forma de liniște ce se așternuse în camera de alături, simțeam că halimaua era pe cale să treacă la esențial. Muream de curiozitate, începusem și eu să gust farmecul parșiv al literaturii orale, cu atît mai mult cu cît cea scrisă, în mare parte, era ilizibil de modernă și de laș-plicticoasă. După părerea soției mele, ceea ce poți auzi într-un autobuz vechi și supraaglomerat, în orele obosite, sau la coada ce o fac „provincialii" la salamul zis „italian" nu se compară cu nimic din ce se scrie prin romane și reviste. Glumele ce se aud la radio, pe scenă sau la televizor par a fi scoase din colecțiile pioase ale unei mînăstiri de carmelite: dacă ar fi să judecăm coeficientul de umor al poporului nostru după calitatea umorului organelor cu umoriști de serviciu, ar însemna, de pe acum, să ne trecem „pe bune" în coada listei națiilor celor mai plicticoase, încuiate, pudibonde și muribund-tîmpit-serioase din lume. Oficialitățile sunt la o mie de metri și cincizeci de ani sub nivelul umorului-umor, trebuie să călătorești rural, cu clasa a doua, în picioare, pe un culoar puturos și neluminat, ca să mai poți auzi șfichiul de mătase, bici și oțel al limbii strămoșești.

Gaițele gustau măsurat, se uitau la tovarășul Omar Omarovici, de parcă acesta ar fi fost nici mai mult, nici mai puțin decît un ambasador picat din cer în dormitorul meu. Limpi (nu o mai recunoșteam) afișa un aer de șefă de cabinet, cu tainice sarcini și misterioase puteri. Ca și cînd aș fi ajuns un simplu solicitator la ușa împărăției, neinvitat și neimplicat, mi se făcu semn să stau jos, să mă servesc singur și să-mi țin gura. Aici nu e nevoie de profesori, aici se povestesc chestiuni arzătoare la ordinea zilei.

— Cum vă spuneam, stimate tovarășe și iubite doamne, continuă chelul rapsod, tot timpul cît a durat ședința asta prelungă mi-a fost frică. Aveam un fel de presimțire. Veți zice: de ce? Ce aș fi putut pierde? caii de la bicicletă? Ei nu, greșiți. Părerea mea este că un șef își poate pierde fotoliul — și acesta e un accident; un salariat își poate pierde cîmpul muncii — și aceasta e o nenorocire; Dar ambele aceste mizerii sunt reparabile. Adevăratele, uriașele catastrofe se întîmplă fie celor ce sunt sus de tot, fie unora ca mine, care au ghinionul să pice în centrul taifunului, ca musca fără cap în lapte. Or, cu ochii mei îl văzui pe marele Caftangiu, de care pînă acum tremura tot ce e cultură în raiaua noastră, dus de braț spre dubița spitalului de nebuni. Era numai la zece pași de mine, îi văzui fața, plus mustățile: arăta, vă jur, exact — Doamne iartă și păzește —, absolut exact cum arată acum ghipsul alb în care e nemurit. Vă rog să-l întoarceți, mi se pune cogîlțul în gît, nu vreau să-l mai văd și în ghips, ajunge cît am pătimit, de-acum vreau să-l uit, să-l îngrop, aleluia. V-aș ruga un strop de votcă, sîngele apă nu se face, simt că altfel încep iar să plîng, ca un cazac la mormîntul calului său.

Fu servit elegant. Bău rar, cu ochii închiși. Discret, Limpi aranjă bustul Caftangiului în așa fel, încît el să dispară din raza privirilor povestitorului.

— Acum, ca să înțelegeți Domniile voastre întreaga tărășanie, e cazul să vă povestesc cum de am ajuns eu la acest bust nenorocit. Nu aș avea dreptul — fiind un modest și total lipsit de caracter poet de serviciu patriotic — să-mi critic confrații: dar — domnul profesor Olimpia poate să mă verifice și să mă corecteze dacă exagerez —, cu cît o artă e mai sublimă, cu atît dă lepre mai mari. Muzica și poezia, după mine — și după Schopenhauer —, ar fi artele supreme: ei bine, poeții și muzicienii sunt cei mai teribili lingăi, pramatii și turnători în viața lor particulară. După ei, însă, curios, urmează imediat sculptorii și pictorii... Nevastă-mea, Matilda, — fiind ultima nepoată a ultimului țăran ucis în ultima răscoală legală —, are dreptate să afirme că, de pildă, în filmele lor despre Rezistență, bravii francezi au ucis mai mulți nemți decît erau în întreaga armată germană. Mulți eroi după război, și mai mulți partizani după ce l-am declarat țap ispășitor pe rahatul acela de Pétain. Nu? Exact așa stau lucrurile și cu militanta noastră artă plastică: dacă se vor număra cîți pionieri cu cravate roșii, tractoriști, furnaliști, eroi din ilegalitate au fost nemuriți în culori și ghipsuri, atunci ne vom da seama că populația noastră trebuie curînd să o depășească pe cea a Chinei și chiar pe cea a dușmanilor ei de moarte.

— Simate domnule Kaimakov, îl întrerupse cu blîndețe Lucreția, aș fi de părere să-i lăsăm în pace pe marii noștri prieteni. Să nu ne amestecăm în ghipsurile altora. Așa că eu zic să...

— Perfect, am înțeles, vă cer iertare. Mă trag dintr-o regiune ce a dat cel mai mare număr de avocați, procurori și emigranți. Ca neam, mă trag dintr-un sînge ce a dat cel mai mare număr de deportați în Siberia. De aici mi se trage boala asta a parantezelor, a escamotării esențialului, a umblatului pe după vișin. Deci: nici nu a fost bine căftănit în funcția sa de șef suprem al culturii, că s-a și prezentat la mine un oarecare sculptor anonim, pre nume Hagiu, rugîndu-mă cu lacrimi în ochi să-l introduc cumva în preajma tovarășei Carmen Caftangiu... I-am explicat că e greu, că aș putea să fiu greșit înțeles: eu nu eram decît un simplu bard de ocazie, relațiile mele cu frumoasa tîrgului nu puteau fi decît pur muzicale. La micile, dar distinsele ei serate în cerc închis, eu cîntam lieduri și romanțe de amator. Doar spre sfîrșitul chefului o întorceam pe arii naționale și chiar pe arii din folclorul porcos al ciobanilor noștri necolectivizați. Deci poziția mea față de madam Caftangiu era foarte vagă și umilă: mîncam, la aceste chefuri sardanapalice, la bucătărie și beam pe-ascuns, din pahare uitate prin colțuri. Dar acest Hagiu nu s-a lăsat, mă mirosise la caracter: întîi a mituit-o pe nevastă-mea cu o gîscă grasă, pe urmă m-a mituit și pe mine, ducîndu-mă, trei zile la rînd, la o cîrciumă unde se servesc fudulii particulare, țuică De Maramu și zaibăr negru din sectorul încă necooperativizat. Nu m-a lăsat să-i cînt, a pus țiganii să-mi cînte, ceea ce m-a emoționat pînă la lacrimi. Sunt un artist slab, mizerabil, lipsit de voință, ușor de corupt. L-am dus pe Hagiu — încărcat ca un Moș Crăciun — la madam Caftangiu. Nu la o serată, ci într-o dimineață și pe ușa din dos a vilei cu nimfe și havuz. Ce s-o mai lungesc? Peste o săptămînă, — eu abia mă întărisem în postul onorific ce-l dețineam la club — mă pomenesc cu Hagiu aducîndu-mi, ce credeți?... Aceste două statui. Nici nu se mai uita la mine. În urma lui, pricepută și băgăreață mai ales în arte și culturi, ea în persoană, soția bașefendiului Caftangiu, dîndu-mi ordine şi preţioase indicaţii. În urma ei, zîmbind superior şi politic ca doi prieteni dragi, tovarăşul Osmanescu şi tovarăşul Tutilă Doi. Mă făcusem mic, abia respiram. Clubul meu se umpluse de putere şi nivel ca o tribună în ziua vizitei Magnificului. Aleseră împreună colţul cel mai potrivit pentru marele bărbos, îl încadrară în draperii şi steaguri. Au ales şi un loc frumos pentru bustul soţului, vizavi cu ăl-marele.

— Tovarăşul Caftangiu nu era de faţă? întrebă Jenny, care croşeta întruna.

— Nu. Totul — din cîte am înţeles — trebuia să fie o viitoare surpriză: Ideea fusese a doamnei (mai nou, toate ideile fatale ne vin din capul femeilor; soţii, mame, tovarăşe de drum şi leafă), dar, pe parcurs, prinsă de alte sarcini şi ambiţii, eu cred că ea a uitat şi de Marx, şi de bustul soţului ei... Hagiu, mare rechin mare, primise o comandă grasă: se şi mută în capitală (cu buletin, cu nevastă şi cu atelier), venea tot mai rar prin Isarlîk, şi atunci nu bea decît de la Osmanescu şi Tutilă în sus... Staţi, ştiu ce vreţi să mă întrebaţi. Vă şi răspund. Mă indispunea faptul că tovarăşul Caftangiu nu-mi onorase niciodată clubul, zis Casa ziariştilor. Eu cred că nici nu ştia că el există. De bust nici să nu amintim. Hagiu l-a modelat pîndindu-l, salutîndu-l, conducîndu-l de ici pînă colo. Cînd am văzut că nici ziariştii nu vin, decît cînd auzeau că se dau crenvurşti sau telemea, am zis: ce-ar fi să fiu eu cel care să-i ofere surpriza unui bust? Şi l-am invitat. Şi a venit. Şi s-a uitat. Nu a zis nimic: nimic despre colţul cu clasicul, nimic despre pavoazare. Era de acord cu totul şi cu nimic. Auzisem că începuse şi el să scrie (scrisul, pentru efenzii din divan, e un morb fatal şi necruţător, ameţeşte, întunecă, duce de rîpă) · acum, bine-nţeles, devenise creator, candida la genialitate, cel mai interesau pe el cultura şi statuile? I-am arătat ghipsul său. „Cine este?" m-a întrebat, rece şi indiferent. Ce era să-i spun? I-am declarat: „Este mai-marele peste clubul nostru, iubitul protector al artelor şi al culturii!". Doamnelor, parcă ar fi auzit o reţetă de plăcinte: nici o tresărire la el, nici o bucurie. A zis: „Bine". Şi a plecat cum a venit, fără să-mi strîngă mîna, fără să-mi spună măcar o vorbă de mulţumire pentru munca mea dezinteresată în menţinerea unui club unic în tot imperiul. Ce să mai vorbim: cînd e vorba de recunoştinţa şefilor, mai bine să tăcem grămadă şi să tragem apa după noi.

Grăi acum iar Lucreţia. Rar, clar, far. La obiect.

— Perfect, tovarăşe director onorific. Am tras apa; acum, iubite domnule poet şi tenor, noi ţi-am propune să binevoieşti a părăsi preţioasele amintiri legate de pavoazări şi altare roşii, întorcîndu-te la ceea ce ne arde pe noi, şi anume: cum de au ajuns aici, în casa bunei noastre prietene, aceste venerabile, dar oficiale busturi? Fiindcă, după cîte ştim, nimeni de aici nu e rudă sau tutore al vreunuia din clasici. Domnul Olimpia — cum îi spuneţi dumneavoastră stăpînului acestei case — este un biet fost profesor de idei moarte, actualmente un pîrlit de inspector ortograf la Vinalcool şi panificaţie. Doamna Olimpia lucrează la un microfon, încurajînd, cu muzică şi poezie, pe bravii producători de sucuri şi marmelade. Nu zărim — deocamdată — nici o legătură între ei doi şi aceste două ghipsuri. Ca să fie clar, acesta e motivul pentru care ne-am deplasat, *in corpore*, ca să le privim şi ca să obţinem o explicaţie pentru maglavitul apariţiei lor aici, acum şi aduse de un poet patriotic,de mai mulţi hamali vărgaţi şi de un sergent cu bacalaureat. Sper că am fost limpede, sper că, de astă dată, vom afla adevărul din această poveste cu nebuni şi stafiii înspăimîntătoare!

Omar era din nou gata să înceapă să plîngă. Se vede că amintirile cele mai proaspete îi erau şi cele mai dureroase. Mă căuta cu privirea — îi arătai cuţitul, altă contribuţie nu puteam avea la încurajarea lui. Limpi — doctor-docent în materie de beţivi şi beţie — îi turnă, numai lui, o porţie sahalină şi votcă verde. Nodulul lacrimal se resorbi brusc, povestitorul luîndu-şi inima şi memoria în dinţi, părea gata să apuce iar taurul adevărului de coarne.

— Desigur, pe dumneavoastră vă interesează doar actul ultim al dramei mele. E simplu: tovarăşa soţie a tovarăşului Caftangiu, internatul la nebuni, şi tovarăşul Osmanescu, cu care stă pe verandă şi bea Campari (dînsul părea a fi după trei zile de urmărire a unor partizani albi), mi-au dat ordin verbal, ataşîndu-mi şi un sergent mai vioi de la moravuri, să iau *morţii* — aşa numeau ei aceste opere de artă angajată — şi să-i duc la adresa indicată! Adresa o avea sergentul, o ştiau şi cei doi civili tăcuţi, cu treizeci şi două de măsele, care nu aveau ordin să vină pînă sus. I-am lăsat la intrarea în bloc, cred că mă aşteaptă la ieşire, nu se poate să nu-i fi zărit, sar în ochi.

— I-am văzut, îl linişti Jenny. Povesteau fotbal, buletin meteo. Înseamnă că nu erau deloc îngrijoraţi.

— Cred şi eu, oftă chelul dolofan, lor pînă aici le-a fost sarcina.

— Nu înţelegem, declară Lucreţia: cum aţi ajuns tumna cu aceste busturi, tumna astăzi, tumna aici, în casa Olimpiei?

— Păi vedeţi? Dacă mă împiedicaţi să vă relatez pe de lăturile? Nu poţi înţelege drama Violetei dacă nu ştii că are tuberculoză. Nu poţi citi un roman poliţist, sărind direct la găsirea criminalului...

Limpi îl servi din nou, de parcă ar fi fost omul care ne-a zugrăvit bucătăria şi ne-a tăiat şi lemnele pentru iarnă.

— Totuşi, maestre, e normal să te întrebăm: cine e tuberculos? Şi cine e criminalul?

— Ca să puteţi înţelege, stimatelor doamne şi iubite tovarăşe, trebuie să mă lăsaţi să mă întorc în urmă cu o jumătate de an. Aveam în club aceste busturi, publicam săptămînal cîte o odă, eram, în felul meu, fericit. Într-o zi, în timp ce ştergeam de praf aceste feţe, pe atunci cinstite, apăru la mine în club tovarăşul Sommer, pe care nu se poate să nu-l ştiţi. Nu e nimic, dar face de toate — nu e decît un nimenea, dar toţi cei care sunt cineva îl ţin la îndemînă. Ştie din toate cîte nimic, dar acest nimic se dovedeşte a fi chiar esenţialul. A venit, mi-a zîmbit, apoi, fără

să-mi dea vreo explicaţie logică sau măcar politică, îmi zise doar atît: „Tovarăşe poet, te sfătuiesc ca un prieten să razi cu dalta numele sculptorului!". Atît îmi zise, îmi trase cu ochiul şi dispăru. Ce era să fac? Fiecare bust era iscălit: bărbosul, la spate, simplu „Hagiu", cu litere bizantine. Caftangiu ăsta, din contră, era iscălit, uite aici, în faţă, cu litere latine, şi cu o dedicaţie să te doară mintea: „Farului Culturii din Isarlîk, omagiul cinstit al unui HAGIU, sculptor şi poet patriotic naţional".

— Fantastic! exclamară gaiţele. „Al unui Hagiu", şi nu „al lui Hagiu"!

— „Sculptor şi poet patriotic naţional", pe deasupra! Vă daţi seama, cinstite doamne şi iubite tovarăşe: atenţionarea mistică a acestui evreu, fost mare ştab în epoca mai veche a construirii, îmi pică precum o cărămidă în cap. Aici nu era vorba de un simplu omagiu artistic, cum am crezut eu, care totdeauna m-am considerat un maestru în flatări şi osanale, aici se jucase sau se juca încă un anapocher cu miză mare, peste capul meu, poate chiar cu preţul capului meu...

— Şi ce făcuşi, neamule? izbucni Fanny, care era mai temperamentoasă. Pe unde-ţi scoseşi cămaşa?

— Daltă aveam, singur în club eram, nu ar fi fost greu să rad de sub capete numele acestui Hagiu. Dar — deşi trăim într-o epocă în care numele unor artişti dispar mult mai repede decît cel al unor miniştri sau decît reclamele pentru diferite salamuri tradiţionale — eu, cu dalta şi ciocanul în mînă, stam şi mă gîndeam. De pildă: cu aprobarea cui au fost aduse aceste mari figuri? Cu cine a pus la cale confecţionarea acestor statui acela care acum trebuie ras? Cu cine bea Hagiu ăsta vinuri scumpe în separeuri de lux, chiar şi după ce se mutase în capitală? Cu marele Osmanescu, cu savantul Tutilă Doi şi cu mulţi alţi bimbaşi ai puterii locale. Şi atunci?

— Şi atunci? exclamară în cor cele patru gaiţe zglobii.

— Simplu. Nu dormii o noapte, nu dormii două: apoi mă sfătuii cu nevastă-mea, care este...

— Știm. Mai departe.

— Și făcui ceea ce era lucrul cel mai patriotic și mai național din lume: m-am dus direct la tovarășul Osmanescu și, cu mare prudență și delicatețe, îl pîrîi pe Sommer. Că a venit la mine și mi-a propus să rad...

— Iar. Osmanescu?

— Dumnealui m-a ascultat distrat, doar cu o jumătate de ureche. Mi-a oferit țigări din *shop*. Am refuzat. Mi-a oferit și un *cognac* de la vamă, i-am spus că nu beau în timpul serviciului. Pe urmă, văzînd că tace și că e furios, îl întrebai încă o dată, clar și precis: „ce să fac cu Hagiu: îl rad sau nu-l rad?"... Abia atunci, bîndu-și rar propriul coniac, mă luă ușurel de rever, mă scutură bine, apoi, croind niște ochi de mare hipnotizator, îmi spuse doar atît: „Tovarășe, nu știu cine este acest Hagiu, dumneata răspunzi de Casa ziariștilor, faci ce-ți dictează conștiința!"

— Fantastic! exclamară cîteva voci de mezzo soprane.

— ...Mă pomenii pe scări, coborînd. Acum îmi veneau în minte acele inteligente și curajoase replici pe care ar fi trebuit să i le servesc, dacă eram ceva mai deștept, mai curajos, mai de caracter. Dar, cum v-am spus, sunt un mare fricos, mie îmi tremură frunzarul tot după fiecare zvon, după fiecare decret, dar încă să fiu în cabinetul de groază, singur, față în față cu cel mai temut, mai atoateaflător din municipiu, raia și chiar din pașalîc!?

— Ei, ce ai făcut? Ce ți-a dictat conștiința? îl spovedi Lucreția, care era fiică de popă și nepoată de geambaș istrovlah.

— Am făcut ce era logic să fac: m-am dus, de astă dată, la domnul Sommer, am plîns cît trebuie și i-am povestit tot. Nu i-am ascuns nici amănuntul că l-am turnat sus de tot. Acum, i-am zis, fiindcă a venit cu ideea rasului, îl rog să ție loc și de conștiința mea și să-mi spună, ca unui frate, ce să fac? Domnul Sommer asculta muzică nemțească veche, Vivaldi, Monteverdi, Corelli, nici nu catadicsi să-și întoarcă fața către mine. Uda florile, fluiera ariile ce se executau. Abia după ce am început să urlu și să-l ameninț rusește i s-a făcut milă de mine și, cu creștinească blîndețe, ca unui om bolnav de vedenii, mi-a șoptit la ureche, în sfîrșit, marea taină. Care lămurea totul. Care îmi dădea și cheia la misterul furiei Osmanescului...

Cerui cîteva măsline. Limpi îmi oferi și un pahar din rația luntrașului povestitor. Mă simțeam ca Harun-al-Rașid, undeva, sub cerul Il-Allah al unui Bagdad plin de minuni.

— Ei, ce ți-a șoptit Sommer? întrebă Fanny și tonul ei, de astă dată, părea a veni dintr-o epocă de matriarhat în care muierile aveau dreptul să taie căpățîna bărbaților încăpățînați.

Omida Omar, chiar dacă nu era el de vierme de mătase, putea totuși să deosebească un dud de o urzică. Acum se simțea în vîrful pomului, știa că ajunsese vioara întîi, îi și plăcea rolul acesta de Mafaldă politică. Oftă (teatral), bău (realist-socialist). Măsură pe rînd fețele auditoriului sarlîk — apoi, ca un mare actor, cîntărindu-și cuvintele, rosti liniar-alb, ca o litanie:

— Nu are importanță ce mi-a spus acest Sommer. Important este ce am aflat eu, pe baza celor spuse de el.

Agitai cuțitul, nu mai puteam de curiozitate. Femeile încremeniră tactic, în poziții de pictură hieratică votivă.

— Onorată adunare: aflați că sculptorul Hagiu (poet nu a fost niciodată), inducînd în eroare anumite organe cu care băuse mult și bine, a obținut un anume pașaport. Verde. Cu vize. Pentru o călătorie de studii. Să vadă muzee, catedrale, exploatarea la ea acasă. Escrocul, abia plecat, își chemă și soția: i se dete drumul și acesteia să vadă muzee, catedrale etcetera. La expirarea termenului — asta s-a întîmplat cu multe luni în urmă, dar eu nu aveam de unde afla, totul devenise secret de stat — Hagiu ceru azil politic în Italia. Lucră, trei luni, ca pietrar în cimitirul din Genova, apoi — lupu-și schimbă părul, dar morala ba — șmecherul se duse la soția primarului comunist din Bologna și-i oferi un frumos bust al lui Marx și un alt frumos bust al primarului însuși, ambele cioplite însă în marmură, și nu în ghips. Primăria îi mulțumi și, pe loc, îi comandă o sută de busturi de diferiți clasici marxiști macaronari, pentru cabinetele tovarășilor de acolo. La ora asta, Hagiu are vilă cu iederă, cu nimfe din Renaștere, piscină, mașină la scară, cincizeci de angajați. Este membru de partid eurocomunist, nu face decît busturi politice, doar că le face pe dolari peșin. *Cash.* Nu mă întrebați de unde le știu pe toate acestea. Hagiu a divorțat de soția sa — care nu reușise să se adapteze la noua ei bucătărie —, a trimis-o la Paris, cumpărîndu-i un apartament, îndemnînd-o să-și deschidă un cabinet de ghicire în cafea, știință în care ea excelase întotdeauna... Acum, judecînd după fețele dumneavoastră, sunt sigur că ați înțeles. Toate aceste matrapaze și escrocherii au ieșit la iveală chiar a doua zi după începerea istoricei analize, care nici pînă azi nu s-a terminat. Tovarășul Tutilă Doi — mi se pare că vă e Naș —, dorind să lovească în Caftangiu, l-a acuzat că și-a organizat un adevărat cult al personalității proprii, acolo, în cultură, că și-a comandat propriul bust, drept pe care nu-l are decît o singură personalitate în lumea noastră; că și l-a comandat, acest bust al mustăților sale, la același sculptor care executase și bustul celui mai mare dascăl al proletariatului mondial. Mai mult: întîi s-a făcut bustul său, care nu e nici măcar o personalitate, și abia după aceea, ca o recompensă, bustul primului cîrmaci. Dar Tutilă, spre ghinionul lui, nu știa că Hagiu „a rămas“. Asta o știa doar Osmanescu — iar el, pînă acum, tăcuse. Caftangiu, din lună picat, sări ca ars: „Care bust? Eu nu știu de nici un bust, de nici un sculptor!“ Cred că mințea. Știa foarte bine; toate achizițiile de opere de artă, chiar dacă se aranjau în bucătăria doamnei Carmen, de semnat, se semnau la divanul de cultură. Unde se împărțeau și drepturile de autor, conform unei legi nescrise, dar valabile. Fusese învățat să nege de nevastă-sa, care e o mare poamă, și de Osmanescu, amantul ei oficial.

Osmanescu la acest moment al demascărilor, fiind el uns cu toate unsorile (și cu ceva în plus), se sculă și zise: „Tovarășe Tutilă Doi, am la mine o recomandație a dumneavoastră, extrem de caldă, pentru sculptorul Hagiu. Ziceți, în această referință, că-l cunoașteți bine, că v-a fost student, că are un nivel politic ieșit din comun!“ „Așa este, căzu în lapte Nașul dumneavoastră, făcusem parte din comisia care i-a aprobat macheta pentru monumentul țăranilor uciși în...“ „Poftim, conchise ca o ghilotină Osmanescu, tovarășul Tutilă se face și se preface că nici usturoi n-a mîncat și că nu știa, de cînd i se cumpărase acea referință, că acest escroc, bandit, trădător, a rămas în Italia. Pentru asta trebuie să răspund eu! Pentru asta întregul municipiu trebuie să suporte consecințele...“

Se făcu tăcere în conclav. Marx îmi zîmbea cu duioșie (pe alabastrul Caftangiu nu-l vedeam decît de la spate). Omar ne arătă locul de unde, cu dalta și raspelul, într-o singură noapte, fusese nevoit să radă numele unui atît de mîrșav trădător de artă și de țară.

— Doamnelor, stimată tovarășă Olimpia, în aceeași noapte am luat bustul Caftangiului, dus la nebuni din ordinul propriei neveste, zicîndu-mi: trebuie să scap neapărat de ăsta. Discret, l-am dus în brațe și l-am așezat pe scările de marmură ale divanului de cultură și morală. Credeam că acolo e oarecum acasă la el: de cînd e lumea, biroul a fost adevăratul cămin al soților nefericiți sau încornorați. Nu? Ei bine, degeaba nu închisăi ochii tot restul nopții: aveam o presimțire, dîrdîiam. Mamița mea voia să-mi pună ventuze. A doua zi, neras, nemîncat, merg să-mi deschid clubul. Pe cine găsesc la ușă, ambalat în nailon, cu spatele întors (exact ca aici) spre lume? Pe dumnealui. Ce era să fac? Fugii acasă, luai toți banii din pensie, angajai un taximetru negru și începui pantahuza. Știam de un frate al său, ziceam, sîngele apă nu se face, dacă e ceferist și stă la mahala, poate are vreo grădină dosită, să-i stea acolo fratele, între dalii și răsaduri de usturoi. Nu ar fi singurul: cel mai mare clasic al teatrului nostru nu stă nici el într-o piață, ci — parcă face pipi într-o mică grădină de zarzavaturi — în curtea casieriei condeierilor rentabili. Dar nu avui noroc: ceferistul puse cîinii pe mine, mă spălă în șapte ape de înjurături. „Du-l la curva lui! îmi strigă în plină uliță a Dezrobirii, de cînd s-a însurat cu sorcova-morcovă aia de farmazoană, cățea-*shop* și garaj de noapte pentru epoleți, nu a mai călcat pe aici..."

Dracii mei verzi, tolăniți la picioarele povestitorului, ascultau, rîdeau, se minunau. Le plăcea. Începeam să întrevăd cauza pentru care nu reușeam nicicum să facem vreun film mai bun: fiindcă, tare mă tem, popoarele care povestesc nu au nevoie de imagine. Imaginea e o formă primitivă, naivă, surogată, a imaginației. Un Sindbad arătînd fotografii, un Ulise proiectînd pentru Penelopa instantanee din război și pace, un Creangă tăcut, combinînd colaje Eastman-color despre satul copilăriei — toate acestea reprezintă un uriaș salt spre o civilizare a cuvîntului pe care noi, din fericire sau nefericire, încă nu am reușit a-l face. Între un neamț sau un american întors din Japonia, cu o mulțime de filme în traistă, și un nenea oarecare scăpat dintr-o audiență la Ilderim sau Osmanescu, diferența e încă uriașă: primii arată ce au făcut, pe unde au umblat: cel din urmă povestește. Cel mai bine am văzut pe front această diferență: pe un neamț, dacă-l întrebai de e însurat, de are copii, acesta își scotea portofelul ascuns și-ți arăta una sau mai multe fotografii. De familie. Pe un alutan, de-l întrebai același lucru, acesta începea să-ți povestească. Despre. Chiar dacă nu-ți cunoștea limba, făcea eforturi de actor surdomut ca să te facă să înțelegi, să vezi, să simți cam cîți copii are, cum îi arată vaca, nevasta, ograda. Putea să-ți povestească zile întregi, mereu altfel, cu alte, multe, tandre sau ridicole amănunte despre acel ghem de memorie și dragoste ce îl avea ascuns în inimă. În pușcărie același lucru: am întîlnit povestitori țărani capabili ca, timp de o iarnă întreagă de celulă, să-ți povestească întruna, colorat și viu, despre vite, vecini, braconaj, nunți sau bătăi. Stagiul militar povestit devenea altceva, ca și ancheta sau trasul cu pușca în

munți. Cred că pe aici pe undeva se ascunde și motivul pentru care, mie, de pildă, filmul mut mi se păruse a fi mai aproape de sublimul acestei condiții *allzumenschliches* decît cea mai costisitoare superproducție. De ce? Fiindcă filmul mut (ca și nenorocirile mute, ca și timpurile de obligatorie muțenie) cer din partea spectatorilor un egal acompaniament de cuvînt, umor, imaginație. Ele nu înlocuiau imaginația, o rezumau numai, lăsîndu-ne pe noi — copii, bătrîni, proletari sau vagabonzi — să murim seara de rîs, încercînd, mereu și mereu, să le povestim, să traducem ce am văzut (sau ce am trăit) în povestire...

— ...Și atunci, auzii ca prin vis vocea votcă a țîrcovnicului Omar, disperat la culme, luai o amarnică, ultimă hotărîre. Lăsai taxiul să mai aștepte și, cu inima în dinți, urcai spre cabinetul de futurologie agitatorică a Nașului dumneavoastră, Măria sa Tutilă. Nimerii în pauza de masă a marelui divan, coridoarele de marmure capitaliste erau pline de tovarăși veliți ce mestecau tăcuți, foarte îngîndurați. Fiecare singur, fiecare cu sandviciul și aia a mă-sii, vă rog să mă iertați. Doar la bufetul „special", oarecare înghesuială — dar și acolo liniște, prudență, fereală și discreție. Nici tu Bulă, nici tu fotbal sau bancuri nevinovate cu ruși și americani în cosmos. Nimic. Înseamnă — îmi ziceam — că ședința continuă; înseamnă că ea e deosebit de grea, periculoasă, nedecisă; concluziile încă nu se întrevăd, se putea citi pe moacele participanților, deocamdată nimeni nu știe ce capete vor cădea, ce uși se vor trînti, ce afurisenii vor sosi de „sus de tot", cine îți va mai răspunde mîine la salutul tău de „să trăiți!".

Omar Omarovici Kaimakov își șterse o lacrimă, adiacentă la destin și întîmplare. Oftă, gustă obsecvios din băutură, ciuguli o măslină lucitoare ca un sîn de țigancă. Spera să fie întrebat, scormonit. Greșea. Gaițele mele erau prea deștepte ca să-i umble acum la clanță și frîie. Nu gonești viespile cînd treci peste puntea subțire, nu dai drumul la muzicuță tumna cînd notarul american îți citește testamentul unchiului milionar lovit de dambla. Așa că, în aerul dens și nicotinat, sub apăsarea încrucișată a cinci perechi la ochi înmărmuriți în răbdare și în perfect mimată indiferență, scarabeul Omar se putea simți ca un bombardier singuratic, prins între fasciculele de lumină ale reflectoarelor antiaeriene: nu-i mai rămînea decît, eroic, să sloboadă la întîmplare bombele ce le purta în burtă.

— Tovarășul Tutilă, stimate doamne, stătea la biroul său imens, cît o masă de biliard. Avea alături o tavă plină de bunătăți de basm din industria noastră de prelucrare a cărnurilor. Neatinse. Nici o hîrtie, nici un dosar în fața lui. Tovarășul Tutilă, palid, dar zîmbitor, juca de unul singur table. Numai cu zaruri. Părea slăbit, ca un om ce abia a scăpat de un icter negru. Încolo, cum vă spun, băftos: dădea numai duble. Semăna totuși cu un unchi al meu, tot cneaz, căruia, după naționalizare, i-au dat foc făbricuței de nasturi pe care o avea încă de pe vremea hunilor. Îl salutai respectuos, apoi, plin de curaj și de frică, îi explicai ce și cum. Și, la urmă, îl întrebai ca pe un oracol: „Ce să fac cu bustul Caftangiului?" Tutilă deveni atent. Foarte atent. Dădu perdelele la o parte și-mi spuse: „Ăla ți-e taxiul cu care-l plimbi?" „Ăla", răspunsei eu mirat. După care, imediat, Nașul dumneavoastră începu să fluiere vesel, a cîștig. Îmi arătă tava, mă forță să șed: „Crapă-n tine, îmi zise, am o treabă urgentă, mă întorc îndată. Să nu te miști de aici!" Ce era să fac? Mîncai, mîncai, ca în ziua de Paști, la masa popii. Asta a fost ieri. Să fim bine înțeleși: de atunci, nu am mai băgat nimic în gură. Au trecut așa multe, prețioase minute, poate chiar o jumătate de ceas; auzeam tiitacul ceasului de înregistrare a taximetrului, îmi și vedeam pensioara dată în întregime pentru plata unor drumuri în pustiu, în căutarea zilei de ieri și a măgarului mort de dorul iepei. În sfîrșit, sosi tovarășul Tutilă, era roșu la față, tot vesel, dar tot cu fabrica de nasturi aprinsă în spate. Îmi zise: „Gata, s-a aranjat!" și mă împinse către ușă. Rezistai. „Cum, aranjat? replicai eu plin de îndoieli: Vă întrebai ce să fac cu capul de ghips, dumneavoastră îmi dați să mănînc măduvioare și trandafiri, dar nu-mi spuneți cum să ieș din rahat." Tutilă al dumneavoastră nu se înfurie, mă pupă pe fruntea asta pe care o vedeți și, ca unui frate bun, îmi zise doar atît: „Îneacă-l în lacul lebedelor. Sau în rîu. Îneacă-i, mama lor de..." Coborîi din lăcașul Zeilor, taximetristul meu rîdea cu gura pînă la urechi. Avea și de ce. La spate, alături de bustul prețului de la Cultură, se lăbărța, în toată bărboșenia sa, ăstălaltu. Cum fusese scos din clubul în care credeam că numai eu am cheie, cine și cum îl cărase pînă la taxi nu putui afla. Șoferul, bărbat serios, zicea că are doi copii, învață bine, nu poate el să-și riște pîinea, volanul și benzina, trădîndu-mi secrete de stat. De cînd lumea — îmi zicea, în timp ce o luam spre lacul artificial, zis al Lebedelor — răul nu vine singur, răul se înmulțește, dospește, face pui, are focoase multiple, e-hei... Mi-a mai zis că un om cu doi copii frumoși, care învață bine, trebuie să aibă fermoar la gură, ceară în urechi, iar la nevoie, să fie pregătit să-și coase și gaura cealaltă, pentru orice eventualitate. Dar, dacă-i dau voie să mă sfătuiască, el nu ar fi de părere să aruncăm statuile în lac: se vorbește că toate lacurile de agrement vor fi transformate în orezării autogestionate. Deci lacul acesta pentru lebede și bărci cu îndrăgostiți va fi drenat. Ce vor spune organele viitoare, dacă în mîlul gras vor găsi aceste două minuni? Nu? Ajunserăm astfel afară din oraș, ne apropiam de podul cel mare, de peste cel mai poluat rîu din Europa. Apa crescută, tulbure, uleioasă, la munte cad ploi, se topesc ultimele zăpezi... „Aici, am zis eu, aici să le dăm bîldîbîc în apă!" Șoferul se opuse: „Pardon, îmi zise jignit, eu sunt muncitor, nu complice la crime pe care nu le înțeleg și la care nici nu vreau să fiu martor. Eu vă descarc victimele, vă las cu ele, le faceți ce vreți; peste un ceas, dacă plătiți, vă trimit din oraș un coleg să vă ia." Treceau țărani, camioane, căruțe cu țigani. Cum să rămîn singur, în mijlocul unui pod atît de umblat? Șoferul, diplomat, îmi întoarse spatele, se făcea că-l doare în cot soarta statuilor mele. Dar, între două fumuri, îmi mai vîrî niște spini sub unghii.

„La vară, îmi zise așa, peste umăr, scuipînd departe a nepăsare și scîrbă, ca în fiecare vară acilea apa scade rău de tot. Vopseaua căcănie se va spăla — într-o zi se vor strînge pe locul ăsta buluc-grămadă țărani și țărănci din șapte sate colectivizate, admirînd cum apare din ape capul frumos al Moșului, al acelui bun Dumnezeu în care, în timpul liber și pe ascuns, cu toții continuăm să credem. Nu? Va apărea Dumnezeu, va apărea și ăstălaltu, care poate fi luat oricînd a fi un pic de Hristos cu mustață, răstignit de reacționari și înviat a treia zi după scripturi... Desigur, gîndea șoferul în locul meu, v-aș putea da o cheie franceză, să-i faceți zob, să-i pisați mărunt-mărunt. Deh, eu știu? Am avut un frate mai mare. Deștept, dar prost ca orice deștept. A rupt într-o zi portretul ăleia de-și acoperea o ureche, fiind ea toată într-o ureche stîngă, de ne-a luat dracul. I-au dat șapte ani fratelui meu? I-au dat. I-a făcut? I-a făcut. Și culmea, aia din portret era de mult demascată ca trădătoare, urmașii ei plecați spre malurile Senei, dar fratele meu stătea la canal ca un înger: fără pachet, fără vorbitor. Era politic, numai hoții și criminalii au dreptul la carte poștală, condiționat, pachete cu alimente consistente și pastă de dinți. Așa încît mă și îngrozesc la gîndul că dumneavoastră aveți de gînd să le dați în cap ăstora aici, pe acest pod, care..." Stimate domn, iubite tovarășe, vă citez vorbele acestui șofer oarecare numai și numai ca să vă puteți imagina furtunile ce bîntuiau în așa-zisa mea conștiință. Ce era să fac? Îmi numărai banii și dădui ordin: „Înapoi: orașul i-a făcut, orașul să-i înghită!" Ce să o mai lungesc, nu cred că mă veți crede: am încercat să le plasez în trei muzee, cîteva cluburi de sindicat, la cămine de nefamiliști, în gări, autogări, policlinici. Fără rezultat. Parcă se vorbiseră toți, îmi cereau adresă, repartizare, autorizații și borderouri de la primărie, divan, agie. Am trecut și pe la porțile celor două cimitire: ziceam, găsesc vreo criptă veche, părăsită, le fac uitate acolo, posteritatea nu are decît să se crucească și să se întrebe cum de s-au culcat foștii boieri exploatatori tumna cu ăștia doi. Dar paznicii cimitirelor, în alarmă mare, îmi făcură vînt, ziceau că-s nebun, să vin cu sicriu și hîrtii în regulă, dacă vreau loc de veci pentru nebunia mea... Abia azi, spre seară și spre marele meu noroc, aflai de la niște țigănci florărese (astea știu totul) că marele Osmanescu și sultana Caftangiu chefuiesc cu lăutari și în mare secret în separeul rezervat la restaurantul „Minerva". Îi găsii. Erau la romanțe, nu trecuseră încă la faza folclorului turbat. Fui ascultat. Nota de plată a șoferului fu acceptată, Osmanescu o băgă în buzunar, iar pe șofer îl băgă nu spun unde. Apoi mi se dădură ordine precise. Unde, cînd, cum, ajutat de cine: un sergent vioi și descurcăreț îmi fu repartizat ca ghid și felinar. Doi dințoși în civil urmau să vadă, de departe, ca totul să decurgă ca la carte. Și asta e! Iacătă-mă-s! Tu-i amaru ei de viață, cine n-are viitor să-și cumpere, iar cine are prea mult trecut, ca mine și ca dumneavoastră, să nu se bage în poezie și politică, fiindcă-l mănîncă și clasicii, și romanticii. Mai turnați-mi, rogu-vă, o merit: sunt o victimă numai și numai fiindcă am pierdut șansa de a fi călău.

Începu din senin să cînte *Oci ciornîie*. Limpi, înger milostiv, îl luă cu blîndețe și-l duse în bucătărie, să se întindă omul. Era frînt, trecuse printr-o odisee, scăpase viu. Dar acum începea odiseea noastră, a mea și a Olimpiei. Încercai să-i prind privirea, voiam să-mi citesc în ochii ei propria-mi îngrijorare și derută. Nu reușii, fulgerele gîndurilor ei scăpărau departe, undeva după o perdea de nori negri, amenințători.

Gaițele se pregăteau de plecare. Mîncară puțin, băură mai nimic — dar rîseră pentru trei ani de secetă în satiră și umor. Ușurate, o priveau pe Limpi ca pe o viitoare Ioana d'Arc. Aia fu arsă pentru un cretin de rege al Franței, Limpi urma să ardă pe un rug nevăzut din cauza unui soț cretin. Jenny era de părere că nimeni nu poate avea nici o părere. Lucreția zicea să nu ne pierdem credința în Dumnezeu, așa cum am intrat în rahat vom și ieși, cu condiția să nu începem să strigăm lozinci sau să cîntăm imne și prohoduri. Sub lumina verzuie a lampadarului nostru, marele

Karlie mă privea încruntat, bronzos, amenințător. (Cîte victime, îmi ziceam, erau ascunse după această revoluționară privire!.) Ghipsul Caftangiu, cu spatele la noi, părea că plînge la zidul plîngerilor din dormitorul nostru protocreștin.

Lucreția, aranjîndu-și basca de bufniță, în antreu, ca o Parcă trecută și prin ciur și prin dîrmon, nu întîrzie să ne comunice ultimele ei, deloc vesele, concluzii :

— Dragii mei, nu trebuie să aveți mutrele acestea de inundație și cutremur. Putea să fie și mai rău. Dacă bărbosul ăsta ar fi fost voievod, rege sau țar, ar fi ajuns neapărat statuie călare. Vă dați seama ce ar fi fost să vi se aducă în casă un ditamai monument ecvestru ? Nu din ghips văruit, ci din bronz autentic, imperial !

— Și ați mai avut un noroc, continuă Fanny ordinea de idei începută, că acest Kaimakov este și bețiv, și palavragiu, și total lipsit de caracter. Măcar știți de unde bate vîntul.

Ca prin farmec, Omar se trezi și, gras, bălos, deveni brusc foarte mîndru, teribil de periculos.

— Da, doamnă, strigă el. Sunt total lipsit de caracter. Sepia se apără împroșcîndu-și cerneala în jur, dihorul se apără împuțindu-se. Eu îmi voi apăra pielea și onoarea turnîndu-vă pe toți. În versuri și cu ilustrații color. Sunt eu unul vopsit acum, dar mîine cînd îmi voi scrie declarația, vă aranjez, mama voastră de reacționari, toți sunteți împotriva Maicăi Rosia, vă arătăm noi cine pe cine va regula. Istoria e în mîinile noastre...

— Trebuie repede dat afară, se înfurie Jenny, a început să facă urît, are să vă umple de vome.

— Stați, sări Lucreția. Uite ce propun eu : noi o luăm ușurel înainte. Dacă cei doi canini mai stau de pîndă la intrare, noi vă fluierăm de jos o cîntare. Și atunci, zic eu, e bine ca voi doi să-l duceți cît mai zgomotos pe ăsta pînă afară, să-l vadă cît mai mulți în ce hal este. La plecare îi dați neapărat un picior în spate, înjurîndu-l principial de mamă și dumnezei.

— Îmi convine, strigă Poetul... Vreau să sufăr, vreau să fiu umilit. Să se știe că sunt un martir, că îndur orice, oricît... pentru triumful... pentru victoria în alegeri... pentru multilaterala...

— Aia a mă-tii, fostă Limpi. Gura acum, că vorbesc eu. Te tai, să știi, și otrăvesc cîinii cu tine. Luați-o înainte, fetelor, aveți dreptate, ultima scenă din comedie se va consuma în fața blocului, cu cît mai mulți martori...

„Fetele“ o luară înainte, ciripind pe scări zarzavaturi neutre. Eu îl săltai de pe scaun pe acest cneaz ce-mi cînta acum *Călugărul din vechiul schit.* Nu știu cît era de beat, cît se mai și prefăcea. Vorbea îngălat, aiurea, ținea să mă sărute neapărat. Abia reușii să-l scot din casă. Creierul său de control îl avertiză imediat, radarul politic fu trecut pe automat : coborînd treptele blocului, striga lozinci deosebit de corecte, trăiască pacea, neamestecul în treburi, jos cu bomba de neutroni. Ajunși cu greu la ieșire, auzirăm gaițele noastre cîntînd dinspre părculeț : *„Prieten drag, ne cunoaștem de-o viață“*. Am înțeles, nici nu mai avea rost să ne uităm spre cele două umbre de sub plopul fără soț. Îi făcui vînt poetului, dîndu-i un șut puternic în moalele dosului său. (Fusesem, în liceu, un bocanc prețios în echipa de fotbal.) Limpi, conștientă de diviziunea muncii, scuipă sarlîk în urmă-i, sictirindu-l conform rețetelor celor mai contemporane :

— Hait, javră oportunistă, pește de la coadă împuțit, păduche slinos și cu diagonală, maț gros cu rîme și rime, cîine ! Mai dă-i un picior, bărbate ! Să zboare pînă la cei de ni l-au trimis. Spune-i, măi curier de ambe sexe, spune-i lui beșleagă ăla de Naș al meu că, de astă dată, a comis cea mai gravă greșeală politică din viața lui. De cîte ori să i se tragă din exilarea forțată a lui Karl Marx n-o să-l spele nici Istrul, nici mă-sa, nici futurologia neamului său de hoți și de țîrcovnici, de trei ori turciți...

Omar asculta uluit, avea o expresie de fericire cerească, primea ploaia asta de înjurături ca pe o mană cerească.

— Am martori, strigă și el, sunt un martir al cauzei, îmi port fidelitatea ca pe o cruce, trăiască Suleiman Magnificul, trăiască și cauza justă a popoarelor juste, trăiască tovarășul Osmanescu. El are să mă răsplătească. De cînd aștept eu ziua să...

Limpi (nu o recunoșteam) își înfipse mîinile în șolduri — toate geamurile erau pline ciucure de curioși și de iubitori ai acestui gen de teatru al străzii —, acum rezerve imense de țărănie și piață liberă se slobozeau din gura ei :

— Are să te răsplătească ăl de sus cu loc de veci în cimitirul hingherilor, mama ta de rahat în ploaie ! Cum îndrăznești să pomenești numele lui Osmanescu ? Du-te la beglerbeiul Tutilă, el a încurcat borcanele, a vrut să împuște trei iepuri deodată — iată că a dat peste un balaur cu șapte capete, toate pline de nivel și ideologie la zi ! Să-i spui lui bese-n cizme ăla, cu doctorat în peșcheșuri și cacealmale, că îl am de-acum în buzunarul șorțului de la bucătărie. Am să-l învăț eu ce înseamnă oportunism, deviaționism, stîngism, fascism, simbolism și metafuturism. Vrea să pună stăpînire pe orașul ăsta, clădit cu trudă și apărat cu slavă, i s-a făcut de aplauze și imne, ar dori ca portretul lui să ia locul ălor de mi-i aduse mie plocon — păi să afle că nu suntem sat fără cîini, soțul meu nu și-a luat doctoratul în bazar, ciubucind efendii universităților de noapte...

— Ajunge, Limpi, ai trezit tot blocul.

Se liniști brusc. Privi geamurile luminate, zîmbi. Omar, luat de sub umeri de cele două vinete cariatide, era dus împleticit spre casă. Cînta priceasna „la rîul Vavilonului...", dar nici voce nu mai avea și nici putere de convingere.

Urcarăm încet, treaptă cu treaptă, ca bătrînii astmatici. Oftînd, gîndindu-ne, recapitulînd totul.

— Nu înțelegi nimic, bărbate, nu-i așa ?

— Mărturisesc : absolut nimic. Mi s-au ars lămpile, am ieșit din logică și rațiune, mă simt ca un satelit lovit, aștept să mă ciocnesc cu atmosfera și să mă pulverizez... Mai ales finalul — iartă-mă : ce rost a

avut să-i dăm picioare în spate și să-l porcăim în gura mare ?

Limpi tăcea. Îi sărutai fruntea, mîna, o strînsei aproape. Știam că e singură în pădure, eu doar sunam din corn, cu fiara ea urma să dea lupta...

— Candid, îmi spuse Limpi, îmi place la nebunie numele tău de familie : Candid, doamna Candid îți declară că, după părerea ei, am ajuns amîndoi pe buza unui crater de vulcan și rău, și prost. Lava se ridică...

— Asta am simțit-o și eu. Dar ce rost au avut înjurăturile la adresa acestui croton patriotic ?

— Dacă bine îmi aduc aminte, tu mi-ai spus nu demult că, în elenă și germană, cuvintele filosofează și singure ; la nevoie, chiar în absența filosofilor. Ei bine, află că la noi, aici, înjurăturile au același rol : lucrează, demolează, distrug — unde trebuie, cum trebuie, cînd trebuie — fără noi, indiferent de noi. Eu, pentru orice eventualitate, am lansat în eter cîteva grave acuze la adresa Nașului nostru preacurv. Acum, nu avem decît să vedem care din proiectilele trimise îl va nimeri. Osmanescu e zidul din care orice rău ricoșează. În sfîrșit, de-acum nu mai e treaba noastră cum vor exploda blestemele. Am mare încredere în inteligența și flerul înjurăturilor noastre strămoșești...

Intrarăm în casă. Mirosea cumplit a chef rusesc, a ședință cu concluzii.

— Candid, îmi spuse cu voce de spital soția mea, ia-l, rogu-te pe Caftangiu, săracul, și-l du pe balcon. Să se limpezească, să vadă și el orașul ca din elicopter. Așa. A mai rămas un deget din votca gaițelor, poți să-l bei : garda moare, dar nu se predă, nu-i așa ? Eu voi face curat, voi aerisi. Încerc și un duș. Rece...

Nu era frig, orașul dormea cuminte, un tren speriat fluiera a stepă. Vîrfurile pomilor se unduiau în briza ce venea dinspre satele în campanie de prașilă doi. În lumea noastră, numai țăranii sunt mai nenorociți decît oricine : era cuprins întregul oraș, toată dumnezeirea fanfaronadei puterii, în cîmpul magnetic al nefericirii, robiei și blestemelor lor... Votca ce o beam acum era bună, mă ajuta să-mi liniștesc spaimele, presimțirile, lada de gunoi a întrebărilor fără de răspuns. Îmi adusei aminte de Genopolisul meu sub lună, de potopul de trădări și lașități prin care trecuseră dascălii mei uriași de acolo. Ca în pridvorul unei vechi biserici, le zăream chipurile de martiri ai Cuvîntului, încremeniți în veșnicia solemnă a martiriului lor. Vedeam și „leprozeria" din care ieșisem în urmă cu zece ani și înainte de a fi trimis, cu domiciliu forțat, în acest capăt de lume europeană. Europeană, și nu prea. Îl auzeam pe tata, la mină, în prima zi după război, văzînd el cam cine se urcă pe nou-nouțele tribune: „fiule, la noi, s-o știi, numai dosul se schimbă, limbile rămîn aceleași!" Mama, divina mea mamă, își depăna rozariul catolic, sora mea, rămasă în ceață, dincolo de munți, plîngea fără cuvinte.

Încet, să n-o trezesc dacă a adormit, trecui spre dormitor. Mirosea a busuioc și tămîie. Limpi, în cămașă de noapte, era îngenuncheată sub candela aprinsă. Hristosul roman, madona de la Kazan și Karlie, neînțelesul Karlie, se uitau blînd spre noi. Păreau vii, lumina vibrîndă a candelei le aurea chipurile. Aici eram în spațiul sacru al camerei și ființei noastre, aici totul putea să devină mister și dulce mîngîiere de sus.

Cîntarăm în șoaptă psalmul ce îl știam de la stuf. Limpi îl avea ascuns și ea în lada de zestre creștinească. Lacrimile ei străluceau, eu simțeam în inimă-mi arzînd un rug cu toți anii, cu toate cărțile ce le-aș fi putut scrie, cu toate ideile rămase larve în capul meu de bătrîn ratat și nevolnic. Pe cruce, murind, un Crist blînd, resemnat și plin de milă pentru răstignirea noastră ne privea cu dragoste și mare milă...

„Miluiește-ne, Dumnezeule, după mare mila ta... Și după mulțimea păcatelor noastre...

Capitolul al XI-lea

Acum știm că eroul nostru se numește Candid — chiar dacă soția sa nu e deloc Kunegunda, din celebrul roman al lui Voltaire. Eroii noștri, după un somn binecuvîntat, își comentează visele Discută apoi, pașnic și nu prea, despre fotbal, muzică de circ patriotic, despre o anume mașină sau camion negru. Apoi, profesorul Candid e trimis în vizită la niște nepoți necunoscuți. Aici are revelația de a fi fericit ținînd în brațe o îngerelă pișoatcă, pre nume Anca. Află totul despre ce s-a întîmplat și s-a discutat la ședința infinită. Ca un mesager biblic sosește un domn Sommer, care, de astă dată, seamănă cu un violonist dintr-o pictură veche de Chagall. Începe o ciuleandră afurisită.

Am dormit ca un înger. Limpi mirosea a sulfină, busuioc, levănțică. A copilărie la țară, în țară fericită, fără griji. A biserică veche, din lemn afumat. Mama îmi descîntase de deochi, în somn îmi dădusem seama că uitasem de tot cuvintele *cățui, căuș, jărăgaie, mălăcine*. Le căutam disperat, în vis, într-o șură veche, plină de scule ruginite. Tata murise (a vrut să mă aștepte, nu a putut), sculele acestea de lăcătușerie, de tinichigerie ar fi trebuit să i le moștenesc eu. O lăsasem pe Mama să pohibească singură în ulcica de lemn, eu îmi făceam bagajele, trebuia să plec repede, repede, pe ascuns. Bilet nu aveam, nici acte, nici bani: în drum spre gară, în graba mare, îmi pierdusem bagajele toate. În ele aveam cărțile mele, fișele mele, rostul meu — cei care mă căutau erau aproape, aveau și cîini, trenul meu din gară fluiera a plecare definitivă, eram pierdut, încercai să scap cățărîndu-mă pe dîmbul din fața-mi, nisipul era mișcător, alunecam, alunecam. Cineva necunoscut mă împingea din spate, încercînd să mă ajute să ajung în vîrful dîmbului, striga și mă încuraja: „Hai, hai, Simeria-Triaj și-a îndeplinit planul la economii, noi suntem în urmă cu zece roabe pe ziua de azi..."

Mă trezi Limpi, ciupindu-mă, conform obiceiului ei, de urechea dreaptă. Eram lac de sudoare. Tremuram încă. De frică.

— Iar ? mă întrebă, zîmbindu-mi ca la primul ajutor.

— Ié, îi răspunsei, folosind afirmativul arhaic din parîngurile-mi natale.

— Fugiși din... sau te fugăreau să te prindă ?

— Mă fugăreau. Cu cîini.

— Gata, ajunge. Văd pe fața ta restul. Pierduși bagajele, dăduși în gropi, mă-ta te jeluia, tac-tu pleca gol pușcă la mină... E-hei, bărbate, să știi : astăzi înțărcăm bălaia, rupem cuiu, încercăm să sărim cu oiștea peste gard.

Din *raccourçi,* Limpi, acum semăna fantastic cu *Libertatea conducînd poporul pe baricade ;* doar steagul tricolor îi lipsea. Era gata îmbrăcată, prin geamul deschis năvălea discret și politicos un vînticel matinal, mirosind a ceață, vrăbii, primăvară.

— Ce ai de gînd, soție ? mormăii vinovat, știind că în bătălia ce va începe ea va fi în linia întîi, iar eu la spate, la manutanțe, cu furierii și ordonanțele.

— Nu știu încă : aștept ca Sfîntul Duh să mă lumineze. Deocamdată mă duc la coafeza agiei : îmi vopsesc părul în roșu-vîlvoi. Unghiile mi le fac verzi, otrăvite ; limba mi-o dreg cu un rașpel politic de înalt nivel.

— Sunt cumplit de îngrijorat. Frica știu să mi-o stăpînesc : grija asta ce mă mușcă, nu !

— E bine, atunci. Grija e numai începutul fricii, frica e sursa tuturor relelor. Candid, iubitule, la ora asta, răul cel mai mare nu e să fii dat afară, cu voturi de blam și tinichele. Blamul se poate reconsidera, tinichelele pot să intre în procesul de revalorificare a deșeurilor. Mai degrabă și cu sîrg, cum zice psalmistul, mă tem de acel șut în carieră și dosarul meu care m-ar sălta în sus, în cine știe ce post sau funcție cu răspundere și bîmbășeală. Morții nu greșesc ; uite-l pe bărbosul tău magister, el e mort de aproape un secol, el va fi cel reabilitat în ședința asta ce nu se mai termină. Noi doi, de jos în sus, cu patos și eroism revoluționar, i-am luat apărarea. Tare mă tem că acțiunile noastre sunt în urcare și, în cazul acesta, ne așteaptă un rahat științifico-ideologic cît statuia aia cu torță în mîini. De asta mă tem eu. Și de asta mă voi duce, ca Ana Ipătescu, să trag cu pistolul în căcănarii care ne-au împroprietărit cu busturile unor bieți mucenici... Acum, dacă bine mă gîndesc, singura noastră tactică ar fi să dovedim cumva că suntem niște pîrliți, fără nivel, fără conștiință ridicată, plini de pete în trecut, total refractari față de nou, față de mersul înainte...

— Iar nu înțeleg !

— Candide, eu nu sunt Kunegunda : eu sunt Sfînta Vineri, ori mucenița Olimpia, cea care a mîntuit Efesul de scorpioni, transformîndu-i în intelectuali, curteni, curve... ; minune pentru care am fost fiartă în ulei de către un păgîn pe nume Tutilă. Da. Ca să scurtez în explicația ce ți-o datorez, iată, te invit să-ți imaginezi un ecuator roșu, gros, ce separă emisfera celor care ne conduc de emisfera celor care, în pace și onor, ne lăsăm conduși. Deasupra lui stau bogații puterii : cei pe care nimeni și nimic (cred ei !) nu-i poate schimba : sub ecuator stăm noi, săracii cu duhul și văzduhul, cei care nu pot schimba nimic și pe nimeni. Noi doi, acum, din motive de miracol și tîmpenie, umblăm pe o ață subțire, albastră, exact deasupra acestui fatal ecuator. Suntem între cerime și gloata celor anonimi. Pe sus, în emisfera puterii, se mișcă cei care sunt stimulați, promovați, propulsați ; dedesubt, ne tîrîm noi, cei care suntem ignorați, tolerați, suportați. Gîndește-te acum ce comoție de soartă și obraz ar însemna ca, după barbutul plenarei de azi, vreunul din noi să fie trecut din poziția bună și sfîntă de gînganie uitată, tolerată și suportată, în cea de „cadru de nădejde“, promovabilă, propulsabilă spre înălțimile unde planează doar vulturii și ilderimii !

— Mă îngrozești, Limpi !

— Stai în banca ta. Meditează. Ține-i de urît Moșului ăstuia. Un bunic al meu l-a văzut pe gîngavul din Maglavit, ăla vorbea cu cineva de sus, credea că e bunul Dumnezeu. Vax, profesore, au trebuit să moară un milion de ţărani ca astăzi să ne dăm seama că toţi fonfii, bîlbîiţii, guşaţii, cefele groase, capetele pătrate, fundurile boamfe etcetera, cînd au o stare de iluminare sau cînd simt nevoia să se adape cu un citat direct de la izvoare, *pe ăsta îl văd.* Pe chiriaşul nostru, Karl Marx. El e Moşul maglavitului lumii noi, mînca-l-ar mama cu hrean şi viermi cu tot...

— E nevinovat, crede-mă : total nevinovat !

— Nimeni nu e vinovat ? Toţi suntem vinovaţi. Doar pietrele, copacii şi bietele dobitoace subnutrite nu sunt. Şi acarul Păun, bine-nţeles. O simplă eroare de speculaţie filosofică a determinat o greşeală politică de planificare : greşeala, nedepistată la timp, a evoluat spre multe-laterale catastrofe ; nici pe acestea nu le-am putut da în vileag — capra rîioasă, rîioasă, dar coada tot în sus şi-o ţine — şi iată-ne, cu un cincinal înaintea altor popoare din jur, aproape de un fel de foamete ce miroase a dezastru şi a niţică sinucidere. Nu mai e vorba de un simplu accident de filosofare materialistă, ci de o lecţie pe care ne-o serveşte materia, pre limba ei. Ei hai, nu te bosumfla : n-am vrut să te mîhnesc. Ai şi tu mîndria ta de franţuz care citeşte Coranul nostru pe nemţeşte. Mie îmi place cînd aud că există, că mai există, marxişti adevăraţi : neomarxişti, marxişti de dreapta, de stînga, de mijloc, radicali, conservatori, legionari, ţionişti, şiito-suniţi etcetera... Dracu să-i pieptene. Ce vină are el, mînca-l-ar mama ? Uite, îl pup pe frunte, să nu crezi că-i port pică. Seamănă — acum, că a dormit mai bine, în cameră cu noi doi — cu patriarhul ateu al sfintei, adormitei biserici din capitala imperiului nostru momentan preaturcit. Uite, asta e crucea cu care a umblat bunicul meu în hagealîcul său la Maglavit ; i-l agăţ de gît, să vezi : nu e scuipat moşul din poveste ? Ştiu, ştiu : tu eşti „altfel" de socialist, tu îl citeşti „altfel", tu visezi o cu totul „altfel" de lume decît noi, vulgarii, alutanii-cuţovlahi : dacă ajungeaţi voi la putere, astăzi, în loc să fim în curs de subdezvoltare mintală, am fi fost mintal subdezvoltaţi, în curs ; în loc să ajungem din urmă statele capitaliste, le-am fi obligat pe ele să stea pe loc şi să ne imite din urmă. Iubiţelule, sunt o găină bătrînă, nu mai fac politică decît cînd stau la cozi, cînd mă rog sau cînd o văd pe madam Caftangiu ieşind la plimbare cu cîinele ei dingo. Şi nici atunci. Visez o lume fără ideologie, fără Înaltă sau Sublimă Poartă, fără Coran, fără preşedinţi sultani infailibili : o lume fără şedinţe, în care să fiu lăsată să stau în banca mea, să-mi fumez ţigara şi să-mi sorb cafeaua fără să simt mereu şi mereu că iau lupta de clasă, lupta de castă, lupta de rasă, de la început. Asta e. Ştiu, inegalitatea e o imensă durere a lumii. Dumnealui, doctor în filosofie, ne-a indicat un mijloc de vindecare. Ce păcat să constatăm acum, după treizeci de ani de tratament intensiv (alţii după şaizeci de ani), că inegalitatea nu ne mai doare tocmai fiindcă tratamentul e atît de dureros şi de bestial, încît nimic altceva nu mai are importanţă. Ne vom vindeca într-o zi ? Nu cred. Pe parcurs, vom uita de ce am acceptat operaţia asta fără anestezic, organismul se va obişnui cu durerea cotidiană vom ajunge să fim trişti în ziua în care nu vom fi bătuţi la cap sau nu vom face bătături aplaudînd ciori şi cifre vopsite. Vom cădea în fund de admiraţie fiindcă beglerbeiul nostru, în sfîrşit, a învăţat tabla înmulţirii şi că beglerbeia s-a apucat şi de astronomie. Va fi bine, şi la vară, cald... Dacă, peste noapte, aş fi numită bulibaşă în acest tîrg (să ştii, au ţiganii defectele lor, dar „bulii" înseamnă „fund", aşa că „bulibaşă" ar însemna şef pe toate fundurile din şatră), deci, dacă ar veni Sfînta Vineri sau Marţolea cea Rea să mă facă bulibaşă în Isarlîk, eu aş trage în ţeapă un filosof dialectic, încadrîndu-l cu doi economişti sau, cum zice Naşa noastră Tutila, *egonomişti.* După aceea aş pune cîinii să latre trei zile a pustiu în faţa agiei. Pe Osmanescu, înainte de a-l trimite staroste la o mînăstire, l-aş pune să tragă cîte douăzeci şi cinci la spate fiecăruia din turnătorii săi şi cîte cincizeci fiecăruia din poeţii patriotici. Apoi aș aduna paparudele și bocitoarele din satele subnutrite, aș face un foc mare și aș pune să ardă fesurile, găitanele, ciucurii, diplomele, doctoratele, cele zece volume de legi și cele o sută cu decrete... După care, bine-nțeles, aș fi nevoită să deschid larg poarta înspre răsărit, spre a ieși în întîmpinarea noilor eliberatori... Care vor veni — ce altă treabă au ? —, ne vor învăța frățește să începem o viață nouă, făcînd alte greșeli, mai noi, mai afurisite, bazate și ele pe știința cea mai înaintată din lume... Nu te uita așa la mine, bărbate, mă duc la Grivița, tu rămîi pe post de cîine Azor. Vorbesc numai ca să-mi fac încălzirea. Azi e ședința cheie, azi se va ști ce capete vor cădea, pe ce moațe ne punem creierul de mîine încolo, cine are să ne numere corzile vocale rămase ascunse... *Bye, bye...*

Dintr-un cotlon ascuns de conștiință, mi se strecurară sub pleoapele-mi grele de somn și votcă cîteva lacrimi morale, foarte amare. Lumea îmi amintea de cineva : parcă am mai auzit, într-o altă existență a mea, acest soi de discurs. „Dacă eu aș fi bulibașă..."

— Dragă soție, sunt nevoit să te aprob... M-am ferit să-ți povestesc pînă acum, dar, se pare, prezența Lui la noi în dormitor a creat un cîmp ce favorizează nevoia de ședință și autobiografie. Sinceră... Spuneai că, în cazul nostru, vindecarea e mai dureroasă și mai lungă decît boala însăși. Culmea este că am și uitat, tot urmînd la tratamente și operații, cam cum se chema suferința pentru care o parte din lume a ieșit pe străzi, să defileze sub steaguri, cîntînd. E și periculos să mai vorbești despre asta, acum, punînd, de pildă, întrebarea : „există la noi săraci și bogați, flămînzi și sătui, slabi și puternici ?". Doctorii lumii au și pîinea și cuțitul, să fim fericiți că nu le dă în cap să facă recensămîntul ovarelor și testiculelor patriei noastre dragi... Nu știu dacă ți-am povestit, nu cred : în pușcărie, soarta a vrut să trebuiască să-mi împart celula cu un bătrîn țăran. Am stat cîtiva ani împreună : pe măsură ce eu mă tîmpeam, el devenea tot mai deștept. Eu mă goleam de filosofie, el se încărca de ea. Cînd ne-am despărțit, era un înțelept, absolvent *magna cum laude* al

Facultății de suferință și umilire. Eu, din contră, devenisem un ghem de spaimă și foame. O cîrpă. Un jalnic hemoroid al propriei mele memorii. Ei bine, nu pot să uit, în legătură cu cele ce mi le-ai spus mai înainte, o ciudată metaforă-poveste ce mi-a servit-o acest prea-latin peizan alutan. Vorbind noi — în rotunda singurătate a celulei verzi în care fuseserăm repartizați spre meditație și ispășire — despre suferința lumii, eu, în stilul meu, folosind fraze generale și sinteze de sus în jos, el, deodată, schimbă vorba, începu să-mi povestească modul în care se operează, se castrează, la țară, caii nărăvași. Fără nici un anestezic. Au un instrument, o sfoară din păr de cal, cu două mînere lungi de lemn. Am uitat cum se cheamă...

— Iavașaua !

— Fantastic ! Exact. Iavașaua. Calul era strîns de buze, răsucit, scofîlcit. Durerea ce i se provoca era atît de imensă, de paralizantă, încît în orice parte a corpului, putea fi tăiat, ars, scopit, el nu simțea decît durerea provocată de necruțătoarea iavașa... Iubito, la această oră a nopții tuturor dictatutilor, trebuie să recunoaștem mondiala folosire politică a sistemului iavașalei sociale. În tinerețe spuneam *l'histoire avance à coup des gaffes*, mai tîrziu a trebuit să recunoaștem că istoria poate avansa mult mai simplu : se fac, de la început, o serie de erori și orori atît de uriașe, încît, după aceea, e nevoie de un secol de disciplină, ordine și forță prin care, postind și muncind în mare tăcere, să reușim a șterge măcar o parte din greșelile cu care am pornit la drum... Și, pentru ca omul simplu, de la țară sau de la orașe, să nu simtă stupiditatea acestei oficializate schizofrenii, se aplică iavașaua coercitivă : ședințele, învățămîntul politic, anchetele, cozile, rotațiile, cartela etc. Și noi avem pe bot o funie crudă ce ne face să lăcrămăm de durere. Dar, dar... ne apasă alte griji, mai imediate, nu avem timp să punem sub lupă demonul ce ne chinuie atît de savant și fără de speranță. Mă și mir, dragă Olimpia, că nu ți-am vorbit niciodată de acest amănunt !

Limpi era întoarsă spre geam, privea departe: stoluri de vrăbii vesele, strînse ciucure în arțarii din fața blocului, își țineau, probabil, ședința de analiză. Nori de vată pluteau spre Istru, un vuiet ca de camion supergreu se auzea pornind ca de sub pămînt...

— De zece ori mi-ai povestit chestia asta cu iavașaua. Dar e prima oară că îmi spui de țăranul acela. Cu care ai stat... unde ai stat.

— Ce te-a apucat? sării speriat. Ce e cu lacrimile astea?

— Am și eu secretele mele. De celulă. Crezi că pușcăria e monopolul tău?

Tăceam. Ușa ce se deschisese spre pivnița ei îmi era necunoscută. Venea un aer rece, stătut, aria cravașei și a cizmei izbind în coaste se auzea în surdină. Nu aveam voie să mă las dus de fiori și amintiri. Popoarele care uită pier, indivizii care nu reușesc să uite se distrug singuri. Avem destule pe cap, nu mai era loc și pentru presimțiri și berze albastre...

— Nu din cauza ta mi s-au umezit ochelarii. În timp ce vorbeam despre ivașaua noastră cea de toate zilele, mi se păru a auzi un camion greu ce demarează. Iubitule, nu știu dacă e una din legendele inventate de spaima noastră sau doar o simplă gogoriță lansată anume de cei care au interesul ca lumea să se teamă: nu știu, nu vreau să știu. Dar se vorbește insistent de un camion negru, care gonește, fantomă, pe străzile veselului nostru Isarlîk. Apare și dispare fără urmă; calcă mortal cetățeni ciudați. Accidentul are loc fără martori, șoferul dispare, mortul e de vină, desigur... Acest camion al groazei mi se pare mie a-l fi auzit mai adineaori. În copilărie am văzut un film, *La charette fantôme*. Era altceva, căruța aceea cu doi cai albi venea să te ia *după* ce ai murit... Am citit și despre corabia aceea olandeză, misterioasă. Fără marinari, fără marele său cîrmaci. Dar povestea cu camionul, din păcate, nu e o legendă. Nu a putut fi identificat — își schimbă, zice-se, culoarea și itinerarul — dar morții, victimele, sunt tot ce poate fi mai concret, mai materialist și mai antidialectic.

În primii ani de teroare, mă sculam urlînd: „tăvălugul, vine tăvălugul!". Visam dracu știe ce, tăvălugul era doar numele amenințării de atunci... Abia după ce, într-adevăr, murisem călcat de „tăvălug", în pușcărie fiind, după cîțiva ani de geometrie plană și timp pur, într-o zi de arpacașă luciditate, constatai, cu tainică bucurie, că nu mai visam tăvăluguri, nu mai încercam în vise nici un fel de spaime, goane, urmăriri. Așteptam cu ardoare boșimană stingerea; în cîteva minute adormeam și imediat începeau visele. Dar ce vise! Reîntoarcere în copilărie, în livezile, zăvoaiele, pe măgurile dealurilor albastre, pe sub sălciile de argint sub care pîndeam luciul apei ca să pot zări păstrăvul de aur al acelor ani de grație. Dar, spre imensul meu regret, aceste vise cerești dispăruseră o dată cu amnistia... Acum, de cînd eram oarecum liber, reabilitat, un om între oameni, un buletin între alte buletine, nu mai aveam decît un singur fel de vise, același în mii de variante: *eternel retour*-ul meu, arestarea și fuga din. Ancheta, celula, încercarea de evadare, paralizarea picioarelor ce nu mai puteau să alerge. Cineva mă tot tunde, mă dezbracă, mă caută în gură, în fund, aveam ceva ascuns, deși nici în vis și nici în realitate, la nici o percheziție, nu mi s-a găsit nimic dușmănos; nici capăt de creion, nici ac de cusut, nici vreo rugăciune scrisă pe vreun petec de cămașă, nimic. Plîng totuși tare, tare, urlu că e o eroare, am ispășit de șaptezeci de ori cîte șapte inițiala mea nevinovăție. La un gard de sîrmă ghimpată plîng, sau la un zid, dar fără de nici un rezultat: mama și tata se fac că nu mă mai cunosc (groaznic: tata a murit de dorul meu, în realitate), sora mea are, în brațele ei, hainele mele civile, dar nu voiește să mi le dea, se ascunde după stîlpii gării, plînge, îmi face semne de adio; sunt în zeghe, ce pot face, iar și iar mă întorc sub miradoarele lagărului, cîinii de lup mă obligă să stau lipit de zid, cu mîinile ridicate, berzele albastre mă așteaptă rînjind, pinguinii de serviciu își pregătesc curelele și lanțul ispășirii...

Și acum, cu polonicul ei scormonitor, Olimpia îmi scoase la lumină acest „camion negru", misterios. Desigur, auzisem și eu de el, o asemenea legendă nu vine și pleacă cu gripa sau ciuma, ea plutește în atmosfera mîzgoasă în care respiră inconștientul ascuns al urbei, bau-bau-ul celor mari, sperietoarea rație ce se adaugă la salariul social și moral al oamenilor muncii...

Limpi uitase că se grăbește. Se uita spre mine, năucă, distrată, ca un copil ce a uitat poezia ce trebuia să o recite.

— Sommer mi-a spus că acest camion are o deosebită preferință pentru cei care...

— Limpi, iubito, o întrerupsei diplomatic, ce ar fi să discutăm fotbal !?

Consoarta mea se lumină. Eram deșteptătorul ce o trezise „din somnul cel de moarte“, cum spune un pașoptist imn al transcarpatinilor mei strămoși. Mă sărută cu recunoștință, ștergîndu-și ochii. În timp ce verifica haosul din imensa ei poșetă („seamănă poșeta mea, îmi spunea uneori, cu ce e în capul tău ; cu diferența că eu găsesc ce caut, pe cînd tu, niciodată“), ținu să mă felicite, în dialect, pentru abila mea politică de a abate grindinile grijilor.

— Mă dădusi gata, vericule, dacă ajunsăși tu să-ți tragi boii spre fotbal, cînd eu îți vorbesc despre *moarte* ; înseamnă că încurînd ai să-i spui rahatului *bon jour* și ai să te prezinți voluntar să păzești, duminicile, de muște și înjurături, fesul atamanului. Bravo îmi plăcuși, înveți repede, mai ales ce nu trebuie. E-hei, fotbalul, curvele și muzica ușoară sunt cele trei teme dezinfectate și dezafectate. La noi, în acest colț de lume, milenar ticăloșită în cinste și prudență, orice cravată știe cum poți să te ascunzi după vișin, ce teme se pot trăncăni la infinit, în tren, la birt sau la nunți, fără să te temi de urechea vreunui „coleg“ din celofibră, agățat de prima treaptă a carierei sale ascendente. Fotbal, curve, muzică ușoară (angajată greu) — astea sunt astăzi, bărbate, ceaiuri dietetice pentru orice fricos, cizmă, tehnocrat radios și tîmpit. Bravo ! Nu plec, totuși, pînă nu-ți citez o lozincă de-a bărbosului nostru chiriaș, să nu se spună că nu suntem ospitalieri cu gînditorii, că nu avem nivel politic corespunzător. Află atunci, stimate domnule profesor de fostă filosofie, că, dacă „religia este opium pentru popor“, atunci, eu zic, știința este opium pentru conducătorii acestor popoare și, adaug — pentru tine numai — fotbalul este opium pentru toți speriații, înmuiații, umiliții și obidiții acestui tîrg al nostru. Nu mă interesează fotbalul ca sport : ceea ce știm este că cei care urlă acolo în duminicile libere își descarcă de fapt sarsanaua de tăceri, de înghițiri în sec, de furii și înjurături refulate. Să vină Sigmund ăla cu teoria defulărilor, să-mi spună că nu am dreptate. Un stadion și o echipă cît de proastă de fotbal sunt ultima clinică de recondiționare a bărbăției, mîndriei, vitejiei pierdute. Madam Caftangiu — pe care, de-acum, o vom cita tot mai des — adoră meciurile. Ea susține că e singurul loc unde o femeie-femeie mai poate simți mirosul și gustul barbar al bărbăției în totală, fără de frîne desfășurare. Copiii acestui tîrg amărît se fac fie înainte de meci, fie după meci, ei sunt rodul unui amor legat de ofsaid, corner, șuturi pe poartă... Se și pot recunoaște, mai tîrziu. Vino cu mine pe stradă și îți și arăt, pe loc, zece copii palizi, apatici, incurabil melancolici : au fost concepuți de diferiți microbi-microbiști după un meci jalnic, în care am pierdut la scor, și nu din vina arbitrului cumpărat de inamici... Pricepi ? Fotbalul e sfînt ; acolo se poate scoate iavașaua de pe bot, acolo se permit vitejia pe cont propriu, plus facu-ți și dregu-ți. Ștabii au loji blindate, sunt și ei microbiști, din cu totul alte motive... Nu știu dacă știi — noi televizor nu dorim, radio nu ascultăm —, umblă prin pașalîc un pachiderm buhai agramat, bubuie folclor și patrie-dragă în arene pline de fecioare și onaniști, are dezlegare de la padișah. Nu avem bordeluri, nici filme sexy, la noi copiii îi aduce barza, așa că tineretul urlă libertate, demnitate în sunet de tobe și chitare oligofrene. Bufallo-ul acesta al poeziei estului sălbatic trage în aer neologisme și poeme cu pămînt-mormînt, beție-veșnicie, se încarcă de aerul de fascism reținut, se descarcă glandele de nevoia de arenă, circ, mirosul de sînge al entuziasmelor și jurămintelor sfinte și patriotice. Muzică ușoară, bărbate, asta e o altă temă permisă și obligaorie: de ce să discutăm despre mașina aia neagră: schimbăm macazul pe fotbal, muieri și chitara electrică... Pa, pa, știu că m-am răcorit. Mamă-mamă, ce zi mă așteaptă! Hai că am plecat!

O sărutai.

— Draga mea, sunt sigur că tu nu ai fost făcută după un meci pierdut. Să-mi trăiești o mie de ani!

— Neamule, nu știu cum e prin satele Genopolisului tău natal, la noi, spun bătrînii, se păstrase obiceiul ca bărbatul, după ce întoarce brazda, fie primăvara, fie toamna, să-și ducă nevasta și s-o tăvălească zdravăn, pe pămîntul încă reavăn, abia trezit din somn. Se nășteau astfel niște viteji tumna buni de omorît prin tranșee, răzmerițe, pușcării... Tatălui meu îi plăcuseră morile: nu este exclus să mă fi făcut lîngă o moară veche, din lemn, nu degeaba cîntecul meu preferat, cînd vine apa mare, e exact ăla de e interzis: „Roata morii se-nvîrtește; dar eu tac, tu taci, el tace..."

— Ce sfaturi prețioase îmi dai pentru această ultimă zi de concediu ortografic cu plată?

— Da, bine că adusăși vorba, puteam să plec și să nu-ți spun esențialul. Candid, iubitule, te îmbraci frumos și te fîlfîi nițeluș prin centrul tîrgului. Să vadă cine trebuie că ești fără griji, ai toți boii în ogradă, nu ai avut corăbii, deci nu aveai ce pierde în naufragiul ce are loc. Nu stai de vorbă cu nimeni, saluți ca un turist plin de dolari. Ni s-a pus undeva de mămăligă, oi vedea eu ce și cum, ciocîrlia noastră cîntă sus de tot, așa că ne doare în cot de ce se întîmplă în divan: purceaua noastră nu e moartă în coteț, pentru simplul fapt că nici nu mai știm cum arată o purcea și un coteț. Punct. Foarte important însă, fii atent: nu te duci la cîrciuma ostrogotă. Te rog eu, notează-ți: dacă tot vrei să bei elegant o votcă filosofică, eu îți recomand birtul popular „Bobocica", din mahalaua foștilor hoți de cai.

— Am înțeles. „Bobocica". Așa voi face. Nu te-ntreb de ce...

— Îți și interzic. Ți-aș cere împrumut unul din dracii tăi verzi care te patronează, dar pentru ce am eu de gînd să fac astăzi pînă și Scaraoțchi e prea slab. Mă las dusă de inspirație, de noroc, de bunul Dumnezeu. Să nu bei pe inima goală, să nu faci cunoștințe la întîmplare, să nu vorbești singur pe stradă, să nu simți nevoia să povestești cum era pe vremea cînd erai o mare speranță în Genopolis sau cînd ai fost o și mai mare nulitate, ca lepros, în Insula Șerpilor...

O condusei pînă în capul scărilor, urmărind-o cum coboară, ca o regină vitează, treptele blocului nostru confort doi.

Peste o oră, bine ras, bine dispus, traversam Bulevardul Revoluției, într-o perfectă, calmă, sigură, peripatetică dispoziție. Aș fi putut să fac analiza situației mele (în cosmos și în cîmpul muncii) plecînd de la observarea prezenței celor doi djugași oacheși ce păreau, ostentativ, a studia migrația în cerc a vrăbiilor... După o sută de metri numai au încetat să mă mai fileze: se vede că nu persoana mea fizică îi interesa, ci casa noastră plină de opere de artă. Ar fi trebuit să mă „însimt" (*mich einfuhlen*) în starea sufletească a soției mele, s-o urmăresc în gînd, s-o văd pe dinăuntru, cum trece prin barajul de santinele în civil, cum urcă ea treptele de marmură roză ale buluc-efendiului Ilderim, cum intră în sala leșinată a ședinței-maraton, vociferînd apoi acolo, cu arțag și diplomație, împotriva celor ce au avut antirevoluționara inițiativă de a exila statuia celui mai mare clasic al proletariatului mondial tumna în casa ei și tumna în timpul acestei istorice ședințe...

Degeaba. Nu dispuneam de categoriile necesare, în Isarlîk nu eram decît un biet european total arierat, cele zece porunci iudeo-creștine mă țineau prizonier într-o plasă de pescar și idiot, și consecvent. Aici, prin firea și devenirea lucrurilor, s-au format alte sisteme de semnalizare, alte structuri logice (logice? pre-logice, para-logice, pata-logice, sub-supra-sîk-logice etc.), cu totul diferite față de primitivitatea clasicei conștiințe rațional-funcționale a burtăverzimii medii din bătrîna şi cretina noastră Europa. Un urs polar nu poate înţelege un urs furnicar, nici pe unul mîncător de başchiri siberieni. Dar cînd un urs polar ajunge să se facă furnicar, să se prefacă a fi mîncător convins de chinezi siberieni, înseamnă că o uriaşă mutaţie ontologică avusese loc în esenţa lui, în structurile lui adînci; sau, dacă nu în el, cu siguranţă în cei care se fac că cred că lui îi plac furnicile şi başchirii mongoli, cînd se vede cale de o poştă că el tot urs polar a rămas şi tot după foci polare tînjeşte. (Dar ce vină are el? Viaţa-i grea, cînd nu poţi fugi din faţa potopului, treci pe respiraţia prin branhii. Nu?)

Va veni o zi în care cele două uriaşe (şi la fel de crude, egoiste şi aculturale) mari puteri vor trebui să stea faţă în faţă, scoţîndu-şi zalele şi armurile de pe conştiinţa militară şi politică: abia atunci se va constata cu mare uimire că, tot încercînd ei, fiecare pe muzica proprie, să construiască o lume unită şi unitară, iată că în culise, tîrîş-grăpiş, natura a creat două specii de „hominieni" (?), total diferiţi unul faţă de celălalt. Sociologilor sorbonarzi şi harvardieni le-a trebuit un secol ca să priceapă mentalitatea aşa-zişilor „primitivi". Americanilor le mai trebuie minimum două sute de ani ca să înţeleagă ce înseamnă o mare putere. Ei sunt, ca popor, mari, bogaţi şi puternici — dar au o mentalitate de băcani cîrnăţari, naivi şi gata oricînd de orice tîrguială. Pot să aibă ei o mie de universităţi, istoricitatea, răspunderea morală pentru puterea ce o ai în lume nu le poţi învăţa din filme sau campanii electorale. Istoria le-a picat pe cap, neinvitată şi nedorită: fără voia lor, au ajuns să fie consideraţi o mare putere militară şi economică: ar da orice să poată să se întoarcă în quiettismul romantic al izolării; au tot ce le trebuie. Marxismul şi problemele legate de cei mizeri şi analfabeţi sûnt exact ceea ce nu-i interesează deloc; cu mai mare uşurinţă cîştigă şi împrumută zece miliarde de dolari, decît să pună la punct un sistem cît de cît uman şi social, spre a concura, în lumea a treia, utopiile frumoase.

Singurele vise ce se oferă proletarilor de clasă şi de rasă ai acestei lumi sunt cele legate de steagul roşu cu seceră şi ciocan, de revoluţie şi „ziua întîi de după...". Acestea încep cu lichidarea foştilor exploatatori, cu împropietărirea ţăranilor, naţionalizarea fabricilor — şi continuă, conform reţetei, cu alfabetizarea şi cu alcătuirea braţului lung al revoluţiei, care este, peste tot, o atotputernică gardă pretoriană. Imediat după fanfarele împroprietăririi vin pistoalele şi lagărele cu ajutorul cărora se face colectivizarea şi se impune noua clasă. Dintr-un stat feudal burghezo-samuraio-moşieresc, se formează un Stat, tot feudal, mare proprietar, condus de nişte samurai-îmburgheziţi şi înnobilaţi peste noapte. „Exploatarea omului de către om se transformă şi devine „exploatarea omului de către stat", dar cu o singură, uriaşă, diferenţă: orice întoarcere e tăiată, orice împotrivire ucisă în germene, orice îndoială jugulată pînă şi la sugari... În primă fază, cei săraci sunt urgisiţi fiindcă plîng: în a doua, fiindcă se mai plîng. Tatăl meu, cînd eram copil, încercînd el să mă facă să înţeleg cam ce este politica lumii (faţă de soarta unui miner, condamnat să rămînă miner, în veci pururea) îmi povestea: „O femeie îşi bate copilul. Copilul plînge. Te duci şi întrebi copilul: de ce plîngi? El zice: fiindcă mă bate. Întrebi femeia: de ce-l baţi? Zice: fiindcă plînge..." Politica, îmi spunea tot el, e visul nostru că, odată şi odată, trei puncte de vedere total antagoniste se vor putea întîlni şi convieţui. Dar, din nefericire, cît va fi lumea-lume, cineva va bate, cineva va fi bătut, şi un dobitoc de proletar va tot ridica acel steag pe care în loc de „egalitate" e o seceră şi în loc de „libertate" e un ciocan. Fiindcă nu are alt steag: fiindcă speră, speră cu tot sufletul că steagul s-a mai înţelepţit, a văzut atîtea, practica e mama teoriei, nu?

Ieşeau dascălii de la o şedinţă. Erau uşor de recunoscut. Nu există azi o specie mai mohorîtă, jalnică, rea şi înrăită, ca aceşti „luminători", trecuţi pe economie de energie, dragoste, cunoştinţe. „Trei lucruri urăsc în lumea asta — îmi spunea un mai tînăr dascăl cu care beam uneori la colţul barbar —, materia pe care o predau, elevii cărora le predau şi programa analitică ce se schimbă mai des decît vitrinele de la «halimentare»...".

Nicăieri ca într-o cancelarie profesorală la un liceu de elită (devenit, bine-nţeles, un liceu al elitelor) nu se poate vedea mai teribil gradul de barbarizare a dăscălimii. În locul vechilor figuri de apostoli, de cărturari niţel smuciţi, de intelectuali ai unor catedre temute şi cinstite, acum, din varii motive obiective, această a treia generaţie după scripturi, cu rare excepţii, arăta ca o brigadă de pedeapsă, ca un pluton de foste ordonanţe, speriate şi bătute de Dumnezeu. Balabuste, soţii de ştabi şi de grele uniforme ocupă catedre grele de umanistică, deşi nu au mai cetit o carte de la nunta lor; fîşneţe licenţiate, „nepoate" de serviciu se agită pedagogic şi agitatoric, deşi, după aerul ce-l au, simţi că soarta lor depinde de taurul municipal, care, şi el, se schimbă destul de des; urmează apoi, mai ales la liceele comode, numărul însemnat de capete alcătuit din fălcoşii, dinţoşii, cuvioşii, dar sălbaticii foşti agitatori de brigadă, deveniţi printr-o minune profesori de istorie, economie, socialism ştiinţific (graţie unui naş cu umeri sau unei soţii înfipte bine în executivul primăriei). Nu pot să uit pe acel dascăl de latină care preda muzică şi lucru manual şi care mi-a spus, în starea aceea de beţie cînd lacrimile se confundă cu sinceritatea dureroasă a inimii: „Nu e uşor, domnule: vrem să distrugem birocraţia fără să ne atingem de birocraţi; vrem să luptăm împotriva inculturii promovînd inculţii în posturi tot mai mari; vrem să pornim un război împotriva barbariei tineretului, promovînd barbaria la dascăli şi în şedinţe. Idealul şcolii noi e de-a dreptul fantastic: să nu avem nici un corigent; mai mult, să avem cît mai mulţi premianţi; mai mult, toţi aceşti viitori muncitori-premianţi să ajungă şi muncitori-fruntaşi, toţi aceşti muncitori-fruntaşi să fie şi inovatori, şi inventatori, şi tăcuţi, şi devreme acasă... Natura creează indivizii după curba fatală a lui Gauss.

Din o sută de indivizi, 25% sunt superior dotaţi (unul e eminent), 50% sunt mediocri, şi alţi 25% sunt inferior nedotaţi (dintre ei, unul e sigur cretin). Ei bine, inferior-cretinii rezistă fantastic la noile sisteme de învăţare; ei promovează, ei se descurcă la trepte, ei îşi impun stilul întregului sistem de învăţămînt. Asta e cea mai uriaşă din revoluţiile ce au avut loc, după revoluţie, la noi: schimbarea curbei lui Gauss, proştii declaraţi genii, deştepţii declaraţi incapabili. Nici un copil de ţăran, nici un copil de muncitor nu pătrunde în vreun liceu teoretic — iată învăţămîntul burgheziei noi, secundat îndeaproape de învăţămîntul particular, în care cei cu bani îşi pregătesc odraslele pentru universitate. *Egalitatea de şanse*, care mi se părea un principiu sacrosanct al ideii de socialism, a devenit, ca şi curba lui Gauss, un vis al nopţii eterne..."

Elevii: trişti, slabi, avînd, nu ştiu de ce, aerul acela palid şi rătăcit cu care se merge la operaţie sau la recrutare. Doar fetele, sub urîţenia total coreeană a uniformelor, împrăştiau în vîntul acestei suspecte primăveri inegalabila lor frumuseţe pur latină: mersul, moştenit de la purtătoarele în echilibru de cobiliţe şi amfore pe umăr sau pe cap, ovalul nobil al raselor sudice, peste care au trecut o sută de năvăliri din ce în ce mai barbare, ochii migdalaţi de acea duioasă suferinţă, creionată bizantin de hore şi icoane, dar mai ales graţia de prinţese în exil, de roabe duse la vînzare în Ţarigrad, de fecioare curate, fete mari fără de nici o speranţă, învăţînd totuşi, cu fantastică încăpăţînare limbile străine ale tuturor foştilor, prezenţilor, viitorilor noştri ocupanţi-prieteni şi prieteni-ocupanţi.

Directorul unuia din depozitele noastre mă salută, spre marea mea surprindere; îi răspund, palid, năuc, vinovat: nu sunt obişnuit, nu e de-a bună, ce motive are el, ce crimă am făcut de mă salută aşa? Mă uit cu grijă în jur: nu simt nici mirosul de copită arsă, nu văd pe aproape nici siluete de berze în civil. Nici măcar obişnuiţii tunguşi de serviciu nu se văd. Oraşul mi se pare imens, mai ales după ce ieşi din aşa-zisul centru civic și administrativ. Întreb o babă unde este birtul „Bobocica". Nu știe. Întreb un spahiu din circulație, se uită la mine mînios, de parcă l-aș fi înjurat de studii și de mamă. În sfîrșit, un ceferist lălîu („sunt după trei zile de tură, am băut niște țuică din coadă de mătură !"), extrem de binevoitor, îmi explică pe unde s-o iau ca să dau de el. Cartierul miroase hibrid, vechi maghernițe regățene se învecinează cu blocuri sultanale noi-nouțe. Țigănia, ca stil de viață, pare a cîștiga teren în kitsch-ul acestei lumi proletare, rupte și de satul-mumă și de urbanitatea civilizată. Limpi, *avec son coté journaliste*, zicea că aceste socialiste H.L.M.-uri, de o monotonie strigătoare la cer, nu sunt decît niște imense silozuri de singurătate și ură. Vor deveni și niște uriașe, multe-laterale guri mereu flămînde, din clipa în care, la un bilanț economic mai serios, se va descoperi că, de ani de zile, întreprinderile la care trudesc angajații ce locuiesc în ele nu sunt deloc rentabile — mai mult, nu au nici o șansă de a deveni, chiar dacă... Au fost greșit gîndite, plasate, mașinile aduse din import, pe datorii în dolari cu dobînzi ce se umflă, sunt vechi și depășite : ceea ce produc nu mai interesează nici măcar pe managerii africani (cărora ne oferim să le vindem la subpreț și pe datorie), magaziile gem de marfă nevîndută, materiile prime, energia, transporturile s-au triplat, fiecare zi de producție înseamnă o gaură în bugetul bietei noastre agriculturi...

O grădină de vară, cochetă, cu pietriș de calcar mărunt, cu cîțiva plopi încă neconvinși, vreo zece mese de metal, vopsite în verde crud. Doi șoferi, trei putane de cartier, cîțiva băutori singuratici, de tipul fost-maior-miliție sau fost-profesor-geografie (avînd aerul că știu ora politică exactă, cunoscînd și data la care va avea loc, în sfîrșit, sfîrșitul lumii). Plus nelipsitul tovarăș cu scobitoare, citind și recitind articolul de fond... Și, cam atît.

De cum intrai în grădină fui reperat de lunganul oacheș și isteț ce servea la „barul" dinăuntru. Mă măsură atent, spălă trei pahare, iar mă măsură. Mă așezai la o masă, departe, îmi scosei pălăria : părul meu alb îmi completa cartea de vizită. Semănam vag cu un celebru savant căruia, înainte de moarte, i-a părut tare rău că a inventat bomba cu nu știu ce : a murit șoptind „Pace, pace !", i s-au făcut funeralii științifico-religioase, copiii de azi îl cred frate cu Picasso și porumbelul acestuia.

„Bobocica" părea a fi numele vechi al cîrciumii, fiindcă pe frontonul stil Texas, cu litere din tuburi fluorescente (dar care nu mai ard) scria clar, „Mig-non".

Cred că în ordinatorul profesional al responsabilului se petrecu un act de cunoaștere (sau re-cunoaștere) ; în pas legănat, zîmbindu-mi și profesional și complice, ca unui vechi și bun client, acesta se apropie de masa mea. Era în blugi, îi stătea bine. Cămașa țărănească, așijderea. Mîini de plugar fin, ceas electronic, o dantură de lup tînăr, ochi sclipitori, exprimînd grămadă acel amestec de inteligență, șiretenie, prudență, distanță și admirație (toate teatral : și afișate, și ascunse), dar posedînd mai ales acea siguranță a descurcărețului universal, a omului ce cade mereu în picioare, fiind concomitent prieten și cu dracul, și cu puntea, și cu constructorii acesteia...

— Ce plăcere, ce surpriză ! îl auzii agrăindu-mi. Să trăiți, domnule profesor, bine ați venit la noi !

Cu toate că, fiind de felul meu idiot și nătîng în această țară a lui Papură vodă, nu aș fi avut voie să mă mir de nimic, de astă dată, totuși, îl măsurai lung, declarînd cu oarecare uimire și melancolie :

— Mă confundați ! Nu am avut plăcerea să ne cunoaștem. Vin pentru prima oară în acest cartier.

Omul rîdea, îmi acoperea tăblia scorojită a mesei cu o față albă ca spuma laptelui.

— Ce mai face doamna dumneavoastră ?

— O cunoașteți ? întrebai nițel intrigat.

— E-hei, îmi răspunse responsabilul, cine nu o cunoaște pe doamna Olimpia ?

Fără să mă întrebe cu ce să mă servească, îmi puse în față o votcă, o sticlă de Pepsi, o farfurie cu hamsii, măsline, telemea și cîteva felii de lămîie. Nu mai aveam nevoie de alte argumente: o cunoștea cu siguranță pe Olimpia. Mă servea ca în familie.

— Ăl de citește ziarul e singurul care... Mă înțelegeți? Da-i fac vînt...

O sticlă învelită în ziar, un pachet sîngeriu făcură minunea: tovarășul cu scobitoarea se lumină brusc, se închină. Uitîndu-se împrejur asemenea unei vulpi deștepte și pățite, cu temeneli, luă grăbit plocoanele și dispăru ca o nălucă prin grădina din dos.

Ca un gospodar acasă la el, responsabilul își scoase acum șorțul profesiunii, își aprinse o țigară americană și, zîmbindu-mi cu multă bucurie, se așeză boierește față în față cu mine.

— Iaca, îmi zise, o strig acușilea pe Florica. Ce are să se bucure!

Tăceam. Cred că fața mea exprima grotesc sublimul acelei mirări ce îl cuprinse pe ciobanul din baladă, cînd acesta a trebuit să constate, într-o bună zi, că oaia lui nu numai că vorbește, dar și știe ce să spună...

— Florico, îl auzii strigînd, adu tu și niște plăcinte calde!

De sub umbrarul de viță sălbatică al bucătăriei răsări o femeie tînără, chipeșă, iute: niște ochi negri mă săgetară sever: toată ființa acestei înalte zîne cu șorț și broboadă respira într-un nimb de slavă și sănătate țărănească, de-a dreptul teatrală. Nu prea avusesem noroc de rude, nici nu prea știam ce înseamnă să ai o familie, așa încît, în clipa în care Florica asta țipă: „O-le-le, unchiule, venişi!?", mă pierdui cu firea și rămăsei mut. Florica îmi sări de gît, mă sărută, plîngea. Se bucura nemaipomenit. Toată grădina se uita la noi...

— Ce mă bucur! Știu că te trimeasă tușa Olimpia, da-i bine și așa. Nu ne cunoscurăm pînă acum, fiindcă așa hotărîră alde creierile familiei: dar eu doream să te mai văd, știu atîtea! Ce mai, știu tot, tot, dar nu voiam să o supăr pe tușa. Nici pe Bunu. E afurisită viața aceasta, fiecare familie are o pivniță pe care trebuie s-o uite. Mărine, să-i arătăm copiii, e nașul lor, măcar că nu fu, nu putu să vină la biserică. Unchiule, am vrut să-i dăm băiatului numele dumitale, știam noi de ce — nu din cauza tușii, nu. Avem noi și alte legături, mai vechi, mai trainice. Nu vru nici tușa Olimpia. Zicea: și Dezideriu, și Candid sunt nume de dincolo, nu aduc noroc, miros a mină și a pîrnaie. Așa că-l botezarăm după Bunicu, Pătru. Petrică Trică îl strigăm, e deștept foc, seamănă cu cine știm noi, mînca-l-ar mama. Ălei mici, de o botează tot tușa Olimpia, vrurăm să-i zicem Olimpia, ea fu iar împotrivă, zicea: gata și cu Olimpul, gata și cu Olimpiadele, să-i spunem Anca, zicea, Anca e nume de pădure veche, de vin bun, așa că ai și o nepoată ca o fragă, Ancuța...

Deși nu apucasem să gust din votca din fața mea, mă simțeam amețit și de pe altă lume. Florica se revărsa ca un pîrîu de munte: niciodată graiul ăsta alutan (mie, în general, mi se părea repezit și împiedicat, în tîrg se vorbea ciufut și hotește) nu mi s-a părut atît de neasemuit de frumos: argint sonor, clipocit de apă cremene peste pietre albe, undeva la hotarul dintre paltini și fagi, țiglă roșie și șindrilă, vechime ciobănească și munte bătrîn... Așteptai să se liniștească nițel, apoi, ca un Dandanache coborît din diligență, întrebai la rîndul meu:

— Ce fel de unchi vă sunt eu? Și de ce?

Rîse și Mărin, rîseră și Florica, și alții de pe la alte mese. Florica mă pupă iar, cu zgomot și dragoste, Mărin îmi făcu semn cu ochiul „las' că avem tot timpul să ne explicăm", și închinarăm.

— Să ne trăiești, unchiule, îmi ură gazda, să-ți trăiască și nevasta, să ne trăiască copiii, să ne moară dușmanii defilînd... Ura!

Încet, încet, cu ajutorul gustărilor, al plăcintelor calde, al votcii rusești, aflai să Florica e fiica sorei mai mari a Olimpiei: soră ce muri în bombardament, așa că Olimpia o crescuse. Iar Mărin, ce mai, e unicul nepot al bunicului Pătru. Care, întîmplător, a crescut-o pe Olimpia, după ce tatăl ei, cu care fusese în același regiment, la același tun, fusese omorît în retragerea din Crimeea. Lucrurile sunt foarte încurcate, nu e bine să întreb prea multe, tușa va avea grijă să ridice barierele cînd va fi cazul.

Trecurăm, după ce terminarăm gustările, în camerele țărănești ale responsabilului Mărin. Doi copii mici, un băiat de patru-cinci ani, Petrică, și o gîgîlice ca o cireașă moarcă, îmi fură agățați de gît. Eram și nu eram fericit, mă simțeam ridicol și sublim, curgea peste mine un potop de dragoste necunoscută, de căldură, de bunăvestire... Nu avea rost să desfac sipete vechi, cunoșteam stilul întortocheat al minții nevestei mele: dacă ea a crezut de cuviință să mă țină departe de acești copii frumoși și buni, înseamnă că avea ea motivele ei. De ce să desfacem ghemele trecutului? Poate că nici nu e vorba de un ghem, ci de o rană, ar trebui să înțeleg că fiecare om, astăzi, aici, la noi — pînă și ultimul cuman pus să noteze înjurăturile din autobuze —, are o taină ce-l roade, un amănunt de viață ce nu-l lasă să doarmă, o vulpe ascunsă care-i mănîncă ficații, pe tăcutele...

— Unchiule, îmi mărturisi Florica, știam de aseară că ai să ne pici: votca ce o băurăți cu „gaițele" de la noi o aveați.

— ...De altfel, adaugă Marin, ca să știi, azi nu se mai găsește votcă veritabilă; dar pentru matale, unchiule, am pus eu deoparte o ladă cu zece sticle, cu gîturi lungi de balerine...

Anca se plictisise în brațele mele, făcu și pișu pe mine: nu-i nimic, apă sfințită, Florica o schimbă repede, cu mișcări smucite, iuți, fetiței însă părea că-i place... Imaginea asta, a unui funduț rozaliu de copil rotofei, mă cutremură: în orice bărbat, după cincizeci de ani, apare spectrul dureros al morții pustii, sub forma unui complex de vinovăție față de viață. Începi să te uiți după copiii altora, te apucă nevoia să-i iei în brațe, să te uiți lung la joaca lor, furînd astfel cîte ceva din „cîmpul" minunii trupului și privirii lor. „Nepotul" meu Pătru îmi recitase trei poezioare, îmi arătă niște desene (rachete, tractoare, cai, soare, lună), acum se uita la mine cu admirație și teamă, de parcă ar fi știut ce e și ce nu e în capul meu... Aici, eram soțul Olimpiei și în casa asta ea părea a fi mai mult decît tușa, mai mult decît Nașa, ea era suprema autoritate.

Aflai că venea de două-trei ori pe săptămînă, că moare de dragul copiilor, că fără de ea nu se hotărăște, nu se cumpără, nimic; mai aflai că gazdele mele, „nepoții mei", știau multe despre ședința de azi, despre statuile din ghips, despre ce ar fi putut să se întîmple dacă, Doamne ferește...

— A dracului situație, îmi spuse nepotul Mărin, în timp ce-mi aranjă în față o masă de protopop: acum e aproape sigur să tușa are să fie numită directoarea fabricii de suc și marmeladă...

Era să leșin. Vestea mă cutremură.

— Nu se poate. Mie Limpi nu mi-a suflat o vorbă.

— Bine-nțeles! Sunt lucruri care se spun, altele care... Tușa, cît poate, îți ascunde necazurile ei.

— Și, asta... numirea... s-a făcut din cauza mea?

Trică fu trimis să se joace în grădină. Anca fu așezată în brațele unei chivuțe, un fel de rudă, părea și nu părea a fi din familie. Afară, la bufet, servea acum Florica. Zbîrnîia, nu altceva.

Rămaserăm în doi, ca bărbații la sfat greu. Între noi se abureau niște pahare de Segarce, alături de o farfurioară cu măruntaie de pasăre: ficați și pipote, fripte în zeamă de ceapă verde și tăvălite în mujdei stins.

— Păi, dacă te trimeasă tușa, înseamnă că a cîntat cucul și e timpul să cam afli ce se fierbe în oala turbată a ședinței de la stăpînire. Dumneata, unchiule, fără să vrei, ai dat un fel de chiot... Jocul se porni, acum toată dumnezeirea e prinsă în călușul ăsta, joacă tontoroiul, izbește fiecare ca să nu fie izbit. E bătaia peștelui: cine apucă după furtuna asta un fotoliu, un scaun, o strapontină, se poate așterne pe trai bun și lume-lume pe cel puțin un an de zile... Pe tușa o numi direct Ilderimul: să dea exemplu de democrație, de „primenire", de „băgați de seamă!. Dar ea știe foarte bine cum stau lucrurile, se va apăra: n-ai nici o grijă, știe ea și hăis, știe ea și cea, nu se lasă ușor amestecată în tărîțe. Deși e greu, recunosc: nu mă refer la postul de directoare, ăsta-i praf în ochii milogilor, ci la tot bîlciul de buluceală și hărtănie ce însoțește, din păcate, nunta asta a tuturor pușlamalelor căftănite.

— Nu înțeleg, mărturisii oftînd. Iar mă simțeam intrînd într-un tunel lung, al cărui capăt nu-l zăream.

— Păi, cum să-ți spun, cazul ei nu fu decît bomboana de pe turtoi. Căzu alde Caftangiu — încalte nevastă-sa, dată dracului de hoață și deșteaptă, îl internă la timp unde trebuie. Osmanescu se clătină și el, cît e el de colonel și de campion judo-caftitor. Da-i ținu umărul ăl marele, Ilderim, fiind Osmanescu frate cu nevastă-sa. Dar și ăl marele se clătină după aceea, fiindcă, se pare, și la Înalta Poartă au loc în prezent niște rotații evanghelice, mari și misterioase. Tutilă-Nașul căzu de trei ori în fund, de trei ori se ridică — e funie de cînepă, toarsă și întoarsă pe vreme de ploaie. Acu, se aude, fu nevoit să-l cheme pe fra-su: ăla veni nu fiindcă-l iubește pe ăsta de aici, ci fiindcă în lumea lor e lege: cine dă cu piatra în curtea numelui tău aruncă un cîine mort în postul și puterea ta. Deci sosi alde Tutilă Unu, îi cam țîțîie fundul, nu stă prea bine cu sultana-validé, are ea un cui împotriva a tot ce vine din Isarlîk, poveste veche... Tutilă Unu pusă umăru, dar greși, nu-l putu dărîma pe Ilderim, are și ăsta un dragoman care-l susține, își aranjă omul o retragere demnă, nu se știe unde, ori la academie, ori la un minister, ori în diplomație. În postul lui aici, deci șef peste întreaga raia, cînd toată lumea se închina în fața clanului Tutilă, fu numit ieri noapte, pe neașteptatele, unu de-i zice Carasurduc; pînă acum doi ani, ăsta era simplu țucălar la Consiliul de Noutăți și Brevete, avu el grijă să ofere cui trebuie cîteva invenții competitive, iaca se pomeni cu firmanul în Isarlîk. Lupta se dă acum, pe de o parte, între fostul Ilderim și Tutilă Unu, care cu nici un preț nu vrea să-și piardă palatul de pe Bosfor iar pe de alta, între Tutilă Doi și clănțăii mai mărunți, dar destul de negri în cerul gurii, din consiliul municipiului. A plouat cu stele în nopțile trecute, au căzut la directori cu nemiluita. S-au descoperit furtul din gară, cel din cimitir,

afacerea cu făina și drojdia de bere; s-a aflat cine vămuiește depozitele de vinuri și fermele cu miei și porci; Osmanescu era cît pe-aci să fie pus la zid pentru niște averi rămase de pe urma unor jidovi și nemți fugiți, dar avu noroc, tablourile și argintăria nu le luă el, le trimise sus, plocon, așa că era și acoperit, și bun de decorat. Fură trîntite critic vreo trei din sperietorile alea de iau cuvîntul și demască peste tot: le trimiseră la munca de jos, în învățămînt, asta înseamnă că trei profesoare tinere și cu școală făcută la zi vor trebui să-și cedeze catedra de liceu acestor martafoaice, în al căror cap nici cucul nu cîntă, nici salcia nu înfloare...

Totul era frumos și armonios în jurul meu: covoare țărănești, icoane vechi, lavițe sculptate. Neamul Olimpiei își avea obîrșia sub munte, muntele e creator de stil și morală, bărăganele trăiesc din împrumuturi, prin imitare, de departe, a locurilor de unde au descălecat. Ochiul meu sever nu zărea nici un *kitsch* de bîlci, nici un cristal sau porțelan de parvenire sau vreuna din acele monstruoase testemele turco-țigănești, reprezentînd cerbi boncăluind sub lună, sau pirande tinere cu sîni goi și cireșe după ureche. Gustul sever al unei mătuși severe și știutoare se simțea în această cameră fără radio, fără televizor, fără fotografia-color a mirelui cu mireasa. Totul era așezat și rostuit, nimic nu țipa, nimic nu părea contaminat de cumplita hibridizare ce o pretinde orașul de la cei care-i cer adăpost, comoditate, pîine. Ascultînd cele povestite de nepotul meu despre halimaua din oraș, nu puteam să nu mă simt, iar și iar, ca un fluture prost, căzut din lună. Un vulcan era în erupție, luntrea casei noastre, ca în romanele cu Winetou, era dusă de curent spre o cascadă mortală, Limpi trebuia să intre cu picioarele goale într-un furnicar războinic în care s-a dat alarma. Nu înțelegeam: tot ce se întîmpla la suprafață mi se părea stupid, absurd, lipsit de logică; și totuși, întreagă această sarabandă de vorbe și teatru nu era decît o formă absolut obligatorie pentru a trăi, pentru a continua jocul, a duce înainte steagul și a țipa lozinca sau a juca pînă la capăt comedia ce ți-a fost repartizată. Acolo, la ședință, totul era un scenariu antegîndit și planificat, cu toate acestea barbutul ce se risca, chiar dacă nu era pe viață și moarte, era totuși suficient de grav pentru ca tragicul să fie prezent. Aici era vorba de un fel de război de cabinet, de război tipic bizantin, combinat cu lovituri pe la spate, cu manevre legate de culise, birouri, alcovuri, closete. Doar lecturile din Suetoniu, Procopius din Caesarea, Charles Diehl mă mai ajutau să mă descurc în jungla aceasta a triadei care ar fi Puterea, Individul, Ideea: vorbesc prostii, mintea mea, care continuă să creadă în rațiune și legi morale, se găsește de fapt în fața unui mesaj cifrat, sosit dintr-o civilizație apusă (sau una de foarte mare viitor), în care, în opoziție cu spiritul Europei clasice, iluministe și democratice, niște creiere de altă factură, cu alte organe de judecare, valoare, finalitate, încercau să mă facă să înțeleg că lumea veche a murit, că am murit și eu și că are loc parada noului tip de umanism, progres și mers înainte.

Anca mică scăpă de baba ce o păzea în bucătărie, năvăli în odaie, mi se urcă în brațe și începu, gîngurind, să-mi desfacă nodul cravatei. Nu am ținut niciodată așa ceva în brațe: îmbrățișasem, la figurat, idei, idealuri, adevăruri, iluzii, legi drepte și legi false: convinsesem și mă convinsesem, crezusem și nu mă încrezusem: dar toate aceste penibil de mărunte și relative deșertăciuni (mai ales potrivite acum, din paralaxa turcită și fanariotă a Isarlîkului, în care, ispășindu-mi resemnat exilul politic și filosofic, trăiam și momentul sacru al unei divine dragoste, a unui uriaș umor față de o femeie, ultima din viața mea) mi se păreau a fi simple semințe de mestecat și scuipat, în comparație cu minunea asta ce mirosea a lapte, a viață, a rai. O sărutai, o strînsei la piept. Mă topii tot, îmi dădură lacrimile. Încercam o formă de fericire necunoscută, sublimă și animalică, teribilă și de neuitat. Anca îmi pieptena acum șevelura de leu bătrîn, mă făcea

„țumos". Tatăl ei voi să mi-o ia, nu-l lăsai. Băurăm, ciugulirăm, istoria mergea înainte; exact ca orbii lui Brueghel, bătrînul.

— Acum, își continuă Mărin darea de seamă, peste întreagă această furtună seacă, azi-dimineață se mai adause una. Tare. Asta o privește pe tușa, s-ar putea să-i pice cu un șase-șase la zaruri: Unul, acuzat că vinde pe bani și relații hălci întregi din repertoriul teatrului, se sculă și — vierme-vierme, dar nu în maț, ci în cultură și dramaturgie — ceru, nici mai mult, nici mai puțin, ca bustul lui Marx să fie reabilitat: o cer actorii, zicea mătăsosul, o cere publicul, o cer fruntașii din uzine și de pe ogoare. Astfel, Marx, care fusese complet uitat, fu adus iar pe tapet. Astea ți le spun, unchiule, ca să știi din timp ce gropi ți se sapă în ziua de mîine. Mătușa auzise de toate acestea, dar era legată de mîini și de picioare, fiindcă nu știa care e situația propriului ei dosar. Azi-dimineață — voi habar nu aveați — fu trimis, nu se știe de cine, un camion cu militari să urce și să ia ambele statui. Ce se întîmplă? Al de vi le se aduse fusese la agie să-și depună icrele și ieșise, pesemne, foarte speriat de-acolo. Voi să vadă ce se întîmplă cu momîile, ieși în drum, camionul veni spre el; deși, frînînd brusc la o palmă de trupul lui, nu-l călcă, omul se sperie cumplit și făcu un infarct. Camionul, în loc să vină la voi, îl luă și-l duse la spital. Aici, simțindu-se rău de tot, deși a primit toate îngrijirile necesare, omul ceru un popă. Să se spovedească. Acum se caută, cred eu, acel popă care e mai indicat pentru un asemenea muribund, mai ales că cel mai afurisit turnător, cînd e pe moarte, spune tot, sperînd într-o iertare de sus. Părerea mea, unchiule, ar fi că de-aia sunt posibile atîtea crime și păcate, fiindcă Hristos a promis iertarea oricărui păcat, cu condiția să fie mărturisit cu credință. Nu e bine, nu e cinstit: ar trebui să existe păcate care să nu se poată ierta nici dacă te dezleagă șapte popi și un mitropolit; de pildă, cele legate de turnătoria aproapelui, de bătaia și omorîrea în anchetă, de flămînzirea și chinuirea deținuților politici. Nu crezi? Eu știu caralii cruzi cărora nici că le pasă de Cer, zic: „las', am vreme, cînd se apropie pensia, încep cu spovedaniile și curățirea de păcate". Protestanții nu au spovedania și împărtășania de după, iată că la ei merge mai greu cu sistemul acesta bazat pe informatori și păcate iertate în ceasul de pe urmă. În schimb, la cel mai credincios popor din lume, la frații noștri varegi și ucrainieni, iadul pe pămînt: fiecare Ivan e sigur de rai tocmai fiindcă știe să ispășească și să se pocăiască, exact la fel de bine cum știe și să păcătuiască de moarte...

— Mărine, ai perfectă dreptate în tot ce spui. Rogu-te, totuși, să-mi povestești mai departe ce s-a întîmplat în oraș...

— Păi, mai nimic. Mătușa e pe fir, a aflat totul, mi-a dat telefon să te ținem aici, legat, pînă trimite ea un semn. Ne bucurarăm, și eu, și Florica: tot răul e și spre bine, nu?

Dinspre prăvălie intră Florica.

— Noroc, Mărine, că nu e nici zi de chenzină, nici sîmbătă liberă: berea, le zisăi, se termină, ăi de beau rachiuri tari îs bețivi cuminți, fără chef pentru arțag sau vorbe tari. Sosi și Fane, pe ăsta ni-l trimiseră de la trust, e cam hoț, dar nu fură peste rușine...

— Mă duc, zise Marin, să-l strunesc totuși...

Mărin ieși, nu auzii cum îl strunește pe Fane. Florica voi să mi-o ia din brațe pe Anca, abia o lăsai. (Dar pînă seara și a doua zi voi simți amprenta brațelor, a trupului rotund și cald al acestei minuni de calinerie și vrajă.)

Mi se schimbară tacîmurile. În față, acum, îmi aburea o întreagă pulpă de miel, înconjurată de cartofi aurii și de ardei, copți ca la mama acasă. Începeam să mă simt ca un Sinbad norocos. Îmi adusei aminte de Stoicov. Acesta, după ce se trezea din sordidele sale beții cu hamali și țigănci, se îmbrăca în costum de filosof arab și afirma cui voia să-l asculte că arta de a trăi nu o cunoaște decît Orientul (noi, europenii, suntem niște barbari ai muncii), sensul vieții nu constă în setea de cîștig și în foamea de a aduna și păstra; contemplația și lenea nobilă, lipsa de griji și absența oricărei obligații în afară alcătuiesc o formă de fericire și liniște ce a dispărut, din păcate, o dată cu inventarea ceasornicelor și cu folosirea primei puști...

Florica îmi turna în pahare, avea grijă să nu-mi lipsească nimic. Era frumoasă ca o odaliscă, toată ființa ei respira tinerețe coaptă, energie și spirit. Nu era nevoie să o descos, știa ea ce trebuie să-mi spună și ce să nu-mi spună, ca să nu mă sperie prea tare sau, mai rău, să mă întărîte la cine știe ce vitejie, bîtă-n baltă, oiște-n gard.

— Tușa, îmi zise ea, s-a gîndit bine cînd a hotărît să te țină cîțiva ani departe de familion. Trăim rău, într-o lume rea, lătrăm și mușcăm: de șapte ori ne facem socoteala înainte de a îmbrățișa un dușman, de șaptezeci de ori cîte șapte înainte de a strînge la piept un prieten. Mărin al meu — să-mi fac trei cruci — e el arțăgos și cusurgiu prin casă, dar cunoaște la oameni de parcă ar fi spovedit babe într-o altă viață, înainte. Știe de cine să se păzească, pe cine să înfricoșeze, cît să zîmbească și să dea în sus, cît să nu zîmbească și să nu dea pe de lături. Un birt ca al nostru e o întreprindere de stat, e adevărat, dar, dacă rămîi la ce ți se dă ca salariu și la ce ți se cere ca plan, dai faliment într-o lună și intri și în pușcărie. Mărin întreține o întreagă liotă de luftinspectori și ștabi, furnizează mici „atenții" la cîteva vile păzite de cîini-lupi, cu bucătării nemțești pline de frigidere rusești, cu femei de serviciu unguroaice, avînd copii și madame care nu au auzit nici de creșe și nici de cozi la alimentară. Dar, pe lîngă ei, să-mi scuip în sîn, cu acte în regulă și cu clientela mulțumită, ne chivernisim și noi cum putem: cu un picior în socialism, cu altul în economia pieții libere (deocamdată, sub formă de cerere în șoaptă și ofertă pe tăcute), trăim cu fundul în trei luntri, toată ziua ne jucăm de-a pușcăria cu legile și decretele; doar seara, pe ascunsele, numărăm și noi ce ne-a rămas *peste*, după ce scăzurăm angaralele, peșcheșul, daibojul — bașca, atențiile și gesturile discrete, întîmplătoare. Lumea are dreptate cînd zice că orice responsabil e hoț, se îmbogățește pe spinarea consumatorilor: aşa este, dar nu se poate altfel: statul e de vină, el e cel mai mare hoţ, furturile noastre sunt calculate de el, ce cîştigăm completează salariile unor funcţionari cu iscălitură, care şi ei, dînd peşcheşuri şi plătind mai departe preţuri la negru, contribuie la economia din umbră, la cea ascunsă, fără de care nici ţăranii care mai vînd nu ar avea cui vinde şi nici consumatorii care cumpără pe ascuns nu ar avea ceea ce doresc, plătind fără să întrebe de tarif. Singura categorie de oameni, şi bătuţi (de Dumnezeu) şi cu banii luaţi, care nu pot plăti la negru şi nici oferi ceva în schimb, trebuind să trăiască numai şi numai din salariu (care salariu, şi el, a fost calculat la preţurile de acum un sfert de veac), vai de mama lor, sunt bieţii muncitori din fabrici, de la cefere, detaşamentul cel mai înaintat. Ei beau rachiuri proaste, bere stătută, mănîncă mezel din bojoci şi mititei din deşeuri de abator... Dar ei duc o cruce, ispăşesc; în numele lor s-au prăpădit ţărănimea veche, comerţul vechi şi funcţionărimea aceea care, de bine, de rău, mai ştia de ruşine şi de patrie...

Mi se ţinuse un scurt curs de economie politică. Jucîndu-mă cu pişoatca de Anca (ce nu mă slăbea cu atenţiile ei de mică floare sau fluture), realizam, urmărind-o atent pe Florica, un adevăr care coincidea exact cu ce-mi tot explica Olimpia mea: pe deasupra, la nivelul vorbelor, ziarelor, teatrului public ce se joacă (cu talent, cu încăpăţînare, dar fără să se creadă o iotă din textul scris de Marele Dramaturg), au loc aplauzele, defilările, statisticile; mereu înainte şi în sus, spre culmile din ce în ce mai culmi, şi omenia din ce în ce mai omenoasă, mai fericită; dar, sub această logosferă politică, oficială, se mişcă bursa fricii, intereselor, ambiţiilor şi relaţiilor de putere, familie, clan — iar sub această zonă de luptă pentru existenţă — de lupus, lupi superlupus — funcţionează uriaşele, ascunsele, neprevăzutele baterii ale inteligenţei şi experienţei haotice (dar foarte eficace), ale poporului de rînd: luciditate, chiul, hoţie, linguşire, aia a mă-sii. Te uiţi pe stradă, la defilare sau la o şedinţă, nu vezi decît marţafoi, haple şi burtăverzime: capete împătrate, inimi storşite. Dar dacă apuci să discuţi, în parte, separat, cu fiecare din aceşti subaparatnici, descoperi ştiinţă, morală, o formă conştientă de încredere în forma de luptă ce se duce (fără luptă) pentru un viitor ce se va întîmpla, ce va creşte exact din această baltă de ticăloşie, minciună şi prefăcătorie... Există, probabil, un optimism al limitei, al disperării — un fel de recul al răului, de bumerang al greşelilor ce se încaieră între ele; orice măsură nouă, oricît este ea de absurdă, de rea, de jefuitoare, se înscrie, cu stoicism, în lozinca strămoşească: „fraţilor, cu cît mai rău, cu atît mai bine!". Mentalitate de puşcărie, îmi zic. Acolo, cînd paznicii te lăsau în pace, nu înjurau şi nu băteau ca smintiţii, ăsta era un semn că detenţia va fi lungă şi fără de amnistie la orizont: dar cînd turbau caraliii şi berzele, cînd începeau a te căsăpi, cînd percheziţiile curgeau una după alta, iar mîncarea pendula între distrofie şi grăsime-dinamită pentru ficaţi, atunci se ştia că ceva, de undeva, foarte curînd, va aduce o schimbare. Nu neapărat în bine: istoria ar trebui să aibă bunul-simţ de a face economie de acest cuvînt-relicvă: BINE. Ea, istoria, aduce ce poate, adică schimbări şi evenimente. Răul cel mai mare decurge din oprirea schimbărilor, din gîtuirea devenirii; orice luptă fiind, volens nolens, astăzi, cred eu, o dialectică înfruntare marxistă între inerţia conservatoare a celor ajunşi la putere (hotărîţi să păstreze această putere pînă într-a şaptea generaţie) şi impulsul revoluţionar spre schimbare — această speranţă a schimbării fiind tot ce a rămas socialist în conştiinţa teribil de păţită şi de jumulită a afurisitului secol XX.

Lecţia nu se terminase încă, Ancuţa picotea iar în braţele mele, Florica voia să mi-o ia, o apăram; era, pentru mine, o fericire inedită, nu aş fi putut să renunţ (în starea de pustietate şi prostietate în care mă bălăceam) a vedea şi a simţi în poalele mele de dascăl acrit şi nenorocit un pui de pitulice aţipind uşor, ca un fulg, ca o boare.

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA

— Florico, o rugai, vorbește mai în șoaptă, să nu mi-o trezești!

Dar interlocutoarea mea era nepoată de sînge a Olimpiei, ea o și crescuse, trebuia să recunosc nu numai că sîngele apă nu se face, dar nici spiritul, ca zestre, nu se borșește.

— Oo, îmi răspunse Florica, fericită de fericirea mea, e obișnuită. Bunu — care de fapt este străbun — spunea că ăi mici trebuie scăldați în apă ca să fie curați și scăldați în poveste ca să le înmugurească mintea. Aerul din jur e bine să fie încărcat de vorbe, ca de electricitate: orice om deștept își pregătește copiii asigurîndu-le pe puțin două minți, două inimi, două fețe: dar mai ales, două limbi diferite. Nu se poate altfel. Una în care vor fi siliți să-și cîștige pîinea — bătu-i-ar Dumnezeu pe ăi de făcură pe ei de frică și ne azvîrliră tumna pe noi și tumna în gura balaurului celui mai înaintat și mai just din întreaga veșnicie — și alta cu care, seara, să poată să vorbească omenește cu ai săi, cu Dumnezeu, îngînînd o vorbă și o rugăciune, ferită de rîntașul coclit al popilor și predicatorilor din ședințe.

Anca dormea de-a binelea: era caldă, o simțeam vie, dulce, absolut edenică. Maică-sa, fără să-și scadă debitul și intensitatea verbului, continua să mă foarfece. Știa ea ce știa, știa mai ales ce nu știam eu, și ce trebuia să aflu neapărat.

— Acum, pînă nu intră Mărin (care e mai tăcut, mai reținut, meseria îl obligă să fie scurt și neutru ziua), acum, pînă nu telefonează tușa din oraș, acum trebuie să-ți spun și cîteva mărunțișuri despre noi...

Ajunseserăm la brînzeturi, schimbarăm și vinul, din negru vîrtos într-un muscat rozaliu, ușor, viață și vorbă lungă...

— Știu, unchiule, știu de la mătușa că ești filosof, că ai fost mare și deștept, înainte de... Acolo, în acel oraș din nord, cu care îl sperii eu pe Trică al meu. Dar, pentru mine, care abia am terminat liceul — și acela comercial —, pentru Mărin, care a făcut o profesională agrozootehnică, cum zic, pentru noi, filosofia este un

fel de ghicit în stele, de vorbit în dodii, de predicat la orbi și surzi... Noi, serile, facem duș, apoi ne iubim frumos și cuminte: nu de prea multă poftă sau tinerețe; ci așa, de alean — de odolean, să nu uităm unul de celălalt, să ne simțim inimile topindu-se una într-alta. După aceea, el aprinde o țigare, eu aprind cearta. Ne certăm bine o jumătate de oră (asta e ca o ploaie bună, se curăță aerul de probleme și neînțelegeri), după care ne culcăm și dormim ca țăranii înainte de revoluție. În meseria noastră, clienții se schimbă, prețurile și rațiile se schimbă și ele, trebuie să fii mereu ager și cu zece perechi de ochi. Să știi măcar o sută de vorbe bune, o sută de proverbe și snoave: să ai în buzunar zece zîmbete diverse și tot atîtea răspunsuri pentru orice situație. În fiecare lună avem o inspecție, uneori provocăm anume să vină brigăzi flămînde în control general. Am un teanc de procese-verbale excelente: bani ascunși nu avem, cît avem se vede, politica noastră este să trăim, lăsînd și pe alții să trăiască, ferindu-ne ca de foc de furtul mare, de afacerea în gașcă, de trecerea de la ce pică la escrocheria cu robinetul deschis... Mărin zice că viitorul socialismului aparține mandatarilor, responsabililor, directorilor pricepuți, țăranilor mărunți și activiștilor cît mai pasivi și mai reflexivi. Trebuie să fie, odată și odată, eliberată inteligența și mintea proprie, nu se poate să fim o singură turmă, avînd în frunte un singur cioban care să gîndească la tot și la toate. Dacă nu dai drumul deșteptăciunii spre cîștig, el te păgubește, tot deștept, de-ți sar ochii. Dar boierii ce vor? Văd și ei că treburile au cam luat-o razna, ar dori neapărat o schimbare: dar vor să li se schimbe perina de sub fund, fără ca ei să fie obligați să și-l salte și fără ca aplauzele și imnele să înceteze. Așa ceva, crede Mărin, nu se poate. Bunicu, dimpotrivă, e de părere...

— Iartă-mă, dragă Florica, nu crezi că e cazul să-mi spui cine este acest bunic al tău — al nostru, pare-se — despre care aud mereu, dar pe care nu-l zăresc nicăieri?

— Toate la timpul lor, unchiule. Bunicul ăsta, cum îți spuneam, crede că lumea întreagă, dar mai ales noi, suntem ca un stup, pe care nişte ştiinţifici l-au răsturnat, lăsîndu-l aşa, cu capu-n jos. Nu se ştie (nici nu ne interesează) ce se petrece în stup, în capul bietelor albine: asta se va vedea abia la sfîrşitul veacului sau al acestei ere de smirnă şi tămîie. Deocamdată, treaba albinelor lucrătoare e să se descurce cum pot: să zboare cu acul înainte, să culeagă miere din bălegare, să se înmulţească nu printr-o regină-mamă, ci printr-un preşedinte-tată. Să exporte mierea pe ruble — şi să importe ceara pe dolari...

Veni şi Petrică. Nu mai părea sfios, îmi arătă un smeu din hîrtie. Maică-sa îl puse la punct („Tu nu vezi că avem de vorbit!?"), copilul nu se sperie, tăcu, se lipi de genunchele meu: era frumuşel, foarte băiat, foarte Mărin, dar parcă avea — în felul în care era şi nu era atent — ceva, ceva adînc din fiinţa ascunsă a Olimpiei. Ancuţa dormea, avea bujorii obrajilor mai roşii, îşi sugea în somn degetul cel mare.

Florica, făcînd naveta între bucătărie şi masa mea împărătească, îşi depăna în continuare consideraţiile despre lume, viaţă — nelume, neviaţă. Gustam acum nişte clătite speriate cu unt şi umplute cu dulceaţă de vişine. Vinul, pe care îl beam rar, nu mi se părea deloc parşiv, din contră: era un sec de inimă albastră, de viaţă tihnită şi lungă; fără dosare, fără tătari de seră sau Osmaneşti din mucava şi cravaşă.

— Crezi, unchiule, că se vor schimba domnii după şedinţa asta? Ciuciu! Se vor roti ăi mărunţi, se vor mai stropşi ăi de-s mai măricei. Cei de sus nu vor clipi din ochi, îşi vor muta doar nepriceperea pe alte fotolii. Tuşa zice că toată tărăşania asta a lumii, în care nu trăim, ci vieţuim, se poate rezuma astfel: unul chinuieşte pe alţii trei, doi se unesc ca să-i facă seama, unul trădează, e ucis al doilea, cel nevinovat, unul ajunge şi mai unul.... şi totul se ia de la început. Nimic nu leagă atît, ca o crimă frumoasă, făcută împreună. Nu e totuna să fii colaborator sau complice, orice politică începe prin cîteva crime colective şi sfîrşeşte prin intelectualii de o cîntă şi o explică „ştiinţific" proştilor, ca să nu înţeleagă nimic şi să tacă din

gură. Cînd separi găina de gospodină, pămîntul de ţăran, vita de păstor, marfa de comerciant şi pe Dumnezeu de om — nu se poate ca ţarina, rîurile, pădurea să nu ia seama şi să înceapă pregătirile pentru aleluia. Prostia se adună în cer, nedreptatea strică ploile, minciuna cauzează cutremure şi inundaţii... Numai cît înjurăm eu şi tuşa într-o singură oră, cît o îmbăiem pe asta mică, ajunge să provoace o pană de curent republican, o ciocnire între două mărfare ce îşi caută orbeşte destinaţia...

Din întunericul ascuns al beciurilor mele se ridicau acum, spre bine dispusa mea memorie, nişte umbre, cîteva oase ale unor amintiri uitate şi de mult putrezite. Parcă am auzit undeva, cîndva, teoria asta cu separarea ţăranului de ţarină şi a omului de Dumnezeu? Chiar şi această primitivă baladă, cu cei trei care se unesc, mi se pare că a trecut în zbor pe lîngă urechea mea. Vinul era mîngîios, copiii ce mă înconjurau erau într-adevăr nişte îngeri, Niagara asta de vorbe şi înţelepciuni a Floricăi abia mă convingea că lumea şi inteligenţa ei nu se rezumă la Limpi şi nici la bunul ei coleg de îndoieli, domnul Sommer. Aici e vorba de o anumită formă de istorie. De maiestuosul (cred eu) anonimat al silenţioşilor, de munca tenace şi teribilă a madreporelor suboceanice, de o imensă umanitate redusă la şoaptă şi blestem — iată pe ce se clădeşte platforma pe care se sprijină cei ce fac larma în istorie. Parcă Unamuno a spus asta, nu sunt sigur, nici nu are vreo importanţă: un dascăl obscur, căruia toate fişele şi însemnările i-au fost date „la topit", e scutit *de sus* de obligaţia de a mai cita *more academico*. *„Opus igne, auctor patibulo dignus"* — e o sentinţă tipic genopolitană. E bine s-o uităm, ce rost are să evocăm acum preistoria? Florica ştie o mulţime de lucruri despre saurienii locali — poate că o ghilotină drăgălaşă este pe cale de a ne fi dedicată oficial; totul e posibil, mai ales imposibilul.

Deocamdată, vinul acesta mi se părea o oră de înot, dimineaţa pe ceaţă, într-un fluviu blînd, curat, liber. Ancuţa s-a trezit, se cere pe oliţă, Petrică mă întreabă dacă în munții de unde vin am văzut lupi adevărați. Afară s-a aprins un fel de ceartă cu bătaie, bruftuieli, icneli. Mărin, victorios, reintră în scenă. De pe olița ei, Ancuța se uită, mă privește cu ochi mari, fără să clipească, mă înfior: mama îmi spunea că bunul Dumnezeu se uită la oameni prin ochii copiilor. Ai noroc, Mărine! Află, nepoate, că raiul e plin, nu mai sunt locuri, Dumnezeu s-a supărat pe lume, nu mai dă drumul nimănui, va trebui să ne construim veșnicia aici, pe pămînt. Petrică și Anca sunt pietrele acestei veșnicii, dar ce fel de lume le vom lăsa, ce părere își vor face copiii noștri despre lumea ce o vor moșteni, asta nu o mai știu, mi-e și groază să mă gîndesc...

Florica ieși la tarabă, o și auzii tăbărînd pe ajutorul ei. Mărin, cu aerul plugarului ajuns la capăt de tarla, se spălă pe mîini, mă bătu protector pe umeri. (De cîte ori mă gîndesc la trecut, îmi dau lacrimile — de cîte ori mă gîndesc la viitor, plîng de-a binelea!) Lasă, unchiule, parcă îmi zice, dracul nu e decît un înger vopsit, ca să ne sperie; cu timpul, se mai spală el, răbdare să avem. Cu sfîntul Petre la ușa raiului, ne-om descurca noi: am mituit noi pe Popescu și pe Ionescu, n-o să ne împiedicăm de un pîrlit de pescar reciclat.

— Toate bune și frumoase, iubite nepoate, îi spusei. Acum, că-mi ștersei lacrimile astea de văduv căruia i-a murit Lumea, te rog să-mi răspunzi la trei întrebări. Unu: deși țin casă cu Limpi de cinci ani, ei bine, ce motive a avut de nu mi-a suflat ea o vorbă despre voi, despre întregul ei familion? Doi: de ce trebuie să fiu ținut aici, „legat" de masa asta împărătească, în timp ce ea, acolo, fierbe în oala stăpînirii turcite, fără ca eu să știu măcar de unde bate vîntul și cine mestecă fundul ars al cazanului? Și trei: cine este acest Moșu sau BUNU, care coboară ca Sfîntul Duh din ceruri, fiind prezent în tot și toate, ca o mireasmă într-o pădure?... Dragă nepoate, am recunoscut totdeauna că sunt un fel de idiot, un biet „fost" ce a sperat să fie, dar nu a apucat decît să pară că ar fi putut să fie, de nu ar fi fost ceea ce a fost, un jalnic cărturar în căutarea sensului pierdut — vai de capul și de fundul

meu, nu-i așa? — dar refuz să fiu tratat de voi toți ca un infirm nătîng ce trebuie ferit de răceală și ajutat să-și schimbe izmenele la timp. Sper că am fost limpede!

Mărin se puse pe rîs, mă privea ca pe o ciudățenie, mă strînse la piept și „țoc-țoc", mă sărută zgomotos pe fruntea transpirată. Aia mică aplaudă, Petrică se dădu peste cap. Continuam să fiu grav, să mă uit aspru și nordic în ochii jucăuși ai nepotului responsabil al birtului „Mignon", fosta cîrciumă „Bobocica".

— Brava, îmi zise acesta, îmi plăcuși, unchiule; te știam deștept, dar mi-ai rupt gura cu cele trei întrebări, înșirate ca și covrigii pe ață. Îmi spusă mie tușa că ai un cap cît o imensă magazie, fiecare cuvînt e la locul lui, poți fi trezit din somn și pe loc înșiri cele șapte cauze pentru care nu dorm oamenii. Deh, eu ce să-ți spui? Dacă am trăit în marmaraua asta, suflu de șapte ori în iaurt înainte de a spune cuvîntul „ciorbă", cu care s-au ars părinții și bunicii mei. Nu? Nu înțelegi, e greu, am să încerc să te fac să pricepi măcar. Uite, de pildă, cazul cu sosirea dumitale, astăzi, la noi. Dacă erai îndrumat în altă parte? Dacă alți „nepoți" ne luau locul, ca să te tragă de limbă? dacă locanta asta nu e „Bobocica", la care te trimasă tușa? Te-ai gîndit? Eu să fi fost în locul tău, unchiule, făceam pe niznaiul, nu-mi scoteam sufletul pe tavă înainte a vedea ficații ălor de mă cercetau.

— Iartă-mă, Mărine, refuz argumentul tău. Refuz să cred că în fiecare floare e un microfon și în fiecare om de pe stradă un turnător voluntar. Sunt om numai în măsura în care sunt liber, și nu pot fi liber decît dacă ignorez total, anihilez total în conștiința mea frica de stăpînire, frica de berze, frica de dosar și procuror. Mă uit la Anca, pentru mine ea, acum, reprezintă condiția pură și elementară a vieții. Olița ei...

— Era să zic: vorbești ca și bunicul. Dar asta înseamnă să sărim direct la întrebarea numărul trei. Unchiule, află — sunt mîndru că pot să-ți spun asta — noi suntem o familie. Și această familie, frumoasă și tare ca o stîncă, arată ca un ochi sfînt închis într-un triunghi ce nu trebuie arătat lumii. Cele trei colțuri ale triunghiului sunt: Bunicul, care se ține departe de lume, tușa, care ține piept lumii, și dumneata, unchiule, care știi cam totul despre această lume. În mijlocul acestui triunghi trăim eu și nevastă-mea, copiii noștri, o mătușă a mea și alții mai îndepărtați. Lucrezi la Vinalcool. Crezi că te-a numit acolo Nașul Tutilă Doi. Greșești: Tutilă a fost cumpărat de noi, conform unui calcul făcut dinainte. Olimpia e la fabrica de sucuri și marmelade, ciripește acolo la radio: în postul acesta nu trebuie să se știe că are un nepot gestionar. Bunicul nostru, care e de fapt fratele tatălui tușei Olimpia, se numește Petre Țăranu, a stat cu matale în celulă și în lagăr mai mulți ani. E foarte bătrîn, foarte înțelept: stă la țară, departe de lume, avem noi grijă să nu ducă lipsă de nimic. Uneori o ia razna, pleacă prin sate, predicînd ziua de ieri. Tremurăm, desigur, pentru soarta lui, așa cum tremurăm și pentru soarta tușei, acum. Postul meu aici, viitorul copiilor mei depind, în parte, de un paratrăsnet. Fiindcă, unchiule, totul se leagă, trăim într-o lume în care, dacă-mi pun cîinele pe lanț, moare de rîie capra mitropolitului. Matale ai rîs ziua-n amiaza mare și ai rîs pe bune și cinstitele: iaca, de o săptămînă se bat în coarne cerbii cei mari și se întorc de-a-ndoaselea roțile dințate ale căimăcămiei. Tușa fu numită directoare: asta e o nenorocire mult mai mare decît ne ajută mintea să cuprindem. Statuile sunt încă în casă la alde dumneavoastră, ele numai bine nu aduc. Caftangiu a înnebunit, deși e mult mai cinstit decît e Nașul Tutilă; avem un nou prim-pașă, îl cheamă Carasurduc, numai numele de i-l rostești și simți cum va trece pe economii și auteritate mătura asta nouă. Așa că ce putem face? Să bem din vinul ăsta sfînt, să considerăm ceasul întîlnirii noastre tot sfînt. O spăl la funduț pe Anca noastră, apoi îți dau să guști niște brînzeturi franțuzești, mucegăite, să vezi cam ce mîncă sora noastră mai mare, de nu mai pricepe nimic din fratele nostru și mai mare.

Ceva, ca un gîndac verde-auriu, mișca ușor în jurul inimii mele. Anca, în chiloțași vernil, ceru categoric să vină înapoi în brațele mele. O luai, o sărutai: mă simțeam decorat de însuși îngerul ei protector.

— Să bem atunci, nepoate, să așteptăm un telefon sau o veste, să nu mai punem întrebări. Dacă totuși (parcă, parcă) îmi aduc aminte de ce mi s-a întîmplat mie, a treia zi după ce coborîi în gara lălîie și osmanlîie a Isarlîkului, asta e numai și numai fiindcă anumite lucruri, chiar dacă le îngropi în fundul minelor sau în buncăre din fier-betoane, ele totuși, într-o zi (mai ales dacă le stropești cu nițică agheasmă muscată sau votcă muscală), țîșnesc ca o sondă spre cer, aprinse și luminoase.

— Văzuși? Iaca, începem să le spunem tainelor pe nume... Păi, ... stătuși trei zile, buimac și uitucit, în sala de așteptare, la clasa muncitoare. Femeia care spăla pe jos te văzu, te cîntări; nu era greu să-și dea seama cam de unde vii...

— Nu veneam din pușcărie. Veneam de la o mină...

— E-același lucru. Erai slab, erai tuns; păreai un sfînt coborît din altar, nu știai încotro s-o iei, în ce ramă nouă să te așezi. Aveai în minte o singură adresă, o țineai în amintire, ți-o dăduse cineva care ți-a fost drag, acolo departe, în leprozerie. Femeia anunță pe cine trebuie, alarma se dădu pe garnizoană, veni un tînăr care te luă de braț — aveai febră mare, aiurai — nu te duse la Salvare, nu prea aveai acte de a fi primit cum se cuvine la o Salvare, ai fost instalat într-o cameră frumoasă, curată. Cînd te-ai trezit din febră, o cunoșteai „de-o viață" pe cea de te îngrijise. O luași repede de nevastă, mai ales că nici ea nu avea alt gînd... Ce rost avea să ne uităm la lăzile de zestre? Aveai o adresă, noi știam de la cine o aveai, asta era de-ajuns, era sfînt... Nepotul acela care te-a ridicat din gară am fost eu. Camera în care zăcuși cinci săptămîni, de febră și alte cele, fu camera de fată a Florichii mele. Iar ăl de-ți dădu adresa unde să anunți că el s-a stins fu însuși bunicul nostru, al tuturor. S-a întors, e sănătos la trup, la minte pare atins un pic; un înger îi zboară deasupra capului, cu un drac se luptă nopțile, cînd nu doarme, zilele, cînd n-are liniște. El a hotărît să nu vă întîlniţi: tuşa fu de aceeaşi părere, amîndoi eraţi urmăriţi, avusese timp destul să vadă cît de dibaci şi de descurcăreţ eşti, total nepregătit pentru acest codru de curve şi fiare care e Isarlîkul nostru drag. Doi foşti puşcăriaşi deştepţi, cînd se întîlnesc, are loc o fisiune nucleară; ce rost are să ne batem cuie în talpă şi piroane-n cap, ziserăm, fiecare cu sticletele lui, să-şi zică fiecare ocenaşele în altă cîrciumă, blestemele la altă icoană. Aşa că vă ţinurăm departe unul de celălalt — şi o să rămîneţi aşa, pînă crede tuşa de cuviinţă, fiindcă ea e şefa familiei, în mîinile ei stă acum soarta noastră, a tuturor...

— Amin, rostii încet, în timp ce o nevăzută clepsidră se răsturna în memoria mea.

Ca într-o fîntînă, privii adînc în oglinda vinului din pahar. Trecutul meu de umbre şi spaime se agita acolo unde, de unde încep aducerile aminte, regretele, durerea, ruşinea, moartea şi învierea, nu după trei zile, ci după zece ani... Anca lovi cu mînuţa ei paharul, acesta se răsturnă, vinul se vărsă. Sosi Florica, îşi înmuie degetele în vin, îmi făcu semnul crucii pe buze, „veste bună, zise, să fie în ceas bun!". Mărin îmi umplu paharul.

Fui întrebat dacă vreau o cafea tare. Voiam. Era gata; cafea uleioasă, cu caimace lucinde. Îmi plăcea s-o miros, să gust clipa asta de mare poezie, de mică libertate, de vis şi *remember...* (Asta am învăţat-o, curios, de la o iubită a mea din tinereţe. Ea m-a dădăcit să nu mă grăbesc cînd fumez, cînd îmi beau cafeaua, cînd o violez vitejeşte. Era nemţoaică, o chema Stephanie; atît de catolică, încît niciodată nu-mi ceda decît dacă foloseam forţa. În timpul dragostei — asta nu se poate uita — avea ochii de culoarea şi strălucirea acestei cafele. Îi plăcea păcatul, avea şi talent pentru dragoste — totuşi, de fiecare dată cînd se întîmpla să păcătuim în loc să învăţăm *Sturm und Drang,* deşi punea toată vina pe foamea şi brutalitatea mea, pentru orice eventualitate, se ducea să se spovedească... L-am cunoscut şi pe confesorul ei, un anume pater Augustin, aflai că şi acestuia îi făcea o plăcere nebună să

asculte mărturisirile pline de amănunte ale iubitei mele. Şi — acum nu mă îndoiesc — chiar şi bunul Dumnezeu din ceruri ne acorda cu bucurie absoluţiunea sa. Cercul se închidea astfel, puteam trece la o nouă cafea (tare, lentă, parfumată şi perversă), la un nou capitol din romantismul german, la noi şi cumplite păcate şoptite la urechea sidefie a confesorului nostru, celibatarul Augustin.)

Ancuţa mă trase de perciuni, mă lovi peste faţă: nu pricepeam ce vrea. Petrică mă lămuri: „vrea să vă spună ceva"; o strînsei aproape, o privii în ochi. Fetiţa se uita la mine lung, seriozitatea ei mă înfiora. Nu părea să mă vadă, prin mine ea se uita la altceva, spre un alt tărîm al lumii. O scuturai, sărutînd-o de parcă aş fi vrut să frîng linia tăioasă, de diamant, a acestei neobişnuite priviri. Cred că Olimpia, în nopţile în care se uita la mine în timp ce eu îmi visam jilaviadele, avea această privire de sibilă păgînă. ... Anca mă trase de nas, mă pălmui uşor. „Plostule", îmi zise. Florica rîdea, se bucura, gesturile fetiţei echivalau cu o declaraţie de dragoste. Mai cerui o cafea. Petrică îmi dărui un creion albastru-roşu, o comoară, scrie singur. Mărin, roşu la faţă, deschise uşa spre grădina din spate, îmi arătă nişte viţă de casă, cîţiva caişi, un nuc şi un cîine bătrîn pe care îl chema Dundi. În faţă, în grădina birtului, o voce obosită, de lumpenbeţiv, încerca să cînte *Mîndra mea de altădată,* nu reuşea. Se auzi o maşină oprindu-se în stradă, ne întoarserăm deodată, poezia cîmpenească a grădinii pline de flori şi verdeaţă se topi ca un balon de săpun.

Paşi serioşi, fără de grabă, scîrţîiră pe pietrişul mărunt al birtului. Mărin, ieşind în întîmpinare, făcu o temenea adîncă. În uşă, în toată splendoarea sa evreiască, apăru domnul Sommer, atotştiutorul amic al familiei şi cazului meu.

— *Habe die Ehre, Herr Professor,* îl auzii bine v-am găsit. Sărut mîna, Florica, se adresă nepoatei mele, eşti mai frumoasă ca rîndul trecut, cînd, de departe, am declarat, erai cea mai frumoasă mamă din întreg sud-estul Europei. „La mai mulţi" este urarea mea pentru femeile tinere care fac copii atît de frumoşi. Să trăieşti, domnule Marin, deverul pare bun, cazier nu ai, la stăpînire stai bine, deşi peste tot ninge cu decrete şi plouă cu procurori. Ooh, desigur, nu voi refuza nici un pahar de vin, nici o cafea tare. Taxiul de afară nu eu îl plătesc: vin din ordinul tovarăşului Tutilă Doi, care, la ordinele tovarăşului Tutilă Unu şi cu aprobarea ulterioară a doamnei Olimpia, mi-a trasat sarcina să vă conving, domnule profesor, să binevoiţi a vă întrerupe permisia aceasta în Canaan şi să veniţi acasă.

Bizară apariţie. Draci prin apropiere nu zărisem deloc. Totuşi, acest domn Sommer, care mă cunoştea şi pe care îl re-cunoşteam, era, parcă era, altul şi altfel decît Sommerul cu care am participat la şedinţa istorică din subsolurile acelei vile conspirative. Părea vesel, glumea întruna, se bucura de parcă şi-ar fi avut paşaportul şi biletele de drum peste apă în buzunarul caftanului său. Era îmbrăcat de sărbătoare, cred că aşa arătau coreligionarii săi cînd au coborît de pe vaporul ce-i dusese în Lumea Nouă, ca să-i înveţe pe mormonii şi quakerii de acolo ce sunt arta, literatura, bursa, marxismul şi fiinţa mondială: melon negru, vestă pichet, haină lungă, aproape o redingotă. Chagall, îmi ziceam, fiindcă nici umbrela neagră nu lipsea. Mîinile lungi, fine, de şlefuitor de diamante, erau încărcate de inele colorate; un lanţ de ceas greu, ca un ecuator de aur, îi sublinia apartenenţa la un alt secol. Domnul Sommer părea mulţumit, ştia ce e în inima mea, se arăta totuşi vesel, fără de griji.

Ciocnirăm. Florica se evaporă, copiii aşijderea. Rămăserăm între bărbaţi. Nu puteam pleca înainte de a afla ce s-a mai întîmplat în tîrg. Mă simţeam bine la „nepoţii“ mei, consideram copiii lor o revelaţie cerească. (Fier roşu, ardere pînă la măduvă a instinctului de conservare a *Fiinţei*; ceea ce e Anima şi nu Animus, deci mai mult decît viaţă, specie sau instinct tribal.) Acum, va trebui să încerc a face „vira“, sosise remorcherul, trebuia să mă întorc la bac şi stuf, acolo unde mă aşteptau necazurile şi Olimpia. Ea şi turcomanii ei, statuile clasicilor, statutul meu de dubios ortograf la panificaţie şi vinalcool.

Domnul Sommer îşi termină gustarea, zîmbetul de la sosire dădu în pîrg. Deveni ceva mai sever, se uită împrejur să vadă dacă nu cumva cineva ar putea să...

— Fără grijă, domnule Sommer, îl asigură nepotul meu, aici e casă de copii curaţi, dacă ar fi să fie ceva ascuns în aer, am simţi noi. Şi eu, şi Florica posedăm nişte nasuri de alarmă, ultimul ţipăt: simţim un turnător de la o poştă, o trădare de cum a deschis gura. Şoferului de la taxi i-am dus o gustare, îl cunosc, e om de treabă. Dar, pentru orice eventualitate, i-am spus că unchiul meu e cam cîrmit, a băut numai cu mîna stîngă, acum trebuie să-l descînt ca să-l readuc la realitate.

Domnul Sommer, neam de vechi comercianţi, păru foarte mulţumit. Avea nas pentru talent şi stil, şi nepotul meu, pare-se, era nu numai deştept şi priceput în meserie, dar poseda şi cîteva tainice unsori din bazarul oriental al acestui ultim-ceas al locului unde se mai întîlnea bătrîna Asie cu brusc senilizata Europă.

— Totul e bine atunci, oftă domnul Sommer. Pînă vă treziţi din chef, eu am să încerc să vă ţin de urît. Îmi pare sincer rău, domnule profesor, că nu sunteţi evreu de-al nostru: aveţi o vocaţie deosebită de a fi dat afară din Eghipet şi de a nu fi primit niciodată în Canaan. Bunicul meu (care, deşi era un habotnic, avea totuşi trei zile de îndoială pe săptămînă) afirma că şi succesul, şi falimentul sunt invenţii evreieşti; dar că în politică orice succes e un faliment, chiar dacă gazetele toate prezintă aceste falimente ca pe nişte uriaşe, nemaipomenite succese. Noi putem fi sarea pămîntului, dar, dacă ne adunăm, noi înde noi, toţi genii şi numai genii, ajungem să fim mai proşti şi mai antisemiţi decît antisemiţii-proşti.

— Vă aduc imediat o vişinată. Ştiu că vă place.

— Ai văzut, domnule profesor? Eu umblu pe după vişin, el nu-mi spune să trec direct la ce ne doare, îmi propune, în schimb, un pahar de vişinată. Asta înseamnă înaltă diplomaţie, noi doi putem pleca în lume, are cine să-i ducă de nas pe cei ce cred că ne păcălesc întruna. Îmi place vișinata, mulțumesc. Doamna Limpi s-a bătut azi cu Goliat. L-a și doborît oleacă, dar ea se teme că victoria asta a ei are s-o coste mult: obrazul și liniștea, izolarea și anonimatul sunt astăzi valuta cea mai puternică și cea mai sigură pe piața noastră.

— Ce s-a întîmplat, de fapt? întrebai nerăbdător. Cine e Goliat și unde a avut loc bătălia soției mele cu filistenii?

— Domnule profesor, iertați-mă, eu cînt totdeauna cu o octavă mai jos, dar cu o mișcare înainte. După a mea părere, cei mai mari criminali din lume nu sunt nici mareșalii armatelor, nici capitaliștii băncilor, nici țarii serviciilor secrete. Nu! Ci *diplomații*. Da. Au moștenit peruca și manșetele din dantelă de la Metternich, se duc la curtea căpcăunului, discută cu el de parcă ar fi o floare nevinovată de crin; nu aruncă nici o privire spre poporul înlănțuit, spre cei care zac în pușcării, spre milioanele, sutele de milioane, care niciodată nu au votat, cărora li s-au băgat pe gît și sultanul, și samarul; ei ocolesc și tălmăcesc, propun și discută, conform unui menuet vechi și idiot: în fond, îți spun eu, fac pe ei de frică, iar cînd se apropie de granițele noastre își schimbă și caracterul, și limba, spălîndu-și fiecare prudența și vocea în trei ape de roze. Umblatul ăsta pe ouă nu mai e de mult drept internațional public, nu e decît lașitate împuțită și curvăsării de vorbe mari, praf în ochii oamenilor și ai omenirii. S-au tăiat cîteva milioane de evrei, cîteva zeci de milioane de țărani și cărturari, iar ei discută andante și pizzicato problema ordinii de zi și a formei mesei la care vor avea loc preliminariile definirii reciproce a conceptului de crimă și agresiune.

— *Prosit!* închinai eu cu rozaliul meu duios, bucuros fiind să simt că eram acum mult mai treaz decît fusei dimineața, la sosire.

— *Zum Wohle,* îmi replică domnul Sommer, făcîndu-mi și cu ochiul, un fel de a-mi da să înțeleg că ce-i al meu e pus deoparte, să nu mă grăbesc, nu uită el

esențialul. Dar, continuă el ideea întreruptă, trebuie să recunosc că doamna Olimpia este cea mai mare diplomată din cîte am întîlnit eu în cărți și în viață. Eu aș da soarta lumii în mîna ei, aș ști atunci că toți cretinii și mîntuitorii, caudilii și cîrmacii, führerii și sultanii ar ajunge în cel mai scurt timp să se mănînce între ei — ceea ce nu ar fi ceva nou — dar făcînd-o departe, în munții Caucaz sau într-o mînăstire coptă din pustiul Etiopiei... Ce a făcut doamna Domniei tale? Cînd totul părea pierdut, cînd se anunțase deja numirea ei în postul de directoare (deși nu avea studii politice corespunzătoare), ea se ridică în picioare și declară calm că nu primește, că nu poate primi: cine a făcut această propunere a fost indus în eroare, ea nu vrea să înșele înaltul și preacuratul Divan, ea va spune adevărul.

— Care adevăr ?exclamai în neștire.

— Domnule profesor, adevărul e un simplu cuvînt, îl folosim ca *jolly-jocker,* dar un cuvînt de care se tem pînă și cei mai mari mincinoși. „În primul rînd, strigă tare soția dumneavoastră, să se afle aici de către toți dreptslujitorii din acest înalt for al oamenilor muncii de la orașe și sate că, personal, am un trecut religios, am cîntat în corul bisericii, sopran doi, «Îngerul a strigat» și «Carii pe heruvimi». Asta n-ar fi nimic, dar și astăzi, de cîte ori am probleme politice în familie sau la serviciu, în loc să merg la cabinetul materialist și dialectic, eu mă strecor spre biserica Sfîntul Gheorghe, aprind lumînări și spun rugăciuni sau afurisenii. În care rugăciuni și afurisenii cred încă...“ După această declarație făcută curajos, din ultimul rînd al sălii polisportive, noul prim-pașă izbucni în rîs. Și rîse, și rîse. Întreaga conducere și intelectualitate rîse după el. Doamna Olimpia, dîndu-și seama că nu fusese destul de tare, continuă să-și toarne benzină pe cap. „Mai trebuie să recunosc, strigă ea, tot din ultimul rînd, că tatăl meu nu a murit pe frontul de vest, luptînd împotriva hidrei fasciste, ci pe cel din răsărit, luptînd împotriva a cu totul altei hidre. (Rîsete, aplauze, adaugă, deosebit de amuzat, heraldul Sommer.) Doi unchi ai mei, continuă să tune doamna dumneavoastră, despre care nu am suflat o vorbă în autobiografia mea, aproape chiaburi, s-au opus colectivizării, refuzînd să-și predea atelajele: au dat foc grajdului lor, au stins în bătaie trei din bravii spahii ai noștri, trimiși să-i lămurească. Le-au luat pistoalele și au dansat bătuta, trăgînd în aer, în timp ce bieții noștri luminători stăteau în genunchi și le implorau iertarea..." De astă dată, îmi spuse domnul Sommer, nimeni nu mai îndrăzni să rîdă. Oftînd, se ridică la cuvînt proaspăt unsul bimbașă, tovarășul Carasurduc. „Cunoaștem aceste fenomene ale trecutului nostru de luptă și jertfe, tovarășă Olimpia. Istoria are noroc că merge, și merge, și merge: mereu înainte și în sus. Că dacă ar sta locului, ar putrezi și s-ar împuți: și, împreună cu ea, am pieri și noi, cei care suntem inginerii și mecanicii — producători, posesori și beneficiari ai — motoarelor care o mînă. Ai avut doi unchi care au fost — să le-o spunem pe nume — niște bandiți reacționari, în slujba imperialismului american. Dar acum, astăzi, noi vedem și considerăm fapta lor cu totul altfel, adică din punctul de vedere al evoluției și al dialecticii sociale. Fiindcă s-ar prea putea întîmpla, tovarășă Olimpia, să fii trimisă dumneata și alții ca dumneata cu noi instrucțiuni și cu noi pistoale, în aceeași ogradă, cu sarcina de a-i convinge pe cei doi încăpățînați să facă bine să-și reclădească grajdul și șura, să-și procure cai și să-și refacă atelajele cu tracțiune animală..." După acest greu cuvînt, cel aplaudat fu însuși Carasurduc. Dar doamna Olimpia nu se lăsă. Mai avea cîteva argumente. „M-ați convins, tovarășe prim, acum chiar că știu ce sunt evoluția și dialectica. Unchii mei însă au murit amîndoi în perioada micilor încălcări ale legislației celei mai înaintate. Ograda li s-a prăpădit, dacă ar fi să le refacem gospodăriile ar trebui să trimitem niște tovarăși care, nemaiavînd pe cine lămuri, să rămînă ei acolo și să refacă totul. Dar astea sunt acum, pentru noi, probleme secundare: iată, a sosit momentul să spun, cu mîna pe conștiință, esențialul. Nu, tovarăși, nu mă voi referi la faptul că soțul meu este un intelectual de școală veche, cu edu-

cație genopolitană, cu zece ani de pușcărie făcute din greșeală; el nu ar avea nimic împotrivă ca eu să fiu mai mare peste sucurile și marmeladele din cea mai înaintată raia a pașalîkului nostru liber și independent. Dar, tocmai fiindcă sunteți nou și în oraș, și în funcție, înainte de a vă depune iscălitura prețioasă pe decizia mea de numire, cu respect tovărășesc vă rog să binevoiți a-mi spune: care este situația politică și de cadre a tovarășului clasic Karl Marx?" Vă dați seama ce liniște se instală după această teribilă întrebare. Doamna Olimpia se făcu a nu observa cum pălesc reflectoarele din prezidiu, continuîndu-și vorba de parcă ar fi vorbit cu mine, în piața veche, în așteptarea camionului cu pește oceanic. „De ce, întrebă ea, portretul său este cînd urcat, cînd coborît de pe frontonul bravei noastre agii? Cine mai este astăzi acest clasic? O simplă stafie ce umblă prin Europa și America Latină sau un simplu bust de ghips vopsit ce se preumblă prin oraș? Ce pot să cred eu, o biată tovarășă fără nivel și plină de rămășițe mistice, cînd văd cu ochii mei cum șeful catedrei de agitație futurologică, în unire cu fostul șef al vigilenților și vigilențelor din oraș, dau ordin unui biet poet patriotic să-i mute bustul dintr-un local de cultură în dormitorul meu, plin de icoane moștenite de la bunică-mea? Ce importanță are că sculptorul care i-a făcut bustul s-a cărat spre Italia domnului Berlinguer? Sau că banii încasați pe aceste busturi (și multe alte statui și monumente) s-au fost împărțit pe șest, dar cu acte în regulă, printre niște tovarăși care acum tac și suspină dialectic? Ce vină are el, Karl Marx? Cum pot eu să accept să fiu numită mai mare peste marmeladele regiunii noastre istorice (atît de glorioasă în fapte de vorbe și arme ale pandurilor noștri revoluționari), cînd nu știu ce soartă va avea bustul celui de la care au pornit și revoluțiile, și lozincile și întreaga eră în care construim, reconstruim, mereu și mereu, cu un ceas mai devreme, viitorul nostru luminos? Tovarășe prim, soțul meu, care are o mulțime de bube-n cap și tinichele în trecutul său, deși știe nemțește și l-a tradus în tinerețe, ei bine, acest retrograd soț al meu mi-a spus așa: «Olimpio, eu mă las călcat de mașina Salvării, dacă tu vei fi în stare să găsești în întreg acest oraș sportiv, universitar, fruntaș în învățămîntul politic și la producția de lapte degresat un singur exemplar din *Manifestul comunist*. O broșură, o broșurică, un rezumat măcar în legătură cu acel manifest de la care a început întreaga istorie modernă, contemporană și chiar futurologică.» Nu există, tovarășe prim: suntem în anul de aniversare a unui secol și un sfert de la acest manifest, dar manifestul propriu-zis nu se găsește nicăieri. Autorul strigătului: „Proletari din toate țările, uniți-vă!", e un simplu bust clandestin, ultimul său paznic, bravul poet Kaimakov, e pe moarte, de inimă rea și de sperietură, din cauza lui... Văd pe fața dumneavoastră, a tuturor, că habar nu aveați de aceste mici dedesubturi ale numirii mele la sucuri... Și acum, continuă doamna Olimpia, permiteți-mi, conform statutelor încă în vigoare, să-mi exprim punctul de vedere în această măruntă, dar uriașă problemă filosofică și culturală, internă și internaționalistă: pînă cînd nu se va lămuri situația politică a bustului ce așteaptă în dormitorul meu, eu nu accept nici o sarcină politică directă: pînă cînd nu mi se va da posibilitatea să citesc *Manifestul* său, eu nu pot să mă consider demnă de a fi fiică a bravului nostru municipiu: iar dacă opera și personalitatea genială a lui Karl Marx au fost, între timp, înlocuite cu altă operă și altă personalitate, tot genială, atunci să mi se dea timp să mă obișnuiesc cu Noul, cu mai Binele, cu și mai-ul, cu cel mai-mai al zilelor noastre. Pînă atunci însă, mă duc acasă și îl aștept acolo pe beglerbeiul Tutilă, care, fiind șeful ideilor noastre despre viitor, să vină personal să-mi spună ce să fac cu bustul marelui învățător al tuturor popoarelor: să-l păstrez între icoane, acasă la mine, să-l duc la spital, la cardiologie, sau hotărîți dumneavoastră un loc unde să nu-i fie rușine să stea, unde să nu ne fie nouă rușine că l-am lăsat. În orice caz, nu în holul teatrului: Marx detesta actorii și actoria, chiar dacă era îndrăgostit de Schiller și Shakespeare. Decît la teatru, unde colcăie viermuiala și mîncătoriile micburgheze, mai bine la catedrală, între sfinți și mucenici. Atît am avut de spus..."

Domnul Sommer își încheie relatarea cu un gest frumos de „adio", de parcă ar fi fost pe un chei pustiu, de unde își lua rămas bun de la ultimul vapor ce pleca spre exilul mult visat. Mărin oftă ca un clarvizionar, știa el ce fel de furtuni și grindini pot să urmeze după cele ce se spuseseră în acea ședință. Eu simțeam iarăși, în jurul stomacului, acel halou de frică și griji ce anunța apariția unor draci verzi sau a unor corbi croncănitori, prevestitori de rele și nenorociri. Aș fi dat oricît s-o pot lua în brațe pe Ancuța, simțeam căldura contururilor trupului ei, dulcea lumină ce emana din ființa ei paradiziacă. Nu se mai putea. O mînă de călău întorcea foaia unui calendar ireversibil, valorile toate, ca niște zdrențoși prizonieri de război, ridicau mîinile în fața unui pluton de roboți excelenți ochitori, o mie de cărturari marxiști se transformau brusc în contrarul propriilor convingeri, atît de ferme. Europa, tăiată în două, dispărea înghițită de foamea barbară a continentelor vecine și prietene. Domnul Sommer, ca un martor obosit și scîrbit de cîte îi fusese dat să vadă și să audă în ultimele trei milenii numai, își sorbea cu ochii închiși vișinata. Părea că se roagă sau că blestemă; dar cu discreție și măsură ca un binecrescut invitat, fiind de mult obișnuit să fie, în această lume, veșnicul musafir de peste tot, gazdă *never* și nicăieri.

— Unchiule, îmi zise Marin, orice ciocnire cu stăpînirea e de rău. E de rău, mai ales cînd e de bine. Tușa a intrat, pre limba ei, în gura balaurului: este ea deșteaptă și afurisită, dar, mă tem, înapoi în ceața de jos și în uitare nu se mai poate retrage.

— Eu sunt de vină, declarai cu amărăciune. Dacă nu rîdeam...

Domnul Sommer deschise ochii și-mi puse un deget pe buze.

— Taci, domnule profesor, îmi spuse. Caravana latră, cîinii trec. Nu aduce veacul ce se duce cu ceasul; cine s-a fript cu ciorbă, mănîncă numai felul doi, fundul bate gura, iar gura e făcută să mănînce, cînd are ce şi să tacă, mai ales cînd are ceva de spus. Trăim într-o lume întoarsă, şuie şi piezişă. Am avut, în tinereţe, un prieten vecin, nu avea voce, la sinagogă mormăia numai. Într-o zi, din senin, nu numai că a început să cînte mai tare decît toţi, dar a luat şi o carte în mînă şi a început să danseze cu ea. Comunitatea a crezut că a înnebunit, dar Dumnezeu ştia că nu e nebun, Lui i-a plăcut dansul, l-a trecut peste ocean şi astăzi nenorocitul acela este milionar... Iar eu, care toată viaţa am cîntat şi am defilat frumos şi corect, aştept ca el să-mi scrie, să-mi trimită ceva bani, să mă ajute să scap de trecutul meu glorios, plin de bătălii în marş, de portrete genialissime, de prietenii veşnice şi dezinteresate. Vedeţi, nu se ştie niciodată ce aduce ziua de mîine. Nasul Cleopatrei e în continuă schimbare, cezarii noştri îşi spală picioarele în Rubicon, stau de vorbă şi se înjură de pace şi coexistenţă, socialism şi dezarmare... Doamna Olimpia e prea deşteaptă ca să intre singură în rahat: şi rahatul e destul de deştept ca să nu se încurce cu o femeie ce nu a cunoscut nici botniţa şi nici confortul mărit.

— Atunci, ce e de făcut?

— Doi paşi înapoi, un pas îndărăt. Luăm taxiul ce ne aşteaptă şi mergem acasă. Tovarăşul Tutilă Doi va sosi de îndată cu o mică furgonetă şi cu trei ostaşi bacalaureaţi. Are ordin din partea divanului să vină, să vă ceară iertare şi să vă roage să-i restituiţi portretul clasicului. Va sosi şi madam Tutilă, cu plocoanele de rigoare... Totul se va aranja, veţi vedea. Eu am adorat acest oraş mai ales pentru motivul că aici, ca nicăieri în lume, absolut totul se putea aranja. Aveai un copil cretin, voiai să-l faci profesor universitar: „se aranja". Voia nevastă-ta să plece la cosmetică, dar pe banii statului, „se aranja" ca ea să facă parte dintr-o comisie ştiinţifică, trimisă la un congres, la Paris, ca observatoare. Aici, credeţi-mă, e ţara tuturor posibilităţilor imposibile. Se poate aranja ca Adevărul, pe post de bou, să tragă în jugul unor cifre statistice false, Urîtul să fie declarat operă de artă angajată, foamea să ajungă „ştiinţifico-fantastică" şi să fie aplaudată frenetic într-o şedinţă plenară a sătuilor. Totul se poate aranja, domnilor, fără ca domnii adevăraţi să fie deranjaţi în maiestatea încremenită a rangului şi a ighemoniconului lor sacru şi veşnic. Doamna Olimpia atîta m-a rugat: să vă pun la curent cu cele întîmplate, să vă iau pe sus şi să vă aduc acasă la ea, dar să vă rog să fiţi surdomut. Puteţi să rîdeţi, să plîngeţi, să fluieraţi a pagubă — dar să nu scoateţi nici un cuvînt. S-o lăsaţi pe ea să-i facă şi grijania, şi parastasul Naşului.

Florica mă sărută, cu lacrimi, ca pe un înviat din morţi, Mărin îmi puse în braţe o plasă grea („Lasă, unchiule, nu se ştie niciodată!"), domnul Sommer, după ce salută pe toţi beţivii din grădină de parcă ar fi fost şefii de promoţie ai neamului său, o luă, gesticulînd cu parapluiul, în pas aproape dansat, spre taxiul din uliţă. Eu strînsei copiii în braţe, Anca mă lăsă s-o „sălut", Petrică îmi dărui un avion de hîrtie, ultimul ţipăt. Copiii aceştia mi se păreau a fi cîştigul metafizic al acestei anoste zile de mahala şi birt.

Urcarăm în maşină gravi, ca doi oameni ce se duc la un tribunal să depună ca martori într-o urîtă crimă. Aragon îşi înmormînta Elsa, Sartre plîngea acum după Mao, *L'Unità* plîngea după *L'Humanité*. Sculptorul primăriei din Bologna primea cea de-a o mie comandă a bustului celui ce prezisese prăbuşirea capitalismului şi irumperea Revoluţiei Mondiale oriunde, în afară de Rusia.

Numai la cincizeci de metri de noi, o furgonetă kaki ne luă urma. Ştiam cine e în ea, ştiam acum şi de ce nu se grăbise domnul Sommer. O luarăm uşurel pe Bulevardul Libertăţii Noi, prin Piaţa Eroilor Noi, spre cartierul nostru central, cartier care, la început, s-a numit Proletarul Roşu, iar acum purta numele, mai puţin colorat, dar mult mai mobilizator de Pandurii Noi.

Capitolul al XI -lea

Domnul Sommer ne comentează o anecdotă arhicunoscută. Familia Tutilă Doi sosește, cu plocoane, în vizită de penitență. Se spală cîteva rufe murdare, după care un profesor de marxism ține o prelegere liberă, dovedindu-ne că Marx a fost un mare antimarxist. Eroul nostru — să nu uităm că e profesor și că îl cheamă Candid — vrea să sărute mîna unei țărănci-servitoare, după care mănîncă o bătaie strașnică, pe întuneric. Sus, reinvitat, sosește Osmanescu, în uniformă, se spală alte rufe foarte murdare, după care Marx este trimis din nou în exil.

Taxiul nostru se opri în fața blocului. Îmi adunai voința, gîndurile, tot. Trebuia s-o ajut pe Limpi; să fiu surdomut, măcar așa n-am să mai adaug noi străchini sparte la toată nenorocirea ce căzu peste biata noastră singurătate. Dăruii sacoșa primită de la Marin nobilului meu însoțitor, domnul Sommer. Acceptă greu, zicea că dar din dar nu face rai, în schimb poate atrage atenția vigilenților din iad. Șoferul era de partea mea, „nepotul" avusese grijă să-l „îndulcească". Înainte de a ne despărți, domnul Sommer, fără să se grăbească, consultîndu-și ceasul uriaș, mai ținu să adauge cîte ceva la grijile mele.

— Domnule profesor, dacă vă sfătuiesc să nu vă speriați, abia atunci veți intra în panică. Dacă că spun să aveți încredere în Dumnezeu, s-ar putea ca Dumnezeu să se supere fiindcă-L amestec în... Uneori prinde bine o rugăciune, alteori o simplă anecdotă. Eu cred că anecdotele sunt rugăciunile celor sărmani, care, cînd nu pot să mai plîngă, preferă să facă haz de necaz și bășcălie de prostie... Anecdota aceasta, pe care vreau s-o reactualizez, a fost inventată de niște evrei în posturi uriașe, pe vremea cînd era la modă să se creadă că plopul Lîsenko poate face pere și răchita Jdanov micșunele... Avem timp, nu vă faceți griji, e bine să se vadă că nu ne grăbim, că știm să rîdem. Domnul șofer va fi încîntat să audă această anecdotă pe care o știe, cu siguranță, pe de rost... Se spune că, într-o iarnă foarte geroasă, o vrabie naivă și flămîndă, nemaiputînd de foame, ieși din cuib să caute ceva de ciugulit. Frigul — fiind cel mai înaintat frig din istorie — o ingheță pe loc și biata vrăbiuță căzu bocnă în șleaul unui drum ce ducea înainte, tot înainte. Trecu pe acolo o vacă. Această vacă se bălegă, și această balegă, spre imensul ei noroc, căzu peste trupu ei înghețat. Căldura acestui dar picat din cer o făcu pe vrăbiuță să se dezghețe și să se simtă liberă, pe soartă stăpînă. Își scoase capul de sub plapuma norocului și începu să ciripească. O pisică, flămîndă și ea, trecînd pe acolo, o auzi: sări la ea, și, cît ai zice „pace", o înghiți pe nemestecate. Atîta e fabula — dar are trei morale. Unu: nu toți cei care te vîră în rahat îți vor răul. Doi: nu toți cei care te scot din rahat îți vor binele. Și trei: cînd ești în rahat, mănîncă și taci din gură... Acuma, desigur, morala se poate adapta după timp și spațiu. Eu, de pildă, de îndată ce voi debarca la Haifa, am s-o povestesc astfel. Unu: nu toți cei care te vîră în rahat sunt vaci. Pot să fie boi, colegi sau prietenul casei. Doi: nu toți care te scot din rahat sunt pisici flămînde. Pot să fie cumnați, rude, dușmani sau Golda Meir. Și trei: cînd ești în Yalta, taci și aplaudă, în nici un caz să nu te apuci, la colțul străzii, să rîzi de un afiș cît o vacă... M-ar interesa, desigur, cum ar suna versiunea morală a unei vrăbii americane trăsnite de un ger siberian. Și invers. Sau varianta cu o vrabie israelită lovită de ger și reînviată de boul egiptian Apis. Cea chinezească e de-a dreptul fermecătoare, ea simplifică morala, de aceea o și consider de un uriaș viitor. O vrăbiuță-mao, pe un ger-mao, trecu mao prin aerul înghețat sub mao-grade. Căzu mao. Sosi o pisică mao, flămîndă mao-mao și, cît ai zice mao, o înghiți mao. Morala e cea mai simplă: mao,

mao, mao!... *Geehrte Herr Professor,* suntem pînă în gît în anecdotă, din ea nu putem ieși, Dumnezeu nu e o vacă providențială, nu e nici profesor de istorie, eu cred că Dumnezeu e deasupra a ceea ce noi numim morală, bine sau rău. De un singur lucru sunt sigur: că suntem vrăbii, că e frig, că vine o foamete mare, mare. Sărut mîna doamnei Olimpia, noroc bun, trăiască lupta pentru pace, trăiască prietenia veșnică între, jos cu cei care chinuie și exploatează negri în țara noastră. Dosvidanie!

Urcai încet și îngîndurat treptele blocului nostru. Îmi deschise Limpi. Era calmă, indiferentă, îi ghicii totuși, sub norii frunții ei de ursitoare elină, umbrele discrete ale unor ascunse griji. Avea privirea din zilele în care nu apucase nici să aerisească, nici să spele vasele, nici măcar vreun motiv să se certe pașnic cu mine. Mă prinse de umeri, mă privi: îmi citi direct în fundul contorului gradul de alcoolizare cu care sosisem acasă. Fu mulțumită, nu-mi adresă nici un repros: de altfel, vinul Mărinului, simțeam și eu, fu atît de ușor și de bun, că nu apucase să mi se urce la cap. Eram limpede (în cel mai rău caz, ușor „parfumat"). După sistemul Limpiei de a-mi măsura nivelul de beție, pentru mine ea dispunea de următoarele etaje, foarte precis definite și explicitate: parfumat, afumat, ciupit, cîrmit, fofleau, crupă, cui, puzderie. Pentru străini și necunoscuți, se foloseau și calificative ceva mai categorice, ca: atins în aripă, zdreanță, oituz, cuc, stalingrad. Primele adjective se refereau la etape psihice de amețire: celelalte aveau în vedere, gradul de clătinare, plutire, cădere în șanț. La ora asta, eu eram bine parfumat; dar deloc afumat, ceea ce însemna că Mărin și Florica îi ascultaseră sfaturile, iar eu, plop bătrîn, o ținusem într-adevăr în brațe pe îngerela aceea pișoatcă și pitulice care era Anca. Anca noastră.

— Veniși la timp, bărbate, îmi zise soața, sărutîndu-mă în fugă. Du-te imediat în baie, fă-ți un duș rece, spală-te pe dinți. Curînd, aici, va începe Vicleimul. Nu face ochi mari, încă nu sunt directoare, dar dacă va fi să fiu numită, în prima zi am să te pun să-mi văcsuiești cizmele de comisar. Unii fac carieră de șmecheri și deștepți ce-s; numai eu s-ar putea s-o fac nevinovată, numai fiindcă m-a pricopsit Dumnezeu cu un soț burduf de carte și dubit de idei moarte sau muribunde. Începînd din anul acesta, expresia strămoșească „rîzi ca proasta-n tîrg" va fi înlocuită cu formula „rîzi ca prostul de afișul primăriei".

— Draga mea, domnul Sommer mi-a ordonat să fiu sur și mut.

— Dragul meu, limba acestora, a surdomuților, e o limbă de mare viitor. Te asigur. Va trebui să o înveți, altfel cum îmi vei comunica ce e nou la bucătărie, cînd eu voi fi după gratii, iar tu, văduv-de-cod-penal, în libertate?

Cînd ieșeam din baie, vesel și proaspăt, o zării pe Olimpia fluturînd o batistă la geamul larg deschis al dormitorului. Eram surprins și interzis.

— Ce e comedia asta? Cui îi fluturi tu semne cu batista?

— Nașului, îmi răspunse Limpi. Acum se pornește, din capătul străzii, alaiul legal.

Văd bine la distanță, numai la citit și scris folosesc ochelari. În capul străzii în ușoară pantă, îl zării pe magnificelul beglerbei Tutilă Doi. Înarmat cu o damigeană de cel puțin un decalitru. După el, urma Nașa noastră, cu un imens buchet de iasomie. (Din propria grădină: numai milogii cumpără flori în tîrg.) Iar după ea era încolonată însăși „madama" ei, de fapt, o servitoare-servitoare: fiindcă era și tînără, și de la țară, și numai cu cîteva clase primare. Dar așa era consemnul, să se evite cuvintele compromise de „servantă" sau „servitoare", așa cum erau indirect interzise și cele de „unguroaica mea", „nemțoaica noastră" sau „țiganca casei". Expresiile acestea miroseau a burghezo-moșierime, nu erau legale. În schimb denumirea de „madama mea" sugera ideea că ar fi o biată „fostă", în vîrstă, ținută din milă și dispreț politic, nu din obiective nevoi de curățenie, bucătărie, bună la toate. Madama, vasăzică, aducea un imens și desfăcut curcan peșcheș. Soldații, în furgoneta lor, urmau la pas acest solemn convoi, ce defila spre mine prin mijlocul străzii, sub privirile răzbunate ale întregului cartier. Numai fanfara mai lipsea. Fanfara și steagul. Plus o lozincă.

— Limpi, exclamai îngrozit, tu ai aranjat comedia asta ? Ca răzbunare, ca revanșă, ca...

— Ei, ca... Ești sau nu ești surdomut ? Taci, atunci. Nu eu am aranjat totul — ci alții, mai sus. I s-a trasat sarcină să vină să ne ceară scuze. Dar să vină la noi exact așa cum mergeam și noi la el : cu dama și madama, cu borcanul și curcanul. În văzul raialei, în semn de penitență și democrație. Vine, chipurile, să-l ia înapoi pe bietul Karlie al nostru, căruia noi, mai deștepți, i-am acordat scurt azil politic... Ia uite-i, mînca-i-ar gîmfa de ișlicari turciți, de lingăi și pușlamale fanariote : știu cît are să mă coste circul ăsta : măcar să rîdem cum se cuvine ! Roata morii, bărbate, se învîrtește, zicea fie iertat taică-meu, înainte de a fi ucis exact de roata cea mare ce se prea învîrtea. Tot ca ei am defilat, nu demult, și noi — pe Bulevardul Republicii, Bastiliei, Reformei Agrare, nu ? — spre vila cu iedere și îngerași a Nașului nostru. Căruia atîta voiam să-i cer : să pună umărașul lui să te mute de la Vinalcool fie la Teatru, inspector cu psalmii și evocările istorice, fie la abator, simplu specialist în comisia de verificare și control a tăierilor și sacrificărilor. Ce bine era ! Azi nu ne țîțîia fundul pentru ziua de ieri și nici inima, pentru cea de mîine...

— Limpi, te implor : am nervii slabi, te rog, nu lăsa soldații aceia să-mi intre în casă ! Măcar de soldați să mă scapi.

Limpi îmi făcu semn să mă liniștesc, să nu mă sperii, știe ea ce să facă. Se aplecă peste pervazul ferestrei și strigă în jos, tare, de răsună întreg cartierul Pandurii Noi.

— Nașule, fără soldați ! Noi am venit fără, nu avem nevoie de ajutorul lor prietenesc. Nu noi suntem contrarevoluționari, nu noi trebuie să fim eliberați...

Simții pînă la etajul meu înjurătura reținută a Nașului. Soldații nu acceptară să mai aștepte, erau deja

în mare întîrziere, îi arătau ceasul, soarele care apune, stomacul care nu putea pierde și cina de la cazarmă. Cu greu, Tutilă Doi le dete drumul. Aceștia, bucuroși, ne fluturară șepcile în semn de adio și o șterseră în cea mai mare viteză. Nașul își îndreptă cravata (toate perdelele blocului tremurau de curiozitate), nașa luă curcanul din brațele „toantei", noi închiserăm geamul, făcurăm cruce și deschiserăm larg ușa spre coridorul scării. Auzeam pașii lor gîfîiți urcînd cu greu ; le auzeam și înjurăturile, și gîndurile anexe.

Limpi strigă : „văleu, cît pe-acilea s-o-ncurcăm !", sări și scoase de pe gîtul bărbosului crucea de la Maglavit ce i-o agățasem cu o seară înainte.

— Ce bucurie, ce surpriză ! le strigă apoi, ridicînd astfel cortina pentru primul act. Vai de mine și de mine, cum de vă încumetarăți să ne călcați ușa bordeiului ? Sărut mîna, Nașă, sărut mîna, Nașule ! Lăsați, plocoanele are să le care bărbatul meu pe balcon.

Nașul — nu era nici el pescuit cu undița — se prinse, n-avea încotro. Ochii îi ardeau de ciudă și ură, gura lui în schimb găsi repede replicile cele mai potrivite :

— O-le-le, Olimpio, să-mi trăiești : pe tine te făcu alde mumă-ta în Joia Mare, îți place să răstignești. Să trăiești, dascăle ! Du, te rog, damigeana asta cu negru vîrtos unde trebuie, du și curcanul. Să știți, e din crescătorie specială, crescut cu roșcove și păsat... Ehei, stați bine, stați frumos, păcat că nu sunteți cuminți. Nu-mi pare rău că vă căpătuii și vă făcui vînt în carieră, îmi place cum vă aranjarăți... Deși, nu știu cine spunea, pe cine lași să trăiască, nu te lasă să trăiești, facerea de bine fiind se știe ce... Cu toate acestea, eu, uite, vă jur pe viața mamei, pe cuvînt și chiar pe onoare, să fiu al dracului, să fiu trimis în agricultură de vă mint, mie toată comedia asta îmi plăcu. Măi să fie ! De n-aș fi îngrijorat pentru soarta voastră viitoare, aproape că aș zice „bogdaproste", să fie într-un ceas bun și la mai mare...

Limpi îl sărută drăgăstoasă, era numai zîmbete și miere. Aveam revelația celei mai uriașe ipocrizii, eram îngrozit, atîta teatru și atîta prefăcătorie prefabricată nu-mi puteam imagina că pot să coexiste în sufletul sincer și curat al soației mele. Dar aici eram la granița unei arhaice culturi, cu alte forme și formule de ritual și protocol. O seminție care angajează bocitoare la înmormîntări, la care toate etapele vieții, închinarea pruncului, tăierea moțului, cererea în căsătorie, bătaia și dragostea conjugală, absolut totul se înscria în vechi tipare de ură și dragoste, într-un fel de liturghie bine știută și reciproc respectată (ca și regulile la jocul sau încăierarea flăcăiandrilor), la o astfel de seminție ipocrizia nu mai e ipocrită, ci un fel de artă a vieții, iar prefăcătoria de familie și societate o simplă pre-facere ce însoțește obligatoriu orice întîlnire, afacere, înfruntare, indiferent dacă e vorba de botez, nuntă sau jaf la drumul mare...

— Îmi plăcuși, Nașule, zise Limpi. Toată viața ai fost un biet Hristos răstignit. În Joia Mare. Între doi tîlhari, care totdeauna au fost alții, mai mici și mai proști. Să mor de rîs, ce mai! Cînd te aud pomenindu-ți muma (care îmi fu mătușă dulce), în loc să-ți citezi fratele, care e dragoman cu trei tuiuri, sau măcar pe acel strămoș al nostru care fu hoț de cai și armăsar cunoscut, hăt, departe, pînă unde se varsă Istrul în mare. Mulțumim pentru plocoane, avem ordin, nu-i așa, să le primim, deși nu suntem obișnuiți cu așa ceva. Dar ne vom obișnui, cu timpul: acum, că a început înțărcatul proștilor, poate că apucăm și noi o funie, fie să ne spînzurăm mai boierește, fie să ne facem o scară către raiul mult promis...

Nașa, mai slabă de inimă, izbucni în ocări și blesteme. Îi curgeau lacrimile, se revărsa acum din ea întreg amarul unei umiliri pe care, cu mintea ei de găină neouătoare, nu avea cum s-o priceapă. Cu atît mai mult, plesnea în ea ficatul de lungă elită și grea boierie, pe care o crezuse veșnică și neclintită ca Țarigradul.

— Văleu, Olimpiooo, ce-ți făcui eu de mă făcuși de rîs, țumna acum cînd am două examene de admitere în familie și o nuntă care nu știu de se va mai face!? Îmi nenorociși fetele, Olimpiooo, ce vor spune cuscrii mari din Istanbul, ce vor spune cadrele, tovarășii, ce va urla tîrgul ăsta în care te făcurăm și cu pîine, și cu soț neamț? Vai de capul nostru, dar vai și de voi, că, de vă mai apuc o dată în brațe, direct în zootehnie vă trimit cu toate statuile voastre.

Ca și cînd nimic nu s-ar fi spus, Tutilă continua să mă bată amical pe umeri, să-mi arate dinții, de parcă ar fi fost la fotograf în bîlciul Sîntămăriei. Ne aranjarăm frumos în jurul mesei. Toată lumea devenise politicoasă, ne zîmbeam, ne bucuram, chiar dacă bustul maiestuos al Clasicului, dominîndu-ne teatrul și ipocrizia, părea a fi un ceresc *memento mori*, o prezență nod-în-gît și sulă-n coaste, mai ales că, în lumina *Dämmerung* a acestei ore, privirea sa ironică, suverană și disprețuitoare apărea în izbitor contrast cu armonia suavă, folclorică și creștină a colțului cu icoane și candelă din camera noastră cea de toate nopțile.

Tușa lăcrăma ușor, ca la parastas, ea își purta vanitatea pe din afară, ca pe niște branhii. Nu înțelegea nimic din mersul stelelor, avea o casă mare, două fete mari, un soț și mai mare, ea politică nu făcea, dar nici nu admitea ca cineva să-i sufle în slava și otava casei. Nașul, curvă bătrînă, din contră: se comporta de parcă ar fi venit să ne invite la nuntă. Cunoștea regulile jocului, avea o situație dificilă, ne și disprețuia profund; rîdea totuși, he-he-he, ca un cal fără zăbală; mă bătea pe obraji, he-he-he, dar îi auzeam scrîșnetul dinților și simțeam scripeții minții lui de javră întorcîndu-se dușmănos spre mine și spre Limpi.

— Vom bea, finule, îmi spuse, behăind. Am venit la colindat, ne-am adus și vinul, apucarăm și ziua în care să vă cîntăm noi, eu și Nașa voastră, florile dalbe. Lasă, Olimpia, știu eu ce-i în capul tău, știu și ce e în capul acestui domn profesor, care crede că tot ce zboară e marxism și dialectică. Se înșală. Adă tu niște pahare babane, am primit vot de blam cu avertisment, am primit și sarcina de divan să-l mut în casă nouă pe dumnealui (am înțeles că e vorba de bust), am pierdut catedra de futurologie și locul-gutuie ce-l aveam în consiliul executiv al municipiului. Mi s-au imputat și niște alişverişuri, daraveri, başca trei doctorate date pentru obraz, cu ochii închişi. Nu-i nimic, noi să fim sănătoşi, pînă acum am funcţionat onorabil, de-acum o să trăim bine, fără griji. Nu mai smiorcăi, făă, cît timp mă ţin gura şi cureaua, nu mă dau eu bătut. Umpluşi paharele, Olimpio! Ce se scursă pe de lături să fie de sufletul duşmanilor mei. Ura!

Închinarăm. Mă simţeam ca un amator, luat de pe stradă şi dus pe scenă, să joace improvizînd rolul trădătorului nevinovat, într-o piesă cu partizani viteji şi cu Iosif înkremlinatul.

— Ce face Tutilă Unu? întrebă, mieroasă, Limpi. Auzii prin tîrg că a sosit pe neanunţatele: de obicei trăgea la vila voastră, mira-m-aş ca acum să doarmă demonstrativ la Casa de Oaspeţi Mari, el, care îşi iubeşte atît de mult familia!

Drăgălăşenia asta era, de fapt, o fentă şi un contraatac în duelul ce începuse. Tutilă cel Mare, din cîte îmi spusese nevastă-mea, era başvizir cu trei tuiuri la Înalta Poartă; Magnificul îl căra cu el ori de cîte ori era chemat pentru raport şi închinăciune la Suprema Poartă. Fusese şi dragoman prin Nemţia Capitalistă, găvărea niţeluş în frangleza-papagal a diplomaţilor neobalcanici, se zvonea că ar fi avut chiar o întrevedere secretă cu unul din preşedinţii baptişti în biroul oval, reuşind să-l convingă definitiv despre gradul înalt de democraţie, igienă şi muzicalitate al popilor noştri, obţinînd astfel o preţioasă prelungire a contractului pe baza căruia vindem imperialiştilor neaţîţători chibrite, pixuri, clei pentru timbre, produse în care excelăm din toate punctele de vedere. Competitiv, apetitiv, repetitiv. Olimpia — nu ştiu de unde cetire — venind vorba într-o zi despre acest unchi celebru, îmi depănă o teorie *sui-generis*, după care lumea bizantină în care ne-au scuipat istoria şi Yaltele ce o însoţesc se împarte, de la Allah încoace, în două clase paradiziac-luciferice: în clasa „optimaţilor", alcătuiţi din „cei mai buni dintre cei mai buni", şi imensa, oceanica mulţime a „pesimuşilor": a celor trişti, anonimi, destinaţi să defileze şi

să aplaude, *in saecula saeculorum, amen*. Tutilă Unu era un „optimat" prin excelenţă, apărea la televizor (în planul doi), în ziare (în pagina doi), la radio (pe programul doi). Despre el se vorbea peste tot, dar mai ales în Alutania de unde se trăgea, în şoaptă, încheiat la toţi nasturii, cu pălăria jos. Îmi plăcuse la nebunie acest plural în care mă încadram perfect, cel al „pesimuşilor". Eram un pesimuş, munceam pesimuş, trăiam pesimuş, lîngă o soţie preapesimuşă şi ea. Naşul nostru, aici de faţă, nu era decît un minioptimat; acum, în criză de carieră, se pare că poziţia lui depindea mistic de cleiul, fixul şi pixul situaţiei în superdivan a marelui său frate.

Tutilă Doi ceru murături, muştar, ardei iuţi, foarte iuţi. Limpi, numai zîmbete şi politeţuri, îl servea ca o sclavă din Fanar. Dar gura ei nu tăcea:

— Doar nu te întrebai de el, Naşule, ca să-ţi amărăsc ficaţii, Doamne păzeşte! Ziceam şi eu, aşa, într-o doară. E cît se poate de firesc: dacă avem un frate în culmea şi slava puterii, de ce să nu-l chemăm cînd ni se întunecă viitorul luminos şi cînd ne simţim împinşi din spate de hahalere şi duşmani, aproape de haznaua cu munca de jos? Nu? Ai fost numit — las' că ştiu eu, n-am căzut din pom fără să ştiu cine mi-a făcut vînt — pe linie de municipiu, director general al Universităţii Populare, aproape rector, ceea ce înseamnă că, deşi ai fost surducat pe linie de divan, pe linie de raia şi paşalîk eşti încă un elefant viu, cu trompă şi colţi, număraţi, dar neatinşi. Ai nobila sarcină să-l reabilitezi şi pe bărbosul care mustăceşte neputincios sub icoanele noastre. Mai ai şi obligaţia să-l convingi pe tîmpitul ăsta de mi-e bărbat drag să ţină, în locul tău, o serie de conferinţe fantastico-ştiinţifice, cu o singură, dar importantă condiţie: să nu uite că, totuşi, Suleimanul nostru e cel mai magnific profet şi gînditor al tuturor timpurilor. Poate că veţi scrie şi o carte împreună; el are s-o gîndească şi s-o scrie, matale ai s-o supervizezi ideologic, iar Carasurduc o va susţine unde trebuie, sub formă de teză de doctorat în filosofie şi etică. Vezi că ştiu? Eu voi fi promovată, în schimb, directoare la sucuri și marmelade, trimisă la academia de șefologie, numită, la viitoarele alegeri, deputată feminină în saivanul municipal.

Nașa Tutilă plîngea mocnit, Nașul mușca obidit din ardeii foarte, foarte iuți. Ciocnea numai cu mine, scuipa înspre bust și turna pe gît mînios, ca un cazac zaporojean căzut prizonier în tabăra unor șleahtici papistași.

— Pe unde ne-om scoate cămașa! se jeluia Nașa, blestemînd și făcîndu-și cruci cu nemiluita. Cu ce măritäm fata? Socrul-mare nici nu vrea să audă de Isarlîk, are planuri mari, să-i trimită în Benelux, la studii, cu burse...

Un pahar golit se făcu țăndări, izbit direct de soclul marelui Karl Marx. Limpi strînse buzele, se și înverzi oleacă, dar se stăpîni. Consideram că e de datoria mea să încep bătaia. Nu eram un laș, trebuia să dau două palme strașnice, asta m-ar fi răcorit. Dar — dracu știe cum — nu simțeam nici un fel de furie, nici prea convins nu eram. Mă uitai în ochii jumătății mele: zîmbea. Mă uitai la Nașa: își pierduse glasul, semăna cu o găină jignită, dar și cu altceva ce nu-mi era clar.

— Domnule Tutilă, rostii eu, în timp ce mă apropiam de moaca congestionată a Nașului, nu admit să spargi pahare în casa mea. Mă simt jignit. Iată răspunsul meu... De bărbat — și de intelectual. Nordic.

Îi trăsei două palme. Nu grozave: sonore, precise, nici prea tari, nici prea moi, așa cum se cuvine pentru un cavaler al căii de mijloc. Normal ar fi fost să-mi sară în gît și să mă facă puzderie. Nimic. Nașul se uita la mine mirat. Foarte mirat. Apoi, deodată, izbucni într-un rîs zgomotos, de se cutremurau pereții și icoanele. Se înveseli și Nașa, de parcă asta ar fi așteptat ea de mult. Rîdea și Olimpia, agățată de gîtul meu...

— Brava! mă pupă Nașul. Abia acum vii de-acasă, finule! Îmi plăcuși, ai să vezi ce bine ne vom înțelege. Dă-mi și cîteva picioare în fund, scuipă-mă de aproape în obraji, ai dreptul, nu aveam voie să mă lapăd de voi în ședința aia din pivniță. Strămoșii noștri au crezut în Dumnezeu, și Dumnezeul ăsta al lor nu era

ateu: nici eu nu sunt, crede-mă; de cîte ori mă avînt mai sus în futurologia marxistă, simt nevoia că citesc pe ascuns apocalipsa, să-mi fac cruci de haiduc sub spînzurătoare, să cînt psaltiri și molitve. Ce mai, am căzut din vîrful carului, acum mergem în urma boilor, culegem paiele din băligarul lor, dansăm geampalele și călușul cu zurgălăi. Hai să bem, vinul ăsta e încă de la gospodăria căimăcămiei, de mîine mă înscriu mușteriu cu pile la Mărin al nostru, ăl de care știu, și nu din dosarul tău, Olimpio, ci din alte acte, mai încruntate, pe care, din milă pentru voi, le-am rupt în urmă cu cîțiva ani...

Nu mi-aș fi putut închipui că tocmai eu, un consecvent susținător al păcii și al blîndeții (mai ales că, în viața mea, am avut șansa istorică de a mînca niște bătăi surori cu moartea, iar palme am primit cu nemiluita), să simt o plăcere atît de totală dînd, la rîndul meu, palme. Deși palide și formale, aceste două palme erau primele pe care le dădeam. Senzația era cutremurătoare, omul e o fiară agresivă, lovirea aproapelui are, probabil, rădăcini foarte adînci în filogeneza noastră. Eram gata să continuu a lovi, dar Limpi mă liniști: am înțeles din privirea ei că acum va începe spălatul rufelor; rolul meu era să beau, să nu mă îmbăt și, mai ales, să nu mă mir de nimic.

— Lăsa-ți ocenașele, unchiule, o auzii pe Olimpia, am și eu mațe pestrițe, știu de unde bat vînturile, știu și cine scrie și nu rupe acele mici denunțuri de familie... Dacă vrei neapărat să dezgropăm niște morți, eu sunt gata s-o fac. Chiar și în public, la miting în fața primăriei. Bunicul meu a făcut zece ani de pîrnaie grea, fiind total nevinovat: a cîntat *Noi vrem pămînt* — și asta pe vremea cînd ni se cam luau pămînturile abia primite. Cine l-a denunțat? Popa? Nu. Crîsnicul? Nu, nici el. Știm cine! Așa cum știm și cine a dat foc morii tatălui meu, care fusese preluată, după război, de familia Tutilă, dar aprinsă ca să nu figureze în dosarele și autobiografiilor fiilor, puși pe carieră politică la oraș. Catedra de futurologie, fesul cu ciucuri de aur au la bază, undeva departe, în trecut, un mic, dar hotărîtor denunţ. Orice carieră mare începe cu mica trădare, cu micul denunţ, continuă cu un fluviu de minciuni şi se termină cu o uituceală totală...

Unchiul bea, rînjea, mesteca de-a valma. Să mănînci ardei iuţi cu telemea unsă cu muştar şi, în acelaşi timp, să înghiţi fără să clipeşti din ochi cele mai cumplite acuze, asta mi se părea fantastic, supraomenesc. Tuşa, slabă de nervi, încerca să abată fulgerele, dar era şi proastă, şi nepusă-n temă. „Hai, Olimpio, zicea, lasă tu bărbaţii într-ale lor, vino în curte, să te învăţ cum se taie un curcan gras..." Limpi, zîmbitoare continuu ca o zeiţă indiană, curăţa usturoi, tăia felii de şuncă şi parizer, avea zece mîini, zece creiere, juca pocher cu un mare scamator. Şi cîştiga.

— Olimpio, se răsti în mînie-glumindă Naşul încolţit, lasă tu dosarele să doarmă. Somnul de cadre e cel mai sănătos somn din lume. Nu ne arde nouă acum de împărţit cheltuielile pentru parastase. Eu zic să punem cărţile pe masă, să jucăm deschis, să ne înţelegem şi să începem o viaţă nouă: mai grea, mai de jos, dar mai pozitivă şi mai justă. Ce zici?

— Deh, oftă Pitia mea, uşor de zis, greu de făcut. Matale, unchiule, eşti obişnuit, ca Păcală, să cînţi din fluierul fermecat, şi noi, ca oile, să-ţi jucăm după voie. Dar acum — trebuie să o recunoşti — fluierul a cam trecut în tabăra mea: eu, dacă vreau, cînt bătuta şi matale, dacă te ţin curelele, joci chiuind şi de unul singur...

— Cum aşa, fato? Nu mai sunt ce am fost, dar sunt încă. Voi fi şeful suprem al soţului tău, voi răspunde de conferinţe şi linie, statuia asta mie-mi este dată în grijă. Cu tine nu am nimic: sucurile şi marmelada nu mă interesează.

— Privite în mic, de lîngă o gustărică şi un vinişor, aşa par a sta lucrurile. Dar, după informaţiile mele, la Înalta Poartă, de unde ne-a sosit Carasurducul ăl nou, au loc în mare taină cîteva grele schimbări de linie şi opinie. Partida independentă, dar fanariotă şi neoturcă, din care fac parte şi clanul Tutilă, şi Osmanescu, şi Ilderim, e pe ducă: se zice că însuşi Sultănică, în ultima plenară, a venit fără fes, n-a mai zis „Allah, Allah", în schimb a făcut cîteva discrete temenele arlus, lăudînd, ceea ce nu a făcut niciodată, pe bravii luptători cumani şi pecenegi. Dinspre Sublima Poartă vin veşti cum că Sublimul Padişah e cam lovit de dambla, poartă o cruce ascunsă sub zale, vorbeşte „Pace, Pace", îi obligă pe militari să înveţe englezeşte şi pe ţărani să mănînce pîine americană. Ca să se obişnuiască. Carachitaii şi l-au îngropat cu mari onoruri pe marele lor cîrmaci, cu mai mici onoruri i-au îngropat cărticica de înţelepciuni la rîpă-ducătoare, acum se pregătesc s-o spînzure niţeluş pe nevasta acestuia. Sultaniţkiul şleahticilor a fost arestat, prins cu mici, dar uriaşe abuzuri de avere şi putere: în acelaşi timp, un alt mazur este ales Papă şi acum, după treizeci de ani de educaţie atee şi futurologică, se constată că popoarele adoră opiumul religiei, umblă în genunchi să sărute o icoană politică, făcătoare de minuni politice. Hunungarii noştri vecini defilează ei cu steaguri juste, dar pe dedesubt redescoperă rentabilizarea chiaburizării şi avantajele iniţiativei particulare. Sultanul lor nu admite nici alai-ulu, nici ulu-alai, în schimb îşi permite să se uite la dolar ca la o rudă de sînge, uitînd complet de vecinătatea vigilentă, hipnotică şi veşnic convingătoare a unor tancuri volga-volga, ultimul răcnet al civilizaţiei şi progresului în toate sectoarele... La noi în urbe, acest biet clasic este plimbat ca un mort fără loc de veci, fără rude, fără buletin şi cetăţenie. A trebuit ca eu, o amărîtă de pitulice de radio-uzinal, şi acest fost belfer universitar şi fost puşcăriaş fără pachet şi vorbitor, să-i acordăm, din creştinească milă, un azil cît de cît politic. Şi — în timp ce asemenea uriaşe probleme se ridică în zare — vii mătăluţă, unchiule, cu o damigeană şi un curcan şi încerci să-mi înnozi creierii cu aluzii şi ameninţări. Uiţi un lucru: că am primit *dispoziţii de sus* — la aceste cuvinte, rostite de Limpi cu un ton ameninţător, musafirii noştri amîndoi se cutremurară, iar în bucătărie curcanul, curcan cu nivel, dădu un ţipăt de luptă şi jertfă — repet, adăugă Limpi, cu buze subţiri, alutan-ameninţătoare, am primit dispoziții speciale să te accept în vizită, să mă fac că te iert, dar de fapt să fiu foarte atentă, foarte vigilentă, foarte prudentă față de toate problemele pe care mai ai obrazul să mi le propui.

— Care probleme? se răsti Nașul.

— Să tăiem totuși curcanul, Olimpia dragă: dacă vine și cumnatul, nu vine singur, să avem ce să-i punem în blide.

Proasta de Nașa scăpase din mînecă un as ținut pentru o cacealma de mai tîrziu. Tutilă se stăpîni greu să n-o plesnească: preferă să se scoale, să ofteze a otravă și lehamite, să-și scarpine chelia și să se uite, holbat și năuc, spre bustul Marelui, de parcă abia acum observa că e și el prezent, că e și el o problemă...

— Nevastă, zise după ce își înnodă iar chingile inteligenței practice, tu să cam taci, să mă lași pe mine să scarmăn lîna. Te-am adus să plîngi oleacă, nu să-mi schimbi ordinea de zi, anticipînd. Olimpia asta nu mai e o fină oarecare, cu ea nu mai tai tu curcani în fundul curții, în văzul întregului bazar. Ea e directoare *la...*, membră plină *în...*, lucrează direct *cu...*, răspunde ideologic *de...*, va fi aleasă deputată *pentru...*, avînd șanse de a fi propulsată *spre...*, fiindcă știe totul *despre...*, avîndu-și busolele orientate *către...* Pricepuși, făă? Așa că aprinzi tu focul la aragazul ei, pui apă la încălzit, iei curcanul și te duci singură să-l tai. Ptiu!

Tăceam, tăceam la rece. Olimpia chicotea veselă: „Trece rața Dunărea, grănicerii trag în ea..." Cîntecul acesta idiot nu avea nici o legătură cu discuția. Teoria „reziduurilor", în logica veche, mi se părea deosebit de actuală și prezentă în tactica hicleniilor alutano-sarlîce: driblingul, mai mult decît un mod de a juca fotbal, e o artă în gîndire. Te faci că-ți măriți fata exact cînd ai control la magazie; vorbești de pescuitul cu undița exact cînd vrei să împuști vițelul rătăcit sau mistrețul de sezon (care e, de fapt un biet porc, scos noaptea din incintă și dus în porumbiștea dinainte stabilită); te plîngi de dinți și de dentist anume ca să nu se afle că ai dinți cremene și că l-ai și mîncat de viu pe bunul tău vecin și prieten. Chiar și mărețul Suleiman, de cîte ori, pe plan internațional, e întrebat de dezastrul din brava noastră agricultură, el vociferează împotriva înarmărilor și dobînzilor mari; ori de cîte ori vine vorba despre datoriile ce le avem la diferite bănci capitaliste, el aduce osanele strămoșilor, poeziei, dansului nostru popular, tematic, dar independent. Trece rața Dunărea. Ziariștii occidentali încearcă toate hermeneuticile posibile, ca să pătrundă și să priceapă logic niște mișcări diplomatice pe care le consideră subtile, nuanțate, teribil de rafinate. Părerea mea este că, o dată ce scopul general este de a-i întuneca mintal pe adversari, metoda e simplă: cînd ei joacă fotbal, tu joci baschet și-i acuzi că nu respectă regulile; cînd ei te invită la tango, tu tragi la țintă, iar cînd ei joacă șah, tu dai cu zaruri proprii. Simplu, eficace, general valabil. Vasăzică, vine și cumnatul Tutilă Unu cu încă cineva. Curcanul cel gras va trebui jertfit la un congres de pace, între niște războinici ce se disprețuiesc de moarte.

— Nu ai să le poți face toate singură, adaose mieros a mea soție, lasă-l în trăsnet, nu ne arde nouă acum de curcan împănat...

— Ba, să mă ierți, Olimpio, zise Nașul, prevederea e mama mă-sii: n-am dat drumul la „madam", fata așteaptă în fața blocului, sub bec. Uite, eu zic să meargă profesorul s-o salte din repaus, mai ales că e durdulie, se leagă gealații din pîndă de sînii ei. Nu e bine, mai ales că e și proastă, de la țară, arzoaică păguboasă: se roagă ea cu ochii închiși, dar păcătuiește cu ei deschiși și fără să întrebe de buletinul agresorului.

— Ai fost, ești și vei rămîne un porc, declară tușa, dar aceste drăgălășenii sunau a ison de tămîie, într-o sfeștanie inutilă și plicticoasă. Dacă e s-o înghesuie cineva, știu eu cui trebuie să-i scot ochii!

— Du-te, îmi zise Limpi, se pare că, totuși, curcanul va trebui tăiat.

— He-he-he, rîdea Tutilă, nu se poate revoluție fără sînge, nici sînge fără cuțit. Profesorul a rîs de Marx, nouă ni s-a pus de mămăligă și curcanul va trebui să fie tăiat și mîncat. Dialectic: teză-antiteză-sinteză.

Limpi mă conduse afară, în capul scărilor. Tuşa bodogănea încă în bucătărie. Curcanul, legat numai la picioare, se zbătea cît putea, scoţînd nişte ţipete de groază. Mă uitam în ochii Xantipei mele, voiam să ţip: „gata, m-am săturat, hai să fim ceea ce am fost, hai să fim numai noi doi!". dar simţeam că nu e cazul; am intrat în horă, trebuia să jucăm, dracul ne cînta din cimpoi, nu obosea, nu obosea, avea şi o imaginaţie utopică, fantastică.

— Iubitule, îmi şopti Limpi, te faci că te duci după servitoarea Naşului. Ai să dai afară, sigur, de cei doi tătari de serviciu puşi de Osmanescu să urmărească desfăşurarea comediei. Tu să te duci aproape de ei şi, cu ton de bonsoar, să le spui doar atît: „Raportaţi şefilor voştri că eu şi soţia mea nu-l putem păzi. Marx e în pericol. Dacă se-ntîmplă ceva, nu noi vom fi de vină!"

— Nu înţeleg, Limpi: ce urmăreşti?

— Nici eu nu ştiu. Mă apăr. Simt că în spatele Naşului se ascund un plan şi o inteligenţă duşmană. Ni se pregăteşte ceva — dar nu ştiu ce.

— Crezi că Tutilă Unu va veni la cină?

— Nu cred. Prea a scăpat intenţionat gafa asta. Ea era pregătită să fie spusă ceva mai tîrziu. După ce s-ar mai fi încins bătălia.

— Ce bătălie?

Mă pupă. Pe frunte. Cu milă. Zîmbindu-mi ca Maica Precista.

— Fericiţi sunt şi cei bogaţi cu duhul, îmi zise şi mă împinse spre întunericul economicos al scărilor.

În urma mea auzeam, hurducîndu-se, personalitatea sacră a curcanului. Zăream în mîinile tuşei cuţitul de jertfire, simţeam de după uşile vecinilor respiraţia tăiată a pîndei şi atenţiei mărite. Ar fi fost cazul s-o aştept pe Naşa noastră, să car eu curcanul rebel. Nu puteam. Nu aveam nimic comun cu găina asta jalnică, nu ştiam ce să-i spun, ce să nu-i spun; o ştiam şi cretină, şi boieroasă, şi umflată în penele puterii; vila cu iederă, peretele cu iatagane, serviciul de cafea din Egipt etcetera. Două fete cucuiete, nişte cartoafe cu mai multe focoase, crescute în numele clasei muncitoare în huzur şi sulemeneală, cu ochii către Comerţul Exterior, purtînd sutiene aduse de studenţii comunişti greci, din Serbia, sutienele fiind de origine italiană, bine-nţeles; visînd, în „Lada" familiei, căsătorii *Paris-Match* în decoruri *Neckermann* şi o viaţă cît mai îndepărtată de cincinale, agricultură, întreceri socialiste pe ramuri. Părinţii mănîncă rahat, dar copiii se scaldă în aur... Eu aparţineam unei generaţii care, cu dinţii deja strepeziţi, continua să mănînce aguridă numai aguridă. Nu eram, aşadar, pregătit pentru o conversaţie, chiar formală, cu tuşa, nici pentru toată buluceala asta cu Marx, cu Tutilă, cu teribilele convulsii din nomenclatura şi sinodul Isarlîk. („Pentru formele absurde pe care le-a dat Istoriei — o spunea, nu fără temei, însuşi Sudeţius, titularul fostei catedre de fostă Etică, din fostul Genopolis —, Dumnezeu, El însuşi, pare a fi total nepregătit, ignorant şi neputincios.")

Nu o aşteptai pe Naşa noastră, îi făcui doar semn indicîndu-i locul unde, în fundul curţii, se aruncă gunoaiele, se taie curcanii. Noaptea, pisicile pîndesc măruntaiele, vecinii, a doua zi, judecă grăsimea şi mărimea ploconului sau a prăzii după calitatea penelor aruncate. Înjură apoi, în raport direct proporţional cu lipsa de pe piaţă a acestei păsări indiene, pe cale de dispariţie atît din comerţul socialist, cît şi din cel particular, în curs de demolare.

Afară, stradă pustie, un pic de lună, un pic de vînt. Doar către seară şi, uneori, noaptea pot pătrunde spre oraş, ecouri freatice ale unor reumatisme ascunse, mocnite, morbidele îndurerări ale satelor mute şi oarbe ce ne înconjoară pînă hăt-departe... Ard luminile la teatru, se joacă actul ultim din *Interesul general,* acum are loc scena în care ministrul îşi împuşcă adjunctul din cauza unei curve care e soţia nu ştiu căruia; lumea e încîntată, face bine oricui să vadă miniştri împuşcîndu-se în numele intereselor generale. Pe bulevarde, pace, discreţie, pustietate: viaţa de noapte a sucombat în noaptea vieţii. Beţivii nu trec prin centru, ei de cînd e lumea au alte cărări, iadul a fost organizat pe clase, categorii, straturi. Și cărări — din ce în ce mai diferențiate și mai exclusive... Acum, dacă ești atent, poți auzi de sus țipăt de păsări ce migrează libere, poți simți în nări ceva-ceva din mirosul reavăn al pămîntului, al holdei, al fînului de curînd cosit. În sîngele meu bătrîn arde ascunsă o candelă, mama fusese țărancă, strămoșii ei au venit cu căruțele din fundul Suabiei, în nopțile în care tata întîrzia la mină ne povestea despre lupi, păduri, vîlve ce umblă prin întuneric. Orașul e doar o rană deschisă — adevărata durere, adevăratul cancer nu-s aici, între blocuri, pe lîngă acești nenumărați faguri de singurătate și frică. Marea suferință a Timpului e acolo, după zare, dincolo de geana vînăt-otrăvită a centurii industriilor; acolo doare pămîntul, doare limba, doare dreptatea definitiv pierdută. Acolo, sub un imens clopot de teroare și prostie, se încearcă, inconștient și orbește, realizarea alchimică a unui suflet fără de speranțe, fără credință, fără de ziua de ieri sau cea de mîine; dorm cimitirele, dorm bunele intenții, doarme și sfînta, pravoslavnica noastră Biserică. Popii noștri (niciodată nu au fost ei prea teologi sau cărturari, știau în schimb să cînte, să trăiască, să mănînce și să bea bine, erau un exemplu viu că viața aceasta nu e numai umbră și vis), nefiind învățați să moară luptînd, ca florile de cîmp pe mare secetă, au secat de tot: se bucură că pot să respire, că mai pot ciupi cîte puțin de la bieții creștini, se miră și ei cît de mult s-au împuținat slava Domnului, puterea Cerului, teama de iad. Dar, pe nevăzute și subconștiente lungimi de undă, se aude plînsul jarului de sub cenușă. Ne-a bătut Dumnezeu, plătim pentru locul de sub soare cea mai cumplită dare și chirie, tot orașul acesta e un loc de ispășire și pedeapsă indirectă. Suntem și nu suntem țărani, suntem și nu suntem muncitori, suntem și nu suntem alfabetizați, suntem și nu suntem oameni, avem și nu avem trecut, avem și nu avem viitor. Toți ne facem că am fi cîntăreți într-un unic cor patriotic, dar numai vocea și partitura javrelor și lichelelor se aud. Un înger

bătrîn, fără dinți, fără aureolă, își caută prin pubelele memoriei noastre aripile pe care nu știm cînd le-am retezat, de ce le-am retezat, din al cui ordin. „Numai pietrele sunt nevinovate", zicea Hegel, dar la noi și pietrele își au cota-parte din prostia, nerușinarea și deznădejdea prezentului continuu în care am ajuns artiști și atleți ai verbului „a muri — murire". Yalta, doctrina Sonnenfeld, Helsinki: vorbe, vorbe, vorbe. Îndemnuri la a fi prin a nu avea și la a deveni prin autoanihilare și mută aneantizare.

(Să nu mai beau: orice amețire înseamnă cădere în sinteze și idei generale. În dureri și spaime fără de leac. Nu e bine să te uiți spre fundul apei cînd înoți în larg, nu e bine să numeri berzele cînd dansezi pe sîrmă. Dacă vreau să nu înnebunesc, trebuie să evit orice aproximare a conceptelor mari, orice ispită a teoriilor despre „terrorie". Particularul mic și insignifiant, *hic et nunc*-ul melcoid, șotronul convenționalelor lașități cotidiene, pîinea „intermediară" cîștigată prin tăcere, supunere, histrionie, fuga de orice curcubeu în zare, de orice speranță în viitor, de orice alarmă sau larmă istorică — acestea ar fi rețeta postyaltă a suprasubviețuirii noastre. Să lăsăm rahatul să se usuce, să lăsăm minciuna să danseze hora mare în piețe, să lăsăm cuvintele mari să piară de moarte mică. De urît, de rîie, de scîrbă... Să nu mai beau, rîde iar de mine, sub streașina sumbră a turnului primăriei, un demon franțuz, filosof, moralist, *engagé...)*

Sub teii din fața blocului — așezată țărănește, jucînd în palme cîteva albe pietricele — o găsii pe Leana. „Toanta." Mă uitai în ochii ei. Erau limpezi: pe scara de valori a suferinței, avea gradul cinci. (În leprozerie am fost învățat să clarific privirile după profunzimea numeroasă din apele lor: admitem șapte grade de profunzime, privirea unu, să zicem, fiind cea a porcului sau torționarului, privirea șapte cea a lui Hristos sau Budha.)

— Ești singură? o întrebai cu blîndețe. Din punct de vedere politic și social era sora mea de destin.

— Singură, îmi spuse, cu cine să fiu!?

— Nevastă-mea zicea că niște din „ăia" ar da tîrcoale pe aici.

Nu se miră.

— Știu. Fură. Vro doi — și unul mai mare. Stau ascunși acum după colțul cela.

— Nu-ți fu frică?

— De ăștia? rîse fata. Păi pe de-alde-ăștia îi mănînc dumicați în lapte de măgăriță.

Tăcurăm. Mă uitam spre colțul cu pricina. Nu se zărea nici o umbră — doar rămășițe dintr-o veche frică a mea păreau a pluti peste coamele îngîndurate ale copacilor. Undeva departe parcă țirîia o vioară țigănească, parcă hăuleau și niște bețivi. Provincie a provinciei lumii. Margine a marginalilor, definitivă, incurabilă, mortifiantă finisterra.

— Venirăți după mine sau...? mă întrebă fără să mă privească.

— Sau?

— Sau te plimbi și dumneata, așa, în dorul lelii, ca stăpînu-meu?

— Nu. Am venit să-ți spun că „stăpîna" a coborît să taie curcanul. Va trebui să o ajuți.

Dădu din umeri. Era îngrijit pieptănată, avea umeri frumoși sub ie, părea curățică și deșteaptă. Sub douăzeci de ani.

— De ce ai plecat din sat? o întrebai.

— Păi acas' ce era să fac? Flăcăi de însurătoare nu-s, casă și lot individual nu am. Mă lăsai amăgită de...

Tăcu. Aruncă în ciudă pietricelele. Scuipă imaginar spre o amintire urîtă.

— Îmi ziseră: te facem coafeză. Și manicureză. Ai să cîștigi bani frumoși, te mărităm cu un mecanic de locomotivă. Electrică. Cu buletin de oraș și bani la CEC...

— Și?

— Ciuciu! Ca să mă accepte pe acilea, muica le dete un porc de o sută de kile și cinci gîște grase. Mă pomenii servitoare. La de toate. Cică mai întîi să învăț

să mă port. Să scap de mirosul de țară, de tîrlă. Încaltea, de ar fi fost numai păcăleala asta. Dar...

— De ce îmi spui mie toate acestea? Nici nu știi cine sunt!

Părea înveselită. Se ridică, își aranjă fustele, broboada.

— Păi... vă cam știu. Sunteți al doamnei Olimpia, nu?

— Da. O cunoști?

Oftă. Mă privea acum insistent, căuta ceva în adîncul ochilor mei. Un punct de sprijin, o certitudine, nu știu. Anca cea mică mă privise astfel, parcă. Se destrămau niște scame de ceață în creierul meu, fata asta îmi povestea ceva, cum de nu pricepeam!?

O luarăm încet pe aleea ce înconjura blocul.

— Te-a...? întrebai direct.

— M-a! îmi răspunse prompt, fără să ezite. De cum venii. A treia noapte.

— Și nevastă-sa?

— Știe. Zice că pe ea o dor ovarele. Pe care le-a scos.

— Și... și... ai tăcut? Nu ai țipat, nu ai reclamat?

— Ba da! Fui la un procuror. Dar și procurorul ăsta zisă...

— Ce zisă?

— Că vrea probe. Reconstituire. Să-i arăt lui cum... Încuie ușa, divan nu avea, mă întinsă pe muchetă.

— N-ai țipat? Nu l-ai mușcat? Nu te-ai apărat?

— Ba da. Dar era seară, a știut el cînd să mă cheme în audiență. Cu el, măcar, îmi plăcu. Era tînăr, mirosea a tutun bun, de fiecare dată îmi dădea 25 de lei... Fu transferat nu știu unde, mă dădu în primire unui ofițer în civil. Tot pentru reconstituire. Ăsta mirosea a beci, nu-mi dădea nici un ban, totdeauna după îmi cerea să-i scriu o declarație. Despre stăpîni. Că ce fac, cum mă isplotează, de cîte ori îmi miorlăie la ușă, cînd vine beat de la ședințe, stăpînul. Am dat la declarații de m-a durut mîna scriind.

— Și?

— Toate hîrtiile acestea au ajuns la domnu Tutilă, Mi le arătă, era chiar seara de Crăciun, mă făcu vînătă în bătaie, arzîndu-le în fața mea. Striga și el, striga și stăpîna, strigau și fetele amîndouă: „Curva, curva!".

— De ce nu te-ai întors acasă?

— La ce? La cine? Mai am două surori: cea mai mare fu începută și ea de un brigadier, într-o rulotă semețe. Acum trăiește cu un contabil care e însurat: îi merge mai bine decît mie, dar tot curvă se cheamă că este. Nu?

Tăceam.

— ...Am vrut să mă arunc în iaz. Rămăsesem gravidă, aveam și două coaste rupte în bătaie. Aflasem că stăpînii-tovarăși nu mă trecuseră nici măcar în cartea lor de imobil. Eram o flotantă fără viză, la policlinică nu m-au primit. Atunci m-am dus la doamna dumitale.

— O cunoșteai?

— Cine nu o cunoaște? Ea m-a scăpat de moarte, să știi. Eu la icoana ei mă închin. De la întîi — așa ne-am înțeles — mă mută ea la marmeladă. Are să-mi caute și un om cu care să fac casă. Inima mea e curată ca roua: lumea-i rea, lumea-i curvă.

— Hai, Leano, îi zisei, subit înveselit, hai să-ți arăt unde se taie curcanul... Dacă te măriți, mă chemi naș.

— Vă chem.

Era veselă, rîdea ca un copil. Răzbătea dinspre sufletul ei un flux de sănătate, de arătură sub zăpadă, de sămînță în așteptare. Teribila forță de regenerare morală a pămîntului? mă întrebam. Eram un idiot romantic, total în pom, fata asta trăia o tragedie reală, pe care eu o citeam ca dintr-un roman rusesc. Sau o vedeam pe o scenă de teatru. Literatura e dușmana cea mai perfidă a empatiei, *einfühlung*-ul lumii e în scădere, între noi și milă stau miile de cărți scrise despre „noi" și „milă".

Îi arătai drumul spre curtea interioară.

— Eu mai am o treabă, îi spusei. Fato, mă bucur mult că te-am cunoscut și eu!

Îi apucai mîna, voiam să i-o sărut. Eram pilit? Nu cred, mai degrabă, aș zice, imboldul acesta de umilitate și vinovăție venea de undeva departe, din colonia minieră în care m-am născut sau chiar din minele în care am lucrat și eu (ca pedeapsă) și strămoșii tatălui meu (ca soartă)... Sau de la bărbosul din camera mea, marele Mentor și Zeu al umiliților și păcăliților din lumea întreagă, pentru care se tăia acum curcanul cel gras.

Fata se opri din mers. Rîdea. Rîdea cu lacrimi.

— Cînd i-am povestit doamnei Olimpia toată nenorocirea și prostirea mea, întîi și-a făcut cruce, apoi mia zis: „fato, asta-i *futurologia,* să știi". Am întrebat-o speriată: „Ce înseamnă cuvîntul ăsta, de sună cum sună?". Mi-a zis: „Nu știu, sunt și eu o proastă venită de la țară. Cînd ai să-mi cunoști bărbatul, care e foarte învățat, să-l întrebi neapărat. El e singurul, după marele tău Stăpîn, care știe din ce peșteră a ieșit balaurul ăsta de tip nou..." Așa mi-a zis.

— Și acum, o întrebai ceva mai sever, chiar dorești ca eu să-ți explic, aici, ce înseamnă...?

— Nici vorbă! Știu ce înseamnă. Dar credeam că o să vă fac să rîdeți. Noi — adică eu și cu doamna Limpi — de cîte ori suntem abătute, pleoștite sau numai dosădite, e de ajuns să rostim cuvîntul ăsta scîrbos și, dintr-o dată, ni se desnegură și ni se prerupe rîsul. Dar noi suntem de către pădure amîndouă. Sărut mîna!

O zbughi spre fundul curții. Parcă auzeam curcanul țipîndu-și aria cuțitului... Mă întorsei spre teii umbriți, încercînd să întrezăresc prin semiobscuritatea acestui colț de stradă siluetele mistice ale spahiilor de serviciu... Nimic, nicăieri. Mirosea plăcut, bătea și un vînt ușor dinspre codrii bărăgani. Lăzile de gunoi nu se simțeau: aroma teilor binecrescuți ținea la distanță duhorile citadine. Și cerul era simplu, senin, comunicativ: nimic înfiorător, nimic tragic. Privind în sus, aveam sentimentul clar al timpului elementar; mă simțeam o monadă oarecare, o formă de spațiu, un obiect în afară de evenimente și istorie. O minus-conștiință, biată gîză uitată de Dumnezeu, de oameni, de fiare și colegi. Djugașii nu se zăreau — știam totuși că sunt pe undeva, că trebuie să fie ascunși pe după un colț, sub boschete. Mă ispitea gîndul de a specula filosofic starea asta tipică de pîndă și teamă; în spate, sus, drama Lui, al gînditorului-princeps; alături, zbaterea levantin-ciocoiască a Tutilismului și acrobația latino-bizantină a inteligenței soaței mele; în curte, curcanul de jertfă, între prostia înfumurată a Nașei și tragedia de clasă a „Toantei"; eu aici, în fața acestei nopți piezișe, trebuind să-mi strig amenințarea ca într-o peșteră; spre nimeni, spre nimic, și totuși către toate stihiile puterilor din urbe. De după tufele dese mă pîndesc ochii de hienă ai vînătorilor de capete, în spatele lor așteaptă, probabil, crîncena putere a Osmanescului și a noului Carasurduc; peste ei e Puterea Supremă, apoi Puterea Sublimă, apoi Ultima Putere, MOARTEA. Asmodeu, meditativ, privește plictisit imensul rahat care ar fi istoria modernă și contemporană; Dumnezeul nostru, bătrîn și obosit, s-a culcat, doarme, visează probabil o altă geneză, calitativ superioară; și-a luat mîna de pe noi. Au încercat și el, și Fiul său, n-au reușit. *Suntem profund nerentabili din punct de vedere moral.* Proiectați inițial de a fi o prețioasă investiție de Spirit și Jertfă, ar fi trebuit să producem dragoste, libertate, lumină la toți indicii, cu toți parametrii și toate diferențialele divine ce ni s-au livrat. Dar iată rezultatul: frică, foame. Crime, minciuni, ură. Junglă. Iad. Bolgie. Calvarii în jos, anticristice și antimîntuitoare. Asmodeul meu din turnul Agiei contemplă scîrbit colcăiala puroiată a vieții: nu mai are nici un haz să fii demon, nu ai cu cine lupta, nici n-ai schițat o ispitire și toți se aruncă pe burtă în fața ta, cerîndu-ți fundul spre admirație și sărutare. Binele s-a retras din lume, putrezește, probabil, undeva sub Mai-Binele tuturor răscoalelor, jertfelor, revoluțiilor făcute în numele lui. Toate vorbele mari, ca frunzele toamna, au căzut din Pomul Vieții, putrezesc acum și mor. „*Sunt lacrimae rerum*", a spus-o Eneas, văzînd Carthagina distrusă; ce ar spune acum, dacă ar contempla de

sus spectacolul oceanului de trădare și minciună sub care se culcă sute de milioane de bieți pesimuși, încă bipezi, hominoizi, omnivori? „N-aș vrea să mor în pielea unui porc." A spus-o Gide lui Julien Green. Nu știu în ce piele a murit acest gladiator al rătăcirii și curvăsăriei; martirii vechi intrau în arenă ținîndu-se de mînă, dar fiecare murea apoi crucificat singur; acum, evoluăm singuri, singuri, spre arena barbară, dar de răstignit suntem răstigniți global, la mare grămadă, de-a valma și fără discriminări de naționalitate, rasă, religie, convingeri politice; pielea cea mare a lumii ne părăsește, au ros-o leprele și sifilisele tuturor utopiilor și ideologiilor; Moartea lumii își înalță coasa, omenirea va avea sfîrșitul pe care și-l merită.

Tresării. O pasăre de noapte trecu pe sus; nu departe, sticliră în întuneric dinții de viplă ai cizmei; va trebui să le spun ceva, dar am și uitat ce lozincă sau descîntec mi-a încredințat Limpi; ar fi ridicol să vorbesc, ca Eneas, unor umbre din infern, amenințîndu-i. În numele Lui. „Tovarăși, raportați șefilor voștri că noi, eu și cu nevastă-mea, nu-l mai putem păzi..." E caraghios, e stupid. Umbrele se mișcau, erau doi sau trei, dar nici o uniformă între ei. Poate că erau niște bieți pensionari insomniaci, sau măturători ce chiulesc, sau studenți arabi pîndind sabine, nu aveam cum să știu dacă eu și casa mea eram pîndiți și amenințați sau totul nu era decît o proiecție a fricii mele. Dar nu mă puteam minți; funcționa în adîncurile paresimpaticului meu de fost pușcăriaș, lepros politic, cu ani grei de celulă, anchete și bătăi în spate, un sistem de alarmă antiseismică; mă strîngea pancreasul, colecistul îmi ciocănea ficații, inima întreba creierul, creierul mă întreba pe mine și așa mai departe. Reușisem în mod fericit, după lungi exerciții și meditații ascetice, să extirp din suflet și spirit orice urmă de frică sau lașitate: dar trupul, carnea, oasele cu măduva lor, carcasa eului meu refuzau orice fel de argument moral sau filosofic: puteam merge senin spre spînzurătoare, dar pielea îmi tremura la gîndul cravașei sau pumnului licențiatului în drept absolvit la seral.

Am înaintat vitejeşte pînă la marginea întunericului. Cu vocea mea de rezervă bărbătească, cu conştiinţa mea de european luminat dinspre stînga, strigai — baritonal, frumos — trei lozinci ce-mi veniră pe limbă :

— Proletari din toată lumea, treziţi-vă ! Nu avem de pierdut decît lanţurile ! Pămîntul e a celor ce-l muncesc, dar ale cui sunt roadele ?

Nimic. Nici o mişcare. Nu-mi dădeam seama cum se slobozivă din mine aceste stupide şi desuete lozinci marxiste. Ele erau total depăşite, sunau anapoda în condiţiile date, erau şi adverse, oarecum, convingerilor mele ultime. Există probabil o laşitate a gurii, un automatism al paraconştiinţei, un sistem de inversitate ce culbutează cele mai mari adevăruri. Pleci la şedinţă şi spui că Şeful e un incompetent îngîmfat şi jefuitor de valori, şi te pomeneşti, la microfon, aducînd elogii geniului său organizatoric. Înjuri în faţa copiilor programa analitică şi şcoala care-i chinuie şi exploatează — şi, de faţă fiind copiii tăi, la şedinţa cu părinţii, lauzi cu duioşie şi patos uriaşele investiţii făcute în şcoala nouă, pentru omul nou pe care îl construim pentru muncă şi iar muncă. Dracu să-i ia : strigătul meu, aşa cum fu, se pierdu în noapte, ca un croncănit de cioară, spre coama subţire şi indiferentă a copacilor. Tăcere. Umbrele rîdeau, parcă rîdeau. Acum eram sigur că nu sunt nişte bieţi pensionari, adunaţi să discute, în şoaptă şi pe întuneric, dacă mai vin sau nu americanii. Îmi trecu prin faţa ochilor stampa ce-l reprezenta pe acel ţăran care, cu cinci ani înainte de Revoluţia Franceză, a răsculat şerbii şi minerii din munţii strămoşilor tatălui meu, murind mai apoi ca un martir, frînt pe roată. Nu ştiu din ce adîncimi ale lătiniei sîngelui meu a răzbătut spre zidurile mîndriei mele istorice *imago-ul* acestui Hristos al dreptăţii. Jung are dreptate, există şi o memorie e etniei, a speciei chiar, poate că lupta de clasă nu e decît consecinţa unei crize de rememorare a contractului social pe care l-a conceput Adam imediat după izgonire.

Avînd în faţă chipul amarnic al acelui valah Danton al analfabeţilor şi pălmaşilor, cu o voce de astă dată mai genopolitană, strigai în noaptea preaturciei, sarlîce programul de luptă şi dreptate al strămoşilor mei :

— Nobili să nu mai fie. Şi nici iobagi !

Nimic. Nimic. Mă înfuriai.

— Optimaţi să nu mai fie, tradusei în limbaj contemporan, şi nici pesimuşi ! Şi, ca tacîmul să fie complet, adăugai pentru sufletul meu şi al lui Marx, neînţelesul : „Trăiască libertatea, jos cu exploatatorii, jos cu teroarea, jos cu profitorii teroarei !"

De astă dată mă năvăliră. Ca prins într-un tornado subit, mă pomenii luat în pumni şi palme, izbit din toate părţile, răsucit în aer şi trîntit brutal în iarbă, călcat acolo în picioare. Nici un cuvînt, nici o înjurătură. Eu strigam (sau mi se părea că strig) : „drepturile omului, Helsinki, ONU", dar gura îmi era plină de sînge, argumentele mele defensive, lamentabil idealiste, se pierdeau europeneşte în conflictul dialectic dintre forţa Dreptului (care e o vorbărie goală) şi dreptul Forţei (care tace şi loveşte în deplină libertate şi securitate).

Ciudat, zăceam pe jos, făcut ferfeniţă, şi totuşi nu mă durea nimic. Eram teafăr, ameţit, dar întreg. Fusesem bătut bine, dar fusesem bătut „ştiinţific". Pumnii primiţi se dizolvaseră în spaimă şi surpriză, căderea îmi fu amortizată de plasa de crengi a gardului viu în care fusesem trîntit. Gealaţii dispărură. Cineva, de foarte departe, parcă striga : „Poetul Omar Caimac va fi răzbunat !" — dar asta mi se părea din altă lume, de pe altă stradă, în altă, cu totul altă ordine de idei sau răfuială.

Mă ridicai cu greu. Întotdeauna după o bătaie primită încercam un soi de veselie animalică, absolut de neînţeles. Parcă durerea şi umilinţa prin care trecusem (cu bine !) ar fi dat pinteni imensei mele bucurii de a trăi, de a fi viu, de a fi totuşi învingător. Orice bătaie politică e un act de mîntuire, *Imitatio Christi*, o formă prin care tu eşti descărcat de frică şi laşitate, iar Lumea şi Cerul sunt obligate să-ţi preia dosarul penal și mărturia „de apoi". Mă înveselii și mai mult — asta pe drept cuvînt —, constatînd cu uimire că în focul snopirii îmi fusese tăiată — conform rețetei Sommer — și cureaua pantalonilor. Îmi venea să rîd, să cînt un marș revoluționar : să arăt Cerului și Istoriei, colegilor mei din toate universitățile lumii, tuturor șefilor de catedre de materialism dialectic și istoric, de socialism științific, futurologie, economie politică și politrucă etcetera, să le arăt cureaua mea tăiată, spatele meu zdrobit, inima mea învinețită de rușine și neputință, totul. „Apa trece, ziceam noi la pîrnaie, *bătaia rămîne* !" Nu se poate fără bătăi, nu se poate fără bătăuși, „știința" și „morala" date pe mîna unor mercenari pătrați vor menține bătaia, ca metodă și sistem, *in secula seculorum*... Căci secolul viitor va fi sau total marxist, sau nu va fi deloc.Așa că... „hai la lupta cea mare..."

Limpi mă simți dintr-o privire, înțelese îndată ce mi se întîmplase. Vru să urle, se stăpîni ; o năvăliră lacrimile, le șterse. (Nașul behăia în odaie, Nașa trebăluia în bucătărie.) Îmi făcu semn să tac, să tac — mă vîrî în baie, îmi aduse, pe șest, haine de schimb.

— Nu e beat, îmi zise, se preface numai. E dat dracului. Nu te lăsa tras de limbă, ești surdomut, nici un cuvînt despre bătaia din stradă, nici un cuvînt despre Clasicul. Te implor, lasă-mă pe mine să fac plata.

Nu era nevoie să mă roage. Deși mă dureau acum oasele toate, ieșind din baie mă pomenii că zîmbesc, că sunt vesel. Izul de sînge din gură îmi făcu legătura cu toți strămoșii mei montagnarzi, dar și iacobini. Ca un conte sosit de la vînătoare — distant, politicos, totuși absent —, mă așezai la masă, îmi umplui un pahar. Îl băui, închinînd, nu cu Nașul (care, urcat pe un scaun, turna vin segarce din gospodăria muftiilor în capul tăcut și resemnat al ghipsului bărbos), ci chiar cu El, cu martirul zilei. Vinul îi șiroia pe față, ceara ținea culoarea, cu toate acestea, mie, cel puțin, figura lui atît de mîndră și de semeață, puternică, pe soartă stăpînă, mi se părea acum jalnică, deznădăjduită. Marx plîngea : la zidul plîngerii, la zidul chinezesc, la zidul Berlinului, Coreii, Vietnamului, la zidul ce desparte azi nu numai Europa, America, Asia, dar și absolut toate conștiințele lucide ale acestei lumi, în care bogații au pînă și monopolul libertății, iar săracii doar dreptul de a se supune și aplauda, fără murmur de șovăire.

Nașul, transpirat și amețit, cînta popește : „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime...", și turna rieslingul în ceafa Clasicului. Mă ridicai demn, luai din dulap un ștergar și ștersei meticulos obrazul statuii. Limpi mă aprobă, aplaudîndu-mă simbolic. Nașul tăcu. Coborî de pe scaun și, tam-nesam, mă sărută „ţoc-ţoc", bălos, ipocrit. Egor Bulîciov și alții.

— Bine faci, dascăle, îmi zise țîfnos, șterge-l și la fund, merită. Lui îi datorezi cinstea de a mă vedea pe MINE aici. În chip de jălbar prost, cu traista-n băț, cu dosarul în țeapa cîrcserdarului Carasurduc. Mă uit la voi, la tine, Olimpia, mai ales la tine, și mă întreb : unde vom ajunge, dacă...?

— Dacă ce ? întrebă Lysistrata mea, în timp ce aranja tacîmurile pentru falnicele amiroase ce veneau de la bucătărie.

— Dacă... dacă ! Dacă se întorc rosturile, dacă năvălesc păduchii. dacă se instalează la putere o nouă generație ! Mai flămîndă, mai răzbunătoare, mai afurisită...

Limpi — teribilă actriță — driblă răspunsul, ducîndu-se grăbită spre bucătărie. Eu continuam să zîmbesc mongoloid, cu toate lămpile de caracter și mînie stinse. „Dacă" al Nașului rămase suspendat în aer, topindu-se în neant ca un fum de țigară.

— Îl detest, să știi, îmi spuse Nașul. Îl detest și politic, și ideologic. Chiar și pe linie de cadre !

— De ce ? întrebai degajat, căutînd o scobitoare mai fină.

— Îți spun, tocmai fiindcă îl cunoști, îl admiri, l-ai tradus, poate că l-ai și predicat. În ceea ce mă privește... nu spun că nu-l prețuiesc, că nu-l citez de zile mari. Dar — deși, în general, nu-mi place să am păreri personale, mai ales păreri libere — fiindcă suntem aici, între neamuri oarecum de sînge, am să-ți spun, genopolitanule, ce cred eu, în sinea mea, despre bărbosul ăsta. Care — crede-mă, am și eu informatorii mei — nici măcar neamț nu este. E jidov getbeget, nepot de rabin, îl chema Mordekai sau așa ceva, nu se poate să nu știi.

— Nu are nici o importanță. Toți suntem un pic evrei. Și Hristos, și apostolii, și...

Nu mă asculta. Nu era obișnuit să discute în contradictoriu, categoriile logice prin care ar fi putut să se angajeze într-un dialog oarecare îi erau de mult eunucate. Își turna singur, singur vorbea. Nu gîndea, se răzgîndea, nu argumenta, se justifica, nu voia să mă combată, ci să mă bată cu punctul lui de vedere. Dar devenisem foarte atent, ochii lui străluceau de o altfel de inteligență decît cea șmecheresc-alutană, adrenalina îi umbla la conștiință și nu la țîfna și paraponul de castă.

— Capitaliștii, dascăle, au trei Dumnezei la care se închină: Marx, Freud, Einstein. Lagărul socialist are și el trei: Marx, Engels, iar al treilea se schimbă după cum bate vîntul, după cum devine fesul și interesul. Cum vezi, Marx ăsta e lingură în toate ciorbele — nu poți trece peste el; *Capitalul* lui ne învrăjbește, ne mînă pe baricade, la moarte eroică pentru seceră și ciocan. Dar tot *Capitalul* lui, a treia zi după scripturi, ne trimite la diferite bănci ca să cerem diferite împrumuturi ca să ieșim cît de cît din rahatul în care am intrat, crezînd în cei ce ziceau că cred exact în ceea ce El nu a crezut niciodată. Asta e. Niște țărani de pe Istru, preluînd un cîntec al țăranilor din munții tăi, îl lălăie astfel: „Munții noștri aur poartă, noi cerșim din bancă-n bancă!". Degeaba îmi zîmbești superior, judeci lucrurile din afară, nu ești ars nici cu ciorbă și nici cu iaurt. Ca mine... Fiindcă — asta o știu și ageamiii pe care îi trimitem la academiile ulemale — el se citește ușor, se citește cu folos cît timp nu ești în Divan: cum ai intrat, cum ai primit o muncă de răspundere, gata cu el, îl citezi, dar nu-l mai citești, te încurcă numai. Te ajută să intri, dar nu te ajută deloc să rămîi. Și știi de ce? *Fiindcă nu a fost marxist!* Asta e. A spus-o și el, limpede, categoric, și nu o singură dată. Era împotriva ideii de partid unic — i-a declarat-o de la obraz lui Bakunin. Îi spunea: „revoluționarii de profesie sunt preoți ai unei religii secrete". Da. A fost împotriva armatei, împotriva cenzurii: adora libertatea presei (a și profitat de ea), admira filosofii sclavagiști și se închina la cîțiva ideologi prusaci total idealiști și imperialiști. Nega rolul revoluționar al Rusiei, el credea în proletariatul englez. Dar și pe acesta îl cunoștea din ziare, după ureche, de la Engels. ...Nu aș vrea să am dosarul lui la cadrele mele de partid: nu un vot de blam ar fi primit (cum am primit eu, din cauza lui și a voastră), ci ar fi zburat direct într-o dubă neagră, între cei mai periculoși reacționari, sociali-democrați, eseri, menșevici, troțkiști... Cu cine s-a căsătorit? Cu o nobilă plină de ifose. Unde a trăit? În exil, fugar, transfug, uneltind împotriva patriei sale. La ce băi se ducea, verile? La cele mai aristocratice, din banii lui Engels, capitalistul, care măcar trăia marital cu o muncitoare. A avut un copil din flori: a refuzat să-l recunoască. Lista asta e lungă, aș putea să te țin pînă dimineața înșirîndu-ți bubele din capul lui. Păi, spune-mi, putea el cu un asemenea dosar să reziste la o verificare de partid? Nu rezista — ți-o spun eu — fiindcă, pe deasupra, mai era și încăpățînat, rebel, gură-rea, individualist, bucher, filistin, boieros, îngîmfat, ranchiunos, zgîrcit, fanfaron... Și confuz. Și total depășit. Fără Lenin și Stalin ar fi fost azi, într-adevăr, o stafie, dar care nu mai umbla prin Europa, ci numai în capul unor dascăli tîmpiți, așa cum ești tu.

Rîdeam, rîdeam cu poftă, Nașul avea un haz nebun, de zile mari: Limpi îl asculta cu gura căscată, în extaz, se prefăcea că vede Duhul Sfînt și aude din ceruri vocea Mîniosului, Vigilentului, Unicului: „să nu vă prind că vă închinați la chipuri cioplite, la falși profeți, la falși clasici, că vă ia mama dracului..."

— Ascultă, băă, profesore de utopii! Sau distopii! Marx nu a fost marxist, cum nu sunt eu Papa de la

Roma. Marxişti suntem noi, numai noi, cei din actuala conducere. Şi suntem buni marxişti tocmai fiindcă nu l-am citit; nu ne-a interesat direct, nu avem ce învăţa de la el, ne încurcă numai; l-am băgat la bibliografie, la lozinci, la defilarea cu portrete de Unu Mai. Atît. Marxişti sunt franţuzii, fiindcă-l citesc cum vor ei, pe limba, îmbuibarea şi frica lor; nemţii nu mai sunt marxişti, ei s-au cam fript cu un dictator care a început cu lichidarea şomajului şi a sfîrşit-o cu noua ordine europeană, în holocaustul ultimului război mondial; nici ruşii, ţi-o spun eu, nu-l mai înghit, ăştia l-au avut pe Ivan cel Groaznic, pe Petru cel Mare, sunt un popor prea ambiţios, prea bine înarmat, ca să-şi piardă vremea cu aşteptarea revoluţiei mondiale. Auzi, domnule: „jos armata, jos cenzura, jos partidul unic!“ Cine mai poate înghiţi azi asemenea absurde utopii romantice? Cine?

Vinul era bun, mintea mi se limpezise; şi gustul de sînge în gură îmi trecuse. Curcanul de jertfă apăru, împănat, dichisit. O masă bogată şi bine stropită te mută în graţia păcătoasă a libertăţii, îţi dă un fel de siguranţă, distanţare de real, chiar un anume ifos intelectual; lîngă un asemenea curcan şi un atît de bun vin, te întorci în secolul XIX, uiţi de agie, uiţi şi de ideologie, începi să ai idei, şi — de ce nu? — chiar şi curaj.

Naşul muşca lupeşte, mînca asemeni unui şef de trib, nu se uita la ceilalţi, tacîmuri nu folosea. Şi, în acelaşi timp, îşi continua discursul, fără să-i pese dacă îl ascultăm, îl aprobăm, îl urmărim. Nici nu vorbea cu noi, avea el un public abstract, monologul de acum era o răfuială mai veche, mai ascunsă.

— Mă uit la el acum, ne zise cu gura plină, uite-l cum zîmbeşte: nici usturoi nu a mîncat, nici gura nu-i miroase. Ce-i pasă? El este un clasic, el a gîndit, a proiectat, a compus simfonia revoluţiei mondiale. Proletari din toate ţările, autogestiune, nici un petic de pămînt nelucrat, foc continuu, trăiască Sultanul şi Sultana, jos cu speculanţii care dosesc untul, săpunul

şi mălaiul clasei muncitoare. Scîrţ. Adu nişte muştar, Leano, nu sta şi te uita în gura noastră, citesc în ochii tăi ura de clasă, tu ai să dai foc conacelor celor mai buni dintre cei mai buni... Recunosc cinstit: nu se poate începe o Revoluţie fără lozincile sale: popoarele sărace, săracii popoarelor nu au un vis mai frumos la îndemînă decît acea poezie cu „zdrobiţi orînduirea cea crudă şi nedreaptă ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi“. Asta ridică masele, justifică răsturnările, ajută enorm la instalarea, la *Len-Stal-area* (o spunem noi între noi) puterii populare. De îndată ce am organizat braţul cel lung al revoluţiei, nu mai avem nevoie nici de capete şi nici de dosurile gînditoare. Aparatul funcţionează de la sine, egalitatea devine echitate, revoluţia devine construire, masele largi sunt puse să defileze şi să cînte imnuri. Şi să aplaude pînă uită şi de Capital, şi de legea aceea a tezei, căreia i se mai opune, teoretic, o antiteză. Spune tu, Olimpio, tu ţi-ai mai tăbăcit fesele prin şedinţe, spune tu: nu am eu dreptate? Am. Şi nu numai pentru argumentele de mai înainte: acelea le ştiu toţi cretinii, toţi profesorii, ultimul tractorist cu armata făcută la canal. Am dreptate şi pentru un fapt cumplit, pe care îl ştie toată lumea, dar nu-l spune nimeni, nici beat şi nici în somn...

— Taci, Tutilică, se răsti deodată Naşa, redevenită bucătăreasă deşteaptă şi vigilentă. Taci, că o iei razna prin porumbişte. Nu ţi-a fost de-ajuns cîte ponoase ai tras?

— Gura, fă! Cum o să pierd eu ocazia asta să-i urlu de la obraz ceea ce-mi foarfecă ficaţii şi splina de o viaţă întreagă: în fiecare noapte mă visez urcînd Eu la tribună în locul Portretului şi urlînd de acolo adevărul meu, care să-i facă pe toţi marxiştii din lume să tremure şi să se cutremure...

— Zi, Naşule, îl încurajă Limpi. Azi e lăsata secului, ne scoatem măştile, jucăm goi ca paparudele, chemînd o ploaie ce tot nu vine...

Transfigurat, dînd pe gît un pocal întreg din riesligul muscat ce ne completa ospăţul, Naşul, cuprins de un fel de actoricească frenezie, se urcă iar pe scaun. De aici, coborînd spre noi o uitătură plină de amenințări și grozăvii, începu să vorbească șoptit, de parcă ce spunea nu trebuia să se audă decît pe dinăuntru.

— Pe acest Karl Marx, iubiți tovarăși și pretini, nu pot să-l consider un „tovarăș" de nădejde. Nici măcar un model după care să mă orientez în muncă și viață. Nu pot fiindcă... fiindcă nu-l cred a fi comunist adevărat. Real. Realist. Nu este, nu a fost, nu ar fi putut să devină niciodată așa ceva. Știu ce spun. Căci vă întreb: cum poate fi considerat un comunist cineva care nu a cunoscut niciodată *frica?* Frica politică. Frica de ședințe, de dosar, de analize, de concluzii, de schimbări și rotații. Frica de șefi, de linia justă, de prieteni, de dușmani. Frica dinainte de a lua cuvîntul, frica de după, cînd nu știi dacă ai băgat gol, ai tras în bară, ai dat în gropi sau cu oiștea în gardul ilderimiei infailibile. El habar nu are ce înseamnă să știi și în somn cele cinci citate obligatorii (care se schimbă și ele cu fiecare lună sau plenară nouă), cele cincizeci de laude obligatorii, cele cinci sute de nume și probleme pe care trebuie să le eviți, tot obligatoriu, neamintindu-le nici măcar ca aluzii sau metafore. Eu, cînd iau cuvîntul, cînt la șapte instrumente deodată șapte arii politice, avînd în vedere șapte auzuri specializate în a te judeca. Nu după frumusețea vocii tale, baterea în piuă a apei de ploaie, folosirea justă a garderobei de vorbe și gesturi, ci după subînțeles de: devoțiune, jertfă, inițiativă mică, supunere totală, bunăvoință, dezinteres în sus, cruzime în jos, imunitate față de idei, îndoieli, realitate, liniștire-liniștitoare, crezul nestrămutat în știința cea mai în viitorul cel mai, în idealurile cele mai, dar mai ales extazul în fața genialității genialisimului, a genialisimei; de cum deschizi gura, șefii tăi trebuie să simtă că nu ești mai deștept decît ei, dar nici mai prost ca să renunți vreodată la admirarea ierarhică, să știe de la primele cuvinte ce hram porți, pe cine ai în spate, cîtă putere deții, de cine te temi, cine se teme de tine și așa mai departe. Și toate acestea într-o simplă luare de cuvînt

la „diverse", la „mai are cineva vreo observație de făcut?"... Dumnealui perora de la Paris, Londra, Bruxelles, de unde a înțărcat mutu iapa. Să-l văd eu aici, ridicînd degetul în fața Carasurducului, acum, că Ilderimului pe care l-am lins pînă acum i s-a făcut vînt spre diplomație sau și mai jos, spre Universitate, sindicate, Ministerul Artelor. Să-l văd gîndind nemțește, logic, dialectic, în fața unor foști țărani, cobilițari, hoți de cai, tîrgoveți, unși cu toate unsorile tribului nostru alutan. Păi, dacă e s-o luăm pe cărarea asta materialist-istorică întemeiată de dumnealui, trebuie s-o spunem pe cinstitele: noi avem la spate șapte dictaturi, șaptezeci de ocupații dușmane, șapte sute de ani de robie-robie. Păi nouă ne vinde el castraveți cu exploatarea omului de către om? Cu acumulările cantitative? Păi noi am păcălit împărații, am tras în piept regi și kaizări, am boicotat toate teologiile, dogmele, credințele, jucînd durac cu dracul și cu mumă-sa, în ziua de paști, în cimitirul evreiesc. El ne învață pe noi viață nouă? Să fim serioși: în lumea noastră, cînd ai ajuns *post-mortem* statuie, portret obligatoriu la defilări, lozincă pe frontispicii, ești de mult om terminat: numai în Isarlîkul ăsta amărît sunt pe puțin o mie de garabeți care știu politică și revoluție mai multă decît toți euroonaniștii ăia de latră marxist, cu vitrinele doldora, fără stăpîn și fără lanț. Îi bag în mă-sa. Noi să fim sănătoși! Să ne cunoaștem lungul fesului, să vedem, mai ales, pe unde ne scoatem cămașa, în ce gaură de șarpe ne ascundem în caz de „stejar, extremă urgență". Nasul meu de veche curvă și vechi luptător îmi spune că, din ziua în care un anume fin al meu a rîs unde nu trebuia de un afiș blagoslovit cu șapte iscălituri și peceți (inclusiv iscălitura mea de specialitate), a început o ciuleandră a dracului, care are să ne coste cît nici nu visăm. Mîncăm curcan unde nu trebuie, sub statuia cui nu trebuie, adus aici de cine nu trebuie; care — ca tortul să aibă și un moț — a făcut și un infarct, din motive de frică patriotică și de dos vopsit cu poezie. Acum, stăm bine, al dracului de bine. Analize, analize, concluzii, hotărîri, măsuri etcetera. Toate acestea nu ar fi ceva deosebit, nenorocirea face ca pîrţul ăsta local s-a zvonit şi în sus de tot: asta schimbă total foaia, de-acum, pentru orice eventualitate, în vederea unei vizite de lucru — neanunţate, dar temeinic pregătite, acolo, nu aici — fiecare mică anchetă se transformă într-o judecată, fiecare judecată fiind urmată de o sigură şi grea sentinţă. Ultimul conţopist din divan are grijă să-şi asigure spatele, se caută ţapi ispăşitori; trebuie să raportăm că pădurea nu a luat foc, chibritul duşmănos a fost stins din vreme şi cu toată fermitatea posibilă... Noi, aici, acum, ne mîncăm recursul: am rupt-o-n fericire, Olimpio, a cam înţărcat bălaia, morcovul care intră e cît turnul Agiei, vai de cei care n-au noroc în dialectică... Vreau hrean, mult hrean!

Mă simţeam iar bine, chiar foarte bine. Tot timpul în care Naşul îmi ţinuse acest insolit — dar sincer şi convingător — discurs, m-am tot gîndit să-l întrerup şi să-i spun că Marx (de ar fi fost să fie în viaţă) i-ar fi dat dreptate, l-ar fi şi aplaudat. Revizuirea aceasta a raportului dintre personalitate şi istorie, dintre idei şi revoluţie s-a făcut, practic, demult, sub ghilotină, pe vremea acelui înflăcărat Danton pe care îl admirăm atîta. Că frica, FRICA politică, de mult nu mai e un simplu sentiment, ci o valoare, un sistem întreg de valori suprapsihologice: morale, metafizice, soteriologice. Cuvintele noastre sunt prea sărace, sunt şi compromise de uz şi abuz: pe vremea lui 1848, de exemplu, nimănui nu-i era frică de cuvîntul „manifest": scriindu-şi-l pe al său, Marx l-a conceput şi publicat sub nasul întregii Europe, fără nici un gînd de vitejie, teamă, prea mare ascundere: pe atunci, acest „manifest" (care a întors lumea pe dos) era un oarecare act de convingere şi apostolat gazetăresc, gest al unui tînăr filosof de şcoală bună, rentier al unor libertăţi de opinie, sub care, nici el nu-şi dădea atunci seama, punea şi dinamita, şi fitilul ce vor exploda mai tîrziu, în 1917. Mă întreb, dacă ar trăi azi şi nu ar fi un simplu bust din ghips vopsit, ar îndrăzni dumnealui (care se făcea verde ori de cîte ori caii de la landou o luau la galop) să sufle măcar cuvîntul „Manifest"?...

Limpi, diplomată şi vigilentă, simţind ea că Naşul a cam luat-o cîş prin spatele ziarului de perete, o îndemna mieros pe Naşa să cînte doine şi romanţe: ca orice turturea alutană, avea şi voce, şi repertoriu: atît pentru taraf de cîrciumă, cît, mai ales, pentru chefurile principiale de la revelioane, nunţi, aniversări... Continuam să meditez (pe coridoarele creierului meu de rezervă) asupra diferenţierilor parşive dintre autoritate, putere (doar proştii şi gazetarii o confundă), poziţie socială şi rang public. Şi valoare. Şi valori. Şi obligaţii. Şi datorii. Sau competenţă. Sau chemare, sau pur şi simplu absurdul unei eventualităţi norocoase, lipsite total de logică şi predeterminism. (În orice caz, părerea mea rămîne fermă: *ştabii sunt aleşi de zei,* ei se nasc cu o anume steluţă în frunte, dacă ai fi mai atent, i-ai putea depista caracterologic de la cinci-şase ani. Selecţia se face între cei aleşi, nu între cei din masele largi, condamnate la mediocritate chiar dacă s-ar distinge, în şcoli, cu nişte minţi şi caractere geniale. *Egalitatea de şanse,* ei da, *ăsta* e *luceafărul ce s-a stins pe cerul nostru, definitiv.)* Caca de vaca, ar zice Limpi, toată lumea ştie că la noi s-a rupt carul cu proşti. Autoritatea fără putere, puterea fără statut de viaţă corespunzătoare (vilă, maşină, teşcherea şi paşaport la discreţie), puterea socială fără ranguri şi diplome răsunătoare nu înseamnă decît dureri de cap şi — vorba Naşului — „morcov" de sus în jos. Viaţa noastră e o simplitate-simplificată continuu; avem un soare, primim totul de la el; şi lumina, şi păpica, şi planurile de viitor; el ne plăteşte, el ne sfătuieşte, el ne dojeneşte sau ne regulează. Toată lupta politică a optimaţilor aleşi de soartă este să ajungă, în umbra lui, sub umbrela lui atomico-administrativă, cît mai infailibili, inamovibili, intangibili. Fericiţi de-adevăratelea, în ţara asta liberă, dar paşalîcă, nu sunt decît Măria sa Magnificul (dar chiar şi el are zile cînd e chemat la lecţii de înot sub apă, dincolo, la Crimeea peste Mare; atunci îi dîrdîie şi lui funduleţul internaţionalist şi izmana acelei noi ordini economice internaţionale). El şi portarul de la sucuri, nea Văduva. Care are un post atît de prost plătit, încît trebuie să fii nebun să-l rîvnești sau să-l controlezi. (Dar și el, zice Olimpia, după ce a citit regulat toate ziarele — portarii, avînd timp, citesc pînă și articolele de fond — fiind el un moromete bătrîn și prevăzător, îi zise într-o zi schimbului său, Baci Ruxandra : „Măi neamule, ascultă-mă pe mine : vin vremuri grele, *dă-ți doctoratul, că nu se știe... !*")

Nașul turna iar vin în capul Marelui Învățător-Unu, înjurîndu-l. Leana-Toanta trebăluia prin bucătărie, Nașa noastră își lălăia, în triluri și gîlgîieli țismane, doina începută : „cin' se ia cu mine bineee"..., afară parcă tuna sec, se apropia, probabil, o ploaie promisă de trei luni de meteorologi. Totul era bine, în cea mai bună din lumile posibile, cînd, ca în actul trei al unui vodevil de bulevard decadent, sună zdravăn, vigilent și sperios,... afurisita de SONERIE. Se făcu brusc liniște. Liniște grea. (La început poate că a fost Cuvîntul : dar tot atunci trebuie că a avut loc și o simplă sonerie. *The little bang.*) Zdrr, zdrrr, zdr. Apoi, după un timp de încremenită așteptare, iară : zdrrr, zdr, zdrrrrr... Acum, această a doua strigare a îngerului ni se păru turor mînioasă, cu nervi, plină de spaime și amenințări.

— Mă duc să deschid, zise Limpi, cu o voce care mi se păruse vernil : nu e cazul să pierdem ceea ce nu mai avem de mult.

Deschise. Zîmbea ! Ca Maria Antoaneta în ziua cînd...

Prin ușa larg deschisă, rînjind în șapte unghiuri ascuțite, ni se înfățișă, în toată splendoarea înălțimii sale de barză foarte albastră, însuși teribilul Osmanescu. În uniformă. Cu decorații. Și cu o floare roșie în mîna grea. În urma lui, ca niște cariatide rebutate, cu fețe palide de manechine la solduri, așteptau, țepeni, doi gealați în civil, tăvăliți și destul de murdari. Acum păreau a fi niște bieți orfani, făcuți — cum ziceau confrații mei de la birtul ostrogot — de-a-n picioarelea, în gară, iarna, din cauza întîrzierii personalului de Caracal.

Discuția începu frumos, cu he-he-he, hi-hi-hi din ambele tabere. Ia te uită ce surpriză !? Munte cu munte, darmite...

— Stimată și iubită doamnă și tovarășă Olimpia Candid, începu să-și recite poezia dantura lup-bătrîn Osmanescu, v-am adus o floare în semn de admirație. Sărut mîna, coană Tutilă Doi (sublinierea „doi" îl izbi pe Tutilă ca un bici peste obraz), sărut mîna : dumneavoastră în vizită aici ? Te salut, tovarășe Tutilă, sunteți o surpriză, vă credeam la cocteilul oferit de doamna Caftangiu în cinstea noii echipe ! Sau nu mai faceți parte din... ? Vă înțeleg, vă compătimesc ! Iubiți tovarăși și prieteni, vă întrebați, desigur, de ce am venit cu acești doi băieți ai mei ? Hm-da : nu e pentru ceea ce vă temeți. *Deocamdată*, nu e ! Doamnă Olimpia — de mîine-poimîine vă spun „tovarășe directoare" — acești doi găgăuți ai mei (băieți buni, altfel, doar că-s cam iuți la mînie), dintr-o regretabilă confuzie, l-au cam bușit în întuneric pe distinsul dumneavoastră soț. Trebuiau să înghesuie un alt autocefal, au greșit adresa. I-am adus ca să vă ceară scuze. De asta mi-am permis să vin personal, fiindcă eu le-am dat ordin să vă stea pe lîngă casă, să vă păzească de dușmani, să vadă și cine vine și cine nu vine să viziteze această prețioasă statuie. Al cărei loc, s-o spunem verde și pe față, nu ar fi aici !

Limpi fu prima care scoase capul de sub apă.

— Văi, văi ! exclamă ea în dialect, în tonul acela teatral, care de mult nu mai era nici fals și nici teatral. Trebuie să fim tăbărîți de cinste, știindu-ne atît de bine păziți. Soțul meu, e adevărat, a fost nu bușit, cum ziceți dumneavoastră, ci bătut măr — s-a întors de la întîlnire ca o vînătă de pe grătar : și bătut, și cu cureaua pantalonilor tăiată...

— ...Și cu ceasul luat, adăugai eu ceea ce nu îndrăznisem să-i spun scumpei mele consoarte de la început : ceasul acesta de mînă, era cadoul ei. Primul ei cadou.

— Hm, hm, rîse Osmanescu . Cum s-ar zice : și bătut, ... și cu banii luați, vreau să zic, ceasul luat. E-hei, asta-i viața, ceasul rău, nu e bine să ieși serile în pădurice hăulind: e plin peste tot de țînțari, mai ales acum, că a plouat cu surprize, demisii, rotații și maziliri... Băăă, se răsti cazon la cei doi subalterni, uitați-vă pe cine ați lovit, în ce cap ați dat! Să-i cereți imediat iertare. În public. Aici, cu martori!

Djugașii luară poziție de drepți și, ca niște autentici figuranți într-o comedie satirică antimilitaristă, rostiră deodată și în tonul urlat cu care se strigă, la aeroport, „să trăiți"-ul către șefii de stat ce binevoiesc a ne părăsi țara:

— Am greșit, vă cerem iertare!

Se cutremurară icoanele, se clătină statuia, tăcuții ăștia aveau niște glasuri formidabile. Mie mi se adresau. O privii pe Limpi, pe Tutilă, pe Karlie: ce era să fac? Am înțeles care era situația (după zîmbetul vînăt al berzei Osmanescu, am înțeles și cam încotro merge istoria contemporană), așa că, înghițindu-mi onoarea jignită, din rebuturile mele de bărbăție și conștiință, îmi confecționai pe loc un surîs blînd, ieftin, extrabugetar. Ridicai mîinile (în semn de predare), coborîi steagul de luptă; oftai turcit, exclamînd cu suavitate, cu smerită pioșenie postrevoluționară, în stil aragono-sartrist, următoarele:

— Domnilor bătăuși, vă iert: în numele Lui — arătai spre bronzul bărbos, pe care șiroia încă vinul Nașului Tutilă — și în numele progresului înainte și în sus. Trăiască pacea, trăiască clasicii, jos cu ațițătorii la o nouă revoluție, jos cu revanșarzii, cu vizioniștii și revizioniștii de pe Wall-Street.

Urarea mea plăcu tuturor: hă-hă, behăi Tutilă, hi-hi, chicoti Nașa noastră. Toanta își făcea cruci, Osmanescu sări cavalerește și mă pupă cu forța. Pe amîndoi obrajii. (Pielea îmi ardea. Năpîrleam. Simțeam, vorba lui Napocos, adunîndu-se în gușă, ca la vipere, veninul. Venin pentru cel puțin o sută de mușcături mortale.)

— Și ceasul? întrebă Limpi. Nu ne pupăm decît după jaf, nu în timpul lui.

Ceasul meu reapăru. Avea cureaua ruptă. Apărură și buletinul, și carnețelul cu numere utile de telefon local; nici nu observasem cînd îmi fuseseră „sustrase" profesional, în timp ce eu încasam loviturile prevăzute în protocol. Bulă-ul care mi le puse în palme mi le numără de parcă ar fi fost sutele cîștigate la loterie.

— Ei, își frecă palmele uniforma cu decorații, acum, că totul a revenit la normal, cred că putem ciocni un pahar din vinul acela oficial.

Ciocnirăm. Băurăm. Nu știu de ce, aveam impresia că acum i-a venit rîndul Nașului să fie rupt în bătaie. Osmanescu se uita la el ca la un cîine turbat. Nașul, trezit complet din fumurile beției, își scoase de undeva un carnet mare, roșu, plin de însemnări; îl frunzărea alene, cu aerul acela grav, de prezidiu și ședință, de parcă s-ar fi pregătit să tragă concluzii și grave critici.

Figura nu prindea, Osmanescu îl privea încruntat, ca un șarpe uriaș pîndind o găină hipnotizată. El nu venise cu un carnet roșu, ținea sub braț un dosar. Un dosar... foarte dosar.

— Acum, că am băut din vinul ăsta al prieteniei veșnice, ciripi a mea soție, poate ar fi bine să vă executăm, mult stimate tovarășe colonel, o arie națională... sau o bătută strămoșească?!

— Dacă-i chef, chef să fie, rosti tușa noastră înscriindu-se și ea în diplomația momentului.

Osmanescu însă era mare, era tare, era acasă la el: Ne măsură pe rînd, mușcă mînios dintr-o pulpă friptă, bău ca un zaporojan direct din sticlă. Era o forță: privindu-i numai mîna grea și păroasă, simțeam cum devin un simplu obiect nefolositor, uitat de bunul Dumnezeu și de confrații mei („filosofi din toată lumea, ajutați-mă!") într-o gară părăsită, din care nu mă va mai salva nimeni, nici dacă la Înalta Poartă vor veni la putere foștii mei elevi daco-romani și galgoți din Genopolisul gloriei mele apuse.

Limpi se pregătea să sară, se răzgîndi, o trase pe tușa.

— Hai, Nașă, îi zise cu subînțelesuri, hai să ajutăm fata să spele vasele murdare. Aici, pare-se, se vor spăla alte marafeturi. Nu ne interesează futurologia altora!

Ieșiră încet, de-a-ndăratele, printre cei doi caftitori de serviciu.

Osmanescu avea un plan.

— Voi, li se adresă celor doi rintintini, voi mergeți și mi-l aduceți pe viermele ăla artistic de la teatru. Ăla cocoșatu. Vă așteaptă în hol, vedeți să-și schimbe izmenele, a făcut pe el de frică de trei ori, de cînd știe că îl stîmez în mod special. Să vie cu portar, cu pompieri, cu toți hamleții lui, dar să aducă și o targă de prim-ajutor. Vreau să curăț casa asta de greșeli politice grave!

Gealații ieșiră salutînd tare „să trăiți, am înțeles!". Tutilă, căutînd în carnetul său roșu ziua de ieri, tremura ca varga.

— Cred că e cazul să plec și eu, zisei, încercînd să fiu nonșalant și cît mai indiferent. Nu îmi place cînd se văruie, cînd se spală, cînd se repară baia înfundată. Nu-mi place. Prefer să duc gunoiul...

Salutîndu-l ceremonios, mă îndreptai spre bucătărie.

— Stai! auzii în urma mea.

Acest strigăt era un ordin, și acest ordin reverbera în memoria mea prin trei caverne coborînde. Am stat. M-am așezat. Mi-am turnat. Vin. Am băut. Singur. Doi vulturi pleșuvi — eu fiind pe post de cadavru — continuau să se înfricoșeze reciproc.

Tutilă, se pare, avea nervii mai slabi. Sau mai slăbiți. Se ridică în picioare și scuipă în lături. A obidă, sictir, m-am săturat.

— Nu mai ești cine ai fost, nene, îi zise de la obraz lui Osmanescu. Ilderimul cumnat care ținea umerii pentru tine a fost numit departe, în cimitirul elefanților. La Înalta Poartă, iubitul nostru Magnific pregătește o altă echipă de viziri. Mai puțin osmanlîie, mult mai puțin favorabilă satrapilor din provincii... Tovarășe, îi zise cu arțag, vei merge șef de fermă în baltă,

să vezi cum se lucrează cu zebre și leproși. A cam înțărcat bălaia. S-a dus traiul bun la o agie grasă, lîngă dosul durduliu al frumoasei Caftangioaice... Da, da!

Atît a apucat să rostească Nașul nostru. (Recunosc, cu mare curaj: se vede că acest Tutilă Doi nu trecuse prin nici o reeducare prin foame, bătaie și muncă patriotică, exterminantă.) Cum zic, atît a apucat să spună, fiindcă pe loc îmi fu dat să asist la două palme zdravene, ce-i fură aplicate perfect profesional pe ambii obraji. Se clătină, sîngele îi ieși din nas. Osmanescu știa să lovească, era un artist în meseria sa. Credeam că Tutilă va replica. Mă înșelai. (Femeile auziseră palmele, priveau din ușa bucătăriei, dar nici una nu cricnea în front.) Cel lovit se șterse, oftă, apoi, scoțîndu-și din buzunar un carnețel tot roșu, îl trînti pe masă și strigă cu vocea lui de zile mari:

— Nu în mine ai lovit! Ai lovit în „calitatea" mea! Vei răspunde în fața Divanului.

Osmanescu îi mai trînti doi pumni zdraveni după ceafă. Apoi, apucîndu-l de subchelie, îl scutură ca pe un cîine înecat. Între timp făcu loc pe masa ospătului și deschise acolo dosarul gros, învelit într-o mapă neagră de vinilin. Cu voce grea, începu să citească acatistul:

— Mie îmi arăți carnetul roșu? Mie? Care știu pe cîți i-ai turnat, pe cîți i-ai vîndut, trimițîndu-i la pușcărie, ca tu și neamul tău să ajungeți ce ați ajuns!? Am aici, îi striga din ce în ce mai tare Osmanescu, toate declarațiile legate de trădările, matrapazele, crimele tale. Taci — că altfel îți rup dinții din gură, bandit futurolog ce-mi ești! Știm cum ți-ai obținut — la seral, dar la zi — bacalaureatul. Iată și adevărata diplomă de licență în drept, luat pe nedrept, cu ajutorul unui frate care e mare, mare de tot. Iată și lista ploconelor duse ca să ți se dea doctoratul în istorie veche. Auzi, istorie veche! El, care confundă și azi literele chirilice cu răboajele de hoț de cai ai strămoșilor săi! Taci că te înec într-un singur scuipat! Știm cine ți-a scris și teza aia de o treci în toate listele cu titluri și lucrări universitare: am aflat și cît i-ai plătit negrului tău și cu cît i-ai rămas dator. Știm cine ți-a scris și cele trei cărți despre geniile din Isarlîk, știm și cum s-a născut și celebra Istorie a Teatrului din Municipiul local. Vine acușilea viermele ăla artistic, va declara în genunchi de unde ați furat documentele, cine e autorul textului original, cum ați împărțit banii... Cunoaștem și povestea cu cîrciumile, șușanelele și bîlciurile folclorice care îți plăteau șpagă lunară: jidovului Feldmann i-ai luat pe nimic biblioteca în trei limbi și aparatul de röntgen portativ pe care l-a primit din Olanda; lui Sommer, căruia încă nici nu i-a sosit pașaportul, i-ai și trimis vorbă că ai pretenții la pianul fiului său. Cu popa Vichentie faci afaceri, închiriind cripte de marmură; cu directorul de la Vinalcool, ați pus mîna pe gheșeftul cu nunțile la restaurant sau la țară, sub cort militar. Chiar și pe autocefalul ăsta (am înțeles că de astă-dată e vorba de persoana mea) l-ai numit în post luîndu-i neveste-sii, care ți-e vărușană de sînge, ultimele ghiuluri ce le mai avea. Colonelesei care, chipurile, v-a lăsat vila, întîi i-ați otrăvit cîinele, ca apoi să declarați că a murit, biata de ea, de dorul cîinelui. Este? În străinătate, ai luat valută de la rudele viitorului socru, deși știai atunci că acest socru are de gînd să o șteargă, porcul. Taci! Ai rupt logodna fiică-tii, dar ai rupt-o abia cînd ăia o șterseră de mult spre alte zări mai calde și mai fără de dosar. Tu vrei să mă trimiți pe mine în agricultură, cu vietași, la ferme model cu deținuți ca ășta, foști universitari, idealiști și romantici? Tu? Pe mine?

— Am și eu dosarele mele, strigă, dar cu trei semitonuri mai jos, Nașul nostru (despre care acum aflasem că a cam curățat-o pe Limpi de inele și cercei). Ai ucis oameni, oameni nevinovați!

Contraargumentul era tare de tot; mă și privea oarecum. Devenii dintr-o dată foarte atent.

Osmanescu nici nu se miră, nici măcar nu se enervă.

— Desigur. Am ucis. Recunosc. Dar i-am ucis în mod cinstit. În numele unei idei. Chiar dacă ideea asta s-a tot schimbat. Am ucis, de pildă, reacționari pecenegi, fiindcă cei care îmi dădeau ordine... (purtau fes,

păreau turci) erau la putere. De unde era să știu că, mai tîrziu, unul cîte unul, au s-o șteargă englezește, optînd pentru naționalitatea lor de rezervă? Acum, dacă vor veni — cum se aude — pecenegii la putere, voi trage în fesuri, în turbane: vinovați, nevinovați, eu sunt soldat, îmi fac datoria, fără să gîndesc sau să crîcnesc. Revoluția continuă, ea cere mereu dușmani și pedepsiri exemplare, eu sunt brațul cel lung al ei, dacă mîine se cere capul fratelui meu, îl tai fără nici o milă...

— N-ai nici un frate!

— Norocul meu... Dar tu, Tutilică, ai unul. Unul mare de tot. Despre el vom sta noi de vorbă pe-ndelete, dar nu înainte de a-ți mai trage două labe, ca să simți și tu puterea populară. Mama ta de bandit, cîine și păduche futurolog!

Palmele promise fură date, sonor, la rece. Chelia beglerbeiului se înverzi, se înroși: tușa, în ușa bucătăriei, se lamenta ca o chivă proastă: „vai, vai, altfel mi-am închipuit eu viața!" Limpi tăcea, eu mă gîndeam la anonimele morminte din Insula Șerpilor, acolo unde au pierit, întru progres și viitor luminos, confrații mei „romantici" și chiar „idealiști". Karlie părea și el vexat și jignit, nu mai zîmbea nici glorios, nici victorios, ar fi dorit să se spele pe mîini, nu avea mîini, ar fi dorit să strige, sub spînzurătoare, o lozincă vitează, era imposibil, nimeni nu-l mai băga în seamă.

Zbîrnîi afurisita-mi sonerie (o schimb, mama ei de spaimă-rea, trebuie să găsesc ceva care să sune ceva mai pașnic). În ușă, ca niște sperietori muiate de ploaie, apăru o întreagă coloană de prim-ajutor și salvare Cruce Roșie. Viermele artistic, cocoșat și ambiguu ca o hîrtie igienică recuperată, se închină de trei ori, în trei culori diferite. Declară — cu o voce de proaspăt castrat — că el e gata să-l ducă pe Marx unde trebuie, unde îi este locul.

— Unde? întrebă Osmanescu, căruia servilismul paleolitic al acestui nevertebrat îi făcea o deosebită plăcere.

— Unde propuneţi dumneavoastră, zise oxiurul ghebos, dar intelectual. În direcţiune, sub portretul obligatoriu, în holul teatrului, să primească publicul, în sala de repetiţii a actorilor, să fie prezent, ca simbol şi spirit, la toate frămîntările colectivului. Teatrul, după cum a spus-o însuşi Magnificul nostru, este o oglindă a realizărilor societăţii noastre, el este autorul acestei oglinzi, aşa că...

— Aşa că... Aia a mă-tii de talangă a berbecului mort, i-o tăie Osmanescu. Îl duci deocamdată la magazie, la debara, la crematoriu. Nu e revizuit, situaţia lui — din cauze pe care nu le vom discuta aici — e nesigură şi provizorie.

— Perfect, se bucură amoeba teatrală. Asta e şi părerea tovarăşului Carasurduc, de la care am primit un telefon confidenţial. Avem la recuzită o cameră specială, rezervată exclusiv pentru eroii negativi. De altfel, cred că gazdele lui de aici vor veni personal să se convingă de ospitalitatea instituţiei noastre.

— Noi? exclamă mirată Limpi. Ce să căutăm noi la Teatru?

— Tovarăşii din conducere mi-au spus la telefon că aşteaptă un raport de la tovarăşa directoare Olimpia, în legătură cu modul în care s-a operat acest transfer.

Intrară doi portari speriaţi, păreau gropari amatori, tremurau ca frunza plopului. Urmă şi un moşneag ceva mai brav, purta pe braţ o banderolă de Crucea Roşie. Marele Învăţător fu coborît cu grijă, întors şi culcat pe o brancardă cu faţa în jos. Limpi găsi că nu e bine aşa — la noi, morţii se duc descoperiţi la groapă, să-i poată vedea Cerul înainte de a coborî în veşnicia lutului —, încît ordonă să fie întors „Karlie al nostru" cu faţa în sus. Fu înhăţat şi postamentul băiţuit. Întreagă această suită, însoţită şi de cei doi tătari din paza casei mele, o luă pîş-pîş pe scări.

De astă dată ceva, undeva, se mişcă în aşa-zisul meu suflet.

— Limpi, i-am spus, cred că e de datoria noastră să-l însoţim. Aici va continua războiul Troiei, noi să participăm la funeraliile lui Achile.

Limpi gîndi, gîndi — apoi se lumină brusc.

— Bine zici, bărbate: e mortul nostru, pămînt din vechi pămînt şi sînge din latinul nostru sînge... Mergem să-i cîntăm un aleluia!

— Bine faceţi, aprobă Osmanescu. Noi aici vom continua tratativele de pace.

Înţelese şi tuşa că e de prisos, Leana Toanta o sprijinea de braţe, plîngea şi blestema, nimeni nu o băga în seamă. Osmanescu, vesel şi ferice, ne strigă „la revedere!", Naşul Tutilă părea şi el mai oxigenat. Tratativele continuau, deci nu era totul pierdut. (Palmele nu contau: ele, în colţul nostru de lume nouă, aparţineau de fapt unui protocol arhaic, devenit local-patriotic: numai cine nu are obraz nu ştie ce sunt palmele...)

Tăcuţi, coborîrăm scările blocului, ieşirăm în Pandurii Noi. Ploaia mai cădea, dar fără convingere, fără entuziasm. O dubiţă albă, de Crucea Roşie, ne aştepta. Ca pe un bolnav de infarct, îl întinserăm pe spate. Un pompier bătrîn îl păzea. Eu şi Limpi ocuparăm locurile rezervate, în această dubiţă a „Salvării", rudelor speriate de accident sau nenorocire. Limaxul teatral, devenit dintr-o dată şeful acestei nocturne procesiuni, se instală în locul mai de elită, lîngă şofer. Djugaşii arnăuţi în civil îşi aveau maşina lor, ascunsă undeva după tufele unde fusesem bătut nu cu multe secole în urmă.

Maşina demară, mortul începu să se legene pe brancardă. O privii în ochi pe Limpi. Era speriată, abia acum realiza magia simbolică a călătoriei noastre. Prin geamul lăptui nu zăream nimic, auzeam doar rafalele ploii ce se dezlănţuise.

— Nu a murit nimeni, i-am spus, nimeni nu e accidentat!

— Mi-e frică, îmi răspunse, mi-e frică, iubitule, că noi doi suntem cei pe care El îi însoţeşte cu Salvarea. Nu trebuia să plecăm de acasă!

— Nu trebuia nici să ne naştem. Lasă, ai să vezi, tot răul e spre bine.

— Şi invers! replică speriata mea soţie.

Îi apucai mîinile, i le strînsei tare, tare: erau reci, tremurau.

Pompierul bătrîn îşi aprinse o ţigară puturoasă:

— Se poate fuma, ne zise: ăstuia tot nu-i pasă!

Capitolul al XIV-lea

În care eroii noştri fac cunoştinţă de-aproape cu latura nevăzută a unui teatru şi a cavelor lui. Ajung, după o complicată perambulare iniţiatică, în magazia în care, alături de alte gipsuri şi butaforii istorice, este aşezat, spre veşnică odihnă şi uitare, şi bustul marelui clasic. Are apoi loc o lovitură de teatru, după care eroii noştri obţin cerescul favor de a trăi împreună un experiment sublim de condiţie umană, modernă şi contemporană...

Cheful celor puternici continuă. Istoria ca un buldozer orb şi crud, merge înainte, tot înainte.

Teatrul nu era luminat. Intrarăm ca hoţii, în mare tăcere. Totul părea o criptă tainică, enormă, aparţinînd unui trib şi unei religii în inexplicabilă dispariţie. Aici, îmi spuneam, îşi dorm somnul de veci adevărurile şi minciunile, speranţele şi amăgirile deşertăciunilor noastre. Mirosea, de altfel, a cuvinte ucise, a fraze intrate în putrefacţie. („*On commence à ecrire* — o spunea unul din marii dramaturgi francezi ai ultimului val de teatru latrono-invertito-porno-stînga — *dès qu'on a cessé à trahir.*") Personal, detest această formă de Cuvînt şi Viaţă. Într-o lume în care pînă şi copiii de la grădiniţă joacă teatru, se prefac, poartă mască (şi nu una, ci zece), o artă a transsubstanţializării caracterelor şi destinelor mi se pare inutilă şi falsă. La fiecare colţ de stradă, în fiecare mic apartament, au loc mărunte tragedii şi uriaşe triste comedii, mult superioare, ca adevăr şi lacrimă, faţă de tot ce au spus clasicii despre comedia umană. Un Hamlet, de pildă, care, ştiind foarte bine cine e ucigaşul tatălui său, se preface totuşi a fi recunoscătorul şi supusul cîine al acestuia, mi se pare mult mai dureros şi mai tragic decît sunt răzbunările cavalereşti ale prinţului Danemarcei... Un

Richard al III-lea, devenit simbol de omenie și eroism, adorat în temple de poeți și preoți, iată o tragedie modernă potrivită cu istoriile ce le trăim. La noi, Godot a sosit, o mie de măscărici îl aplaudă și îl adoră; Godot e un Nimeni și e totuși Totul; se simte bine și, ceea ce e o adevărată, uriașă nenorocire, Godot al nostru nu mai pleacă, nu vrea să plece, nici nu are unde... La noi, Regele *„ne meurt* pas", încalecă pe două milenii de istorie, își pregătește din viață nemurirea obligatorie și definitivă... În Franța, cîțiva funcționari plictisiți se miră văzînd că trece în goană și bubuind un Rinocer. La noi, zece rinoceri pensionari, visînd la cafea și evenimente, așteaptă de zeci de ani, inutil și stupid, să vadă Omul-om sau măcar Copilul-copil, trecînd în fugă, gol, prin orașul definitiv rinocerizat, trăind rinocerește, fabricînd și vînzînd rinocerită diplomaților Béranger, veniți în vizită de admirație și schimb de experiență.

Treceam acum, în șir indian, prin scena goală, prin scena pe care nu a putut fi întruchipat nici un personaj de țăran sau miner adevărat: aici, susțineau atotștiutoarele „Gaițe" ale soției mele, problemele poporului real sunt reduse la diferite caraghioslîcuri în care sunt demascați (cu mare simpatie și înțelegere) nu hoții și criminalii cei mari, ci mai mărunții afaceriști, bișnițari, contabili, curve, directorii ce iau mită, foarte rar miniștri ce călătoresc prin străinătățuri cu secretarele lor, fufe cochete și dame nebune... Și totuși, scena, înconjurată de draperii negre, uriașe, mă înfioară. Sacrul — de altar, de jertfă, de templu păgîn — persista. Poate că aici va fi decapitată limba noastră, poate că pe această scenă vom urla, în ultimă disperată agonie, „Adio, Europa!", în timp ce balaurul asiatic ce ne ține de mult în ghearele lui, ne va mastica încet-încet, sub ochii cretini ai presei libere internaționale... Parcă eram în infern, dacă aș fi rupt o scîndură sau un petic de cortină, ar fi curs sînge; sînge adevărat, și nu cerneală roșie de recuzită.

Începurăm, pe trepte spiralate, să coborîm spre subsoluri. Viermele artistic care ne conducea, deși nu ne

cunoștea deloc (nu făceam parte din lista celor de care se temea), ținu totuși să ne dea cîteva explicații. De specialitate, bine-nțeles.

— Am introdus, ne spuse el, cîteva reforme ideologice, principiale, în sistemul de organizare a acestor magazii de costume vechi și recuzită. Teatrul nostru, poate că știți, are o vechime de o sută douăzeci și cinci de ani. Înaintașii mei păstrau costumele clasificate haotic pe categorii de epocă, autori, piesă. De pildă: tot Molière la un loc, tot Shakespeare la fel. Noi am introdus, în clasificarea acestor bunuri, lupta de clasă ca principiu social-politic, ca motor al istoriei. Sper că mă înțelegeți, nu-i așa? Drama și comedia fiind fețele istoriei, iar motorul ei rămînînd lupta veșnică între exploatați și exploatatori, ne-am gîndit la o mai marxistă reorganizare a acestui haos. Iată, de pildă, trecem acum prin trei săli rezervate exclusiv costumelor pentru regi, împărați, voievozi, boieri, mitropoliți, moșieri, vechili, cămătari, birocrați, activiști abuzivi, burghezie și chiaburi de ultima oră... Poftim, pentru țărani, cum vedeți, dispunem de două camere separate: prima e cu costume de sărbătoare, pentru vodeviluri, imne, montaje poetico-patriotice: a doua sală e rezervată pentru zdrențele naționale ale țăranilor bătuți, jefuiți, morți de foame sau uciși de jandarmi în diferite răscoale. Același principiu îl veți observa și la capitolul „muncitori": iată o sală cu salopete noi, căști albe, cămăși romantice, pentru dansuri tematice, pentru scene vivante, sărbătorind diferite eliberări, insurecții și victorii sultanale de tot felul. Iată acum, dincoace, avem rămășițele lumpenproletare din trecut, șepci leniniste, tiparnițe, șorțuri de forjă veche, costume de ilegaliști, pe categorii: ilegaliști în libertate, în anchetă, la pușcărie.

— Splendid, exclamă Limpi, e cît se poate de sugestiv, de convingător. Păcat că Marx, el însuși, nu poate să vadă ce vedem noi. Un lucru aș vrea totuși să vă întreb: cînd căutați ceva, găsiți repede? Vreau să zic: ordinea asta nouă e practică pentru munca dumneavoastră?

— Pe dracu! exclamă viermoidul cu mustăți englezești. Există categorii întregi de eroi pozitivi care nu intră în nici o clasificare pe clase sociale antagoniste. De pildă: cocotele bune, reginele modeste, dansatoarele triste sau pur și simplu pipițele și fufele, victime nevinovate ale societății de consum, trăind însă într-o societate unde nu ai ce consuma sau te consumi singur...

— Cărturarii, dascălii, intelectualii..., ținui eu să adaug și punctul meu subiectiv de vedere.

— Exact, mă aprobă ghidul savant. Totuși, cu cărturarii, am optat — și mi se pare că am făcut o treabă excelentă, cu adevărat revoluționară —, am optat conform principiului sacrosanct: „cine nu e cu noi e împotriva noastră!“. Doi ziariști americani, în vizită, au fost de-a dreptul încîntați cînd le-am expus punctul meu de vedere. Da, tovarăși și prieteni, cărturarii, intelectualii — și cei care gîndesc, și cei care citesc numai — i-am împărțit în două categorii, în două săli: pe cei pozitivi, care au luat apărarea cauzei, i-am băgat împreună cu duenele, servitorii buni, curtenii cinstiți; pe cei suspecți și periculoși — și ăștia sunt majoritatea în literatura dramatică universală — i-am pus... o să rămîneți mirați... în sala militarilor. Da. Am zis: armele și armatele, gînditorii și ideile, locul lor, în istorie și teatru, e împreună. Ei, desigur, am avut și mari necazuri: de pildă, cu preoții, cu mitropoliții. Nu știam unde să-i plasăm. Lîngă regi, bufoni, savanți, sau între diferiți căpitani și colonei? Credeți că e ușor? Nu e de loc ușor. Am consultat, în această privință, pe tovarășul Mitropolit al Isarlîkului. Ce credeți că ne-a spus? „Unde o vrea Domnul!“ Dar între ce înțelege el prin „Domnul“ și ce înțelege Ministerul Reeducațiunii sau Consiliul local de modele și idealuri poate fi o diferență ca de la cer la pămînt, nu? Alte ciorbe, alte linguri, alte gusturi... Ceea ce trebuie să vă mai spun e faptul aproape miraculos că acest sistem de clasificare al nostru inspiră și oferă idei noi, moderne, tinerilor regizori puși pe reconsiderarea totală a textelor vechi. E destul să intre vreunul din ei

în aceste magazii ale mele, și deodată ne pomenim cu o viziune nouă, fantastică, a textului clasic; e destul ca respectivul regizor să îmbrace un rege în bufon și un bufon în mareșal — vă dau un exemplu la simplă întîmplare — și modernitatea viziunii sale e gata. La ultima noastră premieră, am jucat un Eschil în salopete și acum avem în repetiții un Molière conceput în costume naționale și pe muzică de cimpoi și fluier...

Eram uimiți de cîte auzeam, și mai uimiți de această imensă junglă de costume, epoci, eroi și antieroi cu nemiluita. Mirosea cumplit a șobolani hipererotici, a cîrpe în lentă putrefacție și a piei unse cu toate unsorile. Rîncede. Încremenirea acestor obiecte ce serviră cîndva pentru a trăi și a muri în umbra unor mari cuvinte, rostite frumos, zvîrlite cu artă spre sală (sau spre neant), părea a ascunde o taină, o mare suferință, un adevăr bătrîn, nemuritor, o metaforă și o morală melancolică, de bîlci al tuturor deșertăciunilor. „Viața aceasta e umbră și vis“, era cîntecul favorit al acelui bătrîn țăran cu care mi-am împărțit celula de lepros...

Ipochimenul ghebos care ne servea explicațiile sale de ghid și savant-la-el-acasă nu mai părea deloc laș și speriat, așa cum îl văzusem în clipa în care, verde și pămîntiu, fu înfățișat lui Osmanescu, în antreul luminat al apartamentului meu. Între atîtea glorii și mărimi care au murit — prezente doar ca numere într-un inventar peste care stăpînea doar el — era normal ca dumnealui, rămas victorios și în viață, să se simtă superior și deștept. Trăim într-o epocă bizară, simplul fapt de a reuși să nu faci pușcărie (de pildă) echivalează cu o diplomă de inteligență, abilitate și clarviziune. Dacă, pe deasupra, ai reușit să „procuri“ și o diplomă fără să fii bănuit că știi mai mult decît se cuvine, ocupînd un post comod, cu maximă și multilaterală incompetență, (schimbîndu-ți „convingerile“ după cum bate vîntul și vorbirea după cum scrie în ziare), atunci te poți considera un om ajuns, fericit, „în pîine“.

Oxiurul teatrolog părea a fi unul din acei bravi funcționari ai adaptării, poate chiar un artist în lingere și servilism, profesîndu-și supunerea cu eroism, demnitate și chiar cu multă, foarte multă „știință". Mirosea a lichea și a vierme, avea și o privire de porc blînduț, rîmînd pașnic în Cultură și Litere; îi pre-simțeam mîinile, pe care și le freca popește, ca fiind umede, moi, fără oase. Cred că, serile, scrie mici denunțuri (care, mai nou, se numesc „rapoarte"), ziua povestește bancuri juste: de altfel, citește just, propune just, negîndește tot just, lăsîndu-se mituit numai în condiții modeste și discrete, cu acoperiri și complici grei și cu spate. Acum dăduse lovitura cea mare: se oferise să-i acorde azil bustului marelui învățător. Fusese ascultat, se trimisese după el. Noaptea. Executa acum, cu deliciu și bune speranțe, o sarcină delicată, politică, ideologică, culturală. Aprindea luminile prin magaziile prin care treceam: mirosea tot mai greu a pivniță, celular, reduit, catacombe. În spatele nostru, un portar tot speriat și un pompier de serviciu (cu pleoape roșii și cască tot roșie) cărau, cu o brancardă militară, ghipsul în cauză și postamentul său. În urmă, mîncînd semințe, venea unul din civilii care mă bătuseră: celălalt dispăruse.

Ajunserăm, în sfîrșit, în ultima debara de recuzite. Un bec chior ilumina icteros o cameră fără ferestre, fără aeraj. Pînă a ajunge aici, trecurăm prin mai multe magazii pline de lampadare, vase, săbii, halebarde, puști, pistoale, și chiar tunuri (elisabetane); acum, aici, se părea că am ajuns la capătul lumii și al istoriei ei. (Sau la începuturi, fiindcă ceea ce se vedea părea a fi ilustrarea suprarealistă a dictonului păgîn: „la început a fost HAOSUL".)

— Unde să-l? întrebară brancardierii, sătui de cărat.

— Acolo, în colț, le indică reprezentantul dramaturgiei: nu va fi singur, nu se va plictisi. Ha-ha!

Rîdea. În felul său invertit, filibustier, dar rîdea. Această ultimă cameră de recuzită era plină de statui, busturi, capete și fel de fel de membre-dezmembrate. Statuia unui comandor domina în colț: dar era oare a Comandorului? Nero, Caligula, Cezar, diferiți decebali și burebiști de ultimă ediție, Dracula-Țepeși, alți mari viteji, martiri sau călăi ai istoriei noastre (pro și antiotomane, pro și antihabsburgice, pro și antirusești) zăceau de-a valma în acest imperiu palid de uitare, scîrbă și amestecătură batjocoritoare. Nu lipseau, bine-nțeles, nici marii dictatori; Hitler (în trei ediții) se odihnea pașnic lîngă un uriaș Stalin și alte vreo cinci statuete Mao (daruri dintr-un turneu uitat). Mussolini nu se zărea, în schimb se părea că Napoleon, cu capul spart, zăcea pe burtă lîngă un Danton sau Robespierre (cine îi mai deosebea?) din *papier-maché*.

Marx al nostru fu răsturnat pe spate în colțul în care mi se părea că domină capetele tăiate.

Deodată, Limpi tresări ca electrocutată: se uită spre ușă, ceva nu i se părea a fi chiar în ordine. Eu continuam să-l detest pe ghidul nostru (spiritul poate trăi, în lipsă de sublim, și din mici rații de scîrbă și dispreț) și pentru simplul fapt că, acum, îmi dădeam seama, semăna fantastic cu cineva din trecutul meu: *nomina odiosa*, acela fiind profesor de preistorie, a ținut să mă denunțe fiindcă nu țineam cont de istoria cea nouă și contemporană.

— Stimate domn, îi spusei, mimînd cuvenita idioție ce se cade s-o ai atunci cînd vizitezi instituții străine, sunt, dacă îmi permiteți, foarte mirat: după cîte am auzit, dumneavoastră v-ați ridicat într-o mare ședință și ați cerut ca bustul acesta să fie „salvat": în numele actorilor, al scenei, al publicului acestui bătrîn și venerabil teatru național; și ați propus ca EL să fie pus și expus în holul de marmură al teatrului... Aici, unde zace acum, răsturnat și întors, mi se pare mult mai mizerabil găzduit decît era în camera noastră, sub icoanele familiei. Nu credeți?

Viermele zîmbea. Mistic. Aiurea. Ca un cineva care știe multe, dar care nu e obligat să explice unor cretini de ce răsare soarele sau pentru cine se trag clopotele noi în municipiu. Își făcea de lucru la clanța ușii de la această sinistră, ultimă, magazie de cadavre istorice.

— Să mergem, îmi șopti Limpi. Am o presimțire...

— Ce presimțire ? Ăsta e un simplu dobitoc executant...

— Nu el, noi suntem...

În ușă, cu cîteva pături vechi și murdare, ni se interpuse una din huidumele în civil.

— Ce înseamnă asta ? strigarăm amîndoi, ca la comandă.

Secretarul teatral — onctuos, perfid — ne saluta din mers, ca un mandarin plictisit. Vipla dințoasă ne împinse înapoi în magazie. Fără mînie, politicos, totuși categoric și hotărît. Se vedea limpede că execută niște ordine cît se poate de precise.

— Tovarășul colonel, ne spuse cu blîndețe, vă roagă să așteptați aici pînă termină de vorbit cu celălalt tovarăș... Va veni personal să vă dea drumul...

— Protestez în numele... strigai cît putui.

Dar ușa de fier vopsit în roșu cu miniu de plumb se trînti grea și auzirăm cheia învîrtindu-se în broască. Limpi își prinse capul în mîini, se așeză pe bustul nostru și o simții cum începe să plîngă, încet, sfîșietor.

— Am greșit, Candid, îmi spunea printre lacrimi, nu trebuia să plecăm de acasă.

— Ce rost avea, ce rost ar fi avut prezența noastră, în cearta sau bătaia ce începuse între ei ?

— Nu înțelegi ? Nu despre asta e vorba... Dacă nu se împacă, e rău de noi ; vrem, nu vrem, trebuie să jucăm în hora Nașului Tutilă ; dacă se împacă, atunci e și mai rău : vom plăti cu liniștea și viața noastră pacea dintre ei doi.

Nu realizam, nu înțelegeam. Îmi lipseau datele secundare, premisele ascunse. Mi se părea de-a dreptul schizofrenică întreagă această poveste, parcă visam urît și nu reușeam nicicum să mă trezesc din somn. Limpi plîngea încontinuu ; acum știam că nu mai e vorba numai de soarta casei noastre, de noi doi ; auzeam cum șoptește, printre lacrimi, „vai de copilașii noștri", bănuiam că e vorba de Anca și Petrică ; mă

cuprindea și pe mine igrasia mucegăită a unei amintiri, legată de altă celulă în care îmi fusese dat să fiu claustrat mai mulți ani. Dar pe atunci eram un „lepros" dovedit, fusesem judecat, executam — total nevinovat, dar conștient — împreună cu o mare parte din Europa pedeapsa cuvenită pentru locul de pe hartă, locul de pe tabla de șah, locul de pe lista de sacrificați la Yalta al țării mele, al bietului meu popor. Dar acum, după aproape două decenii de cînd au fost golite pușcăriile toate ?... Un coș de nuiele răsturnat, plin cu fesuri de ultima oră, mă făcu să mă gîndesc la pecenegii care, în casa noastră, la masa noastră, se pregăteau să preia, tot ei înde ei, noua linie politică a puterii : cu lozinci înnoite și cu un nou program *într-adevăr* revoluționar, cu metode *într-adevăr* științifice, și cu cadre *într-adevăr* patriotice, pregătite pentru a face trecerea de la „și mai..." la „cel mai...", în toate domeniile... Se zăreau, în grămadă, căciuli căzăcești (ce epocă, ce vremuri !), căști teutonice, șepci habsburgice și caschete ugrofinice. Istoria succesivelor noastre alianțe veșnice, istoria succesivelor noastre capitulări și ocupații, rezumatul sublim și tragic al destinului popoarelor mici, ce depind, la tratativele diferitelor păci, de uriașele rezerve de imbecilitate, egoism și cruzime ale celor mari și răi.

Dar reflexele mele de vechi pușcăriaș îmi reveniră repede : desfăcui păturile (miroseau cumplit a transpirație și a urină de cai, morți probabil în ultimul război mondial), aranjai căciulile sub formă de perină. Nu avea rost să batem în ușă, nu avea rost nici să începem a urla după ajutor. Războiul era al nervilor, trebuia să avem grijă să nu ne pierdem cu firea.

— Să ne întindem, Limpi, îi propusei, sărutîndu-i cu dragoste ochii prea plînși. Să dorm alături de femeia iubită, într-o celulă a acestui teatru ridicol și stupid care este Lumea, mi se pare un favor de-a dreptul ceresc. Voi încerca să te-nvăț a dormi-dormire.

Ne culcarăm alături, pe păturile de cai, sprijinindu-ne capul pe căciulile ce le înghesuisem între noi și trupul masiv al ghipsului complice.

— Bărbate, îmi şopti Limpi, bunul Dumnezeu ne-a ţinut pînă acum în palmele sale; acum ne-a scăpat, am căzut într-un fel de cursă de şoareci din care nu ştiu dacă vom mai putea ieşi... Ce fericiţi am fost noi pe vremea cînd eram nişte anonimi conţopişti în acest oraş — pepinieră de curve şi pramatii! Trăiam clandestin, aveam mica noastră libertate ascunsă, ca păsările trăiam, chiar dacă ne zburătăceam sărăcia într-un provizorat continuu... S-a dus baba cu colacii, a înţărcat bălaia; sub icoanele noastre, doi barbari îşi ascut săbiile, încercîndu-şi fiecare tăria lipsei de caracter... Karlie al tău e într-o excelentă companie aici, de n-aş fi cu ştreangul de gît, mai c-aş rîde de felul în care zace acum; şi de locul unde zace şi, mai ales, lîngă cine a ajuns să zacă. Dar nu-mi arde mie acum de aplauze la scena deschisă; trebuie să-mi adun minţile, ca să nu-mi pierd mintea. Undeva am greşit, nu ştiu unde; pata de întuneric ce o simţeam crescînd în spatele meu acum se umflă, ameninţă; a început sfîrşitul...

— Taci, i-am spus, nu te mai gîndi „în afară". Ca mîngîiere sau ca scuză, draga mea, trebuie să-ţi mărturisesc acum — ia-o drept un fel de prolegomenă filosofică la aventura noastră — că orice stare de recluziune, de închidere şi închis poate deveni, trebuie să devină o stare sacră. De graţie. De rugăciune. De contemplaţie, în tine şi în sus. Linişteşte-te, nu te mai frămînta: ştiu din experienţă că, abia acum, şi aşa cum suntem noi doi, ne apropiem de bunul Dumnezeu în care credem şi care crede în noi. Iniţiaţii antici vorbeau de trei stări normale ale oricărui om: starea de veghe, starea de somn şi starea de vis. Din nenorocire (sau, cine ştie, din alte mistice raţiuni ascunse nouă), istoria ultimelor şase decenii — spre imensa ofensă şi ruşine a lumii noastre, hiperprogresiste şi ultracivilizate) a impus o a patra stare, total antinaturală, dar din ce în ce mai actuală şi universal folosită: e vorba de *starea de claustrare*. De închidere. Care e veghe, somn şi vis, plus o mulţime de alte elemente, fizice şi spirituale, legate de tainele timpului, spaţiului, suferinţei şi morţii...

Am strîns-o aproape, cu nesfîrşită şi dureroasă dragoste. Tavanul dispăruse, becul nu ne mai supăra, gîlgîitul murdar al unor ţevi îndepărtate încetă. Deasupra noastră, parcă desluşeam mîrîiala rară a unor maşini ce goneau în noapte. Pătura de sub noi îmi aducea aminte de primele nopţi petrecute în celula verde, pe vremea cînd credeam că voi putea dovedi totala mea nevinovăţie. Părul iubitei mele mirosea a grădină, a copilărie, a uitare... Nu mai plîngea, se scutura doar din cînd în cînd.

— La început e bine să ţii ochii închişi, i-am spus. Fiindcă întunericul din noi, aici, ne e prieten — pe cînd întunericul din afară e plin de spaime şi fiare. Pînă vei adormi, voi încerca să-ţi povestesc. Poveştile de veghe, somn şi vis sunt untdelemnul Cuvîntului, peste apele negre ale întunericului şi ale timpului închis. Împotriva unei barbarii care nu ştie decît să ordone, să mintă şi să numere — nu există un leac mai bun decît reîntoarcerea în starea cuminte şi simplă a copilăriei bătrîne. Voi încerca, aşadar, să-ţi povestesc cea mai sublimă măruntă poveste a mea, de care, nici eu nu ştiu în ce ordine de idei mi-am amintit acum şi aici. Crede-mă, şi eu mă gîndesc la Anca şi Pătru, la Florica şi Mărin. Azi-dimineaţă — parcă a trecut de atunci un secol şi mai bine — în apropierea lor m-am simţit sub pomul vieţii, în grădina unei fericiri necunoscute. Toate în lumea asta se leagă, nimic nu e întîmplător, mereu şi mereu ne întoarcem la acelaşi mit iniţial. Al paradisului pierdut, al izgonirii din rai, al mărului din care nu trebuia să muşcăm. Nu am să-ţi povestesc despre cei cu care am coborît în infern, să întîlnesc umbrele; nici despre cei care, sub o formă sau alta, cu ghid sau fără ghid, au fost nevoiţi să traverseze cele şapte cercuri ale iadului nostru pravoslavnic. Nici despre labirinturi, sau monştri, sau crucificări nu îţi voi povesti. Noi, în această vitregă parte a lumii, am epuizat pe viu întreaga materie primă a miturilor mari: ca grecii noi, ne-am mîncat Elada, ca ţiganii ne-am mîncat biserica, precum evreii ne-am mîncat şi Vechiul, şi Noul Testament. Iată-l pe ultimul din profeţii lumii răsturnat aici, între gunoaiele şi fosilele istoriei... Afară bîntuie prostia barbariei, barbaria prostiei. În mijlocul acestei lumi demente, ucigaşe şi sinucigaşe, eu îţi voi povesti despre mărunta, total insignifianta replică a unui biet ţăran, spusă într-unul din banalele lagăre de la gurile Istrului nostru. Întîmplarea aceasta, în urmă cu cîţiva ani, am povestit-o unui profesor american de ontologie: ştia totul despre om, suferinţă, moarte, totuşi, la modesta mea poveste (care, mie, mi se pare de şaptezeci de ori cîte şapte mai importantă şi mai esenţială decît tot ce s-a spus la şedinţele ONU în ultimii treizeci de ani), savantul acesta nu a reacţionat deloc. A zîmbit, a spus doar „interesant, interesant", asigurîndu-mă apoi, ca un fel de mîngîiere: „domnule, te încredinţez că *noi*, şi nu ei, vom fi primii care vom debarca pe Lună". Eurasia şi Euramerica sunt capabile de orice în afară de a înţelege pe alţii, în a con-pătimi cu alţii. Nu e totuna să ştii ce e o rană studiind o rană: trebuie să fii sau să fi fost cîndva tu însuţi rănit, mai mult, trebuie să devii tu însuţi rană, numai rană; nu e totuna să vorbeşti de întuneric sau să fii în întuneric, să ştii totul despre pieire şi moarte sau să fii tu şi întregul tău neam în permanentă stare de murire şi pieire...

— Ai rătăcit, Candid, îmi şopti Limpi: lasă tu rănile, lasă tu filosofii americani. Povesteşte-mi despre acel ţăran.

— Da, ai dreptate. Trebuie să-mi ierţi parantezele: ele constiuie forma mea de lux şi aventură. După cum bine ştii, nu am călătorit niciodată pe mare, niciodată cu avionul, nu am avut nici măcar o bicicletă a mea. Nu am văzut insule îndepărtate, popoare străine, nu am băut băuturi exotice; din cele cinci limbi străine în care citesc, nu am avut prilejul să vorbesc decît foarte rar nemţeşte şi ruseşte. Engleza, franceza, italiana mea sunt limbi în care am visat cultură, am consumat pe ascuns visul unor culturi în amurg. Dar, dacă ar fi să mă imaginez pe vîrful unui fel de munte Ararat, avînd la picioarele mele pe toţi puternicii lumii, preşedinţi, savanţi, mareşali, caudili, cîrmaci, führeri

etcetera — eu nu aş putea, în numele disperării mele de rob şi de incurabil negru şi lepros, să le adresez altă întrebare decît cea pe care...

— Pe care...?

— Credeam că ai adormit... Eram vreo trei sau patru mii de deţinuţi politici în lagărul acela din balta cea mare. Într-o duminică, în plină primăvară de luminos april, sub un soare vesel şi şturlubatic, am fost scoşi cu toţii în imensa curte dintre barăci. Pe brigăzi. Fiecare brigadă avînd cincizeci de robi, fiecare brigadă fiind însoţită de o tinetă foarte plină. Pe care vidanjorii de serviciu ar fi trebuit să le golească imediat după numărătoare. Dar, se părea, paza noastră avea alt program, ziua aceea începuse altfel decît toate celelalte zile. Am fost ţinuţi încolonaţi, în picioare, cu tinetele în faţă, timp de vreo cinci ore. Trecuseră pe sus stolurile de gîşte sălbatice şi pelicani, cele de raţe şi sturzi; în miradoare, ostaşii din pază s-au schimbat de două ori, păreau şi ei nervoşi, mîncau seminţe (ceea ce le era interzis), dar cu ochii şi automatul erau pe noi. Altfel, ar fi fost o zi oarecare, de baltă buimacă, fără nici un nor pe cer, dacă dinspre clădirile comandamentului, de afară, nu ni s-ar fi transmis fiorul unei agitaţii şi mişcări neobişnuite... Nu ştii ce este o tinetă? Draga mea, cuvîntul e de origine franceză, obiectul aşijderea. Revoluţia Franceză, care ne-a binecuvîntat cu atîtea idealuri şi vorbe mari, ne-a transmis şi invenţia tinetei: în Bastilia, ca de altfel în toate marile închisori, tineta servea drept „*tout á l'égout*", pentru nobilii certaţi cu regele. Nu ei le goleau zilnic, pentru asta existau paznici sau servanţi plătiţi anume. La noi, tineta devenise instituţie şi principiu, făcea parte din viaţa şi destinul nostru, constituia, în ritmul sacrosanct al unei zile de celulă sau baracă, un moment simbolic de intimitate, umilinţă, un fel de fatal „*memento-caca*"; extrem de important pentru cei care ne păzeau pentru a ne menţine, concret şi moral, la nivelul cel mai de jos al condiţiei umane... Bine, am terminat, trec mai departe, deşi despre semnificaţia ontică a acestei tinete aş putea scrie oricînd un studiu, dedicat noilor ideologi ai noii stîngi occidentale... Trec mai departe. Abia pe la unsprezece se deschise poarta cea mare și o coloană de vreo zece berze albastre, grade înalte, apărură în curtea lagărului. Erau în uniforme noi, vestoane elegante, de croi anglo-american, în locul vechilor vestoane închise la gît, de tipul germano-rusesc. Cămăși albe, cravate albastru-regal. În frunte călca un fel de suprem-politic, i-am uitat numele, fusese țigan parlagiu, ținea în mînă o hîrtie. El singur, prin bestialitatea pură a ființei sale, putea dovedi oricărui teolog cum că la facerea lumii a avut și dracul bogomilica sau maniheica sa contribuție... Iar am rătăcit. Orice întoarcere înapoi, în jungla blestemată a acelor ani, înseamnă atingerea unui prea dureros și sfînt ghem de slavă și otravă, ce nu poate fi nicicum, nicicînd uitat sau scufundat... Exista acolo, în curtea acelui lagăr de muncă silnică, un fel de estradă înaltă: servea comandantului și suitei sale, să supravegheze de sus numărătoarea, perchezițiile corporale, bătutul la spate al celor care nu-și făcuseră norma sau fuseseră pîrîți că mai cred în sosirea americanilor. Pe acea estradă s-a urcat întreagă această orchestră de berze foarte înalte... De ce le spuneam berze albastre? Ar fi prea complicat să-ți explic acum, nici nu mai sunt sigur că-mi amintesc etimologia penitenciară a acestui cuvînt sau a acestei porecle : e destul să te gîndești la Osmanescu și...

— Lasă, am înțeles. Vasăzică, berzele albastre, în uniformele lor noi, s-au urcat pe acel eșafod...

— Da, Limpi. Unul din ei — cel mai grămătic, probabil —, folosind un megafon de mînă, pe un platou cît două arene sportive, unde om lîngă om, brigadă lîngă brigadă...

— ... Tinetă lîngă tinetă.

— Exact!... Ne urlă un text scurt, dar limpede și arțăgos, din care reieșea, nici mai mult, nici mai puțin, că omenirea trăiește azi cel mai înalt moment al evoluției sale. Știința cea mai înaintată din lume, luînd-o categoric și revoluționar mult înaintea științei reacționare și decadente a putrezilor capitaliști și revanșarzi, a reușit, pentru prima oară în istoria omenirii, să plaseze pe o orbită extraterestră, în spațiul cosmic, un sputnic în care zboară un om. Un erou. Pe nume : Gagarin... Noi ascultam, ascultam și nu prea. În situația în care eram noi acolo, ne era absolut indiferent tot ce se întîmpla în sferele înalte ale științei celei mai... Dacă ne-ar fi spus, de pildă, că un înger cu sabie de foc în mînă a coborît din cer și a cerut azil politic la Ministerul nostru de Interne, sau dacă zece șefi de catedre marxiste ar fi insistat la organele noastre să vină voluntar să ne țină lecții despre libertate și religia muncii, poate că astea ne-ar fi amuzat oleacă... Dar să mă întorc la cele întîmplate. După ce grămăticul *speaker* în megafon își termină comunicarea științifico-fantastică, pentru prima oară în istoria acelui crunt lagăr, șeful tuciuriu, vorbind îngălat și mînios, ne ceru părerea. Da : ce părere avem noi despre acest uriaș eveniment științific, politic, cosmic? Tăcere, tăcere. Nimeni nu avea nici o părere. „Cum, începu să urle noul vodă Răzvan, sunt printre voi savanți, profesori universitari, generali, scriitori și cîntăreți la operă și nici unul nu are nimic de spus despre această uriașă realizare a noastră? Ați fost închiși și nimiciți ca să putem să dezvoltăm adevărata noastră știință : iată — ne arătă el cerul săgetat de zborul unor rîndunele total analfabete — pe sus, acolo, undeva, un ofițer al celei mai înaintate armate din lume zboară singur, ca îngerii, în jurul pămîntului. Și voi, bandiți și reacționari cum sunteți, tăceți. Tăceți ca niște căcați și curve ce sunteți..." Tăceam. Eram atunci în brigada 23 intelectuali, stăteam în rînd între un savant sanscritolog și un profesor de fizică, obsedat de entropie, de cel de-al doilea principiu al termodinamicii. Ce puteam să spunem despre acest Gagarin? Avea vreun rost să ne complicăm existența? Tăcerea e arma suferinței, e forma cea mai pură a disprețului și revoltei, nu-i așa? La a nu știu cîta provocare a politrucului de sus, deodată, de undeva dintre brigăzile de țărani, se ridică o mînă. Pe loc, din brigadier în brigadier, se comunică sus numele, vîrsta, condamnarea la cît și pe baza cărui articol ale celui înscris la cuvînt. Comandantul îi ordonă să iasă din rînd și să vie să se urce pe estradă. Să spuie de acolo ce are de spus. Am văzut un țăran bătrîn, gîrbovit, tuns, semăna cu toți țăranii din lume, semăna cu toți deținuții din această lume. Am zis: *„sancta simplicitas!"* — dar Sergiu îmi făcu semn să tac. Am tăcut. Țăranul înainta printre brigăzi, fără să se grăbească. Nimeni nu-i adresă o vorbă, cele vreo patru mii de fețe de culoarea paielor putrede încremeniră brusc într-o așteptare stranie. Țăranul (să fi avut cincizeci de ani) urcă treptele estradei, cu șapca vărgată în mînă. Cei de sus rîdeau și nu prea, nici ei nu erau obișnuiți cu o asemenea situație. În secolul trecut, de pildă, trecea drept miraculos acel copil care a strigat „Regele e gol!"; în secolul nostru, crede-mă, miracolul ar fi cel al unui rege care l-ar crede sau auzi măcar, nu? Dar, presupuneam noi, djugașii primiseră ordin să prelucreze zborul acela, probabil că acest om și acel sputnic erau considerați ca un fel de act justificativ ai anilor grei de pușcărie ce ne fuseseră împărțiți în numele eliberării. Dacă eram noi patru mii de politici și dacă admitem că media de pedeapsă deja executată era de minimum cinci ani, înseamnă că numai în acel mic lagăr al nostru existau douăzeci de mii de ani lipsă din viață și istorie...

— Candid, te rog: întoarce-te la acel țăran.

— Da. Se urcă, se prezentă reglementar, noi nu i-am putut auzi nici numele, nici condamnarea. „Cunoști regulamentul, îl repezi ăl mare: vorbești numai în numele tău." „Știu!", zise țăranul. „Ei, ce ai să spui? Dă-i drumul." Țăranul — făcuse cu siguranță armata, poate chiar și războiul — luă poziție de drepți. și își urlă militărește cele ce le avea de spus. Și anume: „Să trăiți, bubui el cu fața către noi, dar și către cei din conducere. Domnule comandant, eu atît am vrut să vă întreb: *„cînd scăpăm noi de tinetele acestea?"*

O simții pe Olimpia rîzînd. Nu-i vedeam fața, o țineam strîns în brațe. Voiam să-și uite lacrimile, voiam să-i îndulcesc această primă și ultimă noapte din

războiul nostru rece. Simțeam că aerul de închis și de spaimă al acestei inedite celule începe să ne tămîieze și să ne vrăjească. Amintirile și visarea sunt unicul antidot la care se poate recurge cînd, undeva, se trîntește o ușă grea de fier, cînd moare de rîie ultima speranță, cînd rinocerita nu mai e o boală ce se ia din prostie sau lașitate, ci condiție obligatorie pentru „a fi-fire", uniforma și ecusonul fără de care nu mai ai acces nici la chenzină, nici la cantină, *sine qua non*-ul materialist și dialectic al oricărui contact și contract social. Limpi nu mai lăcrăma, își ținea ochii închiși, respira ușor, ca un copil: așa cum stăteam culcați alături, cu capetele sprijinite de spatele lat și tare al Marelui Învățător, realizam caricatura absurdă a unui basm, formula fioros-modernă a lui Hänsel și Gretchen în viziunea unui Salvador Dali bîntuit de sifilis și melancolie și trecut, cu toată Spania lui de stînga, în secta subrealistă a cailor albaștri din Ladoga.

— Nu cred, o auzii șoptind pe Limpi, că povestea ta cu tinetele poate umple o seară de teatru ca aceasta. Ea e bună spre a fi povestită numai acelora care știu, care sunt convinși că niciodată, dar niciodată, noi, generația aceasta a ocupației varego-turco-alutano-pecenege etcetera, nu vom scăpa nicicum de tinete. Dacă, printr-o minune, într-o zi, vor sosi niște marțieni și ne vor zice: „gata, sunteți liberi, nu trebuie să vă mai temeți de nimic și de nimeni! —" am sta ca idioții, năuci și oligofreni, am strînge în brațe tineta noastră, am întreba berzele noastre albastre ce e libertatea, de unde se ia, cu ce se mănîncă... Mă tem, bărbate, că mai mult de jumătate din latinul nostru popor e deja de tip nou: umblă demn în patru labe și latră liber, gudurîndu-se.

— Exagerezi, Limpi: trecem prin politică și istorie ca rața prin apă: asta e marea noastră calitate, zestrea bizantino-latină de stoicism, scepticism, cinism. Suntem leneși, superficiali, critici, gîndim mult mai multe decît facem, și facem mult mai mult pe dinlăuntru decît în afară. Nu posedăm nici un organ de nebunie speculativă, mesianică sau militară. Chiar și peste trei sute de ani de barzologie şi dictatură, după un simplu duş evenimenţial, în cîteva ore numai, ne vom descoperi spiritul liberal de analiză, bravadă şi băşcălie, fiind ca-n prima zi a Independenţei şi Unirii noastre. Suntem imuni faţă de orice ocupaţie, fiindcă am vieţuit aproape în permanenţă sub diferite ocupaţii. Uite aici bustul răsturnat şi cu capul spart al celui mai teribil ocupant : Iosif Djugaşvili. La numai trei ore după anunţarea morţii lui, ca prin cerească minune, pînă şi ultimul arlusist de cartier fluiera în băşcălie „s-a dus cucul de pe-aici !“ A fost, s-a dus — altul la rînd. Istoria, pentru popoarele mici şi înrobite, poate fi o simplă succesiune de mari înmormîntări : la înalta, la sublima, la ultima Poartă. Mie îmi place întrebarea acelui umil protoînţelept din secolul al III-lea, care îşi cosea fînul. Venind un ucenic speriat la el, i-a spus : „Magistre, hunii nu mai au de gînd să plece !“ La care acest strămoş al meu şi al tău a răspuns : „Care huni ?“

— M-am înscris la povestire, iubitule : nu crezi că aici nu mai e cazul să facem politică ?... Mi-a plăcut mult povestea ta, mi-a plăcut mai ales întrebarea acelui ţăran...

— A scăpat atunci... Dar asta e o altă poveste.

— Îmi place cum mă ţii în braţe, latinule. De cîte ori te-am iubit cu adevărat, am fost geloasă pe anii aceia pe care i-ai petrecut, contemporan cu fluturii şi cu Dumnezeu, în nesfîrşitele tale puşcării şi lagăre. Iată, Domnul a fost mizericordios cu mine, roaba lui credincioasă, acum zac pe nişte pături imunde, alături de sublimul meu amant ; amîndoi închişi, ca nişte şobolani eretici, în cavele misterioase ale inchiziţiei celei mai... Ne-ar sta bine să cîntăm cu brio o arie italiană despre patrie şi libertate, să tremure toţi şalvarii din acest paşalîc în care pînă şi ţiganii visează plecare definitivă, cu paşaport şi cincizeci de kilograme de bagaj funciar... Noi nu plecăm, noi rămînem, noaptea va fi lungă, lungă şi neagră. La masa noastră sfîntă, doi fanarioţi turciţi, acum în curs de pecenegizare sau pravomarxizare, duc tratative comerciale, făcînd troc de înjurături şi şantaje. Dacă se vor împăca, e rău : dacă

nu se vor împăca, e jale. Suntem, vorba Osmanescului, şi bătuţi, şi cu banii luaţi... Dar optimişti : ori moare sultanul, ori crapă măgarul — războaiele le cîştigă cei care le pierd, iar revoluţiile le pierd exact cei care le cîştigă. Dacă peste trei sute de ani nişte huni eliberatori ne vor găsi oasele lîngă aceste cioburi de statui şi capete, vor fi convinşi că am fost jertfiţi, conform unui ritual păgîn, tipic retrogradei Europe, şi că am murit la picioarele unor zei, din fanatism, din misticism religios...

— Ai dreptate. Să ne întoarcem la poveşti.

— Dacă am fi măcar cu zece ani mai tineri, dragă Ferante Palla, *homme libre*, în loc să găvărim mitologii pravoslavnice, eu ţi-aş propune să facem dragoste. Să facem aici, în umbra jalnică a acestor fosile de glorie şi speranţă, să concepem aici un copil : un băiat, un băieţaş. El ar fi singurul îndrituit să strige de pe muntele Sinai, Ararat sau Himalaia, către toţi pesimuşii din lume : „Fraţilor, sărăcia este suferinţa cea mai grea, foametea e durerea cea mai cumplită.“ Dar prostia, lichelismul, foamea neostoită şi sălbatică după putere, pohta de a pohti şi instinctul bestial de a stăpîni şi porunci, acestea sunt dihoniile de care trebuie mai întîi să scape omenirea... Prostia deştepţilor, lichelismul savanţilor, histrionia gînditorilor, crisparea de puterea absolută a foştilor sclavi de ieri, ele sunt cauza primă a sărăciei, foametei, scîrbei...“ Dar suntem bătrîni, bărbate, rostul nostru e să povestim, să tot povestim, în speranţa că aerul ce ne înconjoară şi pămîntul care ne ascultă se vor umple de miezul amar al vorbelor noastre. Limba şi spusul sunt arma noastră, suntem nişte bieţi partizani, în spatele frontului, apărăm — nu o ţară, nici un popor — apărăm doar cîteva vorbe şi adevăruri ce nu trebuie să piară. Să povestim, aşadar, să crape fierea în duşmani, să moară înecaţi în Istrul memoriei noastre toţi cei ce ne vor fără mamă, fără ţară, fără amintiri...

— Dacă am fi avut un fiu, cum ar fi fost el ? Ce i-am fi spus ? Ce fel de certitudini ar fi moştenit de la noi ? Ar fi fost el încîntat de lumea pe care i-o lăsăm, în care îl lăsăm, fără busolă, fără stea polară, numai cu statui și mituri fărîmate ?

— Taci : lasă-l pe fiul nostru. Nu crucea l-ar fi așteptat, ci doar o golgotă nesfîrșită și o calvarie plină de chinuri și umiliri din ce în ce mai moderne și mai contemporane... Mi-am adus aminte de tatăl tău. Nu l-am cunoscut, deși îmi apare des în vise. În primele luni ale căsniciei noastre cu totul bizare, de cîte ori te pileai cu votcă mesianică, îmi povesteai, mereu și mereu, aceeași poveste. Minerească. Veche.

— Am venit în acest oraș dintr-o mină. Veche. În care am lucrat în salopeta și bocancii tatălui meu. Care murise demult. Așteptîndu-mă. Un bătrîn socialist, așteptîndu-și fiul socialist, să se întoarcă dintr-o pușcărie socialistă, unde ispășea o crimă socialistă...

— Taci. Despre povestea aceasta îmi spuneai că ai auzit-o în copilărie, de la bunicul tău, analfabet, gușat, cîntăreț în strană. De cîte ori aduceam vorba despre această legendă cînd erai treaz, te făceai că plouă, că nu știi nimic, mă și miram cum poate omul să aibă în memoria sa cămări ascunse, neștiute, ce nu se deschid decît rar, uneori la beție, alteori la dragoste, niciodată la lumina lucidei rațiuni...

— Nu cerceta. Povestește !

— De cîte ori am auzit-o, un dangăt de clopot răsuna în sufletul meu. Azi, cînd te-am văzut bătut, murdar, călcat în picioare, fără curea, fără ceas, fără un punct de sprijin în haos, mi-am adus aminte de strămoșii tăi analfabeți, mineri, gușați cîntători în strană și purtători de steag roșu... Nu mai văd acum petele murdare ale tavanului, mirosul de naftalină și cai nu-l mai simt. Șobolanii pot să vină, nu mă tem, fac și ei parte din marea noastră familie din subterane.

— Te iubesc, Olimpia !... Te iubesc cum niciodată... Îmi vine să plîng de fericire.

Mă strînse aproape. Ca pe un copil. Ca pe un copil bolnav. Cu vocea ei de duminică seara, începu să-mi spună povestea mea și a neamului meu. Suna altfel, cu totul altfel decît cînd o rosteam eu ; suna ca într-o biserică un psalm, sau o parabolă uitată, sau cîntată de fecioare albe, sus pe deal, seara, cînd bate vîntul dinspre Parînguri.

— Înainte vreme, o auzii ca-n somn, în ziua de Paști, nu intra nimeni în mină. Dar era cutuma să se tragă la sorți și cel căruia îi ieșea numărul să fie musai să coboare. Ca să vadă de cele galerii, să dea alarma dacă se-ntîmplă vreo nenorocire... Astfel s-a fost întîmplat ca planeta asta să pice pe un bătrîn miner, tare cumsecade și cu frica lui Dumnezeu. Ce era să facă ? Afară duduia pămîntul de pușcăturile ce anunță, după obicei, Sfînta Înviere în Colonie — el își luă o basma albastră cu merinde, securea, lampa și se duse la datorie... Coborî, coborî. Umblă peste tot. Pînă obosi. Era pace, nicăieri foc, apă sau vreo prăbușire. Așa că bătrînul nostru, liniștit, se așeză pe un butuc curat, își puse lampa aproape, își zise : „Hristos a înviat" ! și, după ce-și făcu trei cruci, începu să mănînce. Carne de miel, ouă roșii, șuncă fiartă și cozonac. Ca și cei de acasă... Cum mînca și se gîndea la sărbătoarea celor dragi de sus, iaca, deodată, îi apăru în față... un înger. Da. Un înger alb, cu aripi, cu păr de aur. Mă rog, un înger ca toți îngerii. „Hai, bătrîne !", îi zise acesta. „Unde ?" întrebă minerul, mirat foarte. „Hai, nu mai întreba !" Ce era să facă ? Îngeru-i înger și ordinu-i ordin. Se ridică, își luă lampa, toporul și porni. Nici nu băgă de seamă că din mîncarea lui, acum, se înfruptau șobolanii întunericului...

— Asta, cu șobolanii, ai pus-o de la tine !

— Asta, cu șobolanii, am pus-o pentru tine !... Așa. Urmînd îngerul care plutea pe galerii în fața-i, coborîră, pe cele necunoscute galerii ale pămîntului, pînă ajunseră la poarta lumii. Îngerul avea cheie, o deschise — și, deodată, bătrînul se pomeni pe un alt tărîm. Cît vedea cu ochii, jur-împrejur, se întindea o peșteră mare-mare și rotundă : golul lumii. Și în mijlocul ei era un munte. Iar pe munte era o cruce, tot mare-mare — și pe cruce, de bună seamă, era însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Răstignit. Cu crucea Lui sprijinea tavanul, care uite-așa se clătină, mai-mai să se rupă și să se prăbușească... „Vezi, zise îngerul, răutatea oamenilor, războaiele, ura, prostia puternicilor și bogaților fac să se clatine coaja subțire a pămîntului..." Urcară muntele din mijloc. Sub cruce se opriră „Noroc bun, Doamne!" zise minerul, închinîndu-se și îngenunchind. „Frate minerule, îi spuse Hristos, cu voce blîndă și amară, astăzi e ziua mea. Trebuie să merg în ceruri, să iau masa de-a dreapta Tatălui meu. Fii bun, bătrînule, urcă în locul meu. Caută să sprijini cu brațele crucii tavanul lumii, care e țarina de sub tălpile oamenilor. Altfel se prăbușește din cauza mișeliei și ticăloșiei celor mari și tari!" Atîta a grăit Domnul nostru Iisus Hristos. „Bine, îi răspunse bătrînul băieș, fie cum zici. Cît voi putea, îți voi ține locul..." Și urcă pe cruce. Îngerul și Domnul nostru Hristos plecară grăbiți spre ceruri. *Și, pînă astăzi, nu s-au întors!*

— Dar se vor întoarce. Nu crezi?

— Nu huli. Și nu comenta. Tu m-ai învățat așa: fără adăugiri, fără interpretări...

— Mă bucur că nu mai plîngi, domnule profesor; mă mai bucur că nu văd nici unul din dracii verzi care însoțesc, acolo sus, plimbările tale fantastice.

— Află de la mine: în orice pușcărie serioasă, dracii îți sunt luați la percheziție. În celulă intri numai cu Dracul sau Îngerul pe care îl ascunde ființa ta... Mi-e somn, Limpi. Mă simt copil, m-am dus cu mama după zmeură, noaptea asta vom dormi ascunși în căpița asta de fîn abia uscat. Cerul e același ca acum zece mii de ani; Socrate umblă prin cetate să-și procure, la negru, de la studenții comuniști greci, cucuta de care va avea neapărat nevoie mîine sau, cel tîrziu, poimîine. Filosofii lumii au devenit economiști, moraliștii aceleiași lumi nu mai știu de care stîlp al imperativului politic să agațe sau să spînzure așa-zisul liber arbitru care ne-a mai rămas. Preoții marilor religii învață pe ascuns să cînte *Internaționala*, tineretul lumii dansează, urăște, urlă, fără să mai creadă în absolut nimic și nimeni. La noi, fanarioții autohtoni își întorc fesurile pe dos, în țările cele mai catolice se încearcă împăcarea între acest ghips de lîngă noi și acel evreu naiv și sărac care a fost răstignitul Hristos. *Der fremde Gott*, spun despre el unii mari teologi, fiindcă, pare din ce în ce mai evident, El greșise lumea în care fusese trimis. Atît a apucat să ne spună: „Iubiți-vă!" — și ne-a lăsat de izbeliște, aici, pe dealul Căpățînei... Un singur om a reușit să mă facă să înțeleg pe acest cel dintîi deținut politic care a fost Iisus Hristos: acel bătrîn țăran, al cărui duh e acum între noi doi...

— Știu. Taci. Încearcă să dormi!

— ... El mi-a spus odată, la o grea răscruce: „dacă Îl cauți, înseamnă că și El te caută!"...

— Ne va găsi. Îl vom găsi. Amin.

— Trebuie! În timp ce mă cotonogeau gealații, am avut o clipă stranie de anamneză: deodată mi-au revenit în minte toate acele capitole ale unei cărți pe care, fără creion și hîrtie, stînd noi împreună doi sau trei ani, am compus-o pentru, ziceam noi, uzul tineretului și cărturarilor lași din Occident. Era vorba de un *Manual al bunului pușcăriaș*, scris în endecasilabi, sub formă de epopee eroi-comico-grotescă. *Jilaviada* era titlul acestei noi și moderne *Țiganiade* a ultimului nostru iluminism întunecat. De cum am ieșit, l-am uitat complet. Dar în clipa în care mă prăbușeam sub lovituri, am văzut *scrise* acele bune și batjocoritoare sfaturi pe care le dădeam noi, pățiții, viitorilor intelectuali sorbonarzi și oxfordieni ce vor trebui să treacă și ei de prima bătaie și prima tăiere a curelei... Nu? Iar acum, lîngă trupul tău sfînt și curat, trebuie să-ți mărturisesc cu inima bucuroasă că, tot acolo, împreună cu Bunicul tău, am compus noi un fel de Decarug, zece rugăciuni în trei trepte și un acoperămînt. Erau foarte scurte, teribil de fierbiți și de esență. Începeau cu închinarea isihastică: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine, păcătosul!". Apoi, urmau trei rugăciuni de primă treaptă: cea de Frică, cea de Bătaie, cea de Foame. Acestea se rosteau dimineața. A doua treaptă conținea: rugăciunea de Singurătate, cea de Iertare, și cea de Mîntuire. Ele se rosteau pe dinlăuntru, seara, după stingere. Iar a treia treaptă, care nu se rostea, ci se gîndea numai, și numai în nopțile cînd te trezeai din somn, mușcat de inimă și de carne, era alcătuită din trei rugăciuni, cele mai scurte, dar și cele mai dureroase: rugăciunea de Mamă, cea de Țară și cea de Libertate. Bolta acestui Decarug, cel de Acoperămînt și Trecere, era o rugăciune despre Moarte. Ea se cînta în mare taină, ori de cîte ori vreunul din noi era cuprins de moarte sau chiar murea. Aceasta e singura pe care mi-o amintesc, dar nu cred că am cîntat-o vreodată de cînd am ieșit. Toate celelalte trepte le-am uitat. Nu știu cum le-am putut uita, în general mă bucur de o memorie bună, prea-bună, ne-bună chiar. E un semn în această uitare, cred eu: poate că Bunicul tău, care e mult mai aproape de Dumnezeu și de taine ca mine, le mai știe și mi le poate reaminti. După ce rămăsesem singur, întins pe niște mucede rogojini, nemaiștiind cînd e noapte și cînd e zi, le rosteam întruna, ca un rozariu, urcînd și coborînd treptele spre Moarte. Simțeam atunci, ca și acum, că minunea e posibilă și că, într-o binecuvîntată oră, El, Iisus Hristos, îmbrăcat în zeghe, bătut și schingiuit, va fi introdus în zarca mea. Îl voi recunoaște imediat — nu după răni, nici după aureolă

— Îl voi recunoaște după privirea aceea a Lui, a Ochiului șapte; îi voi face loc lîngă mine, pe rogojină, și din clipa aceea aș putea considera că am terminat cu istoria, cu lumea, cu nevoia de a spera și de a mă ruga...

— Candid, iubitule, lasă-ți tu Treptele, lasă-ți Decarugul: îl știu eu pe dinafară, îl știu și Florica și o jumătate din țara asta.

Sărutîndu-mi ochii obosiți, îmi îngînă în șoaptă sfîrșitul rugului de Singurătate:

— „Oprește-mi, Doamne, moara seacă a gîndurilor și-mi trimite îngerul somnului ce mă va întoarce la Muma mea, care e pămîntul, și întru Tatăl meu, carele Tu ești, acum și în *secula seculorum,* amin!"

Somn-nesomn. Veghea gărilor din timpul războiului, veghea la căpătîiul muribunzilor, veghea orelor înainte de bătaie sau judecată... Somn-nesomn, timp topit în sînge, durată fără scurgere, ieșire din dimensiuni. Strecurare prin sită, prin nervi, prin griji. Limpi mă săruta ușor, ușor, eu eram cel ocrotit, cel bolnav, cel nemîngîiat. Mă simțeam fericit în brațele ei, aveam sufletul plin de un fel de triumf al înfrîngerii, împăcării cu soarta, al liniștii din adîncuri. Îmi scoteam sandalele lungului drum prin pustiu, cineva îmi spăla picioarele de pelerin rătăcitor... Pereții celulei noastre se topiră în cețurile oboselii, o pace și o transparență de acvariu somnolent ne cuprinse. Adormirăm unul în brațele celuilalt, fără frică, fără griji, fără gîndul scrîșnit al zilei de mîine. Ca o pasăre mică și blîndă, trupul cald al femeii mele se mulă în golul dintre gura și genunchii mei. Cineva rîdea încă, dar departe de noi, foarte departe. Isarlîkul visului nostru, ca multe alte cetăți din Scriptură, se dărîma fără zgomot, piatră pe piatră nu mai rămînea, îngeri ai răzbunării și ai morții treceau totul prin foc și sabie... O singură mierlă valahă, inconștientă și anistorică, continua să cînte naiv într-un salcîm bărăgan, scăpat ca printr-o minune de furia urbanistică a juveților, porniți, cu Magnificul lor în frunte, să ajungă din urmă pe cei din Ninive și Babilon...

*

Scîrța, scîrța... Zgomot de zdupăituri, chiuituri de nuntași beți. Se apropia de ușa noastră un convoi de cheflii. Un taraf la ceasul morții cînta pe rupte o sîrbă îndrăcită.

Limpi sări, se concentră.

— Vin, îmi spuse. Acum, te rog, lasă-mă pe mine să-i înfrunt. Pre limba mea.

— Trebuie să urlăm, îi spusei: să urlăm și să ne batem. Am fost umiliți: bătuți, închiși, uitați aici.

— Tocmai de aceea. Totul a fost dinainte calculat, trebuie s-o luăm ca o provocare intenționată. Ei atîta așteaptă: să ne înfuriem.

— Ce cîștigăm dacă...?

— Timp. Răstimp...

Ușa se deschise bubuind. Nașul, făcut puzderie, atîrna de gîtul unui Osmanescu beat cui, fofleau, puiu mamii... Cîntau, cum puteau, doina ciobanului care și-a pierdut oile. Plîngeau bețiv, se sărutau... În spatele lor, trei țigani de la Filarmonică, în pijamale vărgate, vineți de spaimă și somn, ne zîmbeau muzical și sclavagist. După ei, arnăuți, pompieri, viermele teatrolog, cîteva fufe din ansamblu, doi directorași de figurație, căzuți în acest chef ca musca în lapte... Veselie mare, pace : cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum !...

Limpi se scutură : de scîrbă, de efort. Apoi, chiuind țărănește, mă cuprinse după gît și începu să țopăie, cunoscuta sîrbă : „hop-hop · și la stînga trei ciocane, hop, hop..." Gata, filarmonicii înțeleseră pe loc ce piesă se joacă aici, jocul se întinse prin trei magazii alăturate. O sticlă plină de vin negru circula din gură-n gură. Nașul ținu să mă pupe din zbor („sîngele apă nu se face"), Osmanescu strîngea mîinile neveste-mii, o bătea pe umeri de parcă ar fi decorat-o... Și, culmea, jucam cu toții pe ruptele. Limpi era singura care chiuia :

Foaie verde înapoi,
Baraboi, baraboi,
A intrat lupu la oi...

Gata, obosirăm, abia suflam. Muzica tăcu.

— Ce făcurăți, bre ? ne apostrofă Nașul. Vă așteptarăm toată noaptea.

— Ce să facem, Nașule ? răspunse Limpi în locul meu. Ca milogii, pe acilea : mai un priveghi, mai cîte-un joc. Făcurăm și dragoste, să nu rămînă teatru ăsta blagoslovit numai de ăi morți...

Se rîdea cu gura pînă la urechi. Toate fețele erau roșii, gluma creștea.

— Ce vă face statuia ? ținu să ne întrebe Osmanescu.

— Nu mai e statuia noastră : uitați-vă, a fost trecută la rebuturi nevalorificabile...

Barza Osmanescu rîdea de i se rupeau fălcile.

— Profesore, îmi zise între două gîlgîieli, sper că l-ai seminarizat ! Ai avut o noapte întreagă la dispoziție...

Nu i-am răspuns. Îndreptîndu-mă din șale, fără efort, regăsii severitatea și mîndria mea de profesor *mitteleuropean*. O apucai de braț pe Limpi și, ca Haile Selasie părăsind Liga Națiunilor, fără să salut, fără să dau mîna cu cineva, o luai demn și drept spre ieșire.

Ne înjurară, rîseră, cheful continua. Numai secretarul oxiur ne conduse, scuzîndu-se tartuffe : el nu are nici o vină, a fost un ordin greșit, e totuși bine cînd totul se sfîrșește cu bine, a spus-o asta și marele Will...

Acasă ne aștepta o mare surpriză. Era curat peste tot, aerisit, scuturat. Nici o urmă după cheful monstru de aseară. Leana-Toanta ne zîmbea borangic din colțul bucătăriei. Nu-i cerurăm explicații : își avea boccеaua lîngă ușă, era limpede că-și luase lumea în cap.

Limpi o pupă pe amîndoi obrajii, ea plînse un pic. Șușotiră, șușotiră pe limba lor, Leana se mai înveseli, înhăță o bucată de hîrtie, pe care nevastă-mea îi notase ceva (o adresă, o recomandare ?) și o șterse repede, strigînd tare : „sărut mîna, nu vă uit cît trăiesc !"

Nimerirăm o zi cu apă caldă. În timp ce mă dezbrăcam în baie, constatai că mîna stîngă era vînătă, umflată. O fractură, o semifractură — urmare a bătăii mele cu tătarii. Peste tot de altfel eram plin de vînătăi. „Făcut curcubeu" era expresia de specialitate. Ruperea unui os trebuia considerată o simplă greșeală de ortografie în această artă picturală. Limpi, blestemînd și plîngînd, îmi număra contuziile.

— Adio pace, îmi zicea, adio fericire conjugală în doi. De-acum, bărbate, intrași volintir în cel de-al treilea război mondial, iată cu ce te aleseși numai după o simplă ciocnire cu dușmanul. Mă mir că mai sufli : acum înțeleg eu de ce nu importăm noi pelicule fotocolor : păi dacă ți-aș comanda eu acum o poză nud-voios, nici calitatea niponă nu ar putea să-ți redea toate nuanțele de infra și ultra. Arăți — jur pe culorile steagului nostru de rezervă — arăţi ca un apus de soare mînios, după Borodino sau Waterloo... Vai, vai, vai...

Era cazul să abat grindinile.

— Mi-e somn, Olimpia !

— Şi mie mi-e somn. Mă spăl în şapte ape. Deconectăm blestemata noastră sonerie, uităm totul, ne culcăm ca Adam şi Eva în rai. Nici şarpele nu ne-a mirosit, nici din măr nu am muşcat. Şarpele pe care îl simţim sub inimă nu e un şarpe al fricii, nu : e şarpele casei, şarpele înţelepciunii noastre. Nu ? Trebuie să dormim : fără vise, fără tresăriri. Un somn greco-catolic, total : ca cei şapte coconi din Efes. Ce zici ?

— Mi-e şi foame. Nu mi-ar strica acum un pahar de vin sau de spirtoasă albă.

— Te îmbraci în cămaşa de noapte, curată. Te voi servi la pat, cu de toatele. Leana a avut grijă de sufletul nostru ; avem în cămară rămăşiţe de curcan tutilesc, rămăşiţe de vin osmanesc, rămăşiţe de votcă mazuro-katynă. Mîine te duci să-ţi faci un control röntgen la braţ, poate intri în ghips, se vede că am intrat în zodia ghipsului. Deocamdată, te pansez eu cu o compresă rece, cu apă de plumb.

O ascultai supus. Ca un războinic cruciat, lăsai să fiu frecat cu spirt, uns cu oleuri verzi de tigru chinezesc, îmbrăcat în cămaşă de popă stil vechi. Culcat în patul nostru busuioc şi levănţică, nu peste mult îmi sosiră şi gustările, votca şi vinul tutiliu.

Nici un drac nu era pe-aproape. Băui creştineşte un pahar leonid de votcă poloneză. Mă aşteptam să văd prin colţuri ochii verzi şi fundurile roşii ai lemurienilor ce-mi însoţesc, în imaginaţie, clipele cînd beau şi mă îndoiesc, cînd mă îndoiesc şi beau. Nimic. Doar silueta kirliană a bietului Karlie părea — asemenea stafiilor şi spiritelor obosite de istorie şi umanitate — să se deseneze vag în colţul lui de sub icoane...

Uşa spre baie era deschisă. Se vede că Limpi, care, de obicei, cînd se îmbăia, se izola într-o tăcere şi o discreţie aproape mînăstirească, preferase să lase de astă dată uşa spre mine deschisă.

— Limpi, mă auzi ?

— Te aud. Dar prefer să taci. Mă deranjezi.

— Sunt cîteva chestiuni teribil de importante ce trebuie lămurite înainte de a adormi !

— Eşti nebun. Nu citeşti ziarele, se vede că...

— Ce legătură are una cu alta ?

— Are. Spune-mi, hai, ce otrăvuri mesteci tu în votca aceia pe care a inventat-o bunul Dumnezeu anume ca poporul cel mai credincios să nu mai gîndească, să nu mai pună întrebări, să nu mai vrea altceva decît ceea ce este şi aşa cum este. Zdrastvuite ! Găvăreşte !

— Sunt din Genopolis, chiar dacă nu mai citesc şi nici nu mai gîndesc decît nimicuri, rămăşiţele mele de cultură şi metodică mă obligă să judec şi să fiu cît de cît logic. De pildă, nu ştiu dacă sunt angajatul Vinalcoolului sau am fost pus pe liber ; nu ştiu dacă sunt liber sau în curs de a fi arestat ; nu ştiu dacă mîine intru la spital sau mă internez la nebuni, alături de fostul başcultur Caftangiu ; nu ştiu dacă am fost bătut de Tutilă Doi sau de Osmanescu, fiindcă amîndoi mă urmăreau ; nu ştiu dacă la teatru am fost închişi premeditat, din întîmplare sau din confuzie. Nu ştiu dacă...

După voce, Limpi părea a fi veselă, cea de toate zilele bune.

— Vezi, bărbate, o auzii ciripind, vezi că am dreptate ? Nu citeşti ziare, nu asculţi radio, nu ai prieteni pensionari. Asta e. Altfel ai fi aflat de mult cum că, în politica internaţională, la ONU sau la Geneva, de un demisecol nu s-a rezolvat nici una din marile probleme ale lumii. Libertatea, egalitatea în drepturi şi şanse, independenţa reală, controlul puterii, alegerile libere în ţările ocupate de eliberatori etcetera... Nimic. Apă de ploaie, rahat cu perje. Toate durerile lumii sunt în aer, rămase în vînt, insolubile ; diplomaţii marilor puteri se învîrt după vişin, dansează periniţa, flutură batista şi se sărută în fund, reciproc avantajos. Nici un tratat serios nu a fost semnat, nici un zid nu a fost dărîmat, nici o ţară nu a fost cu adevărat redată libertăţii prin autodeterminare. Vorbe, vorbe,

vorbe: nimic nu se cîştigă, nimic nu se schimbă. totul se amînă sau moare de urît şi scîrbă... Suntem în pom, bărbate, ăsta-i adevărul: că mergem în sus sau în jos, că avem o pîine sau suntem cerşetori, că facem parte din echipa turco-chitaie sau pecenego-rusă, ce importanţă are? Am fost scoşi din istorie, mai dispunem, provizoriu, doar de timpul vieţii, cît e înscris pe cartela magnificelor cincinale. Cu cît reuşim să fim mai indiferenţi, cu atît e mai bine de noi. Fleacurile alcătuiesc întregul, omul derivă şi evoluează spre maimuţă, iar maimuţa asta a viitorului luminos nu este decît „legica" excrescenţă a dosului ei rozaliu. Am fost la bal? Am fost! Am dansat menuet? Am dansat! Că am ieşit ferfeniţă şi puzderie — asta nu are nici o importanţă pentru producţia de marmelade sau vinalcooluri locale... Dă tu drumul la radio, ascultă cotele apelor Istrului: asta alină şi tîmpeşte.

Am dat drumul la radio. Ce minune: *Eine Kleine Nachtmusik!* Îmi turnai un pahar cuminte de votcă, muşcai flămînd din pulpa albă a curcanului. Limpi îşi fredona dincolo tainica singurătate a femeilor şi deştepte şi arse de soartă. Eu, aducîndu-mi aminte de tinereţile mele, de Genopolis, de sala barocă în care ascultam cu religiozitate concertele de cameră (fosta, uriaşa mea pasiune de atunci), aici, deasupra tăvii cu gustări balcane, dădui drumul unor lacrimi slavone în paharul plin cu otravă (tot slavonă). Dracul meu anex nu apăru: andantele părea cîntat de îngeri, însemna că ora era sfîntă, că sufletul meu amărît era privit din ceruri de Mama mea, cu ochii ei de doloroză precistă, oblăduitoare, deşi total neputincioasă.

Capitolul al XV-lea

Am intrat în zodia ghipsului — nu se poate evita ghipsul. Profesorul Candid meditează candid despre tristeţea şi suferinţa lumii noastre pluritracturate. O ţigancă ghiceşte în trecut, aflăm de la ea cîte unele despre sfinţii din altar şi nunta popii Spiridon. Olimpia, posedată de stihia limbii materne, ţine o lecţie despre moarte, emigrare, cîini şi iar moarte. Trecem apoi să vedem o anume vilă cu iederă, nimic şi cîini-lup — după care eroului nostru i se arată un sfînt balaur călare şi cu o suliţă în mînă.

Nu aveam mîna stîngă fracturată: doar un os al ei fisurat şi o entorsă a încheieturii. Dădusem — norocul meu — la spitalul de ortopedie peste un medic ce-şi terminase studiile în Genopolis: mă ştia, îmi spunea „domnule Profesor" cu acel amestec de respect şi colegialitate ce-i caracterizează pe vechii septentrionali. Nu m-a lăsat să stau la coadă, mi-a pus el însuşi mîna în ghips, refuzînd categoric sutele pe care Limpi mi le pregătise în plic special.

— Încheieturile vi le imobilizez, îmi spuse acest consătean amabil, degetele vă rămîn libere. E bine să le mişcaţi mult şi des, să nu se anchilozeze... Ce părere aveţi despre poezia patriotică nouă? mă întrebă, în timp ce îmi îmbrăca braţul stîng în ghips umed. Dar despre cîntecele agitatorice ale chitariştilor electronici? Ieri am auzit un interesant poem de muzică pop, care avea următorul refren: „De n-am cădea pe jos de foame, ne-am tăvăli pe jos de rîs". Nu e interesant? Ce credeţi, fotbalul derivă din circul roman, din luptele dintre gladiatori şi fiare, sau derivă din olimpiadele greceşti? Problema e serioasă, fotbalul modern a luat peste tot locul Teatrului, devenind, din motive de

ACADEMIA ROMÂNĂ BIBLIOTECA

catharsis social, tragedie, comedie, dramă — în timp ce aproape tot ce ni se prezintă pe scene mi se pare o simplă trîntă între niște penibili gladiatori circari, simpli duelgii cu vorba, moaca și tupeul. Ați citit pe Mac Loohan, desigur : credeți că...

Am răspuns cum am putut : cultura rămîne, totuși, o nostalgie de conversație și respiro pentru „specialiști" (am oroare de acest termen) din generația mai veche. Cei tineri, neavînd un liceu teoretic umanist la bază, trebuie să se mulțumească a discuta doar despre femei, cantină, automobil, examene și avansări. Inginerii nu mai discută deloc, iar economiștii au și uitat să vorbească. (Zice Fanny, al cărei soț e economist.)

Nu e prea vesel să te vezi în ghips — cu atît mai mult cu cît, numai cu cîteva seri înainte, asistasem la bășcălia Gaițelor la adresa busturilor aduse de poetul Omar. Dumnezeu nu bate cu bîta, nu e bine să rîzi de nenorocirea altora, soarta te aștepta după colț cu un ciomag în mînă. Soarta !?... „*Le destin, c'est la politique*", a spus-o Napoleon. Îi convenea — pe acea vreme el făcea și sucea întreaga politică a Europei. (Ciomagul, totuși, se pare că nu l-a cruțat nici pe el.) E-hei, gîndeam, în timp ce coboram treptele noului spital de ortopedie (fostul liceu comercial de pe vremea burghezo-moșierimii), secolul trecut a fost ultimul secol în care Istoria mai însemna schimbări, răsturnări, revolluții... Poporul, luînd arma în mînă, devenea, putea să devină, egal cu orice armată, fie ea imperială sau dictatorială. Cădeau, unul după altul,împărații, regii, guvernele : se modificau frontierele, constituțiile, clasele sociale, drepturile omului... Acum, gata ! Uriașele invenții științifice, inginerești, ne-au dat legați în mîna coloneilor și a dictatorașilor trimiși de Destin care la noi nu e decît lada de zestre politică a nunții din Yalta (unde, spun babele și moșnegii, vinul libertății a fost schimbat cu „vinirea" și rămînerea eliberatorilor). Se pare că în Occident (așa se aude) aceste invenții noi au adus un mod de viață mai ușor, mai tehnicizat, mai modern. Poate. La noi însă au reușit să oprească, să suspende *pentru totdeauna* orice posibilitate de schimbare dinăuntru a orînduielilor. Norodul este tagma celor neînarmați. Da. Trei tulumbe de apă sub presiune, cîteva bombe cu gaz lacrimogen pot risipi oricînd, în orice țară, o manifestație de căuzași, chiar dacă numărul acestora ar depăși însutit pe acela cu care a fost dărîmată Bastilia sau asaltat Palatul de Iarnă. Un oarecare batalion de tancuri și blindate poate nimici răscoala întregii clase muncitoare, chiar dacă ea s-ar alia, ca-n povești, cu țărănimea (care e în întregime săracă) și cu întreaga intelectualitate „cinstită". De altfel, cred eu, POPORUL, sau ceea ce au denumit sociologii și specialiștii în Drept Constituțional cu acest termen (din ce în ce mai ambiguu și confuz : el se confundă deseori cu națiunea, statul, statistica demografică sau pur și simplu cu masa amorfă a celor care aplaudă, defilează și strigă „Ura !"), ei bine, acest așa-zis POPOR — grație unui foarte științific și fantastic proces de atomizare și izolare — devine, în modul cel mai evident, o simplă POPULAȚIE (adică o masă de indivizi nediferențiați, lipsiți de conștiință și putere colectivă) : muncitorimea — care a fost cîndva, pe vremea generației tatălui meu, o clasă socială distinctă și conștientă — acum, că numărul ei a trecut de trei milioane, tinde să devină Marea Mută, suma niciodată adunată a angajaților din uzine, fabrici, întreprinderi. *Adscripta productiae.* Țărănimea — fostă pătură socială — la ora asta a rămas o simplă pătură, numai. *Adscripta glaebae.* Cea cu care realizăm interminabilele campanii zi-lumină, șirul mut de babe și moșnegi ce prășesc în linie, mîncînd din traistă, la amiază, biscuiți „procurați" la oraș, cu ceapă sau castraveți din lotul personal. Intelectualii ? Am o mare rezervă față de acest termen ; personal, prefer să fiu înjurat decît să fiu numit „intelectual". Să fac parte din confuza categorie de indivizi care, avînd o diplomă de specialitate, se consideră scutită de muncile într-adevăr grele, de răspunderile mari, de idei generale, de curaj și atitudine morală. Un inginer, doctor, fizician sau filosof nu este „intelectual" decît în momentul în care dă dovadă de libertate, luciditate, curaj dezinteresat şi jertfelnic. Altfel, el rămîne un simplu funcţionar al materiei sau, şi mai rău, un biet mercenar al puterii care-l plăteşte, şi nu al poporului care îi cîştigă pîinea. Pe vremuri — cînd îl citeam pe Julien Benda — îmi plăcea să cred că intelectualii, la noi, ar fi cam ce a fost „intelighenţia" rusă, despre care ştim din romanele veacului trecut. Vax! Capacitatea de a gîndi, de a fi lucid, moral şi solidar, voinţa de a filosofa pe viu, în afară de biblioteci şi cărţi de specialitate (acestea pot fi sursă de informaţie, dar pot, în acelaşi timp, fi şi un mijloc de monadizare a laşităţii prin citate, convingeri de fotoliu, acoperiri istorice de tot felul); capacitatea de a rămîne *Om* chiar cînd ţi se iau pîinea şi libertatea, ei bine, aceste diferenţiale ale spiritului şi moralei aparţin, la noi, doar celor aleşi de Dumnezeu prin puşcării şi lagăre sau celor ce au trăit în secolul trecut, cel în care am deschis ochii şi am schiţat primul nostru rîs ironic... Am trăit sub şapte dictaturi succesive, am îndurat trei uriaşe ocupaţii străine — iar în prezent, dacă e s-o spunem cinstit, trăim o fază de superdictatură, de monarhie tribală, paranoic-protocolară şi infailibilă pînă şi în ochii ziariştilor ce ne vizitează palatele şi vitrinele din Ulan-Bucur-ul Înaltei noastre Porţi. Cine i-a întîmpinat, rînd pe rînd, cu urale, flori şi articole de fond pe toţi aceşti dictatori în delegaţie, caudillo-sultăniţi sub ochii întregii lumi? Cine? Nişte intelectuali. Angajaţi, reangajaţi, ataşaţi, detaşaţi etc. Cunosc lepre savant universitare care şi-au schimbat garderoba convingerilor definitive de exact şapte ori: sunt şi azi în fruntea bucatelor, avînd o conştiinţă de buletin şi alta de paşaport permanent. Dacă ajung pensionari, îşi scriu memoriile, conform acelui aforism al marelui Napocos, care spunea: „orice rahat, după ce se usucă, are dreptul să-şi scrie memoriile sale de trandafir". Deocamdată îşi aranjează fiii şi nepoţii în fotolii fier-îmbetonate sau le fac vînt spre ţările pe care le-au înjurat şi le-au afurisit. Dragă Karlie, averea a fost înlocuită de Putere — acum trăim faza în care această Putere se luptă să devină transmisibilă, ca un bun de familie sau de clan. Tot ei vor scrie şi Istoria, anulînd adevărul ei. Avînd monopolul memoriei, tradiţiei, ideologiei, pot desfiinţa trecutul, în numele unui viitor tot mai mare şi mai îndepărtat. Prezentul nu există: prezentul e acest ghips la mîna mea. (Nu am îndrăznit să-i spun doctorului consătean cum am obţinut această semifractură; l-am minţit, povestindu-i ceva cu o ghinionistă alunecare în baie; zîmbea politicos, era obişnuit, în fiecare zi vin la clinica lui zeci şi zeci de oase rupte, nu în accidente, ci în asemenea „alunecări" în baie, serviciu, cîrciumă, părculeţ întunecat...). Prezentul e frica ce o am de umbre, viitor şi soartă...

Doamne, cum am ajuns aici? În loc să ies din spital pe uşa din faţă, iată-mă nimerit în curtea din spatele lui. Lăzi, maşini vechi, ambalaje, mult gunoi. Groaznic. Mă aşez cutremurat. În faţa mea, se ridică un munte de ghipsuri vechi, cred că sunt aici, pe puţin, cîteva vagoane de foste mulaje, legături, proteze... Tăiate cu foarfeca. Vată, plină de puroi sau sînge, mai păstrează amprenta plastică, anatomic umană, a suferinţei trecute. Un munte de negative absurde, suprarealiste, de memorie aruncată la gunoi. Asta e Istoria, mi-am zis: cea mai frumoasă, mai simbolică şi mai obiectivă, concretă şi abstractă, fizică şi metafizică, arătare a ce a fost, este şi va fi totdeauna orice suferinţă, accident sau moarte căzută în uitare: un ghips cu vată, în el urma negativă, mută, a unei dureri anonime, necunoscute, aneantizate... Va trebui s-o aduc aici pe Limpi (poate n-ar fi stricat să-l aduc aici şi pe întemeietorul celei mai moderne filosofii a istoriei), să le explic la amîndoi cît de teribil de expresiv, de clar şi artistic mi se pare acest munte ortopedic... Şi sufletul, şi spiritul, şi valorile supreme se pot fractura, rupe, frînge: o mare parte din omenire are nevoie de ghips, sufletul lumii e zdrobit; unde sunt, mă întreb, mulajele infinitelor noastre suferinţe, cine va descifra vreodată semiologia ascunsă a durerilor, frîngerilor, infirmizărilor de tot felul?

Am ieşit în fugă din această curte cu stafii. Cred că în nopţile valpurgice, demonii ce mă chinuie, ce ne chinuie, aici vin să rîdă şi să benchetuiască.

Cînd am intrat în clinică, dădusem ţigăncii bătrîne care cerşea la poartă trei lei. Acum, nici eu nu ştiu de ce, simţii din nou nevoia să-i mai dau tot atîta. S-a uitat lung la mine, zicîndu-mi: „bogdaproste, boierule, să fii sănătos!" — dar, în acelaşi timp, cu rezerva ei milenară de magie şi psihologie, îmi cerceta adîncul ochilor...

— Ascultă aici, boierule, îmi spuse, zornăindu-şi ulcica în care strîngea monedele primite, la biserica Madona Dudu, zece femei bătrîne au păzit un mort mare, mare: femei plătite, nu paţachine sau ţigănci de mahala. Ei bine — uite, jur pe copchilaşii mei că nu te mint —, azi-dimineaţă, au ieşit ca înnebunite de acolo. Spuneau că, după miezul nopţii, Maica Precistă a început să lăcrămeze... Stai, că nu asta e mai de speriat. După aceea, sfinţii toţi din altar au început să rîdă, să rîdă, de parcă şi-ar fi ieşit din minţi. Nu crezi? Rău faci... În Romaneşti, dacă vrei să ştii, o mie de copii de ţigani, goi cum i-a făcut mama lor, au pornit ca lăcustele spre oraş, strigînd: „Abaramu!". Au spart geamuri, au rupt garduri, pomi, vitrine: abia i-a oprit miliţia, cu camioane şi cîini-lupi... În luncă s-au găsit doi şefi cu gîtul tăiat. În gară, desfăcîndu-se cîteva vagoane de mărfar, au fost descoperite că sunt pline vîrf de oase vechi, oase de soldaţi, de hoţi, de boieri, morţi de o sută de ani... Popa Spiridon, îl ştiţi, şi-a măritat fata; după jocul miresei, amîndoi naşii, boieri divăniţi, au căzut ca trăsniţi: inima. Acum sunt la relaminare... Nu se ştie dacă scapă cu viaţa... În turnul fostei prefecturi sosesc porumbei călători de departe: doar premarele citeşte poruncile ce sosesc — cînd de la ruşi, cînd de la americani. De-aia înnebunesc „premarii": pe ultimul l-au dus legat, mai în zilele trecute, direct la mandravela noastră...

Mi se părea binevenită această baie de subistorie, poveste şi mic apocalips poporan de margine. Voiam să-i mai dau nişte mărunţiş, merita. Cineva mă strînse

de braţul valid, oprindu-mă. Era Olimpia: coafată proaspăt, săltăreaţă în formă, foarte tristă-n conţinut.

— Ajunge, soţule: dacă te ştiam atît de sentimental, îţi procuram o caterincă şi un papagal. Hai, avem o mulţime de treburi. După ce ieşim la pensie — îţi promit! — ne mutăm în ţigănie. Acolo e mai vesel, după părerea specialiştilor, acolo se pun bazele societăţii-postatomice, postindustriale, postdialectice...

Ţiganca rîdea — recunoscuse în Limpi o colegă de vocaţie.

— Să-ţi trăiască franţuzoaica, boierule, strigă în urma noastră. Dar să ştii că ceea ce ţi-am spus despre sfinţii de la Madona Dudu e adevărat...

Mă oprii locului, pe gînduri.

— Limpi, ştiu că te grăbeşti, te-aş ruga totuşi, numai pentru cinci minute, să vii cu mine în curtea din spate a spitalului. Vreau, adică mi-ar place, să-ţi arăt ceva...

— Doamne, Doamne, se tînguia a mea soţie, cu cine mă adunaşi, cu cine mă pusăşi să fac casă...!?

Iar nu înţelegeam. Limpi îmi săruta fruntea înnorată de logică formală, cu mîna ei frumoasă îmi mîngîia ghipsul în cauză. Dialectic, ea era din nou cu trei surprize înaintea mea.

— Uite, iubitule, îmi spuse glumind, certificatul medical pe care ai uitat să-l ceri genopolitanului ce te-a vîrît în ghips. Las', am avut eu grijă să-i explic între patru ochi, dar cu martori, cam în ce baie ai alunecat tu. Avem nevoie de acest certificat. Scrie clar aici: „fisură în radium, entorsă şi contuzii în urma unor lovituri cu un obiect tare..." Înţelegi? Scrie mai departe: „Se recomandă examinarea integrală a pacientului de către o comisie medico-legală!"

— Ce rost are, Limpi?

— Habar nu am. Ca în poveşti, eroul, din spirit revoluţionar, pleacă să se bată cu Necuratul: pe drum adună aici un solz de peşte, colo o peană de pasăre sau păr de sălbăticiune la ananghie. Suntem în război cu zmeii, cu balaurii, cu căpcăunii? Suntem...

— Mi se pare stupid, scumpă soție: să reclami lui Osmanescu cum că oamenii lui Osmanescu, din ordinul lui Osmanescu, m-au osmănit osmănește. Să-l reclam lui Ilderim — care e incult ca o bîtă — pe Caftangiu, care e incult numai cît un dos. Să mă duc la Tutilă Unu, care nu știu ce hram înalt poartă, și să-i spun că fratele său, Tutilă Doi, este cea mai fantastică pramatie din pașalîc. Să reclam statului, care mi-a luat toate drepturile, că nu e drept ca statul să mă și pedepsească dacă mă plîng... Nu sunt ateu, scumpa mea, nici marxist nu mai sunt de mult, cred eu: nu cred nici în fosta camarilă slavo-evreiască, nici în actuala echipă turco-chitaie, nici în viitoarea formulă pecenego-antisemită... Atunci ce rost are să reclam, să mă zbat, să mă fac fărîme, de parcă zeița asta a Justiției — care și-a scos legătura de pe ochi în văzul lumii întregi — ar avea în mîini un cîntar al Dreptății, și nu o simplă pușcă mitralieră pe care scrie: „Cine nu e cu mine este împotriva mea!"

— Mai în șoaptă, bărbate, mai în șoaptă!

— Ți-am mai spus-o, ți-o repet: sunt prea grec ca să fac pasul din morală în politică și prea latin ca să rămîn numai în politică. Dar, ca grec, sunt un sclav, biet preceptor și scrib al unor brute de soldățoi fanfaroni. Cu o singură deosebire: vechii sclavi aveau șansa de a deveni liberți; eu nu voi ajunge liber niciodată! Sunt un biet negru, urgisit și hăituit, într-un stat superapartheid, crud și rasist, dar cu deosebirea că eu nu am voie să mă întîlnesc cu cei de culoarea mea, pentru o cauză a mea; în caz că sunt bătut, închis sau ucis, nu se va ridica în apărarea mea nici o voce, nici un steag umanitarist, în lumea asta mare și generoasă... Am fost „lepros", semnul mi-e ars pe frunte și în buletin, condamnarea mea e pe viață. *Scîrbă silnică pe viață.* Regretul meu imens constă numai în faptul că te-am tîrît și pe tine în această pușcărie-zarcă: acum suntem de serviciu la tinetă, să vedem cînd ni se dă voie s-o vidanjăm. Dacă o vărsăm pe drum, ne sfarmă în bătaie proprii noștri colegi de soartă, Doamne apără și păzește!

O simțeam cum tremură. Cum tremură și se stăpînește. Avea în ea un arc de vioară — grav, melodios —, auzeam cu inima mea de bărbat învins, nefericit, fără de nici o șansă, cum plîng în sufletul ei mila de mine, dragostea, disperarea. Privea în pămînt, avea ceva bizantin în curbura dureroasă a capului, în puritatea de fecioară a gîtului ei. Gîndea, gîndea. Trebuia să gîndească și în locul meu...

— Dragul meu, îmi spuse într-un tîrziu, înveselită de cineva nevăzut, după ce am ascultat rechizitoriul prin care te-ai condamnat pe vecie, eu cred că nu mai avem nimic de făcut în lumea asta păcătoasă... Să mergem, zic eu, prin farmacii și să întrebăm dacă ne pot vinde două porții de otravă: sărbătorim un cincinal de la nunta noastră, suntem mai mult sau mai puțin filosofi, cucuta e tot ce poate fi mai eficace, ca soluție, la marile probleme și evenimente internaționale. Nu? Permite-mi o paranteză: doi bătrîni generali din această urbe, întrebați fiind, cu ocazia vizitei pe care ne-a făcut-o domnul președinte De Gaulle, dacă nu doresc să-i ceară ceva, vreun favor, vreun pașaport (fuseseră, ambii, colegi cu acesta la Saint-Cyr) — moșnegii noștri, după ce s-au gîndit, gîndit, au zis așa: „De la el nu dorim nimic: dar, dacă poate, ministrul său, domnul Malraux, să ne facă rost de cîte o pilulă de cianură — *pentru orice eventualitate* — i-am rămîne foarte recunoscători și lui, și bravului popor francez..."

Dumnezeule! Pastila asta de cianură! Cît am pomenit-o, cît am dorit-o! Ea ar trebui să facă parte din contractul social, să fie oferită fiecărui cetățean, ca un drept, ca o obligație — să trebuiască să o purtăm ascunsă undeva, exact așa cum marinarii poartă colacii de salvare pe furtună, sau piloții parașuta...

— Buuun! se făcu Limpi că nu observă căderea mea în trapă, mai putem, ca să ne revină pofta de viață și de lume, să mergem la biserica Madona Dudu să vedem cum rîd sfinții de pe catapeteasmă și, mai ales, de ce rîd sfinții aceia, totdeauna serioși. Nu? Sau să ne interesăm la urgență ce s-a întîmplat cu cei doi nași de la nunta fetei popii Spiridon! Au fost duși la *re-laminare*. Nu ai sesizat, bărbate, perla acestui nou cuvînt. Nu ai umor, degeaba. Nu ai înțeles pînă acum, nici lîngă mine, că sfînta noastră LIMBĂ strămoșească ține cu poporul, cu cei de jos, cu tine mai ales, cu toți umiliții și năpăstuiții acestui biet pămînt. Da, da! Nu sunt profesoară, nici grămătic, dar *știu* că limba este o ființă supranaturată. Ea e ca un munte, ca un codru ceresc, ca un fluviu viu subpămîntean. E suverană și deșteaptă foc. Se joacă de-a v-ați ascunselea cu cei puternici, duce, jucîndu-se, un fel de război de partizani, face agitația ei, propaganda ei, lucrează cu materialul clientului, dar cum lucrează? Promite ca să compromită, duce în ispită, inventează, uitucește, îmbată; rîde cu lacrimi și plînge după toate discursurile. Oratorii proști sunt cei pedepsiți de ea, cărțile proaste sunt cruzimea ei, poeții și actorii falși sunt cei pe care, după ce i-a dus cu mîia, acum îi dă în stambă și îi face de rîs. Tiranii uită că între ei și mass-media ce le stau la dispoziție există un mijloc, care de fapt e scop, LIMBA. Dacă nu te pui bine cu ea ești pierdut. Din clipa în care încalci contractul de morală și curăție a ei, ea își retrage investițiile, te golește de spirit, transformîndu-te, în numai cîțiva ani, într-o moară hodorogită ce macină cai roșii pe pereți... Spune tu după mine *re-laminare* și pe loc ți se ridică cețurile...

— *Re-laminare*. Fantastic, ai dreptate.

— Fantastic, științific, tot ce vrei. Păi dacă e vorba de *relaminare* (în loc de „reanimare"), la ora asta întregul nostru municipiu, cu toată dumnezeirea lui, este în relaminare. Nu? Și eu, și tu ce facem altceva decît să căutăm mijlocul prin care să fim relaminați, dar să nu pierim: nimic să nu se piardă, nimic să se cîștige, să obținem doar o formă cît mai curată de a dăinui, lîngă un blid de arpacaș (cum zici tu), în pace, liniște, dar fără nici un fel de titluri, onoruri, măriri etc. Relaminare, admitem, dar cu pielea netăbăcită și cu capul neregulat de nimeni și nimic... Iubitule, limba asta e aliata noastră cea mai teribilă, crede-mă! Pe

mine, țiganca asta de te-a dus pe tine de nas m-a umplut de curaj și încredere.

— Fiindcă?

— Să ne așezăm pe banca asta. Cu spatele către monumentul monstruos, dar modern, închinat, cum am auzit eu prin tîrg, ultimilor țărani care mai voiau să se răscoale. Ca să le treacă pofta... Ceea ce îți spun despre forța și miracolul acestei limbi în care cred ca o sectantă primitivă, ca o preoteasă a unei religii ancestrale, eu știu de la bunicul meu, care mi-e la fel de drag ca și tine. Îi aud pașii prin țară, simt cum se apropie, desculț și mucenic, de soarta noastră... Taci. Nu întreba. Îmi simt capul vîjîind, îmi fierbe mustul. Cred că a sosit ora la care va trebui să-ți vorbesc, în taină, despre ceva care e frumos și în care cred. Nu despre Marx și utopie, nici despre socialism și ficțiuni — ci despre „miezul" și „legea" limbii. Despre energia, tinerețea, inteligența ei. Ea este ultima, *ultima* armă cu care ne mai apărăm, ca popor și seminție, de moartea-morților...

— Aveam o rugăciune și pentru limbă...

— Știu. Iubite al meu soț și dascăl, eu cred că Pămîntul, Țărănimea și Limba sunt cele trei forțe cerești ce ne-au ajutat să ieșim din întunericul asiatic al veacurilor, pomenindu-ne deodată, un popor june și plin de o poftă fantastică de viață... Bucuria noastră scurtă fu. Nici măcar un secol... Pămîntul l-am pierdut, el nu mai e în stare să ne apere. Se apără pe sine, cum poate, cînd poate, comițînd diferite grave erori politice: mai o inundație, mai o secetă, mai un cutremur... Mai cîte o nouă reformă agrară ratată. Țărănime nu mai avem, ea s-a risipit, s-a topit, a intrat în pămînt: a dispărut, cum spui tu, în entropia industriei și urbanizării forțate. Chiar și satul — ca izvor de regenerare demografică și spirituală — ca suflet și sămînță, a murit, s-a stră-mutat... Ce ne-a mai rămas? Armata poporului? Mă faci să rîd: armata asta a noastră are tot ce-i trebuie ca să se bată vitejește, doar că habar nu are (și nimeni nici nu îndrăznește să-i spună) cine-i este dușmanul, pentru ce se bate, în numele cărei credințe și la care dintre hotare... Așa că nu ne-a mai rămas decît Limba, maica noastră preacurvă și preacurată totuși, sfînta muceniță, Limba... O mie de ani am stat sub ocupația Asiei Mari, după retragerea romanilor: ea a încolțit sub pămînt. Patru sute de ani am stat sub ocupația turcilor osmanlîi și a fanarioților greci. Acum, după cum bine știi, am intrat într-o nouă ocupație va fi lungă, deosebit de schizofrenică, tocmai că e de-a noastră. Ce contează? Eu simt că, precum în primele zile ale genezei sale, Limba noastră, plină de duh și vie ca o sămînță iubită, avînd o experiență milenară de ilegalitate și luptă pasivă în spatele dușmanului de moarte, își îmbracă sub ochii noștri (și ai șefilor noștri) *toga sa virilă*, intră în Europa ca la ea acasă, cucerește, învinge, se îmbogățește, chiar și după exproprieri și naționalizări... Verbele noastre ajutătoare sunt „a fi" și „a avea". Ca esență, simple stafii în osatura, în măduva limbii. Fiindcă noi nici nu mai avem, nici nu mai suntem. Tu ai zis: nu mai avem trecut, nici viitor; eu zic: avem, în schimb, cuvintele „petrecut", „întrecut", „întrecere": nu mai avem viitor, dar am descoperit cuvîntul teribil „viitură". Nu mai avem opinii, nu avem convingeri, avem în schimb cuvîntul „părere", care vine de la „a părea", un fel de moft al neantului și relativității. Din „nimic", cuvînt foarte mare și greu, am născut „nimicnicia" și „nimicurile". La ședințe, poți auzi și „nimicologia", ca știință cultă, sintetizare a popularei expresii: „hai să vorbim nimica!". Sau „șeftel" în loc de șeptel, „lăcrămație" în loc de „reclamație". Și așa, la nesfîrșit... Am văzut cu ochii meu o cerere iscălită de o sută de pălmași din satul meu de obîrșie: solicitau, nici mai mult, nici mai puțin decît dreptul „la reculegere". Da, așa cum ai auzit: *reculegere*. Ei înțelegînd prin asta dreptul de a merge în urma combinelor și de a re-culege ce a rămas necules... Nu li s-a aprobat, bine-nțeles, cererea; nu fiindcă stăpînirea s-ar fi îngrozit de formulare, ci fiindcă exista teama că mecanicii ar putea să-și aranjeze combinele în așa fel încît să rămînă ceva mai mult rudelor sărace care

ar fi re-cules în urma lor. Deși ai mei, la țară, tot din reculegere trăiesc... Furînd ce pot noaptea, ca huhurezii... Candid, eu cred din toată inima în forța magică a blestemelor, cred că limba are puterea supranaturală de a mîntui, pierde, ucide chiar. Poate fi elixir pentru unii, drog ucigător pentru alții. Ispitește la oratorie, microfon, televiziune — dar, exact cînd ne e lumea mai dragă, ne lasă baltă, găgăuți, bîlbîiți, nicu-n perete. (Am vrut să spun: nucă-n perete!) Dacă ar fi după mintea mea, eu aș trece Limba, cu întregul ei arsenal, la Ministerul Apărării; în ultima invazie *ea* a ținut piept, nu armata sau deștepții din guvern. Și aș introduce ca materii de studiu în școli și cazărmi „bîrfologia", „zvonetica" drept tehnologii militare avansate, iar „bășcălia" aș declara-o artă populară traco-latină. Ce zici?

Tăceam, ascultam, visam. Vocea Olimpiei mi se părea străină, nouă, poate că nu ea îmi vorbea, poate că prin ea mi se vorbea. Zeii s-au culcat, Dumnezeu poate că a murit: trăim cît timp mai cuvîntăm. Pe urmă va veni marea trecere, marea viitură, ultima re-culegere, ultimul cuvînt, care e necuvînt: moartea.

Limpi continua să-și depene obsesiile magice.

— Am auzit că, în ultima vreme, cei care se mai pot chema țărani nu mai cred în Raiul de dincolo, ca într-un fel de grădină frumoasă și fericită. Nici în iadul cu cazane de smoală și foc continuu nu mai cred. Mi-a sărit inima din loc de uimire și frumusețe auzind-o pe Florica noastră povestindu-mi că mătușile-babe ce le mai avem risipite prin casele și ogrăzile de la țară vorbesc, mai nou, că fiecare om, după moarte, se va întrupa în felul următor: țăranii, cu toții, fiindcă au suferit cel mai mult și mai pe nedrept, se fac și se prefac în frunză. Frunză verde, tînără, cade toamna, răsare iar primăvara; iar *susnicii* de la orașe și sate (îți place cuvîntul „susnic"? Există, s-a născut), deci susnicii noștri toți, după moartea lor, se vor muta fiecare în cîte un cuvînt gol: fiecare în cuvîntul pe care l-a rușinat mai mult... Asta e o legendă auzită de mine, bărbate, nu spun unde și de la cine. Ți-o împărtăşesc ca s-o ştii: fac tot ce pot, în lumea asta, pentru ca dincolo să ajung frunză, fruzuliţă, fir de iarbă, orice: dar între ai mei, între cei care nu au minţit şi nu au stricat sau murdărit nici un cuvînt. Aş dori mult de tot să fii şi tu pe lîngă mine: un mugure, o gîlmă, o ciupearcă măcar, numai să fii aproape: veşnicia-i lungă, mai schimbăm o vorbă, mai aprindem o ceartă, mai îngînăm un dor sau o amintire. Nu? Sper că după această lungă şi cretină introducere „epistemologică" — iartă-mă, mor de plăcere cînd pronunţ cuvîntul ăsta fantastic —, îmi voi permite, trezită din somn, să te întreb: pe unde ne scoatem cămaşa, omule? Cine are să ne re-lamineze situaţia politică şi socială? Care ar fi paşii de dans ce trebuie să-i executăm ca să nu ajungem prea repede eu frunză de troscot, refuzată la export, iar tu chiriaş veşnic în cine ştie ce cuvînt marxist-leninist pe care l-ai compromis în perioada albastră a catedrei tale universitare, din acel Genopolis legendar şi mult prea nordic pentru imaginaţia şi incultura mea?

— *Cum rugito ac cum suspinose, oremus,* am oftat eu.

— *Laudetur ridiculus mus!* îmi răspunse Limpi, citîndu-mi o stupidă închinare a mea de cîrciumă şi rachiu.

Ne ridicarăm oftînd. Oraşul — cu grijile, teama, absurdităţile sale ne aştepta ca o fiară flămîndă. Limpi trebuia acum să-mi ţină obligatoria lecţie de informare politică locală. Cu toate că, pe baza experienţei şi a lecturilor mele din trecut, aş fi putut să mă consider un dascăl într-ale filosofiei istoriei — ale Istoriei celei mari, bine-nţeles — în ceea ce priveşte evenimentele din imediata mea apropiere, trebuia s-o recunosc, sufeream de o cecitate aproape aragonică, trioletă, de parcă tot ce se întîmpla în jurul meu se întîmpla într-o limbă-religie necunoscută, ce trebuia să-mi fie tradusă şi explicitată, ca unui ziarist democreştin bavarez, sosit la noi să se documenteze în ceea ce priveşte nivelul de trai şi nivelul moral al clasei

optimaţilor. (Confundînd, de pildă, *der Ernährer* cu *der Ernarrer* etc.)

— Bărbate, sortez atent, în mintea mea, ce anume să-ţi împărtăşesc şi ce să trec cu grijă sub tăcere. Fiindcă nu o dată mi s-a întîmplat ca eu să-ţi spun „vine o urîtă secetă!", şi tu să înţelegi că noul preşedinte american e şi mai baptist decît antecesorul. ... Lasă, nu protesta, spun prostii, îmi fac încălzirea moaţelor...

Mă luă de braţ şi mă îndreptă spre un drum ce se abătea de centrul oraşului.

— Nu te speria, facem un mic ocol, vreau să-ţi arăt, în cinstea înghipsării tale, o vilă boierească veche... Aşadar, s-o luăm băbeşte. Întîi şi întîi, află că închiderea noastră în cavele teatrului nu a fost ideea naşului Tutilă Doi, nici a cumplitului Osmanescu. Nu! Această aventură monte-cristo a fost aranjată mai sus: însuşi Carasurduc şi cu misteriosul meu văr Tutilă Unu, cel mare şi ascuns, au dat dispoziţii ca tu să fii bătut bine, iar eu, fără de nici un motiv, să fiu închisă undeva...

— Dar de ce? De ce?

— Nu ştiu. Presupun că e vorba de o probă a fidelităţii faţă de Profet... Pui un candidat la promovare într-o situaţie de umilire şi mînie ultimă: şi vezi apoi ce scoate el din adevăraţii săi ficaţi, pe adevărata sa gură... Noi trebuia să ieşim din puşcăria aceea tunînd şi fulgerînd, dar mai ales ţipînd ca din gură de şarpe articole din Constituţie, Drepturile Omului, Helsinki... Pricepi? Noi nu am făcut-o. Am dansat, am chiuit, am băut cu paznicii şi călăii de serviciu. Asta ne-a fost salvarea, deşi mă tem că am luat o notă prea mare la capitolul inteligenţă şi prudenţă antecalculată... Porcul acela de vierme care vrea să ajungă director de teatru (şi va ajunge, te asigur: are stofă), după ce ne-a închis, s-a dus victorios să raporteze lui Tutilă Doi că ordinul s-a executat... Naşul nostru însă avea nişte daraveli cu Osmanescu, era şi beat şi amărît, a pierdut din vedere ce se întîmplă cu noi. Spre dimineaţă, şi Osmanescu a uitat punctul de plecare: în loc să ne lase pe seama celor ce aşteptau să ni se reverse Vezuviul, ca proştii, au venit şi ne-au „eliberat".

— Nu înţeleg. Sunt total depăşit.

— Nici nu e de înţeles. Deocamdată. Ajunge să ştii că hora se încinge, devine a dracului, scrînciobul se roteşte o mătură uriaşă, sultanală, e decisă să facă ordine şi linişte...

— Refuz să cred că toată această tragică farsă s-a pornit din cauză că eu am rîs în faţa unui afiş idiot. Ar însemna că...

— Nu ai fost decît bobîrnacul necesar. Ai pus degetul pe Marx. Părerea mea este că, la ora asta, Marx este o bubă deschisă şi chiar infecţioasă. Da. Din motive pe care nu le înţeleg — sau le înţeleg prea bine, dar mă fac proastă şi cu cotizaţiile în regulă — acolo sus, în norii mînioşi şi vigilenţi de la Înalta Poartă, poate chiar şi la Sublima Poartă, se reconsideră, din motive de tactică şi strategie revoluţionară, atît problema dictaturii proletariatului, cît şi sacrosancta lozincă „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!" Ambele aceste două idei au ca autor ghipsul cu barbă pe care tu, ca un mare prost ce eşti, ai vrut să-l scoţi dintre simplii utopişti... Ştiu, ştiu! Dar la ora asta, dictatura nu mai e bine să fie a proletariatului, dictatura e a întregului popor, dacă vrei să ştii... Nici nu mai avem proletari, avem o clasă muncitoare disciplinată şi conştientă. Faţă de fosta clasă muncitoare, ea este într-adevăr revoluţionară, fiindcă nu mişcă în front, nu crîcneşte, defilează şi strigă „Ura!". Trebuie să fim atenţi — presupun eu — şi la acest cuvînt: „uniţi-vă!". Stăpînirea nu vrea ca proletariatul ei să se unească: nici măcar la o fabrică sau la vreo mină. Lozinca asta e pentru export, pentru lumea a treia, la noi ea trebuie uitată, evitată, combătută cu discreţie. Ilderim, ca să-şi dreagă greşeala de pe afiş, după şedinţa în care noi doi am strălucit ca două pupeze de staniol, a dat ordin, a doua zi, să se înalţe pe turnul agiei lozinca de bază a revoluţiei: „Proletari din toate ţările". Nu a scris „Uniţi-vă!", şi asta l-a şi scăpat de retrogradare totală. Peste o oră, chiar şi această ciuntită lozincă a fost coborîtă de pe fronton... Tutilă, mirosind cum bat vînturile, şi-a zis: „Ce fac eu cu busturile pe care le-am girat?" ... Şi le-a strecurat şmechereşte în taxiul speriatului Omar. Acesta le-a adus la noi, după cum bine ştii. Osmanescu, anunţat de soţia Ilderimului, care îi este soră, ştiind că trăsese greu în bară, la şedinţa din subsol avu şi el o iniţiativă: să evacueze public şi zgomotos buclucaşa statuie, dovedind astfel că e orientat şi că „ştie" unde e răsăritul pe busolă... Habar nu avea că propriul său adjunct primise ordin să ne izoleze... Viermele oxiur, cînd a aflat că nu Osmanescu era autorul închiderii noastre în magazia lui, disperat, ca să repare gafa, s-a dus glonţ la madam Caftangiu. Care nu era singură...

Simţeam că-mi plesneşte capul, îmi venea să urlu.

— Limpi, pentru Dumnezeu, ai milă de sufletul meu. Am ameţit, înnebunesc. Ce povesteşti tu e fişa de spital a unui schizofrenic incurabil.

— Ce să-ţi fac, bărbate? Asta e istoria noastră, nu ce scrie în *Le Monde* sau în *Times*. Madam Caftangiu, pentru noi, acum, e mai importantă decît însuşi Consiliul de Securitate. Ea şi-a luat soarta între propriile coapse. Are şi coapse, şi creier femeia asta, e un fel de geniu în balta cu broaşte, nufăr şi viperă, mărgăritar şi măselariţă. Ea l-a trimis pe Osmanescu la întîlnirea cu Naşul anume ca să scape de el şi să aibă răgazul să-şi aranjeze ploile.

— Care ploi?

— Ilderim a fost transferat la Înalta Poartă, dar într-un post obscur, ceva ministru adjunct la un minister nou înfiinţat, al reparaţiilor şi pieselor de schimb. Are o pîine comodă, are şi un mic fotoliu dar nu mai are iscălitură grea, nu mai poate oferi pîine, scaune, nici măcar strapontine... Osmanescu — cumnat îndivănit şi fost Ivan cel Groaznic al Isarlîkului — în noaptea trecută a fost şi el mazilit: tot barză albastră a rămas, dar în viitor va răspunde de liniştea şi hărnicia voluntară a bravilor brigadieri ce ne construiesc, cu un ceas mai devreme, diferite magistrale, cu sau fără pulbere... Tutilă Doi, fost beglerbei futurolog, a avut mai mult noroc: are un frate, și acest frate — puternic și temut, să știi — a pus un umăraș de l-a ajutat să fie numit director al Academiei de Romanistică... din Roma. Da. Nu știe el latinește, nu știe el nici italiana, cu toate acestea, te asigur, în doi ani numai, va învîrti acolo o mafie romanistică de o să-i doară mintea chiar și pe euroșmecherii ăia de italieni...

— Și... îngăimai, tăbărît de uimire, cu noi, dragă Limpi, cu noi doi ce se va întîmpla?

Treceam printr-un cartier străin, printre case bătrîne, triste și muribunde. În zare se zăreau turlele catedralei, turnul agiei, blocurile-turn ale centrului civic. Un abur albastru plutea peste oraș, totul părea simplu, pașnic, nevinovat, ca o stampă optimistă a progresului, în toate sectoarele...

— Mă tem, soțule, îmi răspunse într-un tîrziu, tare mă tem că mi s-au ars și mie cîteva becuri la dispecerat. Îmi scapă niște amănunte, zău dacă știu ce soartă ne mai așteaptă. Toate firele, se pare, duc acum spre această afurisită și genială madam Caftangiu. M-a căutat la telefon azi-dimineață, era mieroasă, drăgălașă, dar și foarte amenințătoare.

— Cum amenințătoare?

— Îmi dădea a înțelege că abia a reușit *ea* — neavînd, de fapt, nici o calitate oficială — să oprească dosarul alcătuit împotriva noastră în legătură cu poetul patriotic Omar. Am întrebat-o: ce avem noi comun cu accidentul cardiac al acestui poet patriotic? Mi-a spus, știe, desigur, că nu avem nici o vină, dar, vedeți, există două declarații cum că noi doi, în fața blocului și a cartierului întreg, l-am maltratat umilitor, dîndu-i picioare în fund și înjurîndu-l ca la ușa cortului. Un poet e o floare sensibilă — umilința asta o procuratură răuvoitoare ar putea-o considera oricînd ca fiind mobilul depresiv ce l-a împins în fața acelui camion...

— Groaznic.

— Da... La care amenințare a madamei, eu am avut totuși un ultim contraargument. Care a pus-o pe gînduri, fiindcă...

— Ce argument, Limpi?

— Uiți că mai avem pe balconul bucătăriei o statuie. Cu mustăți. Reprezentînd chipul fostului președinte al divanului de Cultură, actualmente internat la nebuni. Soțul legitim al doamnei ce mă fierbea pe mine în oală seacă. I-am spus, oftînd mieroasă, doar atît: „doamnă, fiecare om cu soarta lui. E adevărat că i-am dat picioare și l-am înjurat pe amintitul poet, dar le-am făcut acestea la rugămintea lui scrisă. Voia să vă vorbească dumneavoastră și protectorului dumneavoastră, tovarășului Osmanescu, cît de credincios vă este, cîte umilințe și batjocuri rabdă el, cărînd bustul unui nebun care, întîmplător, vă este soț..." După asta și-a pus imediat frînă, mi-a declarat dragoste, abia așteaptă să mă întîlnească, simte ea că vom deveni prietene... Mi-a și dat întîlnire: la înmormîntare.

— Ce înmormîntare?

— A poetului Omar. A murit azi-noapte: doi civili voiau să-i pună cîteva întrebări (cu aprobarea doctorilor), el s-a speriat rău, a început să strige și să cînte imnul chimiștilor compus pe versuri scrise de el. Imnul acesta i-a fost fatal. Peste două zile îl îngroapă, oficial, primăria. Nu știu care sunt rațiunile ascunse ale divanului celui mare care fierbe încă sub capac, dar s-a hotărît, la nivelul cel mai de sus, să i se facă funeralii politice. A fost erou, poezia lui a fost o poezie eroică, a murit eroic, pentru o cauză eroică... Pricepi? Trupul său pămîntean e depus solemn la Casa Ziariștilor. Iar noi doi, acum, tu cu mîna în ghips și eu cu sufletu-n proțap, în loc să mergem acasă sau să ne abatem la cîrciuma ostrogotă, unde ai trăit tu cele mai libere și fericîte zile din cea de-a treia ta viață, ar trebui să ne ducem cu un buchet de flori, solemni, tăbărîți de compasiune și durere, pe la catafalcul acestui jalnic bufon, mort exact așa cum a trăit. E bine să fim văzuți, să avem un alibi, cît de cît...

— Imposibil. Nu pot juca teatru în fața unui cadavru. Ce să caut eu la catafalcul acestui trompetist turnător?... Discuția asta o închid pentru totdeauna. Dumnezeu să-l ierte, fie-i țărîna ușoară. Atît. Acum te rog să-mi spui esențialul: eu, soțul tău nenorocit, mai sunt angajat undeva? Mai figurez pe un stat de plată? Tu, soția mea, mai ești spicheriță la sucuri și marmelade tricolore sau te-au făcut, cum se aude, directriță nu știu unde?

Limpi rîdea, totdeauna disperarea mea o înveselea.

— Care este, stimate domnule profesor, rostul meu în lume? Paznicii păzesc păzindu-se, proștii ne prostesc prostindu-se, brutele ne brutalizează abrutizîndu-se; noi doi cîștigăm pierzîndu-ne! Nu mai figurezi în colectivul fruntaș al Vinalcoolului — de ieri, ai fost mutat, provizoriu, pe un vag post de achizitor științific. Salariul e același. Dosarul meu e încă în cercetare, nu am studii politice, am fost propusă inițial de Ilderim, dar și Carasurduc mă susține încă. Mai ales cînd a aflat că și Tutilă Unu îmi este văr — or, acest UNU, eminența cenușie a rotirilor de sori și cadre, a umblat la școală cu mine, eu l-am scăpat de păduchi și de rîie... Și de încă ceva de care — asta ți-o spun numai ție — el se teme exact cît mă tem eu de teama lui... Toate acestea se știu, se presupun. Din păcate, iubite bărbate, iată lucrul cel mai grav ce ți-l pot spune pe ziua de azi: *mă tem că nu mai pot da îndărăt.* Fără să vrei, ai zămislit un taifun — și acest taifun m-a scos din fericirea și liniștea anonimatului. Am fost luată în colimator, numele meu circulă, dosarul meu se îngroașă. De acum, un simplu gest de curaj personal, de sinceritate sau prostie mă costă mai mult decît pîinea; orice act de refuz sau de lepădare poate să-mi nenorocească întreaga familie. Dansez pe o sîrmă, dansez mai ales pentru Anca și Petrică, pentru tine, pentru Bunicul și pentru mulți alții pe care, slavă Domnului, nu-i cunoști. Cine saltă peste acest ecuator al puterii, părăsind condiția simplă de pesimus plebeu, apucînd-o pe cărarea ce duce în sus, spre nomenclatura optimaților, acela trebuie să aibă o anumită fire,

un anume caracter: un sistem nervos special format, din naștere pregătit pentru supunere, ascultare, lingere, cruzime și cinică nepăsare. Eu nu dispun de acest sistem amoral de viețuire. La origini sunt o țărancă temătoare de Dumnezeu, în rest am rămas o semiintelectuală liberă și rea de gură. Ca spirit — dacă îmi dai voie — aș fi ultima ta studentă la seral, o biată filosoafă amatoare, o oarecare Gaiță sarlîkă, îndrăgostită la bătrînețe de un fost pușcăriaș fără noroc și fără umor... Asta sunt — și de aceea habar nu am cum mă voi descurca. Nu mă văd nici ștabă în subdivanul muierlîcului ideologic înaintat, nici directoare la sucurile carbogazoase, tonice și refrișante, cum scrie pe etichete. Așa că...

O luai în brațe, o sărutai. Avea lacrimi în ochi, suferința ei părea mult mai grea și mai teribilă decît o arăta ea. Trăiam un moment de răscruce a bietei noastre vieți, Limpi era prea deșteaptă ca să nu vadă înainte trapele și otrăvurile ce pîndeau „cariera” noastră de proaspeți, de neofiți, de total novici în șobolanizarea obligatorie și inevitabilă.

— Viața sau minciuna, îmi spuse Limpi, asta ar fi sentința cu care am fost pusă la zid. Dragul meu, află de la mine, contrarul Adevărului (la care ții tu atît de mult) nu este minciuna. Ci *eroarea*. Da, eroarea, greșeala inițială, calculele ulterioare în întregime false. Minciuna nu este decît mijlocul prin care se ascund sau se escamotează aceste erori de bază, amînîndu-se *sine die* ora adevărului adevărat. De mințit pot: am și inteligență, și hiclenie, și gură de tîrgoveață hîrșită... Dar nu pot, mă îngrozește gîndul că va trebui să intru în hora asta a diavolului care este Puterea. Cred că ți-ai dat seama că nici un om cît de cît cinstit și deștept nu dorește pentru nimic în lume să fie propulsat ștab. Aceștia sunt înjurați, blestemați, disprețuiți — dar niciodată invidiați. Poporul știe perfect cîtă teamă e acolo sus, ce fel de morcov se poartă, cîtă lumină și fericire sunt în acele mașini tainice sau vile ascunse. Mie mi-e frică: mi-e frică, în primul rînd, că voi fi, foarte repede și fără dureri scopită de umor:

de băşcălia şi haz-de-necaz care constituie oxigenul fiinţei mele. Cu ce rămîn dacă pierd libertatea de a-mi zeflemisi sclavia? Cu ce mai fac faţă menghinei ce mă va strînge, haitei cu care voi lătra în cor, concesiilor pe care absolut obligatoriu, le voi face, crescendo, fiindcă nu se va putea altfel?... Îmi voi pierde sufletul: într-o zi voi simţi *sincer* că te dispreţuiesc profund, în altă zi voi cere o cravaşă să scot afară din templul *meu* pe zarafii socialismului *meu*. Nu voi mai realiza că templul nu e templu, că nu e al meu, nici că zarafii nu sunt zarafi şi nici cravaşa mea nu are nimic comun cu socialismul. Nu mai cred că omul e un animal superior: din contră. El a fost făcut, probabil, pentru ceva înalt, ceresc, sfînt, dar pe parcurs acest scop s-a pierdut. Pentru omul de azi, puterea politică e cel mai periculos drog din lume. Ar trebui inventat un maţ în care fiecare ştab, şef, primar sau general să sufle, în fiecare dimineaţă, ca să se vadă în ce hal de beţie a puterii urcă la volan. De drogul ăsta mă tem ca de moarte, tribul alutan din care fac parte e deosebit de ahtiat şi de răvăşit de relele lui... Lumea, dragul meu soţ, e împărţită între nişte capitalişti cinici, pseudocreştini, care nu cred decît în iluzoria lor bogăţie de astăzi — şi nişte barbari asiatici, pseudoatei, răi şi dogmatici, capabili să înghită lumea fără să ştie nimic nici despre Om şi nici despre Dumnezeu. Între ei stăm noi, fără de nici o speranţă, bătuţi la cap şi cu banii luaţi: fără trecut, fără vatră, fără lumini în noapte... S-a dus pămîntul, a murit satul, se retrage în întuneric pînă şi limba asta de care ţi-am predicat astăzi. Cu ce armură voi intra eu în cuşca leilor? Cum mă voi uita în ochii tăi, din clipa în care voi fi pînă în gît plină de secrete de stat, secrete de producţie? Vai de fundul meu — sunt slabă, fricoasă, fiică de robi, nepoată de şerbi; satul din care mă trag a fost de zece ori ars pînă în temelii de zapcii cînd turci, cînd ruşi, cînd austrieci. Străinii se miră de micimea caselor noastre, de mulţimea fantastică a diminutivelor în care ne retragem, ca melcii. Statul ne-a fost totdeauna duşman, noi nu am încetat să folosim cuvîntul „stăpînire" — şi

acest cuvînt e duşmanul nostru de casă, clasă, rasă, tot ce vrei... De la tine am învăţat ce este o analiză, o sinteză, o autoanaliză: eu nu fac acum decît să repet ceea ce am prins din vînt, asistînd la scăpărătoarele tale lecţii-monologuri, ţinute lîngă o votcă păgînă, sub o icoană afumată, în camera amurgului nostru atît de trist şi de dureros...

Treceam pe străzi de mahala, pietruite, noroioase. Ţigani nepăsători, urîţi şi murdari, călăreau, ca nişte arhiduci, cai mici, lucitori şi graşi. Bătrîni placizi mîncau seminţe, privind în gol. Siluetele uriaşe ale blocurilor din oraş se vedeau ca o stampă tremurînd în aerul umed al acestei luni de mai. Nu mă interesesa peisajul, niciodată nu am implicat pomii, casele, uliţele în gîndurile sau grijile proprii. Acum trebuia să aduc un pic de ploaie peste Sahara disperărilor soţiei mele.

— Poate că, îngăimai timid, ar fi cazul să ne gîndim, să punem la punct o scăpare. O fugă. O plecare. Definitivă. Ştiu cîteva limbi mari, aş putea obţine oricînd o catedră...

— O catedră de marxism, poate... Vorbeşti prostii, bărbate! Jumătate din „specialiştii" care au plecat sunt lepre şi turnători. Biografia ta, într-adevăr fantastico-ştiinţifică, fii sigur, a fost folosită de mult de cine ştie care dintre foştii tăi procurori sau torţionari... Poetul acela, fiu de popă, care te-a demascat în 48 că „nu întîmplător tovarăşul a învăţat singur limba revanşarzilor germani" — citez corect, nu? — a obţinut bursa Humboldt exact în anii în care tu ai fost trimis să lucrezi ca vagonetar în mina originii tale sănătoase, lîngă mumă-ta, văduvă, nemţoaică şi catolică. Are şi un volum de versuri tradus în limba revanşarzilor. Cel puţin douăzeci din foştii tăi colegi de universitate sau redacţii literare, din cei care au asistat la linşajul tău juridic, sunt astăzi — tu mi-ai spus asta — nişte gravi şi bine aranjaţi universitari răspopiţi. Nici usturoi nu au mîncat, nici turnători nu au fost. Îmi povesteai, rîzînd de tine însuţi: „un «actual» poet pur şi mallarmean m-a turnat, un viitor ţionist m-a anchetat şi un fost legionar m-a omorît în bătăi". Perfect. Toţi aceşti

„foşti" ai obsedantului deceniu au avut acces la paşaport, au şters-o din timp, ca să li se şteargă urma... Acolo, s-au îngrijit să-şi dea la curăţat şi trecutul, şi conştiinţa... Aici eşti suspectat şi urmărit fiindcă te-ai întors viu *de acolo*; dacă ai trece însă în Apus, s-ar găsi cine să te urască şi să se teamă de tine fiindcă *nu ai crăpat acolo*. Poţi ierta un om care ţi-a făcut un rău: niciodată nu vei ierta pe unul care e propria ta victimă — mai mult, care e martorul rămas în viaţă al mîrşăviei tale, pe care o vrei şi uitată, şi ştearsă definitiv din memorie... Hai, nu te bosumfla... Ai spus o prostie, iartă-mă, eu am provocat-o... Noi doi nu putem pleca, dragul meu, pentru simplul motiv că avem un uriaş talent de a suferi şi îndura; nu plecăm fiindcă ne-am obişnuit să cărăm — nu pe un deluşor ca Golgota, ci într-un Bărăgan fără de sfîrşit şi fără de speranţă — această cruce care e a noastră şi pe care o şi iubim... Şi apoi, am investit o viaţă — *şi ce viaţă!* — în piesa asta de teatru care se cheamă Revoluţie-cu-sila, nu? Să plecăm acum, în actul cinci, cînd se fură mireasa, cînd se încaieră socrii, cînd Naşul face infarct, trebuind să fie dus la re-laminare... Uite, mă înveselii subit. De cîte ori spui tu „Occident", mie îmi vine să rîd, să rîd tare şi să strig: „Aleluia voastră de îmbuibaţi, vă vine rîndul la tinetă, ce e al vostru e pus deoparte. Dumnezeu nu bate cu bîta!"

— Eşti pornită, Limpi! Lucrurile nu stau chiar aşa.

— Poate. Dar cînd simţi nevoia să înjuri, nu ai timp de scuze şi justificări... Am totuşi convingerea — şi asta nu o ştiu de la tine, ci de la altcineva care nu e filosof, în schimb e înţelept — am certitudinea că adevărata bombă atomică nu a fost cea de la Hiroşima şi Nagasaki. Japonezii, de bine, de rău, tot japonezi au rămas: s-au refăcut, îi bat pe americani acasă la ei, aceştia au şi început să le plătească în dolari paguba şi umilirea victoriei. Adevărata bombă atomică a fost aruncată la Yalta: ea nu a explodat, *ea radiază*, se întinde, nu mai poate fi oprită. Un Churchill beat mort şi un Roosevelt infirm şi senil dau o treime din Europa unor comisari cinici, abia ieşiţi din cuptorul asiatic al proceselor politice şi al luptei pentru putere. Cu ce drept? Cu ce obraz mai vin diplomaţii şi gazetarii lor să ne întrebe de ce suntem speriaţi, şi laşi, şi falşi? Cine i-a inventat pe toţi osmaneştii aceştia care ne bat şi ne ucid fără ca cineva să ştie sau să protesteze? Armata română, care nu a fost nici fascistă, nici iubitoare a nemţilor, s-a bătut atît împotriva imperialismului roşu cît şi împotriva imperialismului fascist german. Opt sute de mii de soldaţi ucişi în Răsărit, trei sute de mii ucişi în Apus. Toată inteligenţa franceză — mulţi eroi după război — după ce colaborase copios cu nemţii, a devenit subit şi în masă *engagé*. Filostalinişti de salon şi catedră universitară — dar nu la Taşkent, ci la Paris sau Nanterre. După şase luni de la „eliberare", la noi, ultimul acar sau ţîrcovnic de biserică ştia cu limpezime cam ce este şi încotro ne va duce această revoluţie pe care nu a dorit-o la noi nimeni. Nimeni. Putea stafia bărbosului să ne dea tîrcoale încă o sută de ani, noi l-am fi ignorat; suntem latini, legea şi proprietatea sunt visul nostru, nu dictatura şi colectivizările. În trei valuri, sute de mii de ţărani, cărturari, soldaţi au înfundat puşcăriile: în trei valuri, realizînd un alt holocaust genocid, despre care se cam tace în Apusul tău. Şi pînă în 1960, în toţi munţii noştri existau „bandiţi" desperados, partizani fără de partid, simpli nenorociţi ce se sinucideau fiindcă credeau sincer şi în libertate, şi în independenţă. Un milion şi jumătate de victime, la un popor de optsprezece milioane, cîţi eram cînd a început războiul. Adaugă la asta teroarea familiilor, campaniile de naţionalizare, colectivizare, cooperativizare... Şi uriaşa armată mistică a agenţilor şi informatorilor cu care ne-au blagoslovit furnizorii noştri de teroare şi spaimă. Un întreg popor duce un război de cîrtiţe şi castori muţi împotriva înstăpîniţilor din actuala monarhie tribală a Suleimanului şi al Tutililor săi, cu mijloace milenare de răbdare, tăcere şi cumplită, obstinată pasivitate în toate domeniile; în schimb, dinspre Occident curg decoraţiile şi miliardele de dolari spre dictatorașii noștri înfoiați în pene și titluri de tot felul: *doctor honoris causa, doctor coloris causa, doctor humoris causa etc.* Vin universitarii să se închine ipocrit în fața iscăliturii bazileilor noștri, scot panglici pe gură diplomații ce ne consultă, ca pe Pitia la Delhi. Umblă Europa asta preacurvă în vîrful picioarelor ca nu cumva să supere ursul, căruia, din zece în zece ani, îi mai oferă pe tavă cîte o țară de sfîșiat. Dacă un mujic, în uniformă de mareșal, scapă un vînt la o consfătuire de dezarmare, toți respiră ușurați și zic: „semn de pace, începe dezghețul"... Iartă-mă, e stupid, eu îți vînd ție castraveți: dar am ținut să-ți schițez tema și tonul în care, cred eu, ar trebui tu să-ți ții, la Heidelberg sau Sorbona, cursul de introducere în marxism...

La o imensă ladă de gunoi, sub dealul Mitropoliei, vreo zece cîini vagabonzi într-o parte, și tot atîția țigani și cerșetori în cealaltă scormoneau, fiecare după nevoile și după capacitatea sa. Spectacolul era hidos și, în același timp, liniștitor și pașnic. Viața merge înainte — iată, nici acei cîini de maidan și nici acei țigani de mahala și gunoi nu știu ce sunt contractul social, conștiința și mîndria de om, demnitatea de cetățean al unei republici. Sunt liberi, pe soartă stăpîni: nu cunosc lanțul, nu au religie, nu urmează cursuri de educație politică. Nu muncesc, nu trebuie să aplaude, nici să strige: „ura!". Un filolog local, de origine genopolitană (dar atît de fricos, încît coboară în pivniță ca să-și facă cruce sau să își înjure decanul), mi-a spus într-o zi, la un miting unde agitam stegulețe în așteptarea nu știu cui, că, în cazul unui atac atomic peste Isarlîk, nu ar scăpa vii decît ploșnițele, cîinii marginali și țiganii de cort sau bordei. Atît...

Limpi nu suferea cîinii. Pentru țigani, în schimb, avea un cult năzdrăvan.

— Limpi, îi spusei după o lungă dar paralelă tăcere, ce ar fi să ne luăm un cîine?

O fanfară militară se lamenta undeva departe.

— Dragă bărbate, ești drăguț, vrei să schimbi subiectul. Te și miri că nu adopt un Bubico de salon,

care să-ți spună: „Tată, tată!" ... Am avut o colegă de liceu, o evreică deșteaptă, o chemă Iuditha; asta pe vremea cînd amîndouă recitam Maiakovski și credeam că Stalin, în timpul său liber, altoiește trandafiri și crește iepuri de Teheran. A ajuns doctoriță, a emigrat, îi merge bine. Are un cabinet *pentru cîini de salon* la Paris. Da. Vine destul de des în țară, de fiecare dată ne întîlnim și povestim trei nopți la rînd... Ei, de aceste povestiri îi e dor, zice ea că între conversație și povestire e o diferență ca între apa de ploaie și vinul vechi... Din toate istorisirile ei, am reținut o imagine ce mă obsedează și în somn. Nu am fost la Paris, nici nu voi merge, am văzut Occidentul doar în vis și la cinema... Ei bine, Iuditha mi-a spus că în absolut toate orașele acelea minune, în fiecare dimineață, cam la crăpatul de ziuă, pe toate imensele bulevarde și *avenue*-uri, mii și milioane de babete și moșnegi, de fete bătrîne și femei tinere fără noroc, de nebuni și filosofi singuratici, înainte de a începe circulația trepidantă a metropolelor, își plimbă cu religiozitate și fanatism... *cîinii*. Imaginea aceasta a unei omeniri care l-a uitat pe Hristos, care ne-a uitat pe noi, care nu citește ziarele (ca să nu afle de crime, orori, foamete, reînarmări), își cheltuiește aerul acesta care se cheamă DRAGOSTE, valuta asta morală forte, pe niște javre jalnice și inutile... Nu mă înțelege greșit: știu ce înseamnă singurătatea, știu ce preț are privirea sublim-credincioasă a unui cîine... Dar, dar... Dar noi, aici, după acest ultim război cald și acest neterminat război rece, a trebuit să înțelegem că noi înșine am devenit niște cîini. Lingușim, ne supunem, lătrăm la străini, suportăm zgarda, lanțul, suntem plimbați, suntem lăsați afară. Facem sluj, lingem mîna celui care ne hrănește (cu ce se refuză la export), el are și dreptul să ne bată, să ne împerecheze sau să ne vîndă. E groaznic, e umilitor. E Yalta, orice ai zice tu. Un cîine ciobănesc e sfînt: îi spun sărut laba, are demnitate, statut, o formulă a sa de omenie. Dar cîinii militari, ce zici? Aceștia sunt singurul animal „colaboraționist" cu bestia care este omul. Ucigași cu simbrie, reangajați cu grad și soldă... În relația Om-Cîine, crede-mă, omul a fost cel reeducat: cîinele acela care vă păzea „acolo" era o simplă lichea nevinovată, muncea pentru o pîine, pentru o mîngîiere de sus în jos... O pisică, dragă Candid, — deși o detest din toată inima mea pisicoasă și blîndă — e un miracol de noblețe și independență animalică. E indiferentă, e rece, are în mers și în somn un dispreț regal pentru tot ce e în jurul ei. Nu face sluj, nu-ți aduce papucii din baie... E pisică. Și pisică vrea să rămînă chiar dacă o pupi în fund, chiar dacă-i înalți rahatul pe un soclu Dior, superatlantic. Am zis.

În clipa asta se petrecu ceva straniu. Limpi rămase cu ochii larg deschiși, buzele-i tremurau; pălise, am crezut că leșină. Eram pe o stradă curată, pustie, fără pomi, fără case, fără trotuar. Două ziduri de cărămidă roșie, pe vreo sută de metri, ascundeau după ele, probabil, grădini și vile ce răspundeau în altă stradă. În fața noastră, totuși, zidul era întrerupt și, după un greu și complicat grilaj din fier forjat (stupid vopsit în albastru-azur), se putea zări o vilă singuratică. Limpi se clătina, o sprijinii speriat de zidul din fața porții acestei tăcute vile. (În stil secesionisto-bizantin, un kitsch total, cu iedere și pitici colorați în grădina ce se voia și japoneză și turcească.)

— Ce e, Limpi, o întrebai, ce s-a întîmplat? Te simți rău?

— Lasă. Îmi trece...

Nu înțelegeam. Limpi privea spre vilă ca spre o arătare, cu un fel de mirare sau întrebare înscrisă nu numai pe față, dar parcă țîșnită din adîncimea dureroasă a ființei sale; și pe strada asta nudă, asfaltată nu demult, ca o popicărie mai largă, parcă se lăsase brusc un fel de întuneric teatral. Vila spre care Limpi privea ca hipnotizată avea turnulețe, balconașe, îngerași și sirene colorate; împreună cu havuzul secat (în mijlocul căruia e lebădă, cu gîtul și ciocul vertical întinse, parcă cerea fie ploaie, fie reparații capitale la conductele de apă) și cu două steaguri reglementare — cel roșu, cu seceră și ciocan, conversînd pașnic cu

cel tricolor, deși acesta era așezat mai jos — realizau un perfect și complex ghiveci de prost-gust și parvenire cu orice preț; dar nu aceste arhitecturale și jardiniere urîțenii au putut s-o izbească și să o încovoaie pe Olimpia.

— Candid, îmi spuse ea cu o umbră de vineție tristețe în colțul buzelor, suntem pe strada Voltaire la numărul doi: aceasta e vila Caftangiu. Voiam să ți-o arăt ca să rîdem nițel; Jenny e croitoreasa de casă a doamnei Carmen, ne-a descris-o ea, vila asta, cu tot ce conține, face parte din repertoriul vesel al bîrfelor noastre de clasă. Dar nu apucasem s-o văd, nu am fost curioasă. Astăzi însă, date fiind evenimentele internaționale, moartea poetului, cocteilul dat de madam Carmen în cinstea lui Tutilă Unu, telefonul ei amenințător — am zis: ia să vedem și noi turta asta de bîlci... Dar... dar...

— Ce s-a întîmplat? De ce ți-a venit rău?

— Nu știu. Nu mi-a venit rău, doar că m-am speriat nițel. Eu cred în vise, nu în toate visele mele, ci în unele care îmi revin mai des. Și casa asta parcă am văzut-o cîndva, seamănă, ba, nu, e exact casa din coșmarurile mele de febră... Stupid, ea nu are nimic care să te sperie, din contră, îmbogățitul geambaș care a comandat-o înainte de primul război mondial era, se vede limpede, un burtă-verde voios și prosper, un tipic personaj din satirele noastre sociale...

Începu să lăcrimeze, să plîngă mut, felul acesta de a reacționa al Limpiei mele era total neobișnuit, din altă lume. O luai în brațe, încercînd s-o liniștesc.

— Hai, i-am spus, avem nervii slăbiți. Orice poartă ne duce cu gîndul la...

— Privește, îmi zise.

Privii. Din fundul grădinii, venea spre grilaj un cîine-lup semeț, de o mărime și frumusețe înfiorătoare. De la bot în jos părea din argint. Venea încet, cu capul nemișcat, fără să mîrîie sau să latre. Priveam și eu uimit, uluit, acest animal superb, singura vietate din acest domeniu de mucava ce părea pustiu și părăsit. Ar fi trebuit să o luăm la fugă — fiara era totuşi o fiară —, dar între noi şi el era o poartă înaltă de fier azur. Ne uitam în ochii lui galbeni, nu părea nici prietenos, nici duşmănos, nu avea nimic în el ce ar fi fost normal pentru un cîine frumos, lăsat liber, într-un *garden* cu chioşc şi havuz al unei doamne atît de importante. Ne privea ca pe nişte obiecte, nu se bucura, nu ne ura, venea spre grilaj ca o santinelă ce-şi face rondul. Poarta — uimirea se transformă în spaimă — se deschise singură. Cîinele mai făcu cîţiva paşi în strada pustie. Se opri la numai trei metri în faţa noastră, ne privi, ne privi: era atît de superb şi de singur, de frumos şi de singur, încît îmi veni să merg să-l mîngîi pe cap. Nu îndrăznii, mîinile Limpiei îmi strîngeau crispat braţul de care se agăţase. Cîinele mai stătu puţin (nu, nu era fioros, din contră!), apoi, ca un conte melancolic, se întoarse şi, încet, fără grabă, trecu spre fundul grădinii. Poarta electronică se închise fără zgomot în urma lui. Respirarăm adînc. Întunericul se ridică, începu să bată şi un vînt proaspăt...

— Ţi-a trecut? o întrebai.

— Da. Cîinele nu figura în visele mele... Hai, avem treabă, să ne grăbim.

Dar nimic nu mai era ca înainte. Limpi tăcea, tăcea — mie mi se înecară brusc nişte corăbii ce nu erau ale mele, strada asta obliga la fugă, la ţipăt, la o înscriere într-o perspectivă nevrotică fără ieşire. Parcă băusem repede ceva tare şi scîrbos, nu-mi venea să mă uit în ochii iubitei mele, deşi simţeam cît de greu înoată prin coşmarul ei otrăvit. Auzeam un acord coborît de violoncel grav. Ca în tinereţile mele romantice priveam aiurit insula aceea a liniştii, dintr-o uitată reproducere după Böcklin.

Scăpaţi de strada Voltaire, apărură oamenii, maşinile, sergenţii înmănuşaţi. De sub clopotniţa bisericii Sfîntul Gheorghe, de lîngă un subţire şi înalt egumen în reverendă neagră, se rostogoli spre noi figura speriată şi descompusă a unui Sommer neobişnuit. Era limpede, în jurul său, după el, deasupra lui plutea un

nimb de grea şi foarte evreiască nefericire. Nu plîngea, dar ne venea nouă să plîngem, văzîndu-l.

— Ce s-a întîmplat, pentru numele lui Dumnezeu? întrebă Limpi după ce îl cuprinse de umeri.

— Mi s-a refuzat paşaportul, zise Sommer, încercînd să se stăpînească. Au spus că, pe vremuri, am deţinut secrete de stat. Aşa secrete şi aşa stat să le dea lor Dumnezeu.

— Lasă, domnule Sommer, nimic nu e definitiv: faci un nou demers, un nou memoriu; nici minunile, nici nenorocirile, la noi, nu ţin mai mult de trei zile...

— Ştiu, dragă Olimpia, ştiu! Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. Fiul meu, aflînd această veste, a plecat fără să mă anunţe. Mi-a lăsat un bilet scurt: „M-am săturat, plec la mama, fiecare cu norocul său". Cred că a luat-o spre Istru. Singur. Fără bani, fără busolă, fără noroc. Nici măcar nu ştie să înoate, nenorocitul!

— Groaznic. Şi acum ce faci? Ce ai de gînd să faci?

— Nimic. Aştept. Mă rog lui Dumnezeu şi aştept... V-am aşteptat şi pe dumneavoastră. La douăsprezece sunteţi chemată la cadre. Iar mîine, deşi e duminică, va trebui să participaţi la o plenară lărgită. Aţi fost căutată, nu v-au găsit, mi-au trasat mie sarcina să vă anunţ... În afară de asta, în faţa casei dumneavoastră l-am întîlnit pe domnu Marin. Primise o veste urgentă de la ţară: Moşul, zicea el, vă cheamă pe amîndoi urgent la el. Zice că pe la ora două vine el cu o maşină să vă ia şi să vă ducă. În trei ore sunteţi acolo. Benzină are. Doar că...

— Eu nu voi putea pleca. Aşa e?

— Mă tem că da. Moartea acestui poet complică situaţia...

— Hai în grădină să ne sfătuim. Soţul meu are o mînă în ghips, pe el trebuie să-l menajăm. Candid, nu te supăra, am ceva de tăinuit cu domnul Sommer: te rog să te duci să vezi picturile din tinda bisericii... Merită.

Nevastă-mea dispăru repede spre fundul grădinii din jurul acestei vechi biserici-cetăţi. Era frumos şi liniştit totul, pomii în plină floare, iarba înaltă şi grasă. Vreo zece cruci de piatră, grele, strîmbe ca nişte moşnegi gîrboviţi, stăteau risipite prin fostul ţintirim. Păreau şi ele gata de plecare. În jurul lor, o harnică preoteasă semănase ceapă, ridichi, salată verde, în straturi îngrijite, proaspăt plivite. Inscripţiile chirilice, greceşti de pe aceste matahale de piatră abia se puteau descifra. Crucile erau totuşi vii. Nu vorbeau, tăceau, dar tăcerea asta bătrînească mi se părea cu atît mai grea, cu cît cireşii şi merii erau în floare, iar ceapa de pe fostele morminte de boieri ctitori contrasta izbitor cu vechimea lor.

Monahul cel înalt se apropie de mine timid, înroşindu-se ca o fată. Se înclină uşor, era foarte tînăr, avînd acea frumoasă paloare pe care, la douăzeci de ani, o au călugării cu har.

— Binecuvîntează, părinte, îl întîmpinai eu. Dacă nu aveţi nimic împotrivă aş vrea să...

— Nu sunt preot, domnule profesor: doar catihet. Îmi pregătesc un doctorat în teologie. Mă numesc... Numele meu de călugăr este Paisie. Îl cunosc pe domnul Sommer, m-a ajutat mult să învăţ, să încep a învăţa ebraica. Mi-a vorbit de dumneavoastră, aş fi fericit dacă mi-aţi permite să vă arăt cîteva din vechile noastre zugrăveli.

Toate bisericile catolice vechi te întorc în spre evul mediu romantic sau gotic. Bisericile noastre ortodoxe vechi, chiar dacă nu au mai mult de două-trei sute de ani, te scufundă dintr-o dată în primitivitatea teribil de expresivă şi sacră a primelor veacuri de creştinism. Era frig în biserica asta, sfinţii bizantini, în armuri pălite de vreme, ne priveau blînd, sfios. Totul era ţărănesc, hieratic, un Ioan Botezătorul ca un nătîng, copleşit de misiunea ce-i căzuse pe cap, stătea pe malul unui Iordan plin de peşti, aşteptînd un Hristos ce întîrzia. Nuntaşii din Cana Galileii erau ţărani veseli, Lazăr parcă chiuia ieşind din giulgiurile morţii. La *Cina cea de taină* toţi apostolii păreau beţi, Hristos se uita iertător spre Iuda, care îşi număra arginţii rîzînd. Vameşii şi fariseii nu voiau să iasă din templu,

Irod avea turban, cei doi tîlhari, pe cruce, păreau a se certa pentru loc, şi nu pentru locul din ceruri. Sfîntul Petre avea într-o mînă o cheie mare, Cheia; dar în cealaltă ţinea un maldăr de chei mai mici, pe care nici nu încerca să le ascundă. Iosif din Arimateea, cu căciulă şi suman, prelua crucea, pe care Domnul nostru Iisus Hristos i-o împrumuta bucuros. În jurul unui foc mare, într-o horă veselă, lîngă fiecare creştin dansează, ca partener egal, cîte un drac împieliţat. Un taraf de îngeri le cîntă, căţăraţi pe cîţiva nori subţiri. În rai se ară, se seamănă, îngerii toţi sunt copii ce se joacă. Dumnezeu pare un moşneag obosit, blînd, se uită spre noi cu o privire în care e multă tristeţe, acuză, dar şi o lehamite cît un munte.

— Cred că ceea ce are să vă placă mult de tot sunt aceste două reprezentări, foarte laice, ale sfîntului Gheorghe. Priviţi, îmi spuse călugărul Paisie, aici jos: se pare că pictorul anonim fusese conştient că încalcă sfintele canoane, altfel nu ne explicăm de ce le-a dosit, aceste două imagini, într-un colţ în care greu le observi.

Toate frescele din această tindă a naosului erau şterse de vreme, pudrate parcă de un fel de ceaţă, care cînd le acoperea, cînd le descoperea feţele. În dreapta şi în stînga uşii de la intrare (lumina, aici, venea dinspre prispa şi grădina bisericii) se vedeau ctitorii, înşiraţi frumos, după cuviinţă: el (ţinînd în mîini imaginea în mic a bisericii pe care o clădise), ea, îmbrăcată ca o împărăteasă din Bizanţ, cei trei prunci moştenitori, ca nişte păpuşi. Deasupra uşii a doua, cea care ducea spre altar, priveghea Ochiul cel mare al trinităţii, înconjurat de raze. În stînga şi dreapta, mulţi, foarte mulţi sfinţi, majoritatea militari, înghesuiţi unul în celălalt ca la un miting al veşniciei. „Frica de spaţiul gol", spunea Napocos; iată o caracteristică a iconografiei noastre vechi. Spiritul ortodox se înalţă din furnicarul tradiţiei, memoriei strămoşilor: ochiul creştinului, înainte de a cunoaşte singurătatea Luminii, trebuie să treacă prin pădurea asta plină de sfinţi, mucenici, ctitori, preaînalţi părinţi şi voievozi. Cînd intri în biserică nu mai ești singur, nici nenorocit. Toți acești înaintași ai tăi au murit martirizați. Ei te așteaptă „dincolo". Cînd ieși din biserică, uiți de singurătate, te poți întoarce la ai tăi, la stînă, la pădure. Culorile păreau de cretă, abia deosebeai nuanțele, totuși solemnitatea ovală, geometrizată canonic, a desenului dădea tuturor acestor chipuri un aer de vechime gravă, de sacră pozare în fața bunului Dumnezeu.

Diaconul Paisie, drept ca o lumînare, cu o mînă fină și lungă, îmi arătă jos, în dreapta ușii dinăuntru, prima frescă închinată legendei sfîntului Gheorghe („Gheorghe" nu înseamnă oare „cel al pămîntului" ?). Nu era prea mare, abia dacă depășea dimensiunea unui pătrat cu latura de o jumătate de metru. Și era, într-adevăr, dosită.

— Priviți, domnule profesor, îmi spunea cuviosul meu ghid, aici vedem un sfînt Gheorghe aproape convențional. Călare pe un cal alb, un ostaș cu o suliță în mînă, se îndreaptă spre un balaur verde-solzos. Singura ciudățenie a acestei închipuiri ne apare abia dacă ne uităm mai atent la ea. Sfîntul Gheorghe, e adevărat, are un coif de centurion roman, dar încolo e gol. Călărește fără șa, fără frîie, de parcă ar fi fost la adăpat la rîu și deodată a sunat o alarmă. Vedeți ? Și apoi, nu-mi pot explica de ce acest sfînt e înfățișat ca un moșneag. Cu barbă, cu carnea obosită. Balaurul nu e fioros, pare trezit din somn, supărat doar că nu e lăsat să doarmă. E aici o concepție despre Bine și Rău la care nici nu îndrăznesc a medita. Balaurul nu are nimic cu Cetatea. O vedeți ? Ea e înfloritoare, se văd pe metereze femei și fete vesele, deloc speriate ; atunci de ce acest bătrîn, gol și slab, trezește din somn un balaur cît o șopîrlă...? Veniți acum să vedeți cea de-a doua înfățișare a aceleiași legende. Absolut simetric dispus, iată aici reversul noimei. Călare pe cal e de astă dată un balaur, într-adevăr fioros, în spate o cetate într-adevăr înspăimîntată. Cel ce trebuie „sacrificat" este El, adevăratul sfînt Gheorghe : un tînăr frumos, în strălucitoare armură. Stă în genunchi, cu mîinile împreunate, și se uită cu milă, *cu milă*, spre balaurul călare ce vine furios spre el. E înfiorător, nu-i așa ? Nu observați, desigur, o mică șiretenie morală ascunsă în această absolut antidogmatică viziune. Teza mea de doctorat, pe care am început s-o lucrez, are oarecare legătură cu acest amănunt. Priviți : sulița pe care balaurul călare o ține în gheară și cu care se apropie de pieptul sfîntului Gheorghe are vîrful întors. În clipa în care Răul izbește, pier și el, și martirul — dar Binele învinge. Nu știu dacă interpretez corect : acest balaur călare mă duce cu gîndul la tot felul de speculații. Nu cumva noi, oamenii, în urma păcatului originar, avem acest blestem de a inventa, provoca, întărita Răul ? Natura nu cunoaște Binele și Răul, în ea contrariile morale se împacă. Nici copiii, nici sălbaticii, nici oamenii foarte simpli n-o fac. De multe ori — Doamne, iartă și izbăvește — mă duce gîndul la un Demon ispitit, El, de Domnul nostru Iisus Hristos, în pustie. Zicîndu-i : „Diavole, uite o peană, scrie tu zece cărți și lumea îți va sta la picioare ; sau Diavole, uite o înaltă Tribună, urcă-te și vorbește mulțimilor ; sau : Diavole uite un tanc, ultimul țipăt tehnic, intră în el și lumea va fi a ta !" Nu, să nu mă înțelegeți greșit : am citit nu mult, destul totuși ca să mă consider un simplu protocreștin, nici ortodox, nici catolic, nici protestant. Or, la primii creștini, chiar și la sfinții părinți ai primelor secole, diavolul apare egal cu Dumnezeu, face parte din principiul Genezei. Mitul cumplit al lui Iov — pe care îl trăim aievea și astăzi — se bazează pe un pariu în ceruri. Atunci, acest pariu a fost cîștigat de bunul Dumnezeu, fiindcă Iov nu și-a pierdut credința : astăzi, mă tem, Iov o devenit un fel de Ioviță, e gata oricînd la o înțelegere cu diavolul numai să-și salveze bruma de viață de aici : fiindcă în cealaltă nici nu crede și nici nu e interesant să ajungă.

— Părinte, îi spusei, e uluitor tot ce-mi spuneți. Aș fi foarte fericit să aud care este părerea dumneavoastră neoficială despre soarta acestui pămînt al nostru. Se apropie într-adevăr sfîrșitul lumii ?

— Mă tem că da. Nu cred că bunul Dumnezeu, în imensa Lui putere și clarviziune, s-a mărginit la a crea o singură lume. Cea a noastră. Cred că a creat o mulțime de lumi, total diferite una de cealaltă, dar, dintre toate, Lui i-a plăcut grădina asta, Terra noastră. Dar cred că suntem un simplu lot experimental al Divinității: pe lotul nostru, Divinitatea a încercat să vadă dacă omul poate să-i semene, dacă dragostea poate să prindă viață, dacă mîntuirea, chiar după jertfa de pe cruce, mai este posibilă. Eșec total și definitiv: la ora asta, totul e murdar: pînă și paserile cerului și viermii pămîntului cîntă și se tîrăsc fals. Totul e murdar, totul e murdărit. Se salvează numai cine mai poate. Sfîntul Gheorghe, cu o pungă de aur în mînă, încearcă să-și mituiască moartea prin balaur. Domnul nostru Iisus Hristos de trei ori a vrut să se întoarcă, să mai încerce o salvare; de fiecare dată s-a răzgîndit scîrbit de la ușa lumii. Nu are rost. Nu merităm nici grație, nici milă, nici îndurare.

— De ce te-ai călugărit?

— Din dragoste pentru Hristos. Nu pentru minunile pe care le-a făcut, nici pentru parabolele pe care le-a rostit. Ci pentru că a acceptat să fie Om-om. Fiindcă a suferit totul nu ca un Dumnezeu ce era, ci ca un om ce suntem fiecare din noi. I-a fost milă de nemernicia noastră și a acceptat să moară între doi tîlhari. I-a părut rău că apostolii au adormit în timp ce El se ruga pentru ei, a suferit știind că Petru se va lepăda. Nu s-a apărat la procesul său, a îndurat bătăile ca orice deținut ce se respectă. *I-a fost frică de moarte* — asta mi se pare sublim. Pentru Frica asta a Lui am îmbrăcat eu haina monahală și întru El m-am lepăda. Nu s-a apărat în procesul Său, a îndurat băpre paharul acela ce-l voia îndepărtat de gura Lui doresc eu să scriu o lucrare. Și despre vîrful întors al lancei cu care balaurul, călare pe situație, vrea să ucidă credința îngenuncheată și dezarmată a sfîntului care este patron plugarilor și țăranilor ce trudesc de veacuri pe țarini și ogoare.

— Vorbești ca un om care a făcut pușcărie.

— Tata a murit în pușcărie... Apoi, cu mîinile împreunate pe piept, aplecîndu-și capul și zîmbind cu multă tristețe, adăugă: Aș fi un fel de văr cu Marin. Soția dumneavoastră îmi e mătușă, dar eu sunt din ramura dinspre satele în care, spune Bunicul nostru, s-a rostit prima oară: „am îmbrăcat cămașa morții!".

M-am simțit deodată lovit de sus, izbit de o bucurie fără margini. L-am strîns de umeri, cu ochii plini de lacrimi. Nu am putut rosti nici un cuvînt.

Am căutat-o din ochi pe Olimpia. Nu era în grădină. Era în fața altarului, se ruga în genunchi. Cînd trecuse pe lîngă noi? Cum de nu am observat-o? M-am dus, tremurînd ca un bătrîn doborît de ani, și am îngenuncheat lîngă ea. Paisie ne-a adus două lumînări aprinse, ni le-a pus între palmele împreunate. Eram sub icoana Mîntuitorului. Nu era în zeghea cu care eu Îl vedeam în rugăciunile mele: era ceresc, mă privea cu privirea șapte. Nici urmă de frică. Din contră, simțeam că privirea Lui dizolvă fricile mele de pasăre și vierme fals. Poate că mîntuirea adevărată — pentru oameni, dar mai ales pentru popoare — nu ar fi decît scăparea de frică: de acea frică metafizică ce premerge foamei, bătăilor, morții, fricii care a cuprins lumea, științei, conducătorilor, fricii de sfîrșit, fricii de sosirea Diavolului, fricii de a nu fi răstignit de el și în numele lui...

În spatele nostru, dar ca într-un amvon înalt, răsună puternic vocea călugărului Paisie, cîntînd ca un ostaș viteaz, călare pe un cal alb, fără umbră de teamă în ceea ce privește problema dialectică a răului în lume și oameni:

„Miluiește-ne, Dumnezeule, după mare mila ta
Și după mulțimea-ndurărilor tale..."

Sfîrșitul volumului I

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA